

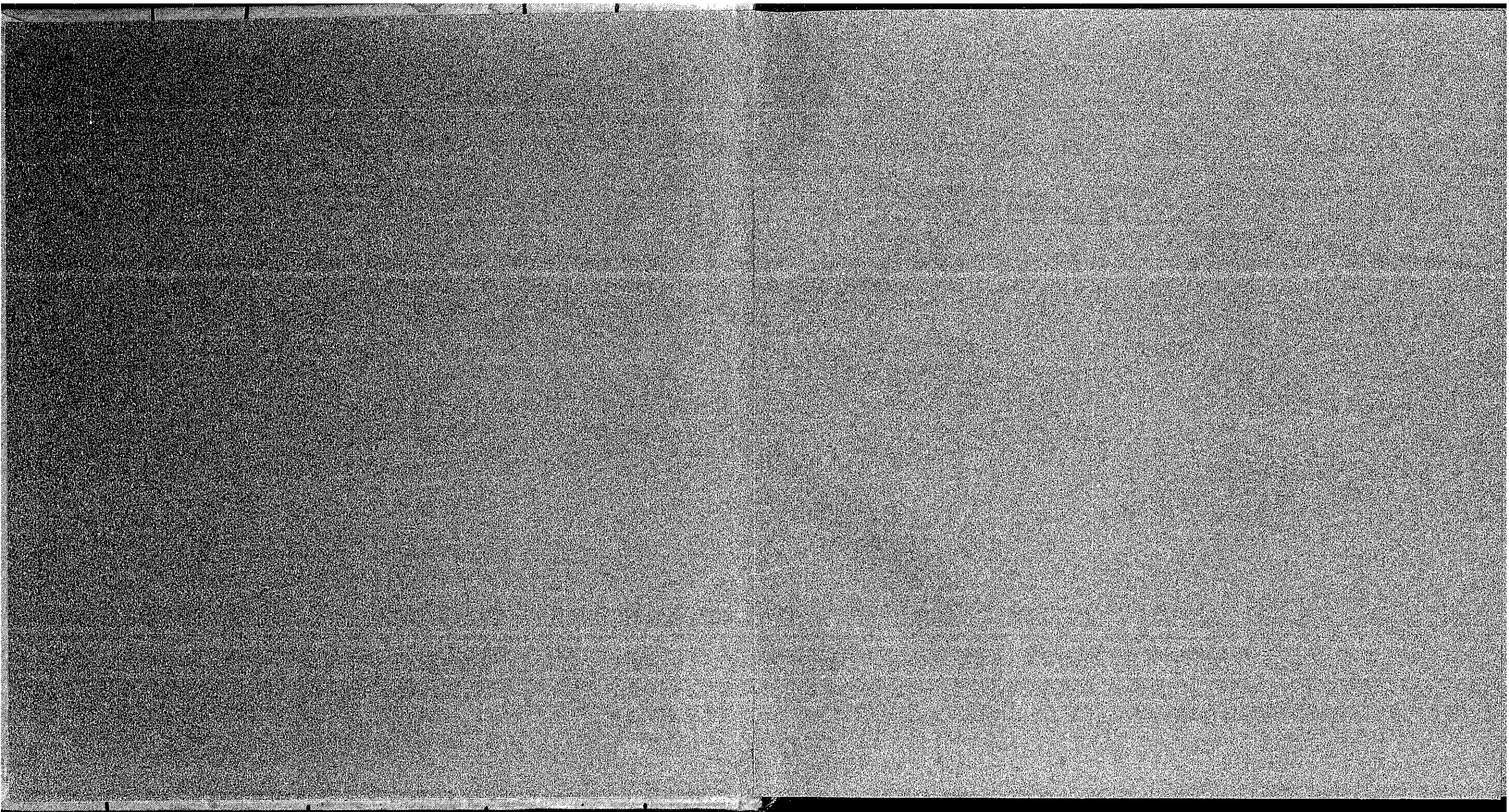
D25-340

B. BRECHT

3

B

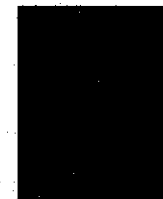
B

THE
MAY

BERTOLT BRECHT
SPISY
DIVADELNI
HRY 3

THE
MAY

BERTOLT BRECHT

PRAHA 1961

STÁTNÍ NAKLADATELSTVÍ
KRÁSNÉ LITERATURY,
HUDBY A UMĚNÍ

DIVADELNÍ HRY 3

MASARYKOVA UNIVERZITA
Filozofická fakulta
Knihovna KDS
Arna Nováka 1
602 00 BRNO

DOBRY CLOVEK ZE S-CCHUANGU

PAN PUNTILA

A JETTO SLUZEBNIK MATTI

ZADRZITELNY VZESTUP

ARTURA UJE

VIDENÍ SIMONY MACHARDOVÉ

SVEJK ZA II. SVĚTOVÉ VÁLKY

KAVKAZSKÝ KRÍDOVÝ KRUH

DNY KOMUNY

DOBŘÝ ČLOVĚK ZE S'-ČCHUANU

Osoby

Wang, prodavač vody

Tři bohové

Šen Te — Šuej Ta

Jang Sun, letec bez místa

Pan Jangová, jeho matka

Vdova Šinová

Osmilenná rodina

Truhlář Lin Tuo

Majitelka domu Mi C'

Strážník

Obchodník koberci a jeho žena

Stará nevěstka

Holič Su Fu

Bonz

Číšník

Nezaměstnaný

Chodci přede hry

Hudba: Paul Dessau

PŘELOŽILI

LUDVÍK KUNDERA

A RUDOLF VÁPENÍK

© Státní nakladatelství krásné literatury, hudby
a umění, Praha 1961

© Translation Ludvík Kundera a Rudolf Vápeník

© Postscript Jan Grossman

*Místo děje: hlavní město S'-čchuanu, zpoza poevropštilé.
Provincie S'-čchuan tohoto příběhu, symbol všech míst, na
nichž jsou lidé lidmi vykořisťováni, dnes již k těmto místům
nepatří.*

PŘEDEHRA

Ulice ve s' -čhuanském hlavním městě. Je večer. Wang, prodavač vody, se představuje obecnstvu.

WANG · Jsem prodavač vody tady v hlavním městě S' -čhuanu. Je to bídné zaměstnání. Když je vody málo, musím pro ni bůhví kam. A když jí je hodně, nic nevydělám. Ale v naší provincii je vůbec velká bída. Všichni tvrdí, že by nám už jen bozi dovedli pomoci. Ke své nevýslovné radosti jsem se dověděl od nakupovače dobytka, který se leckam dostane, že prý někteří z nejvyšších bohů již jsou na cestě a že je můžeme čekat i tu v S' -čhuanu. Nebe prý je velmi znepokojeno spoustou stížností, které se mu dostávají k sluchu. Už tři dni, zvláště k večeru, čekám tady, kde se vchází do města, abych je mohl uvítat první. Později by se mi už asi sotva k tomu naskytla příležitost — budou obklopeni vznešenějšími lidmi a budou vůbec na roztrhání. Jen abych je poznal! Vždyt nemusí přijít spolu. Možná, že přijde jeden po druhém, aby to nebylo tak nápadné. Tamhle ti to nejsou, ti jdou z práce. *Prohlíží si kolemjdoucí dělníky.* Mají záda shrbená od nošení břemen. A aby tamten byl bůh, je také vyloučeno. Má prsty od inkoustu. To je nanejvýš úředníček z cementárny. Ani tihle dva páni — *dva páni jdou kolem* — mi bohy nepřipomínají. Vypadají surově jako lidi, kteří jsou zvyklí bít, a to bohové nemají zapotřebí. Ale tamhleti tři! S těmi je to jiné. Jsou dobře živeni, nic nesvědčí o tom, že by vykonávali nějaké zaměstnání, a mají zaprášené boty, čili přicházejí z daleka. To jsou oni! Jsem váš služebník, osvícení! *Vrhá se na zem.*

I. BŮH *potěšen* · Jsme očekávání?

WANG *jim dá napít* · Už dlouho. Ale jen já věděl, že přijdete.

I. BŮH · Budeme tedy pro dnešek potřebovat nocleh. Nevíš, kde bychom se vyspali?

WANG · Kde? Všude! Celé město je vám k službám, osvícení! Kam si přejete zavítat? *Bohové se významně na sebe dívají.*

I. BŮH · Zajdi do nejbližšího domu, synu! Zkus to napřed tam!

WANG · Mám jen obavy, že si zneprátelím nejvznešenější rodiny města, když jedné z nich dám přednost.

I. BŮH · Pak ti tedy přikazujeme: Zajdi do nejbližšího domu!

WANG · To by byl dům pana Fo, tam na druhé straně! Mějte chvílku strpení!

Běží k domu a tluče na dveře. Někdo otevře, ale je vidět, že Wang nepochodil. Vrací se váhavě.

WANG · Je to hloupé. Pan Fo není doma a služebnictvo si bez jeho svolení nic netroufá, je totiž velmi přísný. Ten bude řídit, až se dozví, koho poslali pryč, že?

BOHOVÉ *s úsměvem* · Jistě.

WANG · Ještě okamžik! Vedlejší dům patří vdově Suové. Bude radostí celá bez sebe.

Běží k domu, ale zdá se, že ani tam nepochodil.

WANG · Musím se zeptat tamhle. Říká, že má jen jediný pokojíček, a že není uklizen. Ihned se obrátím na pana Čenga.

II. BŮH · Ale nám by jeden pokojíček stačil. Řekni, že přijdeme.

WANG · I když není uklizen? Možná, že se hemží pavouky.

II. BŮH · To nevádí. Kde jsou pavouci, tam se aspoň nadržují mouchy.

III. BŮH *Wangovi laskavě* · Zajdi k panu Čengovi nebo někam jinam, synu, pavouků se přece jen tak trochu štítím.

Wang zase kdesi zaklepe a je vpuštěn.

HLAS Z DOMU · Nech nás laskavě s těmi svými bohy na pokoji! Máme jiné starosti!

WANG *zpět k bohům* · Pan Čeng je celý bez sebe, má dům plný příbuzenstva a netroufá si vám jít na oči, osvěcení. Docela důvěrně: myslím, že jsou mezi nimi zlí lidé, a že se vám s nimi nechce pochlibit. Bojí se příliš vašeho soudu. To je vše.

III. BŮH · Copak jsme tak strašní?

WANG · Jen vůči zlým lidem, že? Je přece známo, že v provincii Kvan už po deseti-letí rádí povodně.

II. BŮH · Tak? A pročpak?

WANG · Inu proto, že tam jsou málo zbožní.

II. BŮH · Hloupost! Poněvadž nechali rozpadnout hráze.

I. BŮH · Pst! *Wangovi*. Neztratil jsi ještě naději, synu?

WANG · Jak se můžeš takhle ptát? Stačí, abych šel o dům dále, a bude pro vás hned několik příbytků na vybranou. Všechny pět by si každý olízl, kdyby vás směl pohostit. Pochopte, jde jen o nešťastnou náhodu. Už běžím!

Ochází váhavě a uprostřed ulice se nerozhodně zastaví.

II. BŮH · Co jsem řekl?

III. BŮH · Ještě stále to může být jen náhoda.

II. BŮH · V Šunu to byla náhoda, v Kvanu to byla náhoda a v S'-čchuanu to je náhoda! Není už bohabojných lidí, to je vše, i když se této holé pravdě nechcete podívat do očí. Naše poslání ztroskotalo, to si přiznejte!

I. BŮH · Můžeme se stále ještě setkat s dobrými lidmi, každou chvíli. Nesmíme si to příliš ulehčovat.

III. BŮH · Usnesení znělo: Svět bude moci zůstat takový, jaký je, když se najde dost dobrých lidí, kteří dokáží žít životem člověka důstojným. Prodáváč vody sám mezi ně patří, jestli se neklamu. *Přistoupí k Wangovi, který tu dosud nerozhodně stojí.*

II. BŮH · Klame se. Když nám ten chlapík

s vodou dal napít ze své odměrky, tak jsem si něčeho všiml. Tady je ten pohárek. *Ukáže jej prvněmu bohu.*

I. BŮH · Má dvojí dno.

II. BŮH · Je to podvodník!

I. BŮH · Dobře, nepřichází tedy v úvahu. Co ale na tom, když jeden jediný člověk propadl hnilobě! Však najdeme ještě dost lidí, kteří podmínkám vyhovějí. Jednoho najít musíme! Už po dva tisíce let se ozývá křik, že to se světem takhle dál nepůjde. Že nikdo na něm nedokáže zůstat dobrý. Musíme konečně najít lidi, kteří by byli schopni plnit naše příkazy.

III. BŮH *Wangovi* · Možná, že je příliš těžké najít nocleh?

WANG · Pro vás ne! Co vás vede! Vinu na tom, že to tak dlouho trvá, nesu já, poněvadž neumím hledat.

III. BŮH · To sotva. *Vrací se.*

WANG · Už si toho všimli. *Osloví kolemjdoucího.* Vážený pane, promiňte, že vás oslovuji, ale tři z nejvyšších bohů, o jejichž blízkém příchodu celý S'-čchuan již po léta mluví, se teď opravdu dostavili a hledají přístřeší. Neodcházejte! Přesvědčte se sám! Stačí se podívat! Chopte se, proboha, této jedinečné příležitosti! Pozvěte bohy pod svou střechu, než vám je někdo sebere před nosem. Oni nabídku přijmou.

Oslovený šel dále, Wang se obrátí na jiného.

Vážený pane, slyšel jste, oč jde. Nemáte volný pokoj? Nemusí to být žádný přepych. Jde spíše o ochotu.

PÁN · Jak mám vědět, co ti tví bohové jsou zač? Kdo ví, koho by si člověk nasadil pod střechu.

Vstoupí do krámu s tabákem. Wang běží zpět ke třem bohům.

WANG · Našel jsem člověka, který zaručeně vyhoví.

Vidí svůj pohárek stát na zemi, podívá se pln

rozpaků na bohy; uchoptí nádobku a běží zase zpátky.

I. BŮH · To nezni povzbudivě.

WANG *když se muž vrací z krámu* · Tak co bude s ubytováním?

PÁN · Viš ty, jestli nebydlím sám také jen v hostinci?

I. BŮH · Nic nenajde. Tenhle S'-čchuan můžeme také škrtnout.

WANG · Jsou to tři z nejvyšších bohů! Opravdu! Jejich sochy v chrámech jsou velmi výstižné. Jestli půjdete rychle za nimi a pozvete je, tak vám možná vyhoví.

PÁN *se směje* · To jsou asi pěkní lumpové, ti tři, co jim sháníš byt.

WANG *mu sptlá* · Ty šmelinári šilhavá! Nevíš, co je to bázeň boží? Budete se za tu vaši lhostejnost škvařit ve vřící smůle! Bohové se na vás vyserou. Však toho ještě budete litovat! Až do čtvrtého kolena za to budete pykat! Pokryli jste celý S'-čchuan hanbou!

Zámka.

Teď už zbývá jen prostitutka Šen Te, ta odřící nedovede.

Volá: „Šen Te.“ Nahoře z okna vyhlédne Šen Te.

Jsou tady, nemohu pro ně najít příbytek. Můžeš je na jednu noc vzít k sobě?

ŠEN TE · Sotva, Wangu. Čekám zákazníka. Ale jak to, že pro ně nemůžeš najít nocleh?!

WANG · Na to ti teď nemohu dát odpověď. Celý S'-čchuan je jediná kupa hnoje.

ŠEN TE · Nesměla bych se ukázat, až mi přijde zákazník. Možná, že by pak zase šel. Chce si se mnou ještě někam vyjít.

WANG · Nemůžeme zatím přijít nahoru?

ŠEN TE · Nesmíte se ale bavit moc nahlas. Dá se s nimi mluvit otevřeně?

WANG · Ne! Nesmějí se dovědět, co jsi zač! Počkáme raději dole. Ale neodejdeš s ním?

ŠEN TE · Nedaří se mi valně, a jestli do zítřejšího rána nebudu mít pohromadě činži, vyhodí mě.

WANG · V takových chvílích musí jít světské věci stranou.

ŠEN TE · Nevím, žaludek kručí bohužel i v den císařových narozenin. Ale dobře, přijmu je.

Je vidět, jak zhaší světlo.

I. BŮH · Myslím, že je to beznadějně.

Přistupuj k Wangovi.

WANG *se poleká, když zjistí, že bohové stojí za ním* · Nocleh je. *Utírá si pot.*

BOHOVĚ · Ano? Pak tedy pojdme.

WANG · Žádný spěch. Máte dost času. Pokoj se ještě dává do pořádku.

III. BŮH · Tak se tady posadme a čekajme.

WANG · Bojím se, že je tu příliš rušno. Měli bychom snad zajít tam na druhou stranu.

II. BŮH · Docela rádi si prohlédneme lidi. Právě proto jsme přišli.

WANG · Jenže tu táhne.

II. BŮH · Ach, jsme otužili!

WANG · Nechtěli byste třeba, abych vám ukázal S'-čchuan v noci? Mohli bychom si vyjít na malou procházku?

III. BŮH · Máme toho dnes už dost v nohou. *S úsměvem.* Ale jestli chceš, abychom se odtud ztratili, tak přece stačí, když nám řekneš. *Vracejí se.*

III. BŮH · Zamlouvá se ti to tady?

Sednou si na schody jakéhosi domu. Wang usedne poněkud stranou na zem.

WANG *trochu překotně* · Budete bydlet u děvčete, které je odkázáno zcela na sebe. Je to nejlepší člověk v celém S'-čchuanu.

III. BŮH · To je hezké.

WANG *k obecenstvu* · Když jsem prve zvedl pohár, tak se na mne nějak divně koukali. Že by byli něco poznali? Netroufám si jim už pohlédnout do očí.

III. BŮH · Jsi velmi unaven.

WANG · Tak trochu. Hodně se naběhám.

I. BŮH · Mají to tady lidé těžké?

WANG · Ti dobří ano.

I. BŮH *vážně* · Ty také?

WANG · Já vím, na co narážíte. Já nejsem dobrý. Ale ani já to nemám lehké.

Mezitím se před domem Šen Te objeví muž a několikrát zaptiskne. Wang pokaždé sebou trhne.

III. BŮH *tiše k Wangovi* · Myslím, že teď odešel.

WANG *zmaten* · Ano.

Vstane a běží k domu Šen Te; nosítka na vodu nechá na místě. Mezitím se však událo toto: Čekající muž odešel a Šen Te vyšla ze dveří a tiše volala Wang. Hledajíc ho, sešla ulicí dolů. Když teď Wang tlumeně volá Šen Te, nedostává se mu odpovědi.

WANG · Nechala mě na holičkách. Odešla, aby sehnala na činži, a já nemám pro bohy přístřeší. Jsou unavení a čekají. Nemohu jim přijít ještě jednou s tím, že jsem nic nenašel. Můj vlastní útulek, kanálová roura, nepřichází v úvahu. Bohové by také jistě nechtěli bydlet u člověka, jehož nekalé obchody prohlédli. Nevrátím se, za nic na světě. Ale má nosítka na vodu tam zůstala. Co teď? Netroufám si pro ně dojít. Opustím hlavní město a někde se skryji, když se mi nepodařilo posloužit těm, jež ctím. *Běží pryč.*

Sotva je pryč, vrací se Šen Te, hledá ho na druhé straně a zahlédne bohy.

ŠEN TE · Jste vy ti vznešení bohové? Jmenuji se Šen Te. Udělali byste mi radost, kdybyste vzali zavděk mou komorou.

III. BŮH · Ale kampak zmizel prodáváč vody?

ŠEN TE · Musela jsem ho minout.

I. BŮH · Asi usoudil, že nepřijdeš, a tak se k nám už neodvážil vrátit.

III. BŮH *zvedne nosítka* · Uložíme je zatím u tebe. Bude je potřebovat. *Vedení Šen Te ustupují do domu.*

Setní se a pak se opět rozjasní. V ranním šeru vycházejí bohové zase ze dveří, vedeni Šen Te, která jim lampou svítí na cestu. Rozloučí se.

I. BŮH · Milá Šen Te, děkujeme ti za pohostinství. Nezapomeneme, že ty jediná jsi nás přijala. A nosiči vody vrat nosítka a vyříd mu, že i jemu děkujeme, poněvadž nám ukázal dobrého člověka.

ŠEN TE · Nejsem dobrá. Musím se vám k něčemu přiznat: když mě Wang žádal o útulek pro vás, byla jsem na vahách.

I. BŮH · To, žes byla na vahách, nevádí. Záleží na konečném rozhodnutí. Věz, žes nám poskytla více než nocleh. Mnozí začali pochybovat o tom, že jsou ještě dobří lidé. Dokonce i někteří z nás bohů. Nastoupili jsme naši pout hlavně proto, abychom se o tom přesvědčili. Šťastní v ní teď pokračujeme, neboť jsme jednoho dobrého člověka již našli. Na shledanou!

ŠEN TE · Zarazte, osvícení, nejsem si vůbec jista, že jsem člověk dobrý. Pravda, docela ráda bych jím byla, jenže — jak mám zaplatit činži? A tak se vám tedy přiznám: prodávám se, abych se udržela při životě, ale ani tak nejsem s to se uživit, poněvadž těch, které musí činit totéž, je příliš mnoho. Jsem ochotna ke všemu, ale kdo není? Samozřejmě, byla bych šťastná, kdybych mohla zachovávat vaše příkázání, kdybych mohla ctít rodiče a mluvit pravdu. Jak by i mne těšilo, kdybych nemusila žárlit na dům bližního svého, jak příjemné by i pro mne bylo, kdybych mohla žít věrně oddána jedinému muži. Ani já nevyvádím ráda vlastní prospěch na druhých, ani mně se nechce odírat chudáka. Ale jak mám sama na všechno stačit? I když přestupuji jen některá příkázání, stěžl se užívám.

I. BŮH · Při tom všem, Šen Te, nejde o nic jiného než o pochybnosti dobrého člověka.

III. BŮH · Buď zdráva, Šen Te! A vyříd i nosiči vody pěkné pozdravení. Byl nám dobrým přítelem.

II. BŮH · Obávám se, že mu to neprospělo.

III. BŮH · Měj se dobře, Šen Te! Buď pozdravena!

Chystají se jít. Už jí mávají.

ŠEN TE *plná bázně* · Nejsem si sebou jista, osvícení. Jak mám být dobrá, když je všechno tak drahé?

II. BŮH · To, bohužel, nemůžeme změnit. Do hospodářských věcí se nemůžeme míchat.

III. BŮH · Počkat! Zarazte na chvíli! Kdyby se jí vedlo trochu lépe, tak by to možná spíše dokázala.

II. BŮH · Nemůžeme jí nic dát. Tam nahoře bychom to neobhájili.

I. BŮH · Pročpak ne?

Strčí hlavy dohromady a vzrušeně diskutují.

I. BŮH *k Šen Te rozpačitě* · Slyšíme, že nemáš na činži. Nejsme chudáci a samozřejmě nocleh zaplatíme! Tu máš! *Dá jí peníze.* Neříkej však nikomu, že jsme ti zaplatili. Lidé by si to mohli vyložit nesprávně.

II. BŮH · Velmi nesprávně.

III. BŮH · Ne, to je dovoleno. Můžeme klidně za nocleh zaplatit. Usnesení nic takového nezakazovalo! Tak na shledanou! *Bohové rychle odcházejí.*

1. Malý krámeček s kuřivem

Krámeček dosud není zcela zařizen a ještě se v něm neprodává.

ŠEN TE *obecenstvu* · Je tomu tři dni, co bohové odešli. Řekli, že mi zaplatí za nocleh. A když jsem se podívala, co mi dali, zjistila jsem, že to bylo přes tisíc dolarů

ve stříbře. — Koupila jsem si za ty peníze krámeček s kuřivem. Včera jsem se nastěhovala a doufám, že teď budu moci konat hodně dobra. Je tu na příklad paní Šinová, dřívější majitelka krámků. Už včera přišla a prosila o rýži pro své děti. A dnes jí také zase vidím s hrncem, jak sem jde.

Vstoupí paní Šinová. Obě ženy se uklánějí.

ŠEN TE · Dobrý den, paní Šinová.

ŠINOVÁ · Dobrý den, slečno Šen Te. Jak se vám líbí v novém domově?

ŠEN TE · Dobře. Jak strávily vaše děti noc?

ŠINOVÁ · Ach, v cizím domě, jestli se ta barabizna dá vůbec nazvat domem. Nejmenší už pokašlává.

ŠEN TE · To je zlé.

ŠINOVÁ · Copak vy, vám se vede, vy ani nevíte, co to znamená mít se zle. Ale tady v té boudě ještě leccos zažijete. Je to čtvrt, v níž si bída podává ruku s nouzí.

ŠEN TE · Říkala jste mi přece, že v poledne přicházejí dělníci z cementárny.

ŠINOVÁ · Ale jinak vám sem nepáchne ani noha, ani ti ze sousedství.

ŠEN TE · Nic takového jste neříkala, když jste mi ten krámeček prodávala.

ŠINOVÁ · Jen mi teď ještě vyčítejte! Napřed oloupíte mě a děti o domov a pak máte řeči, že je to bouda a že si tu bída podává ruku s nouzí. To by bylo trochu silně! *Pláče.*

ŠEN TE *rychle* · Hned vám dojdou pro rýži.

ŠINOVÁ · Chtěla jsem vás také prosit, abyste mi půjčila nějaké peníze.

ŠEN TE *zatím co jí nasyřádá rýži do hrnce* · To nemohu. Vždyť jsem ještě nic neprodala.

ŠINOVÁ · Já je ale potřebuji. Z čeho mám žít? Všecko jste mi vzala a teď mě ještě chcete odkopnout. Posadím vám své děti před práh, vy držgrešle jedna! *Vyrve jí hrnec z ruky.*

ŠEN TE · Mírněte se! Ještě vysypete rýži!

Vstoupí postarší dvojice a nuzně oblečený člověk.

ŽENA · Ach, milá Šen, slyšeli jsme, že se ti teď dobře vede. Vždyť ses stala obchodnicí! A jen si pomysli, nemáme právě kam jít! Krámeček s kuřivem jsme museli zavřít. A tak jsme si řekli, že bychom možná mohli jednu noc strávit u tebe. Znáš mého synovce? Přišel taky, chodí pořád s námi.

SYNOVEC *se rozhlédne* · Pěkný krámeček!

ŠINOVÁ · Co to jsou za lidi?

ŠEN TE · Když jsem přišla z venkova do města, byli to mí první domácí. *K obecnstvu.* Když mi došly skrovné úspory, vyhodili mě. Bojí se možná, že teď odmítnu. Jsou chudí.

Nemají přístřeší.

Nemají přátele.

Potřebují mě.

Mohu jim odepřít pomoc?

Laskavě k přichozícím.

Buďte vítáni! Ráda vám poskytnu přístřeší. Mám ovšem jen malou komůrku za krámem.

MUŽ · To nám stačí. Nedělej si starosti. *Zatím co Šen Te přináší čaj.* Bude nejlépe, když se usadíme tady vzadu, abychom ti nebyli v cestě. Nerozhodla při volbě krámků s kuřivem vzpomínka na tvůj první domov? Budeme ti moci v leccems poradit. Proto jsme také za tebou přišli.

ŠINOVÁ *vysměšně* · Jen aby přišli také zákazníci.

ŽENA · To má být narážka?

MUŽ · Tiše! Tady už jde první zákazník!

Vstupuje otrhaný muž.

NEZAMĚSTNANÝ · Promiňte, jsem bez práce.

Šinová se směje.

ŠEN TE · Čím vám mohu posloužit?

NEZAMĚSTNANÝ · Zaslouchl jsem, že zítra chcete otevřít krám. A tak jsem si myslel: při vybalování se obvykle něco poškodí. Nemáte pro mne cigaretu?

ŽENA · To je trochu silně, žebrat o tabák! Kdyby tak ještě o chleba!

NEZAMĚSTNANÝ · Chleba je drahý. Ale kdybych si mohl dát pár tahů z cigarety, tak by ze mne byl nový člověk. Je mi nanic.

ŠEN TE *mu dává cigarety* · Udělat ze sebe nového člověka je důležité. Budete můj první zákazník, přinesete mi štěstí.

Nezaměstnaný si rychle zapálí cigaretu, vdechne kouř, rozkašle se a odejde.

ŽENA · Bylo to správné, Šen Te?

ŠINOVÁ · Jestli chcete krámeček otevřít tímhle způsobem, tak ho nebudete mít ani tři dny.

MUŽ · Sázím krk, že měl ještě peníze v kapse.

ŠEN TE · Řekl přece, že je úplně na mizině.

SYNOVEC · Odkudpak víte, že vás neobelhal?

ŠEN TE *popuzeně* · Odkud vím, že mě obelhal!

ŽENA *zavrtí hlavou* · Nedovede odřít! Jsi příliš dobrotivá, Šen Te. Jestli chceš krámeček udržet, tak se budeš muset naučit sem tam odmítnout prosbu.

MUŽ · Říkej přece, že ti nepatří. Říkej, že patří někomu z příbuzenstva, třeba nějakému bratrančí, který na tobě chce přesné vyúčtování. Nešlo by to?

ŠINOVÁ · Jistě by to šlo, kdyby si ovšem nepotřebovala věčně hrát na dobrodinku.

ŠEN TE *se směje* · Jen nadávejte! Dostanete ode mne výpověď a rýži nasypu zpátky!

ŽENA *zděšeně* · Ta rýže je také od tebe?

ŠEN TE *k obecnstvu* · Jsou špatní.

Nikdo je nemá rád.

Nedali by ani hrst rýže.

Chtějí vše jen pro sebe.

Lze je za to plísnit?

Vstoupí malý muž.

ŠINOVÁ *jej spatří a má se rychle k odchodu* · Podívám se sem zase zítra. *Odejde.*

MALÝ MUŽ *volá za ní* · Počkat, paní Šinová! Právě vás potřebuji!

ŽENA · Přichází ta žena pravidelně? Máš k ní nějaké závazky?

ŠEN TE · Žádné závazky k ní nemám, ale má hlad: a to je horší.

MALÝ MUŽ · Ta ví, proč utíká pryč. Nejste nová majitelka krámků? Ach, rovnáte už zboží do poliček! Vždyt vám vůbec nepatří, abyste věděla! Leda, že je zaplatíte. Ta verbež, co tady byla před vámi, je nezaplatila. *Ostatním.* Jsem totiž truhlář, já jsem je udělal.

ŠEN TE · Já myslela, že patří k zařízení, které jsem zaplatila?

TRUHLÁŘ · Podvod! Samý podvod! Jste samozřejmě s tou paní Šinovou domluveny! Žádám svých sto dolarů, jako že se jmenuji Lin Tuo.

ŠEN TE · Jakkak je mám zaplatit, když už žádné peníze nemám!

TRUHLÁŘ · Tak vám to nechám zabavit! Na místě! Buď ihned zaplatíte, nebo vám to dám zabavit!

MUŽ *napovídá Šen Te* · Bratranec!

ŠEN TE · Nemohlo by to být příští měsíc?

TRUHLÁŘ *křičí* · Ne!

ŠEN TE · Nebuďte tak krutý, pane Lin Tuo. Nemohu dostat všem povinností na jednu. *Obecnstvu.*

Malé strpení a síly se zdvojnásobí.

Hle, herka stojí před chomáčem trávy: chvilka poshovění, a hned potáhne lépe. V červnu jen chvilku trpělivosti, a strom se v srpnu sklání pod tíhou broskví. Jak je možno spolu žít bez trpělivosti?

Jen malé posečkání

a dosáhneme nejzazších cílů.

Truhláři. Jen chvíličku posečkejte, pane Lin Tuo!

TRUHLÁŘ · A kdo posečká mně a mé rodině? *Odstrčí jednu z poliček ode zdi, jako by si ji chtěl vzít s sebou.* Buď zaplatíte, nebo si poličky odnesu!

ŽENA · Milá Šen Te, proč celou věc nesvěříš svému bratrančí? *Truhláři.* Napište, co máte dostat, a bratranec slečny Šen Te vám to zaplatí.

TRUHLÁŘ · Tyhle bratrance já znám!
SYNOVEC · Nesměj se tak hloupě! Znáám ho osobně.

MUŽ · Je to chlap jak břitva.

TRUHLÁŘ · Dobře, dostane účet.

Překloptí stoličku, sedne si na ni a napiše účet.

ŽENA · Stáhne ti kvůli těm svým pár prknům poslední košili s těla, jestli se mu nepostavíš. Nikdy žádný nárok neuznávej, ať je oprávněný nebo není, jinak tě okamžitě zasypou nejrůznějšími nároky, oprávněnými i neoprávněnými. Hoď kousek masa do nádoby na odpadky, a na dvoře se ti porvou psi z celé čtvrti. Nač jsou soudy?

ŠEN TE · Udělal svou práci a chce odměnu, která mu patří. Má rodinu. Je to zlá věc, že mu nemohu zaplatit! Co tomu řeknou bohové?

MUŽ · Udělalas dost už tím, že nás přijala. To úplně stačí.

Vstoupí kulhavý muž a těhotná žena.

KULHAVÝ *dvojici* · Ach, tady jste! Vy jste mi pěkní příbuzní! Necháte nás prostě stát na rohu!

ŽENA *rozpačitě k Šen Te* · To je můj bratr Wung a švagrová. *K oběma.* Nehubujte a usedněte klidně tam v koutě, abyste slečnu Šen Te, naši dávnou přítelkyni, nerušili. *K Šen Te.* Myslím, že ty dva budeme mu-

set přijmout, švagrová je totiž v pátém měsíci. Nebo soudíte jinak?

ŠEN TE · Budte vítáni!

ŽENA · Poděkujte. Misky stojí tamhle vzadu. *K Šen Te.* Nebyli by měli kam jít. Dobře, že máš ten krámeček!

ŠEN TE *se smíchem k obecenstvou, přinásejte čaj.* Ba, dobře, že jej mám!
Vstoupí majitelka domu paní Mi C' s formulářem v ruce.

MAJITELKA DOMU · Slečno Šen Te, jsem majitelka domu, Mi C'. Doufám, že spolu dobře vyjdeme. Tady je nájemní smlouva. *Zatím co Šen Te pročítá smlouvu.* Je to hezké otvírat malý obchod, že, dámy a pánové? *Rozhlíží se.* Pár prázdných míst sice na poličkách ještě zůstalo, ale ty se časem jistě zaplní. Nějaké reference mi nepochybně můžete uvést?

ŠEN TE · Musí to být?

MAJITELKA DOMU · Vždyt vůbec nevím, kdo jste.

MUŽ · Možná, že bychom se mohli za slečnu Šen Te zaručit my? Známe ji od chvíle, kdy přišla do města, a dáme za ni kdykoli ruce do ohně.

MAJITELKA DOMU · A co vy jste zač?

MUŽ · Jsem obchodník tabákem Ma Fu.

MAJITELKA DOMU · Kde máte krám?

MUŽ · Teď právě žádný krámeček nemám. Zrovna jsem ho prodal, víte.

MAJITELKA DOMU · Tak. *K Šen Te.* A jinak nemáte nikoho, kdo by mi mohl dát o vás informace?

ŽENA *nařovídá* · Bratranec! Bratranec!

MAJITELKA DOMU · Vždyt musíte někoho mít, kdo mi zaručí, že dostávám do domu řádnou osobu. Je to ctihodný dům, má drahá. Bez toho s vámi vůbec žádnou smlouvu uzavřít nemohu.

ŠEN TE *pomalou se sklopeným zrakem* · Mám bratrance.

MAJITELKA DOMU · Ach, bratrance máte. Tady? To bychom mohli rovnou za ním dojit. Čím je?

ŠEN TE · Nebydlí tady, žije v jiném městě.

ŽENA · Neřeklas, že bydlí v Šunu?

ŠEN TE · Pan... Šuej Ta. Z Šunu!

MUŽ · Vždyt toho znám! Takový velký, hubený.

SYNOVEC *truhláři* · Vždyt vy jste s bratranecem slečny Šen Te vyjednával také! Kvůli policím!

TRUHLÁŘ *nevře* · Právě pro něho píši účet. Tady je! *Odevzdává jej.* Zítra ráno zase přijdu. *Odejde.*

SYNOVEC *volá za ním, pošilhávané po majitelce domu* · Budte zcela klidný, pan bratranec vše zaplatí!

MAJITELKA DOMU *si Šen Te zkoumavě prohlíží* · Nu, i já se těším, že jej poznám. Dobrý večer, slečno. *Vzdálí se.*

ŽENA *po přestávce* · Teď to praskne! Můžeš být jista, že zítra ráno ví, co jsi zač.

ŠVAGROVÁ *tiše k synovci* · Tady nebudeme! *Vstoupí stařec vedený chlapcem.*

CHLAPEČ *dozadu* · Tu jsou.

ŽENA · Dobrý den, dědo? *K Šen Te.* Dobrák starý! Asi se o nás strachoval. A chlapec vyrostl, že? Cpe se jako nezavřený. Koho to máte ještě s sebou?

MUŽ *vyhlédne* · Jen neteř.

ŽENA *k Šen Te* · Mladá příbuzná z venkova. Doufám, že ti to nepřipadá moc. Tolik nás ještě nebylo, když jsi bydlela u nás, že? Ba, stále nás přibývá. Čím hůře se nám vedlo, tím nás bylo více. A čím více nás bylo, tím hůře se nám vedlo. Ale teď tady zavřeme, jinak se klidu nedočkáme. *Zamkne dveře a všichni usednou.* Především půjde o to, abychom ti v obchodě nepřekáželi. Od čeho by se jinak zakouřilo z komína. Představovali jsme si to takhle: Ve dne mladší odejdou a zůstanou tady jen děda, švagrová a snad já.

Ostatní sem přes den jen jednou dvakrát nakouknou, že? Rozsvítte tam tu lampu a udělejte si pohodlí.

SYNOVEC *žertem* · Jen aby sem v noci na jednu nevpadl bratránek, přísný pan Šuej Ta!

Švagrová se směje.

BRATR *sáhne po cigaretě* · Na jedné snad ne-sejde!

MUŽ · To zaručeně ne.

Všichni si poslouží kuřivem. Bratr dává kolovat džbán s vínem.

SYNOVEC · Bratránek to zaplatí!

DĚDEČEK *vážně k Šen Te* · Dobrý den!

Šen Te, zmatená pozdním pozdravem, se ukloní. Má v jedné ruce účet od truhláře, v druhé nájemní smlouvu.

ŽENA · Nemůžete pro potěšení hostitelky něco zazpívat?

SYNOVEC · Děda začne!

Zpívají.

PÍSEŇ O KOUŘI

DĚDEČEK · Dřív než se mé vlasy stářím obilily,

věčil jsem, že moudrost projde všudy. Dnes vím: žádná moudrost nemá síly, aby nasýtil se jí jediný chudý.

Proto řek jsem: Atsi!

Hle, jak šedý dým

v zimě zim se ztrácí, v prázdnostech,
kam půjdeš s ním.

MUŽ · Z poctivosti, z píce plynou jenom strasti a tak jsem to zkusil s opakem.

I ten ale vede nás jen do propasti, a tak nevím, kudy z toho všeho ven.

A tak říkám: Atsi!

Hle, jak šedý dým

v zimě zim se ztrácí, v prázdnostech,
kam půjdeš s ním.

NETEŘ · Starým prý už všechna naděje je vzata,

čas je dlouho vodil za blázna.

My mladí však máme otevřená vrata,
ovšem otevřená jenom do prázdna.

I já říkám: Atsi!

Hle, jak šedý dým

v zimě zim se ztrácí, v prázdnostech,
kam půjdeš s ním.

SYNOVEC · Odkud máš to víno?

ŠVAGROVÁ · Střelil pytel s tabákem.

MUŽ · Cože? Tabák, čili to jediné, co nám ještě zbylo? Ani když jsme neměli kde spát, nesáhli jsme na něj, ty dobytku!

BRATR · Jen proto, že mi žena mrzne, jsem pro tebe dobytek? A nepil jsi snad s sebou? Ihned sem dej džbán!

Rvou se. Poličky se převrátí.

ŠEN TE *je zapřísahá* · Ach, ušetřte krám, ne-zničte všecko! Je to dar bohů! Poslužte si čímkoli, co tady najdete, ale nezníchte všecko!

ŽENA *skepticky* · Krámeček je menší, než jsem předpokládala. Neměli jsme možná přece jen o něm vykládat tetě a ostatním. Jestli přijdou ještě i oni, tak tu nebude hnutí.

ŠVAGROVÁ · I hostitelka už poněkud ochladla!

Zvenčí se ozvou hlasy, někdo klepe na dveře.

HLASY · Otevřte! To jsme my!

ŽENA · Jsi to ty, teto? Co si teď počneme?

ŠEN TE · Ty můj pěkný krámku, ty má naděje! Sotva jsem jej otevřela, už se krámku nepodobá. *Obecenstvu.*

Malá záchranná loďka

je ihned vtahována do hlubin:

příliš mnoho tonoucích

se jí chtivě chytá.

HLASY *zvenčí* · Otevřte!

Mezihra pod mostem

U řeky dřepí prodavač vody.

WANG *se ohlédne*. Všude ticho. Už čtyři dni se skrývám. Neobjeví mě, poněvadž mám oči otevřené. Schválně jsem prchal ve směru jejich cesty. Druhý den přešli tenhle most, zaslechl jsem nad sebou jejich kroky. Teď již musí být daleko, jsem před nimi jist.

Natáhne se a usne. Hudba. Násep zprůsvitní a zjeví se bohové.

WANG *si paži zakryje tvář, jako by ho chtěl někdo udeřit*. Nic neříkejte, vím vše! Nenašel jsem nikoho, kdo by vás chtěl přijmout, ani jediný dům! Teď to víte! Teď pokračujte v cestě.

II. BŮH. Ne, našel jsi někoho. Přišel, když jsi byl pryč. Přijal nás na noc, ochránil náš spánek a ráno, když jsme jej opouštěli, posvětil nám. Řekl jsi o něm, že je to dobrý člověk, a on jím vskutku byl.

WANG. Byla to tedy Šen Te, která vás přijala?

III. BŮH. Ovšem.

WANG. A já malověrný utekl! Jen proto, že jsem si myslel: nemůže přijít.

BOHOVÉ. Ó, ty slabý, dobrý, ale slabý člověče! Kde je bída, myslíš, není dobro žádné! Kde je nebezpečí, myslíš, není odvaha! Ó slabosti, nenecháš na nikom dobrý vlasek!

Ukvapenosti! Ó lehkovážné zoufalství!

WANG. Stydím se velmi, osvícení!

I. BŮH. Prodavači vody, udělej nám teď laskavost. Vrať se rychle do hlavního města a poohlédni se tam po dobré Šen Te, abys nám mohl o ní podat zprávu. Vede se jí nyní dobře. Dostala prý

peníze na malý krámeček, takže se může podle libosti oddávat tomu, k čemu ji nutí její dobrotivé srdce. Projev zájem o její dobrotivost, neboť nikdo nemůže nadlouho zůstat dobrotivý, když na něm dobrotivost nikdo nechce. My však poputujeme dále, abychom hledali a našli lidi další, jež by se podobali našemu dobrému člověku ze S'-čchuanu. Necht' konečně ustanou řeči, že dobří lidé na naší zemi už nejsou s to žít.

Bohové zmizí.

2. Krámeček s kuřivem

Všude spící lidé. Lampa dosud hoří. Někdo zaklepe.

ŽENA *se ospale zvedne*. Šen Te! Někdo klepe! Kdepak je?

SYNOVEC. Šla asi pro snídani. Pan bratranec ji zaplatí!

Žena se zasměje a odšátrá se ke dveřím. Vstoupí mladý pán, za ním truhlář.

MLADÝ PÁN. Jsem bratranec.

ŽENA *jako by ji někdo udeřil do hlavy*. Kdože jste?

MLADÝ PÁN. Jmenuji se Šuej Ta.

HOSTĚ *se navzájem budí*. Bratranec! — Ale vždyť to byl žert, vždyť vůbec žádného bratrance nemá! — A tady je někdo, kdo tvrdí, že jejím bratrancec je! — To je neuvěřitelné, tak brzy zrána!

SYNOVEC. Jestli jste hostitelčíným bratrancec, pane, tak nám co nejrychleji obstarajte něco k snídani!

ŠUEJ TA. *zhasí lampu*. První zákazníci tady budou co nevidět, oblékněte se, prosím, ale hbitě, abych mohl otevřít svůj krám.

MUŽ. Váš krám? Já myslel, že je to krám naší přítelkyně Šen Te? *Šuej Ta vrtí hlavou*. Cože, ten krámeček jí vůbec nepatří?

ŠVAGROVÁ. Napálila nás tedy? Kde vůbec vězí?

ŠUEJ TA. Má práci. Vzkazuje vám, že teď, když tu jsem já, už pro vás nemůže nic udělat.

ŽENA *zdrčena*. A my mysleli, že je to hodný člověk!

SYNOVEC. Nevěřte mu! Poohlédněte se po ní!

MUŽ. Ano, to uděláme. *Organizuje*. Ty a ty a ty a ty, půjdete ji všude hledat. My tady s dědou zůstaneme, abychom hájili pevnost. Hoch může zatím obstarat něco k jídlu. *Chlapci*. Vidíš tamhle na rohu to pekařství? Přikrad' se tam a nacpi si bundu.

ŠVAGROVÁ. Přines také nějaké ty světlé koláčky!

MUŽ. Dej si ale pozor, aby tě pekař nechytil. A vyhni se strážníkovi!

Chlapec kývne a odejde. Ostatní se doobléknou.

ŠUEJ TA. Co když krádež koláčků poškodí dobrou pověst krámků, který vám poskytl přístřeší?

SYNOVEC. Nevšímejte si ho, však co nevidět Šen Te najdeme. Ukáže mu, kde tesař nechal díru.

Synovec, bratr, švagrová a neteř odcházejí.

ŠVAGROVÁ *při odchodu*. Schovejte nám něco od snídaně!

ŠUEJ TA *klidně*. Nenajdete ji. Má sestřenice ovšem lituje, že vám nemůže poskytnout pohostinství na neomezenou dobu. Je vás však na neštěstí příliš mnoho! Toto zde je krámeček s kuřivem a slečna Šen Te z něho žije.

MUŽ. Naše Šen Te by taková slova ani nepřenesla přes rty.

ŠUEJ TA. Máte možná pravdu. *Truhláři*. Celé neštěstí pochází z toho, že bída v tomhle městě je příliš velká, aby ji jednotlivec mohl odstranit. Po téhle strán-

ce se, žel, nezměnilo nic za oněch jedenaáct století, co kdosi stvořil čtyřverší:

Na otázku, co udělat, aby se pomohlo mrznoucím lidem v městě, odpověděl guvernér:

Utkat deset tisíc stop dlouhou deku, která by všechna předměstí prostě přikryla.

Pouští se do uklízení krámků.

TRUHLÁŘ. Vidím, že máte snahu uvést věci vaší sestřenice do pořádku. Je třeba zaplatit menší dluh za police, dluh, který byl před svědky uznán. Sto dolarů ve stříbre.

ŠUEJ TA *vytáhne z kapsy účet, nikoli nevládně*. Nemyslíte, že sto dolarů je trochu mnoho?

TRUHLÁŘ. Ne. Nemohu vám nic slevit. Musím živit ženu a děti.

ŠUEJ TA *tvrdě*. Kolik dětí?

TRUHLÁŘ. Čtyři.

ŠUEJ TA. Nabízím vám tedy dvacet dolarů. *Muž se zasměje.*

TRUHLÁŘ. Zbláznil jste se? Ty police jsou z ořešiny!

ŠUEJ TA. Tak si je odnešte.

TRUHLÁŘ. Co to má znamenat?

ŠUEJ TA. Jsou mi moc drahé. Žádám vás, abyste si ty ořechové police odnesl.

ŽENA. Takhle na něho! *Směje se rovněž.*

TRUHLÁŘ *nejistě*. Žádám, aby byla zavolána slečna Šen Te. Je podle všeho slušnější než vy.

ŠUEJ TA. Jistě. Proto je na mizině.

TRUHLÁŘ *uchoptí rezolutně jednu z poliček a odnese ji ke dveřím*. Vyrovnajte si kuřivo na podlaze! Mně to může být jedno.

ŠUEJ TA *muži*. Pomozte mu!

MUŽ *uchoptí rovněž polici a odnese ji s úšklebkem ke dveřím*. Tak tedy ven s poličkami!

TRUHLÁŘ. Ty pse! A moje rodina má pojit hlady?

ŠUEJ TA · Nabízím vám znovu dvacet dolarů, poněvadž se mi nechce skladovat kuřivo na podlaze.

TRUHLÁŘ · Sto!

Šuej Ta vyhlíží lhostejně z okna. Muž se chystá poličku vynést.

TRUHLÁŘ · Aspoň ji, ty idiote, nerozbij o dveře! *Zoufale.* Vždyt jsou udělány na míru! Jdou do téhle díry a nikam jinam. Zkazil jsem prkna, pane!

ŠUEJ TA · Právě. Proto vám také nabízím jen dvacet dolarů. Že jste prkna zkazil. *Žena zapiští rozkoš.*

TRUHLÁŘ *náhle unaveným hlasem* · Na tohle už nevím, co bych vám řekl. Nechte si police a dejte mi za ně, kolik chcete.

ŠUEJ TA · Dvacet dolarů.

Položí na stůl dvě velké mince. Truhlář je vezme.

MUŽ *nese police zpět* · Za hromadu zkažených prken je to peněz až dost.

TRUHLÁŘ · Ba, peněz dost, ale jediné na to, abys je vzteky prolil hrdlem. *Odejde.*

MUŽ · Tenhle by tedy byl venku!

ŽENA *kteřá smíchy plakala, si osušuje slzy.* „Jsou z ořešiny!“ — „Odneste si je!“ — „Sto dolarů! Mám čtyři děti!“ — „Zaplatím vám tedy dvacet!“ — „Vždyt jsem zkazil prkna!“ — „Právě. Dvacet dolarů!“ — Takhle se musí s lidmi jednat!

ŠUEJ TA · Ano. *Vážně.* Rychle zmizte.

MUŽ · My?

ŠUEJ TA · Ano, vy. Jste zloději a příživníci. Jestli zmizíte rychle a nebudete ztrácet čas odmlouváním, tak se ještě můžete spasit.

MUŽ · Budě nejlépe, když mu ani neodpovíme. Jen žádný křik na lačný žaludek. Rád bych věděl, kde zůstal ten kluk?

ŠUEJ TA · Ba, kde zůstal ten kluk? Řekl jsem vám prve, že ho s kradenými koláči nechci v krámku vidět. *Náhle vzkřikne.* Ještě

jednou: zmizte! *Zůstávají sedět. Šuej Ta zase zcela klidně.* No, jak myslíte. *Jde ke dveřím a hluboce se ukloní. Ve dveřích se objeví strážník.* Jestli se nemýlím, tak mám před sebou úředníka, který pečuje o tuto čtvrt?

STRÁŽNÍK · Tak jest, pane...

ŠUEJ TA · Šuej Ta. *Usmějí se na sebe.* Pěkné počasí dnes, že?

STRÁŽNÍK · Snad trochu horko.

MUŽ *tiše ke své ženě* · Jestli bude takhle žvanit celou dobu, než se kluk vrátí, jsme v loji. *Snaží se dát tajně Šuej Tovi znamení.*

ŠUEJ TA *aniž si ho všimne* · Je rozdíl, jestli se počasí posuzuje z chladné místnosti anebo z prašné ulice.

STRÁŽNÍK · Velký rozdíl.

ŽENA *muži* · Jen klid! Chlapec se nevrátí, když uvidí strážníka stát ve dveřích.

ŠUEJ TA · Proč nejdete dál? Tady je opravdu příjemnější. Otevřeli jsme se sestřenicí krámk. Dovolte mi ujištění, že nám velmi záleží na tom, abychom byli s úřadem zadobře.

STRÁŽNÍK *ustoupí* · Jste velmi laskav, pane Šuej Ta. Ba, tady je opravdu příjemnější.

MUŽ *tiše* · Zve jej schválně dál, aby ho kluk neviděl.

ŠUEJ TA · Hosté! Vzdálení přibuzní mojí sestřenice, jak mi bylo řečeno. Chystají se na cestu. *Všichni se uklánějí.* Právě jsme se loučili.

MUŽ *chraptivým hlasem* · Ano, tak půjdeme.

ŠUEJ TA · Vyřídím sestřenicí, že jí za nocleh děkujete, že jste však neměli tolik času, abyste počkali, až se vrátí.

Z ulice hluk a volání: „Chyťte zloděje!“

STRÁŽNÍK · Co to?

Ve dveřích se zastaví hoch. Z bundy mu padají placky a koláčky. Žena mu zoufale naznačuje, aby zmizel. Hoch se obrátí a chce utéci.

STRÁŽNÍK · Stůj! *Chyťte ho.*

Odkud máš ty koláče?

CHLAPEČ · Tamhle od pekaře.

STRÁŽNÍK · Ach tak, tys je ukradl?

ŽENA · O ničem jsme nevěděli. Hoch to udělal na svou pést. Ničema!

STRÁŽNÍK · Pane Šuej Ta, můžete mi k tomu něco říct? *Šuej Ta mlčí.* Ach tak. Půjdete se mnou na strážnici, všichni.

ŠUEJ TA · Jsem nanejvýš pobouřen, že se něco takového stalo v mém krámk.

ŽENA · Viděl, jak hoch odchází!

ŠUEJ TA · Mohu vás ujistit, pane strážníku, že bych vás byl sotva pozval dále, kdybych byl chtěl krádež krýt.

STRÁŽNÍK · To je pravda. Proto asi také chápete, pane Šuej Ta, že je mou povinností, abych tyhle lidi odvedl. *Šuej Ta se ukloní.* Tak hybaj! *Vyžene je.*

DĚDEČEK *pokojně ve dveřích* · Dobrý den.

Všichni až na Šuej Ta odcházejí. Šuej Ta pokračuje v úklidu. Vstoupí majitelka domu.

MAJITELKA DOMU · Tak vy jste tedy ten pan bratranec! Co to má znamenat, že policie odvádí lidi z mého domu? Jak vaši sestřenici mohlo napadnout otevřít tady útulek? To má člověk z toho, když vezme do domu někoho, kdo ještě včera žil v díře a žebral na pekaři z rohu jahelné placky! Jak vidíte, vím o ní vše.

ŠUEJ TA · To vidím. Vykládali vám o mé sestřenici nepěkné věci. Nařkli ji z toho, že mívala hlad! Je notoricky známo, že žila v chudobě. Její pověst je co nejhorší: vždyt se jí vedlo bídě!

MAJITELKA DOMU · Byla prachobyčejná...

ŠUEJ TA · Chuděrka, jen ven s tím drsným slovem!

MAJITELKA DOMU · Ach, prosím vás, jen žádné citlivůstkářství! Mluvím o tom, jak žila, a ne o tom, z čeho. Nepochybují, že původ jejích příjmů byl všelijaký. Jak by se byla jinak zmohla na tenhle ob-

chod? Pár postarších pánů se jistě přičinilo. Kdopak by někomu z ničeho nic věnoval krám? Pane, toto je úctyhodný dům! A aby bylo jasno: Lidé, kteří tu platí nájem, si nepřejí bydlet s takovou osobou pod jednou střechou. *Zámka.* Nejsm žádná necita, ale na to musím brát ohled.

ŠUEJ TA *chladně* · Paní Mi C', mám práci. Řekněte mi prostě, co nás bydlení v tomto úctyhodném domě bude stát.

MAJITELKA DOMU · Jste náramně chladnokrevný, jen co je pravda.

ŠUEJ TA *vytáhne z pultu nájemní smlouvu* · Nájem je vysoký. Jak ze smlouvy zjišťují, je splatný měsíčně.

MAJITELKA DOMU *rychle* · Pro lidi jako vaše sestřenice to ovšem neplatí.

ŠUEJ TA · Co to má znamenat?

MAJITELKA DOMU · To znamená, že lidi jako vaše sestřenice musí zaplatit dvě stě dolarů činže na půl roku předem.

ŠUEJ TA · To je vyděračství! Kde to mám sebrat? S velkým obratem se tady nedá počítat. Spoléhám jediné na šičky pytlů z cementárny, ty prý hodně kouří. Práce je velmi vyčerpává. Vydělávají však málo.

MAJITELKA DOMU · To jste si měl uvážit předem.

ŠUEJ TA · Paní Mi C', nebuďte krutá! Je pravda, má sestřenice se dopustila neodpustitelné chyby tím, že poskytla přístřeší nešťastníkům. Ale může se polepsit, postarám se, aby se polepsila. Vy ale uvažte: Mohla byste najít lepšího nájemníka než někoho, kdo ví, co znamená být na dně, poněvadž to zakusil na vlastní kůži? Bude pracovat do úmoru, aby vám mohla včas splatit činži, podnikne pro to cokoli, obětuje nebo prodá vše, co má, nezalekne se ničeho a bude přítom jak myška, ve

všem se vám podvolí, jen aby se nemusela vrátit tam, odkud přišla. Takového nájemníka zlatem nevyvázíte.

MAJITELKA DOMU · Dvě stě dolarů předem, nebo se vrátí na ulici, odkud přišla. *Vstoupí strážník.*

STRÁŽNÍK · Nedejte se rušit, pane Šuej Ta. MAJITELKA DOMU · Policie má na tomto krámku opravdu neobyčejný zájem.

STRÁŽNÍK · Paní Mi C', doufám, že to na vás neudělalo špatný dojem. Pan Šuej Ta nám prokázal službu a já přicházím jediné proto, abych mu jménem policie poděkoval.

MAJITELKA DOMU · Dobře, do toho mi nic není. Doufám, pane Šuej Ta, že můj návrh bude vaší sestřenicí vyhovovat. Žiji ráda se svými nájemníky ve shodě. Dobrý den, pánové. *Vzdálí se.*

ŠUEJ TA · Dobrý den, paní Mi C'.

STRÁŽNÍK · Máte s paní Mi C' potíže?

ŠUEJ TA · Žádá, aby se nájem zaplatil předem, poněvadž se jí sestřenice nezdá dost úctyhodná.

STRÁŽNÍK · A vy na něj nemáte? *Šuej Ta mlčí.* Pro někoho takového, jako jste vy, přece nemůže být těžké získat úvěr, pane Šuej Ta?

ŠUEJ TA · Možná. Ale jak má nalézt úvěr někdo takový jako Šen Te?

STRÁŽNÍK · Copak tady nezůstanete?

ŠUEJ TA · Ne. A nemohu se ani vrátit. Zastavil jsem se u ní jen cestou, abych jí podal pomocnou ruku, abych od ní odvrátil to nejhorší. Brzy zase bude odkázána na sebe. A já se pln starostí ptám, co bude pak.

STRÁŽNÍK · Pane Šuej Ta, je mi líto, že máte starosti s nájemným. Musím se vám přiznat, že jsme se zprvu dívali na tento krámek se smíšenými pocity, ale vaše rozhodné vystoupení před chvílí nám

ukázalo, co jste zač. My lidé od úřadu poznáme brzo, v kom lze vidět oporu pořádku.

ŠUEJ TA *hořce* · Pane, abych zachránil tento krámek, který sestřenice pokládá za dar bohů, jsem připraven jít až na samou mez toho, co zákon připouští. Ale tvrdost a zchytralost platí jen na ty dole, neboť hranice jsou vytyčeny šikovně. Vede se mi jako muži, který vyzrál na krysy, ale pak si nevěděl rady s řekou! *Po malé přestávce.* Kouříte?

STRÁŽNÍK *zadržel dvě cigarety* · My z revíru bychom vás ztratili jen velmi neradi, pane Šuej Ta. Ale musíte paní Mi C' pochopit. Nebudeme si přece nic předstírat: Šen Te žila z toho, že se prodávala mužům. Můžete mi namítnout: Co měla dělat? Z čeho na příklad měla zaplatit činži? To ale na celé věci nic nemění: nebylo to nic úctyhodného. Proč? Za prvé: Láska se neprodává, jinak je to láska prodejná. Za druhé: Úctyhodné je to tehdy, když se to nedělá s někým, kdo za to platí, nýbrž s někým, koho máme rádi. Za třetí: Nedělá se to za hrst rýže, ale z lásky. Dobře, řeknete vy na to. Co je však platná všechna moudrost, když už je mléko jednou rozlité? Co si má počít? Musí sehnat peníze na půlroční činži. Pane Šuej Ta, přiznám se vám, že nevím. *Usilovně přemýšlí.* Pane Šuej Ta, teď mě ale přece jen něco napadá! Proč jí prostě nenajdete muže?

Vstoupí pomenší stará žena.

STAŘENA · Nějakou dobrou lacinou cigaretu pro mého muže. Zítřka tomu totiž bude čtyřicet let, co jsme svoji, a tak to chceme trochu oslavit.

ŠUEJ TA *zdivočile* · Čtyřicet let! Ještě stále to slavíte?

STAŘENA · Pokud nám to poměry dovolí!

Máme naproti ten krámek s koberci. Doufám, že budeme dobrými sousedy; bylo by to aspoň žádoucí, doby jsou zlé.

ŠUEJ TA *jí předkládá různé bedničky* · Obávám se, že je to velmi stará pravda.

STRÁŽNÍK · Pane Šuej Ta, je třeba kapitálu. Navrhují proto sňatek.

ŠUEJ TA *se omlouvá stařeně* · Dal jsem se svést k tomu, abych pana strážníka obtěžoval svými soukromými starostmi.

STRÁŽNÍK · Není na půlroční nájem. Dobře, tak trochu peněz vyženíme.

ŠUEJ TA · To nebude tak snadné.

STRÁŽNÍK · Proč? Šen Te je dobrá partie. Má malý, vzkvétající krámek. *Stařeně.* Co o tom soudíte vy?

STAŘENA *váhavě* · Ano...

STRÁŽNÍK · Inzerát do novin.

STAŘENA *zdrželivě* · Kdyby slečna souhlasila...

STRÁŽNÍK · Proč by byla proti? Složím vám to. Něco za něco. Nemyslete si, že my od úřadu nemáme pro tvrdý boj drobného obchodníka pochopení. Vy nám jdete na ruku a my vám za to složíme sňatkový inzerát! Hahaha!

Vytáhne horlivě notes, navlhně inkoustovou tužičku a pustí se do psaní.

ŠUEJ TA *pomalou* · To není špatný nápad.

STRÁŽNÍK · Který... řádný... muž s menším kapitálem... i vdovec... by se chtěl přiznít... do vzkvétajícího obchodu kuřivem? — A pak ještě dodáme: Jsem pěkného, sympatického zjevu. — Co vy na to? —

ŠUEJ TA · Jestli se vám to nezdá moc přehnané.

STAŘENA *laskavě* · Vůbec ne. Já ji viděla. *Strážník vytrhne list z notesu a dá jej Šuej Taovi.*

ŠUEJ TA · S hrůzou poznávám, kolik štěstí je zapotřebí, aby se člověk nedostal pod kola! Co přátel! *Strážníkovi.* Přes všechnu

rozhodnost jsem na příklad byl s rozumem v koncích, když šlo o nájem za krámek. A teď jste přišel vy a dobrou radou jste mi pomohl. Opravdu, zdá se mi, že tohle je východisko.

3. Večer v městském sadě

Mladý muž v roztrhaných šatech sleduje očima letadlo, které zřejmě máří vysokým obloukem přes park. Vytáhne z kapsy provaz a rozhlédne se, co si hledaje. Když vykročí k velké vrbě, přicházejí proti němu dvě prostitutky. Jedna je již stará, druhá je neteř z oné osmičlenné rodiny.

MLADÁ PROSTITUTKA · Dobrý večer, mladý pane. Svezeš se, drahoušku?

SUN · Proč ne, dámy, jestli mi koupíte něco k jídlu.

STARÁ PROSTITUTKA · Asi ti přeskočílo! *K mladší.* Pojd. Ztrácíme s ním jenom čas. Vždyť to je ten nezaměstnaný letec.

MLADÁ · V parku ale už nikdo nebude, každou chvíli může začít pršet.

STARÁ · Co kdyby přece jen?

Jdou dále. Sun se rozhlédne, vytáhne provaz a hodí jej kolem vrbové větve. Obě prostitutky, které se rychle vracejí, ho však vyruší. Nevidí jej.

MLADÁ · Z toho bude liják.

Po cestě přichází Šen Te.

STARÁ · Koukej, tady jde ta stvůra, co přivedla tebe a tvou rodinu do neštěstí!

MLADÁ · Ta to nezavinila. To její bratranec. Ona nás přece přijala a pak se nám dokonce nabídla, že koláče zaplatí. Proti ní nic nemám.

STARÁ · Ale já ano! *Nahlas.* Ach, tady je ta naše prachatá sestřička! Má krám, ale nám bude fušovat do řemesla.

ŠEN TE · Jen mě nesežer! Jdu do čajovny u rybníka.

MLADÁ · Je pravda, že si máš vzít vdovce s třemi dětmi?

ŠEN TE · Ano, mám tam s ním schůzku.

SUN *netrpělivě* · Kliďte se konečně odtud, dívky! Copak člověk nenajde klid ani tady?

STARÁ · Drž hubu!

Obě prostitutky odejdou.

SUN *volá za nimi* · Mrchožrouti! *Obecenstvu*. I na tomhle odlehlém místě loví neúnavně oběti, i v křoví, i za deště hledají zoufale kupce.

ŠEN TE *vztekle* · Co jim nadáváte? *Spatří provaz*. Och.

SUN · Co čumíš?

ŠEN TE · Nač ten provaz?

SUN · Pokračuj v cestě, sestro, pokračuj v cestě! Nemám peníze, nemám nic, ani měďák. A kdybych měl, nekoupil bych si tebe, ale spíše pohárek vody.

Začne pršet.

ŠEN TE · Nač ten provaz? To nesmíte!

SUN · Co je ti po tom? Zmiz odtud!

ŠEN TE · Prší.

SUN · Ať tě ani nenapadne schovat se pod tenhle strom.

ŠEN TE *zůstane nehnutě stát v dešti* · Ne.

SUN · Sestro, zanech pokusů, nejsou ti nic platné. Se mnou si na své nepřijdeš. Jsi mi také moc ošklivá. Máš křivé nohy.

ŠEN TE · To není pravda.

SUN · Jen mi je neukazuj! A pojď už, k čertu, pod strom, když prší!

Šen Te míří pomalu ke stromu a sedne si pod něj.

ŠEN TE · Proč to chcete udělat?

SUN · Chceš to vědět? Povím ti to tedy, abych se tě zbavil. *Zámka*. Víš, co je to letec?

ŠEN TE · Ano, v jedné čajovně jsem viděla letce.

SUN · Ne, žádné jsi neviděla. Viděla jsi možná pár fanfarónů v kožených kuklách, chlapíky, kteří pro motor nemají sluch ani cit.

Ti se dostanou na mašinu jen proto, že mají na podmazání správce hangáru. Řekni některému: Spust tu svou bednu ze dvou tisíc stop skrz mraky, a pak ji pohybem páky vyber, tak ti řekne: To nemám ve smlouvě. Kdo nelítá tak, že dosedne s bednou na zem měkce jako na vlastní zadek, není žádný letec, nýbrž hlupák. Já ale letec jsem. A přesto jsem ohromný hlupák. Přčetl jsem sice ve škole v Pekingy všechny knihy o létání, ale v jedné jsem stránku přeskočil, a na té stálo, že letců už není třeba. A tak jsem se stal letcem bez letadla, poštovním letcem bez pošty. Co to však znamená, tomu ty nemůžeš rozumět.

ŠEN TE · Myslím, že tomu přece jen rozumím.

SUN · Ne. Když říkám, že tomu nemůžeš rozumět, tak tomu nemůžeš rozumět.

ŠEN TE *zpola se smíchem, zpola s pláčem* · Když jsme byli děti, měli jsme jeřába s chromým křídlem. Byl k nám hodný a pro žádný žert se na nás nezlobil. Chodil za námi a křičel, že mu moc utkáme. Ale na podzim a na jaře, když přes vesnici táhla velká hejna, po každé zneklidněl, a já mu dobře rozuměla.

SUN · Nebreč.

ŠEN TE · Nebudu.

SUN · Škodí to pleti.

ŠEN TE · Už přestanu.

Utře si rukávem slzy. Opřene o strom, sáhne jí Sun na tvář, aniž se k ní obrátí.

SUN · Ani obličej si neumíš pořádně utřít. *Utře jí její kapesníkem. Zámka*. Když už jsi tu musela zůstat sedět, abych se neoběsil, tak aspoň nebuď jak němá.

ŠEN TE · Nevím, co bych povídala.

SUN · Proč jsi mě vlastně chtěla uříznout z větve, sestro?

ŠEN TE · Polekala jsem se. Chtěl jste to jistě

udělat jen proto, že je tak pošmurný večer.

Obecenstvu.

V naší zemi neměly by být pošmurné večery ani vysoké mosty nad řekou a také ne hodina před jitem a celý ten dlouhý zimní čas — je to nebezpečné.

Nebot tváří v tvář bídě

stačí jen maličko

a lidé odvrhnou

nesnesitelný život.

SUN · Vypravuj něco o sobě.

ŠEN TE · A co? Mám malý krámeček.

SUN *s výsměchem* · Ach tak, ty nechodíš na freje, ty máš krámeček!

ŠEN TE *pevně* · Mám krám, ale předtím jsem chodila na ulici.

SUN · A ten krám byl asi dar bohů?

ŠEN TE · Ano.

SUN · Jednoho večera prostě stanuli před tebou a řekli: Tady máš peníze.

ŠEN TE *se tiše směje* · Jednoho rána.

SUN · Moc zábavná zrovna nejsi.

ŠEN TE *po přestávce* · Umím hrát na citeru, tak trochu, a umím napodobovat lidi. *Napodobuje hlubokým hlasem důstojného muže*. „No ne, musel jsem si zapomenout peněženku!“ Ale pak jsem dostala ten krámeček a první bylo, že jsem komusi darovala citeru. Řekla jsem si: A kdybys i byla úplně nemehlo, teď ti to nemůže vadit.

Teď jsem bohatá, řekla jsem si.

Sama si chodím a sama i spím.

Celý rok, řekla jsem si,

nebudu nic dělat s mužskými.

SUN · Ale teď si jednoho chceš vzít? Toho v ča-

jovně u rybníka. *Šen Te mlčí*. Co ty vlastně víš o lásce?

ŠEN TE · Všecko.

SUN · Nic, sestro. Nebo to snad bylo příjemné?

ŠEN TE · Ne.

SUN *jí přejede dlaní po tváři, aniž se k ní otočí* · A tohle je příjemné?

ŠEN TE · Ano.

SUN · Skromná bys byla. V jakém to jen žijeme městě!

ŠEN TE · Nemáte přítele?

SUN · Mám jich spoustu, ale žádného, kdo by chtěl slyšet, že jsem ještě stále bez místa. Tváří se, jako by slyšeli kohosi naříkat, že je v moři dosud voda. A ty snad přítele máš?

ŠEN TE *otáčí* · Bratrance.

SUN · Tak jen se před ním měj na pozoru.

ŠEN TE · Byl tu jen jedinkrát. Teď odešel a už nikdy nepřijde. Ale proč je vaše řeč tak prostá každé naděje? Říká se: Mluvit bez naděje, znamená mluvit nelaskavě.

SUN · Jen pokračuj! Hlas je přece jen hlas.

ŠEN TE *horlivě* · Jsou ještě laskaví lidé, i když je bída veliká. Když jsem byla malá, upadla jsem s nákladem klestí. Jakýsi stařík mě zvedl a dal mi dokonce keš. Často jsem na to vzpomínala. Hlavně ti, kteří sami nemají jídla sdostatek, ochotně se s tebou rozdělí. Lidé asi prostě rádi ukazují, co dovedou, a čím by to mohli dokázat lépe než tím, že jsou laskaví? Zloba je jen jednou z nezpůsobností. Když někdo zazpívá písničku anebo postaví stroj nebo vysází rýži, tak je to vlastně laskavost. I vy jste laskavý.

SUN · Zdá se, že nemáš zvlášť vysoké požadavky.

ŠEN TE · Ne. A teď jsem ucítila kapku.

SUN · Kde?

ŠEN TE · Mezi očima.

SUN · Spíše u pravého oka nebo u levého?

ŠEN TE · Spíše u levého.
SUN · Dobře. *Po chvíli ospalé.* A s muži už jsi skoncovala?

ŠEN TE *s úsměvem* · Ale křivé nohy nemám.

SUN · Možná, že nemáš.

ŠEN TE · Určitě nemám.

SUN *se opře unaveně o strom* · Poněvadž však jsem po dva dni nejedl ani nepil, nemohl bych tě pomilovat, sestro, i kdybych chtěl.

ŠEN TE · Je hezky v dešti.

Přichází prodavač vody Wang. Zpívá

PÍSEŇ PRODAVAČE VODY ZA DEŠTĚ

Vodu prodávat mám — v louži!
Začalo teď pršet náhle
a já jsem se tolik ploužil
pro ten doušek pro vyprahlé.
A teď volám: Čerstvá voda!
Čas bídy nastal!
Kde člověk je, který
by platil a chlastal?
Čerstvá voda, psi bídní!

Ucpána buď nebes díra!
Tuhle k ránu zdálo se mi,
že déšť dlouho míjel zemi.
Kapka byla moje míra!
Ó, jak řvali: Dejte pít nám!
Kdo chtěl po mně trošku vody,
tomu prozkoumal jsem ledví,
jestli se mi vůbec hodí.
Zhyň žízní, pse bídný!

Se smíchem.

To se vám to, skrčci, chlastá,
na zádech — té blaženosti!
Na nebi je vemen na sta
a vše zdarma je k mé zlosti.
A já volám: Čerstvá voda!
Čas bídy nastal!
Kde člověk je, který

by platil a chlastal?
Čerstvá voda, psi bídní!

Déšť ustal. Šen Te spatří Wanga a běží k němu.

ŠEN TE · Ach, Wangu, jsi zase zpátky? Máš u mne uložena nosítka.

WANG · Děkuji ti pěkně za uschování! Jak se ti vede, Šen Te?

ŠEN TE · Dobře. Poznala jsem velmi moudrého a smělého člověka. A chtěla bych ti odkoupit pohárek vody.

WANG · Nastav ústa nebi a budeš mít vody, kolik budeš chtít. Tamhle s té vrby stále ještě kape.

ŠEN TE · Já bych však chtěla tvou vodu, Wangu.

Přinášíš ji sem z dálky,
zcela tě znavila
a stěží ji prodáš, protože dnes přší.
Potřebuji ji tam pro toho pána.
Ten pán je letec. A letec
je smělejší než jiní lidé. Ve společnosti
oblaků,
navzdory mocným bouřím,
letí oblohou a nese
přátelům v dálné zemi
od přátel poštu.

Zaplatí a běží s pohárkem k Sunovi.

ŠEN TE *volá se smíchem na Wanga* · Usnul. Přemohla ho beznaděj, déšť a snad i já.

Mezihra

*Kanálová roura, v níž Wang nocuje. Prodavač vody spí.
Hudba. Kanálová roura zprůsvitní a snícímu se zjeví božové.*

WANG *rozzářen* · Viděl jsem ji, osvícení! Zůstala, čím byla!

I. BŮH · To nás těší.

WANG · Miluje! Ukázala mi svého přítele. Vede se jí opravdu dobře.

I. BŮH · To rádi slyšíme. Doufejme, že ji to posílí na cestě za dobrem.

WANG · Zaručeně! Nevynechává jedinou možnost, aby konala dobré skutky.

I. BŮH · Jaké dobré skutky? Vypravuj nám o tom, milý Wangu!

WANG · Má pro každého laskavé slovo.

I. BŮH *horlivě* · Tak. A co dál?

WANG · Zřídka kdy opouští někdo její krám bez tabáku jen proto, že třebas nemá peníze.

I. BŮH · To nezní špatně. A co dál?

WANG · Poskytla osmičlenné rodině u sebe přístřeší.

I. BŮH *pln triumfu druhému bohu* · Osmičlenné! A to možná ještě není všechno?

WANG · Odkoupila mi pohárek vody, ač přšelo.

I. BŮH · Jsou to ovšem všechno maličkosti, to se rozumí.

WANG · Ale jdou do peněz. Takový krámeček mnoho nevynáší.

I. BŮH · To jistě ne! Ale obezřelý zahradník dokáže i s nepatrným kouskem půdy zázraky.

WANG · Ty věru konáš! Každé ráno rozdává rýži, a ta spolkně zaručeně více než polovinu výdělku, to mi věřte!

I. BŮH *poněkud rozčarován* · Vždyť nic neříkám. Pro začátek jsem docela spokojený.

WANG · Uvažte, že časy nejsou zrovna nejlepší! Jednou musila přivolat na pomoc bratrance, poněvadž se s krámem dostala do obtíží.

Jen našla místo chráněné před větrem,
hned se zimní oblohy se slétla
hejna rozčuchaného ptactva,
drala se dál a hladová liška prokousla.

tenkou stěnu a jednohý vlk
převrhl misku s jídlem.

Zkrátka, nedokázala už sama všechny ty složité otázky řešit. Ale všichni jsou zajedno v tom — že je dobré děvče. Všude se jí už říká Anděl předměstí. Tolik dobrá z jejího krámku vzešlo. Ať si truhlář Lin Tuo říká co chce!

I. BŮH · Co to má znamenat? Copak o ní truhlář Lin Tuo mluví špatně?

WANG · Ach, říká jen, že za poličky v krámě nedostal, co mu náleželo.

II. BŮH · Co to říkáš? Truhlář nedostal, co mu náleželo? V krámě Šen Te? Jak to mohla připustit?

WANG · Snad neměla dost peněz.

II. BŮH · To je úplně jedno. Co je člověk dlužen, má zaplatit. Musíme se vystříhat i jen zdání, že jsme se nezachovali slušně. Nestací plnit literu příkázání, musíme se také řídit jejich duchem.

WANG · Udělal to však jen bratranec, osvícení, ne ona sama.

II. BŮH · Pak tento bratranec již nepřekročí její práh!

WANG *sklesle* · Chápu, osvícení! Na obranu Šen Te mi snad jen ještě dovolte uvést, že bratranec má pověst velmi ctihodného obchodníka. I policie si ho váží.

I. BŮH · Nu, vždyť ani toho pana bratrance nechceme zatratit bez slyšení. Doznáváme, že obchodům nerozumíme; bude snad proto nutno se optat, co je zvykem. Ale nač vůbec tyhle obchody! Je jich třeba? Každý teď jen obchoduje! Obchodovalo snad oněch dobrých sedm králů? Prodával spravedlivý Kung ryby? Nač je třeba obchodů pro počestný a důstojný život?

II. BŮH *velmi rozmrzele* · Rozhodně však se už nesmí nic takového opakovat.

Má se k odchodu. I druzí dva bohové se obrátí.
III. BŮH jako poslední, rozpačitě · Promiň nám ten dnešní strohý tón. Jsme velmi unavení a nevyspalí. Nemáme kde spát! Majetní nám dávají nejlepší doporučení na chudé, ale chudí nemají dost místa.

BOHOVÉ *se vzdalují, hubují* · Na nejlepšího člověka ze všech to není valné! Nic pronikavého! — Je to málo, pramálo! Pravda, všecko od srdce, ale na nic to nevypadá! Musila by přece při nejmenším...

Není je už slyšet.

WANG volá za nimi ·

Ach, buďte milostiví, osvícení! Nežádejte pro začátek příliš mnoho!

4. Prostranství před krámkem Šen Te

Holtrna, obchod koberci a krámkem Šen Te. Je pondělí. Před krámkem Šen Te čekají dědeček a Švagrová — jediné dva, kteří z osmičlenné rodiny zbyli, jakož i nezaměstnaný a paní Šinová.

ŠVAGROVÁ · Včera v noci nebyla doma!

ŠINOVÁ · To je chování k neuvěření! Konečně je ten rabiátský pan bratranec pryč a jí se aspoň občas uráčí dát nám trošek rýže ze svých přebytků, a už zůstává po celé noci pryč a potlouká se bůhví kde! *Z holtrny se ozvou vzrušené hlasy. Wang vyklopýtá, jemu v patách ilustý holič Šu Fu s těžkou kulmou v ruce.*

PAN ŠU FU · Já ti dám obtěžovat zákazníky tou zasmrádlou vodou! Tady máš pohárek a klid se odtud!

Wang sáhne po pohárku, který mu podává pan Šu Fu, a ten ho udeří kulmou do ruky tak, že Wang hlasitě vykřikne.

Tu máš! A vezmi si z toho poučení!

Suší zpět do holtrny.

NEZAMĚSTNANÝ *zvedne pohárek a podá jej Wangovi* · Pro tu ránu ho můžeš udat.

WANG · Ruka je v pekle.

NEZAMĚSTNANÝ · Něco se v ní zlomilo?

WANG · Už s ní nepohnu.

NEZAMĚSTNANÝ · Posad se a nalij na ni trochu vody!

Wang usedne.

ŠINOVÁ · Moc tě nestojí.

ŠVAGROVÁ · Ani kousek plátna tu ráno v osm neseženeš. Musí na freje! Je to škandál!

ŠINOVÁ *chmurně* · Zapomněla na nás!

Šen Te přichází ulicí dolů a nese hrnec rýže.

ŠEN TE *obecenstvu* · Nespatřila jsem dosud nikdy město zrána. V ten čas jsem vždycky ještě ležela, špinavou deku přetaženou přes čelo a plna strachu z probuzení. Dnes jsem vyšla s hochy, kteří roznášejí noviny, s muži, kteří vodou splachují asfalt, a s volskými potahy, které přivázejí z venkova zeleninu. Byl to pěkný kus cesty od Sunovy čtvrti až sem, ale každým krokem mi bylo veseleji. Slýchávala jsem, že člověk milující chodí v oblacích; ale právě to, že chodíš po zemi, po asfaltu, je na tom hezké. Řeknu vám, že zrána, když nebe již růžoví a je dosud čiré, poněvadž je bez prachu, zrána se kupy domů podobají rumišti, v němž se zapalují světla. Řeknu vám, že přicházíte o mnoho, když nemilujete a když nezhlednete své město ve chvíli, kdy se zvedá z lůžka jako vyspělý starý řemeslník, který si hustí plíce světlým vzduchem a sáhne po náradí — jak zpívají básníci. *Čekajíctm.* Dobré jitro! Tady je rýže! *Rozdává ji, pak spatří Wanga.* Dobré jitro, Wangu. Jsem dnes lehkomyslná. Na cestě jsem se zhlížela v každé výkladní skříni a teď mám chuť koupit si šálu. *Po krátkém otálení.* Byla bych tak

ráda hezká. *Vkročť rychle do krámu koberci.*
PAN ŠU FU *kteřý zase vstoupil do dveří, k obecenstvu* · Jsem ohromen, jak je slečna Šen Te, ta majitelka krámků odnaproti, dnes hezká. Dosud jsem si jí vůbec nevšiml. Koukám na ni tři minuty a už jsem do ní, myslím, zamilován. Neuvěřitelně sympatická osoba! *Wangovi.* Klid se odtud, ničemo! *Vrať se do holtrny. Šen Te a velmi stará dvojice — obchodník koberci a jeho žena, vyjdou z krámu. Šen Te nese šálu, obchodník zrcadlo.*

STAŘENA · Je velmi hezká a není drahá, poněvadž má dole dírkou.

ŠEN TE *se dívá na šálu, kterou si stařena přehodila přes ruku.* Ta zelená je také hezká.

STAŘENA *s úsměvem* · Ale bohužel není ani trochu poškozena.

ŠEN TE · Ba, to je škoda. S tím svým krámkem si moc dovolit nemohu. Příjmy jsou zatím malé a výdaje značné.

STAŘENA · Hlavně výdaje na dobré skutky. Jen je nepřehánějte. Z počátku přece záleží na každé misce rýže, nemyslíte?

ŠEN TE *si zkouší dřevou šálu* · To musí být. Teď však jsem lehkomyslná. Jestlipak mi sluší ta barva?

STAŘENA · Na to se musíte bezpodmínečně zeptat nějakého muže.

ŠEN TE *se obrátí k stařkovi* · Sluší mi?

STAŘÍK · Zeptejte se radši...

ŠEN TE *velmi zdvořile* · Ne, ptám se vás.

STAŘÍK *rovněž zdvořile* · Šála vám sluší. Ale noste ji po matné straně.

Šen Te zaplatí.

STAŘENA · Když se nebude líbit, tak si ji klidně přijďte vyměnit. *Vezme ji stranou.* Má nějaké peníze?

ŠEN TE *se smíchem* · Kdepak.

STAŘENA · A jak chcete zaplatit půlroční nájem?

ŠEN TE · Půlroční nájem! Úplně jsem naň zapomněla.

STAŘENA · To jsem si mohla myslet! A příští pondělí už je prvního. Chtěla bych si s vámi o něčem promluvit. Víte, když jsme vás poznali, tak jsme s mužem tak trochu pochybovali, jestli inzerát k něčemu povede. A řekli jsme si, že vám pomůžeme v nouzi. Dali jsme si nějaké peníze stranou a můžeme vám těch dvě stě dolarů půjčit. Jestli chcete, tak nám dejte do zástavy své zásoby tabáku. Písemně stvrzovat si samozřejmě nic nemusíme.

ŠEN TE · Chcete skutečně půjčit peníze osobě tak lehkomyslné?

STAŘENA · Budu docela upřímná: Vašemu panu bratranci, který zaručeně není lehkomyslný, bychom je možná nepůjčili, ale vám je půjčíme klidně.

STAŘÍK *přistoupí* · Ujednáno?

ŠEN TE · Prála bych si, pane Dengu, aby bohové byli slyšeli, co právě řekla vaše žena. Hledají dobré lidi, kteří jsou šťastní. A vy asi šťastní jste, že mi pomáháte, když jsem se pro lásku dostala do nesnázi.

Oba staří manželé se na sebe usmějí.

STAŘÍK · Tady jsou ty peníze.

Odevzdají obálku. Šen Te ji přijme a ukloní se. Také staří manželé se ukloní. Vracejí se do krámu.

ŠEN TE *pozvedne obálku, Wangovi* · Tady je nájem na půl roku? Není to skoro zázrak? A co říkáš mé nové šále, Wangu?

WANG · Koupila sis ji kvůli tomu člověku, co jsem ho viděl v městském parku?

Šen Te kývne.

ŠINOVÁ · Udělala byste možná líp, kdybyste si prohlédla jeho rozbitou ruku, místo abyste mu vykládala o svých pochybných dobrodružstvích!

ŠEN TE *polekaně* · Co máš s rukou?

ŠINOVÁ · Holič mu ji před našima očima přerazil kulmou.

ŠEN TE *se hrozí své nešťavosti* · A já vůbec nic

nepozorovala! Musíš ihned k lékaři, jinak ti ruka zchromne a nebudeš už nikdy schopen pořádné práce. Je to strašné neštěstí. Rychle, vstaň! Pospěš si!

NEZAMĚSTNANÝ · At nechodí k lékaři, ale k soudci! Může na holiči žádat náhradu škody, je bohatý.

WANG · Myslíš, že bych měl naději?

ŠINOVA · Jestli ti ji opravdu přerazil. Ale je přerážená?

WANG · Myslím. Už pěkně otekla. Mohla by z toho koukat doživotní renta?

ŠINOVA · Musil bys ovšem mít svědka.

WANG · Vždyt jste to přece všichni viděli! Vy všichni to můžete dosvědčit.

Rozhlíží se. Nezaměstnaný, dědeček a švagrová sedí u domu a jedí. Nikdo nevzhledne.

ŠEN TE k Šinové · Vždyt jste to sama viděla!

ŠINOVA · S policií nic nechci mít.

ŠEN TE švagrové · Tak vy!

ŠVAGROVÁ · Já? Já se nedívala.

ŠINOVA · I dívala jste se. Viděla jsem, jak jste se dívala! Jenže holič je mocný pán, proto se bojíte.

ŠEN TE dědečkovi · Jsem přesvědčena, že vy to dosvědčíte.

ŠVAGROVÁ · Jeho svědectví neuznají. Nemá všech pět pohromadě.

ŠEN TE nezaměstnanému · Dostal by možná doživotní rentu.

NEZAMĚSTNANÝ · Už si mě dvakrát zapjali pro zebrotu. Moje svědectví by mu spíše uškodilo.

ŠEN TE pochybovačně · Copak nikdo z vás nechce dosvědčit, co se opravdu stalo? Za bílého dne mu přerazili ruku, všichni jste se na to dívali a nikdo z vás nechce promluvit? *S hněvem.*

Ó vy nešťastníci!

Váš bratr je obětí násilí — a co vy?

Jste snad slepí?

Postižený strašlivě křičí — a co vy? Násilník kolem obchází hledaje obět a vy sníte: nás ušetří, neboť my nehme brvou.

Co je to za město, co jsou to za lidi! V městě, v kterém se spáchá bezpráví, musí vzplát vzpoura, kde nevzplane vzpoura, tam bude lépe, když ještě před noci celé město zahubí požár!

Wangu, když ti nechce svědčit nikdo z těch, co při tom byli, tak ti dosvědčím já, že jsem to viděla.

ŠINOVA · To by bylo křivé svědectví.

WANG · Nevím, jestli to mohu přijmout. Ale snad to přijmout musím. *Pohlédne na ruku s úzkostí.* Myslíte, že je dost tlustá? Jako by se otok už zase ztrácel.

NEZAMĚSTNANÝ jej uklidňuje · Kdepak, to se ti jenom zdá.

WANG · Opravdu? Ano, myslím dokonce, že ještě trochu oteká. Možná, že mi přece jen přerazil kloub. Bude nejlépe, když poběžím rovnou k soudci. *Utíká pryč, oči stále starostlivě upřeny na ruku. Šinová běží do holírny.*

NEZAMĚSTNANÝ · Běží k holiči, chce si ho naklonit.

ŠVAGROVÁ · Svět se nedá změnit.

ŠEN TE *malomyslně* · Nechtěla jsem vám vyhubovat, jen jsem se polekala. Ne, chtěla jsem vám vyhubovat. Jděte mi z očí!

Nezaměstnaný, švagrová a dědeček odcházejí nahněvaně a přitom přezývají.

ŠEN TE *obecenstvou* ·

Neodpovídají. Kam je postavíš, zůstanou stát, a když je pošleš pryč, vyklidí místo!

Nic jimí nehne. Jen

když ucítí jídlo, hned zvednou hlavu.

Přiběhne stará žena. Je to Sunova matka, paní Jangová.

PANÍ JANGOVA *udýchaně* · Jste vy slečna Šen Te? Můj syn mi všechno řekl. Jsem Sunova matka, paní Jangová. Představte si, má najednou naději na místo! Dnes ráno, právě před chvílí, došel z Pekingu dopis. Od poštovní letecké služby. Píše mu správce hangárů.

ŠEN TE · Že zase může létat? Ach, paní Jangová!

PANÍ JANGOVA · Ale místo stojí strašlivě peněz: pět set dolarů.

ŠEN TE · To je hodně, ale kvůli penězům nesmí taková věc ztroskotat. Mám přece krám.

PANÍ JANGOVA · Kdybyste v tom mohla něco podniknout.

ŠEN TE *ji obejmě* · Kéž bych mu mohla pomoci!

PANÍ JANGOVA · Dala byste nadanému člověku příležitost.

ŠEN TE · Jak možno bránit někomu, aby se stal užitečným! *Po přestávce.* Jenže: za krámek dostanu příliš málo a tady těch dvě stě dolarů v hotovosti je vypůjčeno. Ty samozřejmě můžete vzít rovnou s sebou. Prodám zásoby tabáku a z toho splatím dluh. *Dá jí peníze starých manželů.*

PANÍ JANGOVA · Ach, slečno Šen Te, to je pomoc v pravé chvíli. A přitom mu už tady v městě říkali mrtvý letec, poněvadž všichni věřili, že již nikdy nevzlétne.

ŠEN TE · Na to, aby místo dostal, potřebujeme však ještě tři sta dolarů. Přemýšlejme jak, paní Jangová. *Pomalou.* Znáám někoho, kdo by mi v tom mohl pomoci. Někoho, kdo už kdysi poradil. Nechtěla jsem ho sice už volat, poněvadž je příliš bezohledný a chytrý. Muselo by to být opravdu naposlád. Ale letci se musí dát možnost vzlétnout, to je jasné.

Vzdálený hluk motoru.

PANÍ JANGOVA · Kdyby tak ten člověk; o němž mluvíte, mohl sehnat peníze! Hleďte, to je letadlo, jež ráno letí s poštou do Pekingu!

ŠEN TE *rozhodnuta* · Zamávejte mu, paní Jangová! Letec nás zaručeně vidí! *Mává šálou!* Zamávejte mu také!

PANÍ JANGOVA *mává* · Znáte toho letce, co právě letí?

ŠEN TE · Ne, jen jednoho, co poletí. Poněvadž ten, kdo byl bez naděje, vzlétne, paní Jangová. Aspoň jednomu nechť je dopřáno povznést se nad všechnu tu bídu, povznést se nad všechny z nás! *Obecenstvou.*

Jang Sun, můj mileneček, ve společnosti oblaků,

navzdory mocným bouřím letí oblohou a přináší přátelům v dálné zemi od přátel poštu.

Mezihra — před oponou

Vystoupí Šen Te, masku a oblek Šuej Taa v ruce, a zptvá

PÍSEŇ O BEZBRANNOSTI BOHŮ A LIDÍ

V naší zemi musí mít užitečný člověk štěstí.

Jen nalezne-li silné ochránce, může dokázat svou užitečnost.

Dobří lidé nemohou si pomoci a bohové jsou bezmocní.

Pročpak nemají bozi sta tanků i s děly a křižníky, letadla, bomby a miny.

Kdyby hájit dobré a svrhnout zlé chtěli, hned by bylo lépe jak s námi, tak s nimi.

Oblékne si oblek Šuej Taa a udělá několik kroků, napodobuje jeho chůzi.

Dobří nemohou v naší zemi nadlouho zůstat dobrými.

Kde jsou prázdňé talíře, tam se jedlíci rvou.

Ach, boží příkázání pranic nezmohou proti nedostatku.

Proč bozi nechodí na trhy, kde je jich třeba,
a nerozdávají tam s úsměvem jídlo?
A proč těm, kteří požili vína a chleba,
nedovolí žít v lásce a mít dobré bydlo?

Nasadí si masku Šuej Taa a zptává dál jeho hlasem.

Kdo si chce urvat jediný oběd,
musí použít tvrdosti, s níž se jindy zakládaly říše.

Kdo pomáhá jedinému chudákovi,
zašlápne při tom dvanáct jiných.

Pročpak bohové ve vyšších oblastech nejsou tak smělí

a nahlas neřeknou, že dobrým dobrý svět dluží?

Pročpak neprijdou na pomoc dobrým s tanky a děly

a nezavěsí „Palte!“, ať vzmuží se muži?

5. Krámeček s kuřivem

Za prodejním pultem sedí Šuej Ta a čte noviny. Nevšimá si ani v nejmenším Šinové, která stírá podlahu a přitom vykládá.

ŠINOVÁ · Jak se po čtvrti jednou začnou šířit

nějaké pověsti, tak je rychle po takovém krámku, to mi můžete věřit. Bylo by nejvyšší na čase, abyste si jako pořádný mužský posvítil na tu podivnou aféru mezi slečnou a tím Jang Sunem ze Žluté uličky. Nezapomínejte, že pan Šu Fu, holič odnaproti, muž s dvanácti domy a jen jedinou ženou, která je navíc ještě stará, mi teprve včera naznačil, že o slečnu projevuje neobyčejně lichotivý zájem. Zjistil si dokonce už, jak si stojí finančně. To, myslím, svědčí o opravdových sympatiích. *Poněvadž se nedočká odpovědi, vynese konečně kbelík.*

SUN ŮV HLAS *zvenčí* · Je tohle krámeček slečny Šen Te?

HLAS ŠINOVÉ · Ano, je. Ale dnes je tady bratranec.

Šuej Ta běží lehkým krokem Šen Te k zrcadlu a chce si právě upravit vlasy, když v zrcadle zjistí omyl. S tichým smíchem se odvrací. Vstoupí Jang Sun. Za ním přichází zvědavě Šinová. Míří kolem něho do komory.

SUN · Jsem Jang Sun. Šuej Ta se ukloní. Je Šen Te tady?

ŠUEJ TA · Ne, není tady.

SUN · O našich vztazích však asi víte. *Začne si prohlížet krám. Opravdový krám! A já se nemohl zbavit dojmu, že poněkud přehání. Spokojeně nahlíží do bedniček a porcelánových hrnečků.*

Muži, budu zase létat! Vezme si doutník a Šuej Ta mu podává oheň. Myslíte, že z toho krámu ještě tři sta dolarů vyrazíme?

ŠUEJ TA · Dovolte mi otázku: Máte v úmyslu prodat jej okamžitě?

SUN · Máme snad oněch tři sta dolarů v hotovosti? *Šuej Ta vrtí hlavou.* Bylo to od ní slušné, že ihned vyrukovala s těmi dvěma sty. Ale bez těch tří set, co ještě chybí, se nikam nedostanu.

ŠUEJ TA · Možná, že se tak trochu ukvapila,

když vám ty peníze slíbila. Může ji to stát krám. Říká se, že spěch je jako vítr, který poráží lešení.

SUN · Buď dostanu peníze hned, nebo je nemusím mít vůbec. Ale to děvče nepatří mezi lidi, kteří dělají drahoty, když jde o to, aby něco poskytli. Mezi námi muži: Až dosud s ničím drahoty nedělala.

ŠUEJ TA · Tak.

SUN · Což mluví jen v její prospěch.

ŠUEJ TA · Smím vědět, co se s těmi pěti sty dolary má stát?

SUN · Jistě. Vidím, že mi chcete sáhnout na zoubek. Správce hangáru v Pekingu, kamarád ze školy pro piloty, mi může obstarat místo, když mu vyklopím pět set dolarů.

ŠUEJ TA · Není to neobyčejně vysoká částka?

SUN · Není. Musí zjistit nedbalost u letce, který má velkou rodinu, a je proto náramně horlivý. Chápete. Říkám vám to ostatně zcela důvěrně. Šen Te o tom nemusí vědět.

ŠUEJ TA · Možná, že ne. Jen jedno: Neprodá správce hangáru pak příští měsíc vás?

SUN · Mne ne. Na žádnou nedbalost mi nepříjde. Byl jsem dost dlouho bez místa.

ŠUEJ TA *kývne* · Hladový pes táhne káru rychleji domů. *Chvilku si jej zkoumavě prohlíží.* Je to velká odpovědnost. Pane Jang Sune, žádáte na mé sestřenici, aby se zřekla svého nepatrného majetku a všech přátel v tomto městě, žádáte, aby svůj osud odevzdala zcela do vašich rukou. Předpokládám, že se chcete s Šen Te oženit.

SUN · K tomu bych byl ochoten.

ŠUEJ TA · Ale není pak škoda zbavit se krámu za pár dolarů? Když jej budete chtít prodat rychle, dostanete za něj málo. Těch dvě stě dolarů, co máte v ruce, by uhradilo nájem na půl roku. Nelákalo by vás také vést ten obchod kuřivem dál?

SUN · Mne? Mají lidé spatřit letce Jang Suna za

pultem? „Přejete si silný doutník nebo jemný, vážený pane?“ To není zaměstnání pro člověka mého druhu, pro člověka tohoto století!

ŠUEJ TA · Dovolte mi otázku: A létání ano?

SUN *vytáhne z kapsy dopis* · Pane, dostanu měsíčně dvě stě padesát dolarů! Podívejte se na dopis sám. Tady je známka a pekingské razítko.

ŠUEJ TA · Dvě stě padesát dolarů? To je hodně.

SUN · Myslíte, že jim poletím zadarmo?

ŠUEJ TA · Místo se zdá dobré. Pane Jang Sune, má sestřenice mě pověřila, abych vám k tomu místu letce, kterého si tak nade vše ceníte, dopomohl. Se stanoviska sestřenice nevidím pádný důvod, proč by neměla poslechnout hlasu srdce. Má právo na to, aby se i jí dostalo radosti lásky. Jsem ochoten všechno tady zpeněžit. Tu přichází majitelka domu, paní Mi C', s tou se o prodeji poradím.

MAJITELKA DOMU *ustoupí* · Dobrý den, pane Šuej Ta. Jde asi o nájem z krámu, který je pozítří splatný.

ŠUEJ TA · Paní Mi C', nastaly okolnosti, za kterých není zcela jasno, zda si sestřenice má krám ponechat. Chce se vdát a její příštití muž — *představí Jang Suna* — pan Jang Sun, ji vezme s sebou do Pekingu, aby si tam vybudovali novou existenci. Když za tabák dostanu slušně zapláceno, tak jej prodám.

MAJITELKA DOMU · Kolikpak potřebujete?

SUN · Tři sta na stůl.

ŠUEJ TA *rychle* · Ne, pět set!

MAJITELKA DOMU *Sunovi* · Možná, že bych vám mohla pomoci. Co ten váš tabák stál?

ŠUEJ TA · Sestřenice za něj kdysi zaplatila tisíc dolarů a dosud se ho prodalo velmi málo.

MAJITELKA DOMU · Tisíc dolarů! Napálili ji, to je jasné. Něco vám povím: Zaplatím vám za celý krám tři sta dolarů, jestli se pozítří vystěhujete.

SUN · Stane se. To by šlo, že!

ŠUEJ TA · Je to málo!

SUN · Je to dost!

ŠUEJ TA · Musím dostat aspoň pět set.

SUN · Nač?

ŠUEJ TA · Dovolte, abych si se snoubencem sestřenic o něčem pohovořil. *Stranou Sunovi.* Všechn ten tabák tady byl dán do zástavy dvěma starým lidem za oněch dvě stě dolarů, jež jste dostal včera.

SUN *váhavě* · Je o tom něco písemného?

ŠUEJ TA · Ne.

SUN *majitelce domu po malé přestávce* · Za ty tři sta to můžeme udělat.

MAJITELKA DOMU · Musela bych ale ještě vědět, jestli na krámu nevážnou dluhy.

ŠUEJ TA · Krám je bez dluhů.

SUN · A kdy by těch tři sta bylo k máni?

MAJITELKA DOMU · Pozítří; vždyť si to ještě můžete rozmyslet. Jestli s prodejem měsíc počkáte, tak snad pochodíte lépe. Já vám nabízím tři sta a ty dávám také jen proto, že bych ráda něčím přispěla k milostnému štěstí dvou mladých lidí. *Odejde.*

SUN *volá za ní* · Ujednáno! Bedýnky, hrnečky a pytlíčky, všecko za tři sta, a je po trápení. *K Šuej Taovi.* Možná, že do pozítřka dostaneme jinde víc! Pak bychom mohli vrátit i ty dvě stovky.

ŠUEJ TA · Za tak krátkou dobu ne. Ani o dolar nebudeme mít víc než ony tři sta od Mi C'. Peníze pro dva lidi na cestu a pro začátek máte?

SUN · Jistě.

ŠUEJ TA · Kolikpak?

SUN · Něco seženu, i kdybych to měl ukrást!

ŠUEJ TA · Ach tak, i na to by se tedy muselo napřed sehnat?

SUN · Jen se neboj, hochu. Však se do Pekingu nějak dostanu.

ŠUEJ TA · Ale pro dva to laciné nebude.

SUN · Pro dva? Děvče tady přece nechám. První dobu by mi jen překážela.

ŠUEJ TA · Rozumím.

SUN · Proč si mě prohlížíte jako děravou nádrž od benzínu? Člověk se musí přizpůsobit situaci.

ŠUEJ TA · A z čeho bude sestřenice žít?

SUN · Nemůžete vy pro ni něco udělat?

ŠUEJ TA · Pokusím se. *Zámka.* Byl bych rád, pane Jang Sune, kdybyste mi těch dvě stě dolarů vrátil a kdybyste je tady nechal, dokud mi nebudete moci ukázat dvě jízděnky do Pekingu.

SUN · Milý švagře, přál bych si, aby ses do toho nemíchal.

ŠUEJ TA · Slečna Šen Te...

SUN · Starost o to děvče přenechte klidně mně.

ŠUEJ TA · Možná, že už nebude chtít ten svůj krámeček prodat, až se doví...

SUN · I bude.

ŠUEJ TA · A nemáte obavy, že ve chvíli, kdy uplatním námitky...

SUN · Milý pane!

ŠUEJ TA · Vy asi zapomináte, že je člověk a že má rozum.

SUN *pobaveně* · Co si někteří lidé myslí o svých ženských příbuzných a o vlivu rozumného domlouvání, to mě vždycky udivovalo. Slyšel jste už někdy o síle lásky nebo o choutkách těla? Chcete se dovolávat jejího rozumu? Žádný nemá! Po celý život chudákovi ubližovali! A když jí teď položím ruku na rameno a řeknu „Půjdeš se mnou“, tak jí to bude znít jako hlahol zvonů a ani na vlastní matku si už nevzpomene.

ŠUEJ TA *těžce* · Pane Jang Sune!

SUN · Pane! Lhostejno - kdo - jste - zač!

ŠUEJ TA · Má sestřenice je vám oddána, poněvadž...

SUN · Řekněme třeba: poněvadž mám ruku na jejích nadrech? Ber věci, jak jsou, a basta! *Vezme si další doutník, pak si jich několik nacpe do kapsy a posléze si strčí celou bedýnku pod paži.* Nepřicházím k ní s holýma rukama, poněvadž svatba bude. A za těchhle okolností ony tři sta přinese, nebo je přineseš ty, ty nebo ona! *Odejde.*

ŠINOVÁ *vystrčí z komory hlavu* · To není sympatický zjev! A celá Žlutá ulička ví, že má děvče v ruce.

ŠUEJ TA *vykřikne* · Je po krámu! A on ji nemiluje! To je konec. Vše je ztraceno! *Začne pobíhat sem tam jako chycené zvíře a stále opakuje „Je po krámu“! — Náhle se zarazí a řekne Šinové.* Šinová, vy jste vyrostla na dlažbě stejně jako já. Jsme lehkomyšní? Ne. Jsme málo brutální? Ne. Jsem s to chytit vás za krk a třepat vámi tak dlouho, dokud nevyplivnete keš, který jste mi ukradla, vy to víte. Časy jsou strašné, život v tomhle městě je peklo, ale my se i po hladké zdi vyškrabeme vzhůru. Pak jednoho z nás postihne neštěstí, že se zamiluje. To stačí, aby byl ztracen. Jediný projev slabosti, a člověk je hotov. Jak se ale zbavit všech slabostí a především slabosti nejsmrtelnější, lásky? Je zcela nemožná! Přijde moc draho! Ale copak se dá žít stále ve střehu, řekněte sama? Co je to jen za svět?

Něžnosti přecházejí náhle ve rdoušení. Vzdechy lásky se mění v křik plný strachu.

Proč, pročpak tam krouží supi?

Kráčí tam dívka na schůzku!

ŠINOVÁ · Myslím, že bude nejlépe, když do-

jdu rovnou pro holiče. Musíte si s holičem promluvit. Je to čestný muž. Ten by se tak nejspíš hodil pro vaši sestřenici. *Poněvadž nedostává odpověď, běží pryč.* *Šuej Ta zase pobíhá po místnosti, dokud nevstoupí pan Šu Fu, následován Šinovou, která se však na bratrancev pokyn musí ztratit.*

ŠUEJ TA *mu spěchá vstříc* · Milý pane, vím z doslechu, že jste projevil o mou sestřenici jakýsi zájem. Dovolte, abych opomenl všechny příkazy slušnosti a zdržlivosti, neboť slečna je právě ve velkém nebezpečí.

PAN ŠU FU · Och!

ŠUEJ TA · Ač sestřenice byla ještě před několika hodinami vlastníci krámu, není teď na tom o moc lépe než žebračka. Pane Šu Fu, je po krámu.

PAN ŠU FU · Pane Šuej Ta, kouzlo slečny Šen Te nespočívá ani tak v kvalitách jejího krámu, jako spíše v dobrotivosti jejího srdce. Přízvisko, kterým tato čtvrt slečnu obdařila, říká vše: Anděl předměstí!

ŠUEJ TA · Milý pane, dobrotivost stála mou sestřenicí za jediný den dvě stě dolarů! Tomu se musí udělat konec.

PAN ŠU FU · Dovolte, abych vyslovil poněkud odlišné mínění. Tuto dobrotivost je nutno teprve řádně rozvinout. Činit dobro je slečninou přirozeností. Jaký však má význam, když ráno nasytí čtyři lidi, jak s dojetím denně sleduji! Proč jich nesmí nasytit čtyři sta? Slyším, že si například láme hlavu tím, jak by našla pro několik lidí přístřeší. Mé domy za jatkami jsou prázdné. Jsou jí k dispozici atd. atd. Pane Šuej Ta, měl bych naději, že myšlenky podobného druhu, které mě za posledních dnů napadly, budou slečnou Šen Te vyslyšeny?

ŠUEJ TA · Pane Šu Fu, vyslechnete tak vznešené myšlenky s obdivem.

Vstoupí Wang se strážníkem. Pan Šu Fu se odvrátí a prohlíží si police.

WANG · Je tady slečna Šen Te?

ŠUEJ TA · Ne.

WANG · Jsem Wang, prodavač vody. Vy jste pan Šuej Ta?

ŠUEJ TA · Tak jest. Dobrý den, Wangu.

WANG · Jsem s Šen Te sprátcen.

ŠUEJ TA · Víím, že jste jedním z jejich nejstarších přátel.

WANG *strážníkovi* · Vidíte? *K Šuej Ta*. Přicházím kvůli ruce.

STRÁŽNÍK · Je zlomena, to se nedá popřít.

ŠUEJ TA *rychle* · Vidím, že byste měl mít ruku na pásce. *Donese z komory šálu a hodí ji Wangovi.*

WANG · Ale vždyt to je ta nová šála!

ŠUEJ TA · Už ji nepotřebuje.

WANG · Vždyt ji koupila, aby se komusi zalíbila.

ŠUEJ TA · Ukázalo se, že toho už není třeba.

WANG *si z šály udělá pásku* · Je mou jedinou svědkyní.

STRÁŽNÍK · Vaše sestřenice prý viděla, jak holič Šu Fu uhodil prodavače vody kulemou. Víte o tom něco?

ŠUEJ TA · Víím jen to, že sestřenice při té příhodě nebyla.

WANG · To je omyl! Počkejte, až Šen Te přijde, všechno se vysvětlí. Šen Te všechno dosvědčí. Kde je?

ŠUEJ TA *vážně* · Pane Wangu, vydáváte se za přítele mé sestřenice. Má sestřenice má právě teď velké starosti. Všichni z ní bezohledně tyli. Napříště si již nebude moci dovolit ani nejmenší slabost. Jsem přesvědčen, že na ní nechcete, aby se připravila úplně o všechno tím, že ve vašem případě řekne něco jiného než pravdu.

WANG *zmaten* · Já ale byl na její radu u soudce.

ŠUEJ TA · Měl vaši ruku vyléčit soudce?

STRÁŽNÍK · Ne. Ale měl přimět holiče, aby zaplatil.

Pan Šu Fu se otočí.

ŠUEJ TA · Pane Wangu, patří k mým zásadám, že se nepletu do rozepří svých přátel. *Ukloní se před panem Šu Fu a ten učiní totéž.*

WANG *sundá zase pásku a odloží ji*. *Smutně*. Rozumím.

STRÁŽNÍK · To znamená, že snad zase mohu jít. Přišel jsi se svým švindlem na nepravého, to jest na žádného muže. Buď příště trochu opatrnější se svými stížnostmi, chlape. Jestli se pan Šu Fu nad tebou nesmiluje, můžeš se ještě dostat pro urážku na cti do basy. A teď hybaj!

Oba odejdou.

ŠUEJ TA · Promiňte, prosím, tu příhodu.

PAN ŠU FU · Stalo se. *Nedočkavě*. A věc s tím člověkem — *ukazuje na šálu* — opravdu skončila? Úplně?

ŠUEJ TA · Úplně. Odhalil se. Bude ovšem nějakou chvíli trvat, než se s tím vyrovná.

PAN ŠU FU · Budu opatrný, obezřelý.

ŠUEJ TA · Rány jsou čerstvé.

PAN ŠU FU · Odjede na venkov.

ŠUEJ TA · Na několik týdnů. Byla by však jistě ráda, kdyby si předtím mohla o všem pohovořit s někým, komu může důvěřovat.

PAN ŠU FU · U malé večeričky v malém, ale dobrém restaurantu.

ŠUEJ TA · Diskrétně. Pospíchám, abych o tom sestřenici zpravil. Budě rozumná. Je velmi neklidná kvůli svému krámku, který má za dar bohů. Mějte pár minut strpení. *Odejde do komory.*

ŠINOVA *vystřelí hlavu* · Možno gratulovat?

PAN ŠU FU · Možno. Paní Šinová, vyřídte ještě dnes chráněncům slečny Šen Te, že jim poskytují přístřeší v domech za jatkami. *Šinová se rozšklebí a kývne.*

PAN ŠU FU *vstane, k obecnostu* · Jak se vám líbím, dámy a pánové? Je možno udělat víc? Je možno být nezištnější? Jemnocitnější? Prozíratelnější? Malá večerička! Co si lidé za tím obvyčejně představují sprostého a hrubého! A nic z toho se nestane, nic. Žádný dotek. Ani zdánlivě náhodný, při podání slánky! Jen výměna názorů. Dvě duše se najdou nad květinami u stolu, budou to ostatně bílé chryzantémy. *Zapíše si to*. Ne, tady se nevyužívá neštěstí druhého, tady se nevytlouká prospěch ze zklamání. Nabízí se porozumění a pomoc, ale naprosto diskrétně. Jen pohledem se to možná bude kvitovat, jen pohledem, který však také může znamenat víc.

ŠINOVA · Vše tedy šlo, jak jste si přál, pane Šu Fu?

PAN ŠU FU · Och, zcela, jak jsem si přál. A tady teď dojde pravděpodobně k některým změnám. Kterási osoba dostala kvinde a něčí pikle proti tomuto krámku budou zkříženy. Lidé, kteří se opovží dotknout cti nejctnostnějšího děvčete tohoto města, budou mít napříště co dělat se mnou. Co víte vy o tom Jang Sunovi?

ŠINOVA · Je to nejspinavější, nejlínější...

PAN ŠU FU · Nic není. Neexistuje. Prostě už není, Šinová.

Vstoupí Sun.

SUN · Co se tady děje?

ŠINOVA · Pane Šu Fu, přejete si, abych zavolala pana Šuej Taa? Nebude chtít, aby se tady po krámkě potloukali cizí lidé.

PAN ŠU FU · Slečna Šen Te má s panem Šuej Ta důležitou rozmluvu, která se nesmí přerušit.

SUN · Co, ona je tady? Ani jsem ji neviděl vejít! O jakou rozmluvu jde? Musím být při ní!

PAN ŠU FU *mu brání vejít do komory* · Budete musít mít strpení, pane. Myslím, že vás znám. Berte na vědomí, že co nevidět se slečnou Šen Te ohlásíme naše zasnoubení.

SUN · Co?

ŠINOVA · To se divíte, že?

Sun se potýká s holičem, aby se dostal do do komory; Šen Te z ní vyjde.

PAN ŠU FU · Promiňte, milá Šen Te. Vysvětlíte snad laskavě vy...

ŠEN TE *bez dechu* · Sune, můj bratranec a pan Šu Fu se dohodli, že mám vyslechnout návrhy pana Šu Fu na to, jak by se dalo pomoci lidem této čtvrti. *Zámka*. Bratranec mému vztahu k vám nepřeje.

SUN · A ty se podrobuješ?

ŠEN TE · Ano.

Přestávka.

SUN · Řekli ti, že jsem špatný člověk? *Šen Te mlčí*. Jsem jím totiž možná skutečně, Šen Te. A proto tě potřebuji. Jsem člověk nízký. Bez kapitálu, bez manýrů. Ale bráním se. Ženou tě do neštěstí, Šen Te. *Přistoupí k ní. Tlumeně*. Prohlédni si ho přece! Nemáš oči v hlavě? *S rukou na jejím rameni*. Chudáku, k čemu tě zase chtějí dostat? K sňatku z rozumu? Nebýt mne, tak tě prostě odvěkli na porážku. Řekni sama, jestli bys s ním nebyla šla, kdybych byl nepřišel?

ŠEN TE · Šla.

SUN · S mužem, kterého nemiluješ!

ŠEN TE · Ano.

SUN · Zapomnělas na všechno? Na to, jak přšelo?

ŠEN TE · Ne.

SUN · Jak jsi mě odřízla s větve, jak jsi mi koupila pohárek vody, jak jsi mi slíbila peníze, abych zase mohl létat?

ŠEN TE *se roztřese* · Co po mně chceš?

SUN · Abys šla se mnou.

ŠEN TE · Pane Šu Fu, promiňte, ale chtěla bych jít se Sunem.

SUN · Jsme milenci, víte. *Vede ji ke dveřím.* Kde máš klíč od krámu? *Vezme jí jej z kapsy a dá jej Šinové.* Položte jej na práh, až budete hotová. Pojd, Šen Te.

PAN ŠUFU · To je přece hotové znásilňování! *Křičí dozadu.* Pane Šuej Ta!

SUN · Řekni mu, aby tady neřval.

ŠEN TE · Nevolejte, prosím, bratrance, pane Šu Fu. Víím, že se mnou nesouhlasí. Ale neprávem, cítím to. *Obecenstvu.*

Chci jít s tím, koho miluji.
Nechci už počítat, co to stojí.
Nechci přemýšlet, zda je to dobré.
Nechci znát, zdali mě miluje.
Chci jít s tím, koho miluji.

SUN · Tak jest.
Oba odcházejí.

Mezihra před oponou

Šen Te, svatebně vystrojena, k obecenstvu.

ŠEN TE · Zažila jsem hroznou věc. Když jsem vyšla ze dveří, veselá a nedočkavá, stála na ulici stará žena obchodníka s koberci a roztřesená mi vykládala, že její muž rozčilením a starostí o peníze, které mi půjčili, onemocněl. Řekla, že bude nejlépe, když jí teď peníze stůj co stůj vrátím. Slíbila jsem jí to samozřejmě. Velmi se jí ulevilo. Přála mi s plácem všechno nejlepší a prosila, abych se nehněvala, že bratranci a bohužel ani Sunovi nemohou plně důvěřovat. Musela jsem usednout na schody, když odešla, tak jsem se sama sebe polekala. V náhlém vzplanutí cítí

jsem se Jang Sunovi znovu vrhla do náručí. Nemohla jsem odolat jeho hlasu a laskání. Všecko to ošklivé, co Sun pověděl Šuej Taovi, Šen Te nepoučilo. Když jsem klesala do jeho paží, říkala jsem si ještě: Bohové chtěli, abych byla dobrotivá i k sobě.

Nikoho nevydat záhubě, ani sebe sama,
každého naplnit štěstím, i sebe,
je dobré.

Jak jsem mohla na ty dva staré hodné lidi tak beze všeho zapomenout! Sun prostě smetl můj krámk jako malý hurikán, který se žene na Peking, a s ním smetl všechny mé přátele. Ale není špatný a má mě rád. Dokud budu s ním, neudělá nic špatného. Co muž řekne muži, nemá valnou cenu. Chce vzbudit dojem, že je velký a mocný, a především, že je chlap otrlý. Až mu povím, že ti dva staří nemohou zaplatit daně, porozumí všemu. Půjde raději do cementárny, než aby se hanebností dostal k místu letce. Ovšem, létání je jeho velkou vášní. Budu mít dost síly, abych se dovolala toho, co je v něm dobrého? Teď, cestou na svatbu, kolísám mezi strachem a radostí.

Rychle odchází.

6. Vedlejší místnost laciného restaurantu na předměstí

Číšník nalévá svatebčanům víno. U Šen Te stojí dědeček, Švagrová, neteř, Šinová a nezaměstnaný, v rohu sám jakýsi bonz. Vpředu mluví Sun se svou matkou, paní Jangovou. Má na sobě smoking.

SUN · Nepříjemná zpráva, mámo. Právě mi se vší nevinností řekla, že krám v můj pro-

spěch prodat nemůže. Nějací lidé uplatňují svůj nárok, poněvadž jí půjčili oněch dvě stě dolarů, jež ti dala. Přitom její bratranec tvrdí, že o tom není vůbec nic písemného.

PANÍ JANGOVÁ · Cos jí odpověděl? Takhle si ji samozřejmě vzít nemůžeš.

SUN · Nemá smysl, abych s ní o takových věcech mluvil, je příliš umíněná. Poslal jsem pro jejího bratrance.

PANÍ JANGOVÁ · Ale bratranec ji přece chce vdát za toho holiče.

SUN · To mou zásluhou padlo. Holič dostal kvinde. Její bratranec rychle pochopí, že bude po krámu, jestli hned nevyrukují s těmi dvěma sty, poněvadž krám pak zabaví věřitelé; ale že bude i po místě, jestli nedostanu ještě také ta tři sta.

PANÍ JANGOVÁ · Budu jej před restaurací vyhlížet. Jdi teď za nevěstou, Sune!

ŠEN TE *když nalila víno, k obecenstvu* · Nemýlila jsem se v něm. Ničím nedal najevo, že je zklamán. Přes těžkou ránu, kterou pro něho musí znamenat rozhodnutí, že už nebude létat, je docela veselý. Mám ho moc ráda. *Pokyne Sunovi, aby k ní zašel.* Sune, nepřipil sis ještě s nevěstou!

SUN · Na co se napijeme?

ŠEN TE · Na budoucnost.
Pijí.

SUN · V níž si ženich nebude už musít smoking půjčovat!

ŠEN TE · Ale v níž nevěstiny šaty přece jen ještě občas při dešti zmoknou!

SUN · Na vše, co si přejeme!

ŠEN TE · Aby se to brzy splnilo!

PANÍ JANGOVÁ *odcházejíc k Šinové* · Jsem synem nadšena. Vštěpovala jsem mu stále, že může dostat každou, kterou si bude přát. Proč? Vždyť je vyučený mechanik a letec. A co on teď na to? Žením se z lásky, mámo, říká. Peníze nejsou všechno.

Je to sňatek z lásky! *Švagrové.* Jednou to přece musí být, nemyslíte? Ale pro matku je to těžké, velmi těžké. *Zavolá zpátky na bonza.* Abyste to moc neodbyli! Jestli obřadu věnujete zrovna tolik času jako smlouvání odměny, tak může dopadnout docela důstojně. *K Šen Te.* Budeme musít ještě chvilku počkat, má drahá. Jeden z nejváženějších hostů se dosud nedostavil. *Ke všem.* Promiňte, prosím. *Odejde.*

ŠVAGROVÁ · Dokud je co pít, počkáme rádi.
Usednou.

NEZAMĚSTNANÝ · Nic nezmeškáme.

SUN *nahlas a žertovně, aby to hosté slyšeli* · A před sňatkem tě musím ještě podrobit malé zkoušce. Když se o svatbě rozhodne tak narychlo, je taková věc snad docela na místě. *Hostům.* Nevím ani, jakou ženu dostávám. To mě zneklidňuje. Dovedeš například uvařit ze tří lístečků čaje nápoj do pěti šálků?

ŠEN TE · Ne.

SUN · To tedy pro mne čaj nezbude. Dovedeš spát na slamnku, který je velký jak kniha, z níž čte kněz?

ŠEN TE · Ve dvou?

SUN · Sama.

ŠEN TE · To sotva.

SUN · To je hrůza, jakou mám dostat ženu! *Všichni se smějí. Za Šen Te vstoupí do dveří paní Jangová a naznačí Sunovi pokrčením ramen, že po očekávaném hostu dosud není stopy.*

PANÍ JANGOVÁ *bonzovi, který ukáže na hodinky* · Nemějte přece tak nespěch. Vždyť to může trvat už jen chvilku. Vidím, že všichni popíjejí a kouří a že nikdo nespěchá. *Sedne si k hostům.*

ŠEN TE · Neměli bychom si pohovořit o tom, jak všechno uděláme?

PANÍ JANGOVÁ · Och, dnes o obchodních věcech, prosím, nemluvme! To vnáší do

slavnosti takový obyčejný tón, no ne?
Zvonec u vchodu zacinkne. Všichni pohlédnou ke dveřím, ale nikdo nevstoupí.

ŠEN TE · Na koho čeká tvá matka, Sune?
 SUN · To má být pro tebe překvapení. Co ostatně dělá tvůj bratranec Šuej Ta? Dobře jsme si spolu rozuměli. Je to velmi moudrý člověk! Je to hlavička! Proč nic neříkáš?

ŠEN TE · Nevím. Nechci na něho myslet.
 SUN · Proč?
 ŠEN TE · Poněvadž si rozumět nemáte. Když máš rád mne, nemůžeš mít rád jeho.
 SUN · Pak ať tedy táhne ke všem čertům a propadne démonu mlhy, porouchaného řízení a nedostatku pohonných látek! Pij, umíněnce! *Nuť ji.*

ŠVAGROVÁ *k Šinové* · Tady něco nehraje.
 ŠINOVÁ · Čekala jste snad něco jiného?
 BONZ *přistoupí rezolutně k paní Jangové, hodinky v ruce* · Musím jít, paní Jangová. Mám ještě jednu svatbu a zítra ráno pohřeb.
 PANÍ JANGOVÁ · Myslíte, že já mám radost, když se všechno tak protahuje? Doufali jsme, že vystačí jeden džbán vína. A podívejte se, jaký krapet už ho je. *Hlasitě k Šen Te.* Nechápu, milá Šen Te, že nás tvůj bratranec nechává tak dlouho čekat!

ŠEN TE · Můj bratranec?
 PANÍ JANGOVÁ · Ale drahá, na něho přece čekáme. Jsem natolik staromódní, že si myslím, že tak blízký příbuzný nevěsty při svatbě musí být.
 ŠEN TE · Och, Sune, to kvůli těm třem stům dolarů?
 SUN *aniž se na ni podívá* · Vždyt slyšíš, proč. Je staromódní. Proto se jí snažím vyhovět. Počkáme ještě čtvrt hodinku, a když nepřijde, poněvadž ho třebas ti tři zlí duchové drží za chrťán, tak začneme!

PANÍ JANGOVÁ · Vy už asi všichni víte, že syn dostane místo letce. Moc mě to těší.

V těchle dobách to může nést pěkné peníze.

ŠVAGROVÁ · V Pekingu, že?
 PANÍ JANGOVÁ · Ano, v Pekingu.
 ŠEN TE · Sune, řekni matce, že z toho Pekingu nic nebude.
 SUN · Tvůj bratranec jí to poví, jestli bude s tebou zajedno. Mezi námi: já s tebou zajedno nejsem.

ŠEN TE *polekaně* · Sune!
 SUN · Jak ten S'-čchuan nenávidím! A tohle město! Vš, koho mi všichni ti lidé připomínají, když přivru oči? Koně. Znepokojeně natahují krky: Co se to přes ně řítí? Co, že už jich není třeba? Co, že jejich čas již minul? Jeden by druhého nejraději sežral, v tom jejich koňském městě! Ach, dostat se tak odtud!

ŠEN TE · Slíbila jsem však těm starým lidem, že jim vrátím peníze.
 SUN · Ano, tos mi řekla. A poněvadž děláš takové hlouposti, bude dobře, když přijde tvůj bratranec. Napíše a přenech obchodní záležitosti nám! My to vyřídíme.
 ŠEN TE *zděšeně* · Ale můj bratranec nemůže přijít!
 SUN · Co to má znamenat?
 ŠEN TE · On tady už není.
 SUN · A jak si tedy představuješ naši budoucnost? Nechtěla bys mi to prozradit?
 ŠEN TE · Já si to představovala tak: Ty ještě máš těch dvě stě dolarů. Můžeme je zítra vrátit a tabák, který má mnohem větší cenu, si ponecháme. Prodáme jej spolu před cementárnou, poněvadž půlroční nájem přece nemůžeme zaplatit,
 SUN · To vypust z hlavy! To vypust co nejrychleji z hlavy, sestro! Já se mám postavit na ulici a dělníkům z cementárny nabízet lacino tabák, já Jang Sun, letce? To raději těch dvě stě za jednu noc probendím, to je raději naházím do řeky! A tvůj

bratranec mě zná. Ujednal jsem s ním, že ty tři stovky přinese na svatbu.

ŠEN TE · Můj bratranec nemůže přijít.
 SUN · A já byl přesvědčen, že nemůže nepřijít.
 ŠEN TE · Kde jsem já, nemůže být on.
 SUN · Jak tajuplné!
 ŠEN TE · Sune, něco ti povím: Není ti nakloněn. Já to jsem, kdo tě miluje. Můj bratranec Šuej Ta nemiluje nikoho. Je mým přítelem, ale není přítelem žádného z mých přátel. Souhlasil s tím, že se ti dostalo peněz oněch dvou starých lidí, poněvadž myslel na to místo letce v Pekingu. Ale oněch tři sta dolarů ti na svatbu nepřinese.

SUN · A proč ne?
 ŠEN TE *se mu dívá do očí* · Říká, žes koupil jen jednu jízdenku do Pekingu.
 SUN · Ano, to bylo včera, ale podívej, co mu mohu ukázat dnes! *Povytáhne z náprsní kapsy dva lístky.* Matka to nepotřebuje vidět. Dvě jízdenky do Pekingu, pro mne a pro tebe. Domníváš se ještě, že tvůj bratranec bude proti sňatku?
 ŠEN TE · Ne. Místo je dobré. A krám už nemám.
 SUN · Kvůli tobě jsem prodal nábytek.
 ŠEN TE · Nemluv dále! Neukazuj mi jízdenky! Bojím se příliš, že bych se mohla prostě sebrat a odjet s tebou. Já ti však, Sune, těch tři sta dolarů dát nemohu. Co by si ti dva staří lidé počali?
 SUN · A co si počnu já? *Zámka.* Raději se napij! Nebo patříš mezi opatrníky? Opatrníčkou ženu nechci. Když pijou, tak si připadám zase jako v oblacích. A když se napiješ i ty, tak mi možná porozumíš.
 ŠEN TE · Nemysli si, že ti nerozumím. Chceš lézat, ale já ti k tomu nemohu dopomoci.
 SUN · „Tu máš letadlo, milý, ale má jen jedno křídlo!“

ŠEN TE · Sune, to místo v Pekingu nelze dostat čestným způsobem. Proto potřebuji oněch dvě stě dolarů, jež jsi ode mne dostal. Dej mi je rovnou, Sune!

SUN · „Dej mi je rovnou, Sune!“ O čem vlastně mluvíš? Jsi mou ženou nebo jí nejsi? Zrazuješ mě totiž, snad si to uvědomuješ? Na štěstí, a to i pro tebe, už na tobě nezáleží, poněvadž je všechno dojednáno.

PANÍ JANGOVÁ *ledově* · Sune, máš jistotu, že nevěstin bratranec přijde? Mohlo by se pomalu zdát, že je proti svatbě, když nejde.
 SUN · Co tě napadá, mámo! My dva jsme jedno srdce a jedna duše. Otevřu dveře dokorán, aby nás hned našel, až přiběhne, aby svému příteli Sunovi šel za mládence. *Jde ke dveřím a nohou je rozrazí. Pak se vrátí krokem poněkud vrávoravým, poněvadž už hodně vypil, a usedne zase k Šen Te.* Počkáme. Tvůj bratranec má víc rozumu než ty. Říká moudře: Láska patří k existenci. A co je důležitější: Uvědomuje si, co by to pro tebe znamenalo, kdybys už neměla ani krám, ani ženicha!
Čekají dále.

PANÍ JANGOVÁ · Teď!
Ozvou se kroky a všichni hledí ke dveřím. Ale kroky přejdou kolem.

ŠINOVÁ · Z toho bude ostuda. Všecko na to ukazuje. Nevěsta čeká na svatbu, ale ženich čeká na pana bratrance.
 SUN · Pan bratranec si dává na čas.
 ŠEN TE *tiše* · Och, Sune!
 SUN · Teď tady sedím s jízdenkami v kapse a ještě k tomu s bláznem, který neumí počítat! Už vidím, jak mi jednoho dne kvůli těm dvěma stovkám pošleš na krk policii.
 ŠEN TE *obecenstvou* · Je špatný a chce, abych i já byla špatná. Má u sebe tu, která jej miluje, ale čeká na bratrance. Avšak kolem

mne sedí lidé zranitelní, stařena s nemocným mužem, chudáci, kteří ráno před krámem čekají na rýži, a neznámý muž z Pekingu, který se strachuje o místo. A ti všichni mě ochraňují tím, že mi důvěřují.

SUN *se upřeně dívá na skleněný džbán, ve kterém došlo víno* · Ten skleněný džbán s vínem jsou naše hodiny. Jsme chudí lidé, a jak hosté víno dopijí, zastaví se hodiny na věčné časy.

Paní Jangová mu naznačuje, aby mlčel, neboť se zase ozývají kroky.

ČÍŠNÍK *vstoupí* · Ještě džbánek vína, paní Jangová?

PANÍ JANGOVÁ · Ne, myslím, že to stačí. Víno člověka jen rozpaluje, že?

ŠINOVÁ · Je taky asi drahé.

PANÍ JANGOVÁ · Pití mě vždycky přivádí do potu.

ČÍŠNÍK · Směl bych pak prosit o vyrovnání účtu?

PANÍ JANGOVÁ *jej přeslechne* · Prosím, abyste všichni měli ještě chvíli strpení, příbuzný už musí být na cestě. Číšníkovi. Neruš oslavu!

ČÍŠNÍK · Nesmím vás odtud pustit bez zaplacení.

PANÍ JANGOVÁ · Ale vždyť mě tady znají! ČÍŠNÍK · Právě.

PANÍ JANGOVÁ · To je dnes obsluha, něco neslýchaného! Co tomu říkáš, Sune?

BONZ · Poroučím se. *Důležitě odcházt.*

PANÍ JANGOVÁ *zoufale* · Zůstaňte všichni klidně sedět! Kněz se za pár minut vrátí.

SUN · Nech toho, mámo. Dámy, pánové, když kněz odešel, nemůžeme vás už déle zdržovat.

ŠVAGROVÁ · Pojd, dědo!

DĚDEČEK *vypráví s vážnou tváří sklenku* · Na nevěstu!

NETEŘ *k Šen Te* · Nemějte mu to za zlé. Myslí to dobře. Má vás rád.

ŠINOVÁ · Tomu říkám ostuda!

Všichni hosté odcházejí

ŠEN TE · Mám jít také, Sune?

SUN · Ne, ty počkáš. *Chytně ji za svatební ozdoby, takže se posunou na stranu.* Není to tvoje svatba? Já ještě počkám a matka počká také. Přeje si za všech okolností vidět sokola v oblacích. Jsem teď ovšem už málem přesvědčen, že se jí poštěstí vyjít před dveře, aby zhlédla, jak jeho letadlo míjí dům, leda tak kolem svatého Dyndy. *K prázdným židlím, jako by tam hosté dosud byli.* Dámy, pánové, proč uvázla zábava? Nelíbí se vám tady? Vždyť svatba byla jen o chvíli odložena, poněvadž se čeká na význačného příbuzného a poněvadž nevěsta neví, co je láska. Abych vás nějak zabavil, tak vám já, ženich, zazpívám píseň.

Zpívá.

PÍSEŇ O DNI SVATÉHO DYNDY

Jednoho dne — a o tom každý snad něco ví,

kdo byl v chudobě narozen — nějaký bédný Sun sedne na zlatý trůn — to bude svatého Dyndy den.

Na svatého Dyndy posadí se na zlatý trůn.

A dobro v ten den stokrát se vyplatí, nad vším zlem bude zlomena hůl a zásluha se sbratří s výdělkem jak se patří,

dají si chléb a sůl. Na svatého Dyndy si vymění chléb a sůl.

A tráva shlíží dolů na nebe, vzhůru se valí kamení. Lidé jen dobří jsou. Prstem nepohnou a země v ráj se promění. Na svatého Dyndy země v ráj se hned promění.

Ach — a toho dne letcem budu zas a ty generál jsi náš. Ty, jenž musils lenošit, teď práci máš mít, a ty, ženo, klid teď máš. Na svatého Dyndy ty, ženo, klid teď máš.

Protože dyl už čekat nemůžem, tak nebude to prý ve čtvrt na devět či v osm, ale hned, hned při prvním kikyry, na svatého Dyndy při prvním kikyry,

PANÍ JANGOVÁ · Už nepříjde.

Všichni tři sedí a dva z nich se dívají po dveřích.

Mezihra — Místo, kde Wang nocuje

Prodavači vody se ve snu zjevují bohové. Usnul nad velkou knihou. Hudba.

WANG · Dobře, že jdete, osvícení! Dovolte otázku, která mě hluboce znepokojuje. Ve zpustlé chatrči kněze, který se odstěhoval a stal se pomocným dělníkem v cementárně, jsem našel knihu a v ní jsem objevil podivný odstavec. Chtěl bych vám jej za všech okolností přečíst. Tady je. *Listuje levou rukou v imaginární knize nad knihou, kterou má na klíně, a zvedne tuto imaginární knihu do výše, aby viděl na čtení, zatím co opravdová kniha zůstává ležet.*

„V Sungu je místo, kterému se říká Trnový háj. Daří se tam katalpám, cypřišům a moruším. Stromky, jež mají jednu až dvě pídě v objemu, si řezou lidé, kteří potřebují tyče pro své psí klece. Stromy tři čtyři stopy silně porážejí rodiny vznešenější a bohatší, aby z nich nadělaly prkna na své rakve. Stromy o objemu sedmi nebo osmi stop padnou ve prospěch těch, kteří hledají trámy pro své přepychové vily. Takto se ani jediný strom nedočká věku, který mu byl předurčen, nýbrž hyne pilou a sekýrou kdesi v půli cesty. To je zlo, jež s sebou přináší užitečnost.“

III. BŮH · Podle toho by přece ten, kdo je nejméně užitečný, byl nejlepší.

WANG · Ne, je jen nejšťastnější. Nejhorší je nejšťastnější.

I. BŮH · Co se všechno nenapíše!

II. BŮH · Proč tě to podobenství tak dojmá, prodavači vody?

WANG · Kvůli Šen Te, osvícený! Ztroskotala ve své lásce, poněvadž plnila příkázání lásky k bližnímu. Možná, že je skutečně příliš dobrá pro tento svět, osvícení!

I. BŮH · Nesmysl, člověče slabý a nebohý! Všichni a pochybnosti tě už zpola sežraly, zdá se.

WANG · Jistě, osvícený! Promiň! Já si jen myslel, že byste snad mohli zasáhnout.

I. BŮH · Zcela vyloučeno. Náš přítel tady — *ukáže na třetího boha, který má pohmožděné oko* — teprve včera zasáhl do sporu. Tady vidíš následky.

WANG · Bylo však už zase nutno zavolat bratrance. Je to neobyčejně šikovný člověk, poznal jsem to na vlastní kůži, ale ani on nepořídil. Zdá se, že krám je ztracen.

III. BŮH *zneklidněn* · Snad bychom přece jen měli pomoci?

I. BŮH · Zastávám názor, že si musí pomoci sama.

II. BŮH *přísne*: Čím je člověk na tom hůře, tím spíše se projeví jeho dobré vlastnosti. Strasti zušlechťují!

I. BŮH: Skládáme v ni všechnu naději.

III. BŮH: Hledání se nám zvláště nedaří. Nacházíme sem tam slušné náběhy, potěšitelná předsevzetí, spoustu vznešených principů, ale to všechno přece ještě nedělá dobrého člověka. A když se setkáme s jakž takž dobrými lidmi, nežijí tak, jak je člověka důstojno. *Důvěrně*. S noclehem to bývá obzvláště zlé. Podle slámy, kterou máme na sobě, poznáš, kde trávíme noci.

WANG: Jen jedno, nemohli byste pak aspoň...

BOHOVÉ: Ne. — My jsme jen od toho, abychom pozorovali. — Věříme pevně, že si náš dobrý člověk na této temné planetě pomůže sám. — Jeho síla poroste s břemenem. — Jen vyčkej, prodavači vody, a uvidíš, že nakonec vše dobře...

Postavy blednou, jejich hlasy jsou stále tišší. Posléze zmizí a hlasy umknou.

7. Dvůr za krámkem Šen Te

Na káře trochu domácího nářadí. Šen Te a Šinová sbírají se šňůry prádlo.

ŠINOVÁ: Nejde mi na rozum, proč si ten krámkem nehájíte zuby nehty.

ŠEN TE: Cože? Vždyť nemám ani na nájem. Vždyť dnes musím těm starým lidem vrátit oněch dvě stě dolarů, a poněvadž jsem je zase komusi dala, musím prodat všechnen tabák paní Mi C'.

ŠINOVÁ: Je tedy po všem! Po muži, po tabáku, po střese nad hlavou. Takhle to dopadá, když se člověk chce nad našince vyvyšovat. Z čeho teď budete žít?

ŠEN TE: Nevím. Možná, že si budu moci něco vydělat tříděním tabáku.

ŠINOVÁ: Jak se sem dostaly kalhoty pana Šuej Taa? Snad odtud neodešel nahatý!

ŠEN TE: Má ještě jedny kalhoty.

ŠINOVÁ: Jestli se nemýlím, tak jste řekla, že odcestoval navždycky? Proč by tu tedy nechával kalhoty?

ŠEN TE: Možná, že je už nepotřebuje.

ŠINOVÁ: Nemají se tedy sbalit?

ŠEN TE: Ne.

Vítá se pan Šu Fu.

PAN ŠU FU: Nic mi neříkejte. Vím vše. Obětovala jste štěstí lásky, aby dva staří lidé, kteří vám důvěřovali, nepřišli na mizinu. Ne nadarmo vám tato podezřívá a zlomyslná čtvrt říká „Anděl předměstí“. Váš pan snoubenec se nedokázal povznést k vaší velikosti, opustila jste ho. A teď zavíráte krám, tento ostrůvek, na němž našlo tolik lidí útočiště. Nemohu trpně přihlížet. Viděl jsem ze dveří svého krámu ráno, co ráno onu hromádku chudáků před vaším obchodem a vás, jak jste jim rozdávala rýži. Má tomu teď navždy být konec? Má dobro teď vzít za své? Ach, dovoluňte mi, abych vám byl při konání dobrodinní nápomocen! Ne, nic nenamítejte! Nechci žádné přísliby. Žádné ujištění, že přijmete mou pomoc! Ale tady — vytáhne šekovou knížku a podepíše šek, který jí položí na káru — vám vystavuji šek, který můžete doplnit částkou, jakou se vám zlíbí, a odcházím, tiše a skromně, bez jakýchkoli požadavků, po špičkách, pln úcty, nezištně. *Odejde.*

ŠINOVÁ *zkoumá šek*: Jste zachráněna! Mají to ale lidi jako vy štěstí! Najdou vždycky nějakého hlupáka. Teď však žádné otálení! Napište tam tisíc dolarů a já s tím poběžím do banky, než si to holič rozmyslí.

ŠEN TE: Postavte koš s prádlem na káru. Účet za prádlo mohu zaplatit také bez toho šeku.

ŠINOVÁ: Cože? Vy nechcete šek přijmout? To by byl zločin! Jen proto, že si myslíte, že si ho pak budete muset vzít? To by bylo úplné bláznovství. Takový člověk přece chce, aby ho vodili za nos! Má z toho přece přímo rozkoš. Chcete snad ještě pořád zůstat věrná tomu svému letci, o kterém Žlutá ulička a celá čtvrt kolem ví, jak špatně se k vám zachoval?

ŠEN TE: To všechno dělá nouze.

Obecenstvu.

Viděla jsem, jak v noci nadýmá ve spánku tváře: zlé tváře.

Ale ráno jsem držela jeho kabát proti světlu a viděla jsem skrz něj stěnu. Když jsem viděla, jak lživě se usmívá, dostala jsem strach, ale když jsem viděla jeho děravé střevíce, velmi jsem ho milovala.

ŠINOVÁ: Vy se ho tedy ještě zastáváte? Takové bláznovství jsem ještě neviděla. *Vztekle*. Oddychnu si, až odsud zmizíte.

ŠEN TE *se zapotácí při snímání prádla*: Točí se mi trochu hlava.

ŠINOVÁ *jí odebere prádlo*: Zatočí se vám hlava častěji, když se natahujete nebo shýbáte? Jen aby nebylo na cestě něco maličkého! *Směje se*. Ten vás dostal do pěkného maléru! Jestli je tomu tak, je s velkým šekem amen! Na tenhle účel nebyl určen. *Jde s košem do zadu.*

ŠEN TE *hledí nehybně za ní*. Pak se podívá na svůj život, přejede přes něj zkoumavě rukama a na tváři se jí objeví velká radost: Jaké štěstí! Malý človíček se rodí v mém těle. Ještě není nic vidět. Ale už tu je. Svět jej

tajně očekává. Ve městech se již mluví o tom, že přichází kdosi, s kým bude nutno počítat. *Představuje divákům svého synka*. Letec!

Pozdravte nového dobyvatele neznámých pohoří a nedosažitelných končin!

Pozdravte toho, kdo nese poštu od člověka k člověku přes neschůdné pouště!

*Začíná přecházet sem tam a vodit synka za ruku. Pojď, synku, prohlédni si svět. Tady to je strom. Pokloň se mu a pozdrav ho. Ukáže mu, jak se má uklonit. Tak, teď se znáte. Slyšíš, tamhle přichází prodavač vody. Je to přítel, podej mu ruku. Nic se neboj. „Prosím o sklenku čerstvé vody pro synka. Je teplo.“ Podá mu sklenku. Ach, strážník! Tomu se vyhneme velkým ob-
loukem. Dojdeme si třebas pro pár višní tamhle do zahrady bohatého pana Feh Punga. Musíme však dávat pozor, aby nás nikdo neviděl. Pojď, synku, který nemáš otce! I tobě se zachce třešni! Potichu, potichu, synu! *Jdou opatrně, zlehka, rozhlížejí se na všechny strany*. Ne, tady, zde jsme kryti křovím. Ne, takhle rovnou za cílem nesmíš, v tomhle případě ne. *Zdá se, že jí táhne pryč, ona se zdráhá*. Nesmíme ztrácet rozum. *Náhle mu ustoupí*. Dobře, když chceš mermomocí dosáhnout svého... *Vyzvedne jej*. Dosáhneš na třešně? Strč si je do pusy, tam jsou nejlépe uloženy. *Sní sama jednu třešni, kterou jí ustrčil do úst*. Chutnají báječně. K čertu, strážník. Teď nohy na ramena. *Prchají*. Tady je ulice. A teď klid. Musíme jít hezky pomalu, abychom nezbudili pozornost. Jako by se nic nestalo... *Prochází se s dítětem a zpívá.**

Švestka vjela ze špásu
tulákovi do vlasů,
ale tulák na ten ráz
překousl té švestce vaz.

*Vstoupil Wang, prodavač vody, a vede za ruku
dítě. Udiveně přihlíží Šen Te.*

ŠEN TE *když Wang zakašle* · Ach, Wang! Dobrý
den.

WANG · Šen Te, slyšel jsem, že se ti nevede
dobře, že musíš dokonce prodat krám,
abys mohla zaplatit dluhy. Ale tady to
dítě je bez přístřeší. Potulovalo se po
jatkách. Patří asi truhláři Lin Tuovi,
který před několika týdny přišel o dílnu
a od té doby pije. Jeho děti obcházejí
hladové. Co s nimi?

ŠEN TE *mu dítě odebere* · Pojď, človíčku! *Obecenstvu.*

Hej, vy tam! Tady kdosi prosí o přístřeší.
Člověk zítřka prosí vás o dnešek!
Jeho přítel dobyvatel, kterého znáte,
se za něho přimlouvá.

Wangovi. Mohl by docela dobře bydlet
v těch barácích pana Šu Fua, kam se
možná odeberu i já. Budu sama mít dítě.
Ale nikomu to neříkej, jinak se to Jang
Sun doví a bude zle. Vyhledej pana Lin
Tua v Dolním městě a řekni mu, aby sem
přišel.

WANG · Srdečný dík, Šen Te. Já věděl, že na
něco přijdeš. *Dítěti.* Vidiš, dobrý člověk
najde vždycky východisko. Poběžím a
přivedu otce. *Chce jít.*

ŠEN TE · Och, Wangu, teď mě zase napadá:
Co dělá tvá paže? Chtěla jsem ti přece
dovědět, že... Ale bratranec...

WANG · O mou ruku se nestarej. Jak vidíš,
obejdu se už bez pravičky. Již ji téměř ne-
potřebuji. *Ukáže jí, jak se při své živnosti obe-
jde bez pravé ruky.* Podívej, jak na to jdu.

ŠEN TE · Nesmí však zchromnout! Vezmi tady
tu káru, všechno prodej a zajdi s penězi
za lékařem. Stydím se, že jsem vůči tobě
tak selhala. A co si asi o mně myslíš, když
jsem od holiče přijala ty baráky!

WANG · Tam teď mohou bydlet lidé bez domo-
va, i ty sama, a to je přece důležitější než
má ruka. Půjdu, abych přivedl truhláře.
Odejde.

ŠEN TE *volá za ním* · Slib mi, že se mnou za-
jdeš k lékaři!

Šinová se vrátila a neustále jí dávala znamení.

ŠEN TE · Co je?

ŠINOVÁ · Zbláznila jste se, že rozdáváte
i káru s tím málem, co vám zbylo? Co je
vám do jeho ruky? Jestli se to holič
doví, vyžene vás z jediného příbytku,
který ještě můžete schránit. Mně dosud dlu-
žíte za prádlo!

ŠEN TE · Proč jste tak zlá?

Obecenstvu.

Není namáhavé

šlapat po svém bližním? Žila na čele
jim nabíhá úsilím po chtivosti.

Ruka přirozeně natažená
dává i přijímá s touze snadností. Pouze
chtivě hmatajíc musí se namáhat. Ach,
jak je svůdné být dárkyní! A jak je
příjemné
prokázat laskavost! Dobré slovo
vyklouzne jak úlevné povzdechnutí.

Šinová zlostně odchází.

ŠEN TE *dítěti* · Tady si sedni a počkej, než
přijde otec.

Dítě usedne na zem.

*Na dvůr přichází postarší dvojice, která Šen Te
navštívila v den, kdy otvřela krám. Muž i žena
vlekou velké pytle.*

ŽENA · Jsi sama, Šen Te? *Poněvadž Šen Te
kývne, přivolá žena svého synovce, který nese
rovněž pytle.* Kde je tvůj bratranec?

ŠEN TE · Odjel.

ŽENA · A vrátí se?

ŠEN TE · Ne. Vzdávám se krámu.

ŽENA · To víme. Proto jsme přišli. Máme tu
nějaké pytle se surovým tabákem, které
nám byl kdosi dlužen, a chceme tě po-
prosit, abys nám je se svými věcmi dopra-
vila do nového domova. Nemáme je ještě
kde složit a na ulici jsme s nimi moc ná-
padní. Nevím, proč bys nám měla tuhle
malou laskavost odmítnout, když nás tvůj
krám přivedl do takového neštěstí.

ŠEN TE · Prokáži vám tu laskavost ráda.

MUŽ · A kdyby se tě někdo zeptal, komu ty
pytle patří, řekni, že jsou tvoje.

ŠEN TE · Kdopak by se mě měl na to ptát?

ŽENA *se ostře na ni zadívá* · Třebas policie. Je
proti nám zaujata a chce nás zničit.
Kam máme pytle postavit?

ŠEN TE · Nevím, právě teď bych se nerada
dopustila něčeho, co by mě mohlo přivést
do vězení.

ŽENA · To jsi ovšem celá ty. Máme přijít ještě
i o těch mizerných pár pytlů s tabákem,
to je o všechno, co jsme z našeho majetku
zachránili?

Šen Te zarputile mlčí.

MUŽ · Uvaž, že tímhle tabákem můžeme zahá-
jit vlastní výrobu, která nás třeba časem
vyvede z mizérie.

ŠEN TE · Dobře, schovám vám ty pytle. Po-
stavím je zatím do komory.

*Jde s nimi dovnitř. Dítě se dívá za ní. Teď
se plaše rozhlíží, zajde k nádobě na odpadky
a loví v ní. Pustí se do zbytků. Šen Te se
vrací s mužem, ženou a synovcem.*

ŽENA · Chápeš, že se na tebe plně spoléhá-
me.

ŠEN TE · Ano. *Zahlédne dítě a strne.*

MUŽ · Vyhledáme tě pozítří v domech pana
Šu Fua.

ŠEN TE · Pospěšte si, není mi dobře. *Vystrčí je.*

Má hlad. Loví v nádobě na odpadky.
*Pozvedne dítě, ukazuje obecenstvu jeho šedou
pusinku a dává slovy najevo svou hrůzu nad
osudem chudých dětí. Zapřísahá se, že se za
žádných okolností nezachová k vlastnímu dítěti
tak bezcítěně.*

Ó synu, ó letče! Do jakého světa
se to máš zrodit? Chtějí, abys i ty
lovil v kbelcích pomýjí? Jen se podívejte
na tu šedivou pusinku.

Ukazuje dítě.

Jak

zacházíte se svými bližními? Nemáte
ani trošku milosrdenství s plodem
vlastního těla? Ani trošku soucitu
se sebou samými, vy nešťastníci?

Ale já budu

hájit aspoň to své, i kdybych se měla
stát tygřicí. Ano, od této chvíle,
kdy jsem spatřila tohle, chci se
odloučit

ode všech a nespočinout v klidu,
dokud nezachráním svého syna, alespoň
jeho!

Tobě, synu, má nyní sloužit
vše, čemu mě naučily rány a podvody
v mé škole v bahně ulice, na tebe
chci být hodná, ale jak divá
tygřice

na všechny ostatní, musí-li to být. A
musí to být.

*Odchází, aby se změnila v bratrance Šuej Taa.
Při odchodu. Ještě jednou je toho třeba,
naposledy, jak doufám.*

*Vzala kalhoty Šuej Taa s sebou. Vracejíct se
Šinová hledí zvědavě za ní. Vstoupí Švagrová
s dědečkem.*

ŠVAGROVÁ · Krám zavřen, domácí hara-
burdí na dvoře! To vypadá, že je se vším
konec!

ŠINOVA · To dělá lehkomyšlnost, posedlost chťičem a sebeláska! Kam člověka zavedou? Na dno! Do baráků pana Šu Fua, k vám!

ŠVAGROVÁ · To se tedy podiví! Přišli jsme, abychom si stěžovali! Jsou to vlhké krysí díry s prohnílymi podlahami! Holič nám je postoupil jen proto, poněvadž mu v nich plesnivěly zásoby mýdla. „Mám pro vás přístřeší, co tomu říkáte?“ Hanba, my na to.

Vstoupí nezaměstnaný.

NEZAMĚSTNANÝ · Je pravda, že se Šen Te odtud stěhuje?

ŠVAGROVÁ · Ano. Chtěla se ztratit potají, nikdo se to neměl dovědět.

ŠINOVA · Stydí se, že je na mizině.

NEZAMĚSTNANÝ *rozčileně* · Musí přivolat bratrance! Poradte jí všichni, aby přivolala bratrance! On jediný s tím dokáže ještě něco udělat.

ŠVAGROVÁ · To je pravda! Je lakotný až hanba, ale zaručeně jí krám zachrání, a ona pak člověku přece jen leccos dá.

NEZAMĚSTNANÝ · Nemyslel jsem na nás, myslel jsem na ni. Ale je to správné, i kvůli nám bychom ho měli zavolat.

Vstoupí Wang s truhlářem. Ten vede za ruce dvě děti.

TRUHLÁŘ · Nevím opravdu, jak bych vám poděkoval. *K ostatním.* Máme dostat byt.

ŠINOVA · Kde?

TRUHLÁŘ · V domech pana Šu Fua! A malý Feng to byl, který způsobil ten obrat! Ach, tady jsi! „Je tu někdo, kdo prosí o přístřeší,“ prý řekla slečna Šen Te a hned nám opatřila byt. Poděkujte bratrovi, vy tady! *Truhlář a jeho děti se veselé uklánějí dítěti.* Díky tomu, kdo nám vyprosil přístřeší!

Vstoupil Šuej Ta.

NEZAMĚSTNANÝ · Pan Šuej Ta!

ŠUEJ TA · Smím se zeptat, co tady všichni chcete?

WANG · Dobrý den, pane Šuej Ta. Já nevěděl, že jste se vrátil. Znáte truhláře Lin Tua. Slečna Šen Te mu slíbila přístřeší v domech pana Šu Fua.

ŠUEJ TA · Domy pana Šu Fua nejsou volné. TRUHLÁŘ · Tak tam nebudeme moci bydlet?

ŠUEJ TA · Ne. Ty místnosti jsou určeny na něco jiného.

ŠVAGROVÁ · Má to znamenat, že se i my budeme muset vystěhovat?

ŠUEJ TA · Obávám se.

ŠVAGROVÁ · Kampak bychom všichni šli?

ŠUEJ TA *pokrčí rameny* · Jestli jsem slečně Šen Te, která odcestovala, porozuměl správně, tak nemá v úmyslu nechat vás na holičkách. V budoucnu však má být všechno upraveno poněkud rozumněji. Jídlo už nebude poskytováno bez protislužby. Místo toho bude každému dána možnost, aby se poctivým způsobem zase vypracoval. Slečna Šen Te se rozhodla, že všem dá práci. Kdo z vás teď se mnou půjde do domu pana Šu Fua, nepůjde tam nadarmo.

ŠVAGROVÁ · Má to snad znamenat, že na příště máme všichni pracovat pro Šen Te?

ŠUEJ TA · Ano. Budete zpracovávat tabák. Uvnitř v komoře ho leží tři pytle. Dojděte pro něj!

ŠVAGROVÁ · Nezapomeňte, že jsme byli sami majiteli krámu. Dáváme přednost tomu, abychom pracovali pro sebe. Máme svůj tabák.

ŠUEJ TA *k nezaměstnanému a k truhláři* · Možná, že vy byste chtěli pro Šen Te pracovat, když nemáte žádný vlastní tabák? *Truhlář a nezaměstnaný mrzutě vejdou do komory. Přichází majitelka domu.*

MAJITELKA DOMU · Nu, pane Šuej Ta, co bude s prodejem? Tady je tři sta dolarů.

ŠUEJ TA · Paní Mi C', rozhodl jsem se, že krám neprodám, nýbrž že podepíšu nájemní smlouvu.

MAJITELKA DOMU · Cože? To najednou už peníze pro toho letce nepotřebujete?

ŠUEJ TA · Ne.

MAJITELKA DOMU · A to máte na nájem?

ŠUEJ TA *vezme z káry s nářadím holičův šek a vyplní jej* · Mám tady šek na deset tisíc dolarů, vystavený panem Šu Fuem, který se zajímá o mou sestřenicí. Přesvědčte se, paní Mi C'. Svých dvě stě dolarů za nájem na příští půlrok budete mít před šestou hodinou večer v ruce. A teď mi dovolte, paní Mi C', abych pokračoval v práci. Jsem dnes velmi zaneprázdněn a prosím proto o prominutí.

MAJITELKA DOMU · Ach, pan Šu Fu chce vkročit do šlépějí letce! Deset tisíc dolarů! Nu, budsi, udivuje mě jen, jak ta dnešní děvčata jsou nestálá a povrchní, pane Šuej Ta. *Odejde.*

Truhlář a nezaměstnaný přinášejí pytle.

TRUHLÁŘ · Nevím, proč vám mám tahat ty pytle.

ŠUEJ TA · Stačí, že to vím já. Váš syn tady projevuje náramný apetit. Chce se mu jíst, pane Lin Tuo.

ŠVAGROVÁ *spatří pytle* · To tady byl švagr?

ŠINOVA · Ano.

ŠVAGROVÁ · No pravda. Ty pytle přece znám. Je to náš tabák!

ŠUEJ TA · Bude lépe, když to neřeknete příliš nahlas. Je to můj tabák, jak můžete poznat z toho, že stál v mé komoře. Jestli snad o tom pochybujete, tak můžeme zajít na policii a tam vaše pochybnosti rozptýlit. Chcete?

ŠVAGROVÁ *zlostně* · Ne.

ŠUEJ TA · Zdá se, že přece jen žádný tabák nevládníte. Možná, že za těchto okolností neodmítnete pomocnou ruku, kterou vám slečna Šen Te podává? Buďte tak laskavá a ukažte mi teď cestu k domům pana Šu Fua.

Šuej Ta uchopí nejmladší truhlářovo dítě za ruku a odchází, následován truhlářem, jeho ostatními dětmi, švagrovou, dědečkem, nezaměstnaným. Švagrová, truhlář a nezaměstnaný vlekou pytle.

WANG · On není člověk zlý, ale Šen Te je člověk dobrý.

ŠINOVA · Nevím. Se šňůry na prádlo se ztratily kalhoty a bratranec je má na sobě. Za tím musí něco být. Jen bych ráda věděla, co.

Vstoupí oba starší manželé.

STAŘENA · Slečna Šen Te tu není?

ŠINOVA *odmítavě* · Odcestovala.

STAŘENA · To je divné. Chtěla nám cosi přinést.

WANG *si s bolestným výrazem prohlíží paži* · I mně slíbila pomoc. S rukou je to stále horší. Vráti se zaručeně brzo. Bratranec tu přece je vždy jen na chvilku.

ŠINOVA · Ano, vidíte?

■
Mezihra—Místo, kde Wang nocuje

Hudba. Prodavač vody se ve snu svěří bohům se svými obavami. Bohové jsou dosud na své bludné pouli. Vypadají unaveně. Zarazí se na chvilku a ohlédnou se po prodavači vody.

WANG · Než jste se mi zjevili a já se probudil, osvícení, měl jsem sen. Viděl jsem drahou sestru Šen Te ve velké tísní v rákosí u řeky — tam, kde obvykle nacházejí

sebevrahy. Podivně vrávorala a měla záda sehnutá, jako by vlekla cosi poddajného, ale těžkého, něco, co ji zatlačuje do bahna. Když jsem na ni křikl, zavolala, že musí donést balík s příkázáními na druhý břeh, aby nezvlhl, poněvadž by se jinak písmo rozmazalo. Zdůrazňuji: Nic jsem na jejích ramenou neviděl. Vzpomněl jsem si ovšem s leknutím, že vy boží jste před ní mluvili o velkých ctnostech, na znamení díky za to, že vás přijala, když jste — ó, jaká hanba! — nemohli najít přístřeší. Jsem si jist, že chápete, proč se o ni strachuji.

III. BŮH · Co navrhuješ?

WANG · Nepatrné zmírnění tvrdostí příkázání, osvícení. Nepatrné odlehčení balíku s příkázáními, dobrotiví, poněvadž časy jsou zlé.

III. BŮH · Jak si to představuješ, Wangu, jak si to představuješ?

WANG · Představuji si to na příklad tak, že by místo lásky stačila dobrá vůle nebo...

III. BŮH · Ale vždyť to je ještě těžší, ty nešťastníče!

WANG · Nebo slušnost místo spravedlnosti.

III. BŮH · To by však stálo více práce!

WANG · Pak tedy chování slušné místo chování důstojného!

III. BŮH · Ale to je přece více, ty pochybovačí!

Putujť unaveně dále.

8. Šuej Taova továrna na zpracování tabáku

Šuej Ta si zařídil v baráctech pana Šu Fua továrničku na tabák. Za mřížemi dřepí strašlivě stísněno několik rodin, hlavně žen a dětí, mezi nimi i švagrová, dědeček,

truhlář a jeho děti. Před mřížemi přichází paní Jangová, následována synem Sunem.

PANÍ JANGOVÁ *obecně* · Musím vám podat zprávu o tom, jak se můj syn Sun moudrostí a přísností ctěného pana Šuej Taa změnil z člověka zpustlého v člověka užitečného. Jak ví celá čtvrt, otevřel pan Šuej Ta v blízkosti jatek malou, ale rychle vzkvétající továrnu na tabák. Před třemi měsíci jsem pokládala za nutné, abych jej tam se synem vyhledala. Přijal mě po krátkém čekání.

Z továrny vyjde Šuej Ta a přistoupí k paní Jangové.

ŠUEJ TA · Čím vám mohu posloužit, paní Jangová?

PANÍ JANGOVÁ · Pane Šuej Ta, chtěla bych se u vás přimluvit za syna Suna. Dnes ráno u nás byla policie a řekla, že jste jménem slečny Šen Te vznesl proti nám žalobu pro nedodržení manželského slibu a pro vylákání dvou set dolarů.

ŠUEJ TA · Zcela správně, paní Jangová.

PANÍ JANGOVÁ · Pane Šuej Ta, smilujte se proboha ještě jednou nad námi! Peníze jsou pryč. Když ztroskotal plán s místem letce, tak je za dva dni probendil. Ví, že je lump. I můj nábytek už prodal a do Pekingu se chtěl ztratit bez staré mámy. *Pláče.* Slečna Šen Te mu kdysi velice důvěřovala.

ŠUEJ TA · Co vy na to, pane Sune?

SUN *zachmuřeně* · Peníze jsou pryč.

ŠUEJ TA · Paní Jangová, pro slabost, kterou sestřenice z mně nepochopitelných příčin měla pro vašeho zpustlého syna, jsem ochoten to s ním ještě jednou zkusit. Řekla, že mu poctivá práce možná prospěje. Může dostat místo v mé továrně. Oněch dvě stě dolarů se mu postupně srazí z platu.

SUN · Tedy: Buď do basy, nebo do továrny!

ŠUEJ TA · Máte na vybranou.

SUN · A s Šen Te bych si už nemohl promluvit?

ŠUEJ TA · Ne.

SUN · Tak mi přidejte práci.

PANÍ JANGOVÁ · Tisícery dík, pane Šuej Ta! Jste nesmírně laskav a bohové vám to odplatí. *Sunovi.* Sešel jsi z pravé cesty. Pokus se teď vypracovat poctivou práci natolik, abys své matce mohl pohlédnout do očí. *Sun jde za Šuej Taem do továrny. Paní Jangová se vrací k rampě.* První týdny byly pro Suna zlé. Práce se mu nezamlouvala. Měl málo příležitostí, aby se vyznamenal. Až v třetím týdnu mu přispěla na pomoc malá příhoda. On a bývalý truhlář Lin Tuo vlekli balíky s tabákem.

Sun a bývalý truhlář Lin Tuo vlekou po dvou balících s tabákem.

BÝVALÝ TRUHLÁŘ *se zastaví, zastěná a usedne na jeden z balíků.* Už se sotva vleču. Jsem na tuhle práci moc starý.

SUN *usedne rovněž.* Proč jim s těmi balíky prostě neprašíš?

BÝVALÝ TRUHLÁŘ · A z čeho bychom byli živi? Vždyť musím zapráhnout i děti, abychom měli aspoň na to nejnnutnější. Kdyby to tak viděla slečna Šen Te! Ta byla hodná.

SUN · Nebyla z nejhorsích. Kdyby nám byly poměry jen trochu přály, tak jsme spolu docela dobře vyšli. Rád bych věděl, kde je. — Uděláme dobře, když se do toho zase pustíme. V tuhle dobu obyčejně přichází on. *Oba ustanou.*

SUN *vidí přicházet Šuej Taa.* Hod sem ten pytel, ty sraabaři! *Sun si naloží na záda i balík Lin Tua.*

BÝVALÝ TRUHLÁŘ · Mockrát děkuji. Ba, kdyby tady byla ona a kdyby viděla, jak pomáháš starému muži, tak bys u ní hned stoupl v přízni. Inu, kdyby! *Přichází Šuej Ta.*

PANÍ JANGOVÁ · A pan Šuej Ta ovšem jediným pohledem pozná, kdo je dobrý pracovník, který se neštítí žádné práce. A zasáhne.

ŠUEJ TA · Stůjte, vy dva! Copak se děje? Proč neseš jen jediný pytel?

BÝVALÝ TRUHLÁŘ · Jsem dnes trochu unaven, pane Šuej Ta, a pan Sun byl tak laskav...

ŠUEJ TA · Vrátiš se, příteli, a vezmeš tři balíky. Co dokáže Jang Sun, dokážeš také. Jang Sun má dobrou vůli, a ty ji nemáš.

PANÍ JANGOVÁ *zatím co bývalý truhlář jde pro další dva balíky.* Pan Šuej Ta neřekl sice Sunovi ani slovo, ale věděl, na čem je. A o příští sobotě při výplatě... *Donesou stůl a Šuej Ta přichází s váčkem peněz. Stoupne si vedle dozorce — nezaměstnaného z předcházejících scén — a vyplácí mzdu. Ke stolu přistoupí Sun.*

DOZORCE · Jang Sun — šest dolarů.

SUN · Promiňte, může to dělat jen pět. Jen pět dolarů. *Uchopí listinu, kterou dozorce drží v ruce.* Podívejte se, tady je chybně zapísáno, že jsem pracoval šest dnů, já tu ale jeden den nebyl kvůli soudnímu stání. *Pokrytecky.* Nechci brát za něco, co mi nepatří, at je plat jak chce mizerný!

DOZORCE · Tak tedy pět dolarů! *K Šuej Taovi.* Řídký případ, pane Šuej Ta!

ŠUEJ TA · Jak tu může být napsáno šest dnů, když to bylo jen pět?

DOZORCE · Musel jsem se opravdu zmýlit, pane Šuej Ta. *Sunovi, chladně.* Víckrát se to nestane.

ŠUEJ TA *pokyne Sunovi, aby přistoupil blíže.* Zjistil jsem nedávno, že jste statný člověk a že svou sílu ochotně dáváte do služeb továrny. Dnes vidím, že jste dokonce i člověk poctivý. Stane se častěji, že se dozorce zmýlí v neprospekch firmy?

SUN · Má mezi dělníky známé a platí za jednoho z nich.

ŠUEJ TA · Rozumím. Ruka ruku myje. Přejete si mimořádný přídavek?

SUN · Ne. Ale budiž mi dovoleno upozornit, že jsem také člověk inteligentní. Dostalo se mi jakéhosi vzdělání, víte. Dozorce to s osazenstvem myslí velmi dobře, ale poněvadž je nevzdělaný, nedovede pochopit, co si žádá zájem firmy. Poskytněte mi jednotýdenní zkušební lhůtu, pane Šuej Ta, a jsem si jist, že vás přesvědčím o tom, že by má inteligence přinesla firmě větší užitek než síla mých svalů.

PANÍ JANGOVÁ · To byla smělá slova, ale toho večera jsem řekla synovi: „Jsi letec. Prokaž i tam, kde teď jsi, že se dovedeš vyvíhnout! Leť, ty můj sokole!“ A opravdu, co všechno nedokáže vzdělání a inteligence! Jak se chce někdo bez nich dostat mezi lepší lidi? Právě zázraky dokázal můj syn v továrně pana Šuej Taa!
Sun stojí široce rozkročen za pracujícími. Podávají si přes hlavy koš nezpracovaného tabáku.

SUN · To není poctivá práce, vy tady! Ten koš musí letět! *Dítěti.* Proč si nesedneš na zem, zbytečně zabíráš místo! A ty bys docela dobře mohl ještě převzít lisování, ano, ty tady! Prasata líná, za co vás platíme? Rychleji s tím košem! K čertu! Posadte toho dědka stranou, ať s dětmi jen cupuje! Teď je konec s lenošením tady! A všichni podle taktu! *Tleská do taktu a koš putuje rychleji.*

PANÍ JANGOVÁ · A ani osočování, ani hanění ze strany nevzdělaných lidí — nebot k tomu nakonec došlo — nepřiměly syna, aby se svým povinností zpronevěřil.
Jeden z dělníků zanotuje „Píseň o osmém slonu“. Ostatní se u refrénu přidávají.

PÍSEŇ O OSMÉM SLONU

1

Sedm silných slonů vlastnil pan Džin. Navíc byl tam osmý — ajta! Sedm bylo divokých, ten osmý ne. A ten osmý dělal policajta.

Poklusem!

Pan Džin má velký les
a ten musíte vykácet
ještě dnes, ještě dnes!

2

Sedm silných slonů kácelo les a pan Džin jel na osmém zpychle. Celý den osmý slon stál líně v lese tom, dbal o to, aby práce šla rychle.

Jen zabrat!

Pan Džin má velký les
a ten musíte vykácet
ještě dnes, ještě dnes!

3

Sedm silných slonů nechtělo dál. Byli syti kácení stromů. Pan Džin řekl: Sběr! Pak těm potvorám věř!

A žrát dal osmému slonu.

Copak je?

Pan Džin má velký les
a ten musíte vykácet
ještě dnes, ještě dnes!

4

Sedm silných slonů bez klů chodilo, jenom osmý byl vlastníkem zubů. Slon číslo osm dny celé těch sedm mlátil bdele a pan Džin se smál na plnou hubu.

Jen dále!

Pan Džin má velký les
a ten musíte vykácet
ještě dnes, ještě dnes!

Šuej Ta přistoupil loudavým krokem s doutníkem v ústech k rampě. Jang Sun zpíval refrén třetí sloky s úsměvem s sebou a při posledním sloce zrychlil tleskáním tempo.

PANÍ JANGOVÁ · Jsme opravdu panu Šuej Taovi nesmírně zavázáni. Téměř bez přičinění, ale přísností a moudrostí dostal ze Suna vše, co v něm bylo dobrého! Nezískal si ho nějakými fantastickými sliby jako jeho tak velebena sestřenice, nýbrž přinutil jej k poctivé práci. Dnes je ze Suna docela jiný člověk než před třemi měsíci. To snad uznáte! „Člověk ušlechtilý je jako zvon, rozezná se jedině, když do něho udeříš,“ říkali naši předkové.

9. Krámek Šen Te

Krám se změnil v kancelář s klubovkami a krásnými koberci. Přít. Šuej Ta, nyní tlustý, se loučí s majiteli krámků s koberci. Šinová pobaveně přihlíží. Je nápadně vystrojena.

ŠUEJ TA · Je mi líto, že nemohu říci, kdy se vrátí.

STAŘENA · Dostali jsme dnes dopis s dvěma sty dolary, jež jsme jí kdysi půjčili. Odesílatel nebyl uveden. Psaní však přichází zaručeně od Šen Te. Rádi bychom jí napsali, ale jaká je adresa?

ŠUEJ TA · Ani tu bohužel neznám.

STAŘEC · Pojdme.

STAŘENA · Jednou se vrátit musí.

Šuej Ta se ukloní. Stará dvojice odchází nejistě a znepokojeně.

ŠINOVÁ · Dostali své peníze příliš pozdě. Přišli zatím o krám, poněvadž nemohli zaplatit daně.

ŠUEJ TA · Proč nepřišli za mnou?

ŠINOVÁ · Za vámi se nikomu nechce. Čekali asi, až se Šen Te vrátí, poněvadž neměli nic písemného. V kritických dnech pak starce zachvátila horečka a žena u něho seděla ve dne v noci.

ŠUEJ TA *musí pro nevolnost usednout* · Mám zase závrat!

ŠINOVÁ *přispěchá na pomoc* · Jste v sedmém měsíci! Takové rozčilení vám nesvědčí. Můžete si gratulovat, že máte mne. Bez cizí pomoci se neobejde nikdo. Inu, budu ve vaší těžké hodině při vás. *Směje se.*

ŠUEJ TA *slabě* · Mohu s tím počítat, paní Šinová?

ŠINOVÁ · No ovšem! Bude to ovšem maličkost stát. Rozepněte si límec, udělá vám to dobře.

ŠUEJ TA *plachtivě* · Je to všechno jen kvůli dítěti, paní Šinová.

ŠINOVÁ · Všecko kvůli dítěti.

ŠUEJ TA · Jenže příliš rychle tloustnu. To musí být nápadné.

ŠINOVÁ · Přičítají to vašemu blahobytu!

ŠUEJ TA · A co se stane s maličkým?

ŠINOVÁ · Na to se ptáte třikrát denně. Dáme ho do opatrování. Dostane se mu té nejlepší péče, jakou lze penězi zaplatit.

ŠUEJ TA · Ano. *S bázní.* A Šuej Taa nesmí nikdy spatřit.

ŠINOVÁ · Nikdy. Vždycky jen Šen Te.

ŠUEJ TA · Ale ty pověsti ve čtvrti! Prodavač vody se svými řečmi! Číhají kolem krámu!

ŠINOVÁ · Dokud se to nedozví holič, není nic ztraceno. Napijte se trochu vody.
Vstoupí Sun v elegantním obleku a s aktovkou

obchodníka. Spatří udiveně Šuej Taa v náruči Šinové.

SUN · Ach, neruším?

ŠUEJ TA · *těžce vstane a zajde úvážlivým krokem ke dveřím* · Zítřejší na shledanou, paní Šinová! Šinová si natáhne rukavičky a odchází s úsměvem.

SUN · Rukavičky! Odkud, proč, nač? Neokrádá vás? *Poněvadž Šuej Ta neodpoví.* Že byste i vy byl přístupný něžnějším citům? Je to komické. *Vyjme z aktovky list.* V žádném případě nejste v poslední době již tak na výši jako dříve. Jste náladový, nerozhodný. Nejste churav? Obchod tím trpí. Tady už je zase lejtstro od policie. Chtějí továrnu zavřít. Říkají, že mohou pro místnost schválit nanejvýš dvakrát tolik lidí, než zákon připouští. Musíte s tím konečně něco udělat, pane Šuej Ta!

Šuej Ta se na chvíli dívá, jakoby duchem nepřítomný. Pak zajde do komory a vrátí se s papírovým sáčkem. Z něho vytáhne nový tvrdásek a hodí jej na stůl.

ŠUEJ TA · Firma si přeje, aby její zástupci chodili pořádně oblečení.

SUN · Snad jste ten klobouk nekoupil pro mne?

ŠUEJ TA · Zkuste, jestli vám sedí.

Sun hledí překvapeně a nasadí si klobouk. Šuej Ta mu jej na hlavě upravuje.

SUN · Služebník, ale ne, abyste mi zase uhnul. Musíte si dnes s holičem promluvit o novém projektu.

ŠUEJ TA · Holič si klade nesplnitelné podmínky.

SUN · Jen kdybyste mi už konečně chtěl svěřit, jaké to jsou podmínky.

ŠUEJ TA · *vyhýbavě* · Ty baráky úplně stačí.

SUN · Ano, úplně stačí pro verbež, která v nich pracuje, ale tabáku škodí. Vlhne. Promluví si ještě před poradou s Mi C' o jejich místnostech. Ty kdybychom do-

stali, tak můžeme celou tu naši žebravou a neuživou pakáž vyhodit. Pohladím Mi C' při šálku čaje tlustá kolena a místnosti nás stojí polovičku.

ŠUEJ TA · *ostře* · To neuděláte. Přeji si, abyste se v zájmu dobré pověsti firmy choval vždy zdrženlivě a stroze obchodnický.

SUN · Co jste tak podrážděný? Že by nepřijemné klepy ve čtvrti?

ŠUEJ TA · Nestarám se o klepy.

SUN · Tak to snad zase dělá ten déšť. Za deště býváte vždycky podrážděný a trudno-myslný. Rád bych věděl, proč?

WANGŮV HLAS *zvenčí* ·

Vodu prodávat mám — v louži!

Začalo teď pršet náhle

a já jsem se tolik ploužil

pro ten doušek pro vyprahlé.

A teď volám: Čerstvá voda!

Čas bída nastal!

Kde člověk je, který

by platil a chlatal?

SUN · To je ten zatracený prodáváč vody. Za chvíli zase začne proti nám popuzovat lidi.

WANGŮV HLAS *zvenčí* · Copak ve městě už není jediného dobrého člověka? Ani tady, kde žila dobrá Šen Te? Kde je ta, která mi před mnoha měsíci i při dešti odkoupila pohárek, čistě pro potěšení srdce? Kde je teď? Neviděl ji někdo? Do tohoto domu jednoho večera vkročila a víckrát z něho nevyšla!

SUN · Neměl bych mu už konečně zacpat hubu? Co je mu po tom, kde je! Myslím si ostatně, že to tajíte jen proto, abych se to nedověděl já.

WANG *vstoupí* · Pane Šuej Ta, ptám se vás znovu, kdy se Šen Te vrátí. Uplynulo už šest měsíců, co se vydala na cesty. *Poně-*

vadž Šuej Ta mlčí. Zatím se tady stalo leccos, co by se bylo za její přítomnosti nikdy nestalo. *Poněvadž Šuej Ta ještě stále mlčí.* Pane Šuej Ta, ve čtvrti kolují pověsti, že se Šen Te něco přihodilo. My, její přátelé, jsme velmi znepokojeni. Buďte přece tak laskav a sdělte nám konečně její adresu!

ŠUEJ TA · Bohužel, pane Wangu, teď nemám čas. Přijďte příští týden.

WANG *rozčileně* · Lidé si také všimli toho, že rýže, kterou tady potřební vždy dostávali, od nějaké doby zase ráno stává přede dveřmi.

ŠUEJ TA · Co z toho vyvozují?

WANG · Že Šen Te vůbec neodcestovala.

ŠUEJ TA · Nýbrž? *Poněvadž Wang mlčí.* Dám vám tedy odpověď. Odpověď konečnou. Jste-li přítelem Šen Te, pane Wangu, tak se po místě jejího pobytu ptejte co nejméně. Tolik vám radím.

WANG · Pěkná rada! Pane Šuej Ta, Šen Te mi před svým zmizením sdělila, že je v jiném stavu!

SUN · Cože?

ŠUEJ TA *rychle* · Lžeš!

WANG *s velkou vážností k Šuej Taovi* · Pane Šuej Ta, nemyslete si, že se přátelé Šen Te někdy po ní přestanou ptát. Na dobrého člověka se nezapomíná snadno. Není jich tolik. *Odejde.*

Šuej Ta hledí strnule za ním. Pak rychle odejde do komory.

SUN *obecenstvem* · Šen Te v jiném stavu! To je strašné! Byl jsem napálen! Musela o tom ihned povědět bratranci, a ten mizera ji samozřejmě okamžitě odklidil. „Sbal své věci a zmiz, než otec dítěte něco zvěští!“ Jaká zvrácenost! Jaká nelidskost! Mám syna. Malý Jang je na obzoru! A co se stane? Děvče zmizí a mě tu nechají dřít! *Dostává zlost.* Tvrďáčkem mě odbudou!

Duše po něm nohama. Ty zločinče! Ty lupiči! Ty únosce dětí! A děvče je prakticky bez ochrany! *Z komory se ozve vzlykot. Sun se zarazí.* Nebyl to vzlykot? Kdo to? Teď ustal. Co je to za vzlykot v komoře? Šuej Ta, ten prohnáný chlap, přece nevzlyká? A proč rýže dosud ráno stává přede dveřmi? Není děvče přece jen tady? Neskrývá ji jen? Kdo by tam jinak uvnitř vzlykal? To by tak byla trefa! Jestli je v jiném stavu, tak ji musím stůj co stůj sehnat! *Šuej Ta se vrací z komory. Zajde ke dveřím a hledí do deště.*

SUN · Tak kdepak je?

ŠUEJ TA *pozvedne ruku a naslouchá* · Okamžik! Je devět hodin. Ale není dnes nic slyšet. Prší moc silně.

SUN *ironicky* · Copak chcete slyšet?

ŠUEJ TA · Letadlo s poštou.

SUN · Zanechte vtípů.

ŠUEJ TA · Kdysi mi bylo řečeno, že byste chtěl létat? Ztratil jste zájem?

SUN · Nestěžuji si na nynější zaměstnání, jestli narážíte na tohle. Víte, nemám rád noční službu. A létat s poštou, znamená létat v noci. Firma mi jaksi přirostla k srdci. Jde přece o firmu mé bývalé snoubenky, i když odcestovala. Odcestovala přece?

ŠUEJ TA · Proč se ptáte?

SUN · Možná proto, že mi její záležitosti ještě stále nejsou lhostejné.

ŠUEJ TA · To by mou sestřenicí mohlo zajímat.

SUN · Její záležitosti mi jsou nesporně natolik blízké, že bych například nemohl trpěně přihlížet, kdyby ji někdo připravoval o volnost pohybu.

ŠUEJ TA · Kdo?

SUN · Vy.

Zámka.

ŠUEJ TA · Co byste v takovém případě udělal?

SUN · Především bych si možná znovu pohovořil o svém postavení u firmy.

ŠUEJ TA · Ach tak. A kdyby vám firma, to znamená, kdybych vám já zajistil přiměřené postavení, směl bych pak počítat s tím, že zanecháte jakéhokoli dalšího pátrání po své bývalé snoubence?

SUN · Možná.

ŠUEJ TA · A jak si své nové postavení u firmy představujete?

SUN · Jako postavení vedoucí, které by mi například umožnilo vás vyhodit.

ŠUEJ TA · A kdyby firma vyhodila místo mne vás?

SUN · Pak bych se asi vrátil, ale nikoli sám.

ŠUEJ TA · Nýbrž?

SUN · S policií.

ŠUEJ TA · S policií. A co kdyby tu policie nikoho nenašla?

SUN · Tak by se pravděpodobně podívala do komory. Pane Šuej Ta, touha po mém srdce se stává neutišitelnou. Cítím, že budu muset něco podniknout, abych ji mohl zase sevřít v náručí. *Klidně.* Je v jiném stavu a potřebuje mít někoho kolem sebe. Musím si o tom promluvit s prodávčem vody. *Jde.*

Šuej Ta se strnule za ním dívá. Potom se rychle vrací do komory. Přináší různé věci Šen Te, jako prádlo, šaty, toaletní potřeby. Dlouho si prohlíží šálu, kterou Šen Te koupila od obchodníka koberci. Pak vše sbalí do uzlíku, a když uslyší hluk, schová jej pod stůl. Vstoupí majitelka domu a pan Šu Fu. Zdraví Šuej Taa a odkládá deštníky a galoše.

MAJITELKA DOMU · Nastává podzim, pane Šuej Ta.

PAN ŠU FU · Melancholická roční doba!

MAJITELKA DOMU · A kde je váš šarmanantní prokurista? Je to strašný lichotník! Ale vy ho asi z té stránky neznáte. Umí ostatně spojovat svůj šarm s obchod-

ními povinnostmi, takže z toho asi máte jen prospěch.

ŠUEJ TA *se ukloní* · Posadte se, prosím! *Usednou a začnou kouřit.*

ŠUEJ TA · Přátelé, nepředvídaná událost, která může být spojena s jakými následky, mě nutí, abych náramně uspišil jednání, jež jsem minule vedl o budoucnosti svého podniku. Pane Šu Fu, továrna má nesnáze.

PAN ŠU FU · To není nic nového.

ŠUEJ TA · Ale teď hrozí policie otevřeně, že ji zavře, jestli nebudu moci prokázat, že jednáme o získání nového objektu. Pane Šu Fu, jde o jediné vlastnictví mé sestřenice, o kterou jste vždy projevoval takový zájem.

PAN ŠU FU · Pane Šuej Ta, nemám nejmenší chuti jednat s vámi o projektech, které stále narůstají. Mluvím o malé věci s vaší sestřenicí, a vy naznačujete finanční obtíže. Dávám vaší sestřenici k dispozici domy pro lidi bez příští, a vy v nich etabloujete továrnu. Odevzdám jí šek, a vy jej prezentujete. Vaše sestřenice zmizí, a vy žádáte sto tisíc dolarů se zdůvodněním, že mé domy jsou příliš malé. Pane, kde je vaše sestřenice?

ŠUEJ TA · Pane Šu Fu, uklidněte se. Mohu vám dnes sdělit, že se velmi brzy vrátí.

PAN ŠU FU · Brzy? Kdy? Že „brzy“, to slyším od vás už několik týdnů.

ŠUEJ TA · Nežádal jsem na vás nové podpisy. Dotázal jsem se vás jedině, jestli byste byl mému projektu spíše nakloněn, kdyby se sestřenice vrátila.

PAN ŠU FU · Řekl jsem vám už tisíckrát, že s vámi už nejsem ochoten projednávat nic, s vaší sestřenicí však všecko. Zdá se ale, že takovému jednání chcete zabránit.

ŠUEJ TA · Teď už nikoli.

PAN ŠU FU · Kdy tedy bude moci k němu dojít?

ŠUEJ TA *nejistě* · Za tři měsíce.

PAN ŠU FU *mrzutě* · Pak tedy dostanete můj podpis za tři měsíce.

ŠUEJ TA · Je však třeba vše připravit.

PAN ŠU FU · To můžete, Šuej Ta, jestli jste přesvědčen, že vaše sestřenice tentokrát opravdu přijde.

ŠUEJ TA · Paní Mi C', vy byste byla ochotna policii potvrdit, že mohu dostat vaše provozní místnosti?

MAJITELKA DOMU · Jistě, jestli mi přenecháte prokuristu. Víte již po týdny, že to váží na tuto podmínku. *Panu Šu Fuovi.* Ten mladý muž je totiž obchodně náramně zdatný, a já potřebuji správce.

ŠUEJ TA · Snad chápete, že právě teď pana Jang Suna nemohu postrádat. Při všech těch potížích a při mém zdraví, které je v poslední době tak chatrné! Vždyť jsem byl od samého počátku ochoten vám jej odstoupit, ale...

MAJITELKA DOMU · Ano, ale!

Přestávka.

ŠUEJ TA · Dobře, zítra se k vám dostaví do kanceláře.

PAN ŠU FU · Jsem rád, že jste se odhodlal k tomuto rozhodnutí, Šuej Ta. Kdyby se slečna Šen Te opravdu vrátila, byla by přítomnost toho mladého muže zde nanejvýš nevhodná. Víme, že měl na ni kdysi velmi neblahý vliv.

ŠUEJ TA *se ukloní* · Nepochybně. Omluvte mé dlouhé otálení, pokud jde o mou sestřenici Šen Te a pana Jang Suna, otálení, tak nedůstojné obchodníka. Ti lidé si byli kdysi blízcí.

MAJITELKA DOMU · V pořádku.

ŠUEJ TA *se podívá ke dveřím* · Přátelé, a teď se snažme dospět k nějakému závěru. V tomto kdysi tak skrovném a nevhled-

ném krámku, v němž místní chudáci kupovali tabák dobročcky Šen Te, se my, její přátelé, teď usnášíme, že zřídíme dvanáct krásných obchodů, v nichž se napříště bude prodávat dobrý tabák Šen Te. Jak jsem zaslechl, říkají mi dnes „tabákový král ze S'-čchuanu“. Ve skutečnosti jsem však tento podnik vedl jedině a výhradně v zájmu své sestřenice. Já, jejím dětem a dětem jejich dětí má napříště náležet.

Zvenčí povyk. Vstoupí Sun, Wang a strážník.

STRÁŽNÍK · Pane Šuej Ta, lituji, ale vzrušená nálada čtvrti mě nutí, abych na udání z vaší vlastní firmy vyšetřil, zda svou sestřenicí, slečnu Šen Te, neomezujete na svobodě.

ŠUEJ TA · Nic takového nedělám.

STRÁŽNÍK · Pan Jang Sun tady tvrdí, že z komory za vaší kanceláří zaslechl vzlykot, který mohl pocházet jedině od ženy.

MAJITELKA DOMU · To je směšné. Já a pan Šu Fu, dva ctihodní občané tohoto města, o jejichž výpovědích policie může sotva mít pochybnosti, dosvědčujeme, že tu nikdo nevzlykal. Klidně tady kouříme doutnky.

STRÁŽNÍK · Dostal jsem bohužel příkaz, abych tu komoru prohlédl.

Šuej Ta otevře dveře. Strážník se ukloní a vstoupí na práh. Podívá se dovnitř, pak se otočí a usměje se.

STRÁŽNÍK · Tady opravdu nikdo není.

SUN *který k němu přistoupil* · Ale vzlykot se ozval! *Jeho pohled zabloudí ke stolu, pod který nacpal Šuej Ta vak. Běží k němu. To tady prve ještě nebylo! Rozbalí vak a ukáže šaty i ostatní věci Šen Te.*

WANG · To jsou věci Šen Te! *Běží ke dveřím a zvolá.* Objevili jsme tady její šaty.

STRÁŽNÍK *se ujme věcí.* Prohlašujete, že vaše sestřenice odcestovala. Pod vašim stolem

byl nalezen vak s věcmi, které jí patří.
Kde je děvče, pane Šuej Ta?

ŠUEJ TA · Neznám její adresu.

STRÁŽNÍK · To je velmi mrzuté.

VOLÁNÍ Z DAVU · Věci Šen Te se našly!
Tabákový král děvče zavraždil a pak je odstranil!

STRÁŽNÍK · Pane Šuej Ta, jsem nucen vás požádat, abyste šel se mnou na strážnici.

ŠUEJ TA *se ukloní majitelce domu a panu Šu Fuovi* · Prosím, abyste skandál omluvili, vážení. Ale dosud jsou soudcové v S'-čchuanu. Jsem přesvědčen, že se vbrzku všechno vysvětlí. *Vyjde před strážníkem.*

WANG · Byl spáchán strašlivý zločin!

SUN *poděšeně* · Ale vzlykot se tam ozval!

Mezihra — Místo, kde Wang nocuje

Hudba. Bohové se zjeví prodavači vody ve snu naposledy. Velmi se změnili. Stopy dlouhého putování, velké vyčerpanosti a nejrůznějších zlých příhod jsou na nich jasně patrné. Jednomu byl s hlavy sražen klobouk, druhý nechal nohu v lišči pasti a všichni jsou bosí.

WANG · Konečně se zjevujete! Strašlivé věci se dějí v krámě Šen Te, osvícení! Šen Te se zase vydala na cesty, už před několika měsíci! Bratranec si vše přisvojil! Dnes byl zatčen. Prý ji zavraždil, aby se zmocnil krámu. Ale já tomu nevěřím, poněvadž jsem měl sen, v němž se mi zjevila a v němž mi prozradila, že ji bratranec vězní. Ach, osvícení, musíte se ihned vrátit, musíte ji nalézt.

I. BŮH · To je strašné. Celé naše hledání bylo marné. Málo jsme našli dobrých lidí,

a když jsme nějaké našli, nežili tak, jak je člověka důstojno. A tak jsme se rozhodli, že se odvoláme na Šen Te.

II. BŮH · Jestli zůstala dobrým člověkem!

WANG · To zůstala zaručeně, jenže se ztratila!

I. BŮH · Pak je vše ztraceno.

II. BŮH · Zachovej důstojnost.

I. BŮH · Nač teď ještě? Budeme se muset poděkovat, jestli se nenajde! S jakým světem jsme se to setkali! Všude bída, nízkost a odpadlictví! Dokonce i krajina od nás odpadla. Krásným stromům byly srazeny hlavy dráty a na druhé straně pohoří jsou vidět husté mraky dýmu a je slyšet hřmění děl, a nikde dobrého člověka, který by obstál!

III. BŮH · Ach, prodavači vody, zdá se, že naše požadavky přináší smrt! Obávám se, že bude nutno škrtnout vše, co jsme stanovili jako mravní příkazy. Lidé mají co dělat, aby zachránili aspoň holý život. Dobrá předsevzetí je přivádějí na okraj propasti, dobré skutky je do ní srážejí. *K oběma druhým bohům.* Na tomto světě se nedá žít, to musíte uznat!

I. BŮH *prudce* · Ne, lidé za nic nestojí!

III. BŮH · Poněvadž svět je příliš chladný!

II. BŮH · Poněvadž lidé jsou příliš slabí!

I. BŮH · Zachovejte důstojnost, milí, zachovejte důstojnost! Bratři, nesmíme zoufat. Jednoho člověka, který byl dobrý a nestal se člověkem zlým, jsme přece našli. Teď se sice ztratil, ale pospěšme si, abychom ho našli. Jeden stačí. Neřekli jsme si, že se všechno ještě může změnit k lepšímu, jestli se najde aspoň někdo, kdo v tomto světě obstojí, aspoň jediný člověk?

Bohové rychle zmizí.

DOBRY ČLOVĚK ZE S'-ČCHUANU

10. Soudní síň

Ve skupinách: Pan Šu Fu a majitelka domu. Sun a jeho matka. Wang, truhlář, dědeček, mladá nevěstka, oba staří manželé. Šinová. Strážník. Švagrová.

STAŘEC · Je příliš mocný.

WANG · Chce otevřít dvanáct nových krámů.

TRUHLÁŘ · Jak má soudce vynést spravedlivý rozsudek, když přátelé obžalovaného, holič Šu Fu a majitelka domu Mi C', jsou i jeho přátelé?

ŠVAGROVÁ · Někdo viděl, jak Šinová včera večer donesla z příkazu pana Šuej Taa vykrmenou husu do soudcovy kuchyně. Sádlo kapalo z košíku.

STAŘEC *Wangovi* · Chudinku Šen Te už nikdy nenajdou.

WANG · Ba, jen bohové mohou vyjevit pravdu.

STRÁŽNÍK · Ticho! Soudní dvůr přichází.

V soudcovských talárech vstoupí tři bohové. Jdou podle rampe ke svým křeslům, je slyšet, jak si šeptají.

III. BŮH · Vyjde to najevo. Certifikáty jsou padělané velmi neuměle.

II. BŮH · Nebudou také chtít uvěřit, že si soudce tak najednou zkazil žaludek.

I. BŮH · Proč by neuvěřili, vždyť snědl půl husy.

ŠINOVÁ · Jsou to noví soudcové!

WANG · A velmi dobří!

Třetí bůh, který jde poslední, jej zaslechne, obrátí se a usměje se naň. Bohové usednou. První bůh udeří kladítkem o stůl. Strážník přivede Šuej Taa, jenž si vykračuje velmi pánovitě, ač je vítán pískotem.

STRÁŽNÍK · Připravte se na překvapení. Není to soudce Fu Ji Čeng. Ale noví soudcové vypadají také velmi mírně.

Šuej Ta spatří bohy a omdlí.

MLADÁ NEVĚSTKA · Co se děje? Tabákový král omdlel.

ŠVAGROVÁ · Ano, když viděl nové soudce!

WANG · Jako by je znal! Tomu nerozumím.

I. BŮH · Jste Šuej Ta, velkoobchodník tabákem?

ŠUEJ TA *velmi slabě* · Ano.

I. BŮH · Klade se vám za vinu, že jste odstranil svou vlastní sestřenicí, slečnu Šen Te, abyste se mohl zmocnit jejího obchodu. Přiznáváte vinu?

ŠUEJ TA · Ne.

I. BŮH *listuje ve spisech* · Napřed nám strážník této čtvrti poví, jako pověstí požívá obžalovaný a jaké jeho sestřenice.

STRÁŽNÍK *předstoupí* · Slečna Šen Te byla děvče, které se snažilo být ke všem přívětivé, které — jak se tak říká — žilo a doprávalo také jiným, aby mohli žít. Pan Šuej Ta je naopak muž zásad. Slečnina dobrotivost jej občas nutila k přísnosti. Na rozdíl od děvčete však vždy dbal zákona, Vaše Milosti. Odhalil lidi, kterým jeho sestřenice důvěřivě poskytla přístřeší, jako bandu zlodějí a jednou zachránil Šen Te v poslední chvíli před zcela zjevnou křivou přísahou. Znam pana Šuej Taa jako úctyhodného a zákonů dbalého občana.

I. BŮH · Je tu ještě někdo, kdo by chtěl dosvědčit, že obžalovaný není schopen zločinu, který se mu klade za vinu?

Předstoupí pan Šu Fu a majitelka domu.

STRÁŽNÍK *pošeptá bohům* · Pan Šu Fu, velmi vlivný pán!

PAN ŠU FU · Pan Šuej Ta má ve městě pověst velmi váženého obchodníka. Je místopředsedou obchodní komory a byl ve své čtvrti navržen za smířčího soudce.

WANG *mu skočí do řeči* · Vámi! Obchodujete s ním.

STRÁŽNÍK *šeptem* · Chlapík pochybné pověsti!

MAJITELKA DOMU · Jako předsedkyně

dobročinného spolku bych ráda soudní dvůr upozornila, že pan Šuej Ta má v úmyslu nejen poskytnout spoustě lidí ve svém podniku ty nejsvětější a nejzdravější místnosti, jaké si lze představit, nýbrž že vedle toho trvale podporuje i náš chorobinec.

STRÁŽNÍK *šeptem* · Paní Mi C', blízká přítelkyně soudce Fu Ji Čenga!

I. BŮH · No dobře, ale teď bychom se také měli dovědět, zda někdo o obžalovaném nemá třeba mínění méně příznivé. *Předstuptej Wang, truhlář, stará dvojice, nezaměstnaný, švagrová, mladá nevěstka.*

STRÁŽNÍK · Nejhorší havěť z celé čtvrti!

I. BŮH · Nu, co víte vy o chování Šuej Taa?

ZMĚŤ VÝKRÍKŮ · Zničil nás! — Na mně vydíral! — Naváděl nás k špatnostem! — Vykořisťoval chudáky! — Lhal! — Podváděl! — Vraždil!

I. BŮH · Obžalovaný, co na to odpovíte?

ŠUEJ TA · Neudělal jsem nic jiného, než že jsem své sestřenici zachraňoval holou existenci, Vaše Milosti. Přicházel jsem vždy jen tehdy, když hrozilo nebezpečí, že přijde o krámk. Musel jsem přijít třikrát. Nikdy jsem nechtěl zůstat. Okolnosti mě však přiměly, abych nakonec přece jen zůstal. Po celou dobu jsem se potýkal jen s těžkostmi. Má sestřenice se těšila oblibě a já jsem za ni dělal špinavou práci. Proto mě všichni nenávidí.

ŠVAGROVÁ · To je pravda. Jen si vzpomeňte třeba na tu věc s našim chlapcem, Vaše Milosti! *K Šuej Ta.* A to ani nechci mluvit o těch pytlech.

ŠUEJ TA · A proč ne? Proč?

ŠVAGROVÁ *k bohům* · Šen Te nám poskytla přístřeší a on nás dal zatknout.

ŠUEJ TA · Kradli jste koláče!

ŠVAGROVÁ · Teď dělá, jako by mu bylo zá-

leželo na pekařových koláčcích! Šlo mu o krám!

ŠUEJ TA · Měl se krám stát útlukem lidí bez přístřeší, vy sobci?

ŠVAGROVÁ · Neměli jsme kam jít!

ŠUEJ TA · Bylo vás příliš mnoho!

WANG · A co tihle! *Ukazuje na starou dvojici.* To byli také moc velcí sobci?

STARĚC · Vložili jsme úspory do obchodu Šen Te. Proč jsi nás připravil o krám?

ŠUEJ TA · Poněvadž sestřenice chtěla dopomoci letci k místu. Já měl obstarat peníze!

WANG · To možná chtěla, ale o to výnosné místo v Pekingu jsi stál ty. Krám ti nebyl dost dobrý.

ŠUEJ TA · Nájem byl příliš vysoký!

ŠINOVÁ · To mohu potvrdit.

ŠUEJ TA · A sestřenice obchodu nerozuměla.

ŠINOVÁ · I to! A nadto byla do letce zamilována.

ŠUEJ TA · Neměla snad na to právo?

WANG · To jistě! Proč jsi ji pak ale chtěl přinutit, aby si vzala muže, kterého nemilovala, tady toho holiče?

ŠUEJ TA · Muž, kterého měla ráda, byl lump.

WANG *ukáže na Suna* · Tenhle?

SUN *vyskočí* · A poněvadž byl lump, tak jsi ho přijal do své kanceláře!

ŠUEJ TA · Aby ses polepšil! Aby ses polepšil!

ŠVAGROVÁ · A abys z něho udělal popoháněče!

WANG · A když se takto polepšil, neprodals jej téhle tady? *Ukáže na majitelku domu* · Všude to vytrubovala!

ŠUEJ TA · Poněvadž mi chtěla odstoupit místnosti jen pod podmínkou, že jí bude hladit kolena!

MAJITELKA DOMU · To je lež! Už o mých místnostech nemluvte! Nemám už s vámi nic společného, vy vrahu! *Uraženě odšustí.*

SUN *rozhodně* · Vaše Milosti, musím se za něho přimluvit!

ŠVAGROVÁ · Samozřejmě, že musíš, jsi jeho zaměstnanec.

NEZAMĚSTNANÝ · Je nejhorší popoháněč, jaký kdy byl. Je to člověk naprosto zpustlý.

SUN · Vaše Milosti, ať ze mne obžalovaný udělal cokoli, on není vrah. Krátce před zatčením jsem zaslechl hlas Šen Te z komory za krámem!

I. BŮH *lačně* · Žila tedy? Vylič nám přesně, co jsi slyšel!

SUN *vitězoslavně* · Vzlykot, Vaše Milosti, vzlykot!

III. BŮH · A podle toho vzlykotu jsi ji poznal?

SUN · Zaručeně. Copak nepoznám její hlas?

PAN ŠU FU · Ba, dost často jsi ji přiměl k vzlykotu!

SUN · Ale přece jen jsem ji udělal šťastnou. Pak ji ale chtěl — *ukazuje na Šuej Taa* — podat tobě.

ŠUEJ TA *Sunovi* · Poněvadž jsi ji nemiloval!

WANG · Ne! Šlo mu o peníze!

ŠUEJ TA · Ale k čemu měly peníze sloužit, Vaše Milosti? *Sunovi* · Tys chtěl, aby obětovala všechny přátele, ale holič nabídl své domy a své peníze, aby se pomohlo chudým. Musel jsem ji zasnoubit s holičem také proto, aby mohla konat dobro.

WANG · Proč jsi ji tedy nenechal konat dobro, když se podepisoval ten vysoký šek? Proč jsi poslal přátele Šen Te do těch špinavých rasoven, do té své továrny, tabákový králi?

ŠUEJ TA · Bylo to kvůli dítěti!

TRUHLÁŘ · A co mé děti? Cos udělal s mými dětmi?

Šuej Ta mlčí.

WANG · Teď mlčíš! Bohové dali Šen Te krám, aby se stal malým praménkem dobra.

A Šen Te také vždy dobro konat chtěla, ale nakonec jsi vždy přišel ty a zabránils tomu.

ŠUEJ TA *bez sebe* · Poněvadž by jinak byl pramen vyschl, ty hlupáku.

ŠINOVÁ · To je pravda, Vaše Milosti!

WANG · Co je platný pramen, když se z něho nesmí čerpat?

ŠUEJ TA · Dobré skutky přivádějí na mizinu!

WANG *prudce* · Ale špatné skutky vedou k bláhobytu, že? Co jsi udělal s hodnou Šen Te, ty chlape špatná? Kolikpak je dobrých lidí, osvětlení? Ona však mezi ně patřila! Když mi tamhleten přerazil ruku, chtěla svědčit v můj prospěch. A teď svědčím já ve prospěch její. Byla dobrák, to dosvědčuji. *Zvedá ruku k přísaze.*

III. BŮH · Co to máš s rukou, prodavači vody? Vždyť je chromá?

WANG *ukáže na Šuej Taa* · To zavinil on, jedine on! Ona mi chtěla dát peníze na lékaře, ale pak přišel on. Byls jejím úhlavním nepřitelem!

ŠUEJ TA · Byl jsem jejím jediným přítelem!

VŠICHNI · Kde je?

ŠUEJ TA · Odcestovala.

WANG · Kam?

ŠUEJ TA · To nepovím!

VŠICHNI · Ale proč musela odcestovat?

ŠUEJ TA *křičí* · Poněvadž byste ji jinak byli zničili!

Nastane náhlé ticho.

ŠUEJ TA *klesl na židli* · Už nemohu. Všecko vysvětlím. Jestli dáte vyklidit síň a zůstanou tu jen soudcové, jsem ochoten se přiznat.

VŠICHNI · Přiznává se! Je usvědčen!

I. BŮH *udeřt kladivkem do stolu* · Vyklidte síň!

Strážník vyklidí síň.

ŠINOVÁ *při odchodu, se smíchem* · Ti se podiví!

ŠUEJ TA · Jsou venku? Všichni? Už nemohu mlčet. Poznal jsem vás, osvětlení!

II. BŮH · Cos udělal s naším dobrým člověkem ze S'-čchuanu?

Šuej Ta sejmě škrabošku a strhne si šaty; před bohy stane Šen Te.

II. BŮH · Šen Te!

ŠEN TE · Ano, jsem to já. Jsem Šuej Ta i Šen Te zároveň.

Váš někdejší rozkaz, abych byla dobrá, a přece přitom žila, jako blesk mě rozpoltil na dvě části. Ani nevím,

jak se to stalo: nemohla jsem být zároveň dobrá k jiným i k sobě.

Bylo pro mne příliš těžké pomáhat jiným i sobě.

Ach, váš svět je tak svízelný! Příliš mnoho bídy, příliš mnoho zoufalství!

Podáš ruku chudákovi a hned tiji urve! Kdo pomáhá ztraceným, sám je ztracen! Neboť kdo je s to dlouho se zdráhat, aby byl zlý, když tady ten, kdo nejí maso, umírá?

Z čeho jsem měla brát vše, čeho bylo třeba? Jenom

ze sebe! Ale pak jsem byla na dně! Tíha dobrých předsevzetí

mě zamáčkla do země. Když jsem však páchala bezpráví,

blahobytně jsem si vykračovala a měla jsem co hrdlo ráčí!

Něco musí být nesprávné na tom vašem světě. Proč

je na zlomyslnost vypsána cena a proč dobrého člověka čekají

tak těžké tresty? Ach, ve mně byla taková dychtivost nechat se hýčkat!

A bylo ve mně skryté vědění, neboť má pěstounka

mě myla v bahně ulice. Tak se zbystril můj zrak. Avšak soucit

mě tak bolel, že jsem ihned byla vzteklá jak vlčice

tváří v tvář bídě. Pak jsem cítila, jak se měním a jak se z mých rtů stává zvířecí pysk. Jak popel chutnalo v ústech

dobrotivé slovo. A přece bych ráda bývala byla andělem předměstí. Darovat

bylo mi rozkoší. Stačila šťastná tvář, a vznášela jsem se jak na obláčkách. Ztratíte mne: vše, co jsem spáchala, udělala jsem proto, abych pomohla sousedům,

abych mohla mít ráda svého milého a abych

uchránila svého synáčka od nedostatku. Pro vaše velké plány, bohové,

byla jsem já, ubohý člověk, příliš nepatrná.

I. BŮH *naprosto zděšen* · Nemluv dále, nešťastnice! Co si máme myslet my, kteří jsme tak rádi, že jsme tě zase našli.

ŠEN TE · Ale vždyt vám musím říci, že já jsem ten zlý člověk, o jehož ohavnostech tu všichni mluvili.

I. BŮH · Ten dobrý člověk, o jehož dobrotě tu všichni mluvili!

ŠEN TE · Ne, také ten zlý!

I. BŮH · Nedorozumění! Několik nešťastných příhod. Několik bezcitných sousedů! Trochu přílišné horlivosti!

II. BŮH · Ale jak má žít dále?

I. BŮH · Dokáže to! Je statná osoba, má úhlednou postavu a leccos vydrží.

II. BŮH · Copak jsi neslyšel, co říká?

I. BŮH *prudce* · Samé zmatené, velmi zmatené věci! Věci nevěrohodné, velmi nevěrohodné! Máme přiznat, že naše příkazy přinášejí smrt? Máme se svých příkázání vzdát? *Zarputile*. Nikdy! Má být svět změněn? Jak? Kým? Ne, vše je v pořá-

ku. *Uhodí rychle kladivkem do stolu. A teď — na jeho znamení zazní hudba. Rozprostře se růžový jas.*

Dovolte nám vrátit se zpátky. Tento malý svět

nás velmi upoutal. Jeho radost i žalost nám byly vzpruhou i bolely nás. Ale rádi si tam nad hvězdami vzpomene na dobrého člověka, na tebe, Šen Te, která tady dole svědčíš o našem duchu, v chladných temnotách neseš lucerničku. Buď zdráva, hodně štěstí!

Na jeho znamení se otevře strop. Spustí se růžový mráček. Na něm se bohové pomalu vznášejí vzhůru.

ŠEN TE · Ach, zůstaňte, bohové! Neodcházejte! Neopouštějte mě! Jak mám pohlednout do očí těm dobrým starým manželům, kteří ztratili krám, a prodavači vody se zchromlou rukou? A jak se mám ubránit holiči, kterého nemiluji, a jak Sunovi, kterého mám ráda? A mé tělo je požehnané, brzo se mi narodí syn a bude chtít jíst! Nemohu tady zůstat!

Dívá se uštvane ke dveřím, jimiž mají vstoupit její trýznitelé.

I. BŮH · Můžeš. Jen buď dobrá a vše se v dobré obrátí!

Vstoupí svědkové. Vidí s údivem, že se soudcové vznášejí na růžovém obláčku.

WANG · Vzdávejte úctu! Bohové se objevili mezi námi! Tři z nejvyšších bohů přišli do S'-čchuanu, aby hledali dobrého člověka. Už ho našli, ale...

I. BŮH · Žádné ale! Tu je!

VŠICHNI · Šen Te!

I. BŮH · Nezahynula, byla jen skryta. Zůstane mezi vámi, ten dobrý člověk!

ŠEN TE · Budu však potřebovat bratrance!

I. BŮH · Ne příliš často!

ŠEN TE · Aspoň jednou týdně!

I. BŮH · Jednou za měsíc, to stačí!

ŠEN TE · Ach, neztrácejte se, osvícení! Ještě jsem neřekla všecko! Nutně vás potřebuji!

BOHOVÉ *zptávají*.

TERCET MIZEJÍCÍCH BOHŮ NA MRÁČKU

Déle nemůžem tu pobýt nežli letmou chvílí jen: nález ten chť slovy zdobit, zmizel by jak krásný sen. Vaše tělo vrhá stíny v záři slunce, v záři svíc. Dovolte nám proto nyní navrátit se domů — v Nic.

ŠEN TE · Pomoc!

BOHOVÉ ·

Je konec hledání, my půjdem v dál, ó odcházíme v tmou! Ó chvála chval, ó chvála chval člověku tomu dobrému!

Zatím co Šen Te po nich zoufale natahuje paže, bohové s úsměvem a máváním zmizí.

EPILOG

Herec vyjde před oponu a epilogem se omlouvá obecnstvu.

HEREC · Vážené publikum, teď bez zlobení: my víme, že to žádný konec není. O zlaté legendě jsme snili přetiše, v zahořklý konec zvrtilo se nám vše. Jsme sami zklamáni a zříme zmoření staženou oponu, dokořán problémy.

Přitom jsme na vás přece závislí —
požitek máte mít, a ne být zakyslí.
Nic zastírat si nemůžeme: Víte,
jsme bankrot, když nás nedoporučíte!
Možná, že strach nám zboural lešení.
To stává se. Leč jaké řešení?
Žádné jsme nenašli, ba ani za vstupné!
Má to být jiný člověk? Jiný svět? Či ne?
Snad jiní bohové? Či žádní, k čertu?

Jsme zdrceni, ba, bez všech žertů!
Jediná cesta vede z té hry zakleté:
že sami přemýšlet hned začnete,
jak dobrému člověku z jeho nesnáze
k dobrému konci dopomoci lze.
Vážené publikum, hledej si konec samo:
musí se najít dobrý, ano, ano, ano!

PAN PUNTILA A JEHO SLUŽEBNÍK MATTI

PODLE POVÍDEK A NÁSTINU HRY
HELLY WUOLIJOKIOVÉ

Osoby

Puntila, stádkář
Eva Puntilová, jeho dcera
Matti, jeho šofér
Vrchní
Soudce
Aišé
Zvěrolékař
Ena — kovářnice
Farmaceutka
Děvečka
Telefonistka
Flustoch
Dělník
Zrzoun
Zakrnělec
Rudý Surkkala
Laina, kucharka
Fina, služka
Advokát
Probošt
Proboštův
Lesní dělníci

Hudba: Paul Dessau

PROLOG

který říká představitelka děvečky

Vážené publikum, boj tvrdý je, však přece nám už svítá naděje. A se smíchem to půjde ještě líp! Proto vám zahrajem hru, v níž vtip a žert a šprýmy, velevážení, na lékárnických vážkách nejsou váženy. Spíš metrák sem a metrák tam, a na mou věru,

nejde to vždycky bez heveru. Dnes večer totiž předvedeme vám praprávěkého tvora, jenž je znám co *Estatium possessor*, což statkář značí. Ten tvor je žravý moc a bez užitku světem kráčí

a tam, kde ještě sídlí, navzdor všem, je metlou, bičem, postrachem.

Uzříte, jak ten tvor si nestydatě žije v krajině krásné, plné harmonie.

Jestli ji na kulisách nevidět, vycítíte ji třeba z našich vět:

Pod klenbou finských bříz tam konve s mlékem zvoní,

za bílých nocí vlahá voda voní, narudlé vsi s budíčkem kohoutím

a nad šindely stoupá jitřní dým. To všechno, doufejme, se divák doví teď v naší hře o panu Puntilovi.

1. Puntila nalézá člověka

Jedna z vedlejších místností Parkhotelu v Tavasthusu. Statkář Puntila, soudce a vrchní. Soudce spadne opilý ze židle.

PUNTILA · Vrchní, jak dlouho už jsme tady?

VRCHNÍ · Dva dni, pane Puntilo.

PUNTILA *vyčítavě soudci* · Teprv dva dni, sly-

šíš! A už ochabuješ a předstíráš únavu! Zrovna, když si s tebou chci u sklenky akvavitu trošku popovídat o sobě, o tom, jak se cítím opuštěný a co si myslím o říšském sněmu! Ale takhle člověku zvadnete všichni, při sebemenší námaze. Duch by sice chtěl, ale tělo nemůže. Kde je doktor, co včera vyzval celý svět, aby se s ním měřil? Přednosta stanice ještě viděl, jak ho vynášejí. Tak kolem sedmé musel padnout — po hrdinném boji, jak brblal. To stál lékárník ještě na nohou. Kámpak se najednou ztratil? To si říká místní honorace! Všichni se k nim zklamaně obrátí zády. A na to — *spíctmu soudci* — jak špatný příklad dává tavastlandskému lidu soudce, který je hotov, jakmile se cestou zastaví v jediné hospodě, na to nemyslíš! Čeledína, který by při orání byl tak líný jako ty při pití, bych propustil od hodiny. Ty pacholku, řek bych mu, já ti povím, takhle se flinkat! Uvědomuješ si, Fredriku, vůbec, co se od tebe jako od vzdělance čeká? Že máš být druhým příkladem, že máš něco vydržet a ukázat, že jseš člověk odpovědný? Proč se trochu nesebereš, proč si ke mně nesedneš a proč si se mnou nepopovídáš, ty slabochu? *Vrchnímu*. Co je dneska za den?

VRCHNÍ · Sobota, pane Puntilo.

PUNTILA · To mě udivuje, měl by být pátek.

VRCHNÍ · Prominou, ale je sobota.

PUNTILA · Tak ty mi odmlouváš? Pěkný vrchní! Chceš vyštvať hosty a tak k nim jseš hrubý. Vrchní, objednávám další sklínku akvavitu! Slyšels? Abys to zase všechno nesplet. Sklínku akvavitu a aby byl dneska pátek. Rozuměls?

VRCHNÍ · Ano, pane Puntilo. *Odběhne.*

PUNTILA *soudci* · Probuď se, slabochu! Nenechávej mě tak o samotě! Kapitulovat před nějakou tou flaškou akvavitu! Proč?

Sotva sis k němu čich. Schoval ses v člu-
nu, když jsem tě vez přes akvavit, ani
hlavu sis netrouf vystrčit přes okraj, styd
se! Podívej se na mě! Klidně vylezu —
zahraje to — a kráčím po hladině. A potá-
pím se snad? *Zahlédne Mattiho, svého šoféra,*
ktej už nějakou dobu stojí ve dveřích. Copak
ty jseš zač?

MATTI · Jsem váš šofér, pane Puntilo.

PUNTILA *nevěřtčně* · Cože jseš? Řekni to ještě
jednou.

MATTI · Jsem váš šofér.

PUNTILA · To by moh tvrdit každý. Neznám
tě.

MATTI · Možná, že jste si mě ještě pořádně
neprohlíd, jsem u vás teprv pět neděl.

PUNTILA · A odkud ses tu teď vzal?

MATTI · Zvenčí. Čekám na vás už dva dni
ve voze.

PUNTILA · V jakém voze?

MATTI · Ve vašem. Ve fordce.

PUNTILA · To je mi divné. Můžeš to dokázat?

MATTI · A mně by zas bylo divné, kdybych
měl na vás venku ještě čekat. Mám toho
po krk. Copak se takhle jedná s člověkem?

PUNTILA · Co to má znamenat — s člově-
kem? Jseš snad člověk? Prve jsi řek, že
jseš šofér. Teď jsem tě chytíl, co! Příznej,
že si odporuješ!

MATTI · Že jsem člověk, pane Puntilo, to hned
poznáte. A sice z toho, že už nepřipustím,
abyste se mnou zacházel jako s dobytče-
tem, a že na vás nebudu venku čekat, až
se vám uráčí přijít.

PUNTILA · To jsi mi tvrdil už prve.

MATTI · Správně. Vyplatte mně sto pětá-
sedmdesát marek a pro vysvědčení si
přijdu na Puntilu.

PUNTILA · Tvůj hlas znám. *Obchází Mattiho*
a prohlíží si ho jako divé zvíře. Zní docela
lidsky. Sedni a napij se, musíme se sezná-
mit...

VRCHNÍ *přichází s lahvi* · Tady je akvavit, pane
Puntilo, a dnes je pátek.

PUNTILA · V pořádku. *Ukazuje na Mattiho.*
To je můj přítel.

VRCHNÍ · Ano, váš šofér, pane Puntilo.

PUNTILA · Tak ty jseš šofér? Odjakž-
va tvrdím, že se člověk na cestách
setkává s náramně zajímavými lidmi.
Nalej!

MATTI · Rád bych věděl, co teď zas máte za
lubem. Nevím, jestli se s vámi napiju
akvavitu.

PUNTILA · Jseš nedůvěřivý chlap, jak vidím.
To chápu. S cizíma lidma člověk nemá
zasednout za jeden stůl. Proč? Když pak
třebas usneš, tak tě okradou. Jsem statkář
Puntila z Lammi a poctivý člověk, mám
devadesát krav. Se mnou se můžeš klidně
napít, kamaráde.

MATTI · Dobře. Jsem Matti Altonen a těší
mě, že vás poznávám. *Připije mu.*

PUNTILA · Mám dobré srdce a to mě blaží.
Jednou jsem odnes roháče se silnice až
na kraj lesa, aby ho někdo nepřešel. Ale
to je snad už trochu přehnané. Nechal
jsem ho vylézt po klacku. Ale ty máš
taky takové dobré srdce, já to na tobě
poznám. Nesnesu, když někdo píše „já“
s velkým „J“. To by se z každého mělo
vymlátit bejkovcem. Jsou sedláci, co čeledi
utrhujou jídlo od huby. Já bych svým
lidem servíroval nejradši samou pečínku.
Jsou to taky lidi a chtějí se taky dobře na-
jíst, jako já, tak copak? S tím přece sou-
hlasíš?

MATTI · Naprosto.

PUNTILA · Nechal jsem tě opravdu sedět
venku? To mě mrzí, to si moc vycítám.
Kdybych to ještě jednou udělal, tak vem,
prosím tě, něco těžšího a prašť mě s tím
přes kebuli! Matti, jseš můj přítel?

MATTI · Ne.

PUNTILA · Děkuju ti. Já to věděl. Matti, po-
dívej se na mě! Co vidíš?

MATTI · Řekl bych, že vidím bečku, která je
nalitá jak zákon káže.

PUNTILA · Z toho se pozná, jak zdání klame.
Nic takového, Matti. Jsem nemocný
člověk.

MATTI · Velmi nemocný.

PUNTILA · To mě těší. Na to každý nepříjde.
Když se tak na mě podíváš, tak bys to
neřek. *Ostře se na Mattiho zadívá, chmurně.*
Mívám záchvaty.

MATTI · Neříkejte.

PUNTILA · Poslyš, to není k smíchu. Chytají
mě nejmaň jednou za kvartál. Proberu se
a jsem najednou úplně střízlivý. Co tomu
říkáš?

MATTI · Dostáváte tyhle záchvaty střízlivosti
pravidelně?

PUNTILA · Pravidelně. Je to tak: Po celou
dobu jsem docela normální, takový, jak
mě teď vidíš. Vládnu duchem, jsem úplně
pánem svých smyslů. A pak přijde záchvat.
Začne to tím, že najednou s mýma očima
něco neštímuje. Místo dvou vidliček —
zvedne vidličku — vidím už jen jednu.

MATTI *zděšeně* · Jste tedy napůl slepý!

PUNTILA · Vidím z celého světa jen půlku.
Ale to ještě není to nejhorší, já se při tom
záchvatu totální, nesmyslné střízlivosti
stávám úplněm zvířetem. Nemám pak
už žádné zábrany. Co potom v takovém
stavu dělám, to mi, kamaráde, vůbec
nikdo nemůže přičíst k tíži. Nikdo, kdo
má srdce v těle a kdo si uvědomuje, že
jsem nemocný. *S hrůzou v hlase.* Jsem pak
vysloveně přičetný. Člověk přičetný je
člověk, který je schopný všeho: Nepečuje
například o blaho svého dítěte, nemá už
mysl pro kamarádství, je schopen jít
přes vlastní mrtvolu. A to všechno proto,
že je přičetný, jak tomu říkají advokáti.

MATTI · A to proti těm záchvatům nic ne-
děláte?

PUNTILA · Dělá, kamaráde, co se jen dělat
dá. Co je vůbec v lidských silách. *Uchopí*
sklenku. Tady to je moje jediná medicína.
Polykám ji a ani nehnu brvou, a ne jen
po lžičkách, to mi věř. Jestli o sobě můžu
něco tvrdit, pak to, že se těm záchvatům
nesmyslné střízlivosti bráním jako muž.
Ale co je to platné? Stále znovu mě zmá-
hají. Vem si třebaš jen tu mou bezohled-
nost k tobě, takovému báječnému chla-
píkovi! Na, kousek hovězího. Chtěl bych
vědět, které náhodě za tebe vděčím, jak
ses ke mně vlastně dostal?

MATTI · Tím, že jsem předešlé místo ztratil
bez vlastní viny.

PUNTILA · Jak k tomu došlo?

MATTI · Vídal jsem duchy.

PUNTILA · Opravdové?

MATTI *pokrčí rameny* · Na statku pana Papp-
manna. Nikdo nechápal, proč by tam
mělo strašit. Než jsem přišel, tak tam
nikdy nestrašilo. A jestli se mě zeptáte,
proč tam najednou strašit začalo, tak
podle mě proto, že se mizerně vařilo.
Když totiž lidi tlačí v žaludku šlichta, tak
mívají těžké sny, tak je tlačí mūra. A já
špatnou kuchyň zvlášt špatně snáším.
Pomýšlel jsem už na odchod, ale poně-
vadž jsem neměl kam jít a poněvadž jsem
nebyl ve své kůži, ved jsem v kuchyni
chmurné řeči, a tak netrvalo dlouho a
služky viděly večer na plotech napíchané
dětské hlavičky a daly výpověď. Nebo se
zase z kravína přikutálela šedá koule,
která vypadala jako hlava, takže se krmič-
ce udělalo nanic, když jsem jí to vykládal.
A panská dala výpověď, když jsem večer
kolem jedenácté viděl chodit kolem sauner
podivného chlapa, co si nes hlavu pod
paždí a žádal, abych mu zapálil čibuk.

Načež mi pan Pappmann vynadal, že je to moje vina, že mu ze dvora jen vyháním lidí a že u něho nestráší. Když jsem mu ale odpověděl, že se mýlí a že jsem například viděl, jak dvě noci za sebou vylézá bílé strašidlo oknem z komory krmičky a leze přímo do okna pana Pappmanna, a to zrovna, když milostpaní byla kvůli porodu v nemocnici, tak už nemoh nic říkat. Ale dal mi výpověď. Na rozloučenou jsem mu však pověděl, co si o tom všem myslím. Že by totiž duchové dali nejspíš pokoj, kdyby se postaral, aby se na statku líp vařilo. Že duchové například špatně snášejí vůni masa.

PUNTILA · Vidím, žeš přišel o místo jen proto, že tam na čeledi šetřili s jídlem. A to, že rád jíš, tě v mých očích nesnižuje, jen když budeš pořádně jezdit traktorem, nebudeš odmítovat a dáš Puntilovi, co jeho jest. Má všeho dost. Proč by taky měl být v lese nedostatek dřeva? Je možno se dohodnout, s Puntilou se může každý dohodnout. *Zpívá.* „Pročpak se chceš se mnou soudit, děvečko, vždyt jsme přece vždycky byli na posteli zajedno.“ Jak rád by Puntila s vámi kácel břízy, vyorával kameny a řídil traktor! Ale copak ho nechají? Navlíkli mi kolem krku tak tvrdý límec, že jsem si už rozedřel dvě brady. Nesluší se, aby papá oral; nesluší se, aby papá štípál děvčata; nesluší se, aby papá pil s dělníky kafe. Ale teď toho mám akorát. Pojedu do Kurgely a provdám dceru za toho ataše. Pak budu moct sedět u jídla jen tak v košili a nikdo už na mě nebude dávat pozor — Klinckmannka musí držet hubu, tu přefiknu a je to. A vám přidám na platu, svět je přec velký, a les mi zůstane a všeho je dost pro vás i pro pána na Puntile.

MATTI *se hlasitě a dlouze zasměje, pak* · Tak jest, jen se uklidněte, a pana vrchního soudce vzbudíme, ale opatrně, jinak nám leknu-tím napaří sto let.

PUNTILA · Chtěl bych mít jistotu, že mezi náma už nezeje propast. Řekni, že mezi náma už není žádná propast!

MATTI · Když mi nařídíte, aby mezi námi už nebyla žádná propast, pane Puntilo, tak mezi námi už žádná propast nebude.

PUNTILA · Kamaráde, musíme si promluvit o penězích.

MATTI · Rozhodně.

PUNTILA · Ale mluvit o penězích je nízké.

MATTI · Tak o penězích nemluvm.

PUNTILA · Chyba. Proč bychom se totiž měli vyhýbat nízkosti, táži se? Nejsme snad lidé svobodní?

MATTI · Ne, nejsme.

PUNTILA · No tak vidíš. A jako lidé svobodní můžeme dělat, co se nám zachce. A nám se teď zachce nízkosti. Musíme totiž vyškubnout pro mé jediné dítě věno; na to teď nutno upnout zrak, chladnokrevně, pronikavě a opile. Vidím dvě možnosti: mohl bych prodat les a moh bych prodat sebe. Co bys mi radil?

MATTI · Já bych se neprodával, kdybych měl možnost prodat les.

PUNTILA · Cože, prodat les? Hluboce jsi mě zklamal, kamaráde. Víš ty vůbec, co takový les je? To není jenom deset tisíc sáhů dříví! To je taky něco pro potěšení očí! A ty bys to potěšení chtěl prodat? Styď se!

MATTI · Tak tedy to druhé.

PUNTILA · I ty, Brute? Což můžeš opravdu chtít, abych se prodal?

MATTI · Jak to vůbec chcete provést? Jak se chcete prodat?

PUNTILA · Paní Klinckmannové.

MATTI · Na Kurgela, kam jedeme? Tetě pana ataše?

PUNTILA · Potrpí si na mě.

MATTI · A té chcete prodat své tělo? To by bylo strašné.

PUNTILA · Vůbec ne. Ale bylo by po svobodě, kamaráde. Myslím však, že se budu muset obětovat. Co už na mně záleží?

MATTI · Správně.

Soudce se probudí a hledá zvonek, který tu vůbec není a kterým se přesto snaží zazvonit.

SOUDECE · Ticho v soudní síni.

PUNTILA · Myslí, že je v soudní síni, poně-vadž spí. Kamaráde, rozhod jsi teď otázku, co má větší cenu, les, jako ten můj, nebo člověk, jako jsem já. Jseš báječný chlap. Na, tady je náprsní taška. Zaplat kořalku. A zastrč ji, já bych ji ztratil. *Ukáže na soudce.* Zvednout a vynést! Všechno ztrácím. Nejmilejší by mi bylo, kdybych nic neměl. Peníze smrdí, to si pamatuj. Víš, co bych si tak přál? Nemít nic a potloukat se s tebou krásným Finskem pěšky, nebo nanejvýš takovou malou károu pro dva; ten trošek benzínu by nám půjčili všude; a až bychom byli unaveni, tak bychom zašli do hospůdky, jako je tahle, a vypili sklínku, třebaš za to, žeš jim naštipal dříví; to bys, kamaráde, dokázal levou rukou.

Odcházejí. Matti nese soudce.

2. Eva

Hala statku Kurgela. Eva Puntilová čeká na otce a pojídá čokoládu. Atašé Eino Silakka se objeví nahoře na schodech. Je velmi ospalý.

EVA · Umím si představit, jak je paní Klinckmannová rozladěná.

ATAŠÉ · Tetu to vždycky brzo přejde. Ptal jsem se po nich ještě jednou telefonicky.

Farností projelo auto s dvěma povykujícími muži.

EVA · To jsou oni. Ještě dobře, že otce poznám mezi stovkami lidí. Vždycky jsem ihned věděla, když byla řeč o otci. Když se někde někdo pustil s bičem za pacholkem nebo když někdo daroval auto nějaké vdově po domkáři, tak to byl zaručeně otec.

ATAŠÉ · Tady není na Puntile, enfin. Bojím se jedině skandálu. Nemám možná smysl pro číslice a pro to, kolik litrů mléka můžeme poslat do Kaunasu, já mléko nepiji, ale mám jemně vyvinutý smysl pro všechno, co hrozí skončit skandálem. Když atašé francouzského velvyslanectví v Londýně křikl po osmi koňacích přes stůl na duchesse z Catrumple, že je děvka, ihned jsem prorokoval, že z toho bude skandál. A měl jsem pravdu. Myslím, že teď jedou. Poslyš, jsem tak trochu unaven. V duchu se ptám, zdali bys mi prominula, kdybych se vzdálil? *Rychle odchází.*

S velkým rámusem se rozlétnou dvě a Puntila vjíždí s fordkou do haly. Vzadu ve voze sedí soudce s Mattim.

PUNTILA · Tady jsme. Ale žádný zmatek, nikoho nevzbud, vypijem si ještě v úzkém kruhu flašku a jdem si lehnout. Jseš šťastná?

EVA · Čekali jsme vás už před třemi dny.

PUNTILA · Cestou nás zdrželi, ale přivezli jsme všechno s sebou. Matti, vyndej kufr, doufám, žeš ho na kolenou jaksepatří opatroval, že se nic nerozbilo, jinak tady umřeme žízni. Pospíchali jsme, poněvadž jsme předpokládali, že nás čekáš.

SOUDECE · Smí se gratulovat, Evo?

EVA · Papá, ty jsi hrozný člověk. Týden tady sedím v cizím domě, sama se starým románem, s atašé a s jeho tetou, a mohu se nudou ukousat.

PUNTILA · Pospíchali jsme, pořád jsem na

ně naléhal a říkal, že nesmíme nikde ztvrdnout, že si musím s atašé ještě promluvit o zásnubách. A byl jsem rád, že jseš tady, u atašé, že někoho máš, když se nedá včas přijet. Dej pozor na kufr, Matti, ať se nestane malér.

Nesmírně opatrně vyndá s Mattim kufr.

SOUDECE · Pohádala ses s atašé, že si stěžuješ na to, že jsme tě s ním nechali o samotě?

EVA · Ach, ani nevím. Copak se s ním člověk může pohádat?

SOUDECE · Puntilo, Eva se ale tím vším nezdá zvlášt nadšená. Vytýká atašé, že se ani na hádku nevzmůže. Zažil jsem kdysi u soudu rozvod, při kterém žena muži vytýkala, že jí nikdy žádnou nevrazil, když po něm hodila lampu. Měla pocit, že ji zanedbává.

PUNTILA · Tak. Dopadlo to teda ještě jednou dobře. Puntila má prostě šťastnou ruku. Co, že nejsš šťastná? To chápu. Kdyby ses mě zeptala, jestli si toho atašé máš vzít, tak řeknu ne. To není žádný mužský.

EVA *poněvadž u toho stojí Matti a šklebí se* · Řekla jsem jediné, že mám pochybnosti o tom, zda se s ním o samotě pobavím.

PUNTILA · To je to, co říkám. Vem si Mattiho, s tím se pobaví každá.

EVA · Jsi nemožný člověk, papá. Vždyt jsem neřekla nic jiného, než že mám pochybnosti. *Mattimu*. Odneste ten kufr nahoru.

PUNTILA · Počkat! Napřed vyndat flašku, nebo radši dvě. Musím si s tebou ještě při flaštičce promluvit, jestli se mi atašé hodí do krámu. Jestlipak ses s ním aspoň zasnoubila?

EVA · Ne, zasnoubila, o ničem takovém jsme spolu nemluvili. *Mattimu*. Neotvírejte ten kufr.

PUNTILA · Cože, zasnoubili? Během tří dnů? Co jste teda po celou tu dobu dělali? To se mi od toho člověka nelíbí. Já se

zasnoubím během tří minut. Přived' ho dolů a já dojdu pro služky a předvedu mu, jak se na to jde bleskově. Vydejte ty flašky, to burgundské, nebo ne, radši kořalku.

EVA · Ne, teď už pít nebudeš! *Mattimu*. Odneste kufr do mého pokoje, druhý vpravo od schodů!

PUNTILA *vyděšeně, poněvadž Matti zvedá kufr* · Ale, Evo, to není od tebe pěkné. Snad bys nechtěla zabránit svému rodnému otci, aby uhasil žízeň. Slibuju ti, že s kuchařkou nebo se služkou a s Fredrikem, který má taky ještě žízeň, vyprázdníme jedinou flašku a že při tom ani nehlesnem. Nebud' krutá!

EVA · Zůstala jsem vzhůru, poněvadž chci zabránit, abys vyrušil kuchyňský personál ze spánku.

PUNTILA · Jsem přesvědčen, že by si Klinckmannka — kde vůbec je? — ráda ještě se mnou chvilku poseděla. Fredrik je stejně unaven, tak ať jde nahoru a já si s Klinckmannkou pohovořím, stejně jsem to měl v plánu, byli jsme si vždycky nakloněni.

EVA · Přála bych si, aby ses trochu mírnil. Paní Klinckmannová dost zuřila, žes přijel s třídním zpožděním. Pochybují, že ji zítra vůbec uvidíš.

PUNTILA · Zaklepu na ni a dám všechno do pořádku. Víím, jak na ni. Tomu ty nerozumíš, Evo.

EVA · Víím jen tolik, že si žádná žena s tebou nesesedne, v tomhle stavu! *Mattimu*. Máte ten kufr odnést nahoru! Mně ty tři dny stačí.

PUNTILA · Evo, můj rozum. Jestli jseš proti tomu, abych šel nahoru, tak dojdi pro tu malou tlustou — myslím, že tady dělá hospodyně — pohovořím si s ní!

EVA · Papá, přestaň, jestli nechceš, abych kufr vynesla nahoru sama a aby se mi třebaš

nedopatřením nevysmekl a neskutálel se po schodech dolů.

Puntila stojí zděšeně. Matti odnáší kufr. Eva jde za ním.

PUNTILA *tiše* · Takhle se chová dítě k otci! *Obrátí se a nastoupí zase do vozu.* Fredriku, nastup!

SOUDECE · Copak chceš udělat, Johannesi?

PUNTILA · Odjedu odsud, nelíbí se mi tady. Pospíšil jsem si a přijedu pozdě v noci, ale žádná teplá náruč mě nepřivítá. Připadám si jako ztracený syn, Fredriku. Ale, co jestli žádné tele neporazili a čekají tě jen trpké výčitky? Odjedu odsud.

SOUDECE · Kam?

PUNTILA · Nechápu, jak se můžeš ptát? Copak nevidíš, že mi vlastní dcera nechce dát kořalku? Že musím ven do noci, abych našel někoho, kdo by mi dal jednu dvě flašky?

SOUDECE · Měj rozum, Puntilo, v noci o půl třetí žádnou kořalku nedostaneš. Čepovat nebo prodávat alkohol bez receptu je nezákonné.

PUNTILA · I ty mě opouštíš? Že žádnou zákonnou kořalku nedostanu? Já ti ukážu, jak dostanu zákonnou kořalku! V kteroukoli hodinu denní nebo noční.

EVA *se vrací, nahore na schodech* · Ihned z vozu, papá!

PUNTILA · Kuš, Evo, a cti otce svého a matku svou, abys dlouho živa byla na zemi! *Rozčileně povstane ve voze.* Pěkný to dům, v němž chtějí všesť střeva hostů na šňůru, aby vyschla! A ani ženskou mi nedopřejou! Já ti ale ukážu, že si nějakou seženu! Klinckmannce můžeš vyřidit, že se její společnosti vzdávám! Že je pro mě pošetilá panna, které schází v lampičce olej. Tak, a jede se na plný plyn, i kdyby se zatačky měly leknutím narovnat! *S prudkým trhnutím vyjede pozpátku ze dveří.*

EVA *seběhne dolů* · Vy tam, zadržte toho pána! *MATTI se objeví za ní* · Je pozdě. Jede moc rychle.

SOUDECE · Myslím, že na něho nebudu čekat. Nejsem už tak mladý, jako jsem býval, Evo. Nevěřím, že se mu něco stane. Má vždycky štěstí. Kde je můj pokoj? *Odchází nahoru.*

EVA · Třetí od schodů. *Mattimu*. Teď abychom zůstali vzhůru a dávali pozor, aby nepil se služebnictvem a nechoval se k němu moc důvěrně.

MATTI · Takové důvěrnosti jsou vždycky nepřijemné. Byl jsem kdysi v nějakém mlýně na papír, a tam dal vrátný výpověď, že se ho ředitel ptal, jak se vede jeho synovi.

EVA · Otce pro tuhleto slabost náramně využívají. Je přílišný dobrák.

MATTI · Ba, je to pro všechny štěstí, že má svá chlastavá období. Stane se pak z něho vždycky dobrák a vidí bílé myšky a nejradši by je hladil samou dobrotou.

EVA · Nechci, abyste takto mluvil o svém pánovi. A přeji si, abyste například to, co řekl o atašé, nebral doslova. Nechci, abyste všude roztruboval, co minil žertem.

MATTI · Že atašé není žádný mužský? O tom, jak má mužský vypadat, se názory moc rozcházejí. Sloužil jsem u pivovarnice, která měla dceru, a ta mě zavolala do sauny, abych jí přines koupací plášť, poněvadž byla moc stydlivá. „Dneste mi koupací plášť,“ řekla a stála přede mnou, jak ji pánbůh stvořil. „Muži se po mně dívají, když jdu do vody.“

EVA · Nevím, co tím míníte.

MATTI · Nic, já jen tak, aby utek čas a abyste se nenudila. Když mluvím s někým z panstva, tak nikdy nic nemíním a žádné názory nezastávám, poněvadž to nemají u personálu rádi.

EVA *po malé zámlce* · Atašé je v diplomatických

kruzích velmi ctěn a má před sebou velkou kariéru. Byla bych ráda, kdyby to vešlo ve známost. Mezi mladšími silami patří k nejchytřejším.

MATTI · Rozumím.

EVA · Slova, která jsem prve, když jste byl u toho, pronesla, měla jedině otci vysvětlit, že jsem se nebavila tak dobře, jak se domníval. Na tom, jestli je muž zábavný, nebo není, ovšem vůbec nezáleží.

MATTI · Znal jsem pána, který vůbec nebyl zábavný, ale přesto nadělal z margarínu a tuku milióny.

EVA · S mým zasnoubením se počítá už dávno. Bývali jsme už jako děti pohromadě. Jenže — jsem snad trochu moc živá a nerada se nudím.

MATTI · A proto jste na pochybách.

EVA · To jsem neřekla. Nechápu, proč mi nechcete rozumět. Jste asi unavený. Proč nejdete spat?

MATTI · Snažím se vám dělat společníka.

EVA · To nemusíte. Chtěla jsem jen zdůraznit, že atašé je inteligentní a dobrosrdečný člověk, který se nesmí posuzovat podle zevnějšíku nebo podle toho, co říká a činí. Je ke mně velmi pozorný a splní mi každé přání. Nikdy by se nedopustil vulgárnosti, nikdy by se nestal dotěrným, nikdy by nevystavoval na odiv svou mužnost. Velmi si ho vážím. Nejste snad ospalý?

MATTI · Jen mluvte dál, přivírám oči jen kvůli lepšímu soustředění.

3. Puntila se zasnubuje

Časné ráno ve vsi. Dřevěné chalupy. Na jedné je napsáno „Pošta“, na druhé „Zvěrolékař“, na třetí „Lékárna“. Uprostřed návsi stojí telegrafní tyč. Puntila na ni s fordkou narazil a spílá jí.

PUNTILA · Uvolnit cestu Tavastlandem! Uhni, ty prašivý sloupe, nestav se Puntilovi do cesty! Co si myslíš? Jseš snad majitelem lesa nebo krav? No tak vidíš! Zpátky! Jestli zavolám strážmistra, aby tě sbalil jako bolševika, tak budeš litovat a říkat, že jseš nevinný! *Vystoupi.* Nejvyšší čas, žes uhnul!

Zajde k jedné z chalup a zaklepe na okno. Ema-kořalečnice vykoukne.

PUNTILA · Dobré jitro, milostpaní. Jak jste se vyhajala? Mám k milostpaní prosbičku. Jsem totiž statkář Puntila z Lammi a mám ohromnou starost, jestli pro krávy, co mi těžce onemocněly spálou, seženu zákonnou kořalku. Kdepak ráčí ve vsi bydlet pan zvěrolékař? Musel bych z té tvé svinské barabizny udělat kůlničku na dříví, kdybys mi to neukázala.

EMA — KOŘALEČNICE · O já! Vždyt jste celý bez sebe. Hned tady vedle je dům našeho zvěrolékaře. Ale jestli jsem slyšela dobře, tak pán potřebuje alkohol? Ten mám, dobrý, silný alkohol, dělám si ho sama.

PUNTILA · Zmiz, babo! Jak se můžeš opovážit nabídnout mi svou nezákonnou kořalku. Piju jen zákonnou, jinou bych ani nedostal do krku. Radši smrt než patřit k těm, co nedbají finských zákonů. Nedělám ze zásady nic, co se přičí zákonu. I kdyby se mi někoho chtělo zamordovat — buď se tak stane v mezích zákona, nebo vůbec ne.

EMA — KOŘALEČNICE · Tak mi se svou zákonnou vlezte na záda, milostpane! *Zmizí v chalupě. Puntila běží k domku zvěrolékaře a zazvoní. Zvěrolékař vyhlédne.*

PUNTILA · Zvěrolékaři, zvěrolékaři, konečně jsem tě našel! Jsem statkář Puntila z Lammi, mám devadesát krav a všechny mají spálu. Potřebuju proto rychle zákonný alkohol.

ZVĚROLÉKAŘ · Myslím, muži, že jste na špatné adrese a že bude nejlépe, když zmizíte po dobrém.

PUNTILA · Zvěrolékaři, nezklam mě, nebo vůbec nejseš zvěrolékař. Jinak bys věděl, co se v celém Tavastlandu poskytuje Puntilovi, když mu krávy onemocní spálou! Poněvadž nelžu. Kdybych řek, že mají slintavku, tak by to byla lež, ale když říkám, že jde o spálu, pak je to mezi čestnými muži takový jemný pokyn.

ZVĚROLÉKAŘ · Co jestli ale tomu pokynu nerozumím?

PUNTILA · Tak možná řeknu, že Puntila je největší rváč v celém Tavastlandu a že je o tom dokonce písnička. Má na svědomí už tři zvěrolékaře. Teď tomu rozumíš, pane doktor?

ZVĚROLÉKAŘ *se smíchem* · Ano, teď tomu rozumím. Když jste tak mocný pán, tak ten recept samozřejmě musíte dostat. Jen kdybych měl jistotu, že jde opravdu o spálu.

PUNTILA · Zvěrolékaři, když mají krávy rudé skvrny, a dvě dokonce už černé, nejsou to příznaky nemoci v její nejstrašnější podobě? A ty bolesti hlavy, co zaručeně mají, když nemůžou usnout a celou noc se převalujou z boku na bok a nemyslí na nic jiného než na své hříchy!

ZVĚROLÉKAŘ · Potom je ovšem mou povinností, abych jim ulevil. *Hodí mu recept.*

PUNTILA · A účet mi pošli na Puntilu v Lammi!

Puntila běží k lékárně a prudce zazvoní. Zatím co čeká, vyjde Ema-kořalečnice ze své chalupy.

EMA — KOŘALEČNICE *zptává při čištění lahví.*

Větve švestek už se kloní, sad je celý obtěžkán, do vesnice s párem koní vjíždí krásný mladý pán.

Vrací se do chalupy. Z okna lékárny vyhlédne farmaceutka.

FARMACEUTKA · Jen nám nestrhněte zvonek.

PUNTILA · Radši strhnout zvonek, než dlouho čekat. Putaputaputa — nánáná! Potřebuju kořalku pro devadesát krav, miláčku, buclíčku!

FARMACEUTKA · Myslím, že byste spíš potřeboval, abych zavolala strážníka.

PUNTILA · Ale dětátko, dětátko! Na člověka, jako je Puntila z Lammi, strážníka? Co by s ním jeden zmoř, museli by při nejmenším být dva! Ale nač volat strážníky, mám je rád, mají větší nohy než kdo jiný a pět prstů na každé, poněvadž jsou pro pořádek, a já mám pořádek rád! *Dá jí recept.* Tady, holuběnko, v rámci zákona a pořádku! *Farmaceutka jde pro kořalku. Zatím co Puntila čeká, vyjde Ema-kořalečnice zase z chalupy.*

EMA — KOŘALEČNICE *zptává.*

Všechny na stromech jsme právě, česem švestky, přišel pán, na zádech teď leží v trávě, leccos vidí z různých stran.

Vrací se do chalupy. Farmaceutka nese kořalku.

FARMACEUTKA *se směje* · Je to ale velká láhev. Abyste pak pro ty své krávy sehnal na zítřek dost slanečků! *Dá mu láhev.*

PUNTILA · Gluk, gluk, glukgluk, ó ty finská muziko, ty nejkrásnější muziko na světě! Ach bože, málem bych byl na něco zapomněl! Teď mám sice kořalku, ale nemám děvče! A ty nemáš kořalku a nemáš muže! Krásná lékárnice, chtěl bych se s tebou zasnubit!

FARMACEUTKA · Srdečný dík, pane Puntilo z Lammi, ale až já se jednou zasnoubím tak jedině tak, jak zákon káže: musí se to stvrdit prstenem a lokem vína.

PUNTILA · Souhlasím, jde jen o to, aby ses se mnou zasnoubila. Ale zasnoubit se musíš, máš nejvyšší čas, jakýpak máš bez toho život! Chtěl bych jen, abys mi něco o sobě řekla, to přece musím vědět, když se mám s tebou zasnoubit!

FARMACEUTKA · Chceš o mně něco vědět? Nu: Čtyři roky jsem studovala a lékárník mi teď platí méně než kuchařce. Půl platu posílám matce do Tavasthusu, poněvadž je slabá na srdce, a já to od ní podědila. Každý druhý den mám noční službu. Lékárníkova žena žárlí, poněvadž mě lékárník obtěžuje. Doktor má špatný rukopis, jednou jsem už recepty popletla, a medikamenty mi často propálí šaty, a prádlo je ke všemu tak drahé. Přítele nemohu najít, strážmistr, vedoucí konzumu a knihkupec jsou ženatí. Myslím, že mám trudný život.

PUNTILA · Vidíš? Proto se drž Puntily! Na, lokni si!

FARMACEUTKA · Ale kde je prsten? Říká se: lok vína a prsten!

PUNTILA · Nemáš nějaké kroužky od záclon?

FARMACEUTKA · Potřebujete jeden nebo jich chcete víc?

PUNTILA · Víc, děvče, ne jeden. Puntila potřebuje ode všeho víc. Jednoho děvčete by si třebas ani nevším. Chápeš?

Zatím co farmaceutka jde pro tyč na záclony, vyjde Ema-kořalečnice znovu z chalupy.

EMA — KOŘALEČNICE *zptává* ·

Nastal nám čas na povídla,
usměvavý pán má pře
strkat prsty jako šídla
do nádoby leckteré.

Farmaceutka podává Puntilovi kroužky z tyče na záclony.

PUNTILA *si navlékne kroužek* · Přijď na Puntilu

od neděle za týden. Na slavné zasnuby!
Běží dál. Děvečka Liza přichází s dojačkou.
Počkat, holubičko! Tebe musím dostat.
Kampak tak časně?

DĚVEČKA · Dojit.

PUNTILA · A to tam pak sedíš a nemáš mezi nohama nic než dojačku, že? Nechtěla bys muže? Jakýpak by to jinak byl život! Řekni mi, jak žiješ, mám o tebe zájem!

DĚVEČKA · Jak žiju? O půl čtvrté musím vstát, vymést hnůj a očistit krávy. Potom podojím a vypláchnu dojačky sodou a takovým něčím ostrým, co pálí na rukou. Potom zase vyvezu hnůj a vypiju kafe, ale to smrdí, je to laciná sorta. Sním krajíc chleba a trochu se prospím. Odpoledne si uvařím brambory s omáčkou, maso nemám nikdá, občas ale najdu vejce nebo mi ho hospodyně dá. Potom zase vymetu hnůj, očistím krávy, podojím a vypláchnu dojačky. Musím za den nadojit sto dvacet litrů. Na noc sním chleba a vypiju mléko — dostávám ho denně dva litry, ale to ostatní, co potřebuju na vaření, si na statku kupuju. Volno mám každou pátou neděli, ale večer si někdy jdu zatancovat, a když mám smůlu, tak dostanu dítě. Mám dvoje šaty a mám taky kolo.

PUNTILA · A já mám dvůr a parní mlýn a pilu, ale ženu nemám. Neměla bys zájem, holubičko? Tu máš prsten, lokni si z flašky a všechno je v pořádku a jak zákon káže. Apřijď od neděle za týden na Puntilu, platí?

DĚVEČKA · Platí!

Puntila běží dále.

PUNTILA · Dál, stále vesnicí dolů! Jsem zvědav, kdo už je všechno vzhůru. Když vylézají z peřin, tak jim člověk neodolá, to mají kukadla ještě taková čirá a hříšná, a svět je ještě mladý.

Dojde k telefonní centrále. Stojí tam Sandra, telefonistka.

PUNTILA · Dobré jitro, čiperko! Jseš přece ta žena vševedoucí, co se z telefonu o všem doví? Přeju ti dobré jitro!

TELEFONISTKA · Dobré jitro, pane Puntilo. Co tak časně zrána?

PUNTILA · Jdu po námluvách.

TELEFONISTKA · Jste přece pan Puntila, co jsem ho pomalu celou noc telefonicky sháněla?

PUNTILA · Ano, ty víš všechno. A téměř celou noc jsi byla vzhůru, docela sama! Rád bych věděl, jak žiješ!

TELEFONISTKA · Jak žiju? To vám můžu prozradit: Dostávám padesát marek, ale zato nesmím už třicet let z centrály. Za domem mám kousek pole, z toho sklídím brambory, rybu si k nim koupím, ale káva je pořád dražší. Co se děje ve vsi i mimo ni, to všechno vím. Divil byste se, co všechno vím. Proto si mě nikdo nechtěl vzít. Jsem tajemnicí dělnického klubu, můj otec byl švec. Zastrkávat kolíčky, jíst bramborák a o všem vědět, to je můj život.

PUNTILA · To je tedy na čase, aby se změnil. A co nejrychlejc. Pošli okamžitě na hlavní poštu telegram, že si bereš Puntilu z Lammi. Tady máš prsten a tady je kořalka, všechno jak má být, a od neděle za týden přijď na Puntilu!

TELEFONISTKA *se smíchem* · Přijdu. Víím, že dceři chystáte zasnuby.

PUNTILA *Emě-kořalečnici* · A co vy, milostpaní, zaslechla jste asi, že se tady všeobecně zasnubuju. Doufám proto, že na Puntile nebudete scházet.

EMA—KOŘALEČNICE A
FARMACEUTKA *zptávají* ·

Pusy máme od povídky,
pán už dávno je ten tam.

Nezapomeneme nikdy,
jaký to byl krásný pán.

PUNTILA · A jedu dál, kolem rybníka a skrz jedloví a dostanu se na trh ještě včas. Putaputaputanánáná! Ach vy děvčátka z Tavastlandu, vy všechny, co jste vstávaly za kuropění po léta zbytečně, dokud nepřišel Puntila. Ale dneska se vám to vyplatilo. Všechny sem! Všechny ke mně, co zrána rozděláváte čoudivý oheň, a přijďte naboso, svěží tráva zná vaše kroky a Puntila je uslyší!

4. Trh na čeled

Na návsi v Lammi. Puntila s Mattim vybírají čeled. Farmarečtní hudba a mnoho hlasů.

PUNTILA · Divil jsem se už, když jsi mě nechal z Kurgely odjet samotného, ale žes ani nečekal, až se vrátím, a že jsem tě musel vytáhnout z peřin, abys se mnou zajel na trh vybírat novou čeled, to ti tak lehko nezapomenu. Nechoval ses o nic líp než učedníci na hoře Olivetské. Drž hubu! Víím teď prostě, že tě člověk musí mít na očích. Využilš toho, že jsem vypil o sklínku víc, a udělal sis pohodlí.

MATTI · Ano, pane Puntilo.

PUNTILA · Nehodlám se s tebou hádat, na to jsem příliš zdrbnutý, ale říkám ti po dobrém, buď skromný, moc ti to poslouží. Chtivostí to začíná a basou to skončí. Služebníka, kterému chtivostí vylézají oči z důlků, když například vidí, co jeho páni jedí, žádný zaměstnavatel dlouho nesnese. Člověka skromného si ponechá, proč ne? Když je vidět, že se dře, tak se třebas oko přimhouří. Ale když chce stále jen mít volno a pečínku velkou jako poklop od hajzlu, tak se ti prostě zhnusí a říkáš si,

jen pryč s ním! Ty bys samozřejmě chtěl, aby tomu bylo obráceně.

MATTI · Ovšem, pane Puntilo. V nedělní příloze „Helsinki Sanomatu“ jsem jednou četl, že skromnost svědčí o vzdělanosti. Člověk zdrženlivý, který krotí své vášně, to prý může leckam dovést. Kotilainen, co mu u Vyboruku patří ty tři papírny, je prý nejskromnější muž pod sluncem. Neměli bychom začít s hledáním, než nám nejlepší lidi seberou před nosem?

PUNTILA · Potřebuju lidi zdatné. *Prohlíží si velkého muže.* Tenhle není špatný a má tak přibližně postavu, jakou hledám. Ale nohy se mi nezdaří. Radši se někde povaluješ, co? A ruce nemá delší než tady tenhle, který je přece menší. Jenže ten je má nezvykle dlouhé. *Menštmu.* Umíš do-
bývat rašelinu?

TLUSTŮCH · Nevidíte, že s tím mužem vyjednávám?

PUNTILA · Já taky. Nepřeju si, abyste se mi do toho pletl.

TLUSTŮCH · Kdo se komu do toho plete?

PUNTILA · Nekladte mi takové nestoudné otázky, špatně je snášim. *Dělníkovi.* Dávám na Puntile půl marky za metr. Můžeš se v pondělí přihlásit. Jak ti říkají?

TLUSTŮCH · To je ale drzost. Stojím tady a dohaduju se s tím mužem, jak bych ho i s rodinou ubytoval, a vy mi ho seberete před nosem. Některé lidi by na trh vůbec neměli pouštět.

PUNTILA · Ach tak, ty máš rodinu? To mi vyhovuje. Žena ať chodí na pole, je zdatná? Kolik máš dětí? Jak jsou staré?

DĚLNÍK · Mám tři. Je jim osm, jedenáct a dvanáct. Nejstarší je holka.

PUNTILA · Ta bude dobrá do kuchyně. Jste pro mne jak stvoření. *Mattimu tak, aby to tlustoch slyšel.* Co říkáš tomu, jak se dnes někteří lidé chovají?

MATTI · Nejsem schopen slova.

DĚLNÍK · A jak by to vypadalo s bydlením?

PUNTILA · Bydlet budete královsky, pracovní knížku si prohlédnu v kavárně, postav se sem k domu. *Mattimu.* Tamhle toho bych si podle postavy vzal, ale má moc fajnové kalhoty, asi by pořádně nemakal. Šatů si musíš zvlášť všimnout. Jak jsou moc pěkné, tak se nechtějí zamazat od práce, a jak jsou moc rozdrbané, svědčí to zase o špatné povaze. Poznám jediným pohledem, co v každém je. Na věku záleží nejméně, ti staří toho snesou stejně nebo ještě víc, poněvadž se chtějí v místě udržet. Hlavní je člověk. Křivý zrovna být nemusí, ale na inteligenci nedám. Někdo takový celý den jen počítá pracovní hodiny. To nemám rád, chci mít ke svým lidem přátelský poměr! Nějakou děvečku ke krávám bych si taky rád vyhlédl, připomeň mi. Ale najdi ještě jednoho dva pacholky, abych měl na vybranou, musím ještě zatelefonovat. *Odejde do kavárničky.*

MATTI *se pustí do řeči se zrzavým dělníkem.* Hledáme na Puntilu dělníka, do rašeliníště. Já jsem ale jenom šofér a nemám co rozhodovat, starý si šel zatelefonovat.

ZRZOUN · Jaké je to na Puntile?

MATTI · Ujde to. Čtyři litry mléka, je dobré. Brambory prý dávají taky. Komora není velká.

ZRZOUN · Jak je daleko do školy? Mám malou holku.

MATTI · Hodina a čtvrt.

ZRZOUN · Při pěkném počasí se to snese.

MATTI · V létě ano.

ZRZOUN *po zámlce.* Nastoupil bych rád, nic zvláštního jsem nenašel a tady to brzo skončí.

MATTI · Promluví s ním. Řeknu mu, že jseš skromný, to má rád, a že nejseš křivý.

Zatím bude mít po telefonování a bude přístupnější. Tady je.

PUNTILA *vychází v dobré náladě z kavárničky.* Našels něco? Nějaké podsvínče bych taky ještě rád vzal domů, aby stálo tak kolem dvanácti marek, připomeň mi.

MATTI · Tady ten by se hodil. Připomínal jsem si, co jste mě učil, a na všechno jsem se ho vyptal. Kalhoty si spravuje, jenže nedostal nitě.

PUNTILA · Ten bude dobrý, má v sobě páru. Pojd do kavárny, pohovoříme si.

MATTI · Jen aby to klaplo, pane Puntilo, bude brzo konec a ten člověk by pak už nic jiného nenašel.

PUNTILA · Proč by to neklaplo, mezi přáteli? Spolehnu se na tvůj dojem, Matti, a nemůžu prohloupit. Znáš tě a umím si tě vážit. *Zakrnělému muži.* Ten by taky nebyl špatný, zamlouvají se mi jeho oči. Potřebuju lidi na rašelinu, ale může to být taky na pole. Pojd, promluvíme si spolu.

MATTI · Pane Puntilo, nechci vám do toho mluvit, ale ten člověk pro vás není, ten by to nevydržel.

ZAKRNĚLEC · Kdo ti to řek? Odkud víš, že bych to nevydržel?

MATTI · Půldvanáct hodin v létě. Chtěl bych vás jedine ušetřit zklamání, pane Puntilo. Až by to nevydržel nebo až ho zítra uvidíte, tak ho zase vyženete.

PUNTILA · Pojdme do kavárny!

První dělník, zrzoun a zakrnělý muž jdou za Puntilou a Mattim až ke kavárničce a tam si všichni sednou na lavici.

PUNTILA · Halo, kafe! Musíme si s přítelem ještě něco vyjasnit, než začneme. Matti, ty sis asi prve všim, že moc nescházelo a dostal jsem zase jeden z těch záchvatů, o kterých jsem ti vyprávěl. Kdybys mi byl jednu vrazil, jak jsem na tebe tak slabošsky spustil, tak jsem pro to našel

porozumění. Můžeš mi to odpustit, Matti? Nejsem vůbec schopen se věnovat obchodu, když musím myslet na to, že mezi náma něco nehraje.

MATTI · Na to jsem už dávno zapomněl. Bude nejlíp, když se toho nedotkneme. Ti lidi by rádi dostali smlouvu, tak kdybyste to vyřídil napřed.

PUNTILA *napiše cosi prvním dělníku na lístek.* Rozumím ti, Matti, odvracíš se ode mě. Chceš mi to oplatit a jsi studený a čistě obchodní. *Dělníkovi.* Potvrdím ti, co jsme spolu ujednali, taky pro ženu. Dám mléko a mouku, v zimě boby.

MATTI · A teď závdavek, jinak smlouva neplatí.

PUNTILA · Nechoň mě. Nech mě v klidu vypít kafe. *Číšníci.* Ještě jedno, nebo nám doneste velkou konev, obsloužíme se sami. Podívej, ženská jako lusk! Já tenhle trh nemůžu vystát. Když chci koupit koně a krávy, zajdu na trh a nic si při tom nemyslím. Ale vy jste lidi, a to by nemělo existovat, aby se s nima na trhu obchodovalo. Nemám pravdu?

ZAKRNĚLEC · To se ví.

MATTI · Promiňte, pane Puntilo, ale nemáte pravdu. Oni potřebujou práci a vy ji nabízíte, a tak se to prostě sjedná, jestli na trhu nebo v kostele, to zůstává jedno. A přál bych si, abyste to sjednal brzo.

PUNTILA · Ty se na mě dneska zlobíš. Proto mi v tak jasné věci nedáváš za pravdu. Když se kobyle při koupi díváš do huby, není tím ještě řečeno, že i u mě musíš napřed zjistit, jestli mám křivé nohy.

MATTI *se směje.* Ne, vám důvěřuju. *O zrzavém muži.* Má ženu, ale jeho holka musí ještě do školy.

PUNTILA · Je pěkná? Tady je zase ten tlustoch. Když si někdo vykračuje jako on, tak to dělníky popuzuje, poněvadž

dává najevo, že je pán. Sázím se, že je v Národním ochranném svazu a že své lidi má v neděli k tomu, aby pod jeho komandem execirovali, jak se pustit do Rusů. Co vy tomu říkáte?

ZRZOUN · Má žena by mohla prát. Udělá toho za půl dne, co jiné neudělají za den.

PUNTILA · Matti, pozoruju, že mezi náma ještě není všechno zapomenuto a pohřbeno. Vypravuj tu historku o strašidlech, jistě je pobaví.

MATTI · Až potom. Vyřídíte konečně ten závdavek! Říkám vám, že čas utíká. Dar-mo ty lidi zdržujete.

PUNTILA *pije* · A neudělám to. Nikdo mě nebude nutit do nelidskosti. Chci se napřed se svýma lidma sblížit, než se jeden k druhému připoutáme. Musím jim napřed povědět, co jsem zač, aby poznali, jestli se mnou vydrží. Jde o to, co jsem zač.

MATTI · Pane Puntilo, ujišťuju, že to nikdo na vás nechce, ale že každý chce smlouvu. Radím vám tady toho — *ukazuje na zr-zou-na* — možná, že se hodí, teď to ještě můžete poznat. A vám doporučuju, abyste si našel něco jiného, vy byste si na rašelině nevydělal ani na chleba.

PUNTILA · Tamhle jde Surkkala. Copak dělá Surkkala na trhu?

MATTI · Hledá místo. Slíbil jste přece proboštovi, že ho vyhodíte, poněvadž prý je bolševik.

PUNTILA · Cože, Surkkalu? Jediného inteligentního člověka mezi deputátníky? Deset marek závdavku mu doneseš, ihned, at sem zajde, vemem ho zpátky fordkou, kolo přivážeme vzadu, a už žádné hlouposti s tím, že by měl jít jinam. Má dokonce čtyři děti, co by si o mně pomyslel? Probošt at mi vyliže prdel, tomu zakážu svůj dům pro nelidskost, Surkkala je prima dělník.

MATTI · Hned tam zajdu, žádný spěch, při pověsti, kterou má, sotva něco najde. Chtěl bych jenom, abyste napřed vyřídil ty lidi tady, ale mám dojem, že se tím ani vážně nezabýváte a že se chcete jen pobavit.

PUNTILA *se bolestně usměje* · Takhle se ti tedy jevím, Matti. Málo jsi mě poznal, ač jsem ti dal příležitost.

ZRZOUN · Napsal byste mi teď smlouvu? Jinak by bylo na čase, abych si něco hledal.

PUNTILA · Odháníš mi lidi, Matti. Nutíš mě svým tyranisováním, abych jednal proti své přirozenosti. Ale já tě ještě přesvědčím, že Puntila je docela jiný člověk. Já lidi nenakupuju chladnokrevně, já jim poskytuju na Puntile domov. Je tomu tak?

ZRZOUN · Tak to radši jdu. Potřebuju práci. *Odchází.*

PUNTILA · Stůj! Teď je pryč. Toho jsem moh potřebovat. Jeho kalhoty mě nezajímají, dívám se hlouběji. Jakmile vypiju třebas jenom sklínku, jsem proti uzavírání jakéhokoli obchodu. Žádné obchody, když se ti chce zpívat, že je život krásný. Když si tak představuju, jak pojedem domů! Dívám se na Puntilu nejradši na večer, kvůli blízkám. Musíme se ještě něčeho napít. Tu máte pár marek na pití, veselte se s Puntilou, mám to rád a na penězích mi nezáleží, když sedím s příjemným lidma. *Dá rychle každému marku. Zakrňelci.* Nedej se odehnat, je proti mně zaujatý, však to vydržíš, vezmu tě do parního mlýna, na snadnější práci.

MATTI · Proč s ním tedy neuzavřete smlouvu?

PUNTILA · Nač? Teď, když se známe! Dávám vám své čestné slovo, že uvedu všechno do pořádku. Víte, co znamená slovo tavastlandského statkáře? Naše hora Hatelma se může sesout — není to pravděpodobné, ale může se to stát — zámeck

v Tavasthusu se může rozpadnout — pročpak ne — ale slovem tavastlandského sedláka nikdo neotřese, to je známo. Můžete jít s sebou.

ZAKRNĚLEC · Děkuju pěkně, pane Puntilo, zaručeně půjdu.

MATTI · Místo aby ses dal na útěk! Nic proti vám nemám, pane Puntilo, jde mi jen o ty lidi.

PUNTILA *srdečně* · To je slovo, Matti. Věděl jsem, že nejses z těch, co neumějí odpouštět. A já si tvé upřímnosti a toho, jak usiluješ o můj prospěch, vážím. Ale Puntila si může dovolit usilovat i ve svůj neprospěch, tomu se musíš ještě naučit. Ale chtěl bych, Matti, abys mi vždycky řekl, co si myslíš. Slib mi to. *Ostatním.* V Tammerforsu ztratil místo proto, že řekl řediteli — když řídil vůz a přehodil rychlost, až zaskřípala kolečka — že by se spíš hodil na opravčelha.

MATTI · To byla ode mne hloupost.

PUNTILA *vážně* · Vážím si tě kvůli takovým hloupostem.

MATTI *vstane* · Tak tedy půjdeme. A co s tím Surkkalou?

PUNTILA · Matti, Matti, ty člověče malověrný! Neřek jsem ti, že ho zase vemem zpátky, poněvadž je to prima dělník a muž, který samostatně uvažuje? Ale to mi připomíná toho tlustocha, co mi prve chtěl odloudit lidi. S tím si ještě musím promluvit, je to typický kapitalista.

5. Skandál na Puntile

V dopoledních hodinách na dvoře statku Puntila. Sauna, do níž je vidět. Kuchařka Laina a služka Fina přibíjejí nad dveře obytného domu štít s nápisem „Vítáme k zásnubám“. Vraty přichází Puntila s Mattim a s několika lesními dělníky, mezi nimiž je i rudý Surkkala.

LAINA · Budte vítáni na Puntile. Slečna Eva, pan atašé a pan vrchní zemský soudce se již dostavili a sedí u snídaně.

PUNTILA · První, co bych chtěl udělat, Surkkalo, je omluvit se tobě a tvé rodině. Prosím tě, jdi a přiveď děti, všechny čtyři, abych jim mohl osobně vyjádřit politování za nejistotu a strach, jež zaručeně vytrpěly.

SURKKALA · To není třeba, pane Puntilo.

PUNTILA *vážně* · Ale ano, je toho třeba.

Surkkala odchází.

PUNTILA · Pánové tu zůstanou. Doneste jim akvavit, Laino, chtěl byth je najmout na lesní práci.

LAINA · Já myslěla, že chcete les prodat.

PUNTILA · Já? Žádný les neprodám. Dcera má své věno mezi stehny, no né?

MATTI · Tak bychom snad teď mohli vyplatit závdavek, pane Puntilo, abyste už na to nemusel myslet.

PUNTILA · Jdu do sauny. Fino, doneste pá-nům akvavit a mně kafe. *Jde do sauny.*

ZAKRNĚLEC · Myslíš, že mě potom přijme?

MATTI · Jestli bude střízlivý a uvidí tě, tak ne.

ZAKRNĚLEC · Když je opilý, tak přece smlouvy neuzavírá.

MATTI · Varoval jsem vás, abyste sem chodili, dokud nemáte smlouvy.

Fina nese akvavit a každý dělník si bere sklenku.

DĚLNÍK · Jaký je jinak?

MATTI · Příliš důvěrný. Vám by to mohlo být jedno, vy jste v lese, ale mne má ve voze, já mu jsem vydán na pospas, a než se otočím, začne být lidský. Buďu muset dát výpověď.

Surkkala se vrací se svými čtyřmi dětmi. Nejstarší nese nejmladší.

MATTI *tiše* · Můj ty bože, okamžitě se ztratte. Až vyjde ze sauny a vychlastá kafe, bude úplně střízlivý, a běda, jestli vás pak ještě uvidí na dvoře. Radím vám, abyste mu

v nejbližších dvou dnech nechodili na oči.

Surkkala kýve a chce rychle s dětmi zmizet.

PUNTILA *kteřý se sulékal a naslouchal, ale nerozuměl závěrečným slovům, vyhlédne ze sauny a spatří Surkkalu s dětmi* · Hned za váma přijdu! Matti, pojď sem, potřebuju, abys na mě lil vodu. *Zakrnělému muži* · Ty můžeš přijít s ním, tebe bych chtěl blíž poznat.

Matti a zakrnělec jdou za Puntilou do sauny.

Matti polévá Puntilu vodou. Surkkala rychle s dětmi zmizí.

PUNTILA · Jeden kbelík stačí, nenávidím vodu.

MATTI · Musíte ještě pár kbelíků vydržet, pak si dáte kafe a můžete přivítat hosty.

PUNTILA · Můžu je přivítat i takhle. Chceš mě jenom sekýrovat.

ZAKRNĚLEC · Já si taky myslím, že to stačí. Pan Puntila by už víc vody nesnes, to poznám.

PUNTILA · Vidiš, Matti, tak mluví člověk, který má se mnou soucit. Chtěl bych, abys mu vyprávěl, jak jsem na trhu odparoval toho tlustocha.

Vchází Fina.

PUNTILA · Ach, tady je to zlatíčko s kafem! Je silné? Chtěl bych k tomu likér.

MATTI · Načpak tedy potřebujete kafe? Žádný likér nedostanete.

PUNTILA · Já vím, ty se teď na mě zlobíš, že ty lidi nechávám čekat, a zlobíš se právem. Ale vypravuj tu historku o tom tlustochovi. Ať to Fina slyší taky. *Vypravuje.* Takový tlustý, nepřijemný chlap, samý uher, pravý kapitalista, který mi chtěl přebrat dělníka. Já si ho podal, ale když jsme přišli k autu, stála vedle jeho drožka. Vypravuj dál, Matti, musím vypít kafe.

MATTI · Jak tlustoch viděl pana Puntilu, dostal vztek, popad bič a mlátil do koně tak, že se mu postavil na zadní.

PUNTILA · Nemůžu vystát lidi, co zacházejí špatně se zvířatama.

MATTI · Pan Puntila vzal koně za uzdu, uklidnil ho a pověděl tlustochovi, co si o něm myslí. Už jsem se bál, že ho tlustoch sekne bičem, ale to si netrouf, poněvadž nás bylo víc. Zabuřel tedy něco o lidech nevzdělaných a myslel asi, že to neslyšíme. Ale pan Puntila má jemný sluch, jakmile někoho špatně snáší, a tak se ho promptně zeptal, jestli je tak vzdělaný, aby věděl, jak se někomu, kdo je moc tlustý, umírá na mrtvici.

PUNTILA · Vypravuj, jak zrud a jak se před lidma vzteky nezmoh ani na vtipnou odpověď.

MATTI · Zrud jako krocan a pan Puntila mu řekl, aby se proboha nerozčiloval, že by to mohlo při jeho nadměrných zásobách tuku špatně skončit. Že by neměl nikdy rudnout v obličejí, že to svědčí jen o tom, jak se mu žene krev do hlavy, a toho že by se měl kvůli potomkům vystříhat.

PUNTILA · Zapomněl jsi, že jsem to, že ho nesmíme rozčilit a že bychom ho měli šetřit, říkal většinou tak, jako bych to říkal tobě. To ho zvlášť namíchlo, jestli sis všim.

MATTI · Mluvili jsme o něm, jako kdyby tam vůbec nebyl, a lidi se smáli čím dál tím víc, a on čím dál tím víc rudnul. Teprve teď byl vlastně jako krocan, předtím vypadal spíš jen jako vybledlá cihla. Dobře mu tak, nemusel mlátit koně. Zažil jsem jednou ve vlaku, že chlap v přečpaném kupé rozdupal vzteky svou hučku, poněvadž mu vypadla jízdenka, kterou si zastrčil za klobouk, aby ji neztratil.

PUNTILA · Odbočils: Řek jsem mu taky, že každá tělesná námaha, jako třebaš mlácení koně, je pro něj jed. Že už proto by se svýma zvířatama neměl tak zle nakládat, on ne.

FINA · Ani nikdo druhý.

PUNTILA · Za to si zasloužíš sklínku, Fino. Dojdi pro likér.

MATTI · Má kafe. Teď vám přece už musí být líp, pane Puntilo?

PUNTILA · Je mi hůř.

MATTI · Ocenil jsem velice, že pan Puntila toho chlapa potrestal. Mohl si přece taky říct: Co je mi po tom? Nač si budu mezi sousedy dělat nepřátele?

PUNTILA *kteřý je čím dál tím střízlivější* · Nebojím se nepřátele.

MATTI · To je pravda. Ale kdo to může o sobě tvrdit? Vy ano. Vy můžete své klisny taky poslat jinam.

FINA · Proč by se klisny měly posílat jinam?

MATTI · Zaslechl jsem dodatečně, že ten tlouštík koupil Summalu a že tam mají jediného hřebce, který pro naše klisny v okruhu osmi set kilometrů přijde v úvahu.

FINA · Tak to tedy byl nový pán na Summale! A to jste se dozvěděli až dodatečně?

Puntila vstane a zajde dozadu, kde na sebe vylije ještě jeden džber vody.

MATTI · To jsme se nedozvěděli dodatečně. Pan Puntila to věděl. Ještě za tlouštíkem volal, že mu ten hřebec je na jeho klisny moc spráskaný. Jak jste to řekl?

PUNTILA *úsečně* · Tak nějak.

MATTI · Tak nějak to nebylo, řekl jste to vtipně.

FINA · S tím ovšem bude kříž, jestli budem muset klisny posílat k hřebci tak daleko.

PUNTILA *chmurně* · Ještě kafe.

Dostane je.

MATTI · Lásku ke zvířatům je prý typická vlastnost každého Tavastlandana. Proto jsem se tomu tlustochovi tak divil. Dověděl jsem se pak ještě, že je švagrem paní Klinckmannové. Kdyby to byl pan Pun-

tila věděl, tak se do něho zaručeně pustil ještě víc, o tom jsem přesvědčen.

Puntila na něho pohlédne.

FINA · Bylo kafe dost silné?

PUNTILA · Neptej se tak hloupě. Vidíš přece, že jsem ho vypil. *Mattimu.* Chlape, co tu posedáváš, nech flákání a běž vyčistit boty. A umyj vůz, zaručeně zase vypadá jako hnojník. A žádné řeči, a jestli tě přistihnu při roztrušování klepů a pomluv, tak to dostaneš do vysvědčení, to si zapiš za uši. *Odejde zachmuřeně v koupacím plášti.*

FINA · Proč jste výstupu s tím tlustým pánem ze Summaly nezabránil?

MATTI · Jsem snad jeho anděl strážný? Vidím ho provádět velkorysý a slušný skutek, vidím ho provádět hloupost, poněvadž jde o něco, co je v jeho neprospěch, a ještě mu v tom mám zabráňovat? Ani bych to nedokázal. Když je takhle ožralý, má v sobě oheň. Prostě by mnou pohrdl, a když je ožralý, tak bych nerad, aby mnou pohrdl.

PUNTILA *volá zvenčí* · Fino!

Fina jde za ním se šatstvem.

PUNTILA *Fině* · Poslouchejte, co vám teď povím, aby se to pak dodatečně nepřekroutilo, jako obyčejně. *Ukazuje na jednoho z dělníků.* Tady toho bych byl přijal — nesnažil se o mou přízeň, šlo mu o práci — ale rozmyslel jsem si to, nepřijmu žádného. A vůbec, ten les prodám, a poděkovat se můžete tam tomu lumpovi uvnitř, který mě vědomě nechal tápat v něm, o čem jsem měl vědět. *Volá.* Hej, ty tam! *Matti vyjde ze sauny.* Ano, ty! Dej mi svou kazajku. Svou kazajku mi máš dát, slyšíš? *Dostane Mattiho kazajku.* Teď jsem tě přistihl, darebáku. *Ukazuje mu náprsní tašku.* Tohle nacházím v tvé kapse! Já tušil, já na první pohled poznal, že jsi kri-

minálník. Je to moje náprsní taška nebo není?

MATTI · Je, pane Puntilo.

PUNTILA · Teď jsi ztracen, z toho kouká deset let káznice, stačí, abych zavolal stanici.

MATTI · Ano, pane Puntilo.

PUNTILA · Ale tu laskavost ti neudělám. Aby ses mohl zdechnout do kriminálu, flákat se a žrát chleba těch, co musí platit daně, že? To by se ti tak hodilo. Teď o žních! Aby ses vyhnul traktorů! Ale, abys věděl, já ti to napíšu do vysvědčení!

MATTI · Ano, pane Puntilo.

Puntila vztekle odchází k obytnému domu. Na prahu stojí Eva, slamák v ruce. Naslouchala.

ZAKRNĚLEC · Mám teď jít s váma, pane Puntilo?

PUNTILA · Tebe už vůbec nemůžu potřebovat, ty bys to nevydržel.

ZAKRNĚLEC · Teď je ale po trhu.

PUNTILA · To sis měl připomenout dřív, a ne se snažit využít mé dobré nálady. Všecky, co to dělají, si zapamatuju. *Vstoupí zachmuřeně do stavení.*

DĚLNÍK · To jsou oni. Přivezou tě autákem, a teď abys těch devět kilometrů zpátky šlapal pěšky. A bez práce. To má člověk z toho, když nalítne na tu jejich předstíranou laskavost.

ZAKRNĚLEC · Já ho udám.

MATTI · Kde?

Dělníci opouštějí rozhořčeně dvůr.

EVA · Pročpak se nebráníte? Víme přece všichni, že vždycky, když se napije, svěří náprsní tašku někomu, aby za něj zaplatil.

MATTI · Nepochopil by, proč se bráním. Přišel jsem na to, že panstvo nerado vidí, když se člověk brání.

EVA · Nedělejte ze sebe takového svatouška a pokoru. Mně dnes není do žertů.

MATTI · Ba, zasnubujou vás s atašé.

EVA · Nebuďte hrubý. Atašé je velmi hodný člověk, jen za ženicha se nehodí.

MATTI · To není řídký případ. Žádná si nemůže vzít všechny hodné mužské nebo všechny atašé, každá se nakonec musí rozhodnout pro jednoho.

EVA · Otec mi v tomhle nechává volnou ruku, to jste přece slyšel. Proto říkal, že bych si mohla vzít dokonce i vás. Jenže: slíbil mou ruku atašé a nechce, aby se o něm řeklo, že neplní slovo. Jen proto mám tolik ohledů, a přece jen si ho snad vezmu.

MATTI · To jste v pěkné rejži.

EVA · Nejsem v žádné rejži, jak to vulgárně říkáte. Nevím vůbec, proč s vámi projednávám tak diskrétní věci.

MATTI · To je naprosto lidský zvyk, že se věci projednávají. To je velká přednost, kterou máme ve srovnání se zvířaty. Kdyby si například krávy dovedly spolu projednat své věci, tak by už dávno bylo po jatkách.

EVA · Co to má společného s tím, že říkám, že asi nebudu s atašé šťastna? A že by od svého úmyslu musel upustit on — jenže, jak mu to naznačit?

MATTI · Klacek by na to asi nestačil, muselo by to být pořádné poleno.

EVA · Co tím míníte?

MATTI · Tím míním, že bych to musel udělat já, poněvadž jsem hrubý.

EVA · Jak si představujete svou pomoc při něčem tak delikátním?

MATTI · Dejme tomu, že mě povzbudila laskavá slova pana Puntily, jež pronesl, když byl ožralý: abyste si mě vzala. A že se vy sama cítíte přitahována mou hrubou silou — vzpomeňte si na Tarzana, a že nás atašé překvapí a že si řekne: Není mě hodna, spouští se s šoférem.

EVA · To od vás nemohu žádat.

MATTI · Šlo by o součást mých služebních

povinností, jako třebaš mytí vozu. Není to práce ani na čtvrt hodiny. Stačí, když mu ukážeme, že se k sobě chováme důvěrně.

EVA · A jak to chcete ukázat?

MATTI · Můžu vás v jeho přítomnosti oslovit křestním jménem.

EVA · Například?

MATTI · „Evo, nemáš vzadu zapnutou blůzku.“

EVA *si sáhne dozadu* · Vždyť je zapnuta! Ach tak, to jste teď zahrál! Ale z toho by si asi moc nedělal. Takový citlivka není, na to má moc dluhů.

MATTI · Mohl bych teda jakoby omylem vytáhnout s kapesníkem vaši punčochu, tak, aby to viděl.

EVA · To už je lepší, ale mohl by si myslet, že jste mi ji sebral, aniž o tom vím, poněvadž se mi tajně dvoříte. *Zámka*. Nemáte v takových věcech špatnou fantazii, jak se zdá.

MATTI · Dělán, co umím, slečno Evo. Představuju si všechny možné a ošemetné situace, do kterých bychom se my dva mohli dostat, jen aby mě něco vhodného napadlo.

EVA · Toho raději nechte.

MATTI · Dobře.

EVA · A co si například představujete?

MATTI · Když je tak zadlužen, tak bychom snad dokonce museli spolu vyjít ze sauny. Míř by asi nepomohlo. Vždycky by ještě nějaký důvod našel, aby se to zdálo nevinné. Když vás například jenom políbím, může říct, že jsem se stal dotěrným jen proto, že mě vaše krása natolik oslnila, že jsem si už nedovedl jinak pomoci. A tak podobně.

EVA · Nikdy nepoznám, jestli si ze mne tropíte žerty či ne a jestli se mi za zády nesmějete. U vás člověk nikdy nemá jistotu.

MATTI · A proč byste chtěla mít jistotu? Vždyť do ničeho nevkládáte peníze. Nejistota je mnohem lidštější, abych mluvil jako pan otec. Mám nejistotu u žen rád.

EVA · To si dovedu představit.

MATTI · No vidíte, máte taky dost slušnou fantazii.

EVA · Řekla jsem jenom, že u vás nikdy člověk nemůže vědět, na čem je.

MATTI · To nevíte ani u zubaře, když mu sedíte v křesle.

EVA · Vidíte, když takhle mluvíte, tak si říkám, že by to s tou saunou nešlo, poněvadž byste jistě využil situace.

MATTI · Teď už je zase něco jisté. Jestli si to, slečno Evo, budete ještě dlouho rozmýšlet, ztratím chuť vás zkompromitovat.

EVA · Bude mnohem lépe, když to uděláte bez zvláštní chuti. Něco vám povím. Souhlasím s tou saunou, důvěřuji vám. Budou jistě už brzo po snídani. Pak se zaručeně projdou po terase, aby si pohovořili o zásnubách. Bude nejlépe, když do sauny vejdem rovnou.

MATTI · Jděte napřed, musím si ještě dojít pro karty?

EVA · K čemu karty?

MATTI · A čím si v sauně chcete krátit dlouhou chvíli?

Matti zajde do domu, Eva odchází pomalu k sauně. Kuchařka se objeví s koštěkem.

LAINA · Dobré jitro, slečno Puntilová, jdu pro okurky. Nešla byste se mnou?

EVA · Ne, bolí mě tak trochu hlava a ráda bych se ještě vykoukala.

Vejde do sauny. Laina vrtí hlavou. Z domu vyjde Puntila a atašé, oba s doutníky.

ATAŠÉ · Viš, Puntilo, myslím, že se rozjedu s Evou na Riviéru a že poprosím barona Vauriena o jeho rollsroyse. Byla by to dobrá reklama pro Finsko a jeho diplo-

macii. Kolikpak máme reprezentativních dam v našem diplomatickém sboru?

PUNTILA *kuchařce* · Kam zmizela dcera? Vyšla přece ven.

LAINA · Je v sauně, pane Puntilo. Moc ji bolela hlava a chtěla se vykoupat. *Odejde.*

PUNTILA · Má vždycky takové nápady. Ještě jsem neslyšel, že by se šel někdo koupat, protože ho bolí hlava.

ATAŠÉ · Je to originální! Ale víš, Puntilo, že příliš málo propagujeme tu naši finskou saunu? Zmínil jsem se o tom ministerskému radovi, když se mluvilo o možnostech, jak dostat půjčku. Finská kultura by se měla propagovat docela jinak. Proč není žádná finská sauna na Piccadilly?

PUNTILA · Víš, co bych se chtěl od tebe dovědět? Jestli se ten tvůj ministr opravdu dostaví na Puntilu k zásnubám?

ATAŠÉ · Určitě mi to slíbil. Je mi zavázán, poněvadž jsem ho uvedl k Lehtinenům, víš, k tomu od Komerční banky. Zajímá se o nikl.

PUNTILA · Rád bych s ním mluvil.

ATAŠÉ · Je mi nakloněn, tvrdí to v ministerstvu všichni. Řekl mi: Vás možno poslat všude, vy se žádných indiskrecí nedopustíte, vy se o politiku nezajímáte. Chce tím naznačit, že Finsko velmi dobře reprezentuji.

PUNTILA · Myslím, že jsi chytrá hlavička, Eino. To by v tom byl čert, abys neudělal kariéru. Ale toho ministra při zásnubách neber na lehkou váhu, na tom trvám, z toho poznám, co si o tobě myslí.

ATAŠÉ · Puntilo, jsem si jist, že přijde. Mám vždycky štěstí. To je v ministerstvu už příslovečné. Jakmile například něco ztratím, tak se mi to s naprostou jistotou zase vrátí.

PAN PUNTILA A JEHO SLUŽEBNÍK MATTI

Matti přichází s ručníkem přes rameno a jde do sauny.

PUNTILA *Mattimu* · Co se tady flákáš, chlapec? Styděl bych se takhle zahálet a začal bych se ptát, jestli si svůj plat vlastně zasluhuju? Nedám ti vysvědčení. Pak sniž ještě leností jako slaneček, kterého nikdo nechce sežrat, poněvadž spadl vedle sudu.

MATTI · Ano, pane Puntilo.

Puntila se zase obrátí k atašé. Matti odejde klidně do sauny. Puntila v první chvíli netuší nic zlého, ale potom ho najednou napadne, že v sauně musí být také Eva, a překvapeně se podívá za Mattim.

PUNTILA *k atašé* · Jak vlastně s Evou vycházíš?

ATAŠÉ · Dobře. Je ke mně poněkud chladná, ale to má prostě v povaze. Srovnával bych to s naším vztahem k Rusku. Řečí diplomatů říkáme: Vztahy jsou korektní. Pojd. Dojdu Evě ještě pro kytici bílých růží.

PUNTILA *s ním odchází a dívá se při tom k sauně* · Myslím, že to opravdu bude nejlepší.

MATTI *v sauně* · Viděli mě vejít. Všecko je v pořádku.

EVA · Divím se, že vás otec nezadržel. Kuchařka mu řekla, že jsem vevnitř.

MATTI · Všiml si toho moc pozdě, musí dnes mít hlavu jako střep. A bylo by to taky přišlo nevhod, moc brzo, poněvadž chytit někoho kompromitovat nestačí, napřed se musí něco stát.

EVA · Pochybují, že je vůbec něco špatného napadne. Uprostřed dopoledne by přece na tom nic nebylo.

MATTI · To neříkejte. Svědčilo by to o neobvyčejné vášnivosti. Šestašedesát? *Rozdává karty.* Ve Vyboru jsem měl pána, který mohl jít v každou denní dobu. Uprostřed odpoledne, před svačinou, si třebaš dal

upéct kuře. Byl vášnivý jedlík. Člen vlády.

EVA · Jak to můžete srovnávat?

MATTI · Proč ne? Najdou se lidi, co si na něco podobného potrpí i při milování. Vynášíte. Myslíte, že například v kravině vždycky čekají až na noc? Teď je léto, tak je člověk v dobrém rozpoložení. Ale na druhé straně jsou všude lidi. Tak se prostě zajde na skok do sauny. Horko je— *solékné kazajku*— udělejte si taky pohodlí. Tím, že se budu koukat, nijak vás neubude. Myslím, že bychom měli hrát o půl feniku.

EVA · Nevím, jestli to, co mi tady vykládáte, není sprosté. Pamatujte si, že nejsem děvečka od krav.

MATTI · Proti děvečkám od krav nic nemám.

EVA · Jste člověk, jemuž chybí úcta.

MATTI · To jsem už slyšel častěji. Šoféři jsou známí jako vzpurníci, nemají před lepšími lidmi úctu. Asi proto, že ty lepší lidi slyší za sebou v autě spolu povídat. Mám šestašedesát, a vy?

EVA · V klášterní škole v Bruselu jsem slýchávala jen slušné řeči.

MATTI · Nemluvím o slušných nebo neslušných řečech, mluvím o hloupých řečech. Dáváte, ale nechte mě sejmout, aby to nebyl renonc!

Puntila se vrací s atašé. Atašé nese kytici růží.

ATAŠÉ · Je duchaplná. Řeknu jí: „Byla bys dokonalá, jen kdybys nebyla tak bohatá!“ Načež řekne: „Připadá mi příjemnější být bohatá!“ Hahaha. A víš, Puntilo, že mi přesně totéž už jednou odpověděla mademoiselle Rothschildová, když jsem jí byl představen u baronky Vaurienové? Je také duchaplná.

MATTI · Musíte vypísknout, jako bych vás lechtal, jinak přejdou bezostyšně kolem. *Eva se při hře v karty trochu zachichotá.* To nezní dost přesvědčivě.

ATAŠÉ *se zastaví* · Není to Eva?

PUNTILA · Ne, není, to musí být někdo jiný.

MATTI *nahlas při hře* · Jste vy ale lechtivá!

ATAŠÉ · Poslouchej!

MATTI *tíše* · Braňte se trochu!

PUNTILA · To je šofér v sauně. Myslím, že bys udělal dobře, kdybys tu kytici odnesl domů!

EVA *hraje, nahlas* · Přestaňte! Ne!

MATTI · Ale ano!

ATAŠÉ · Víš, Puntilo, že mi opravdu připadá, jako by tam byla Eva?

PUNTILA · Prosím, abys neurážel.

MATTI · A teď si tykejme a přestaňte se zbytečně bránit!

EVA · Ne! Ne! Ne! *Tíše.* Co mám říkat ještě?

MATTI · Řekněte: To nesmíš! Trochu se přece do toho vžijte! Šchází vám vášeň!

EVA · To nesmíš!

PUNTILA *hromovým hlasem* · Evo!

MATTI · Jen dál! Jen dál ve slepé náruživosti! *Uklidí karty, zatím co pokračují v předstírané milostné scéně.* Až vejde dovnitř, tak se do toho budeme muset pustit, nic naplat.

EVA · To nepůjde!

MATTI *převrhne nohou lavici* · Tak vyjděte, ale jako zmoklá slepice.

PUNTILA · Evo!

Matti přejede Evě pečlivě rukou po vlasech, aby vypadaly rozčuchané, a ona si rozepne horní knoflíček u blůzy. Potom vyjde.

EVA · Volal jsi, papá? Chtěla jsem se jen převléknout a jít si zaplavat.

PUNTILA · Jak si to vlastně představuješ, chodit do sauny provádět neplechty? Myslíš, že jsme nahluchlí?

ATAŠÉ · Nerozčiluj se, Puntilo. Proč by Eva neměla chodit do sauny?

Vyjde Matti a zastaví se za Evou.

EVA *nezpozorovala Mattiho, poněkud zaraženě* · Copak jsi mohl slyšet, papá? Vždyť se nic nedělo.

PUNTILA · Tak, tomu ty říkáš nic! Co kdyby ses otočila?

MATTI *předstírá rozpaky* · Pane Puntilo, já s milostivou slečnou hrál pouze šestašedesát. Tady jsou karty, jestli nevěříte. Jde o nedorozumění.

PUNTILA · Ty drž hubu! Dávám ti výpověď! *Evo. Co si má Eino o tobě pomyslet?*

ATAŠÉ · Víš, Puntilo, jestli hráli šestašedesát, pak jde o nedorozumění. Princezna Bibesco se jednou při hře rozohnila tak, že si roztrhla perlový náhrdelník. Přinesl jsem ti bílé růže, Evo. *Dá jí růže. Pojd, Puntilo, zahrajem si biliár. Odtáhne ho za rukáv.*

PUNTILA *rozzlobeně* · Ještě si spolu promluvíme, Evo! A jestli ty, chlape, ještě jednou řekneš mé dceři třeba jen bú, místo abys strhl špinavou čepici s hlavy, stál v pozoru a styděl se, že sis neumyl uši — drž hubu! — tak si můžeš ty své roztrhané fusekle sballit. K dceři svého chleboďárce budeš vzhlížet jako k vyšší bytosti, které se uráčílo k tobě sestoupit. Pusť mě, Eino, copak myslíš, že něco takového strpím? *Mattimu. Opakuj, co budeš dělat?*

MATTI · Budu k ní vzhlížet jako k vyšší bytosti, které se uráčílo ke mně sestoupit, pane Puntilo.

PUNTILA · Oči budeš údivem vyvalovat, že něco takového existuje, ty chlape.

MATTI · Oči budu údivem vyvalovat, pane Puntilo.

PUNTILA · Jako rak se budeš červenat, když spatříš takové vtělení nevinnosti, a nejradši by ses do země propadl, ty nestoudníku, který jsi už před biřmováním měl nečisté myšlenky, jakmile jsi potkal ženskou. Rozuměl jsi?

MATTI · Rozuměl. *Ataše odtáhne Puntilu do domu.*

EVA · Nic.

MATTI · Má větší dluhy, než jsme si mysleli.

6. Rozhovor o racích

Kuchyně puntilovského statku. Je večer. Zvenčí chvillemi taneční hudba. Matti čte noviny.

FINA *vchází* · Slečna Eva chce s vámi mluvit.

MATTI · Dobře. Napřed si ještě vypiju kafe.

FINA · Jestli je chcete vypít jen proto, abyste mi ukázal, že nemáte naspěch, tak to nemusíte. Od té doby, co si vás slečna Eva sem tam všimne, začínáte být domýšlivý. Schází jí na statku společnost a s někým se vidět musí.

MATTI · V takový večer, jako je dnešní, bývám rád domýšlivý. Jestli byste se například chtěla se mnou podívat k řece, Fino, tak jsem přeslechl, že mě potřebuje slečna Eva, a jdu s vámi.

FINA · Nemyslím, že by se mi chtělo.

MATTI · Myslíte na učitele?

FINA · Nic jsem s učitelem neměla. Byl to přívětivý člověk a chtěl mě vzdělávat. Půjčil mi knihu.

MATTI · Škoda, že dostává tak malý plat za to vzdělávání. Já mám tři sta marek a učitel má dvě stě, ale musím toho taky víc umět. Jestli totiž učitel nic neumí, tak se ve vsi nanejvýš nenaučí číst noviny. Dřív by to bývalo bylo proti pokroku. Ale k čemu je vlastně čtení novin dnes, když v nich stejně kvůli cenzuře nic není? Jdu dokonce tak daleko, že tvrdím: Kdyby učitele zrušili úplně, nebylo by třeba ani cenzorů a stát by tím ušetřil jejich platy. Jestli ale já někde uvíznu na okresní silnici, tak musí páni blátem pěšky a spadnou do příkopu, poněvadž bývají ožralí. *Matti pokyne Fině, aby k němu přišla, a Fina si mu sedne na klín. Ze sauny přicházejí soudce a advokát, zahalení v ručníky.*

SOUDECE · Nemáte něco k pití? Ještě nějaké to dobré podmáslí?

MATTI · Má je pokojská donést?

SOUDECE · Ne, ukažte nám, kde stojí.

Matti jim nabírá sběračkou. Fina odchází.

ADVOKÁT · Je výborné.

SOUDECE · Vždycky si je na Puntile dávám po koupání.

ADVOKÁT · Finská letní noc je nádherná záležitost!

SOUDECE · Mám s ní dost co dělat. Alimentační spory, to je velepíseň na finskou letní noc. V soudní síni se teprve pozná, jak krásně je v takovém březovém háji. A k řece už vůbec nemůžete chodit, když se nechcete vystavit nebezpečí, že vás přepadne slabost. Měl jsem před soudní stolicí děvče, které dávalo vinu senu, tvrdilo, že prý moc vonělo. A chodit na borůvky přijde taky leckdy moc draho. Zrovna tak jako dojení krav. Kolem každé houštiny u cesty by se musel natáhnout ostnatý drát. Do parní lázně chodí muži a ženy zvláště, aby pokušení bylo menší, ale zpátky jdou přes louky společně. Nejsou prostě v létě k udržení. S kol seskakujou, na seníky vylézají; v kuchyni k tomu dojde, že je moc horko, a venku, že fouká tak svěží vánek. Dělají děti buď proto, že je léto tak krátké, nebo proto, že je zima tak dlouhá.

ADVOKÁT · Hezké na tom je, že si při tom i starší ročníky přijdou na své. Myslím tím pozdější svědky, kteří to vše pozorovali. Vidí párek mizet v lesičku, vidí stát dřeváky dole v seníku, vidí, jak je děvče rozpálené, když se vrací z borůvek, ač se při tom vůbec tak rozpálit nemohlo, poněvadž se přece trhají pěkně pomalu. A nejen vidí, ale taky slyší. Konve na mléko chrastí a postele vržou. A takhle se

toho mohou zrakem a sluchem účastnit i oni, a něco z léta mají.

SOUDECE *když zvoní, Mattimu* · Snad byste se měl jít podívat, co si tam uvnitř přeji? Ale můžeme jim taky sdělit, že se tady dbá na osmihodinovou pracovní dobu. *Vyjde s advokátem. Matti zase zasedl k novinám.*

EVA *vstoupí s dlouhou špičkou na cigarety a kolébá se svůdně v botách, jak to viděla v biografu* · Zvonila jsem na vás. Máte tady ještě něco na práci?

MATTI · Já? Ne, má práce začíná zase až zítra v šest.

EVA · Napadlo mě, jestli byste se mnou nezajel lodičkou na ostrov chytit pár raků pro zítřejší hostinu.

MATTI · Není už tak trochu čas na spaní?

EVA · Nejsem ještě vůbec unavena, spím v létě špatně, nevím proč. Vy byste usnul, kdybyste si teď šel lehnout?

MATTI · Ano.

EVA · Závídím vám. Tak mi přichystejte náčiní. Otec si přeje, abychom tu nějaké raky měli. *Otočí se na podpatku a chce jít, přičemž znovu předvádí chůzi, kterou viděla v biografu.*

MATTI *získán* · Myslím, že se přece jen vypravím. Odvezu vás tam.

EVA · Nejste příliš unaven?

MATTI · Probral jsem se a cítím se docela svěží. Stačí, když se převléknete, abyste se mohla brouzdat vodou.

EVA · Náčiní je v komoře. *Odchází.*

Matti si oblékne kazajku.

EVA *se vrací ve velmi krátkých kalhotkách* · A kde máte náčiní?

MATTI · Nachytáme je rukama. Je to mnohem hezčí, naučím vás to.

EVA · Ale s náčiním je to pohodlnější.

MATTI · Byl jsem nedávno na ostrově se služkou a s kuchařkou, taky bez náčiní, a bylo

to moc pěkné, můžete se zeptat. Jsem rychlý. Vy ne? Někdo má ovšem obě ruce levé. Raci jsou čilí a kamení je kluzké, ale venku je jasno, byl jsem se podívat; jen sem tam mráček.

EVA *otálí* · Já bych raději s nácíním. Chytneme jich víc.

MATTI · Potřebujeme jich tolik?

EVA · Otec se nedotkne ničeho, čeho není hodně.

MATTI · Tak vy to míníte vážně? Já myslel, že jich chytneme jen pár a že se pak oddáme zábavě. Je pěkná noc.

EVA · Vám se zdá všechno pěkné. Dojděte raději pro nácíní.

MATTI · Nežněte se přece za těmi raky s takovou opravdovostí a ukrutností! Stačí jich pár. Víím o místě, kde jich je hodně. Za pět minut jich máme tolik, že nám každý uvěří, že jsme na nich byli.

EVA · Jak to myslíte? Jde vám vůbec o raky?

MATTI *po přestávce* · Je možná už trochu pozdě. Musím ráno v šest z postele, abych fordou přivezl ataše z nádraží. Jestli se budeme do tří nebo do čtyř brouzdat po ostrově, tak na spánek moc nezbude. Ale odvést vás tam samozřejmě můžu, jestli mermomocí chcete.

Eva se beze slova otočí a vyjde. Matti zase svolékně kazajku a usedne k novinám. Z parní lázně přichází Laina.

LAINA · Fina s krmičkou se nechají ptát, jestli byste nepřišel dolů k vodě. Je tam ještě veselo.

MATTI · Jsem unaven. Byl jsem dnes na trhu a předtím jsem odvez traktor na rašelišti a přetřhl se mi provazy.

LAINA · Já jsem z toho pečení taky jak ubitá; mám těch zasnub už plné zuby. Ale musela jsem se doslova nutit, abych od nich šla. Je tak jasno a je zrovna hřích si jít lehnout. *Při odchodu se dívá z okna.* Možná,

že přece jenom ještě zajdu na chvilku dolů, štolba bude zaručeně zase hrát na harmoniku, a já ho ráda poslouchám. *Odhází velmi unavena, ale odhodlána zajít znovu k vodě.*

EVA *vstoupí, právě když Matti chce odejít druhými dveřmi* · Přeji si, abyste mě ještě odvezl na nádraží.

MATTI · Během pěti minut, jen co otočím fordou. Počkám před vraty.

EVA · Dobře. Jak vidím, neptáte se ani, co chci na nádraží.

MATTI · Řekl bych, že chcete stihnout vlak do Helsink v jedenáct deset.

EVA · Nejste ani překvapen, jak vidím.

MATTI · Proč bych měl být překvapen? Nic se tím nezmění a málokdy to k něčemu je, když jsou šoféři překvapeni. Většinou si toho nikdo nevšimne a nemá to význam.

EVA · Jedu na několik týdnů do Bruselu k přítelkyni a nechci tím otce znepokojit. Musel byste mi půjčit dvě stě marek na jízdenku. Otec vám je samozřejmě vrátí, až mu o tom napíše.

MATTI *s malým nadšentím* · Dobře.

EVA · Doufám, že se o peníze nestrachujete. I když je otci lhostejno, s kým se zasnoubím, nebude přece jen chtít zůstat dlužen právě vám.

MATTI *opatrně* · Nevím, jestli bude mít pocit, že dluží něco mně, když dám peníze vám.

EVA *po přestávce* · Lituji velice, že jsem vás o to žádala.

MATTI · Nemyslím, že by vašemu otci bylo jedno, když uprostřed noci před zasnubami odjedete, zatím co se už dopékají v troubě koláče. Že vám v nerozvážené chvíli poradil, abyste si hleděla mě, to mu nesmíte zazlívát. Váš pan otec to s vámi myslí dobře, slečno Evo. Sám mi to naznačoval.

Když je ožralý, nebo řekneme, když vypil o sklenku víc, tak nepozná, co by vám sloužilo ku prospěchu, nýbrž řídí se citem. Ale když je střízlivý, stane se zase rozumným, a pak vám koupí ataše, který za ty peníze stojí, a z vás bude ministryně v Paříži nebo v Revalu a můžete v takový pěkný večer dělat, na co právě máte chuť; a když se vám nechce, tak nemusíte.

EVA · Tak vy mi teď radíte, abych si pana ataše vzala?

MATTI · Slečno Evo, nejste v takové finanční situaci, abyste si mohla dovolit způsobit panu otci starosti.

EVA · Jak vidím, změnil jste názor. Jste jako větrná korouhvička.

MATTI · Správně. Ale není to spravedlivé mluvit o větrné korouhvičce, nýbrž neuvážené. Jsou ze železa a není nad ně nic pevnějšího. Ale vám schází pevný podklad, který dodává stabilitu. *Naznačuje pohybem palce a ukazováčku peníze.*

EVA · Když vám schází podklad pro to, abyste mi mohl poskytnout poctivě míněnou radu, pak bohužel budu muset brát vaši dobrou radu s rezervou. Vaše hezká slova o tom, jak dobře to se mnou otec míní, vyplývají zřejmě jen z nechuti riskovat peníze za mou jízdenku.

MATTI · Mé místo šoféra k tomu můžete připočít, nezdá se mi právě špatné.

EVA · Jste dosti velký materialista, jak se zdá, pane Altonene, nebo, jak by se řeklo ve vašich kruzích, víte, na které straně je chleba pomazaný máslem. Rozhodně jsem nepoznala dosud nikoho, kdo by dával tak otevřeně najevo, jak se strachuje o své peníze nebo vůbec o dobré bydlo. Vidím, že na peníze nemyslí jen ti, co je mají.

MATTI · Je mi líto, že jsem vás zklamal. Nemohl jsem tomu však zabránit, když jste

se mě tak otevřeně ptala. Kdybyste to byla jen tak naznačovala mezi řádky, tak jsme o penězích vůbec nemuseli mluvit. Peníze vnášíjí vždycky do všeho nesouzvuk.

EVA *usedne* · Já si ataše nevezmu.

MATTI · Když o tom tak trochu přemyslím, tak nechápu, proč si zrovna tohohle nechcete vzít. Mně totiž připadá jeden jako druhý, a měl jsem co dělat s několika. Mají vzdělání a nehodí po vás botou, ani když jsou ožralí. A na peníze nekoukají, zvláště když nejsou jejich. A dokážou si vás vážit, stejně jako dokážou rozeznat jedno víno od druhého, poněvadž se to učili.

EVA · Já si ataše nevezmu. Myslím, že si vezmu vás.

MATTI · Jak to myslíte?

EVA · Otec by nám mohl dát pilu.

MATTI · To jako — vám.

EVA · Nám, když se vezmeme.

MATTI · V Karélii jsem sloužil na statku, kde byl pánem někdejší čeledín. Když přišel na návštěvu probošt, posílala ho paní na ryby. A když tam byla jiná společnost, tak sedával vzadu u kamen a vykládal si pasiáns, jakmile byl hotov s odzátkováním flašek. Měli už velké děti. Volali ho křestním jménem. „Viktore, dones galoše, ale ať ti to dlouho netrvá!“ To by nebylo podle mého gusta, slečno Evo.

EVA · Ne, vy byste chtěl mít vrch. Dovedu si představit, jak byste asi se ženou zacházel.

MATTI · Přemýšlela jste o tom?

EVA · Samozřejmě, že ne. Snad si nemyslíte, že celý den myslím jen na vás. Nevím, jak můžete být tak domýšlivý. Mám v každém případě po krk toho, že stále jen mluvíte o sobě, o tom, co by se vám chtělo, co by bylo podle vašeho gusta a co

jsste vy zaslechl. Prohlédla jsem vaše nevinné historky i vaše nestoudnosti. Nemohu vás ani vystát, poněvadž se mi hnusí egoisti, abyste věděl! *Odchází. Matti zase usedne k novinám.*

7. Svaz nevěst pana Puntily

Dvůr na Puntile. Je nedělní ráno. Na terase obytného domu se Puntila holt a hádá se přitom s Evou. Zdá se slyšet hlas zvonů.

PUNTILA · Ataš se vezmeš a hotovo. Jinak nedostaneš ani feník. Jsem za tvou budoucnost odpovědný.

EVA · Před časem jsi řekl, že si ho nemám brát, jakmile se přesvědčím, že není muž jak se sluší a patří! Že se mám vdát za někoho, koho budu mít ráda.

PUNTILA · Když o skleničku přeberu, řeknu tak leccos. A vůbec, nemám rád, když mě chytáš za slovíčka. A jestli tě ještě jednou přistihnu s tím šoférem, tak uvidíš. Jak jsi s ním vyšla ze sauny, mohli tě stejně dobře vidět i cizí lidi. To by pak byla pěkná ostuda! *Zahledí se náhle do dálky a zařve.* Co dělají ty kobyly na jetišti?

HLAS · Štolba to nařídil!

PUNTILA · At jsou okamžitě pryč! *Evě* · Jak se na půl dne vzdám ze statku, je všechno vzhůru nohama. Co myslíš, proč jsou kobyly v jeteli? Poněvadž se štolba miliskuje se zahradnicí. A proč je jalovice, která má teprve rok a dva měsíce, březí, a proto už neporoste? Poněvadž se krmička miliskuje s adjunktem. Nezbyvá jí přitom samozřejmě čas, aby si všimla, jestli býk neobtěžuje jalovici. Může si skočit, na co se mu zachce. A kdyby se

zahradnice neválela se štolbou — však já jí to vytmavím! Nebyl bych letos prodal jen metr rák rajčat. Jakpak má také mít přitom správný vztah k mým rajčátům, které odjakživa bývaly zlatý důl! Ale já to miliskování na statku zatrhnou, přijde mě zatraceně draho. Slyšíš? A to s tím šoférem si zapamatuj, nedám si ničít statek, všechno má své meze.

EVA · Já statek neničím.

PUNTILA · Varuju tě. Žádný skandál nestrpím. Řídím ti svatbu za šest tisíc marek a činím se, aby ses vdala do nejlepších kruhů — celý les mě to bude stát; a víš ty vůbec, co takový les je? — a ty se chováš stejně jako ta moje sebranka, a dokonce se šoférem.

Matti se objevil dole na dvoře. Naslouchá.

PUNTILA · Neplatil jsem ti penzionát v Bruselu, abys padla kolem krku tomu šoférovi, nýbrž proto, abys dovedla zachovat od služebnictva patřičný odstup. Jinak bude čím dál tím drzejší a za chvíli by ti tancovalo po břiše. Deset kroků od těla a žádné důvěrnosti, jinak je z toho zmatek! A v tomhle nepovolím. *Odejde do domu.*

Před vraty se objeví čtyři ženy z Kurgely. Radí se, sejmou šátky z hlav, nasadí si na ně slaměné věnce a vyšlou jednu napřed. Na dvůr vstoupí telefonistka Sandra.

TELEFONISTKA · Dobré jitro, chtěla bych mluvit s panem Puntilou.

MATTI · Nevím, jestli dnes bude k mluvení. Není ve své kůži.

TELEFONISTKA · Myslím, že svou snoubenku přijme.

MATTI · Vy jste s ním zasnoubena?

TELEFONISTKA · Mám ten dojem.

PUNTILŮV HLAS · A slova jako láska a tak ti zakazuju. Je to jen jiný výraz za kdekou prasečinu a žádnou prasečinu

na Puntile nestrpím. Zásnuby jsou připraveny. Dal jsem zabít prase, které mi už tu radost neudělá, aby zase obživlo, vrátilo se do chlívků a trpělivě žralo dál jen proto, že sis to rozmyslela. A vůbec, všechno už jsem podle toho zařídil a chci mít na Puntile pokoj! A tvá světnice se zavře, vezmi to laskavě na vědomí.

Matti uchopil dlouhé koště a mete dvůr.

TELEFONISTKA · Hlas toho pána mi zní nějak povědomě.

MATTI · To se nedivím, když jde o hlas vašeho snoubence.

TELEFONISTKA · Je to jeho hlas, ale také není. V Kurgele zněl nějak jinak.

MATTI · Ach tak, v Kurgele to bylo. Nestalo se to, když tam sháněl tu zákonnou kořalku?

TELEFONISTKA · Možná, že hlas nepoznávám jen proto, že to bylo za jiných vnějších okolností a že jsem mu viděla do obličejů. Byl laskavý, seděl v autě a na tváři se mu zračily ranní červánky.

MATTI · Ten obličej znám, i ty červánky. Uděláte dobře, když se zase vrátíte domů. Jste tady nadbytečná.

Na dvůr vstoupí Ema-kořalečnice. Předstírá, že telefonistku nezná.

EMA—KOŘALEČNICE · Je tady pan Puntila? Potřebovala bych s ním ihned mluvit.

MATTI · Není bohužel zde. Ale tady je jeho snoubenka, promluvte si s ní.

TELEFONISTKA *hraje divadlo* · Není to Ema Takinainenová, co pašuje kořalku?

EMA—KOŘALEČNICE · Cože dělám? Že pašuju kořalku, říkáš? Poněvadž potřebuju trochu špiritusu, když policajtově ženě masíruju nohy? Můj špiritus bere manželka přednosty nádraží na jemnou třesňovku, z toho vidíš, že je zákonný. A jakápak snoubenka? Sandra z kurgelské centrály že je zasnoubena s mým snou-

bencem, s panem Puntilou, který je tady bytem, jak vyrozumívám? To je trošku moc, ty hadrnice!

TELEFONISTKA *září* · A copak tady mám, ty kořalečnice? Co vidíš na mém prstě?

EMA—KOŘALEČNICE · Bradavici. Ale copak ty vidíš na mém prstě? Já jsem zasnoubená, ne ty. A stvrdilo se to prstýnkem i kořalkou.

MATTI · Jsou obě dámy z Kurgely? Mám dojem, že tam máme nevěst jako máku. *Na dvůr přichází děvečka Lisu a farmaceutka Manda.*

DĚVEČKA A FARMACEUTKA *současně* · Bydlí tady pan Puntila?

MATTI · Jste z Kurgely? Jestli ano, tak tady nebydlí. Musím to vědět, jsem jeho šofér. Pan Puntila, se kterým jste se asi zasnoubily, je někdo jiný, kdo má zřejmě stejné jméno.

DĚVEČKA · Ale já jsem Lisu Jakkarová, se mnou se pán opravdu zasnoubil, můžu to dokázat. *Ukazuje na telefonistku.* I tahle to může dokázat, s ní se taky zasnoubil.

EMA—KOŘALEČNICE A

TELEFONISTKA *současně* · Ano, můžem to dokázat, jsme všechny s ním pravoplatně zasnoubeny!

Všechny čtyři se hlasitě smějí.

MATTI · Jsem rád, že to můžete dokázat. Řeknu vám rovnou: Kdyby se za pravoplatnou snoubenku vydávala jen jedna, tak by mě to zvlášť nezajímalo, ale hlas davu na mě platí vždy a všude. Navrhuju, abyste založily svaz nevěst pana Puntily. A tím vyvstane zajímavá otázka: Co hodláte podniknout?

TELEFONISTKA · Máme mu to říct? Pan Puntila nás před nějakou dobou osobně pozval, abychom všechny čtyři přišly, až se tu budou slavit velké zásnuby.

MATTI · Takové pozvání je jako loňský sníh.

Připadaly byste pánovi jako čtyři divoké kachny z bažin, co přilétají, když lovci odešli domů.

EMA—KORALEČNICE · Ó já, to nezní jako: Buďte vítány!

MATTI · Neříkám, že vítány nejste. Přišly jste jen v určitém ohledu poněkud brzy. Musím hledět, abych vás uvedl ve vhodnou chvíli, až vítány budete a až ve vás jasným okem rozezná nevěsty, jimiž jste.

FARMACEUTKA · Má to být jenom legrace a takové malé štípnutí při tanci.

MATTI · Jestli se zvolí vhodná doba, tak by se to mohlo povést. Jakmile se totiž pozvedne nálada, mají rádi něco zvláštního. Pak by ty čtyři nevěsty mohly přijít. Probošt se bude divit a ze soudce se stane jiný a šťastnější člověk, až uvidí, že se probošt diví. Ale všechno musí jít po pořádku, jinak by se pan Puntila v tom nevyznal, až bychom za zpěvu hymny a s praporem ze spodničky vtáhli jako svaz nevěst do sálu.

Všichni se hlasitě smějí.

EMA—KORALEČNICE · Myslíte, že z toho kouká aspoň kafičko a potom nějaký ten taneček?

MATTI · To je požadavek, který svaz možná prosadí jako požadavek oprávněný. Vždyť se vzbudily naděje a vznikly výlohy — předpokládám totiž, že jste přijely drahou.

EMA—KORALEČNICE · První třídou!

Služka Fina nese do domu škopek s máslem.

DĚVEČKA · Čisté máslo!

FARMACEUTKA · Přicházíme rovnou z nádraží. Nevím, kdo jste, ale snad byste nám sklenku mléka mohl obstarat?

MATTI · Sklenku mléka? Před obědem ne, zkazily byste si chuť.

DĚVEČKA · Žádné strachy.

MATTI · Vaši návštěvě by spíš prospělo, kdy-

bych ženichovi sehnal sklenku, ale ne mléka.

TELEFONISTKA · Jeho hlas zněl poněkud suše, to je pravda.

MATTI · Sandra z telefonní centrály, která o všem ví, a co ví, zase dál poví, jistě chápe, proč vám neběžím pro mléko, nýbrž proč přemýšlím, jak bych pánovi sehnal akvavit.

DĚVEČKA · Není tady na devadesát krav? Aspoň jsem to slyšela.

TELEFONISTKA · Ale ten hlas jsi neslyšela, Lisu.

MATTI · Doufám, že budete moudré a že se zatím spokojíte s vůní jídla.

Štolba nese s kuchařkou do domu zabité prase.

ŽENY *tleskají* · To vydá! — Jen aby bylo pěkně křupavé! — Přidej trochu majoránky!

EMA—KORALEČNICE · Myslíte, že si budu moct při obědě rozepnout sukni, až si mě nikdo nevšimne? Je mi už trošku úzká.

FARMACEUTKA · Pan Puntila si toho všimne zaručeně.

TELEFONISTKA · Při obědě ne.

MATTI · Umíte si představit, jaký to bude oběd? Budete sedět po boku soudci vznešeného výborského tribunálu. Tomu řeknu — *zarazt násadu koštěte do země a oslovť ji* — Vaše Blahorodí, tady jsou čtyři nemajetné ženy, které se obávají, že jejich nároky nebudou uznány. Putovaly mnoho mil po zaprášené silnici, aby se dostaly k ženichovi. Neboť jednoho rána před deseti dny přijel takový tlustý jemnostpán fordkou do vsi, vyměnil si s nimi prsteny a zasnoubil se, a teď se možná k tomu nebude chtít znát. Učiňte zadost své povinnosti a vyneste rozsudek. Ale varuju vás. Jestli je totiž nevezmete v ochranu, tak by jednoho dne mohlo být ve Vyboru po vznešeném tribunálu.

TELEFONISTKA · Bravo!

MATTI · I advokát vám u stolu připije. Co mu povíš, Emo Takinainenová?

EMA—KORALEČNICE · Povím mu, že mě těší, že se dostanu pod čepec, a jestli by mi nenapsal daňové přiznání a byl na ouředníky hodně přísný. A vedle toho bych mu řekla: A způsobte taky svou výřečností, aby můj starý nemusel zůstat dlouho na vojně, nemá obršta ve zvláštní lásce a sama taky na pole nestačím. A dohlídněte na to, aby mě kramář nebral na hůl, až mi bude do knihy zapisovat cukr a petrolej.

MATTI · Takhle byste dobře využila příležitosti. Ale to s těmi daněmi by přišlo v úvahu, jedině kdybys pana Puntilu nedostala. Ta, která ho dostane, bude moct platit. I s doktorem si přituknete. Co jemu povíte?

TELEFONISTKA · Pane doktor, mu povím, píchá mě zase v kříži, ale nemračte se tak na mě, stiskněte zuby, já vám účet za vyšetření zaplatím, jen co si vezmu pana Puntilu. A dejte si se mnou na čas — jsme teprve u kaše a vodu na kafe ještě ani nepřistavili — a vy jste odpovědný za zdraví lidu.

Dělník valí do domu soudek s pivem.

EMA—KORALEČNICE · Do toho se vejde piva!

MATTI · A taky s proboštem budete sedět. Co jemu povíte?

DĚVEČKA · Od teďka budu mít čas chodit v neděli do kostela, když se mi bude chtít.

MATTI · To by pro pohovor u stolu bylo málo. Dodám proto: Pane probošte, to, že děvečka Lisu dnes jí z porcelánového talíře, vás musí těšit nejvíc, poněvadž stojí psáno, že si před Bohem jsme všichni rovni. Pročpak tedy ne před panem Pun-

tilou? A jistě vám jako novopečená pani statkářová něco ušetří — pár flašek vína k narozeninám, jako dosud, abyste z kazatelny pronášel dál ty krásné řeči o nebeských luzích, když sama už na luzích pozemských krásy dojit nebude muset. *Puntila vstoupil za Mattiho projevů na balkón. Zamračeně naslouchal.*

PUNTILA · Až domluvíte, tak řekněte. Kdo je to tady?

TELEFONISTKA *se směchem* · Vaše nevěsty, pane Puntilo, snad je znáte?

PUNTILA · Já? Ani jednu z vás neznám.

EMA—KORALEČNICE · Ale ano, snad nás poznáte aspoň podle prstenů.

FARMACEUTKA · Ze záclonové tyče lékárny v Kurgely.

PUNTILA · Co tady chcete? Šířit pomluvy?

MATTI · Pane Puntilo, teď po ránu je na to možná nevhodná doba, ale právě jsme se tady radili, jak bychom při zasnubách na Puntile přispěli k zábavě, a tak jsme založili svaz nevěst pana Puntily.

PUNTILA · A proč jste nezaložili rovnou odborářskou organizaci? Kde se ty potloukáš, tam něco takového snadno vyraší z půdy, znám tě, znám noviny, které čteš!

EMA—KORALEČNICE · Je to jen pro legraci a snad pro trochu kafička.

PUNTILA · Znáš tu vaši legraci! Přišly jste, abyste vydíraly, abych vám hodil něco do chřtánu!

EMA—KORALEČNICE · No, no, no!

PUNTILA · Ale já vám povím, dělat si ze mě za mou přívětivost ještě dobrý den. Radím vám, abyste ze statku zmizely, než vás vyženu a zavolám policii. Ty tady jsi telefonistka z Kurgely, tebe poznávám. Dám si na úřadě zjistit, jestli pošta schvaluje takové legrace. A kdo jsou ty ostatní, to ještě vypátrám.

EMA—KOŘALEČNICE · Rozumíme. Víte, pane Puntilo, šlo nám spíš o to, abychom měly na stará kolena na co vzpomínat. Myslím, že si na tom vašem dvoře aspoň na chvíli dřepnu, abych jednou mohla říct: Seděla jsem kdysi na Puntile, byla jsem pozvána. *Usedne na zem.* Tak, a teď mi to už nikdo nemůže popřít, teď sedím. Nemusím nikomu říkat, že to nebylo na židli, ale na holé tavastlandské zemi, o které se v učebnicích píše, že sice stojí pot, ale že se za něj taky odměňuje. Či pot stojí a komu se za to odměňuje, to se tam už samozřejmě nepíše. Nečichla jsem si k pečenému teleti, neviděla jsem snad škopek s máslem a nebylo tu snad pivo? *Zptvá.*

A hora a jezero, nad horou mraky jdou! Milují tavastlandští lidé ten kraj od zelených lesů až po vodárnu aabosskou.

Mám pravdu? A teď mě zvedněte, nenechte mě dřepět v té historické pozici.

PUNTILA · Ven ze dvora!

Čtyři ženy odhodí slaměné věnce na zem a odcházejí. Matti slámu zamete.

8. Finské povídky

Okresní silnice. Je večer. Všecky čtyři ženy na cestě domů.

EMA—KOŘALEČNICE · Jakpak máš poznat, jakou mají zrovna náladu. Když se podle libosti nachlastali, jsou samá legrace a štípou tě bůhví kde, takže máš co dělat, aby nebyli moc dotěrní a nezatáhli tě do křoví, ale pět minut po tom jim něco přelítne přes nos a nejradši by na tebe zavolali policii. Musím mít v botě hřebík.

TELEFONISTKA · Taky podrážka se utrhla. DĚVEČKA · Takové boty pět hodin chůze po okresní silnici nevydrží.

EMA—KOŘALEČNICE · Ba, je po botách. A měly ještě rok vydržet. Potřebovala bych kámen. *Všechny usednou, Ema zatlouká hřebík.* Jak jsem řekla, v pánech se nevyznáš, hned jsou takoví, hned zase makoví. Žena dřívějšího strážmistra pro mě leckdy poslala uprostřed noci, abych jí zmasírovala oteklé nohy, a pokaždé byla jiná, podle toho, jak zrovna vycházela s mužem. Měl něco se služkou. Když mě jednou podarovala pralinkami, tak jsem věděla, že služku propustil. Ale krátce nato asi přece jen zase za ní zašel, poněvadž si za nic na světě nemohla vzpomenout, že jsem ji za měsíc masírovala desetkrát, a ne jenom šestkrát, ať si lámala hlavu jak chtěla. Tak krátkou paměť měla najednou.

FARMACEUTKA · Někdy mají taky dlouhou. Jako Pekka-Amerikán, co se za morem vzmožil na majetek a vrátil se po dvaceti letech k příbuzným. Byli tak chudí, že na mé matce žebrali slupky od brambor, a když je navštívil, tak ho pohostili telecí pečínkou, aby měl dobrou náladu. Ale když jí snědl, spustil, že babičce jednou půjčil dvacet marek, a vrtěl hlavou nad tím, že se jim vede tak bídně, že ani dluhy nemůžou splatit.

TELEFONISTKA · Ti to umějí. Ale z něčeho přeci zbohatnout musejí. Jeden statkář z našeho kraje se nechal jednou v zimě roku 1908 uprostřed noci vést svým deputátníkem přes zamrzlé jezero. Věděli, že je led popraskaný, ale nevěděli kde, a tak musel deputátník jít před ním po celých dvanáct kilometrů. Pán hned ze začátku dostal strach, a tak mu slíbil koně, jestli se dostanou na druhou stranu. Když byli

uprostřed, dal se znovu do řeči a řekl: Jestli se ti povede přejít a jestli se neprobodím, dostaneš tele. Pak se objevilo světlo ze vsí, a tak pobízeli: Čiň se, ať si hodinky zasloužíš. Padesát metrů od břehu už mluvil jenom o pytli brambor, a když došli na břeh, dal mu marku a povídal: Trvalo ti to dost dlouho. — Jsme prostě na ty jejich triky a vtipy moc hloupí a pokaždé na ně zase naletíme. Proč? Vypadají jako našinci, a to klame. Kdyby vypadali jako medvědi nebo zmije, tak by si člověk dával pozor.

FARMACEUTKA · Nejlepší je, nic si s nimi nezačínat a nic od nich nechtít!

EMA—KOŘALEČNICE · Nic od nich nechtít, to se lehko řekne, když oni mají všecko a my nic. Nenabírej z řeky, když můžeš leknout žízni!

FARMACEUTKA · Poslyšte, chce se mi hrozně pít.

DĚVEČKA · Mně taky. V Kausale měla jedna něco se synkem sedláka, co u něho sloužila. Dostala dítě, ale před soudem v Helsinkách chlap všecko zapřel, aby nemusel platit alimenty. Její matka si proto vzala advokáta a ten položil soudu na stůl jeho dopisy z vojny. A ty byly takové, že všechno bylo docela jasné a že by byl musel dostat pět let za křivou přísahu. Ale když soudce přečet první dopis, hezky pomalu, přišla ta ženská za ním a vyžádala si dopisy zpátky, takže žádné alimenty nedostala. Slzy se jí prý finuly proudem, když vyšla od zemského soudu, její matka se vztekala a selský synek se smál. Tomu se říká láska.

TELEFONISTKA · To byla od ní hloupost.

EMA—KOŘALEČNICE · Přijde na to. Někdy to může být pravý opak. Jeden chlap od Vyborku nechtěl od nich nikdy nic

přijmout. Byl v osmnáctém roce u rudých a v Tampere ho za to strčili do lágru. Byl ještě mladej a musel tam hlady žvejkat trávu, poněvadž jim nedali ani nažrat. Jeho matka ho navštívila a přinesla mu něco k jídlu. Byla to deputátnice a statkářka jí dala rybu a libru másla. Šla pěšky, a když potkala nějaký povoz, tak se kousek svezla a sedlákovi řekla: „Jdu do Tampere navštívit syna Athiho v tom lágru pro bolševiky, a statkářka mi dala pro něj rybu a libru másla. Je hodná, že?“ Když ale sedlák slyšel, že syn je bolševik, poručil jí zase slézt, a tak šla dál, až přišla k ženským, co u řeky praly prádlo, a těm zase vykládala: „Jdu do Tampere navštívit syna v tom lágru pro bolševiky a dobráčka statkářka mi dala pro něho rybu a libru másla.“ A když dorazila do lágru v Tampere, spustila svou písničku i před velitelem, a ten se usmál a pustil ji dovnitř, ať se to jinak nesmělo. Před lágrem ještě tráva rostla, ale za ostatním drátem nebyla žádná, ani lísteček se nenašel na stromě, všecko bylo snědeno. Opravdu, tomu můžete věřit. Neviděla Athiho už dva roky, to víte, občanská válka a potom zajetí, a hubený byl ažaž. „Tak tady jseš, Athi! Podívej, nesu ti rybu a máslo, statkářka mi je pro tebe dala.“ Načež jí Athi popřál dobrý den a zeptal se, co dělá její revma a co sousedi, ale rybu ani máslo za nic na světě nechtěl vzít, naopak se rozzlobil a spustil: „To jsi vyžebřala na statkářce? Klidně si to zase sbal, od těchhle lidí nic nechci.“ A tak ty své dary zase musela zabalit, ať Athi měl hlad jako vlk, rozloučila se a nastoupila cestu zpátky, zase pěšky, a vozem jen tehda, když ji někdo svez. Kočímů teď řekla: „Můj Athi v zajateckém lágru ode mne nevzal ani rybu, ani máslo, že jsem je vyžebřala

na statkářce. Prý od takových lidí nic nechce.“ A poněvadž cesta byla dlouhá a ona stará, musela občas usednout na okraj silnice a sníst kousek másla a ryby, i když ani jedno, ani druhé za moc nestálo, a ryba dokonce už mírně zapáchala. Ale ženám u řeky teď řekla: „Můj Athi v zajateckém lágru ode mne rybu ani máslo nechtěl vzít, že jsem je vyžebřala na statkářce. Prý od takových lidí nic nechce.“ A to říkala každému, koho potkala, a udělala tím na všechny velký dojem, a ta cesta byla osmdesát kilometrů dlouhá.

DĚVEČKA · Jsou lidi jako Athi.
EMA—KOŘALEČNICE · Ale mělo by jich být víc.
Vstanou a mlčky pokračují v cestě.

9. Puntila zasazuje dceru člověku

Fidelná s malými stolky a obrovským bufetem. Probošt, soudce a advokát pijí vstoje kávu a kouří. V koutě sedí Puntila a mlčky si přihýbá. Vedle se tančí při hudbě z gramofonu.

PROBOŠT · Na opravdovou víru se narazí zřídka. Místo toho se člověk setká s takovými pochybnostmi a s takovou lhostejností, že by si nad naším lidem zoufal. Věčně jim tluču do palice, že by bez Něho ani borůvka nevyrostla, ale oni přijímají výtvořky boží jako něco naprosto samozřejmého a sežerou to, jako by tomu tak muselo být. Zčásti tato nevíra pramení ze skutečnosti, že nechodí do kostela a že mě nechají kázat před prázdnými lavicemi, jako by neměli dost bicyklů, ačkoli každá děvečka nějaký má. Ale zčásti taky pramení ze špatnosti, která je

vrozená. Jak si jinak vysvětlit, že člověk, kterému minulý týden na smrtelném loži vykládám o tom, co ho čeká na onom světě, se mě zeptá: Co myslíte, neškodí ten déšť bramborám? Taková věc si na vás vynutí otázku, jestli celá naše činnost není prostě pro kočku!

SOUDECE · Chápu vás. Vnášet mezi takové zulukafry kulturu není žádný med.

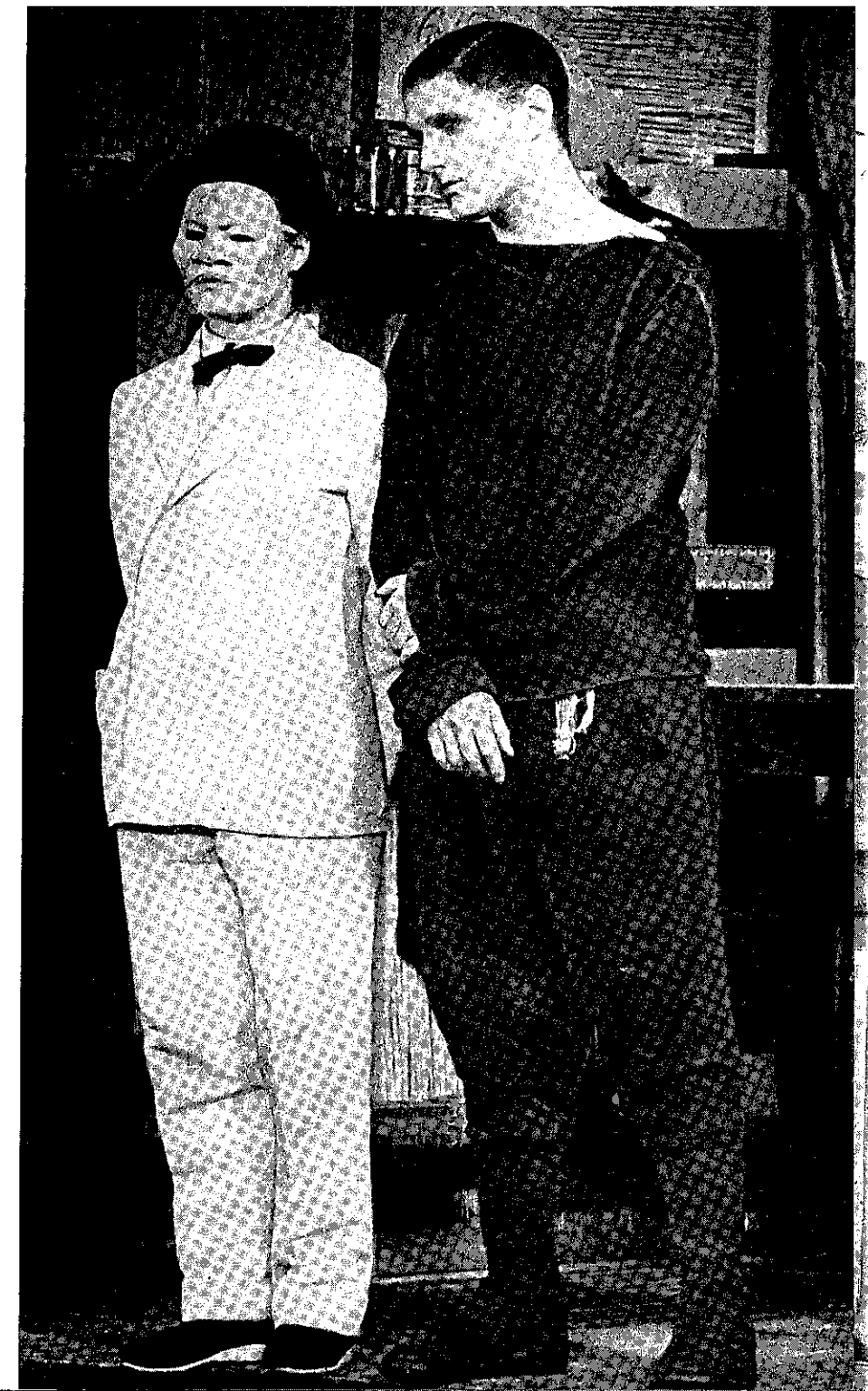
ADVOKÁT · My advokáti to také nemáme lehké. Žili jsme odjakživa z drobného sedláka, z jeho železného charakteru, který se radši octne na mizině, než by se vzdal svého práva. A ti lidé se ještě pořád docela rádi přou, ale lakota jim v tom přece jenom brání. Docela rádi se navzájem urážejí, pobodají a napalují, ale jak poznají, že proces stojí peníze, tak rychle ztrácejí zápal a jen z mamonu předčasně ukončí i ten nejkrásnější spor.

SOUDECE · To zaviniho naše zkomercializované století. Přináší s sebou zpovrchnění a dává zanikat všemu, co bylo kdysi dobrého. Je strašně těžko neztrácet víru v lid a pokoušet se stále znovu o to, aby se stal aspoň trochu kulturnějším.

ADVOKÁT · Puntilovi rodí rok co rok pole sama od sebe, ale takový proces je ve srovnání s tím strašlivě citlivá záležitost, z které často zešedivíte dříve, než z ní něco pořádného uděláte. Kolikrát si člověk říká: Teď je s tím konec, teď se v tom nedá pokračovat, s novými důkazy nelze přijít, odumřte nám to v plenkách. A pak se najednou ukáže, že to přece jen ještě jde, a proces zase ožije. Nejopatrněji se s ním musí zacházet v kojeneckém věku, to je úmrtnost nejvyšší. Jak ho jednou vypláte do věku jinošského, tak si už umí poradit sám. A proces, který je starší než čtyři pět let, má všechny předpoklady, aby se dočkal dlouhého věku a šedin. Ale

DOBRY ČLOVĚK ZE S'-ČCHUANU

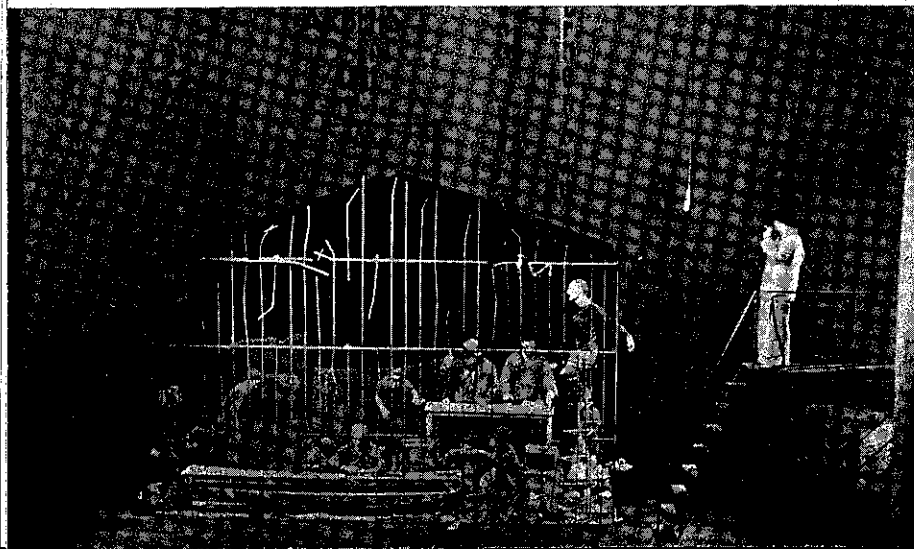
Käthe Reichelová v roli Šuej Ta a Ekkehard Schall jako Jang Sun (Berlínský ensemble — foto Gerda Goedhartová)

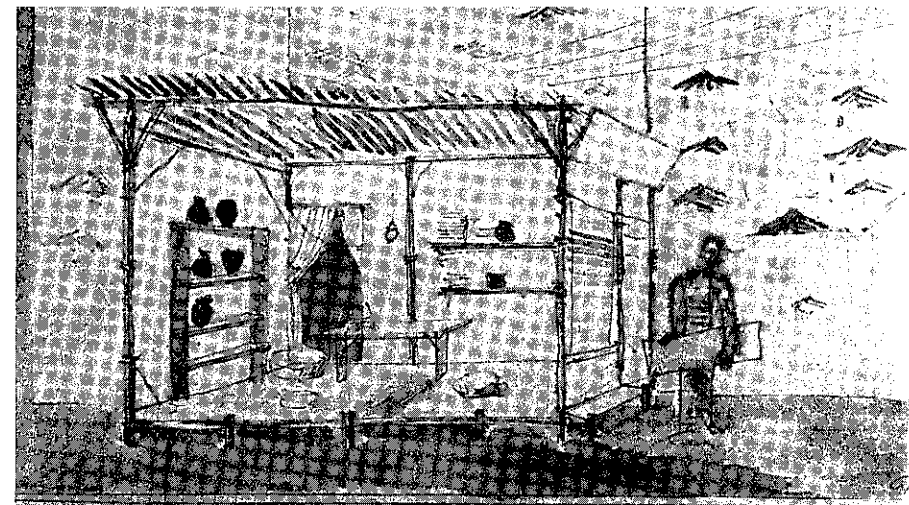
DOBRY ČLOVĚK
ZE S'-ČCHUANU

Käthe Reichelová v roli Šuej Ta' (Berlinský ensemble — reprodukce z knihy C. Niesena: Brecht auf der Bühne)

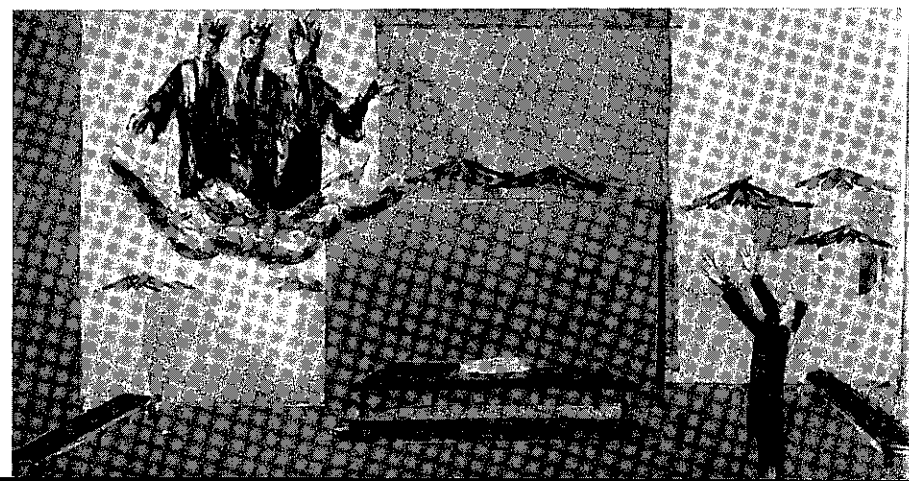
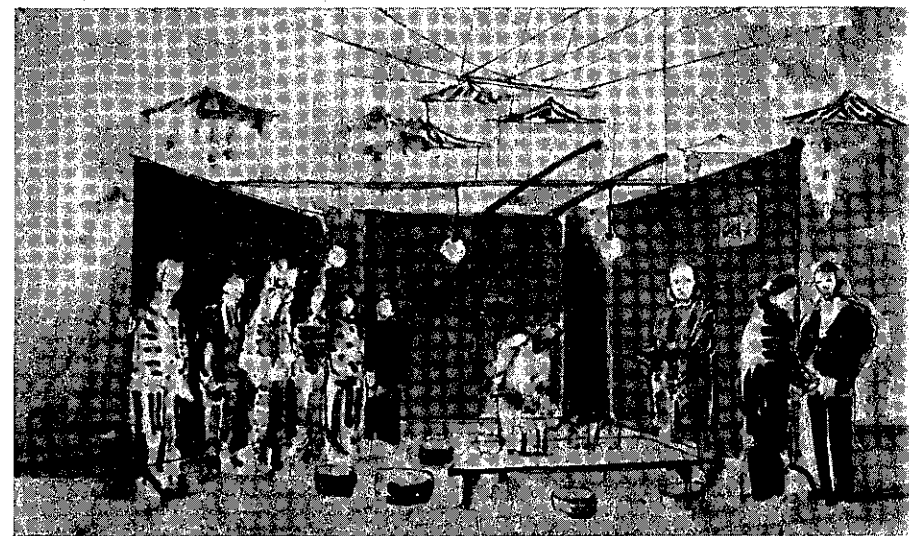
DOBRY ČLOVĚK
ZE S'-ČCHUANU

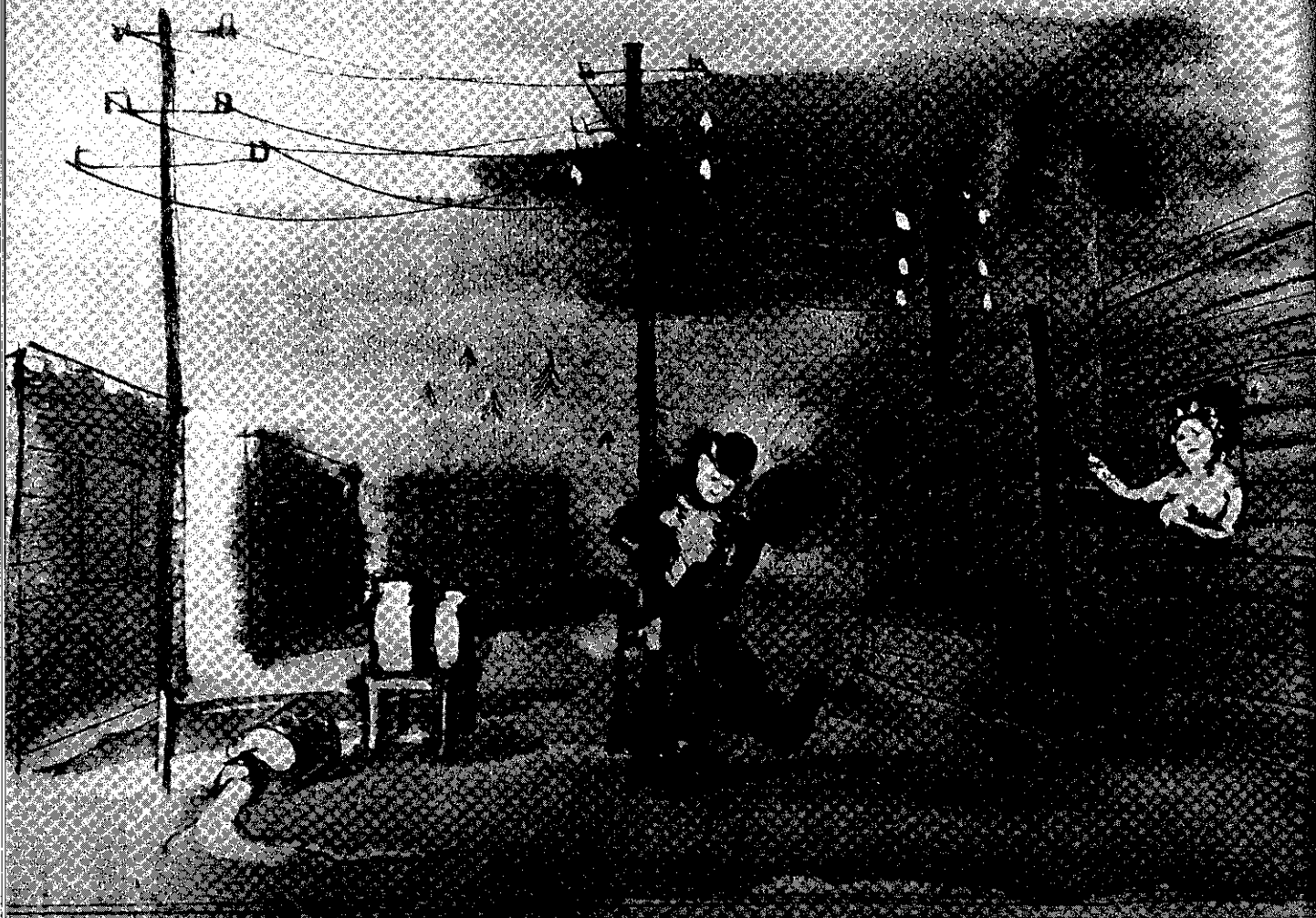
Šuej Taova továrna na zpracování tabáku (Berlinský ensemble — foto Percy Pauschta)

DOBRY ČLOVĚK
ZE S'-ČCHUANU

*Jevištní skici Caspara Nehera
Krámeč s kuřivem
Vedlejší místnost laciného restaurantu na
předměstí
Soudní síň — závěr*

PAN PUNTILA
A JEHO SLUŽEBNÍK
MATTI

*Jevištní skica Caspara Nehera ke scéně
Puntila se zasnubuje*

než se tak daleko dostane! Ach, je to psi život!

Vstoupí ataše s proboštovou.

PROBOŠTOVÁ · Pane Puntilo, měl byste si hledět hostů. Pan ministr právě tančí se slečnou Evou, ale už se po vás ptal.

Puntila neodpoví.

ATAŠÉ · Paní proboštová dala teď právě ministrovi rozkošně vtípnou odpověď. Zeptal se, jestli se jí líbí jazz. Ještě nikdy v životě jsem nebyl tak napjatý, jak se z té šlamastiky dostane. Ale ona chvilku přemýšlela a pak odpověděla, že se přece k hudbě kostelních varhan stejně tančit nedá a že jí je tedy jedno, na jaké nástroje se hraje. Ministr se mohl nad vtípem popukat smíchy. Co tomu říkáš, Puntilo?

PUNTILA · Nic, já své hosty nekritizuju. Pokyne soudci. Fredriku, líbí se ti ta vizáž?

SOUDCE · Která?

PUNTILA · Vizáž ataše. Řekni, docela vážně!

SOUDCE · Dej si pozor, Johannesi, ten punč je dost silný.

ATAŠÉ *si brouká melodii, která se ozývá z vedlejší místnosti, a pohybuje nohama do taktu* · Leze to do nohou, že?

PUNTILA *pokyne znovu soudci; ten se to snaží nebrat na vědomí* · Fredriku! Řekni pravdu, jak se ti líbí? Má mě stát les.

Ostatní pánové si rovněž broukají písničku.

ATAŠÉ *nic netuše* · Texty si nejsem s to zapamatovat, už ve škole tomu tak bylo, ale rytmus mám v krvi.

ADVOKÁT *poněvadž mu Puntila zuřivě kyne* · Je tu trochu horko, pojďme do salónu! *Chce ataše odvléci.*

ATAŠÉ · Ale nedávno jsem si přece jen jeden verš zapamatoval: „We have no bananas.“ Jsem tedy optimista, pokud jde o mou paměť.

PUNTILA · Fredriku! Prohlédni si ji a pak mi pověz své mínění! Fredriku!

SOUDCE · Znáte ten vtíp o židovi, který nechal viset kabát v kavárně? Pesimista na to řekne: Dostane ho zpátky! A optimista: Co vás vede, nedostane!

Pánové se smějí.

ATAŠÉ · A dostal jej zpátky?

Pánové se smějí.

SOUDCE · Myslím, že vám pointa není tak docela jasná.

PUNTILA · Fredriku!

ATAŠÉ · To mi musíte vysvětlit. Myslím, že jste spletl odpovědi. Optimista přece řekne: Ano, dostane ho zpátky!

SOUDCE · Ne, to řekne pesimista! Rozumějte, vtíp je v tom, že kabát je starý a že bude lépe, když se ztratí!

ATAŠÉ · Ach tak, kabát je starý? To jste zapomněl podotknout. Hahaha! To je nejlepší vtíp, který jsem slyšel!

PUNTILA *zamračeně ustane* · Teď musím zakročit. Takového člověka tu strpět nesmím. Fredriku, ty mi odpíráš přímou odpověď na vážnou otázku, co říkáš vizáži, kterou mám dostat do rodiny. Ale já jsem natolik mužem, abych si uměl poradit sám. Člověk bez humoru pro mě není člověk. *Důstojně.* Opusťte můj dům, ano, vy, a nerozhlížejte se, jako by se to mohlo týkat někoho jiného.

SOUDCE · Puntilo, zacházíš moc daleko.

ATAŠÉ · Pánové, prosím, abyste celou příhodu zapomněli, nemáte tušení, jak překerní je postavení členů diplomatického sboru. Pro sebernější morální skvrničku vám mohou odepřít agrément. V Paříži na Montmartru se tchyně rumunského legačního rady pustila deštníkem do svého milence, a byl z toho okamžitě skandál.

PUNTILA · Takové saranče ve fraku! Saranče požírající les.

ATAŠÉ *horlivě* · Rozumějte, nešlo o to, že měla milence, to je obvyklé, ani o to, že jej zbila, to se dá konec konců pochopit, ale šlo o to, že tak učinila deštníkem, to je vulgární. Záleží na nuanci.

ADVOKÁT · Puntilo, v tom má pravdu. Je v diplomatické službě, kde jsou na čest citliví.

SOUDCE · Punč je na tebe moc silný, Johanesi.

PUNTILA · Fredriku, nechápeš vážnost situace.

PROBOŠT · Pan Puntila je poněkud rozčilen, Anno. Snad by ses měla jít podívat do salónu!

PUNTILA · Milostpaní, žádný strach, že pozbudu klidu. Punč je normální, ale co je moc silné, je vizáž tohoto pána, která ve mně vzbuzuje odpor, vám pravděpodobně pochopitelný.

ATAŠÉ · Princezna Bibesco se o mém humoru vyslovila velmi lichotivě. Poznamenala k lady Oxfordové, že se vtipu nebo bonmotu smějí dřív, než se dořekne. Což znamená, že jsem neobyčejně chápavý.

PUNTILA · Ten, a humor, Fredriku!

ATAŠÉ · Dokud nepadnou jména, dá se všechno ještě spravit. Teprve když jsou urážky spojovány se jmény, je zle.

PUNTILA *notně sarkasticky* · Fredriku, co jen si mám počít? Zapomněl jsem jeho jméno a on říká, že se ho teď už nezbavím. Ale zaplať pánbůh, teď mě napadá, že jsem jeho jméno čet na dlužním úpise, který jsem měl koupit, a že se jmenuje Eino Silakka. Tak, a teď možná vypadne, co myslíš?

ATAŠÉ · Pánové, teď padlo jméno. Teď záleží na každém dalším slově, teď je třeba opatrnosti.

PUNTILA · Jsem bezmocný. *Náhle zarve.* Okamžitě odsud zmiz a víckrát ať se mi na

Puntile neobjevíš! Já svou dceru nevdám za saranče ve fraku!

ATAŠÉ *se k němu obrátí* · Puntilo, teď začínáš urážet. Tím překračuješ onu jemnou hranici, která nás dělí od skandálu, jenž propukne, jakmile mě vyhodíš z domu.

PUNTILA · Co je moc, to je moc. Má trpělivost je u konce. Předsevzal jsem si, že ti jemně naznačím, jak mi tvá vizáž jde na nervy, a že by bylo lépe, kdybys zmizel, ale ty mě nutíš, abych se stal poněkud jasnějším a řek: „Ven, ty sráči!“

ATAŠÉ · Puntilo, tím jsi mě urazil. Poručím se, pánové. *Odchází.*

PUNTILA · Teď ale rychle! Nohy na ramena! Já ti dám, ještě mi drze odpovídat! *Běží za ním. Všichni — až na proboštovou, jej následují.*

PROBOŠTOVÁ · Z toho bude skandál. *Vstoupí Eva.*

EVA · Co se děje? Co je to na dvoře za křik? PROBOŠTOVÁ *běží k ní* · Ach dítě, přihodila se nepříjemná věc, budeš se muset obrnit velkou duševní silou.

EVA · Co se stalo?

SOUDCE *dojde pro sklenku sherry* · Na, napij se, Evo. Tvůj otec vypil celou láhev punče, byl stížen náhlou idiosynkrií proti Einově obličejí a vyhnal ho.

EVA *se napije* · Sherry je cítit korkem, škoda. Copak mu řekl?

PROBOŠTOVÁ · Copak nejsi celá bez sebe, Evo?

EVA · No, ovšem.

Probošt se vrací.

PROBOŠT · Je to hrozné.

PROBOŠTOVÁ · Co je? Stalo se něco?

PROBOŠT · Na dvoře došlo ke strašné scéně. Házel po něm kamením.

EVA · A strefil se?

PROBOŠT · Nevím. Advokát mezi ně skočil. A ministr je vedle v salóně!

EVA · Strýčku Fredriku, teď jsem téměř přesvědčena, že odjede. Dobře, že jsme pozvali ministra. Jinak by skandál nebyl ani z poloviny takový.

PROBOŠTOVÁ · Evo!

Vstoupí Puntila s Mattim, za nimi Laina a Fina.

PUNTILA · Právě jsem zhluboka nahlídl do zvrhlosti světa. Pustil jsem se do toho s nejlepšími úmysly a prohlásil jsem, že jsem se dopustil omylu tím, že jsem jedinou dceru málem zasnoubil se sarančetem, ale že se vynasnažím ji zasnoubit člověku. Už před delší dobou jsem pojal úmysl, že dceru provdám za dobrého člověka, za Mattiho Altonena, za svého příčinlivého šoféra a přítele. Všichni by proto měli vyprázdnit sklenku na štěstí mladého páru. Ale co myslíte, jaké se mi dostalo odpovědi? Ministr, jehož jsem měl za vzdělaného člověka, se po mně podíval jako po prašivé houbě a dal si zavolat vůz. A ostatní udělali samozřejmě jako opice totéž. Je to smutné. Připadal jsem si jako křesťanský mučedník v jámě lvové a nesnažil jsem se skrýt, co si o tom myslím. Ministr sice odcházel rychle, ale před autem jsem ho na štěstí přece jen ještě dohnal, abych mu moh' povědět, že za sráče pokládám i jeho. Doufám, že jsem tím vyjádřil i vaše mínění.

MATTI · Pane Puntilo, myslím, že bychom měli zajít spolu do kuchyně a že bychom si tam při láhvi punče měli celou záležitost dát projít hlavou.

PUNTILA · Proč do kuchyně? Ty vaše zasnuby jsme ještě vůbec neoslavili, jen ty falešné. Byl to omyl! Sražte stoly! Uchystejte sváteční hostinu. Bude se slavit. Fino, sedni si vedle mě.

Sedne si doprostřed salónu, ostatní sestavují před ním ze stolků dlouhou tabuli. Eva s Mattim přinášejí židle.

EVA · Netvař se jako můj otec, když dostane k snídani vejce, které je už trochu cítit. Pamatuj se, že ses na mne už také tvářil poněkud jinak.

MATTI · To bylo pro forma.

EVA · Když jsi dnes v noci chtěl jít se mnou na ostrov na raky, tak ti o raky nešlo.

MATTI · To bylo v noci a taky nešlo o svatbu.

PUNTILA · Probošte, sedni si k Fině! Paní proboštová, ke kuchařce! Fredriku, přijmi taky jednou místo u slušného stolu! *Všichni usednou s nechutí. Zavládne ticho.*

PROBOŠTOVÁ *kuchařce* · Už jste letos nakládala houby?

LAINA · Já je nenakládám. Suším je.

PROBOŠTOVÁ · Jak to děláte?

LAINA · Nakrájím je na hrubé pláty, navlékám je jehlou na nit a věším na slunce.

PUNTILA · Rád bych něco řekl o dceřině snoubenci. Matti, já tě tajně študoval a udělal jsem si úsudek o tvém charakteru. Nebudu mluvit o tom, že se od doby, co jsi tady, na Puntile už nepovaluju rozbité stroje, poněvadž si tě především vážím jako člověka. Nezapomněl jsem na příhodu z dnešního dopoledne. Pozoroval jsem tvůj pohled, když jsem stál na balkóně jako Nero a když jsem ze zaslíbenosti a zamlženosti rozumu vyháněl milé hosty — vykládal jsem ti už dřív o svých záchvatech. Jak sis možná všim, nebo jak jsi asi tušil, jestlis tu nebyl, seděl jsem po celou dobu jídla tiše a pohroužen v sebe a představoval jsem si, jak si to ty čtyry ženské šlapou zpátky do Kurgely, když se jim nedostalo ani kapky punče, nýbrž jen hrubých slov. Vůbec bych se nedivil, kdyby už Puntilovi nevěřily. A teď se tě ptám: Můžeš mi to zapomenout, Matti?

MATTI · Pane Puntilo, pokládejte to za něco, o čem už nevím. Ale použijte celé své

autority a vyložte své dceři, že se nemůže zasnoubit s šoférem.

PROBOŠT · Velmi správné.

EVA · Papá, zatím cos byl venku, tak jsme se s Mattim trochu poškorpili. Nevěří, že nám dáš pilu, a domnívá se, že bych nevydržela žít s ním jako prostá žena šoférova.

PUNTILA · Co ty na to, Fredriku?

SOUDECE · Mne se neptej, Johannesi, a nedívej se na mě jako smrtelně zraněné zvíře. Zeptej se Lainy!

PUNTILA · Laino, obracím se na tebe. Myslíš, že jsem schopen šetřit na vlastní dceři a že by mi pro ni bylo líto pily, parního mlýna a lesa navrch?

LAINA *prerušena v diskusi o houbách, kterou s proboštovou šeptem vedla, jak možno poznat z posunků* · Ráda vám udělám kafe, pane Puntilo.

PUNTILA *Mattimu* · Matti, umíš slušně milovat?

MATTI · Říká se, že ano.

PUNTILA · To nic není. Umíš i neslušně? Na tom záleží. Nečekám však od tebe odpověď, vím, že se nerad chlubíš, že ti to připadá trapné. Pomiloval ses už s Finou? Jestli ano, tak bych se moh zeptat jí? Ne? To nechápu.

MATTI · Pane Puntilo, nechme toho.

EVA *kteřá trochu víc vypila, vstane a pronese řeč* · Milý Matti, prosím tě, udělej mě svou ženou, abych měla muže jako ostatní, a jestli chceš, můžeme jít rovnou na raky, bez sítě. Nepokládám se za nic zvláštního, jak si možná myslíš, budu s tebou umět žít, i když se nám valně nepovede.

PUNTILA · Bravo!

EVA · Jestli ale na raky jít nechceš, poněvadž ti to třebas připadá málo vážné, tak si sbalím tašku a pojedu s tebou k tvé matce. Otec by jistě nebyl proti tomu...

PUNTILA · Naopak, uvítal bych to.

MATTI *rovněž vstane a vypije rychle dvě sklenky* · Slečno Evo, jsem sice pro každou švandu, ale k matce vás vzít nemůžu, starou paní by mohla ranit mrtvice. A nač byste tam jela. Je tam nanejvýš kanape. Pane probošte, popište slečně Evě, jak u chudých lidí vypadá kuchyň, v níž se musí i spát!

PROBOŠT *vážně* · Velmi chudobně.

EVA · Nač byste ji popisoval? Přesvědčím se o tom sama.

MATTI · A přitom se mé staré matky zeptáte po koupelně!

EVA · Můžu chodit do městských lázní.

MATTI · S penězi pana Puntily? Máte pořád v hlavě majitele pily, ale z toho nic nebude, poněvadž pan Puntila je člověk rozumný, jakmile se zase stane tím, čím opravdu je — zítra ráno.

PUNTILA · Prosím tě, přestaň a nemluv o Puntilovi, který je našim společným nepřitelem — ten mizera se dnes v noci utopil v láhvi punče! A teď tu stojím já, jenž jsem se stal člověkem. Pijte taky, stávejte se i vy lidmi, nevzdávejte se naděje!

MATTI · Říkám vám, že ji nemůžu vzít k matce. Jestli chcete znát pravdu, otloukla by mi pantofle o hlavu, kdybych se odvážil přivést takovou ženu do domu.

EVA · Tohle jsi říkat neměl.

PUNTILA · Taky se mi zdá, Matti, že přeháníš. Eva není bez chyb a možná, že jednou tak trochu ztloustne, jako její matka. Ale do takových třiceti pětaticeti se s ní můžeš ukázat všude.

MATTI · Nemluví o tom, že možná jednou ztloustne, mluvím o její nepraktičnosti a o tom, že se nehodí k šoférovi.

PROBOŠT · Zcela moje řeč.

MATTI · Nesmějte se, slečno Evo. Smích by vás přešel, až by vás matka vzala na paškál. Takhle maličká byste byla!

EVA · Tak to zkusme. Budu se chovat, jako bych byla ženou šoférovou, a ty mi budeš říkat, co mám dělat.

PUNTILA · To je nápad! Fino, dones sendviče, pěkně v pohodlíčku pojíme a Matti si Evu veme na paškál tak, že jí z toho bude horko!

MATTI · Zůstaň sedět, Fino, služebnou nemáme. A když nás překvapí návštěva, tak je tady to, co obvykle ve spíži bývá. Dones slanečky Evo.

EVA *vesele* · Už letím. *Odběhne.*

PUNTILA *volá za ní* · Nezapomeň na máslo! *Mattimu*. Vítám rozhodnutí, že se chceš osamostatnit a že ode mě nic nepřijmeš. To by každý neudělal.

PROBOŠTOVÁ *kuchařce* · Ale žampiony nenakládám do soli, zaváním je do citrónové šťávy s máslem. Ale nesmějí být větší než knoflík. Také ryzce nakládám.

LAINA · Ryzec vlastně mezi jakostní houby nepatří, ale chuť má dobrou. Jakostní houby jsou jediné žampiony a hříbky.

EVA *se vrací a nese na podnose slanečka* · V naší kuchyni máslo není, že?

MATTI · Ba, tak tady ho máme. Poznávám ho. *Vezme podnos*. Teprve včera jsem měl čest se setkat s jeho bratrem a předevčirem s kýmsi z jeho rodiny a předtím s jinými jejími členy, a to od chvíle, kdy jsem po prvé sáhl po talíři. Kolikrát do týdne se vám bude chtít jíst slanečka?

EVA · Třikrát, Matti, když to bude muset být.

LAINA · Budete ho muset jíst častěji, i když se vám nebude chtít.

MATTI · Budete se muset naučit spouště věcí. Má matka, která bývala kuchařkou na statku, nám ho dávala pětkrát do týdne a Laina ho servíruje osmkrát. *Vezme slanečka a uchopí jej za ocas*. Buď vítán, slanečku, jenž společně s chlebem jsi jedinou krmí chudého člověka! Buď vítán, ty, jenž

dokážeš nasytit v každou hodinu denní a způsobuješ onu palčivou bolest v našich střevech! Z moře jsi vzešel a v zemi skončíš. Síla, která z tebe pochází, kácí smrkové lesy a osévá role a tvou silou se pohánějí stroje, jež dosud nejsou samohybné a zvou se čeledí. Ach slanečku, ty neřáde, kdyby tebe nebylo, začali bychom možná na statku požadovat vepřové, a co by se pak z Finska stalo?

Pokládá slanečka zpět, rozkrojí ho a dá každému kousek.

PUNTILA · Mně chutná, poněvadž ho mám zřídka. Úplná delikatesa. Pravda, vládne nerovnost, a to by nemělo být. Kdyby bylo po mém, tak bych dal všechny příjmy statku do jedné kasy a všichni z personálu by si z ní mohli brát, co potřebují, poněvadž by v ní přece bez nich nic nebylo. Nemám pravdu?

MATTI · Já bych vám to neradil. Proč? Přišel byste brzy na mizinu a převzala by to banka.

PUNTILA · To říkáš ty, ale já tvrdím něco jiného. Jsem skoro komunista, a kdybych byl čeledín, tak by Puntila měl se mnou peklo. Tak pokračuj ve zkoušce, zajímá mě.

MATTI · Když si představím, co všechno bude muset umět ta, kterou matce představím jako svou nastávající, tak si ihned vzpomenu na ponožky. *Zuje si botu a podá Evě ponožku*. Dovedla byste mi ji například spravit?

SOUDECE · To je trochu mnoho. Mlčel jsem, když šlo o slanečka, ale něco takového jako zašívání ponožek by ani láska Juliina k Romeovi nedokázala. Láska, která by byla schopna takové oběti, by se také mohla stát nežádoucí, poněvadž by byla příliš zhavá, a mohla by proto jednou zaměstnat soudy.

MATTI · U nižších vrstev se ponožky nespravují jen z lásky, ale taky z důvodů úsporných.

PROBOŠT · Pochybují, že ctihodné sestry, které ji v Bruselu vychovaly, myslely na takovou eventualitu.

Eva se vrátila s jehlou a nití a pustí se do spravování.

MATTI · Co se při její výchově zanedbalo, musí teď dohnat. *Evě.* Nehodlám vám vaši nevzdělanost předhazovat, pokud ukážete snahu. Neměla jste při volbě rodičů štěstí a tak jste se ničemu pořádnému nenaučila. Už ten slaneček prve ukázal obrovské mezery ve vašich vědomostech. Vybral jsem ponožky úmyslně, abych poznal, co ve vás je.

FINA · Směla bych to slečně Evě ukázat?

PUNTILA · Dej si záležet, Evo, máš dobrou hlavičku, pročpak bys to nedokázala.

Eva vrací váhavě Mattimu ponožku; ten si ji prohlíží s kyselým úsměvem, poněvadž je strašlivě slátaný.

FINA · Bez hříbku bych to líp taky nedokázala.

PUNTILA · Proč sis nevzala hříbek?

MATTI · Z nevědomosti. *Soudci, který se směje.*

Nesmějte se, je po ponožce. *Evě.* Kdybyste si vzala šoféra, tak by z toho byla tragédie. Musela byste se přizpůsobit možností, a ty jsou nepatrné, to byste se divila. Ale dám vám ještě jednu příležitost, abyste přece jen nedopadla tak špatně.

EVA · Uznávám, že se mi to s tou ponožkou nepovedlo.

MATTI · Jsem šoférem na dvoře a vy pomáháte při praní a v zimě při topení. Copak uděláte, až se večer vrátím domů?

EVA · To budu umět lépe, Matti! Můžeš přijít. *Matti poodejde několik kroků a vchází jakoby dveřmi.*

EVA · Matti! *Běží k němu a políbí ho.*

MATTI · Chyba. Důvěrnosti a třesky plesky,

když přijdu unavený domů. *Předstírá, že jde k vodovodu a že se myje. Potom natáhne ruku po ručníku.*

EVA · *se pustila do povídání.* Matti, ty můj chudáčku, jsi unaven? Celý den jsem vzpomínala, jak se dřeš. Tak ráda bych ti pomohla.

Fina jí podá ubrus a Eva jej dá sklíčeně Mattimu.

EVA · Promiň, nepochopila jsem, co chceš.

Matti něco neurle zabručí a usedne ke stolu. Potom k ní natáhne holínky. Eva se je pokouší stáhnout.

PUNTILA *vstal a napjatě přihlíží.* Táhní!

PROBOŠT · Pokládám to za velmi zdravou lekci. Aspoň poznáte, jak by to bylo nepřírozené.

MATTI · Nedělám to vždycky, ale dnes jsem například jezdil traktorem a jsem strašlivě utahaný. A tak se s tím musí počítat. Cos ty dnes dělala?

EVA · Prala jsem, Matti.

MATTI · Kolik velkých kusů ti dali vyprat?

EVA · Čtyři, ale byly to cichy.

MATTI · Fino, pouč ji.

FINA · Vyprala jste jich nejmíň sedmnáct a dva kbelíky barevného prádla k tomu.

MATTI · Pouštěly jste si vodu hadicí nebo jste ji musely nosit ve kbelíku, poněvadž je hadice rozbitá, jako na Puntile?

EVA · Ve kbelíku.

MATTI *uchoptí její ruku.* · To sis polámala nehty při praní prádla nebo při topení? Uděláš dobře, když si budeš ruce mazat troškem tuku. Matce časem takhle naběhly — *ukáže, jak* — a měla je celé rudé. Myslím, že jsi unavená, ale montérky mi musíš ještě vyprat, potřebuju, aby byly zítra čisté.

EVA · Ano, Matti.

MATTI · Do rána pěkně proschnou, a až o půl šesté vstaneš, tak je ještě stačíš vyžehlit. *Matti hledá rukou cosi vedle sebe na stole.*

EVA *zalarmovaná.* · Copak?

FINA · Noviny.

Eva vyskočí a předstírá, že podává Mattimu noviny. Matti je neuchopí, nýbrž šátrá zachmuřeně dál po stole.

FINA · Na stůl!

Eva je konečně položí na stůl, ale dosud nestáhla druhou holínku a Matti si netrpělivě dupne. Eva zase usedne na podlahu. Když holínku stáhne, vstane ulehčeně, oddechne si a upravuje si vlasy.

EVA · Vyšla jsem si zástěru, je takhle trošku pestřejší, že? Všecko se dá trošku zpestřit, a ani to moc nestojí, jen umět se to musí. Jak se ti líbí, Matti?

Matti, vyrašen ze čtení, spustí vyčerpaně noviny na stůl a pohlédne na Evu. Ta polekaně zmlkne.

FINA · Nemluvit, když čte noviny.

MATTI *vstane.* · Vidíte?

PUNTILA · Zklamalas mě, Evo.

MATTI *téměř soucinně.* · Prostě na to nestačí. Slanečky by chtěla jíst jenom třikrát týdně, hříbek na spravování nemá, a když večer přijdu domů, tak jí schází jemnocit, neví na příklad, že má držet jazyk za zuby! A pak mě třebaš ještě v noci zavolají, abych dojel pro starého na nádraží. Co potom?

EVA · To ti ukážu. *Jde jakoby k oknu a spustí velmi nahlas.* Cože, uprostřed noci? Když se muž zrovna vrátil a potřebuje se trochu prospat? To by byl vrchol! Ať se vyspí z opice v příkopě! Raději muži schovám katě, než bych ho pustila!

PUNTILA · To bylo dobré, to musíš přiznat!

EVA · V noci takhle lidi burcovat! Jako by nestačila dřina přes den! Muž přijde domů a padne mi na postel jako mrtvý. Dávám výpověď! Bylo to lepší?

MATTI *se smíchem.* · Evo, to byl slušný výkon. Dostanu sice výpověď, ale kdybys to

takhle matce předvedla, tak si ji získáš. *Plácne Evu žertem přes zadnici.*

EVA *zprvu neschopna slova, pak zlostně.* · Nechte toho!

MATTI · Copak?

EVA · Jak se můžete opovážit uhodit mě na to místo?

SOUDCE *vstal a poklepe Evě na rameno.* · Obávám se, žeš nakonec při zkoušce přece jen ještě propadla, Evo.

PUNTILA · Copak do tebe vjelo?

MATTI · Urazila jste se? Neměl jsem vás plácnout, že?

EVA *se zase směje.* · Papá, mám přece jen pochybnosti o tom, zda bych se hodila za ženu šoféra.

PROBOŠT · Tak jest.

PUNTILA · Co to znamená, že máš pochybnosti?

EVA · Myslím si teď taky, že se mi nedostalo správného vychování. Půjdu snad nahoru.

PUNTILA · Budu muset zakročit. Evo, ihned si sedneš na místo.

EVA · Papá, domnívám se, že by bylo lépe, kdybych šla, z tvých zásnub bude muset bohužel sejít, dobrou noc. *Odchází.*

PUNTILA · Evo!

Rovněž probošť a soudce se chystají k odchodu. Probošťová se však dosud s Lainou baví o houbách.

PROBOŠTOVÁ *horlivě.* · Téměř jste mě přesvědčila, ale jsem zvyklá je nakládat, připadá mi to jistější. Napřed je však oloupu.

LAINA · To je zbytečné, stačí je očistit.

PROBOŠT · Pojd, Anno, je pozdě,

PUNTILA · Evo! Matti, domluvil jsem s ní. Opatřím jí muže, nádherného člověka, a postarám se, aby se denně při vstávání mohla štěstím rozjásat jako skřivánek, ale ona si na to připadá moc fajnová a má pochybnosti. Vyženu ji. *Běží ke*

dveřím. Já ji vydědím! Sbal si své hadry a vypadni z domu! Myslíš, že jsem si nevším, jak by sis byla atašé málem vzala jen proto, že jsem ti to poručil, jen proto, že nemáš charakter, ty onuce jedna! Přestalas být mou dcerou!

PROBOŠT · Pane Puntilo, ztrácíte rozvahu.

PUNTILA · Dejte mi pokoj a kaďte si v kostele, tam vás nikdo neslyší!

PROBOŠT · Pane Puntilo, poručím se vám.

PUNTILA · Jděte jen a zanechte žalem sklíčeneho otce osudu! Nechápu, jak jsem se moh dostat k takové dceři! Při sodomii s diplomatickou sarančí ji přistihnu! Každá děvečka od krav by jí pověděla, nač jí Pánbůh v potu tváře stvořil zadek. Aby mohla líhat s mužským a aby si všech pět olizovala, jak nějakého uvidí. *Soudci.* Tys taky hubu neotevřel, když šlo o to, aby se z ní vyhnala zvrhlost. Koukej, at jseš venku!

SOUDCE · Puntilo, teď je toho dost, mě laskavě vynech. Já si myji ruce v nevinnosti. *Vyjde s úsměvem.*

PUNTILA · To děláš už třicet let, už ti samým mytím nemohlo z rukou moc zbýt! Akdy-si, Fredriku, než ses stal soudcem a než sis začal ruce mýt v nevinnosti, tak jsi měl lopaty jako správný venkovský chlap!

PROBOŠT *se snaží vytrhnout svou ženu z rozhovoru s Lainou.* Anno, je na čase!

PROBOŠTOVÁ · Ne, do studené vody je neházím, a pak vám povím ještě jedno: nožičky tam nedávám. Jak dlouho je vaříte?

LAINA · Aby přešel var.

PROBOŠT · Čekám, Anno.

PROBOŠTOVÁ · Už jdu. Nechávám je deset minut povařit.

Probošt pokrčí rameny a vyjde.

PUNTILA *se vrátí ke stolu.* To vůbec nejsou lidi. Nemůžu je za lidi pokládat.

MATTI · Přesně vzato, přece jen lidmi jsou. Znal jsem doktora, který vždycky, když viděl sedláka mlátit koně, říkával: Zase jednou s nimi nakládá lidsky. Kdyby byl řekl zvířecky, tak to nesedělo.

PUNTILA · To je hluboká moudrost, s tím doktorem bych se chtěl napít. Vypij ještě půl sklenky. To se mi líbilo, jaks ji zkoušel, Matti.

MATTI · Promiňte, že jsem vám dceru plác po zadku, pane Puntilo, to ke zkoušce nepatřilo. Bylo to míněno jako povzbuzení, ale nakonec to odhalilo celou propast, která mezi námi je. Jistě jste si toho všiml.

PUNTILA · Nemám ti co promíjet, nemám už dceru.

MATTI · Nebudte nesmířlivý! *Proboštové a Laině.* Jestlipak jste se aspoň vy dohodly o těch houbách?

PROBOŠTOVÁ · A to tam sůl přidáváte hned na začátku?

LAINA · Hned na začátku. *Obě odcházejí.*

PUNTILA · Poslouchej, čeled se ještě na place baví.

Od rybníka je slyšet zpěv rudého Surkkaly.

Ve Švédsku kdysi překrásná hraběnka myslivci kývla na pozdrav.

„Pane myslivče, spadl mi podvazek, podvazek, podvazek.“

Myslivče, klekni si, hned mi ho sprav!“

„Proč se tak díváte, paní hraběnko?“

Sloužím vám přece v pokoře.

Ňadra jsou bílá, ale meč je jak led,

je jak led, je jak led.

Láska je slast, ale těžko se mře.“

A myslivec uprchl ještě tu noc.

Jel dolů na břeh jezera.

„Pane lodníku, vezmi mě do člunu, do člunu, do člunu, musím plout až na konec jezera.“

Ach, milovala se liška s kohoutem.

„Můj zlatý, máš mě taky rád?“

Noc byla krásná, pak přišlo svítání,

svítání, svítání:

Z kohouta peří na keři zřít vlat.

PUNTILA · To platí na mě. Takové písně mě náramně rmoutí.

Matti mezitím chytil Finu do náručt a odtančil s ní.

10. Nokturno

Na dvoře. Noc. Puntila s Mattim močí.

PUNTILA · Nemoh bych žít ve městě. Proč? Potřebuju vycházet z domu rovnou na dvůr a močit venku pod hvězdným nebem. Co bych z toho jinak měl? Říká se, že život na venkově je primitivní, ale pro mě je primitivnost chodit na nočník.

MATTI · Rozumím vám. Pokládáte to za šport. *Zámka.*

PUNTILA · Mně se nelíbí, když někoho neteší život. Já si u svých lidí vždycky všímám především toho, jestli se dokážou rozveselit. Jak vidím, že někdo jen tak postává a větší bradu, tak ho mám okamžitě plné zuby.

MATTI · V tomhle vás chápu. Nevím, proč lidi na statku vypadají tak bidně, tak sýrovitě, tak o dvacet let starší, a proč jsou kost a kůže. Myslím, že vám to dělají naschvál, jinak by přece aspoň v přítomnosti hostí nepobíhali po dvoře, a když, tak ne tak zjevně.

PUNTILA · Jako by je na Puntile mořili hladem.

MATTI · A i kdyby tomu tak bylo. Museli si přec ve Finsku už pomalu na hlad zvyknout. Ale oni se ničemu přiučit nechtějí, schází jim dobrá vůle. V roce osmnáct jich odkrouhli osmdesát tisíc, a hned byl klid. Jen proto, že ubylo tolik hladových hub.

PUNTILA · Takového něco by nemělo být třeba.

11. Pan Puntila a jeho služebník Matti vystupují na horu Hatelma

Pánský pokoj na Puntile. Puntila, hlavu ovázanou velkým šátkem, zkoumá sténaje účty. Kuchařka Laina stojí vedle něho s mísou a s druhým šátkem.

PUNTILA · Jestli mi atašé bude ještě jednou ze dvora půl hodiny telefonovat s Helsinkami, zruším zasnoubení. Že mě to stojí les, dobře, ale při tomhle loupežení v malém mi stoupá krev do hlavy. A přehled o výnosu vajec je zrovna u čísel samá kaňka, mám se snad ještě posadit i do kurníku?

FINA *vtoupl* · Pan probošt a pan syndik z mlékárenského družstva s vámi chtějí mluvit.

PUNTILA · Nechci je vidět, hlava se mi může rozskočit, myslím, že dostávám zápal plic. Přiveď je sem!

Vstoupí probošt a advokát, Fina rychle odchází.

PROBOŠT · Dobré jitro, pane Puntilo, doufám, že jste se dobře vyspal. Potkal jsem náhodou pana syndika, a tak jsme si řekli, že se sem na skok podíváme, abychom zjistili, jak se vám vede.

ADVOKÁT · Po noci, která byla jaksí plná nedorozumění.

PUNTILA · Už jsem Einovi telefonoval, jestli narážíte na tohle. Omluvil se a tím se celá záležitost sprovodila ze světa.

PROBOŠT · Milý Puntilo, ale k jedné věci snad ještě bude třeba přihlídnout: Kdyby se nedorozumění, ke kterým došlo na Puntile, dotýkala jen tvé rodiny a tvého styku s členy vlády, pak by to byla tvoje věc. Ale tomu tak bohužel není.

PUNTILA · Nechod, Pekko, kolem horké kaše. Jestli jsem někomu způsobil škodu, tak se s ním vyrovnám.

PROBOŠT · Jsou bohužel škody, které se penězi ze světa sprovodit nedají. Krátce a dobře, přišli jsme k vám, abychom si v přátelském duchu pohovořili o Surkkalově případu.

PUNTILA · Co je se Surkkalou?

PROBOŠT · Z výroků, jež jste před časem učinil, jsme usoudili, že si přejete dát tomuto muži výpověď, poněvadž jako vyslovený bolševik, jak jste sám zdůraznil, má zhoubný vliv na obec.

PUNTILA · Řekl jsem, že ho vyhodím.

PROBOŠT · Výpovědní termín byl včera, pane Puntilo, ale Surkkala výpověď nedostal, jinak bych byl neviděl jeho nejstarší dceru ještě včera při bohoslužbách.

PUNTILA · Cože, on výpověď nedostal? Laino! Surkkala nedostal výpověď?

LAINA · Ne.

PUNTILA · Jak to?

LAINA · Když jste byl shánět na trhu pracovní síly, tak jste ho potkal a vzal fordskou zpátky. A místo výpovědi jste mu dal desetimarku.

PUNTILA · To je ale drzost od toho chlapa, že ode mne vezme deset marek, ač jsem mu několikrát řekl, že při nejbližším termínu vyletí. Fino! *Vstoupí Fina.* Zavolej ihned Surkkalu! *Fina odchází.* Hrozně mě bolí hlava.

ADVOKÁT · Kávu.

PUNTILA · Správně, Pekko, musel jsem být ožralý. Když vypiju o skleničku víc, provedu vždycky nějakou hloupost. Hlavu bych si nejráději utrl. Ten chlap patří do káznice, ten to využil.

PROBOŠT · Pane Puntilo, jsem o tom přesvědčen. Všichni vás známe jako člověka, který má srdce na pravém místě. Mohlo se to stát jedině ve chvíli, kdy jste byl pod vlivem nápojů.

PUNTILA · Je to strašné. *Zoufale.* Co teď řeknu Národnímu ochrannému svazu? Jde o věc cti. Jestli se to rozkřikne, jsem vyřízen. Nevezmou už ode mne mléko. Ale vinu na tom má Matti, šofér, seděl vedle něho, mám to jasně v paměti. Ten věděl, že toho Surkkalu nemůžu vystát, a přesto připustil, abych mu dal deset marek.

PROBOŠT · Pane Puntilo, tak tragicky celou věc brát nemusíte. Něco takového se stane.

PUNTILA · Neříkejte, že se něco takového stane. O to přece vůbec nejde. Kdyby to takhle pokračovalo, budu se musít dát zbavit svéprávnosti. Nemůžu přece všechno mléko vychlastat sám, dostal bych se na mizinu. Pekko, neseď tady, musíš ihned zaintervenovat, jsi jejich syndik, Ochranný svaz dostane ode mne dotaci. To všechno dělá ten alkohol. Laino, já ho prostě nesnáším.

ADVOKÁT · Tak toho Surkkalu tedy vyplatíš. Pryč musí, otravuje celou atmosféru.

PROBOŠT · Myslím, že bychom se rovnou mohli rozloučit, pane Puntilo. Když je dobrá vůle, není žádná škoda nenapravitelná. Jedině na dobré vůli záleží, pane Puntilo.

PUNTILA *mu stiskne ruku* · Děkuju vám.

PROBOŠT · Nemáte nám zač děkovat, koná-

me jen svou povinnost. A proto ji vykonáme rychle.

ADVOKÁT · Snad by ses při té příležitosti mohl také jednou zeptat na dosavadní život svého šoféra. Nedělá na mne rovněž dobrý dojem. *Probošt a advokát odcházejí.*

PUNTILA · Laino, už se nikdy nedotknu ani kapky alkoholu, už nikdy. Dnes ráno, když jsem se vzbudil, tak jsem o tom přemýšlel. Je to kletba. Umínil jsem si, že zajdu do kravína a že tam učiním rozhodnutí. Mám krávy rád. K čemu se rozhodnu v kravině, to splním. *Slavnostně.* Dones ze skříně s poštovními známkami flašky, všechny, se vším alkoholem, který ještě v domě je, já ho na místě a ihned zničím, všechny flašky jednu po druhé rozmlátím. Nemluv o tom, co stály, Laino, myslí na statek.

LAINA · Ano, pane Puntilo. Ale jste si také jist, že to uděláte?

PUNTILA · Škandál se Surkkalou, to, že jsem ho nevyhodil, je pro mne lekce. A Altonen at taky hned přijde, to je můj zlý duch.

LAINA · Ó já, ti už měli sbaleno a teď zase vybalili.

Laina běží pryč; ustupuje Surkkala se svými dětmi.

PUNTILA · Neřekl jsem, že máš s sebou přivést haranty. Potřebuju se vypořádat s tebou.

SURKKALA · To jsem předpokládal, pane Puntilo, proto jsem je vzal s sebou. Nebude na škodu, když to vyslechnou.

Zámka. Vstoupí Matti.

MATTI · Dobré jitro, pane Puntilo. Co dělá bolení hlavy?

PUNTILA · Ach, tady je ten ničema. Co to o tobě zase slyším? Cos to zpunktoval za mými zády? Nevaroval jsem tě ještě včera, že tě vyhodím, a to bez vysvědčení?

MATTI · Ano, pane Puntilo.

PUNTILA · Drž hubu, jsem tvých nestydatostí a drzých odpovědí syt. Moji přátelé mi o tobě nalili čistého vína. Kolik ti Surkkala zaplatil?

MATTI · Nevím, na co narážíte, pane Puntilo.

PUNTILA · Cože, snad bys teď nechtěl zapřít, že jste se Surkkalou smluven? Poněvadž jsi sám rudý, tak jsi zabránil, abych ho včas vyhnal.

MATTI · Dovolte, pane Puntilo, ale prováděl jsem jedině vaše příkazy.

PUNTILA · Musels poznat, že příkazy nemají smysl a že jsou nerozumné.

MATTI · Dovolte, ale ty vaše příkazy se od sebe neliší natolik, jak byste si přál. Kdybych vykonával jen ty příkazy, které mají smysl, tak mi dáte výpověď, že jsem líný a že nic nedělám.

PUNTILA · Neotvírej si na mne hubu, kriminálníku, vši moc dobře, že na dvoře nestrpím živly, co štvou tak dlouho, až mi lidi odeprou chodit na rašelinu bez vajíčka k snídani, ty bolševiku jeden! Když já někomu nedám včas výpověď a musím mu vyplatit tříměsíční mzdu, abych se ho zbavil, tak to dělají alkoholické výpary. Ale u tebe je to vypočítavost.

Laina s Finou přivlékají neustále nové a nové láhve.

PUNTILA · Ale teď jsem pevně rozhodnut se vším skončit, Laino. To poznáte už z toho, že se nespokojím slibem, ale že opravdu zničím všechn alkohol. Při dřívějších příležitostech jsem bohužel nikdy tak daleko nešel, a proto jsem vždy, když se mě zmocňovala slabost, míval alkohol na dosah ruky. To byla prapříčina všeho zla. Četl jsem jednou, že prvý krok, který vede k střídmosti, je—nekupovat alkohol. Je to pravda příliš málo známá. Ale když už tu alkohol je, tak se aspoň musí zničit. *Mattimu.* To, že tak chci učinit právě v tvé

přítomnosti, má svůj důvod. Vystraší tě to víc než cokoli jiného.

MATTI · Ano, pane Puntilo. Mám ty flašky roztráskat na dvoře za vás?

PUNTILA · Ne, udělám to sám, ty lotře. To by se ti tak hodilo, zničit tu krásnou kořalku — *zvedne zkoumavě láhev* — tím, že ji vychlastáš.

LAINA · Dlouho si flašku neprohlízejte, pane Puntilo, vyhodte ji oknem.

PUNTILA · Velmi správné. *Chladně Mattimu.* Ty už mě k chlastání nedostaneš, sýčáku. Tobě je dobře jenom tenkrát, když se člověk kolem tebe povaluje jako prase. Svou práci opravdu rád nemáš, ani prstem bys nehnul, kdyby ti nehrozilo, že chcípneš hladu, ty parazite! Takhle se na mne přilepit a celé noci vykládat špinavé historky a svádět mě, abych urážel hosty, poněvadž ti je dobře jedině tenkrát, když člověk stahuje všechno do bláta, z kterého sám pocházíš! Jsi případ pro policii, přiznal ses, proč jsi byl všude propuštěn, přistihl jsem tě, když jsi u těch ženských z Kurgely prováděl agitaci, jsi podvrtný živel! *Začne si nevědomky z láhve nalévat sklenku, pro kterou mu Matti pln služebnosti došel.* Nenávidíš mě a chtěl bys, abych ti skočil na to tvé „Ano, pane Puntilo“.

LAINA · Pane Puntilo!

PUNTILA · Klid, nedělej si starost, zjistím jenom, jestli mě kupec nenapálil, a oslavím své nezviklatelné rozhodnutí. *Mattimu.* Ale já tě prokoukl od prvního okamžiku. Aniž jsi o tom věděl, číhal jsem, kdy se prozradíš. Jedině proto jsem s tebou chlastal. *Pije dál.* Ty sis myslel, že mě můžeš svést k nezřízenému životu a že si ze mne můžeš dělat dobrý den jen proto, že s tebou sedím a chlastám? Ale v tom ses zmýlil, moji přátelé mi otevřeli oči

a já jim jsem za to vděčný. Sklenku na jejich zdraví! Otrásám se hrůzou, když si na ten život vzpomenu, na ty tři dni v Parkhotelu, na jízdu za zákonným alkoholem a na ony ženské z Kurgely. Jak nesmyslný a nerozumný to byl život! Když si vzpomenu na děvčetu, co po ránu chtěla využít toho, že jsem přebral a že má bujné poprsí — myslím, že se jmenovala Lisu. A ty chlape, samozřejmě, pořád u toho — ale byly to pěkné časy, ty musíš uznat. Dceru ti ovšem nedám, ty pacholku, ale sráč nejsi, to ti klidně přiznám.

LAINA · Pane Puntilo, vždyť už zase pijete!

PUNTILA · Já že piju? Tomu ty říkáš pít? Flašku nebo dvě? *Sáhne po druhé láhvi.* Znič ji — *podá jí prázdnou láhev* — rozflákni ji, nechci ji už vidět, copak jsem ti to neřek? A nekoukej se na mě přitom jak Ježíš Kristus na apoštola Petra, nesaším, když někdo malicherně rajtuje po slovech. *Mattimu:* Ten chlap mě stahuje dolů, ale vy byste chtěli, abych tady zkysal a abych dlouhou chvíli sežral vlastní nehty u nohou. Jakýpak tady mám život? Celý den jenom dřít lidi a propočítávat kravám krmivo! Ven, vy skřeti! *Laina a Fina krouží hlavami a odcházejí.*

PUNTILA · *se za nimi dívá.* Malicherní! Bez fantazie. *Surkkalovým dětem.* Kraďte, olupujte, buďte si bolševiky, ale jen ať z vás nejsou skřeti, to vám radí Puntila. *Surkkalovi.* Promiň, že zasahuju do výchovy tvých dětí. *Mattimu.* Otevři láhve!

MATTI · Doufám, že punč bude v pořádku a že nebude tak pepřený jako posledně. U Uskaly se člověk musí mít na pozoru, pane Puntilo.

PUNTILA · Víím, dávám pokaždé pozor. Napiju se vždycky nejdřív jen trochu, abych to moh vyplivnout, kdybych něco poznal.

Bez takového bezpečnostního opatření, na něž jsem si zvyk, bych byl schopen do sebe nalít největší svinstvo. Vem si proboha taky flašku, Matti, mám v úmyslu oslavit rozhodnutí, ke kterému jsem došel, poněvadž je neměnné, což je vždycky chyba. Na zdraví, Surkkalo!

MATTI · Můžou tedy zůstat, pane Puntilo?

PUNTILA · Musíme o tom mluvit teď, když jsme mezi sebou? Matti, zklamals mě. Surkkala by si tím, že by zůstal, nepomoh, poněvadž by mu na Puntile bylo moc těsno. Tomu se tady nelíbí, a já to chápu. Kdybych byl v jeho kůži, uvažoval bych stejně. Puntila by byl pro mě prostě kapitalista, a víte, co bych s ním udělal? Do solného dolu bych ho strčil, aby flákač jeden poznal, co je to makat. No, nemám pravdu, Surkkalo? Zdvořilost stranou. **SURKKALOVO NEJSTARŠÍ DĚVČE.** Ale vždyť my tady chceme zůstat, pane Puntilo.

PUNTILA · Ne, ne, Surkkala půjde a ani deset koní by ho nezadrželo. *Zajde k sekretáři, otevře jej a vyjme z pokladny peníze, které dá Surkkalovi.* Bez deseti. *Přitom dětem.* Buďte rádi, že máte otce, který pro své přesvědčení podstoupí všechno. Hello, ty jseš nejstarší, buď mu oporou. A teď se rozlučme. *Natáhne k Surkkalovi ruku. Surkkala ji neuchopí.*

SURKKALA · Pojd, Hello, sbalíme. Teď jste vyslechli, co na Puntile k vyslechnutí je, a můžeme jít. *Odchází s dětmi.*

PUNTILA · *bolestně dojat.* Má ruka mu není dost dobrá. Všim sis, jak jsem při loučení na cosi čekal, jak jsem čekal na jedině jeho slůvko? Nedočkal jsem se. Statek mu neznamená nic. Je to člověk bez kořenů. Domov je pro něj cizí pojem. Proto jsem ho nechal jít, když na tom trval.

Hořká kapitola. *Pije.* Ale ty a já, my jsme jiní, Matti. Ty jseš můj přítel, můj průvodce po strmé stezce, kterou kráčím. Dostávám žízeň, jak se na tebe jen podívám. Kolik ti dávám měsíčně?

MATTI · Tři sta, pane Puntilo.

PUNTILA · Zvyšuju ti plat na tři sta padesát. Na znamení toho, že jsem s tebou obzvláště spokojen. *Zasněně.* Matti, s tebou bych chtěl jednou vystoupit na horu Hatelmu, odkud je ten slavný výhled, abych ti moh ukázat, v jak pěkné zemi žiješ. Tlouk by ses do hlavy, žes to nevěděl. Že bychom na ni vystoupili, Matti? Myslím, že by se to provést dalo. Mohli bychom to udělat v duchu. S pomocí několika židli.

MATTI · Udělám, cokoli vás napadne, když je den dlouhý.

PUNTILA · Nejsem si jist, jestli budeš mít dost fantazie.

Matti mlčí.

PUNTILA · *prudce.* Postav mi horu, Matti! Nešetři se, využij všech možností, přivleč největší balvany, jinak z toho nikdy hora nebude o výhled.

MATTI · Stane se podle vašeho přání, pane Puntilo. Víím, že se nedá dodržet osmihodinová pracovní doba, když chcete uprostřed údolí postavit horu.

Matti kopne do cenných stojících hodin a do masivní skříňky na pušky a z trosek a z několika židli staví vztekle na velkém biliáru horu.

PUNTILA · Vem tam tu židli! Ještě nejspíš horu postavíš, když se budeš řídit mými pokyny, poněvadž víím, co být musí a co ne, a poněvadž za to nesu odpovědnost. Postavil bys horu, která by se nerentovala, to znamená, která by mi neposkytla výhled a která by mě netěšila. Jedno si laskavě uvědom: Tobě záleží jedině na tom, abys měl práci, ale já jí musím dát už!

tečný cíl. A teď potřebuju cestu na tu horu, a to takovou, abych ten svůj metrák dostal co nejpohodlněji nahoru. Bez cesty ti na ni seru, z toho je jen vidět, že dost neuvážuješ. Víím, jak s lidmi zatočit, ale rád bych věděl, jak bys zatočil sám se sebou.

MATTI · Tak, hora je hotová, teď můžete vystoupit. Je to hora s cestou, a ne hora nehotová, jak je ve spěchu stvořil bůh, který na všechno měl jen šest dní, a musel proto stvořit ještě spoustu čeledi, abyste si s tím mohl něco počít, pane Puntilo.

PUNTILA *začne vystupovat* · Zlomím si ještě vaz.

MATTI *jej podepře* · To se vám může stát i na rovině, jestli vás nepodepřu.

PUNTILA · Proto tě beru s sebou, Matti. Jinak bys nikdy nespátřil onu krásnou zem, která tě zrodila a bez které bys byl prd. Buď jí proto vděčný!

MATTI · Budu jí za to vděčný až do hrobu, jenže nevím, jestli to postačí. V „Helsinki Sanomatu“ totiž stálo, že se ta vděčnost má vztahovat až za hrob.

PUNTILA · Napřed pole a luka a potom les se svými smrky, které dokážou vyrůstat z kamení a žít z ničeho, takže se divíš, jak to za takových bídných podmínek je vůbec možné.

MATTI · Byli by z nich tak říkajíc ideální služebníci.

PUNTILA · Stoupáme, Matti, směřujem vzhůru. Domy a ostatní výtvořiny lidských rukou zůstávají za námi a vnikáme do nefalšované přírody, která má stále pustší vzezření. Zapomeň teď na všechny drobné starosti a oddej se mohutnému dojmu, Matti.

MATTI · Snažím se seč jsem, pane Puntilo.

PUNTILA · Ach, ten můj požehnaný Tavastland. Ještě lok z flašky, aby se nám zjevila všechna jeho kráska!

MATTI · Dovolte, abych se na okamžik zase

vrhl s hory dolů pro flašku červeného!
Sleze a pak se zase šplhá nahoru.

PUNTILA · Ptám se v duchu, zda jsi vůbec schopen tu krásu vnímat? Jsi z Tavastlandu?

MATTI · Jsem.

PUNTILA · Pak se tě tedy ptám, kde se najde takové nebe jako nad Tavastlandem? Slyšel jsem, že je jinde modřejší, ale tady plynou mraky důstojněji, finské větry jsou mírnější a mně by se jiná modř nelíbila, i kdybych ji moh mít. A když z bažin vzlétnou divoké labutě, tak, že se až vzduch naplní šumem, to není nic? Nedej na řeči o tom, jak je jinde, Matti, chtějí tě oklamat. Drž se Tavastlandu, radím ti dobře.

MATTI · Ano, pane Puntilo.

PUNTILA · Už jenom ta jezera! Odmysli si pro mě za mě lesy — tamhle jsou moje, ten u ostrohu dám vykácet — všimni si jen jezer, Matti, všimni si jen některých z nich, bez ohledu na ryby, jimiž se to v nich hemží, pokochej se pohledem na ně zrána, a zcela to postačí, aby se ti už odsud nechtělo, poněvadž by ses v cizině touhou po nich sžíral a poněvadž bys bez nich chřadl. A takových jezer máme ve Finsku na osmdesát tisíc!

MATTI · Dobře, pokochám se aspoň pohledem!

PUNTILA · Vidíš tam ten malý vlečný člun s buldočí přídí a ty kmeny v ranním oparu? Jak zbaveny kůry a umně spojeny ve vory plují vlažnou vodou — samy o sobě již malé jmění? Cítím čerstvé dřevo na deset kilometrů. Ty taky? A vůbec — vůně, které v Tavastlandu máme — to je zvláštní kapitola. Například vůně borůvek. Po dešti! A březového listí, když se vracíš z parní lázně a nechal ses mrskat pořádnou metlou, ještě ráno v posteli! Jaká to vůně, kde jinde najdeš něco po-

dobného? A vůbec, kde jinde bys našel takový výhled?

MATTI · Nikde, pane Puntilo.

PUNTILA · Mám jej nejradši, když všechno začíná splývat, asi tak, jako když při milování v jistém okamžiku přivřeš oči a všechno se ti ztrácí. Domnívám se ovšem, že tenhle druh lásky se vyskytuje také jen v Tavastlandu.

MATTI · V mém rodišti byly jeskyně a před nimi kameny, kulaté jako koule na kuželky, úplně vyleštěné.

PUNTILA · Do těch jste lezli, že? Místo abyste páslí krásy! Podívej se, tamhle nějaké jsou. Přeplouvají jezero!

MATTI · Vidím je. Je jich na padesát.

PUNTILA · Je jich nejméně šedesát. A tamhle jede vlak. Když zbystrím sluch, slyším, jak drkotají konve od mléka.

MATTI · Když sluch zbystríte hodně.

PUNTILA · Ba, musím ti ještě ukázat Tavasthus, ten starý, máme totiž i města. Tamhle vidím Parkhotel — mají dobré víno, všele ti je doporučuju. Zámek přejdu, z toho udělali věznici pro ženy, co se politicky provinily. Dobře jim tak, proč se do toho míchají! Ale parní mlýny vypadají z dálky pěkně, jako by oživovaly krajinu. A teď, co vidíš zleva?

MATTI · Ba, co vidím?

PUNTILA · Nu, pole! Pole vidíš, kam oko dohlédne, a ta Puntilova jsou mezi nimi, zvláště blata, kde je půda tak mastná, že můžu krávu za den podojit třikrát, když ji pustím do jetele, a že ti žito vyrostě až po bradu, a dvakrát do roka. Zazpívej si se mnou!

A vlny, vlny líbezné Roiny
bělostný písek líbají.

Vejde Fina s Lainou.

FINA · Bože!

LAINA · Rozbil jste celou knihovnu!

MATTI · Stojíme zrovna na hoře Hatelmě a kocháme se výhledem!

PUNTILA · Zpívat! Což svou vlast nemilujete? VŠICHNI až na Mattiho ·

A vlny, vlny líbezné Roiny
bělostný písek líbají.

PUNTILA · Ach Tavastlande, požehnaný! Se svým nebem, se svými jezery, se svým lidem a svými lesy! *Mattimu*. Příznej, že se ti srdce blahem rozplývá, když to vidíš!

MATTI · Srdce se mi blahem rozplývá, když ty vaše lesy vidím, pane Puntilo!

12. Matti ukáže panu Puntilovi záda

Dvůr na Puntile. Je časné ráno. Matti vychází z domu s kufrem. Laina jde za ním s balíčkem jídla.

LAINA · Tady je trochu jídla, Matti. Nechápu, proč odcházíte. Proč aspoň nepočkáte, až se pan Puntila vzbudí.

MATTI · To se mi nechce riskovat. Dnes v noci se ožral tak, že mi k ránu slíbil dát připsat půlku lesa, a před svědky. Jak tohle uslyší, zavolá na mne policii.

LAINA · Když odejdete bez vysvědčení, jiné zaměstnání nenajdete.

MATTI · Co by mi bylo platné vysvědčení; do kterého by buď napsal, že jsem bolševik, nebo že jsem člověk. Práci bych ani v jednom, ani v druhém případě nedostal.

LAINA · Bude bez vás úplně bezruký, poněvadž si na vás zvykl.

MATTI · Bude se muset beze mne obejít. Mám toho dost. Po té příhodě se Surkkalou už

jeho důvěrnosti nesnáším. Děkuju za balíček a na shledanou, Laino.

LAINA *popotahuje* · Štastnou cestu! *Vběhne rychle do domu.*

MATTI *po několika krocích* ·

Čas loučení, vše skončilo.

Žij blaze, pane Puntilo!

Nejhorší nejsi, horší jsme už potkali,
jsi skoro člověk — když jsi ožralý.

Náš svazek ovšem neznamenal mnoho.

Střízlivý den se ptá: Kdo z koho?

Nemrač se, nelkej, slzu utři si,

ne, voda s olejem se nemísí,

je škoda slz, žal marný je:

už brzy všichni sluhové ti dají adié.

Dobrého pána najdou všude,

až každý z nich sám sobě panem bude.

Rychle odchází.

POZNÁMKA K HUDBĚ

„Balada o myslivci a hraběnce“ byla napsána na melodii staré skotské balady; „Píseň o švestkách“ na melodii lidové písně. „Píseň o Puntilovi“ byla zhudebněna Paulem Dessauem. Při představbách přichází představitelka kuchařky Láiny s hráčem na tahací harmoniku a s kytaristou před oponu a zazpívá po jednotlivých scénách příslušnou sloku. Přitom koná práce vyplývající z příprav velkých zásnub, zametá například podlahu, stírá prach, hněte těsto, šlehá sněh, vymašťuje plechy na koláče, čistí sklenice, mele kávu, utírá talíře.

PÍSEŇ O PUNTILOVI

1 Pan Puntila chlastal po tři dny
v tavastuském hotelu.

PAN PUNTILA A JEHO SLUŽEBNÍK MATTI

A přece mi nakonec číšník
neřekl ani bū.

Číšníče, to je chování?

Svět je přece sranda, ne?

Číšník řek: Nemáte uznání,
nohy mě bolí náramně.

2 Slečinka četla s užitkem
románek v noční tiši.

Ten schová si, vždyť stálo v něm,
že prý je bytost vyšší.

Jednou však pohled jako nůž

na sluhu vrhla: Ty,

šoféře — prý jsi taky muž!

Nemáš chuť dnes na flirty?

3 Ranní ptáče potkal pan Puntila,
když procházel se jitem sem a tam.

Děvečko, bílá ňadra máš,

kampak tak zrána, kam?

Nejdeš snad dojit mé krávy? Slyším
kohouty kokrhát.

Ty nemáš jen kvůli mně z postele, vstát,
máš se mnou i v té posteli spát.

4 V sauně na statku je měkký stín,
v sauně je čas na mnohý šprým.

Někdy jde s sebou čeledín.

Nebo jde slečinka snad s ním?

Pan Puntila pravil: Jen atašé

je vyvoleným zetěm mým.

Když dceruška se spustí, on spolkne vše:

vždyť mu dluhy zaplatím!

5 Šla do kuchyně dceruška,

když tloukla už desátá:

Ach, jsem zvábena tvou mužností,
pojď chytat ráčata.

A šofér na to: Slečno, víš,

já nejsem hlupák nevinný,

to ne, ale copak nevidíš,

že čtu teď svoje noviny?

PAN PUNTILA

A JEHO SLUŽEBNÍK

MATTI

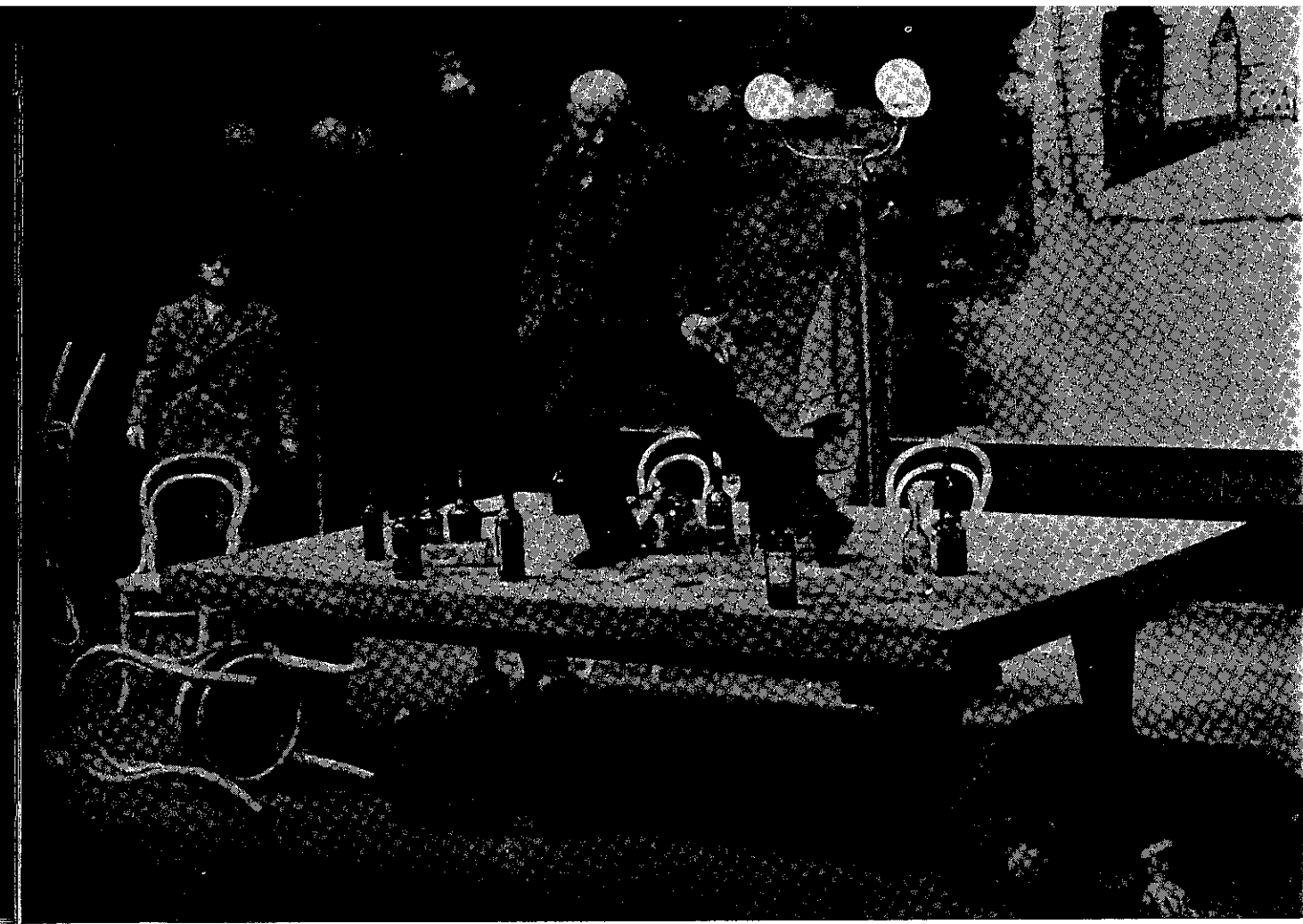
Curt Bois v roli Puntily (Berlínský ensemble — reprodukce z knihy C. Niessena: Brecht auf der Bühne)

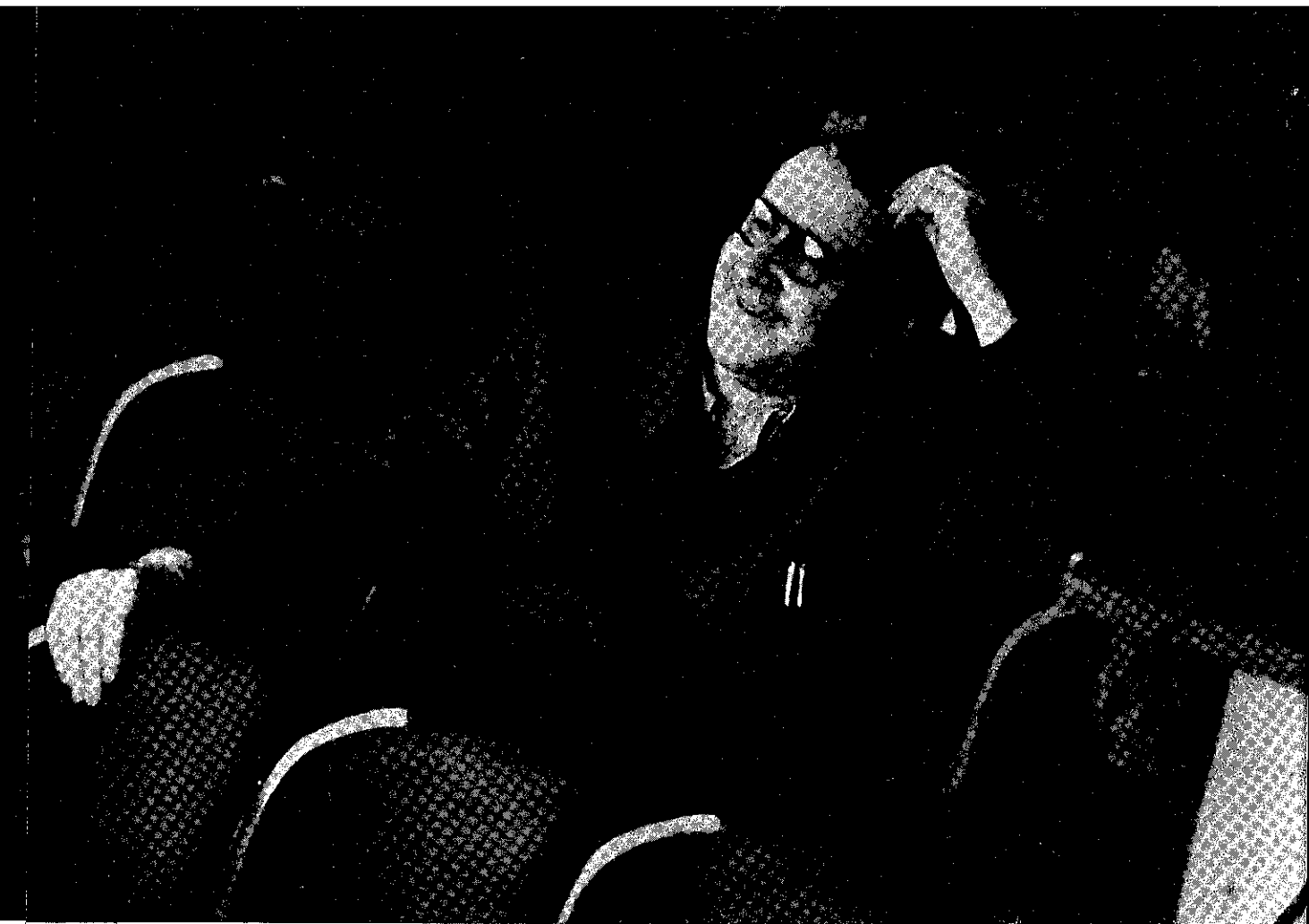
PAN PUNTILA
A JEHO SLUŽEBNÍK
MATTI

*Pan Puntila zasnubuje dceru člověku
(Berlínský ensemble — foto Ruth Ber-
lauová)*

PAN PUNTILA
A JEHO SLUŽEBNÍK
MATTI

*Leonhard Steckel v roli Puntily a Erwin
Geschonneck jako Matti (Berlínský en-
semble — foto Ruth Berlauová)*

BERTOLT BRECHT

Při zkoušce — r. 1955
(foto Gerda Goedhartová)

6 Svaz nevěst pana Puntily,
k zasnubám přitáhl v plné síle.
Pan Puntila byl však na ně zlý,
och, řval na ně zatrachtilé!
Odkdy se dává ovcím po stříži
kabátek na holý hřbet?
Já s vámi spávám, ale u stolu
nesmíte okounět.

7 Co dělat měly ženy z Kurgely,
když pochodily tak zle?
Nadranc jsou bohužel podrážky,
 pryč, ach pryč je neděle.
Kdo panský slib vzal doslova
a uvěřil námluvám,
buď rád, že prošlapal jen bot,
neboť je tím vinen sám.

8 Do stolu udeřil pan Puntila
a rozhlásil hned všem:
ne, svou dceru nezasnoubím já
s každým psím čumákem.
Že prý ji dá svému sluhovi.
Matti, chceš tu spanilost?
Však sluha řek: Já nechci ji,
ne, není pro mne dobrá dost.

POZNÁMKY K CURYŠSKÉ PREMIÉŘE (1948)

1

Místo obvyklé opony, která scény od sebe odděluje tak, že je jakoby popravčí sekerou utíná, zase polovysoký, mírně povívající plátěný závěs, na který se promítají scénické titulky. Během proměn dostával závěs trochu světla, aby ožil, a diváci více méně spatřili rušné přípravy, jež

se pro ně konaly na jevišti. Viděli zvláště vrchní díly větších stěn přisouvaných na scénu a viděli, jak se na lanech spouští sluneční kotouč a srpek měsíce, jež dosud neosvětleny se jim zjevily v jejich kovové podobě; rovněž viděli výměnu rozličných mráčků.

2

Emblémy Slunce, Měsíce a mráčků, podobající se vývěsním štítům hostinců a krámků, visely před vysokou a širokou stěnou z březové kůry, která tvořila pozadí puntilovské scény. Podle toho, jak se střídala den se soumrakem či s nocí, byla březová stěna osvětlena silně nebo slabě nebo zůstávala neosvětlena, kdežto hrací prostor byl stále v plném světle. Takto byl atmosférický prvek etablován v pozadí a oddělen od ostatního jevištního dění.

3

Neužívalo se zbarveného světla. Všude, kde je osvětlovací zařízení dost výkonné, by světlo mělo být tak rovnoměrné jako při akrobatických produkcích na našich varietních scénách. Ostré světlo reflektorů smazávalo rysy tváře. Temno, byť jen relativní, škodí replikám, které z něho přicházejí; doporučuje se zjistit fotografickou cestou, jaké osvětlení by diváci snesli bez potíží.

4

O barevnost a kontrastnost se může jevištní výtvarník postarat i bez zbarveného světla. Barevné schéma „Puntily“ se skládalo z barvy modré, šedé a bílé pro jeviště, z barvy černé, modré, šedé a bílé pro kostýmy. Ty byly ostatně přísně realistické a zvláště se přihlíželo k detailu (kabelky žen z Kurgely; dělníci na statku pracují v neděli bosí, ve svátečních kalhotách, košilích, vestách atd.)

Pracovní postupy se musí řádně ztvárnit. (Herečka dětské postavy dokázala udělat ze služby Finy působivou figurku tím, že ukazovala, jak se pozdě do noci lopotí s prádlem (6), jak vleče máslo (7) a jak vyčerpáním usne u slavnostní tabule pana Puntily (9)).

Permanentní rámec tvořila, jak už řečeno, velká stěna z březové kůry hluboko v pozadí a na obou stranách vpředu konstrukce ze zlatých tyčí. Jevištní stavby se skládaly ze samostatných prvků, první scéna například ze dvou: Za prvé z dřevěného panelu se stolem, s židlemi, s ubrusem politým červeným vínem, s tuctem prázdných lahví seskupených na podlaze a za druhé z palmy v kořenáči (element přepychu). Prvky jako ve scéně šesté, vchod do panského domu a vrata do dvora, možno prostorově fixovat až při zkouškách. Jiným přepychovým elementem byla kýčovitá sádrová figurka v druhé scéně; zabité prase pověšené na lešení z karmazinové rudých trámů a mosazné tyči ve scéně páté nebylo přepychovým elementem, poněvadž naznačovalo přípravy k zasnubní hostině a bylo také ve scéně následující neseno přes dvůr. Důraz se kladl na krásu a lehkost prvků a ladnost jejich rozmístění. Přitom musely být realistické. Auto ve třetí scéně se skládalo jen z uříznutého předku, avšak ten byl zkonstruován z pravých součástek.

Opotřebovanost jevištních elementů a rekvizit, jakož i obnošenost šatstva není jen realistickým momentem; zbavuje též jeviště zdání jakési dosud nevyzkoušené novoty.

Každý pohled na jeviště musí zaručovat obraz, který svým smyslem, rozdělením prostoru a barvou stojí za vidění.

Němčina nemá přiléhavý odborný výraz pro onen pantomimický prvek, který anglické jeviště nazývá *business*, a my ho obyčejně užíváme rozpačitě a bázlivě. Slovo „Kiste“, kterého se u nás pro to užívá, ukazuje opovržení, se kterým se tento pantomimický prvek u nás setkává. Avšak ony „Kisten“ patří mezi hlavní součásti epického divadla. (Puntila kráčí suchou nohou po akvavitovém přívalu (1). Puntila najme lesního dělníka, poněvadž našel zalíbení v jeho očích (4). Ženy z Kurgely vidí, jak do domu jejich ženicha putuje máslo, maso, pivo (7) atd.) Takové věci byly ovšem plně zahrány. Při tom pomáhá zásada „Jedno po druhém“, která se při dramatické expozice, zauzlení a kulminace musí neustále vyhlášovat za neplatnou.

Rozhodující je zformování třídního antagonismu mezi Puntilou a Mattim. Úloha Mattiho se musí obsadit tak, aby vznikla skutečná rovnováha, t. zn. aby měl duchovní převahu. Představitel Puntily se musí mít na pozoru, aby ve scénách, kdy je opilý, nestrhl diváky svou vitalitou nebo svým šarmem natolik, aby ztratili schopnost jej kritizovat.

K nejušlechtlejším postavám hry patří čtyři ženy z Kurgely. Bylo by naprosto pochybené zpodobit je komicky; jsou plny humoru. Musí působit přitažlivě už i proto, aby se jejich vyhazovu ne-

mohl připsat jiný důvod než ten, že jsou nízkého původu.

Možnosti krácení: Scéna čtvrtá (Trh na čeleď) se škrtne. Zato se z ní použije něco ve scéně následující (Skandál na Puntile). Scéna pátá pak začne takto:

V dopoledních hodinách na dvoře statku Puntila. Sauna, do níž je vidět. Je dopoledne. Kuchařka Laina a služka Fina přibíhají na dveře obytného domu štít s nápisem „Vítáme k zasnubám“. Vraty přichází Puntila s Mattim a s několika lesními dělníky.

LAINA · Buďte vítáni na Puntile. Slečna Eva, pan ataše a pan vrchní zemský soudce se již dostavili a sedí u snídaně.

PUNTILA · Především bych chtěl vědět: Co je se Surkkalou? Proč balí?

LAINA · Slíbil jste přece proboštovi, že ho vyhodíte, poněvadž je bolševik.

PUNTILA · Cože, Surkkalu? Jediného inteligentního člověka mezi deputátníky? Má dokonce čtyři děti, co by si o mně pomyslel? Proboštovi zakážu dům pro nělidskost. Ať sem Surkkala ihned přijde, abych se moh jemu a jeho rodině omluvit. A všechny čtyři děti ať veme s sebou, abych jim moh osobně vyjádřit politování za nejistotu a strach, který zaručeně vytrpěly.

LAINA · To není třeba, pane Puntile.

PUNTILA *vážně* · Ale ano, je toho třeba. *Ukazuje na dělníky.* Pánové tu zůstanou. Donesete jim akvavit, Laino, chtěl bych je najmout na lesní práci.

LAINA · Myslela jsem, že les prodáte.

PUNTILA · Já? Žádný les neprodám. Dcera má své věno mezi stehny, no né? A tyhle jsem si přived s sebou, poněvadž trh na čeleď nemůžu vystát. Když chci koupit koně a krávy, zajdu na trh a nic si při tom nemyslím. Ale vy jste lidi a to by

nemělo existovat, aby se s nim obchodovalo na trhu. Nemám pravdu?

ZAKRNĚLEC · To se ví!

MATTI · Promiňte, pane Puntile, ale nemáte pravdu. Oni potřebují práci a vy ji nabízíte, a tak se to prostě sjedná, jestli na trhu nebo v kostele nebo tady, to zůstává jedno.

PUNTILA · Bratře, myslíš, že když se kobyle při koupi díváš do huby, že i u mě musíš napřed zjistit, jestli mám křivé nohy?

MATTI · Ne, vám důvěřuju.

PUNTILA *o zakrnělém muži* · Tenhle není špatný, zamlouvají se mi jeho oči.

MATTI · Pane Puntile, nechci vám do toho mluvit, ale ten člověk pro vás není, ten by to nevydržel.

ZAKRNĚLEC · Kdo ti to řek? Odkud víš, že bych to nevydržel?

MATTI · Páldvanácta hodin v létě. Chtěl bych vás jedině ušetřit zklamání, pane Puntile. Až by to nevydržel, tak ho zase vyženete.

PUNTILA · Jdu do sauny, ať mi Fina donese kafe. Než se svléknu, tak si ještě dva tři z nich vytáhnu, abych měl na vybranou. *Zajde do sauny a svlékne se. Fina donese dělníkům akvavit.*

MATTI *Fině* · Dones mu kafe.

ZRZOUN · Jaké to je na Puntile?

MATTI · Ujde to. Čtyři litry mléka, je dobré. Brambory prý dávají taky. Komora není velká.

ZRZOUN · Jak je daleko do školy? Mám malou holku.

MATTI · Hodinu a čtvrt.

ZRZOUN · To se při pěkném počasí snese. Jaký je on?

MATTI · Příliš důvěrný. Tobě to může být jedno, ty jseš v lese, ale mě má ve voze, já jsem mu vydán na pospas, a než se

otočím, začne být lidský. Budu muset dát výpověď.

Surkkala přichází se svými čtyřmi dětmi.

MATTI · Surkkalo! Můj ty bože, okamžitě se ztratíte. Až vyjde ze sauny a vychlastá kafe, bude úplně strážlivý, a běda, jestli vás pak ještě uvidí na dvoře. Radím vám, abyste mu v nejbližších dnech nechodili na oči.

Surkkala kývne a chce rychle s dětmi zmizet.

PUNTILA *který se solékal a naslouchal, ale nerozuměl závěrečným slovům, vyhlédne ze sauny a spatří Surkkalu s dětmi* · Surkkalo! Hned za váma přijdu! *Mattimu*. Dej mu deset marek závdavku.

MATTI · Ano, ale nechtěl byste taky hned vyřídít tady ty lidi, zmeškají jinak trh.

PUNTILA · Nechtěl bych se unáhlit. Já lidi nekupuju chladnokrevně, já jim poskytuju na Puntile domov.

ZRZOŮN · Tak to radši jdu. Potřebuju práci. *Odchází.*

PUNTILA · Stůj! Teď je pryč. Toho jsem moh potřebovat. *Zakrnělec*. Jen se nedej odehnat, však to vydržíš. Dávám ti své čestné slovo. Víte, co znamená slovo tavastlandského statkáře? Naše hora Hatelma se může sesout — není to pravděpodobné, ale může se to stát — ale slovem tavastlandského sedláka nikdo neotřese, to je známo. *Mattimu*. Pojď dovnitř, potřebuju, abys na mě lil vodu. *Zakrnělec*. Ty můžeš přijít s ním.

Puntila, Matti a Zakrnělec jdou do sauny. Matti polévá Puntilu vodou. Surkkala rychle s dětmi zmizí.

(Dále jako na str. 80, řádek 13 shora, až ke str. 81, řádek 6 zdola, pak:)

PUNTILA *Fině* · Poslouchejte, co vám teď povím, aby se to pak dodatečně zase nepřekroutilo, jako obyčejně. Tamhle toho

bych byl přijal, ale má moc fajnové kalhoty, asi by pořádně nemakal. Šatů si musíš zvlášť všimat. Jak jsou moc pěkné, tak se nechtějí zamazat od práce. Jak jsou moc rozdrbané, svědčí to o špatné povaze. Zahradník například může chodit ve spravovaných kalhotách, jestli jsou spravované na kolenou, a ne na zadnici, u zahradníka musí být spravované na kolenou. Poznám jediným pohledem, co v každém je. Na věku záleží nejmíň, ti staří toho snesou stejně nebo ještě víc, poněvadž se chtějí v místě udržet. Hlavní je člověk. Na inteligenci nedám. Někdo takový celý den jen počítá pracovní hodiny. To nemám rád, chci mít ke svým lidem přátelský poměr. *Statnému dělníkovi*. Ty můžeš jít s sebou, dám ti uvnitř závdavek. Teď mě něco napadá. *Mattimu, který vyšel ze sauny*. Dej mi svou kazajku. Svou kazajku mi máš dát, slyšíš? *Dostane Mattiho kazajku*. Teď jsem tě přistih, darebáku. *Ukazuje mu náprsní tašku*. Tohle nacházím v tvé kapse! Já tušil, já na první pohled poznal, že jsi kriminálník. Je to moje náprsní taška nebo není?

MATTI · Je, pane Puntilo.

PUNTILA · Teď jsi ztracen, z toho kouká deset let káznice, stačí, abych zavolal stanici.

MATTI · Ano, pane Puntilo.

PUNTILA · Ale tu laskavost ti neudělám. Aby ses mohl zdejchnout do kriminálu, flákat se a žrát chleba těch, co musí platit daně, že? To by se ti tak hodilo. Teď o žních! Aby ses vyhnul traktoru! Ale, abys věděl, já ti to napíšu do vysvědčení!

MATTI · Ano, pane Puntilo.

Puntila vztekle odchází k obytnému domu. Na prahu stojí Eva, slamák v ruce. Naslouchala.

ZAKRNĚLEC · Mám teď jít s váma, pane Puntilo?

PUNTILA · Tebe nemůžu potřebovat, ty bys to nevydržel.

ZAKRNĚLEC · Teď je ale po trhu.

PUNTILA · To sis měl připomenout dřív, a ne se snažit využít mé dobré nálady. Všecky, co to dělají, si zapamatuju. *Dělníkovi, který přišel za ním*. A vůbec, rozmyslel

jsem si to. Nikoho nepřijmu. Asi les prodám, a připsat to můžete tamhletomu — *ukazuje na Mattiho* — který mě vědomě nechal v nejistotě o něčem, co jsem měl vědět. Budu se umět revanšovat. *Odchází zasmušile do domu.*

(Dále jako na str. 82, řádek 17 zdola.)

ZADRŽITELNY
VZÚSTUP
ARTIKULACE

Květinář Giuseppe Givola, gangster
Hook, velkozelinář
Obžalovaný Fish
Obhájce
Soudce
Lékař
Žalobce
Mladý Inna, Romův důvěrník
Malý muž
Ignatius Dullfeet
Betty Dullfeetová, jeho žena
Tělesní strážci Artura Uie
Dogsboroughův sluha
Novinář
Gunmani
Zelinář z Chicaga a Cicera
Žena

PROLOG

Před plátěnou oponou předstoupí hlasatel. Na oponě jsou mohutné nápisy: „Nové zprávy o dokové aféře“ — „Boj o testament starého Dogsborougha a Dogsboroughovo doznání“ — „Senzace ve velkém procesu se žháří skladů“ — „Jak byl gangster Ernesto Roma zavražděn svými přáteli“ — „Vydtráná a zavraždění Ignatia Dullfeeta“ — „Jak gangsteři dobyli města Cicera“. Za oponou bubny a činely.

HLASATEL

Vážené publikum, chceme dnes před vás předstoupit

— tam vzadu, prosím, klid! —

s velkou historickou gangsterskou podívanou!

— Mladá paní, ustupte tam trošku stranou! —

Poprvé uslyšíte v této hře pravdu o tak zvané dokové aféře.

Dále vám na vědomost dáme

Dogsboroughův testament, jeho doznání, jeho amen.

Vzestup Artura Uie za katastrofy na burzách.

Senzace v pověstném procesu se žháří skladů! Veliký krach!

Zavraždění Dullfeetovo! Justice v uvozkách! Gangsteři doma

aneb: Jak odpraven byl Ernesto Roma!

Iluminovaný živý obraz v závěru:

Gangsteři v dobytém městě Cicera!

Uvidíte zde v uměleckém zpodobení gangsterský svět a jeho hrdiny, nad něž není.

Uvidíte mrtvé a uvidíte živoucí,

byvní, stále i nejsoucí,

ty od narození i ty, co jimi teprv se mají stát,

dobry, starý, počestný Dogsborough na příklad!

Před oponu předstoupí starý Dogsborough.

Srdce má černé, bílý vlas.

Ukloň se, zlotřilý starče, ohni vaz!

Starý Dogsborough se ukloní a ustoupí do pozadí.

Ten, koho dále uvidíte — hle, svou tvář už strká k nám —

před oponu předstoupí Givola

je Givola, květinář.

Se svou hubou, naolejovanou synteticky, namísto koně vám kozla prodá vždycky.

Prý krátké nohy mívá lež!

Koukněte na něho! Jdeš!

Givola ustoupí kulhaje do pozadí.

Teď přijde klaun nad klauny, Emanuelo Giri!

Ven s tebou, vylez ze své díry!

Před oponu předstoupí Giri a pozdraví zvednutím paže.

Jeden z největších hrdlořezů všech časů!

Pryč s tebou!

Giri rozhorleně odstoupí.

A nyní to vrcholné, co každého uvede do úžasu!

Gangster všech gangsterů! Pověstný a známý

Arturo Ui! Jímž nebesa — ó pánbůh s námi! —

nás potrestala za naše hříchy a viny,

za naši slabost, hloupost a za zločiny!

Před oponu předstoupí Ui a jde podél rampy.

Na Richarda Třetího vzpomene si skoro každý.

Od dob červené a bílé růže

svět nezřel takového muže,

tak velkého ničemu a tak krvavé vraždy!

Vzhledem k tomu, vážené publikum,

hodlají herci vynaložit všechnen um,

ředitelství nechce šetřit výdaji, všichni

přiloží ruce k dílu,

aby vše bylo předvedeno ve vysokém stylu.

Je to však všechno skutečnost, věrná a ryzí, neboť co tu dnes večer uvidíte, nebude vám nijak cizí, nic z toho není vykonstruováno či vymyšleno, cenzurováno či pro vás upraveno. Celý svět ví o tom, co nyní ukážem: je to gangsterská hra, předobře známá všem.

Zatím co hudba zesílí a přidruží se k ní rachot kulometu, hlasatel hbitě odstoupí.

■

1.

City. Vystoupí pět velkoobchodníků, vůdců Karfióltru.

FLAKE · Proklaté časy! Jak by Chicago, to staré dobré děvče, objevilo v své kapse díru, pro mléko jdouc ráno, a hledalo teď pracně ve strouze své centíky.

CARUTHER · Ted Moon mě tuhle pozval — a se mnou asi osmdesát jiných — na holoubátka. Dostavit se k němu, byli bychom tam našli leda ještě licitátora. Od nadbytku k bídě se přechází dnes rychleji, než stačí třeba jen zblednout. Zelinářské loďstvo ještě jak kdysi přes patero jezer se blíží k městu, ale zákazníci už nejsou.

BUTCHER · Jako by se snesla noc k nám v pravé poledne!

MULBERRY · I Clive a Robber šli do dražby!

CLARK · I Wheeler už je bankrot — ten import ovoce, tak staroslavný! Garáže Dicka Havelocka — totéž!

CARUTHER · A kde je Sheet?

FLAKE · Ten nemohl dnes přijít, od banky k bance lítá.

CLARK · Co — i Sheet? Pomlka.

Zkrátka a dobře: obchod s karfiólem je v tomto městě na dně.

BUTCHER · Hlavu vzhůru, páni! Kdo ještě není s tebou, žije!

MULBERRY · Nebýt už s tebou neznamená žít.

BUTCHER · Načpak tak černý páni? Každý ví, že ve svém základech skrývá zdravé je naše odvětví. Vždyť je to žrádlo pro milióny! To je krize: město chce čerstvou zeleninu. Má ji mít!

CARUTHER · Drobná zelinářství?

MULBERRY · Špatné je to. Zákazník kupuje už jen půl hlávky, a ještě je dluh!

CLARK · Karfiól nám shnije.

FLAKE · Pro tu kurióznost podotýkám: v přísni čeká chlapík jménem Ui...

CLARK · Snad ne ten gangster?

FLAKE · Osobně. On čichá řšinu. Chtěl by s ní hned vejít ve styk.

Arnesto Roma, jeho pobočník, myslí, že zelináře přesvědčit lze, že velmi nezdravé je kupovat karfiól jiný nežli náš. Prý obrat lze zdvojnásobit, neboť zelinář raději si ještě koupí karfiól než rakev.

Rozmrzelý smích.

CARUTHER · To je vskutku nestoudnost.

MULBERRY *směje se z plna hrdla* ·

Kulometry a bomby! Zbrusu nové prodejní ideje! Hle, čerstvá krev v obchodě s karfiólem! Proslechlo se, že máme špatné spaní! Pan Arturo Ui hned spěchá nabídnout nám svoje služby! Tak teď už zbývá jenom ten či ještě Armáda spásy. Kde se vaří líp?

CLARK · Uiova polévka je jistě vřelejší.

CARUTHER · Vyhodit!

MULBERRY · Ale zdvořile! Kdožví, jak daleko to s námi dojde! *Smějí se.*

FLAKE *k Butcherovi* · Co je s tou městskou půjčkou? Jednal Dogsborough?

K ostatním.

Butcher a já jsme něco upekli, co pomůže nám přestát mrtvou dobu finanční tísně. Naše myšlenka je jednoduchá: proč by město, jemuž platíme přece daně, nemělo nás vytáhnout z bryndy — půjčkou na výstavbu

přístavních hrází? Zelenina by tak lacině dostala se do města.

A starý Dogsborough by nám to mohl zařídit. Zakročil už Dogsborough?

BUTCHER · Zdráhá se prosazovat naši věc.

FLAKE · Zdráhá? Nic pro nás nechce udělat? On, jenž byl zvolen za přístavní okres?

CARUTHER · Volební fond mu krmím rok co rok!

MULBERRY ·

U Sheeta, k čertu, býval kantýnským!

Než se dal na politiku, tak jedl chléb trustu! To je černý nevďek! Flaku!

Co jsem ti říkal? Slušnost vymřela!

Ne nedostatek peněz, ale slušnosti!

Lod klesá ke dnu, cpou se z ní a klejí,

přátelství mizí, otrok bouří se

a starý usměvavý kantýnský

nám ukazuje velká chladná záda.

Kam v časech krize mizíš, morálko?

CARUTHER ·

Že Dogsborough? To jsem si nemyslel!

FLAKE ·

Jak vymlouvá se?

BUTCHER · Že prý návrh — smrdí.

FLAKE ·

Co na něm smrdí? Stavět hráze přece nesmrdí. To je práce. Chléb a práce pro spoustu lidí!

BUTCHER · On prý pochybuje, že budem stavět hráze.

FLAKE · Hanebnost!

BUTCHER · Že nechcem stavět?

FLAKE · Ne, že pochybuje!

CLARK · Tak ať nám tedy půjčku probouje jiný muž.

MULBERRY ·

Jiní nejsou.

BUTCHER · Není tady dnes druhý Dogsborough. Však buďte klidni!

Ten muž je dobrý.

CLARK · Nač?

BUTCHER · Ten muž je čestný!

Ba více: je to o něm známo!

FLAKE · Žvásty!

BUTCHER ·

Toť jasně! Myslí na svou pověst!

FLAKE · Jasně?

Potřebujeme městskou půjčku. Basta.

Pověst je jeho věc.

BUTCHER · Je tomu tak?

Myslím, že je to naše věc. Vždyť půjčku, při níž se nikdo na nic neptá, může zprostředkovat jen čestný člověk, na němž chtít doklady je téměř neslušné.

A takový je Dogsborough. To sedí!

Staříček Dogsborough je naše půjčka.

Proč? Věří mu. Kdo v Boha dávno, dávno nevěří, věří ještě v Dogsborougha.

Práskaný Jobber, který advokáta

bez advokáta nenavštíví, schoval by si

poslední mince k němu do zástěry,

kdyby ji viděl ležet na šenku.

Toť metrák poctivosti! Osmdesát

let prožil bez záchvěvu slabosti!

Takový muž má pro nás cenu zlata, zvláště když chceme stavět hráze, a to poněkud pomaloučku.

FLAKE · Dobrá, Butchere, má cenu zlata. Je to hotové, když za nějakou věc se postaví. Za naši věc se ale nestaví!

CLARK · On ne! Leč: „Město není dojná kráva!“

MULBERRY · Anebo: „Každý městu, město sobě!“

CARUTHER · Odporné! Bez humoru!

MULBERRY · Názor mění snad ještě vzácněji než košili. Pro něho město není kámen, dřevo, kde bydlí lidé s lidmi, kde se rvou o bifteky a nájem, nýbrž cosi až biblického. Vždycky se mi přičil.

CLARK · A v hloubi srdce nešel s námi nikdy. Čím je mu karfiól! Čím transport zboží! Ať třeba zelenina v celém městě shnije. On nehne prstem! Naše peníze volební fond mu plní devatenáct let. Nebo dvacet snad? Ten celý čas karfiól viděl jenom na talíři!

A nikdy nebyl ani v garáži!

BUTCHER · Tak jest.

CLARK · Tož k čertu s ním!

BUTCHER · Ne, k čertu ne!

Jen k nám s ním!

FLAKE · Clark řek jasně, že ten muž

nás chladně zavrhuje.

BUTCHER · Clark však řekl

i jasně, proč.

CLARK · O ničem nemá zdání!

BUTCHER · V tom je to! Poznání mu chybí! Dogsborough neví, jak cítíme se ve své kůži.

Otázka tedy zní: jak dostat ho do naší kůže? Co s ním udělat? Musí být poučen a zpracován. Poslyšte, měl bych takovýto plán! *Objev se nápis vyvolávající v paměť události nedávné minulosti.*

2.

Před plodinovou burzou. Flake a Sheet v rozhovoru.

SHEET · Od čerta k ďáblu lítal jsem. Pan čert prý odejel. Pan ďábel byl zas v lázních. Člověk už vidí jenom záda přátel! Nežli se bratr setká s bratrem, koupí si obnošené holínky, jen aby ho nemoh pumpnout! Staří partneři bojí se navzájem a před radnicí se oslovují smyšlenými jmény! A celé město zašívá si kapsy.

FLAKE · A co můj návrh, Sheete?

SHEET · Abych prodal?

To neudělám. Chcete za spropitné

jídlo a ještě za spropitné dík!

Raději smlčím, co si o vás myslím.

FLAKE · Víc nikde nedají.

SHEET · A moji přátelé

nedají víc než jini, to já vím.

FLAKE · Peníze zdražily.

SHEET · A nejvíc pro toho,

kdo je má zapotřebí. Kdo to je,

ví nejlíp jeho přítel.

FLAKE · Rejdařství

už neudržíš.

SHEET · A ty víš, že mám

i ženu navíc, kterou možná pak

už také neudrším.

FLAKE · Prodáš-li...

SHEET · ...tak na rok odklad. Jenom bych rád věděl,

nač chcete moje rejdařství.

FLAKE · Že bychom ti třeba v trustu rádi pomohli, to nešlo by?

SHEET · Ne. To mi nenapadlo. Kam jsem dal hlavu? Že jsem nevzpomněl si,

že byste chtěli pomáhat, a ne jen

mě odřít!

FLAKE · Z bryndy, Sheete, nepomohou ti hořkosti, ať míří kamkoli.

SHEET · Aspoň to nepomůže bryndě, Flaku! *Kolem se courají tři muži, gangster Arturo Ui, jeho pobočník Ernesto Roma a jeden tělesný strážce. Ui májeje Flaku upřeně na něho hledět, jako by očekával, že bude osloven, a Roma se po Flakovi na odchodu rozezleně otočí.*

SHEET · Kdo je to?

FLAKE · Gangster Arturo Ui — co kdybys nám to tak prodal?

SHEET · Zdálo se, že dychtí po rozmluvě.

FLAKE s bojácným úsměvem ·

To jistě. S nabídkami

prodávat s browningem náš karfiól

nás přímo pronásleduje. Teď chodí

takových po městě už celá řada.

Jak městem šlo by malomocenství,

jež užirá mu prst, pak ruku, rámě.

Odkud se bere, nikdo neví. Zdá se,

že z přehluboké díry. Vypálit

ty loupeže, to hrůzné zabíjení,

vyhrůžky, vydírání, únosy!

SHEET *ostře na něho pohltížeje* ·

A rychle. Je to náказа.

FLAKE · Co kdybys

nám to tak prodal?

SHEET *ustupuje a prohlíží si ho* ·

Ano, souhlasí,

podobnost by tu byla. Myslím s těmi, co šli tu kolem, v neveliké síle, leč prostě zde, spíš tušení než zřejmí: tak na dně rybníků lze vidět větve, zelené, plné bahna — hadi možná, asi však větve, nebo přec jen ne? Tak podobáš se tomu Romovi, nic ve zlém. Teď, když oba jsem vás viděl,

jak bych si dříve byl už toho všiml,

však nechápal — a nejen u tebe.

Řekni mi ještě jedenkrát: „Co kdybys nám to tak prodal?“... I ten hlas... Ne,

řekni

spíš: „Ruce vzhůru!“ To tím přece myslíš.

Zvedne ruce vzhůru.

Zvedám je. Rejdařství mi budiž vzato!

Kopanec nebo dva mi dejte za to!

Spíš dva, tot víc — a líp mě přemůžeš!

FLAKE · Zbláznil ses, člověče!

SHEET · Ó kěz, ó kěz!

3.

Zadní místnost v Dogsboroughově hostinci. Dogsborough a jeho syn vyplachují sklenice. Vystoupí Butcher a Flake.

DOGSBOROUGH ·

Neudělám to! Nadarmo sem jdete.

Váš návrh smrdí mi jak shnilá ryba.

MLADÝ DOGSBOROUGH ·

Tatínek odmítá jej.

BUTCHER · Tečku za tím!

Řekls nám ne. Tak dobrá, tedy ne.

DOGSBOROUGH ·

Smrdí to. Takovéto hráze znám.

Ne, ne.

MLADÝ DOGSBOROUGH ·

Tatínek říká ne.

BUTCHER · Tak tečka.
DOGSBOROUGH ·

Viděl jsem nerad, kudy jdete. Město, to není dojná kráva, kterou kdekdo si podojí. Byť je váš obchod, k sakru, docela zdravý.

BUTCHER · Co jsem říkal, Flaku? Vidíte černě.

DOGSBOROUGH ·

Vidět černě, to je vždy zrádné. Vpadáte si sami do zad, chlapi. Co prodáváte? Karfiól. To je jak chléb a maso. Člověk k tomu chce zeleninu. Biftek bez cibule, skopové bez fazolí — sbohem, hoste, už nepřijde! Je ovšem leckdo nyní poněkud v úzkých. Váhá, přemýšlí, nežli si třeba koupí nový oblek. Netřeba se však obávat, že město — zdravé jak vždy — by nesehnalo centík na zeleninu. Hlavu vzhůru, hoši!

FLAKE ·

Tvůj hlas je blahodárný, Dogsborough. Dává nám odvahu.

BUTCHER · Je téměř divné, že jsi tak optimistický a pevný,

co se tkne karfiólu. S pravdou ven: nepřicházíme k tobě bez úmyslu.

Ne, starý, to je odbyté, s tím nic, neboj se. Něco příjemnějšího.

Doufáme aspoň. — Dogsborough! Náš trust

zjistil, že právě nyní, letos v červnu, dvacet let uplynulo ode dne, kdy — po předlouhá léta znám nám jako kantýnský v jedné z našich firem — odešel jsi od nás věnovat se zájmu města.

Bez tebe město nebylo by tím, čím je. A Karfióltrust rovněž ne.

Mám radost, že jej zdravým shledáváš,

v svém jádře zdravým. Neboť právě včera jsme usnesli se k tomu výročí — co důkaz, jak si více vážíme tě a že se stále ještě v hloubi srdce cítíme být ti nějak zavázáni —, že nabídnem ti ze Shectova rejdařství většinu akcií — za dvacet tisíc, což není ani půlka jejich ceny.
Položit na stůl balík akcií.

DOGSBOROUGH ·

Co tohle?

BUTCHER · Řeknu ti to otevřeně: náš Karfióltrust nemá nijak zvlášť citlivé dušinky v svých řadách, ale když jsme tam na tu naši hloupou žádost o půjčku slyšeli tvou odpověď, poctivou, čestnou, bezohledně přímou, zkrátka a dobře celý Dogsborough, někteří z nás, já neříkám to rád, až slzeli. „Vidíte,“ pravil jeden — neboj se Flaku, kdo, to nepovím — „na pěkné scesti jsme se dostali!“ Nastala krátká přestávka a pak přišel ten návrh zcela přirozeně.

DOGSBOROUGH ·

Co za tím vězí, Flaku, Butchere?

BUTCHER ·

Co vězelo by za tím? Je to návrh!

FLAKE · A velmi radostně se vyřizuje.

Jak symbol počestného občana a legendární mocný muž zde stojíš

a nevyplachuješ jen sklenice,

ne, naše duše též! A přitom nejsi bohatší nežli jsou tví běžní hosté.

To dojmá.

DOGSBOROUGH ·

Já nevím, co bych řekl.

BUTCHER ·

Mlč. Balík schovej! Počestnému muži to přijde vhod! Vždyť cestou poctivosti tak často vagón zlata nepřijíždí!

A zde tvůj syn: prý dobré jméno platí víc nežli pěkné konto v bance. Nu, on kontem nezhrdne snad. Vezmi si to! Za tohle nám snad nebudeš mýt hlavu!

DOGSBOROUGH ·

Sheetovo rejdařství!

FLAKE · Je odtud vidět.

DOGSBOROUGH *u okna ·*

Tam dvacet let se dívám.

FLAKE · Na to myslili jsme.

DOGSBOROUGH ·

Co Sheet, co ten?

FLAKE · Chce pracovat teď v pivě.

BUTCHER ·

Tak platí?

DOGSBOROUGH ·

Je to všechno hezké, krásné, to vaše povídání, ale loď se jen tak nerozdávají.

FLAKE · To jistě.

Těch dvacet tisíc se nám třeba hodí, když to s tou půjčkou nyní ztroskotalo.

BUTCHER · Neradi bychom svoje akcie veřejně právě nyní nabízeli...

DOGSBOROUGH ·

To už zní líp. To není špatný obchod. Jen jestli nepojí se k tomu ještě nějaké zvláštní podmínky...

FLAKE · Ne, žádné.

DOGSBOROUGH ·

A dvacet tisíc, říkáš?

FLAKE · Příliš moc?

DOGSBOROUGH ·

Ne, ne. To totéž rejdařství by bylo, kde býval jsem malým kantýnským. Čertovo kopýtko v tom není žádné...? A půjčku pustili jste z hlavy?

FLAKE · Zcela.

DOGSBOROUGH ·

Skoro bych si to rozmyslil. Co, chlapče, to pro tebe by bylo! Už jsem myslil, že jste se našnupli! A tečka tohle!

Tak vidíš, chlapče: poctivost se někdy i vyplatí. Ba, máte pravdu. Chlapec — až nebudu — víc nežli dobré jméno nezdědí. Tak. A tolik zla jsem viděl, jež způsobila bída!

BUTCHER ·

Kámen ze srdce nám spadne, přijmeš-li. Pak mezi námi nižádná pachut' nezůstane, víš, po tom tak hloupém návrhu! A mohli bychom v budoucnu slyšet, co nám radíš ty, jak počestně a čistě překonat ten mrtvý čas, jenž brzdí nám teď obchod.

I tvůj by to byl obchod, také ty bys byl pak činný v karfiólu. Dojednáno? *Dogsborough uchopt' jeho ruku.*

DOGSBOROUGH ·

Tož tedy ano.

MLADÝ DOGSBOROUGH ·

Otec říká ano.

Objeví se nápis.

■

4.

*Sázková kancelář na 122. ulici. Arturo Ui a jeho po-
bočník Ernesto Roma, provázení tělesnými strážci, na-
slouchají rozhlasovým dostihovým zprávám. Vedle
Romy Daisy z doků.*

ROMA · Měl by ses, Arturo, už zbavit té své zahnědlé trudnomyslnosti, toho tak nečinného snlkovství, vždyť město už o tom mluví.

UI *hořce ·* Kdože mluví? Nikdo.

Město je bez paměti. Krátký život je dán tam slávě. Měsíc bez kraválu — a dvacet přestřelek je vymazáno! I mezi svými!

ROMA · Hoši začínají být drzí, co se nedostává peněz.

A co je horší: nečinnost je kazí.
Muž, který do karet jen střelí, chátrá.
Nerad už chodím do hlavního stanu.
Je mi jich lito. Chci říct „Zítرا rozjedem to!“

vidím však jejich pohledy a mlčím.
Tvůj plán s tou zeleninou přece tolik
sliboval. Proč s tím nezačít?

UI · Teď ne.
Ne zdola. To by bylo předčasné.

ROMA · „Předčasné“! Čtyři měsíce už tady
sedíš, co poslali tě z trustu domů.
Jen dumáš. Plány! Plány! Pokusy —
tak kusé! Návštěva v tom trustu zlomila
ti páteř. A ten malý incident
u Harpera v bance s těmi policajty
ti leží v žaludku.

UI · Vždyť střileli!

ROMA · Do vzduchu! Nezákonně.

UI · O vlásek,
jen o dva svědky míň, a seděl bych
teď v chládku. A ten soudce! Ani špetku
uznání.

ROMA · Kvůli zelinářským krámům
tě strážník nestřelí. Jen kvůli bankám.
Arturo, koukej, začnem s jedenáctou
ulicí. Okna na sta střepin, potom
petrolej na karfiól, zařízení
rozseká do kamen! A probijem se
až dolů k sedmé ulici. A za pár
dní bude Manuelo Giri vcházet
s rúžičkou v klopě do krámů a slíbí
ochranu. Deset procent z obrátu.

UI · Ne. Já sám potřebuji ochranu.
Před policií, před soudci mě chraňte
a potom budu chránit já. Lze začít
jen nahoře.

Chmurně:

Jsem zcela bezprávný,
nemám-li soudce v kapse, totiž jestli
on nemá v kapse něco ode mne.

Jinak mě při nejmenším vloupání
zastřelí klidně každý policajt.

ROMA · Tož zbývá Givola. Ten na sto honů
vždy cítí svinstvo. Karfióltrust, říká,
má „povědomý pách“. Ten nemýlí se.
Když tehda Dogsborough prý doporučil
poskytnout trustu půjčku, byly to
snad zčásti klepy. Od té doby leccos
se šušká o čemsi, co nestaví se
a co by vlastně už se stavět mělo.
Na druhé straně Dogsborough byl pro to
a proč by tento starý, vzorný záček
měl prosazovat to, co zasmrádá?
Však tam jde Ragg, reportér ze „Staru“,
ten ví
o těchhle věcech všc. Hej! Těbůh,
Tede.

RAGG *poněkud opile* ·
Hejhola! Těbůh, Romo! Těbůh, Uii!
Jak vypadá to v Capui?

UI · Co míní?

RAGG · Jen tak. To byla malá ves, kde velká
armáda přišla vniveč. Nečinností,
luxusem; špatným výcvikem.

UI · Jdi k sakru!

ROMA *k Raggovi* ·
Jen klid! A řekni: jak to bylo s půjčkou
pro Karfióltrust, Tede!

RAGG · Copak, copak?
Jste obchod s karfiólem? Už to mám. Vy
chcete

od města taky půjčku. Směr: pan Dogs-
borough!

Starý to prosadí. *Napodobuje starce.* „Má
odvětví

v jádře tak zdravé, nyní ohrožené,
snad zhynout?“ V městské radě nezůstane
pak ani oko suché. Každý soucítí
hned s karfiólem, s kusem sebe sama.

Arturo, s browningem se nesoucítí!

Ostatní hosté se smějí.

ROMA · Nedráždi ho dnes, není v náladě.

RAGG · To lze si představit. Prý Givola už
Al Capona žádal o práci.

DAISY Z DOKŮ *velmi opile* · Ty lžeš!
Giuseppa vypust ze hry!

RAGG · Daisy z doků!
Napořád nevěstinka kulhavého Givoly?
Představuje ji:

Čtvrtá vedlejší nevěsta třetího vedlejšího
pobočníka

jedné — *ukáže na Uie* — rychle zapada-
jící hvězdy druhé velikosti!

Ó rmutný úděl!

DAISY Z DOKŮ ·

Zacpěte mu hubu!

RAGG · Potomstvo na gangstera zapomene!
Vždy k novým hrdinům se obrací
vrtkavý dav. Včerejší hrdina
zapadne. Jeho zatykač jen žlutne
v prašnotě archivů. „Nerozdával jsem
zlé rány?“ — „Kdy?“ — „No, kdysi!“ —
„Ach, z těch ran
jsou dávno jizvy! Nejkrásnější jizvy
se rozutečou s jejich nositeli!“ —
„Tak ve světě, kde se tak rychle tratí
vše dobré, nezůstane ani po zlých skutcích
malíčké svědectví?“ — „Ne!“ — „Shnilý
svět!“

UI *zařve* · Zacpat mu hubu!

RAGG *bledne* · Žádné hrubosti
se žurnalisty, Uii!

Hosté vyplašeně povstali.

ROMA *tláče Ragga ven* · Jdi už domů,
řekls mu dost. Jdi, rychle.

RAGG *odchází pozpátku, nyní pln strachu* ·
Na shledanou!

Místnost se rychle vyprazdňuje.

ROMA *k Uiovi* ·

Arturo, jsi moc nervózní.

UI · Ti chlapi

jak s hovnem se mnou jednají.

ROMA · To kvůli
tomu, že mlčíš.

UI *chmurně* · Proč už nejde Giri
s tím prokuristou od Karfióltrustu?

ROMA · Měl být s ním tady ve tři hodiny.

UI · A co má Givola s Al Caponem?

ROMA · Nic vážného. Al Capone jen byl
u něho v květinářství pro věnce.

UI · Pro koho věnce?

ROMA · Nevím. Pro nás ne.

UI · Nejsem si jist.

ROMA · Dnes vidíš všechno černě.
Nikdo se o nás nestará.

UI · Však právě.

Před hovnem mají větší respekt. Givola
při prvním neúspěchu upláchne.
Při prvním úspěchu s ním zúčtují,
přísámboh!

ROMA · Giri!

*Vstoupí Emanuelo Giri se zchátralým indivi-
duem jménem Bowl.*

GIRI · To je on!

ROMA *k Bowlovi* ·

Tak ty

jsi Sheetův prokurista?

BOWL · Byl jsem jím.

Do minulého týdne, šéfe. Nežli

ten pes...

GIRI · Vše, co čpí karfiólem, nenávidí.

BOWL · Ten Dogsborough...

UI *rychle* · Co je s ním? Co s ním je?

ROMA · Co měl jsi společného s Dogsboroughem?
GIRI · Však proto ho sem táhnu!

BOWL · Dogsborough
mě vyhodil.

ROMA · Z Sheetova rejdářství?

BOWL · Ne, ze svého. Už od začátku září
je jeho.

ROMA · Co?

GIRI · Sheetovo rejdářství —

tot Dogsborough. Bowl seděl u toho,
když Butcher z trustu dával starému
nadpoloviční podíl akcií.

UI · No a?
 BOWL · A je to hanba...
 GIRI · Šéfe, nechápeš?
 BOWL · ...že tučnou půjčku pro Karfióltrust navrhli Dogsborough...
 GIRI · ...a potají sám v trustu seděl!
 UI *jemuž začíná svítat* · To je korupce!
 Ten Dogsborough má máslo na hlavě!
 BOWL · Karfióltrustu bylo půjčeno, šlo to však přes rejdařství. Přese mne. A já jsem podepsal za Dogsborougha, ne za Sheeta, jak navenek se zdálo.
 GIRI · No, to je šlágr! Starý Dogsborough! Ta rzivá firma! Bodrý, poctivý mačkatel rukou, odpovědnost sama! Nepromokavý, nepodplatný stařec.
 BOWL · Však já mu ukážu mě vyhazovat pro úplatky, když sám... ten pes!
 ROMA · Jen klid! Jsou kromě tebe ještě jiní, jimž se vzpění krev, když tohle uslyší. Co myslíš, Uii?
 UI *k Bowlovi* · Odpřísáhne?
 GIRI · Jistě.
 UI *překotně vstává* · Dohlídnout na něho! Jdem, Romo!
 Kšefty
 teď cítím já!
Rychle odchází, následován Ernestem Romou a tělesnými strážci.
 GIRI *plácne Bowlu po zádech* · Uvedls, Bowle, možná kolečko do pohybu, které nám...
 BOWL · A prachy...
 GIRI · Bez obav! Já šéfa znám. *Objeví se nápis.*

ZADRŽITELNÝ VZESTUP ARTURA UIE

5.
Dogsboroughovo venkovské stádo. Dogsborough a jeho syn.
 DOGSBOROUGH · Ten zámeček jsem nikdy neměl přijmout. Že jsem si napůl nechal darovat ty akcie, to nelze napadat.
 MLADÝ DOGSBOROUGH · Ne, absolutně ne.
 DOGSBOROUGH · Že za půjčkou jsem stál, když na své vlastní kůži zjistit jsem mohl rozklad kdysi kvetoucího odvětví obchodu, to nebyl podvod. Špatné jen bylo to, že v naději na zisky z rejdařství jsem přijal tenhle zámeček už tehdy, když jsem navrhoval půjčku, jednaje tak potají ve své vlastní věci.
 MLADÝ DOGSBOROUGH · Ano, tatínku.
 DOGSBOROUGH · Toto byla chyba nebo se za ni může považovat. Chlapče, ten zámeček jsem neměl přijmout.
 MLADÝ DOGSBOROUGH · Ne.
 DOGSBOROUGH · Padli jsme do léčky, můj synu.
 MLADÝ DOGSBOROUGH · Ano, otče.
 DOGSBOROUGH · Ten balík akcií, to bylo jak slaní krabi, které šenkýř zdarma předkládá, aby hosté ukojili laciný hlad a dostali tak žízeň. *Pomlka.*
 Ten dotaz v radě o výstavbě hrází se nelíbí mi. Půjčku spotřebovali — bral Clark, bral Butcher, Flake a Ca-ruther,

a bohužel jsem bral i já, a dosud ani gram cementu! A je jen štěstí, že na Sheetovo přání o té věci jsem nešířil se, takže nikdo neví, že mám co dělat s tímto rejdařstvím.
 SLUHA *vstoupí* · Volá pan Butcher od Karfióltrustu.
 DOGSBOROUGH · Jdi, chlapče, ty! *Mladý Dogsborough odejde se sluhou. Z dálky slyšet zvony.*
 DOGSBOROUGH · Co Butcher moh by chtít?
Dívá se z okna.
 To u zámečku tyhle topoly mě lákaly. A pohled na jezero, jak stříbro, než se z něho razí mince. A že tu není nakyslý pach piva. I jedle oku lahodí, zvláště vrcholky. Šedozelené. Prašné. Kmeny barvy telecí kůže, již se užívalo při narážení sudů. Rozhodly to však topoly. Ba, topoly. Hm. Dnes je neděle. A zvony zněly by pokojně, nebýt lidské zlovůle. Co chce ten Butcher tady v neděli? Ten zámeček jsem neměl...
 MLADÝ DOGSBOROUGH *vraceje se* · Butcher říká, že v radě se dnes v noci žádalo prošetřit, jak je tomu se stavbou těch nových hrází! Je ti něco, otče?
 DOGSBOROUGH · Mé kapky!
 MLADÝ DOGSBOROUGH · Zde!
 DOGSBOROUGH · A co chce Butcher dělat?
 MLADÝ DOGSBOROUGH · Přijít sem.
 DOGSBOROUGH · Sem? Ne, nemohu ho přijmout. Není mi dobře. Moje srdce.

Povstane. Pateticky:
 Nemám s tím pranic společného. Přímou cestou šedesát let jsem šel, to celé město ví. Nemám nic společného s těmi lstmi.
 MLADÝ DOGSBOROUGH · Ano. Je ti už lépe?
 SLUHA *vstoupí* · V hale čeká jistý pan Ui.
 DOGSBOROUGH · Ten gangster!
 SLUHA · Jeho snímek byl v novinách. Prý jde od pana Clarka z Karfióltrustu.
 DOGSBOROUGH · Hned ho vyhoď ven! Kdože ho posílá? Pan Clark? Och, k čertu! Gangstery posílá mi na krk? Musím teď...
Vstoupí Arturo Ui a Ernesto Roma.
 UI · Pane Dogsborough.
 DOGSBOROUGH · Hned ven!
 ROMA · Nono! Ne zbrkle! Dnes je neděle, či ne?
 DOGSBOROUGH · Říkám vám: ven!
 MLADÝ DOGSBOROUGH · Můj otec říká: ven!
 ROMA · Zhola nic nového, i když to řekne zas.
 UI *nepohnutě* · Pane Dogsborough.
 DOGSBOROUGH · Sem, sluhové! Pro policii!
 ROMA · Raděj postůj, synku! Na chodbě může být pár mládenců a špatně by ti rozuměli.
 DOGSBOROUGH · Násilí?
 ROMA · Ne, příteli! Jen trošku důrazu. *Ticho.*

UI · Vím, pane Dogsborough, že neznáte mě.
Nebo jen z doslechu, což je už horší.
Před vámi stojí zneuznaný muž.
Očerněn závistí je jeho obraz.
Cíl jeho snah je zkršen podlostí.
Když před čtrnácti lety jako prostý
syn předměstí a nezaměstnaný
jsem započal svou zdejší kariéru
— a nebylo to bez úspěchů —, měl jsem
jen sedm hodných hochů, bez prostředků,
leč odhodlaných vyříznout kus masa
z každické krávy, kterou Pánbůh stvořil.
Nu, nyní je jich třicet, a jsou v růstu.
Co Ui chce ode mne? se asi ptáte.
Já nechci mnoho. Jenom jedno: nechci
být zneuznaný! Vykřičen být nechci
jak dobrodruh a šejdír a tak dál.
Pokašlávám.
Alespoň ne u policie, které
jsem si vždy vážil. Proto tu teď stojím
a prosím vás — a prosím nerad — za mne
přiložit slovíčko, když bude třeba.
U policie.

DOGSBOROUGH *jako by nevěřil sluchu* ·
Snad ne zaručit se?

UI · Bude-li třeba. Záleží to na tom,
zda v dobrém vyjdem se zelináři.

DOGSBOROUGH ·
Co máte společného s tímto odvětvím?

UI · K tomu se dostanu. Jsem odhodlán
je chránit. Proti různým přehmatům.
Násilím třeba.

DOGSBOROUGH ·
Zelinářský obchod
odnikud není ohrožován, myslím.

UI · Až dosud. Vidím ale dál a ptám se:
Jak dlouho v takovémto městě, kde
je policie líná, korupční,
zelinář bude prodávat své zboží
v klidu a pokoji? Či nezničí
hanebná ruka zítra ráno už
mu krám a neuloupí pokladnu?

Nechtěl by za maličkou odměnu
už dnes se těšit silné ochraně?
DOGSBOROUGH ·
Myslím, že spíše ne.
UI · Což svědčilo by
o tom, že neví, co je pro něj dobré.
Tot' možné. Zelinář je pilný, ale
i tupý; čestný, ale bez perspektiv.
Vedení potřebuje. Vůči trustu
bohužel nezná odpovědnost, ač
mu vděčí za vše. Pane Dogsborough,
i zde mám posláni. I trust dnes musí
být chráněn. Líní poplatníci ven!
Plát — nebo zavři krám! Ať slaboch třeba
ztroskotá. To je zákon přírody!
Karfióltrust mě zkrátka potřebuje.

DOGSBOROUGH ·
Co já s tím? Se svým zajímavým plánem
jste na nepravé adrese, můj pane.

UI · K tomu se vrátím. Vám je třeba hlavně
mít v trustu pěsti! Třicet odhodlaných
mládenců pod mým hlavním velením!

DOGSBOROUGH · Nevím, zda trust chce
místo psacích strojů
mít kulometry, já však v trustu nejsem.

UI · O tom si ještě promluvíme. Řeknete:
Když třicet silně ozbrojených mužů
je v trustu jako doma, kdo nám ručí
za naši bezpečnost? Nu, odpověď
je prostá: moc má vždycky ten, kdo platí.
Kdo dává sáčky s výplatou? No vy!
Jak moh bych ve srovnání s vámi obstát?
I kdybych chtěl a nevážil si vás,
tak jak si vážím — moje slovo na to! —
co jsem? A kolik je mých přívrženců?
Víte, že někteří už odpadli?
Dnes je jich ještě dvacet, jestli vůbec!
Nezachráníte-li mě, budu v koncích.
Jste, jako člověk, povinován chránit
mě před nepřáteli a — je to fakt —
i před přívrženci! Je ve hře dílo
čtrnácti let! Co člověka vás volám!

DOGSBOROUGH ·
Víte, co jako člověk udělám?
Zavolám policii.

UI · Policii?
DOGSBOROUGH ·
Tak, policii.

UI · Zdráháte se podat
mně ruku jako člověk? *Řve.* Tak chci
to od vás jako od zločince! Jímž jste!
A odhalím vás! Důkazů mám dost!
Jste namočen — a notně — do skandálu
se stávkou hrází! Vy jste Sheetovo
rejdařství! Varuji vás. Nežeňte mě
až k nejzazšímu! Bude provedeno
šetření!

DOGSBOROUGH *velmi bledý* ·
Nikdy neuskuteční se!
Přátelé...

UI · Žádní nejsou. Byli včera.
Dnes přátele už nemáte a zítra
už budete mít jenom nepřátele.
Jen já, jen já vás mohu zachránit.

DOGSBOROUGH ·
Šetření nebude. To neudělá
mi nikdo. Vlas mám bílý...

UI · Kromě vlasů
bílého zholá nic. Človče! Dogsborough!
Pokouší se ho uchopit za ruku.
Rozvahu! Rozum! Zachránit se nechte
ode mne! Stačí slovíčko, a skolím
každého, kdo by vám chtěl zkrivit vlasek!
Dogsborough, prosím, pomozte mně nyní!
Jen jednou! Jedenkrát! Já nemohu
předstoupit před své hochy, když se
s vámi
dnes nedohodnu!
Pláče.

DOGSBOROUGH · Nikdy! Raději
zahynu, ale s vámi nespustím se!

UI · Jsem na dně. Vím*to. Je mi čtyřicet
a pořád ještě nejsem zholá nic.
Pomozte, prosím!

DOGSBOROUGH · Nikdy!
UI · Varuji vás,
vy! Rozdrtím vás!

DOGSBOROUGH · Dokud živ jsem, nikdy
nepochodíte u mne se svým plánem
proniknout do řad zelinářstva! Nikdy!

UI *důstojně* ·
Mně, pane Dogsborough, je čtyřicet.
Vám osmdesát, Bůh mi tedy dá,
že přežiji vás! Cíle dojdou!

DOGSBOROUGH · Nikdy!
UI · Jdem, Romo.
*Obřadně se ukloní a opustí s Ernestem Romou
místnost.*

DOGSBOROUGH ·
Jaká držka! Čerstvý vzduch!
Och, jaká držka! Ne, ten zámeček
jsem neměl přijmout! Ale neodvážil
se provést šetření. Ne. Jinak bylo
by se všim veta! Ne, to neprovedou.

SLUHA *vstoupí* ·
Goodwill a Gaffles, páni z městské správy!
Vstoupí Goodwill a Gaffles.

GOODWILL ·
Dogsborough, nazdar!
DOGSBOROUGH · Nazdar, pánové!
S čím jdete?

GOODWILL · S ničím dobrým, obávám se.
Nebyl to Arturo Ui, co v hale prošel
kolem nás?

DOGSBOROUGH *pracně se usmívaje* ·
Osobně. To není právě
k ozdobě venkovského sídla.

GOODWILL · Není.
Ba, není. Nuže, žádný dobrý vítr
nás k tobě nenese. Jde o tu půjčku,
co Karfióltrust dostal na hráze.

DOGSBOROUGH *ztuhle* ·
Co s půjčkou?

GAFFLES · Na radnici včera řekli
někteří — teď se, prosím, nerozvztekli —
že jaksi smrdí.

DOGSBOROUGH ·

Smrdí.

GOODWILL · Jen buď klidný!

Většina přijala to s nelibostí.

Div, že tam k bitkám nedošlo!

GAFFLES · Prý smrdí

Dogsboroughovy smlouvy! volalo se.

A co je s biblií? Ta teď najednou

nesmrdí? Málem se to změnilo

pak v poctu tobě, Dogsborough! Když

tvoji

přátelé žádali hned šetření,

mnohý se, vida naši důvěru,

zas otočil a chtěl vše odvolat.

Většina ale, chtějíc tvoje jméno

s pohnutím vidět zcela očištěno

od všeho podezření, volala:

Dogsborough není jméno, není člověk,

toť instituce! Tak se prosadilo

vyšetřování.

DOGSBOROUGH ·

Vyšetřování.

GOODWILL · O'Casey za město je povede.

Karfioltrust jen říká, že ta půjčka

šla rovnou na Sheetovo rejdařství

a to že mělo přímo uzavírat

smlouvy se stavebními firmami.

DOGSBOROUGH ·

Sheetovo rejdařství.

GOODWILL · Snad nejlíp bude,

když nestranného muže, který má

tvou důvěru i dobrou pověst, pověříš,

aby v ty zmatky vnesl světlo.

DOGSBOROUGH · Jistě.

GAFFLES · Tak vyřízeno. A teď ukaž nám

ten vychvalovaný svůj zámeček,

at máme o čem vyprávět!

DOGSBOROUGH · Tak, ano.

GOODWILL ·

Zvony a mír! Pokojně stoupá dým!

GAFFLES se smíchem ·

A žádné hráze!

DOGSBOROUGH ·

Toho muže pověřím!

Pomalou vycházejt.

Objevt se nápis.

■

6.

Radnice. Butcher. Flake, Clark, Mulberry, Caruther.

Naproti nim vedle smrtelně bledeho Dogsborougha

O'Casey, Gaffles a Goodwill. Zástupci tisku.

BUTCHER tiše ·

Jak to, že nejde?

MULBERRY · Přijde se Sheetem.

Možná, že neshodli se. Celou noc

patrně jednali. Sheet musí říci,

že rejdařství je ještě jeho.

CARUTHER · Pro Sheetu

to není žádný med, když dosvědčit má,

že jen on sám je ničema a lotr.

FLAKE · Neudělá to.

CLARK · Musí.

FLAKE · Nač by šel

na pět let sedět?

CLARK · Je to spousta peněz

a jeho žena chce mít luxus. Pořád

je do ní celý blázen. Udělá to.

A sedět nebude. To šikovně

zařídí nějak starý Dogsborough.

Je slyšet křik kamelotů a jeden z reportérů

přinese douniř noviny.

GAFFLES · V hotelu našli Sheetu. Mrtvého.

V kapsičce vesty lístek do Friska.

BUTCHER · Sheet mrtev?

O'CASEY čte · Zavražděn.

MULBERRY · Ó!

FLAKE tiše · Tak to neudělal.

GAFFLES ·

Není ti špatně, Dogsborough?

DOGSBOROUGH namáhavě · To přejde.

O'CASEY · Sheetova smrt...

CLARK · Ta nečekaná

smrt

chudáka Sheetu celé šetření

nám nabourává...

O'CASEY · I nečekané

se ovšem často čeká. To je život.

Bezbranně stojím nyní před vámi

a doufám jen, že s mými otázkami

mě neodkážete vždy na Sheetu,

jenž dnešní noci stal se mlčenlivým.

MULBERRY · Vždyť vaši půjčku konec konců

rejdařství poskytli jste, či snad ne?

O'CASEY ·

Ano, tak jest, však: kdo je rejdařství?

FLAKE tiše · Divně se ptá. Má něco za lůbem!

CLARK rovněž tiše ·

Co jen?

O'CASEY · Chybí ti něco, Dogsborough?

Vzduch?

K ostatním.

Myslím jen, že mohlo by se říci,

že Sheet teď kromě lopat hlíny musí

na sebe vzít i všelijaké svinstvo.

Já tuším...

CLARK · Lépe bude snad, O'Caseyi,

kdybyste tušil méně. V tomto městě

na pomlouvání platí zákony.

MULBERRY · Nač tyhle temné řeči? Pokud

vím,

Dogsborough určil muže, který vše

to objasní. Čekajme na něho!

O'CASEY · Ten muž však nejde. Jestli přijde,

doufám,

že nesvede vše na Sheetu.

FLAKE · My doufáme,

že řekne pravdu.

O'CASEY · Je to čestný muž?

To nebylo by zlé. Sheet zemřel v noci.

To mohlo všechno být už vyjasněno.

Nu, doufám, k Dogsboroughovi: že tvůj muž

je spolehlivý.

CLARK ostře · Je, jaký je. A tady přichází.

Objevt se Arturo Ui a Ernesto Roma, provádě-
zení tělesnými strážci.

UI · Hej, Clarku, nazdar! Nazdar, Dogsbo-
rough!

CLARK · Nazdarek, Uii!

UI · Nuže, jaká přání?

O'CASEY k Dogsboroughovi ·

To je tvůj muž?

CLARK · Snad není dobrý dost?

GOODWILL ·

Dogsborough, znamená to...?

O'CASEY protože novináři zneklidněli. Klid
tam!

JEDEN REPORTÉR · Ui!

Smích. O'Casey zjedná klid. Pak si měří tělesné
strážce.

O'CASEY · Co jste zač?

UI · Přátelé.

O'CASEY k Romovi · A kdo jste vy?

UI · Můj prokurista Ernesto Roma.

GAFFLES · Stát.

Myslíš to vážně, Dogsborough?

Dogsborough mlčí.

O'CASEY · Pane Uii,

z tak výmluvného mlčení lze soudit,

že jste to vy, jenž jeho důvěru má

a naší zdá si. Nuže, kde jsou smlouvy?

UI · Co? Jaké smlouvy?

CLARK protože O'Casey hledí na Goodwilla ·

Ty, jež rejdařství

musilo uzavřít se stavebními

firmami o výstavbě nových hrází.

UI · Nic nevím o smlouvách.

O'CASEY · Nic?

CLARK · Myslíte,

že žádné nejsou?

O'CASEY rychle · Se Sheetem jste mluvil?

UI vrtí hlavou · Ne.

CLARK · Ach, vy nemluvil jste s ním?

UI horkokrevně · Lže každý,

kdo tvrdí, že jsem mluvil se Sheetem.

O'CASEY ·

Myslil jsem, pane, že jste tu věc zkoumal, že Dogsborough vás pověřil?

UI · Tak. Zkoumal.

O'CASEY · Zkoumání bylo plodné?

UI · Jistěže.

Nebylo snadné zjistit tady pravdu.

A není radostná. Když zde pan Dogsborough

mě vyzval, abych v zájmu města zjistil,

kam poděly se městské peníze,

jež pocházejí od nás, poplatníků,

a které svěřily se rejdařství,

musil jsem s hrůzou konstatovat: byly

zpronevěřeny. Tot bod číslo jedna.

Bod dvě zní: Kdo je zpronevěřil? Nuže,

i to jsem vypátral, a viníkem

je bohužel...

O'CASEY · Nu, kdo? Tak mluvte!

UI · Sheet.

O'CASEY · Ó, Sheet! Ten němý Sheet,

s nímž nemluvil jste?

UI · Co hledíte tak? Viníkem je Sheet.

CLARK · Což nevíte to? Sheet je přece

mrtev!

UI · Tak, mrtev? Byl jsem v noci v Ciceru.

Proto nic nevím. Ernesto byl se mnou.

Pomlka.

ROMA · Podivná věc. Je to snad náhoda,

že právě teď...?

UI · To není náhoda.

Sheetova sebevražda vyplývá

z Sheetova zločinu. Je obrovský!

O'CASEY · Jenže to sebevražda není, pane.

UI · Jak jinak! Pravda, byl jsem ovšem

s Romou

dnes v noci v Ciceru, nic nevíme.

Však vím, co je nám nyní jasné: Sheet,

jenž zdánlivě byl čestným obchodníkem,

byl gangster!

O'CASEY · Víím, vám žádné slovo není

dost ostré pro Sheetu. Dnes v noci byla

mu jiná věc dost ostrá. — Nyní Dogsborough.

DOGSBOROUGH · Co já?

BUTCHER *ostře* ·

Co má být s Dogsboroughem?

O'CASEY · Toto:

Jestli vám, pane Uii, rozumím —

a rozumím snad dobře —, rejdařství

peníze dostalo i zpronevěřilo.

Tak tedy zbývá pouze jedno: kdo je

to rejdařství? Má jméno Sheetovo.

Leč co jsou jména? Zajímá nás spíše,

komu ten podnik patřil. Nejen jak

se jmenoval! A patřil Sheetovi?

Sheet bezpochyby moh by nám to říci,

ale co zde pan Ui byl v Ciceru,

Sheet už nám nepoví, co patřilo mu.

A jiný majitel než Sheet tam nemoh být,

když stal se podvod, jímž se zabýváme?

Co myslíš, Dogsborough?

DOGSBOROUGH · Já?

O'CASEY · Dejme tomu,

žeš právě seděl u Sheetu, když smlouva

se právě, řekněm — nepodpisovala?

GOODWILL ·

O'Caseyi!

GAFFLES *k O'Caseyovi* ·

Co napadá tě? Dogsborough?!

DOGSBOROUGH ·

Já...

O'CASEY ·

Vyprávěls nám dřív už na radnici

o tom, jak je to s karfiólem těžké —

nemluvila tu vlastní zkušenost?

BUTCHER ·

Co je vám? Je mu špatně! Nevidíte?

CARUTHER ·

Tak starý muž!

FLAKE · Ten bílý vlas vám říká,

že pranic zlého nemůže v něm být.

ROMA · Důkazy!

O'CASEY · Co se týče důkazů...

UI · Klid, přátelé! Víc disciplíny!

GAFFLES *nahlas* ·

Dogsborough, probůh, promluv přece!

JEDEN Z TĚLESNÝCH STRÁŽCŮ

náhle zařve ·

Šéf

chce klid! Tak ticho!

Náhle ticho.

UI · Smím-li říci, čím

jsem nyní dojat při tom pohledu,

jenž je tak zahanbující — jak laje

se starci a jak jeho přátelé

jen stojí kolem — tedy tím: já věřím

vám, pane Dogsborough. Je toto obraz

viny?

Hledí tak muž, jenž po krivých jde

cestách?

Bílě už není bílé, černě už není černí?

Došlo to daleko, když došlo to až sem.

CLARK · Zde bezúhonný muž je obviňován

z úplatkářství!

O'CASEY ·

Ba více: z podvodu!

Tvrdím, že toto temné rejdařství,

tak plně špatností, když ještě Sheet prý

byl jeho majitelem, patřilo

už v čase půjčky Dogsboroughovi!

MULBERRY · Tot lež!

GAFFLES · Dám vlastní hlavu do zástavy

za Dogsborougha! Přizvi celé město!

A najdi jednoho, kdo uvěří!

JEDEN REPORTÉR *k jinému, jenž právě*

ustupuje · Dogsborough obviněn!

DRUHÝ REPORTÉR ·

Co? Dogsborough?

Abraham Lincoln ne?

MULBERRY A FLAKE ·

Chcem svědky! Svědky!

O'CASEY ·

Ach, svědky chcete? Nuže, Smithe, co

je s naším svědkem? Je už tady? Tuším,

že přišel.

Jeden z jeho lidí vstoupil do dveří a dal znamení. Všichni hledí ke dveřím. Krátká přestávka. Potom je slyšet sérii výstřelů a hluk. Veliký neklid. Reportéři vyběhají ven.

REPORTÉRI ·

To se střílí před domem.

Kulomet. — Jméno svědka, O'Caseyi! —

Je to zlé. — Haló, Uii!

O'CASEY *jde ke dveřím* · Bowl. *Křičí ven.*

Sem dovnitř!

LIDÉ Z KARFIÓLTRUSTU ·

Co se děje? — Na schodech někoho

odstřelili. — Proklatě!

BUTCHER *k Uiovi* ·

Zas nepřistojnost? Mezi námi konec,

jestli je tohle...

UI · Ano?

O'CASEY · Přineste ho!

Policisté dovnitř přinášejí nějaké tělo.

O'CASEY ·

Tot Bowl. Můj svědek, obávám se, není

už schopen výslechu.

Rychle odejde. Policisté položili Bowlou

mrtvolu do kouta.

DOGSBOROUGH · Gafflesi, odveď

mě pryč.

Gaffles jde kolem něho, aniž odpoví.

UI *jde s nataženou rukou k Dogsboroughovi* ·

Mé blahopřání, Dogsborough!

Chci jasno. Tak či onak. Proti nebo pro.

Objeví se nápis.

7.

Hotel „U mamuta“. Uiova suita. Dva tělesní strážci vedou před Uie otrhaného herce. V pozadí Givola.

PRVNÍ TĚLESNÝ STRÁŽCE ·

Je to herec, šéfe. Neozbrojený.

DRUHÝ TĚLESNÝ STRÁŽCE · Neměl

by na browning ani prachy. Je ožralý jen proto, že ho v krčmě nechají deklamovat, když sami jsou ožralí. Ale je prý dobrý. Je to klasikán.

UI · Tak poslyšte: dalo se mi na srozuměnou, že moje výslovnost není ještě bezvadná. A protože bude nezbytné, abych při té či oné příležitosti pronesl několik slov, a to zvláště, až jednou půjde o politiku, chci si brát hodiny. Také ve vystupování.

HEREC · Ano.

UI · Přineste zrcadlo!

Jeden z tělesných strážců přinese do popředí veliké zrcadlo.

UI · Napřed chůze. Jak chodíte na divadle nebo v opeře?

HEREC · Rozumím. Máte na mysli vysoký styl. Julius Caesar, Hamlet, Romeo, hry od Shakespeara. Pane Uii, našel jste toho pravého. Jak se klasicky vystupuje, to vám starý Mahonney vstřípí v deseti minutách. Zříté před sebou tragický případ, pánové! Zruinoval jsem se na Shakespearovi. Anglický básník. Kdyby nebylo Shakespeara, mohl bych dnes hrát na Broadwayi. Tragédie charakteru. „Nehrejte Shakespeara, Mahonneyi, když hraje Ibsena! Podívejte se na kalendář. Máme rok 1912, pane!“ — „Umění nezná kalendářů, pane,“ odpovídám, „a já dělám umění.“ Ach jo.

GIVOLA · Tak se mi zdá, šéfe, že narazil na toho nepravého. Je passé.

UI · To se ukáže. Předvedte, jak se chodí u toho Shakespeara.

Herec přejde několikrát jeviště.

UI · Dobře!

GIVOLA · Ale takhle přece nemůžeš chodit před obchodníky s karfiólem! Je to nepřírozené!

UI · Co to znamená nepřírozené? Nikdo dnes

není přirozený. Když chodím, tak si přeji, aby si všichni všimli, že chodím.

Napodobuje hercovu chůzi.

HEREC · Hlavu dozadu! *Ui dá hlavu dozadu.* Noha se dotkne podlahy nejprve špičkou. *Uiova noha se dotkne podlahy nejprve špičkou.* Dobře. Znamenitě. Máte přirozené nadání. Jenom s pažemi musíme ještě něco udělat. Jsou strnulé. Počkejte. Nejlépe bude, když je složíte před pohlavím. *Ui si při chůzi složí ruce před pohlavím.* Nevypadá to špatně. Nenuceně, a přece soustředěně. Ale hlava je vzadu. Správně. Myslím, že chůze je pro vaše účely v pořádku, pane Uii. Co si přejete dále?

UI · Postoj před lidmi.

GIVOLA · Postav si za sebe dva svalnaté mládence a budeš stát znamenitě.

UI · Nesmysl. Když stojím, tak si přeji, aby se lidé nedívali na dva muže za mnou, nýbrž na mne. Opravte mě!

Postaví se do pózy, paže zkrátí na prsou.

HEREC · To by šlo. Ale je to příliš obyčejné. Nechcete přece vypadat jako nějaký holič, pane Uii. Založte paže takto. *Položí si paže přes paže tak, že je vidět hřbety rukou spočtvajících na nadloktích.* Minuciózní změna, ale rozdíl je mohutný. Porovnejte si to v zrcadle, pane Uii. *Ui zkouší před zrcadlem nové držení paží.*

UI · Dobře.

GIVOLA · Nač tohle vše? Jen pro ty pány z trustu?

UI · Ovšemže ne. To samozřejmě pro drobné lidi je. Proč na příklad takový Clark tak imponuje vždy svým chováním? Snad kvůli lidem z trustu?

Těm přece stačí jeho konto v bance! Tak pro určité cíle statní hoši mně respekt zjednej. Clark musí být

tak impozantní kvůli drobným lidem! A tak i já.

GIVOLA · Jenomže: nepůsobí to vrozeně. Znam mnohé lidi, kteří jsou na to choulostiví.

UI · Ovšem, vím.

Co řekne nějaký pan profesor či jiný chytrák, je však lhosejné. Jak drobný občan vidí svého pána — o to jde.

GIVOLA · Nač však vystrkovat do popředí zpanštělost, šéfe? Není lepší bodrost, rukávy vyhrnuté, modré oči?

UI · To za mne dělá starý Dogsborough.

GIVOLA · Ten ale, zdá se, ztratil trochu lesku. Ta stará drahocennost uvádí se v aktivech sice ještě, ukazuje se však jen nerada: jsou pochybnosti... Tak děje se i s biblí po předcích, k níž nesaháme, co jsme, v kruhu přátel v ní zbožně listující, našli veš v těch úctyhodných zažloutlých už listech. Veš, uschlou veš! Leč pro karfiól je ten starý pořad ještě dobrý dost.

UI · Kdo má mít respekt, to určuji já.

GIVOLA ·

Tak, šéfe, tak. Nic proti Dogsboroughovi! Je ještě k potřebě. I na radnici ho drží. Kdyby padl, jaký krach!

UI · Sedění.

HEREC · Sedění. Sedění je téměř to nejobtížnější, pane Uii. Jsou lidé, kteří umějí chodit; jsou lidé, kteří umějí stát, ale kde jsou lidé, kteří umějí sedět? Vezměte si židli s opěradlem, pane Uii. A nyní se neopřete. Ruce na stehna, rovnoběžně s břichem, lokty odstavají od těla. Jak dlouho tak vydržíte sedět, pane Uii?

UI · Libovolně dlouho.

HEREC · Pak je vše v pořádku, pane Uii.

GIVOLA · Snad, šéfe, dobře je, že milý Giri má zdědit roli Dogsboroughovu.

Lidovou notu zná — i bez lidu.

Předvádí smíška: smát se umí tak, až se stropu se sype štukatura, je-li to nutné. Ale také jindy, když třeba mluvíš, že jsi synem předměstí, což přece jsi, a pak když o sedmi svých statných chlapcích mluvíš...

UI · To se směje?

GIVOLA ·

Až se stropu se sype omítka. Nic mu však neříkej, řekl by zas, že štvu. Ať raději si odvykne sbírání klobouků.

UI · Co?

GIVOLA · Klobouků těch lidí, které odstřelil. Když s nimi veřejně všude chodí, je to prostě hnus.

UI · Volovi, jenž pro mne pracuje, já hubu nezavážu. Přehlížím chybičky u svých spolupracovníků. *K herci.*

Teď řečnění! Něco mi předněte!

HEREC · Shakespeare. Nic jiného. Caesar. Antický hrdina. *Vytáhne z kapsy knížečku.* Co soudíte o řeči Antoniové? U Caesary rakve. Proti Brutovi, vůdci zákeřných vrahů. Vzorný lidový projev, velice slavné. Hrál jsem Antonia na vrcholu své kariéry, v roce 1908. Přesně to, co potřebujete, pane Uii. *Postaví se do pózy a recituje, verš za veršem, Antoniovu řeč.* Přátelé, Římané a rodáci, mně sluchu dopřejte!

Ui opakuje z knížečky vše po něm, někdy hercem opravován, avšak uchovává si v podstatě svůj strohý a drsný tón.

HEREC · Já přicházím, bych pohřbil Caesara, ne chválil jej; zlo, které lidé činí, žije po nich, čin dobrý bývá pochován s jich kostmi.

Tak budiz s Caesarem. Zde čacký Brutus vám řek, že Caesar ctižádostiv byl: když tak, to věru krutá byla vina a krutě za ni Caesar zaplatil.

UI pokračuje dále sám:

Zde, z vůle Brutovy i ostatních, — neb, víte, Brutus ctihodný je muž, tak všichni jsou to lidé ctihodní, — chci k Caesarovu pohřbu promluvit. Byl přítel můj, mně věren, spravedliv; leč Brutus dí, že ctižádostiv byl, a Brutus, pravda, ctihodný je muž. On zajaté vám vodil do Říma, jichž výkup obci plnil pokladny: či v tom se Caesar ctižádostiv zdál? Když chudí nařikali, Caesar plakal: ba, ctižádost má z tvrdší látky být; však Brutus dí, že ctižádostiv byl, a Brutus jistě ctihodný je muž. Vy o slavnosti luperkálií jste všichni viděli, jak po třikrát jsem královskou mu dával korunu, již třikrát odmítnul. — To ctižádost? Však Brutus dí, že ctižádostiv byl, a dojistá on ctihodný je muž. Já nechci zlehčovat, co Brutus řek, však tady jsem, bych mluvil jen, co vím. Vy všichni jste ho milovali kdys, ne bez příčiny; — jaká příčina vám tedy brání truchlit pro něho? *Za posledních versů pomalu padá opona. Objeví se nápis.*

8.

Kancelář Karfióltrustu. Arturo Ui, Ernesto Roma, Giuseppe Givola, Emanuelo Giri a tělesní strážci. Houfec drobných zelinářů naslouchá Uiovu projevu. Na stupínku vedle Uie sedí nemocný starý Dogsborough. V pozadí Clark.

ZADRŽITELNÝ VZESTUP ARTURA UIE

UI *řve* · Svěvüle! Vyděračství! Loupež! Vražda! Výstřely na ulici! Muži, kteří jdou do práce, pokojní občané na prahu radnice, kde mají svědčit — vraždění za bílého dne! A co podniká městská správa, ptám se? Nic! Ovšem, ti úctyhodní páni musí tam kout své temné kšefty, jak lze vzít počestným lidem jejich čest, a ne jak zakročít.

GIVOLA · Teď slyšte!

UI · Zkrátka — chaos!

Když každý dělat smí, co se mu zlíbí a co mu vnuká jeho egoismus, jsou potom všichni proti všem, a tudíž je vláda chaosu. Když pokojně prodávám ve svém zelinářství nebo řídím své auto s karfiólem nebo já nevím co, a někdo méně mírný mi vpadne do krámu, řka: „Ruce vzhůru!“

či prostřelí mi pneumatiku, nebude nikdy klid a mír! Když tohle však vím, když vím, že lidé takoví jsou, a ne jak ovečky, tak něco musím podniknout, abych obchod zachránil a abych, když se sousedovi zachce, nemusil každou chvilku zvedat ruce, nýbrž je upotřebil ke své práci, snad k počítání okurek či k čemu. Člověk je zkrátka takový. A nikdy svůj browning neodloží z vlastní vůle, že je to hezcí a že krasořečník ho za to na radnici pochválí. Nestřílím já, tak střílí druhý! To je logické. Co dělat, tážete se. To uslyšíte. Především hned jedno: jak jste to dělali, to nejde už. Líně si sedět v krámě za pokladnou a doufat, že vše dobře dopadne, a nadto nejednotní, roztříštění, bez stráže, ochrany a záštity,

bezmocni tedy vůči gangsterům — to nejde. Z toho plyne potřeba jednoty. A pak vůle k obětem. Slyším vás: Cože, něco obětovat? Platit snad za ochranu, třicet procent za protektorství? Ne, to nechceme! Na to je peněz škoda! Jo, tak kdyby to bylo možné zadarmo, to rádi! Tak jednoduché, milí zelináři, to není. Zadarmo je pouze smrt. Jinak vše něco stojí. Za ochranu, bezpečnost, klid a mír se musí platit. Život je prostě takový. A že je tomu tak, že nelze to už změnit, rozhodli jsme se já a tito muži, co stojí zde — a jiní jsou i venku — že propůjčíme vám svou ochranu. *Givola a Roma souhlasně tleskají.* Abyste ale všichni viděli, že vše se má dít na obchodní bázi, přišel sem mezi nás pan Clark, jež znáte, z Clarkova velkoobchodu, jak víte. *Roma povytáhne Clarka. Několik zelinářů tleská.*

GIVOLA ·

Jménem všech vítám tady pana Clarka. Že Karfióltrust ba i o ideje Artura Uie dnes se zasazuje, je mu jen ke cti. Prosím, pane Clarku!

CLARK · My z Karfióltrustu, pánové a dámy, znepokojeně vidíme, jak těžce dnes prodáváte zboží. „Příliš drahé,“ slyším váš hlas. Leč proč je to tak drahé? Protože balič, nakladač a šofér, zle rozeštváván podvratnými živly, chce pořád víc. Pořádek udělat tam — to chce pan Ui a jeho přátelé.

PRVNÍ OBCHODNÍK ·

Kdo ale bude u nás kupovat, když drobní lidé budou pořád chudší?

UI · Otázka oprávněná. Odpověď: Dělníka, ať jsme pro něj nebo proti, vůbec si nelze od dnešního světa

již odmyslit. Vždyť je to zákazník. Já vždy jsem tvrdil: čestná práce není k hanbě. Buduje. Přináší nám zisk. Je tudíž nutná. Sám o sobě má dělník všechny mé sympatie. Jenom když se v houfy srocuje a osobuje si mluvit do věcí, jimž nerozumí, totiž jak dobýt zisku a tak dále, pravím: Dost, bratře, tak to nemyslíme. Jsi dělník, to jest: musíš pracovat. Když stávkuješ a nepracuješ, pak už nejsi dělník, nýbrž nebezpečná škodná a já pak rázně zakročím. *Clark souhlasně tleská.* Abyste ale viděli, že čestně a s plnou důvěrou se jedná, sedí tu s námi muž, jenž pro nás pro všechny je předobrazem ryzi počestnosti a neúplatné morálnosti, totiž pan Dogsborough. *Zelináři tleskají o něco silněji.*

Já, pane Dogsborough, hluboce cítím v této hodině, jak jsem vám zavázán. Nás Prozřetelnost spojila. To, že muž jak vy jste zvolil si mne, mladšího, jenž prostým synem předměstí jsem jen, za svého přítele, ba syna, to nikdy, nikdy nezapomenu vám. *Uchopí Dogsboroughovu ochable vistící ruku a potřásá jí.*

GIVOLA *polohlasem* ·

Otřesná chvíle! Otec se synem!

GIRI *předstoupí* ·

Šéf, lidé, mluvil nám všem ze srdce! Vidím to na vás, že se chcete ptát. Tak ven s tím! Žádné strachy! Nesežerem nikoho, kdo jde s námi. Říkám přímo: já nejsem přítel řečnění a zvlášť ne toho neplodného štouralství, co na ničem nenechá dobrý vlásek, co vzdychá, namítá — a nikam nevede.

141

Rádi však vyslechneme návrhy, zdravé a kladné, jak lze udělat to, co se prostě udělat už musí! Spustte!

Zelináři se nehýbají.

GIVOLA · A nešetřte nás! Však mě znáte.

Mé květinářství též.

JEDEN TĚLESNÝ STRÁŽCE ·

Ať žije Givola!

GIVOLA · Tak tedy ochrana — či vyděračství, svévůle, loupež, vražda? Kámen na kámen?

PRVNÍ OBCHODNÍK ·

Poslední dobou byl tu celkem klid.

U mne nebyla žádná výtržnost.

DRUHÝ OBCHODNÍK ·

V mém krámě také ne.

TŘETÍ OBCHODNÍK ·

A taktéž u mne.

GIVOLA · Prazvláštní!

DRUHÝ OBCHODNÍK ·

Mluvílo se ovšem tuhle,

že ve výcepech dochází k scénám, jež pan Uí vylíčil, že někde sklenky se rozbíjely, vyléval se rum, když za ochranu řádně neplatili — však bohudíky u nás bylo klidno.

ROMA ·

A Sheet? A Bowl? Co tohle vraždění?

To že je klid?

DRUHÝ OBCHODNÍK ·

Má s tím co společného

karfiól, pane Romo?

ROMA ·

Nemá. Moment!

Roma jde za Uiem, jenž seděl po své velké řeči na židli, vyčerpan a lhostejně. Po několika slovech přivolá Giriho a také Givola se zúčastní spěšně šeptané rozmluvy. Pak kývne Giri na jednoho z tělesných strážců a rychle s ním vychází ven.

GIVOLA · Vážené shromáždění! Pana Uie, jak právě slyším, žádá jedna žena,

aby mu směla tady vyslovit svůj dík.

Jde dozadu a přivede domítě nalíčenou, nepadně oblečenou ženu — Daisy 'z doků — která vede za ruku děvočátko. Všichni tři jdou před Uie, jenž povstal.

GIVOLA · Jen mluvíte, paní Bowlová!

K zelinářům:

Je prý to vdova po Bowlovi, který v Karfióltruštu býval prokuristou a včera úkladně byl zavražděn, když za povinností šel na radnici. Paní Bowlová!

DAISY Z DOKŮ · Pane Uii, ve svém hlubokém žalu, jenž se mne zmocnil po vyzývavé vraždě, spáchané na mém ubohém muži, když chtěl jít za splněním své občanské povinnosti na radnici, chtěla bych vám vyslovit svůj nejproctěnější dík. Je to za ty květiny, které jste poslal mně a mé dcerušce ve věku šesti let, která byla oloupena o otce. *K shromáždění:* Pánové, jsem jenom ubohá vdova a chtěla bych vám jen říci, že bych dnes bez pana Uie stála na ulici, to kdykoli odpřisáhnou. Má dceruška ve věku pěti let a já vám to nikdy nezapomeneme, pane Uii.

Uí podá Daisy z doků ruku a chytne dítě za bradičku.

GIVOLA · Bravo!

Napřítě shromážděním přichází Giri s Bowlovým kloboukem na hlavě, následován několika gangstery, kteří vlečou velké plechovky s petrolejem. Prodrávají se k východu.

UI · Mou soustrast, paní Bowlová. Ta zvěrstva, nestoudná, pustá, musí přestat...

GIVOLA *protože obchodníci se začínají rozcházet* · Stůjte!

Schůze se ještě nekončí. Náš přítel James Greenwool nyní k počtě zesnulého chudáka Bowla zazpívá nám píseň,

po níž se koná sbírka pro vdovu.

Baryton je to.

Jeden z tělesných strážců předstoupí a zptvá sentimentální píseň, v níž se zhusta vyskytuje slovo „vlast“. Během písně gangsteři, hluboce ponořeni do hudebního požitku, sedí s hlavami v dlaních nebo se zavřenými očima a se zvracenou hlavou atd. Skrovný potlesk, který se po písní zvedne, přeruší houkání sirén policejních a hasičských aut. Veliké okno v pozadí zrudlo.

ROMA · V přístavní čtvrti hoří!

HLAS ·

Kde?

TĚLESNÝ STRÁŽCE *vstoupí* ·

Je tady

zelinář jménem Hook?

DRUHÝ OBCHODNÍK · Zde! Oč se jedná?

TĚLESNÝ STRÁŽCE ·

Hoří vám sklady.

Obchodník Hook se řítí ven. Někteří za ním. Jiní k oknu.

ROMA ·

Stůjte! Zůstat

v místnosti!

K tělesnému strážci.

Podpáleno?

TĚLESNÝ STRÁŽCE · Jistěže.

Plechovky s petrolejem se tam našly.

TŘETÍ OBCHODNÍK ·

Tudy se, myslím, vynášely.

ROMA *zuřivě* ·

Jak?

My že jsme pachatelé? Mluvíte!

JEDEN TĚLESNÝ STRÁŽCE *vrazí obchodníkovi browning do žeber* ·

Co

se odtud vynášelo? Plechovky?

JINÝ TĚLESNÝ STRÁŽCE *k ostatním obchodníkům* ·

Viděls je? — Ty?

OBCHODNÍCI · Já ne. — Já taky ne.

ROMA ·

To bych si myslel!

GIVOLA *rychle* ·

Tentýž muž, jenž právě

nám tady ještě vyprávěl, jak klidně to nyní chodí ve všech zelinářstvích, svůj sklad zří hořet! Bohaprázdnou rukou se mění v popel! Pořád nevidíte? Jste slepí? Sjednotte se! Ihned! Každý!

UI *řve* ·

Daleko to zde došlo. Napřed vraždy, pak zhárství! Všichni pod tím úderem teď musí prokouknout! To platí všem! *Objeví se nápis.*

9.

Proces se žháři skladů. Zástupci tisku. Soudce. Žalobce. Obhájce. Mladý Dogsborough. Giri. Givola. Daisy z doků. Tělesní strážci. Zelináři a obžalovaný Fish.

a

Před lavicí svědků stojí Emanuelo Giri a ukazuje na obžalovaného Fische, který tam sedí naprosto apaticky.

GIRI *křičí* ·

Hle, to je muž, jenž zločineckou rukou ten požár založil. Když jsem ho lapil, plechovku s petrolejem tiskl k sobě. Povstaň, když s tebou mluvím! Slyšíš? Vstaň!

Fish je postaven na nohy. Stojí kymácivě.

SOUDCE · Vzchopte se, obžalovaný. Stojte před soudem. Jste obviněn ze zhárství. Uvažte, co je pro vás v sázce!

FISH *blekotá* · Arlarlarl.

SOUDCE · Odkud jste dostal ty plechovky s petrolejem?

FISH · Arlarl.

Na soudcův pokyn nakloní se nad Fische nadměrně elegantní lékař zamračeného vzezření a vyměnit pak pohled s Girim.

LÉKÁŘ · Simuluje.

OBHÁJCE · Obhajoba žádá přibrání jiných lékařů.

SOUDCE *s úsměvem* · Odmítnuto.

OBHÁJCE · Pane Giri, jak to, že jste byl na místě činu, když ve skladu pana Hooka vypukl požár, jenž obrátil v popel dvaadvacet domů?

GIRI · Byl jsem na procházce kvůli trávení. *Někteří tělesní strážci se zasmějí. Giri se k jejich smíchu přidá.*

OBHÁJCE · Je vám známo, pane Giri, že obžalovaný Fish je nezaměstnaný, který přišel den před požárem pěšky do Chicaga, kde nikdy předtím nebyl?

GIRI · A co má být?

OBHÁJCE · Má vaše auto číslo XXXXXX?

GIRI · Zajisté.

OBHÁJCE · Stálo toto auto čtyři hodiny před požárem před Dogsboroughovou restaurací v 87. ulici a byl obžalovaný Fish vyvezen z této restaurace v bezvědomém stavu?

GIRI · Jak to mám vědět? Byl jsem celý den na projížďce v Ciceru, kde jsem se setkal s dvaapadesáti lidmi, kteří mohou odpřísáhnout, že mě viděli. *Tělesní strážci se smějí.*

OBHÁJCE · Neříkal jste právě, že jste byl v Chicagu nedaleko doků na procházce kvůli trávení?

GIRI · Namítáte něco proti tomu, že v Ciceru jím a v Chicagu trávím, pane? *Mohutný, dlouhotrvající smích, k němuž se přidá i soudce. Tma. Varhany hrají Chopinův Smuteční pochod jako taneční hudbu.*

b

Když se opět rozsvítí, sedí na lavici svědků zelinář Hook.

OBHÁJCE · Měl jste kdy s obžalovaným něja-

ký spor, pane Hooku? Viděl jste ho vůbec kdy předtím?

HOOK · Nikdy.

OBHÁJCE · Viděl jste pana Giriho?

HOOK · Ano, v kanceláři Karfióltrustu v den požáru mého skladu.

OBHÁJCE · Před požárem?

HOOK · Bezprostředně před požárem. Procházel místností se čtyřmi lidmi, kteří nesli plechovky s petrolejem. *Neklid na lavici tisku a mezi tělesnými strážci.*

SOUDCE · Klid na novinářské lavici!

OBHÁJCE · S jakým pozemkem sousedí vaše skladiště, pane Hooku?

HOOK · S pozemkem rejdařství, dříve Sheetova. Můj sklad je chodbou spojen s dvorem rejdařství.

OBHÁJCE · Je vám známo, pane Hooku, že v rejdařství, dříve Sheetově, bydlel pan Giri a že měl tedy na pozemky rejdařství přístup?

HOOK · Ano, jako správce skladů.

Veliký neklid na lavici tisku. Tělesní strážci dělají „Bů, bů“ a zaujímají výhrůžný postoj vůči Hookovi, obhájci a novinářům. Mladý Dogsborough spěchá k soudci a šeptá mu něco do ucha.

SOUDCE · Klid! Ličení se pro nevolnost obžalovaného odročuje.

Tma. Varhany opět hrají Chopinův Smuteční pochod jako taneční hudbu.

c

Když se opět rozsvítí světlo, sedí na lavici svědků Hook. Je zhroutčený, vedle sebe má hůl a na hlavě a přes oči obvazy.

ŽALOBCE · Špatně vidíte, Hooku?

HOOK *namáhavě* · Ano.

ŽALOBCE · Můžete říci, zdali jste s to někoho jasně a zřetelně rozeznat?

HOOK · Ne.

ŽALOBCE · Poznáváte například tamtoho pána?

Ukáže na Giriho.

HOOK · Ne.

ŽALOBCE · Nemůžete říci, že jste ho někdy viděl?

HOOK · Ne.

ŽALOBCE · Nyní velmi důležitá otázka, Hooku. Dobře si to rozmyslete, nežli odpovíte. Otázka zní: sousedí váš sklad s pozemkem rejdařství, dříve Sheetova?

HOOK *po jisté přestávce* · Ne.

ŽALOBCE · To je vše.

Tma. Varhany hrají dál.

d

Když se opět rozsvítí, sedí na svědecké lavici Daisy z doků.

DAISY Z DOKŮ *mechanickým hlasem* · Poznávám obžalovaného velmi dobře podle vzezření, vědomého si viny, a protože je vysoký metr sedmdesát. Slyšela jsem od své švagrové, že byl spatřen před radnicí v to poledne, kdy byl můj muž při vstupu do radnice zastřelen. Měl pod paží strojní pušku značky Webster a působil podezřelým dojmem.

Tma. Varhany hrají dál.

e

Když je opět světlo, sedí na lavici svědků Giuseppe Givola. Nedaleko stojí tělesný strážce Greenwool.

ŽALOBCE · Tvrdilo se zde, že prý z kanceláře Karfióltrustu vynášelo několik lidí plechovky s petrolejem, a to před vypuknutím požáru. Co je vám o tom známo?

GIVOLA · Může se jednat pouze o pana Greenwoola.

ŽALOBCE · Pan Greenwool je vaším zaměstnancem, pane Givolo?

GIVOLA · Ano.

ŽALOBCE · Jaké je vaše povolání, pane Givolo?

GIVOLA · Květinář.

ŽALOBCE · Je to obchod, v němž se spotřebuje neobvykle mnoho petroleje?

GIVOLA *vážně* · Ne, jen proti mšicím.

ŽALOBCE · Co dělal pan Greenwool v kanceláři Karfióltrustu?

GIVOLA · Zpíval tam píseň.

ŽALOBCE · Nemohl tedy zároveň odnášet plechovky ke skladišti pana Hooka.

GIVOLA · Naprosto vyloučeno. Co do charakteru to není muž, který by se dopouštěl zhárství. Je to baryton.

ŽALOBCE · Ponechávám soudu na vůli, má-li zde svědek Greenwool zazpívat tu krásnou píseň, kterou přednesl v kanceláři Karfióltrustu, zatím co byl založen požár.

SOUDCE · Soud to nepovažuje za nutné.

GIVOLA · Protestuji.

Zvedá se.

Odporné štvání! Hoši čisté krve, jen v pozdvížení myslí střilející, a to jen trošku, se zde šikanují jak temné živly. To mě pobuřuje.

Smích. Tma. Varhany hrají dál.

f

Když se opět rozsvítí světlo, je soud podle všech příznaků naprosto vyčerpán.

SOUDCE · Tisk naznačil, že soudní dvůr byl z jisté strany vystaven nátlaku. Soudní dvůr konstatuje, že nebyl z žádné strany vystaven žádnému nátlaku a jednal za naprosté svobody. Doufám, že toto prohlášení stačí.

ŽALOBCE · Velectění! Vzhledem k tomu, že

obžalovaný Fish tvrdošjně simuluje demencii, považuje obžaloba další jeho výslechy za nemožné. Navrhujeme tedy...

OBHÁJCE · Velectění! Obžalovaný se vzpamatovává.
Neklid.

FISH jako by se probíral · Arlarlvodldlarlarlvodldl.

OBHÁJCE · Vodu! Velectění, žádám výslech obžalovaného Fische!
Velký neklid.

ŽALOBCE · Protestuji! Nic nenasvědčuje tomu, že Fish je při zdravém rozumu. To všechno jsou klíčky obhajoby, vyvolávání senzací, ovlivňování publika!

FISH · Vodl.
Obhájce ho podpírá, Fish povstává.

OBHÁJCE · Můžete odpovídat, Fishi?

FISH · Ann.

OBHÁJCE · Fishi, povězte soudu: zapálil jste 28. minulého měsíce u doků skladiště se zeleninou, ano nebo ne?

FISH · Nnee.

OBHÁJCE · Kdy jste přišel do Chicaga, Fishi?

FISH · Vodu.

OBHÁJCE · Vodu!
Neklid. Mladý Dogsborough přistupuje k soudci a znovu mu něco říká.

GIRI zeširoka povstane a řve · Švindl! Lež! Lež!

OBHÁJCE · Viděl jste dříve někdy tohoto muže?
Ukáže na Giriho.

FISH · Ano. Vodu.

OBHÁJCE · Kde? Bylo to v Dogsboroughově restauraci u doků?

FISH potichu · Ano.
Velký neklid. Tělesní strážci vytahují brownin-gy a dělají bú. Přibíhá lékař se sklenicí. Dříve než mu může obhájce vztít sklenku z ruky, vlíje její obsah do Fische.

OBHÁJCE · Protestuji! Žádám, aby sklenice byla prozkoumána!

ZADRŽITELNÝ VZESTUP ARTURA UIE

SOUDCE vyměňuje s žalobcem pohledy · Žádost odmítnuta.

DAISY Z DOKŮ křičí na Fische · Vrahu!
OBHÁJCE · Velectění!

Když nelze ústa pravdy zacpat hlínou, chtějí je tady zacpat papírem, rozsudkem vás, vás velectěných, jak byste byli velehanební!
Zde na justici řve se: Ruce vzhůru!
Má naše město, jež tak zestárla, co s chroptěním se musí bránit tomu plemeni několika netvorů, má svědkem být i vraždy justice?
A nejen vraždy, také pohanění, že násilí se vzdává? Velectění, přerušete líčení!

ŽALOBCE · Já protestuji!
GIRI · Ty pse! Ty podplacený pse! Ty lháři! Travičí studní! Jen co odtud vyjdeš, vyrvu ti pajšl z těla! Zlosyne!

OBHÁJCE · Kdekdo zná toho člověka.
GIRI běsní · Drž hubu!

Když ho chce soudce přerušit:
I ty drž hubu! Je-li ti život drahý!
Protože už nemůže nabrat dechu, podaří se soudci chopit se slova.

SOUDCE · Prosim o klid! Obhájce se bude zodpovídat za zhrdání soudem. Soud zcela chápe pobouření pana Giriho.
K obhájci. Pokračujte.

OBHÁJCE · Fishi! Dali vám v Dogsboroughově restauraci něco pít? Fishi! Fishi!

FISH jemuž ochable klesá hlava · Arlarlarl.

OBHÁJCE · Fishi! Fishi! Fishi!

GIRI řve · Jen volej! Duše splaskla, je s ním amen!

Však uvidíme, kdo je tady pánem.
Za velikého neklidu se setmí. Varhany hrají dále Chopinův Smuteční pochod jako taneční hudbu.

g

Když se naposledy rozsvítí, soudce stojí a vyhláší bezbarvým hlasem rozsudek. Obžalovaný Fish je smrtelně bludý.

SOUDCE · Charlesi Fishi, pro zhářství vás odsuzuji k patnácti letům žaláře.
Objeví se nápis.

10.

Dogsboroughovo venkovské stádo. Noc pozdě k ránu. Dogsborough píše testament a doznání.

DOGSBOROUGH ·

Tak byl jsem já, počestný Dogsborough, srozuměn se vším, co zosnovala a napáchala

ta krvelačná tlupa. Osmdesát roku jsem prožil v slušnosti. Ó bídný světe!

Ti, co mě dávno znají, říkají, že nevím o ničem, a kdybych věděl, že bych to nestrpěl. Leč já vím vše.

Vím, kdo Hookovi sklady podpálil, kdo Fische odvedl a omámil.

A vím, že u Sheeta byl Roma, když Sheet v krvi zmíral, s lodním lístkem v kapse.

A vím, že Bowla Giri zastřelil v poledne tehdy před radnicí, neboť přespříliš věděl o mně počestném.

Vím, že i Hooka zabil, vždyt měl Hookův klobouk.

Vím o pateré vraždě Givolově, jak přiloženě uvádím, a vím

vše o Uiovi a že on věděl vše o požáru i o všech těchto vraždách.

Já, počestný váš Dogsborough, jsem vše to znal a strpěl, abych se obohatil, a ze strachu, že bych vaši přízeň ztratil.

11.

Hotel U mamuta. Uiova suita. Uí leží v hlubokém křesle a civí do vzduchu. Givola cosi píše a dva osobní strážci mu rozšklebeně hledí přes rameno.

GIVOLA ·

Já, Dogsborough, odkazuji dobrému, pilnému Givolovi svůj hostinec, čackému, jen trochu prudkému Girimu své venkovské sídlo,

boдрému Givolovi svého syna. Prosim vás, Giriho udělejte soudcem. Romu pak šéfem policie, mého Givolu však ochráncem chudých. Doporučuji vám vše

Artura Uie na své vlastní místo.

Je toho hoden. Věřte počestnému starému Dogsboroughovi! — To snad stačí.

Doufám, že brzy natáhne už bačkory. — Ten testament, to bude zázrak. Co se ví,

že starý umírá, že jakž takž slušně snad dostanem ho do čistotné země,

tuží se omyvači mrtvol. Hezký nápis na hrob se hledá. Vždyt rod krkavců

vždy žije z dobré pověsti a slávy, již vydobyl si bílý havran, kterého

prý kdosi kdesi kdysi viděl.

Starý je prostě jejich bílý havran, tak prostě bílý havran vypadá.

Ostatně, šéfe, Giri přespříliš se točí kolem něho. To je nedobré.

UI náhle se probíraje ·

Co má být s Girim?

GIVOLA · Ech, já povídám, že moc se točí kolem Dogsborougha.

UI · Nedůvěřuji mu.

Objeví se Giri, na hlavě má nový klobouk. Hookův.

GIVOLA · Já také! Milý Giri,
jak je to s Dogsboroughovou mrtvičkou?
GIRI · Odpírá přístup lékařů.
GIVOLA · Ach, tomu,
co dbal tak o Fische?
GIRI · Já jiného
nepustím k němu. Starý příliš žvaní.
UI · Možná, že před ním též se příliš
žvaní...
GIRI · Co je? *K Givolovi*. Ty smradochu, že
ses tu zase
vysmradil?
GIVOLA *ustaraně* · Jeho testament si přečti,
můj milý Giri!
GIRI *mu jej vytrhne z ruky* ·
Roma šéfem policie?
Zbláznili jste se?
GIVOLA · Žádá to. Já sám
jsem také proti. Jenomže náš Roma
je velmi nebezpečný muž.
Ohjeví se Roma, následován tělesnými strážci.
GIVOLA · Hej, Romo!
Přečti si testament!
ROMA *vytrhne jej Givolu z ruky* ·
Dej sem! Tak, Giri
soudcem. A kde je ten cár od starého?
GIRI · Má ho a chce ho tajně dostat ven.
Už pětkrát přistihl jsem jeho syna.
ROMA *natáhne ruku* · Dej ho sem, Giri.
GIRI · Co? Vždyť já ho nemám.
ROMA · Máš ho, ty pse.
Stojí zuřivě proti sobě.
ROMA · Víš, co máš za lubem.
Ta věc s tím Sheetem se mne týká.
GIRI · Mne
se týká zas to s Bowlem!
ROMA · Jistěže.
Vy však jste ničemové, a já muž.
Já znám tě, Giri! Znáš tě, Givolo!
Ani tvou krátkou nohu nevěřím ti.
Co že jste pořád zde? Co kujete?
Co našeptávají ti o mně, Arturo?

Nezacházejte příliš daleko!
Jinak vás smažu jako mastný flek!
GIRI · Neřvi tu jako na zákeřné vrahy!
ROMA *k tělesným strážcům* ·
To myslí vás! Tak o vás v hlavním staně
se hovoří! Jak o zákeřných vrazilích!
Sedí si s pány od Karfióltrustu —
ukazuje na Giriho
tu košili šil Clarkův krejčí — vy jen
špinavou práci děláte a ty — *k Uiovi* —
to trpíš.
UI *jako by se probouzel* ·
Co trpím?
GIVOLA · To, že střílí na nákladní auta
Caruthera, toho, co je členem trustu.
UI · Stříleli jste na Carutherova auta?
ROMA · To jenom pár mých lidí o své újmě
provedlo tuhle věc. Mí chlapi totiž
nechápu vždycky, proč jen mají stále
ubohé krámy potit krev a proč
ne taky velkopanské garáže.
Já sám jsem z toho někdy jelen, Arturo!
GIVOLA · Trust ovšem zuří.
GIRI · Říkal včera Clark,
že čekají jen na obdobný případ.
I k Dogsboroughovi si zašel.
UI *rozladěně* · Ernesto,
tohleto musí přestat.
GIRI · Zakroč, šéfe!
Ti chlapi přerostou ti přes hlavu!
GIVOLA · Trust zuří, šéfe!
ROMA *vytáhne browning, k oběma* ·
Ruce vzhůru.
K jejich tělesným strážcům.
Taky vy!
Teď všichni ruce vzhůru, žádné špásy!
A ke zdi.
*Givola, jeho lidé a Giri zvedají ruce a líknavě
ustupují ke zdi.*
UI *neúčastně* · Co se děje? Ernesto,
neznervóznij je! Oč se vůbec přete?

Výstřel na zelinářské auto! Tohle
se dá zas do pořádku. Jinak vše
jde jako po másle, vše řádně klope.
Požár měl velký úspěch. Krámy platí.
Za trochu ochrany hned třicet procent.
Ani ne za týden, a celá městská čtvrť
je na kolenou. Ruka nezvedne se
již proti nám. A já mám další plány
a větší.
GIVOLA *rychle* ·
Chtěl bych vědět, jaké plány!
GIRI · Vyser se na plány a postarej se,
at sundám ruce!
ROMA · Bude lepší, Arturo,
když necháme jim ruce takhle!
GIVOLA · Pěkný pohled,
až vejde Clark a takhle uvidí nás!
UI · Ernesto, zastrč browning!
ROMA · Ne, ne, ne.
Arturo, vzbud se! Cožpak nevidíš,
co s tebou hrají za hru? Jak tě prodávají
těm Clarkům, Dogsboroughům? „Až
vejde Clark
a uvidí nás!“ Kde jsou peníze
z rejdařství? My z nich neviděli nic.
Hoši bouchají do krámů a vlečou
do skladů petrolej a vzdychají:
Arturo už nás nezná. Dělalí jsme
pro něho vše a on si nyní hraje
na rejdaře a velikého pána.
Arturo, vzbud se!
GIRI · No tak, vyblj se
a řekni nám, kde stojíš.
UI *vyskočí* · Znamená to
revolver na prsa? Ne, s takovou
se u mne nepochodí. Takhle ne.
Kdo hrozí mi, ten všechno další může
si připsat na svůj vrub. Jsem člověk mírný.
Vyhrůžky ale nesnáším! Kdo slepě
mi nevěří, ať jde si vlastní cestou.
A zde se neúčtuje. U mne platí:
konat svou povinnost až k nejzazšímu!

A já pak určím, co kdo vydělal;
neboť kdo dělá, ten i vydělá!
Důvěru žádám, nic než důvěru!
Vám chybí víra! A když víra chybí,
je po všem věta. Proč jsem mohl vše
to vykonat, nu, proč? Jen díky víře!
Že fanaticky věřil jsem své věci!
A jenom s vírou, s ničím nežli s vírou
jsem bil se s tímto městem, abych nyní
je přiměl na kolena. S vírou šel jsem
k Dogsboroughovi, s vírou jsem pak
vstoupil
i do radnice. V holých rukou nic
než svoji neoblomnou víru.
ROMA · Ovšem
i browning.
UI · Ne. Ten mají jiní také.
Leč to, co nemají, je pevná víra,
že k vůdcovství jsou předurčení. Takto
musíte ve mne věřit! Věřit, věřit!
Že pro vás chci to nejlepší a vím,
co je to nejlepší. A tím že také
naleznou cestu k vítězství. A kdyby
Dogsborough odešel, tak já pak určím,
kdo tu čím bude. Řeknu jenom jedno:
budete spokojeni.
GIVOLA *si položí ruku na prsa* ·
Arturo!
ROMA · Hybaj!
*Giri, Givola a Givolovi tělesní strážci pomalu
s rukama nad hlavou vycházejí.*
GIRI *na odchodu k Romovi* ·
Tvůj klobouk se mi líbí.
GIVOLA *na odchodu* ·
Drahý Romo...
ROMA · Neodnauč se smíchu, klaune Giri!
Givolo, nezapomeň koňskou nohu,
i když je jistě taky kradená!
Sotva jsou pryč, upadá Ui opět do zadumání.
UI · Odejdi!
ROMA · Kdybych neměl, Arturo,
právě tu víru v tebe, o níž jsi

teď mluvil, nejednou bych nevěděl, jak pohlédnout svým lidem do očí. Musíme jednat! Ihned! Giri chystá veliká svinstva!

- UI · Velké nové věci zas chystám já. Zapomeň na Giriho! Tebe, co svého nejstaršího druha, věrného pobočníka, chtěl bych nyní zasvětit do svých zrajících už plánů.
- ROMA *rozzářeně* · Vyprávěj! To, co jsem ti hodlal říct ohledně Giriho, to může počkat. *Posaď se k němu. Jeho lidé stojí čekající v koutě.*
- UI · Chicago máme. Chci mít více.
- ROMA · Víc?
- UI · Nejsou jen tady zelinářství.
- ROMA · Nejsou.
- UI · Jen jak se dostat jinam?
- UI · Hlavním vchodem. A zadním vchodem. Stejně jako okny. Odmítán, žádán. Volán, vykřičen. Hrozbou i prosbou. Pomluvou i mluvou. Objetím z ocele i něžným násilím. Zkrátka jak zde.
- ROMA · Však jinde je to jiné.
- UI · Chci zkusmo provést generální zkoušku v některém z menších měst. Pak ukáže se, je-li to jinde jiné, čemuž nevěřím.
- ROMA · A kde má být ta generální zkouška?
- UI · V Ciceru.
- ROMA · Tam však působí ten Dullfeet, co vydává ty Zelinářské listy s přílohou „Vnitřní soustředění“. Jednou týdně mi klně, že jsem Sheetův vrah.
- UI · To musilo by přestat.
- ROMA · Mnozí na pisálky sočí. Tiskařská čern leckoho dráždí k hněvu. Mne třeba. Měli by s tím přestat, Arturo.
- UI · Musí to přestat. Trust již vyjednává

s Cicerem. Zprvu chceme pokojně prodávat karfiól.

- ROMA · Kdo jedná?
- UI · Clark.
- UI · Má ale těžkosti. To kvůli nám.
- ROMA · Tak. Tedy Clark. Já tomu Clarkovi nevěřím ani za mák.
- UI · Říká prý se v Ciceru, že jdem za trustem jak stín. Karfiól chtějí. Nechtějí však nás. Obchody se nás hrozí a co víc: manželka toho Dullfeeta má v Ciceru už dlouhá léta import zeleniny a Karfióltrust by jí přišel vhod. Nás nebýt, byla by už jistě v něm.
- ROMA · Plán s Cicerem tak tedy vůbec není od tebe? Je to jen plán Karfióltrustu? Arturo, všemu teď už rozumím! Je jasné, co se hraje.
- UI · Kde?
- ROMA · Kde? V trustu! U Dogsborougha! Jeho testament! Je objednaný trustem! Anšlus chtějí s Cicerem. Ale ty jsi v cestě. Jak tě odklidit? Ty máš je přece v hrsti: pro svoje svinstva potřebovali tě, všechny tvé činy proto trpěli. Co s tebou teď? Nu, Dogsborough se přizná!
- UI · Za slz a nářku vlez do rakve a kolem stojí hlávky karfiólu, dojatě vezmou z jeho rukou papír a za vzlykotu přečtou potom tisku, jak kaje se a naléhavě žádá vymýtí mor, jež on — tak, on, to dozná! — k nim zavlekl, a vrátit se zas zpátky k starému počestnému obchodu. Arturo, to je jejich plán. A všichni jsou s nimi: Giri, který dovoluje Dogsboroughovi škrabat testamenty, a jeho přítel Clark, jenž kvůli nám má svízel v Ciceru a chtěl by hrabat sám.

Sup nad mršinou — Givola. — Ten Dogsborough,

- počestný starý Dogsborough, co škrabe zrádcovská lejstra, jež tě zahrnují jen svinstvem, musí zmizet nejdřív, jinak je amen s tím tvým plánem s Cicerem!
- UI · Nějaký komplot, myslíš? Pravda, stál jsem jaksi stranou. Je to nápadné.
- ROMA · Zapřísahám tě, Arturo, že všechno sám urovnám! Se svými hochy vpadnu ještě dnes na zámeček, Dogsborougha vytáhnou ven, jakoby na kliniku, a promptně odevzdám ho v mauzoleu.
- UI · Giri je v zámečku.
- ROMA · A může klidně tam zůstat. *Pohlédnou na sebe.*
- ROMA · Čistka prostě.
- UI · A co Givola?
- ROMA · Na cestě zpět tam zajdu. Objednám u něho v květinářství tlusté věnce pro Dogsborougha. I pro vtipálka Giriho. Zaplatím hotovým. *Ukáže na svůj browning.*
- UI · Ten podlý plán těch Dogsboroughů, Clarků, Dullfeetů z té akce v Ciceru mě vytlačit, tím, že mě ocejují na zločince, musí být tvrdě zmařen. Věřím ti.
- ROMA · To můžeš. Musíš být však u toho, než začnem, musíš hochy rozpumpovat, tak aby celá věc jim byla jasná. Nejsm tak dobrý řečník.
- UI · *poťásá mu rukou* · Souhlasím.
- ROMA · Já jsem to věděl! Tak a nejinak teď padne rozhodnutí. Ty a já! My dva! No řekni! Jako za stara! *K svým lidem:* Co jsem vám říkal? Arturo jde s námi!
- UI · Já přijdu.
- ROMA · V jedenáct.

UI · Kam?
ROMA · Do garáže.

- Jak bych se znovuzrodil! Jde se do toho. *Rychle se svými lidmi odchází. Přecházejí sem a tam, připravuje si Ui řeč, kterou chce přednést Romovým lidem.*
- UI · Přátelé! Hnusná zrada osnuje se za mými zády. Je mi z toho smutno, leč je to pravda. Lidé, kteří dlouho žili mi po boku a jimž jsem příliš snad věřil, srotili se před nedávnem, šílení ctižádostivostí, chtívi a pustě věrolomní, rozhodli se spojit se s karfióly — ne, to nejde — spojit se — s čím? Už mám to: s policií a hned vás likvidovat. Dovídám se, že mi jde o život! Má trpělivost je u konce. I nařizují tedy, abyste této noci pod velením Ernesta Romy, jemuž věřím... *Objeví se Clark, Giri a Betty Dullfeetová.*
- GIRI *poněvadž Ui vypadá polekaně* · My jen, šéfe!
- CLARK · Uii, zde paní Dullfeetová z Cicera! Je přáním trustu, abyste ji přijal, vyslechl, dohodl se s ní.
- UI *zamračeně* · Tak. Prosím.
- CLARK · Při jednání o fúzi chicagského Karfióltrustu s lidmi z Cicera byly, jak asi víte, v Ciceru námítky proti vaší účasti. Trustu se podařilo konečně vše vyvrátit a paní Dullfeetová chce...
- PANÍ DULLFEETOVÁ · Vyjasnit nedorozumění. Také za svého chotě, pana Dullfeeta, bych chtěla zdůraznit, že kampaň v tisku vám, pane Uii, neplatila.
- UI · Komu tedy?
- CLARK · Řeknu vám rovnou, Uii: „sebevražda“ Sheetova velmi rozladilo Cicero.

At byl co byl, byl přece jenom rejdař, muž v postavení, ne nějaké nic, jež v nic se rozplyne a čemu nic se nefekne. A nadto: Carutherova garáž si stěžuje, že jedno auto se poškodilo. V obou případech má prsty jeden z vašich lidí, Uii.

PANÍ DULLFEETOVA.
V Ciceru každé dítě ví, že karióol trustu je krvavý.

UI.
Toť nestydatost.

PANÍ DULLFEETOVA.
Ne, ne. To není proti vám. Pan Clark se za vás zaručil. Jde o toho Ernesta Romu.

CLARK rychle.
Rozum, Uii!

GIRI.
Cicero...

UI.
To nechci slyšet. Zač mě, k čertu, máte? Dost! Dost! Ernesto Roma je můj člověk. Nedám si předpisovat, jací lidé smějí být kolem mne. Tu potupu nesnesu.

GIRI.
Šéfe!

PANÍ DULLFEETOVA.
Ignatius Dullfeet bojovat bude s lidmi jako Roma do posledního dechu.

CLARK chladně.
A to právem. Trust stojí v této věci zcela za ním. Rozvahu, Uii. Přátelství a obchod jsou rozličné dvě věci. Tedy jak?

UI rovněž chladně.
Nemám co k tomu dodat, pane Clarku.

CLARK.
Lituji, paní Dullfeetová, velmi, že to tak dopadlo.
Na odchodu k Uiovi:

Nemoudré, Uii.
Uii a Giri, kteří zůstali na jevišti sami, na sebe ani nepohlédnou.

GIRI.
To, po té Carutherově garáži, znamená boj.

UI.
A z boje já strach nemám.

GIRI.
Tak dobrá, neměj strach! Vždyt budeš stát jen proti tisku, Dogsboroughovi a všem, kdo s ním jdou, proti všemu městu!

Měj rozum, šéfe, vždyt je to jen klam... UI.
Rady mi netřeba. Svou povinnost já znám.
Objeví se nápis.

12.

Garáž. Je slyšet děšť. Ernesto Roma a mladý Inna. V pozadí gunmani.

INNA.
Je jedna.

ROMA.
Něčím asi pozdržel se.

INNA.
Bylo by možné, že snad váhá?

ROMA.
Bylo.

Arturo velmi na svých lidech lpí, raději sebe sám by obětoval. I kryš, jako jsou Giri, Givola, se těžko zbavuje. Pak otálí a svádí vnitřní boj a hned jsou dvě, možná i tři. Však přijde. To je jasné. Já znám ho, Inno.
Pomlka.

Až mi bude ležet ten Giri u nohou, tak budu šťastný, jak když se přeblaženě vyčurám. Nu, záhy bude to.

INNA.
Ty deště v noci. cuchají nervy.

ROMA.
Proto mám je rád. Z noci ty ze všech nejtímavější. Z aut auta nejrychlejší. Z přátel ty nejodhodlanější.

INNA.
Kolik let ho znáš?

ROMA.
Osmnáct asi.

INNA.
To je hodně.

JEDEN GUNMAN postoupí dopředu.
Hoši by chtěli pít.

ROMA.
Dnes v noci nic. Chci je mít strážlivé.

Tělesní strážci přivedou dovnitř malého muže.

MALÝ MUŽ celý zadýchaný.

Dvě obrněná auta se zastavila před revírem! Policistů jak naseto!

ROMA.
Tak dolů s tou roletou! Nic společného s námi, však opatrnost matka moudrosti.

Ocelová roleta pomalu uzavírá vchod do garáže.

ROMA.
Je chodba volná?

INNA přikývne.
Divné s tím tabákem. Kdo kouří, vypadá tak chladnokrevně. Když děláš to, co dělá chladnokrevný, a kouříš, staneš se jím.

ROMA s úsměvem.
Napni ruku!

INNA to udělá.
Chvěje se. To je zlé.

ROMA.
Podle mne ne. Býků si necením. Jsou necitliví. Neznají bolest, nezpůsobí žádnou. Aspoň ne vážnou. Klidně chvěj se! Jehla v kompasu také zachvívá se, nežli se ustálí. Tvá ruka chce jen vědět, kde pól je. To je všecko.

HLAS volá z boku.
Policejní auta na Churchstreet!

ROMA ostře.
Zastavují?

HLAS.
Jedou.

JEDEN GUNMAN vejde.
Dvě auta za rohem a bez světél!

ROMA.
Jdou na Artura! Givola a Giri ho chtějí odkrouhnout! Jde do pasti! Musíme jít mu vstříc. Jdem!

GUNMAN.
Sebevražda.

ROMA.
I kdyby, pak je k sebevraždě čas. Člověče. Osmnáct let přátelství!

INNA jasným hlasem.
Roletu vzhůru! Připraveni?

GUNMAN.
Ano.

INNA.
Vzhůru!

Pancéřová roleta pomalu stoupá, dovnitř rychle vcházejí Uii a Givola, následováni tělesnými strážci.

ROMA Arturo!
INNA tiše.
Ano, s Givolou!

ROMA.
Co je? Měli jsme obavy, Arturo. Hlasitě se zasměje. U dábla!

Vše v pořádku!
UI chraptivě.
A proč by taky ne?

INNA.
Myslili jsme, že něco neklape. Podej mu klidně ruku, šéfe. Právě nás za tebe chtěl vláčet do ohně.

UI.
jde k Romovi a podává mu ruku. Roma jí s úsměvem uchopí. V tomto okamžiku, kdy nemůže sáhnout po svém browningu, Givola po něm bleskurychle od pasu střelí.

UI.
Do kouta. Romovi muži stojí nic nechápajíc a jsou pak, s Innou v čele, zahánáni do kouta. Givola se shýbne k Romovi, který leží na zemi.

GIVOLA.
Ještě dýchá.

UI.
Dorazit.

K těm u zdi. Váš úklad proti mně byl odhalen. I to, co proti Dogsboroughovi jste chystali. V hodině dvanácté jsem předešel vás. Odpor zbytečný. Já naučím vás brojit proti mně! Hezoučké hnízdo!

GIVOLA.
Všichni v plné zbroji! O Romovi: Ještě se probírá, má smůlu.

UI.
Budu dnes v noci v zámečku u Dogsborougha. Rychle odejde.

INNA u zdi.

Špinavé krysy! Zrádci!

GIVOLA rozčileně. Střílejte!

Ti, co stojí u zdi, jsou skosení kulometem.

ROMA se probírá.

Givolo! K ďáblu!

Těžce se otočí, jeho tvář je smrtelně bledá.

Co se tady stalo?

GIVOLA.

Nic.

Několik zrádců popraveno.

ROMA.

Pse.

Cos provedl tu s mými lidmi, pse?

Givola neodpovídá.

Co Arturo? Já věděl! Vražda! Psi!

Hledá ho pohledem na zemi.

Kde je?

GIVOLA. Odešel.

ROMA zatím co ho vlečou ke zdi. Vy psi! Vy psi!

GIVOLA chladně.

Mám krátkou nohu, že? Jak rozum tvůj!

Na zdravých nohách ke zdi maširuj!

Objeví se nápis.

■

13.

Givolovo květinářství. Vstoupí Ignatius Dullfeet, muž, který není větší nežli chlapec, a Betty Dullfeetová.

DULLFEET.

Nerad to dělám.

BETTY.

A proč ne? Ten Roma

je pryč.

DULLFEET.

Zavražděn.

BETTY.

Atsi. Je však pryč!

Ui, pravil Clark, prý má už za sebou

klackovská léta, úděl nejlepších,

a ukázal, že zavrhnout teď hodlá

ten drsný tón. Pokračuj v útoku

a probudíš v něm zas ty horší pudy—

ty sám pak, Ignáci, hned na ráno
bys byl jim. Budeš-li však mlčet, tak
tě ušetří.

DULLFEET.

Tím nejsem si tak jist.

BETTY. Mlčení pomůže. To není zvěř.

Z boku přichází Giri s Romovým kloboukem na hlavě.

GIRI.

Vy už jste tady? Šéf je tamhle vevnitř.

Ten bude rád. Já musím odejít.

A rychle, žel, než mě tu uvidí:

ukrad jsem Givolovi klobouček.

Směje se tak mohutně, až se stropu padá štukatura, a máváje odejde.

DULLFEET.

Zlé, když se zlobí, horší, když se smějí.

BETTY. Ignáci, nemluv! Tady ne!

DULLFEET trpce.

A jinde

také ne.

BETTY. Co chceš dělat? V Ciceru

se říká, že pan Ui zaujme místo,

na kterém seděl mrtvý Dogsborough.

A co je horší, zelináři mluví

o vstupu do trustu.

DULLFEET.

Dvě rotačky

mám teď už na padrt. Zlá předtucha

mě jímá, ženo.

Vstoupí Givola a Ui s napřaženými rukama.

BETTY.

Pane Uii.

UI.

Buďte

nám vítán, Dullfeete!

DULLFEET.

Já, pane Uii,

to řeknu rovnou: váhal jsem...

UI.

A proč?

Statečný muž je všude vřele vítán.

GIVOLA. A krásná žena též!

DULLFEET.

Já, pane Uii,

jsem považoval za svou povinnost

se proti vám a...

UI.

Nedorozumění!

To stát se nemuselo, kdybychom

se byli znali. Vždycky jsem si přál,
aby se v dobrém došlo k tomu, k čemu
se přece dojít musí.

DULLFEET. Násilí...

UI. ...se štítím nadevšecko. Nebylo

by nutné, kdyby lidé měli rozum.

DULLFEET.

Můj cíl...

UI. ...je zcela, zcela týž jak můj.

Oba si přeju, aby obchod vzkvétal.

Maloobchodník, jehož úděl

v takových dobách nemůže být skvělý,

svůj karfiól má v klidu prodávat.

A najít ochranu, když hrozí útok.

DULLFEET pevně.

A sám i rozhodnout, zda chce tu ochranu.

Tot moje zásada.

UI.

A moje též.

Svobodně volit musí. Proč? Jen tehdy,

když svobodně si zvolí ochránce

a tím i odpovědnost tomu dá,

koho sám volil, vládne důvěra,

jíž karfiól má stejně zapotřebí

jak jiná odvětví. To vždy jsem hlásal.

DULLFEET.

Jsem rád, že slyším to teď z vašich úst.

Nemohu neřici vám: Cicero

by nátlak nikdy nesneslo.

UI.

Tot jasně.

Zbytečný nátlak nikdo nesnáší.

DULLFEET.

Řeknu vám přímo: kdyby spojení

s Karfióltrustem mělo znamenat,

že se k nám zavlečou ty krvavé

zmatky, jež trýzní Chicago, tak nikdy

to neschválím.

Pomlka.

UI.

Tak, pane Dullfeete,

upřímnost za upřímnost! Snad se stalo

zde v minulosti leccos takového,

co přísné míře morálnosti zcela

neodpovídá. To se v boji stává.

Leč mezi přáteli už ne. Co od vás,
Dullfeete, chci: jen abyste měl ke mně
napříště důvěru, jak přítele
mě znal, jenž druhá v bryndě nenechá.
Abyste například v svých novinách
netiskl nadále ty hrůzostrašné
báchorky, které plodí jenom zlo.
Myslím, že nechci mnoho.

DULLFEET. Pane Uii,

je snadné mlčet o tom, co zde není.

UI. V to doufám. Kdyby se však tu a tam

snad udal nepatrný incident

— lidé jsou lidé, žádní andělé—

doufám, že nebude se ihned psát,

že zločinci zas rádí jako diví.

Netvrdím také, že se nepřihodí,

že ten či onen z našich šoférů

vysloví hrubé slovo. To je lidské.

Když také ten či onen zelinář

zaplatí některému z našich lidí

pivo, aby mu včas a řádně přijel

s kapustou, nesmí se hned tvrdit, že

se pášou nepravostí.

BETTY. Pane Uii,

můj muž je lidský.

GIVOLA. Což je o něm známo.

A když jsme si tak pěkně všechno řekli

a přátelsky vše vyjasnili, rád

bych ukázal vám svoje květiny...

UI. Až po vás, Dullfeete.

Jdou si prohlédnout Givolovo květinářství. Ui

provádí Betty, Givola Dullfeeta. V následující-

cím výjevu mizí dvojice vždy znovu za květi-

novou výzdobou. Objeví se Givola a Dullfeet.

GIVOLA. Japonské duby, drahý Dullfeete.

DULLFEET. Rybníčky jsou tak zpola

zakryté.

GIVOLA.

Chňapaví modří kapřici v nich plují.

DULLFEET. Zlí lidé květiny prý nemilují.

Zmizí. Objeví se Betty a Ui.

BETTY. Silný muž silnější je bez násilí.

UI · Příčiny chápe jenom ten, kdo střílí.
 BETTY · Výstižný argument jak zážrak platí.
 UI · Ne na toho, kdo musí něco dáti.
 BETTY ·
 Revolver, nátlak, podvod, lež a triky...
 UI · Jsem vždycky muž reálné politiky.
Zmizí. Objeví se Givola a Dullfeet.
 DULLFEET ·
 Já vím, květiny neznají zlých hnutí.
 GIVOLA · Toť právě, co mne milovat je nutí.
 DULLFEET · Tíše si žijí svoje dny a týdny.
 GIVOLA *čtverácky* ·
 Bez hněvu, novin — nic je nezneklidní.
Zmizí. Objeví se Betty a Ui.
 BETTY · Spartánsky žijete prý, pane Uii.
 UI · Pro alkohol a tabák nehoruji.
 BETTY · Ó, nejste vy nakonec světec snad?
 UI · Jsem muž, jenž chťícem zná jen pohrdat.
Zmizí. Objeví se Givola a Dullfeet.
 DULLFEET ·
 Uprostřed květin žít, ó krásná dřímoto!
 GIVOLA · Ó kéž! Leč ledacos je mimo to.
Zmizí. Objeví se Betty a Ui.
 BETTY · Zdalipak, pane Uii, nábožný jste?
 UI · Jsem křesťan. A to musí stačit.
 BETTY ·
 Jistě.
 Leč deset přikázání, na nichž lpíme...?
 UI · S drsností všedních dnů je nemísíme!
 BETTY · Že dál vás týrá, pane, odpusťte mi:
 co sociální problém v naší zemi?
 UI · Jsem sociální, což lze snadno dokázat:
 i boháč občas za mnou jde — a rád.
Zmizí. Objeví se Givola a Dullfeet.
 DULLFEET · I květiny prý zážitky své mají.
 GIVOLA ·
 Jistěže! Pohřby — na podzim i v máji!
 DULLFEET ·
 Ó, zapomněl jsem. Nutnost uživit se.
 GIVOLA · Tak. Smrt je moje první zákaznice.
 DULLFEET ·
 Doufám, že nejste odkázán jen na ni.
 GIVOLA · Ne — poslechnou-li lidé varování.

DULLFEET ·
 Násilím nikdy nedojde se k slávě.
 GIVOLA ·
 Leč k cíli. Ovšem v květomluvě.
 DULLFEET · Právě.
 GIVOLA · Jste bludý.
 DULLFEET · To ten vzduch. Jsem zemdlelý.
 GIVOLA · Vadí vám vůně květin, příteli?
Zmizí. Objeví se Betty a Ui.
 BETTY · Jsem tolik ráda, že jste zajedno.
 UI · Když člověk ví, oč jde, tak najednou...
 BETTY · Přátelský svazek v bouřích utužený...
 UI *položí jí ruku na rameno* ·
 Miluji rychle chápající ženy.
Objeví se Givola a Dullfeet, který je bludý jak stěna. Vidí Uiovu ruku na rameni své ženy.
 DULLFEET · Půjdem, Betty.
 UI *jde k němu a podává mu ruku* ·
 Vaše rozhodnutí
 vás šlechtí, pane Dullfeete. A bude
 ku blahu Cicera. Že muži jak my dva
 se našli, může být jen na prospěch.
 GIVOLA *dává Betty květiny* ·
 Nádheře nádheru!
 BETTY · Hle, Ignáci!
 Jsem tolik ráda. Sbohem, pane Uii!
 Na brzkou shledanou!
Odejdou.
 GIVOLA · Tak to by bylo.
 A teď by to už konečně snad šlo.
 UI · Ten člověk se mně líbí pramálo.
Objeví se nápis.

14.

Za rakol, která je za zvuku zvonů vynášena z mauzolea města Cicera, krácejí: Betty Dullfeetová ve vdovském šatu, Clark, Ui, Giri a Givola, poslední nesou velké věnce. Ui, Giri a Givola odevzdají věnce a zůstanou stát před mauzoleem. Odtamtud je slyšet hlas pastora.

HLAS · Tak pozůstatkům Ignatia Dullfeeta
 teď klid buď přán. Je skončen život,
 v němž
 jen málo zisku, mnoho námah bylo.
 Zesnulý velkou prací věnoval
 vždy pro jiné a nikdy pro sebe.
 U brány nebes anděl ve fortně
 až Dullfeetova kabátu se dotkne,
 pozná, že leckde prodřený měl šat,
 a takt o něm řekne: Tento muž
 nes tíži za mnohé. A v městské radě
 na jejích příštích schůzích častokrát
 vše náhle utichne, když mluvili
 už všichni. Rada bude čekat, že
 teď Ignatius Dullfeet promluví.
 Tak velmi zdejší občané si zvykli
 dbát jeho rad. Jak zemřelo by nyní
 svědomí města. V těžké chvíli pro nás
 odešel ten, jenž přímou cestou slepě
 moh jít a jenž znal právo nazpaměť.
 Byl tělem malý, duchem velký muž!
 A jeho noviny, toť kazatelna,
 z níž jeho jasný hlas byl slyšitelný
 daleko za hranice města. Ignáci
 Dullfeete, odpočívej v pokoji!
 Amen.
 GIVOLA · Taktí to muž! Nic o způsobu
 smrti.
 GIRI *s Dullfeetovým kloboukem na hlavě* ·
 Taktí to muž? Muž, jenž má sedm
 dětí!
Z mauzolea přicházejí Clark a Mulberry.
 CLARK · Hlídáte rakev, aby pravda nepřišla
 ke slovu ani tady?
 GIVOLA · Drahý Clarku,
 pročpak tak drsně? Místo, na němž jste,
 by mělo mírnit vás. A šéf též není
 dnes v náladě. To není pro něho.
 MULBERRY ·
 Vy řezníci! Ten Dullfeet držel slovo:
 ke všemu mlčel!
 GIVOLA · To vždy nestačí.

Je třeba lidí, kteří nejsou jen
 ochotni pro nás mlčet, nýbrž také
 mluvit — a hlasitě!
 MULBERRY · O čem moh mluvit,
 než že jste řezníci?
 GIVOLA · On musel pryč.
 Neboť ten malý Dullfeet byl jak póra,
 již velkozelinářstvím vždycky znovu
 pot strachu vytryskne. A tenhle pot
 strašlivě smrděl!
 GIRI · A váš karfiól?
 Vozit ho do Cicera, nebo ne?
 MULBERRY ·
 Přes jatky ne!
 GIRI · A tedy přes co, přes co?
 Kdo žere telata, jež porážíme?
 To slyším rád: o maso řvát a nadávat
 kuchaři, protože má v ruce nůž.
 Hubičky od vás čekáme, ne kletby!
 Teď domů!
 MULBERRY · To byl, Clarku, černý den,
 kdy přivedls je k nám!
 CLARK · To říkáš mně?
Oba chmurně odcházejí.
 GIRI · Nedej si, šéfe, ztrpčit kratochvíli
 z tohoto pohřbu sebrankou!
 GIVOLA · Klid! Betty!
*Z mauzolea přichází Betty Dullfeetová, pod-
 pírána jakousi ženou. Ui jí vstoupí do cesty.
 Z mauzolea zní varhany.*
 UI · Mou soustrast, paní Dullfeetová!
Přejde kolem něho beze slova.
 GIRI *zařve* · Vy tam! Stát!
*Betty se zastaví a otočí se. Je vidět, že je
 nesmírně bludá.*
 UI · Řekl jsem: Soustrast, paní Dullfeetová!
 Dullfeet — Bůh dej mu věčnou slávu —
 zemřel.
 Váš karfiól však existuje. Třeba
 ho ještě nevidíte zrakem, který
 je zkalen žalem. Tragický ten případ
 by ale neměl dát vám zapomenout,

že na poklidná auta s karfiólem zákeřná ruka ze zálohy střílí. Petrolej vylévaný mrzkou rukou zle ničí zeleninu, již je třeba. Zde stojím já a se mnou moji lidé a chcem dát ochranu. Co vy?

BETTY *vzhledne k nebi*. Ach, tohle — a Dullfeet dosud nezpopeněn!

UI. Mohu toho jen litovat a ujistit vás: muž mrzkou rukou odpravený byl můj přítel.

BETTY. Tak. A ruka, jež ho sklála, táž ruka je, jež chňapla po jeho. Vaše!

UI. To zase jsou ty pomluvy, to pusté štvání, nactiutrhaní, jež od kořenů otravuje mé upřímné úmysly, jak vyjít v míru s mým sousedem! Jen klacky pod nohy! Já důvěřuji, oni naopak! Prý vyhrožuji, když jen ucházím se! Podávám ruku, ruka se mi srazí!

BETTY. Ta ruka, jež chce odpravit!

UI. Ó ne! Jsem poplván, když vřele ucházím se!

BETTY. Had takto uchází se o ptáka!

UI. Slyšíte! Tak se se mnou jedná! Tak i Dullfeet měl mou upřímnou a přímou nabídku přátelství jen za výpočet, velkomyslnost za slabost! Ó žel! Na přátelská svá slova sklidil jsem — chlad mlčení! To byla odpověď, když já jsem doufal v přeradostnou shodu!

A jak jsem doufal, že se na své stálé a ponižující už prosby o přátelství, či aspoň o laciné pochopení, snad dočkám známky lidské vřelosti! Vše nadarmo! Jen s opovržením jsem setkal se! I slib, že bude mlčet, jež dal mi mrzutě — Bůh ví, že nerad —

při své zámince je zrušen! Kde teď je vroucně příslibené mlčení? Do všech stran světa zas se vytrubují ty hrůzostrašné bajky! Varuji. Dlouho už nelze spoléhat se na mou pověstnou trpělivost!

BETTY. Nemám slov.

UI. Ta vždycky chybějí, když mlčí srdce.

BETTY. Vám srdcem je, co činí výmluvným?

UI. Já mluvím tak, jak cítím.

BETTY. Možno cítit tak, jak vy mluvíte? Já věřím tomu! Vraždění prýští u vás ze srdce! A vaše zločinnost je procítěná jak dobrodiní bývá u lidí!

Věříte zradě jak my věrnosti!

Jste neproměnně pro vrtkavost!

Vznešené hnutí myslí nezíská vás!

Vší duší pro lež! Čestně pro podvod!

Vždy rozplameněn zvířecostí! Nadšen, když zříte krev! Přeblažen násilím!

Před každou špinavostí stojíte

dojatě v slzách. Před dobrými skutky

vás rozdmýchává hněv a nenávisť!

UI. Můj princip, paní, zní: ať protivník se vymluví. I když mě hanobí.

Ve vašich kruzích nijak naklonění mi nejsou. To já dobře vím. Můj původ — jsem prostým synem předměstí — se uvádí vždy proti mně! „Ten muž,“ se říká, „neví,

jaký si má vzít příbor pro desert —

a ten by chtěl pak obstát v světě peněz!

Snad mylně ještě sáhne po noži,

když o tarifu nebo o podobných

finančních věcech bude někde řeč!

To nejde, ne. Ten muž se nehodí.“

Můj drsný tón, můj mužný způsob řeči,

když věci pravým jménem nazývám,

je provaz, jež mi pletou. A tak mám

předsudky proti sobě, oprít mohu

se jenom o případné zásluhy,

jichž sám si dobudu. Vy, paní Dullfeetová, jste činná v zelenině. Tak jak já. A tento most nás oba spojuje.

BETTY. A propast mezi námi, jež tím mostem má překlenout se, je jen krutá vražda!

UI. Velice trpká zkušenost mě učí nemluvit zde jak člověk k člověku, nýbrž jak vlivný člověk k majitelce jednoho dovozního obchodu.

I ptám se: co je s karfiólem? Život jde dál, i když nás stihne neštěstí.

BETTY. Ano, jde dál a — chci ho využít a říci světu, jaký mor sem vtrh! Přísahám mrtvému, že vlastní hlas chci nenávidět, jestli „Dobrý den“ či „Jíst mi dejte“ řekne, namísto: „Vyhubte Uie!“

GIRI *výhružně*. Ne tak nahlas, dítě!

UI. Jsme mezi hroby. Ztlumit city bylo by předčasné. I mluvím o obchodě, jenž mrtvých nezná.

BETTY. Dullfeete, ó Dullfeete! Teď teprv vím, žeš odešel!

UI. Tak jest.

Uvažte, že váš Dullfeet zde už není. A že tím v Ciceru též chybí hlas, jenž zločin, teror, násilí vždy hned dal na pranýř. Dost želet nemůžete té ztráty! Bezbranná zde stojíte v studeném světě, kde je bohužel vždy slabý vydán vplen. A jediná poslední zbylá ochrana jsem já.

BETTY. To říkáte zde vdově toho muže, jehož sám zavraždil jste? Netvore! Já věděla, že přijдете sem, neboť jste objevil se dosud vždycky v místě svých zločinů a obvinil tam jiné. „Ne já, ten druhý!“ „Nevím o ničem!“ „Jsem poškozena!“ křičí škoda. „Vražda!

Tu musíte hned pomstít!“ vražda řve.

UI. Můj plán je pevný! Cicero ochrání.

BETTY *slabě*. To nikdy!

UI. Záhy! Tak či tak. Jen klid!

BETTY. Před ochráncem nás Pánbůh ochraňuj!

UI. Tak tedy? *Napřáhne k ní ruku.*

Přátelství?

BETTY. Ne! Nikdy! Fuj!

Vyděšeně uteče. Objeví se nápis.

15.

Uiova ložnice v hotelu U mamuta. Uí se v tžžových snech převaluje na lůžku. Na židlích jeho tělesní strážci s revolvery v klíně.

UI *ze spánku*. Krvavé stíny, pryč! Ó slitování! *Stěna za ním zprůsvitní. Objeví se duch Ernesta Romy, na čele ránu po kulce.*

ROMA. A všechno to ti nepomůže pranic. Ty hrozby, vraždy bez mezí a hranic, Arturo, vše je marné. Neboť kořen tvých zločinů je shnilý. Nevzkvetou. Zrada je špatný hnůj. Jen vraždi, lži! Podváděj Clarky, střílej Dullfeety — před svými ale — stůj! I proti světu se spikni, spiklence však ušetři! Udupej pod nohama všechno, ale neudupej si nohy, neblahý! Všem ve tvář lži, však vlastní obličej v zrcadle nezamýšlej obelhat! Sebe jsi zabil, když jsi zabil mne. Byl jsem ti nakloněn už tehdy dávno, když před pivnicí viděl jsem tě stát. V průvanu věčnosti teď stojím já, a ty jdeš zatím s pány hodovat. Zradou ses vyšívl a zradou také

zajdeš. Jak mne jsi zradil — přítele, druhá —, tak zradíš všechny ostatní. A tak i tebe ještě, Arturo, ti všichni zradí. Pod zemí už leží Ernesto Roma, tvoje zrada ne. Ta nad hroby se houpá ve větru, všem viditelná, ba i hrobařům. A přijde den, kdy všichni, které jsi odpravil, se vztyčí, povstanou i ti, jež ještě skolíš, Arturo, a půjdou proti tobě — celý svět v krvi, však v naději, že budeš stát a hledat pomoc. Tak i já jsem stál. Marně pak budeš žebrat, klít a slibovat! Nikdo tě neuslyší! Tak i já jsem pad.

UI *vyburcován ze sna*

Pryč, hrůzo! Zrádce! Střílet! Na to místo!

Tělesní strážci střílejí na místo na stěně, na které Ui ukazuje.

ROMA *vybledává*

Jen houš! Co ze mne zbylo, před kulkou je jisto.

16.

City. Shromáždění chicagských zelinářů. Jsou velice bledí.

PRVNÍ ZELINÁŘ ·

Svévůle! Vyděračství! Loupež! Vražda!

DRUHÝ ZELINÁŘ ·

Ba víc a hůř: zbabělost, pasivita!

TŘETÍ ZELINÁŘ ·

Co, pasivita? V lednu vešli dva z nich do mého krámu. Řekli: Ruce vzhůru!

Od hlavy k patě jsem si oba změřil

a klidně řek jsem: Uhnou, pánové,

jen násilí! Dal jsem jim najevo,

že nemám s nimi pranic společného

a jejich počínání neschvaluji.

Byl jsem jak led. Už pouhým pohledem jsem říkal: Dobrá, tu je pokladna, však jen kvůli těm browningům!

ČTVRTÝ ZELINÁŘ · A správně!

Myji si ruce, za to nemohu!

řekl jsem manželce.

PRVNÍ ZELINÁŘ *prudce* ·

Co, zbabělost?

Jen zdravé myšlení. Když člověk mlčel

a se skřípěním zubů platil, dalo

se čekat, že ty stvůry přestanou

alespoň se střelbou. Nic z toho však.

Svévůle! Vyděračství! Loupež! Vražda!

DRUHÝ ZELINÁŘ ·

To může stát se nám jen. Žádná páteř!

PÁTÝ ZELINÁŘ ·

Spíš: žádný browning! Nejsem přece

gangster,

prodávám karfiól.

TŘETÍ ZELINÁŘ · Já doufám jen,

že na takové ten pes narazí,

co ukážou mu zuby. Ať jen zkusí

tuhleto hru pro změnu někde jinde!

ČTVRTÝ ZELINÁŘ · V Ciceru dejme

tomu!

Objeví se zelináři z Cicera. Jsou velice bledí.

ZELINÁŘI Z CICERA · Nazdar, Chicago!

ZELINÁŘI Z CHICAGA ·

Nazdar, Cicero! Co tu chcete vy?

ZELINÁŘI Z CICERA ·

Jsme objednáni.

ZELINÁŘI Z CHICAGA ·

Kým?

ZELINÁŘI Z CICERA ·

No jím.

PRVNÍ ZELINÁŘ Z CHICAGA ·

Jak může

vás objednat? Vám něco předpisovat?

Jak komandovat v Ciceru?

PRVNÍ ZELINÁŘ Z CICERA ·

No browningem

DRUHÝ ZELINÁŘ Z CICERA ·

Násilí ustupujem.

PRVNÍ ZELINÁŘ Z CHICAGA ·

Zbabělost!

Jste muži! Nejsou v Ciceru už žádné

soudcové?

PRVNÍ ZELINÁŘ Z CICERA ·

Ne.

TŘETÍ ZELINÁŘ Z CICERA ·

Už ne.

TŘETÍ ZELINÁŘ Z CHICAGA ·

Vy musíte

se bránit, lidičky! Ten černý mor

se musí zadržet! Což celá zem

má sežrána být touto nákazou?

PRVNÍ ZELINÁŘ Z CHICAGA ·

Napřed jde jedno, pak jde druhé město!

Jste zemi dlužni boj až na nůž! Na nůž!

DRUHÝ ZELINÁŘ Z CICERA ·

Jak to, že my? Proč? Myjeme si ruce.

ČTVRTÝ ZELINÁŘ Z CHICAGA ·

A my zas doufáme, že na takové

ten pes, dej Bůh, snad ještě narazí,

co ukážou mu zuby.

Za zvuku fanfár vystoupí Arturo Ui a Betty

Dullfeetová (ve smutku), následováni Clar-

kem, Girim, Givolou a tělesnými strážci. Ui

projde celou touto skupinou. Tělesní strážci

zaujmu postavení v pozadí.

GIRI · Nazdar, děti!

Z Cicera jsou tu všichni?

PRVNÍ ZELINÁŘ Z CICERA ·

Ano, jsou.

GIRI · Z Chicaga také?

PRVNÍ ZELINÁŘ Z CHICAGA ·

Ano.

GIRI *k Uiovi* · Všecko zde.

GIVOLA · Vítejte, zelináři! Karfióltrust

vás vřele zdraví. *Ke Clarkovi*: Prosím,

pane Clarku.

CLARK ·

S novinkou dneska před vás předstupuji.

Po týdnech jednání, jež nebyla vždy hladká — já říkám vám, co vlastně nemám —,

rozhod se velkoobchod Betty Dullfeetové

přistoupit ke Karfióltrustu. Takže

veškerou zeleninu dodávat vám bude

Karfióltrust. Co získáte tím, leží

jak na dlani: zvýšenou jistotu

v dodávkách. Nové ceny, maličko jen

zvýšené, jsou už stanoveny. Tisknu

vám ruku, paní Dullfeetová, nová členka

našeho trustu.

Clark a Betty Dullfeetová si potřásají rukama.

GIVOLA · Promluví Arturo Ui.

Ui předstoupí před mikrofon.

UI · Občané z Chicaga a Cicera!

Přátelé! Když mě starý Dogsborough,

počestný muž, Bůh dej mu věčnou slávu,

před rokem se slzami v očích vyzval

chicagská zelinářství ochraňovat,

byl jsem, ač dojat, přec jen skeptický,

zda mohu dostát této důvěře.

Dogsborough zemřel. V jeho testament

lze volně nahlédnout. V něm nazývá

prostými slovy mě svým synem. Pohnut

děkuje za vše, co jsem vykonal

od dne, kdy jsem přijal jeho výzvu.

Obchod se zeleninou — karfiólem,

pažitkou, cibulí a kdovíčím —

je v Chicagu dnes chráněn pevnou rukou.

Snad smím to říci: díky rozhodnosti

z mé strany. Když pak zcela nečekaně

jiný muž, Ignatius Dullfeet, podal

mi stejný návrh, nyní za Cicero,

nebyl jsem nenakloněn Cicero

vzít rovněž pod ochranu. S podmínkou,

že bude to jen na výslovné přání

všech obchodníků! Povolán být musím

jen a jen dobrovolně. Svému sboru

jsem přísně nařídil: Jen žádný nátlak!

Město má plnou svobodu mě zvolit!

Mrzutý souhlas, skupou prosbu nechci.

ZADRŽITELNÝ VZESTUP ARTURA UIE

161

Polovička to je mi protivná.
 Já žádám radostně a jasně „Ano!“
 od mužů z Cicera. Hlas plný, zvučný.
 A že to chci a to chci, to chci zcela —
 tu otázku vám kladu ještě jednou,
 občané z Chicaga, kde líp mě znáte
 a předpokládám, že vskutku ceníte.
 Kdo, pro mne je? A podotýkám jen
 tak mimochodem, teni kdo není pro mne,
 je proti mně a následky za tento
 svůj postoj musí přiznat jen sám sobě.
 A nyní volte!
 GIVOLA: Nežli dojdou volbě
 poslyšte, paní Dullfeetovou, kterou znáte
 co vdovu muže, jenž je vám všem drahý!
 BETTY: Přátelé! Protože váš dobrý přítel,
 můj drahý muž, pan Ignác Dullfeet,
 už nedl, v násb
 GIVOLA: Nechtějí klid a mír!
 BETTY: A sám
 vám nemůže už býti oporou,
 radím vám panu Uieovi se svěřit,
 jak sama činím, což jsem v této době
 pro mne tak tvrdé, blíž ho poznala
 i lépe.
 GIVOLA: K volbě!
 GIRI: Kdo je pro Artura Uie,
 dá ruce vzhůru! Hudec
 Několik zelinářů ihned zvedne ruku.
 ZELINÁŘ Z CICEBA: Smlí se odejít?
 GIVOLA: Každý má volnost udělat, co chce.
 Zelinář z Cicera váhavě opustí místnost. Dva
 tělesní strážci jdou za ním. Pak zazní výstřel.
 GIRI: Teď vy! Jak svobodně jste rozhodli se?
 Všichni zvednou ruce, každý obě ruce.
 GIVOLA: Šéfe, je po volbách a zelináři
 z Cicera, Chicaga ti děkují.
 rádi a vronec zaitkou ochranu.
 UI: S hrdoostí přijímám váš vřelý dík.
 Když před patnácti lety jako prostý

ZADRŽITELNÝ VZESTUP ARTURA UIE

syn předměstí a nezaměstnaný jsem šel
 za hlasem Prozřetelnosti, šlo se mnou
 jen sedm mužů, s nimiž v Chicagu
 jsem cestu proklestil si, maje pevnou vůli
 mír zjednat všemu, všemu zelinářstvu.
 Byli jsme tehdy hrstka, která prostě,
 leč fanaticky přála si ten mír!
 Nyní jsme silný sbor. A mír a pokoj
 v chicagských zelinářstvích není snem už,
 ale je drsnou skutečností. Abych
 mír zajistil, tak dnes jsem nařídil,
 aby se bez prodlení opatřily
 kulometry a obrněná auta
 a ovšem vše, co k tomu patří, pendreky,
 browningy a tak dále, neboť ochranu
 nechce jen Cicero s Chicagem, nýbrž
 i jiná města: Washington a Milwaukee!
 Detroit! Toledo! Pittsburg! Cincinnati!
 Tam též jsou zelinářství. Flint a Boston!
 Philadelphia! Baltimore! St. Louis! Little
 Rock!
 Minneapolis! Columbus! Charleston!
 A New York!
 Vše chce být chráněno! Před žádným
 „Fuj!“
 před žádným „Ne!“ se nezastaví Ui!
 Bubny a fanfáry.
 Během Uiovy řeči se objevil nápis.

17.

Cicero. Z rozstříleného nákladního auta vyleze žena
 zalitá krví a vrávorá kupředu.

ZENA: Pomoc! Neutikejte! Dosvědčíte!
 Můj muž tam v autě! Zabit! Pomozte!
 Má ruka zraněna... vůz rozbítý!
 Nemáte obvaz?... Pozabíjejí nás,
 tak jak se smete moucha se sklenky!
 Pomozte, probůh! Nikdo zde... Můj muž!

Vy vrazi! Vím, kdo je to, vím to. Je
 to Ui! Žuřivě: Ten vyvrhel. Ta nestvůra!
 Ty mrcho, jež se mrše hnusíš, takže
 se ptá: kde umýt se? Ty vši všech vši!
 Všichni to trpí! A my umíráme!
 Ui je to!
 V bezprostřední blízkosti zarachotí kulomet a
 žena se zhroutí.
 Ui a jeho zbylý sbor!
 Pomoc! Kde jste? Kdo zadrží ten mor?

EPILOG

Vy se však učte dívat — necivět.
 A jednat — neřečnit jen a tak dále.
 Tohleto málem ovládalo svět!
 Národy přec jen přemohly to, ale
 triumfem nechtějme se opájet:
 klín, z něhož vylezlo to, rodí stále.

ČASOVÁ TABULKA

- Scéna 1: 1929—1932. Světová hospodářská krize postihla Německo obzvláště silně. Na vrcholu krize pokoušejí se prušti junkeři sehnat státní půjčky, dlouho bez úspěchu.
- Scéna 3: Aby vzbudili presidentův zájem o těžkosti statkářů, dají junkeři říšskému presidentovi jako čestný dar statek.
- Scéna 4: Na podzim 1932 stojí strana Adolfa Hitlera a jeho soukromá armáda před finančním bankrotem. Hrozí jim brzké rozpuštění. Zoufale se Hitler pokouší, aby se dostal k moci. Dlouho se mu však nedaří promluvit s Hindenburgem.

Scéna 5: V lednu 1933 odpírá říšský president Hindenburg několikrát vůdci nacistické strany Hitlerovi hodnost říšského kancléře. Musí se však obávat hrozícího vyšetřování skandálu s tzv. Výhodní pomocí. Přijal také státní peníze pro darovaný mu statek Neudeck a nepoužil jich k jejich vlastnímu účelu.

Scéna 6: Když říšský kancléř generál Schleicher vyhrožoval, že odhalí zpronevěření peněz pro Východní pomoc a daňové zpronevěry, odevzdal Hindenburg 30. 1. 1933 moc Hitlerovi. Vyšetřování bylo zastaveno.

Scéna 7: Hitlera prý učil deklamaci a vznešenému vystupování provinční herec Basil.

Scéna 8: V únoru 1933 došlo k požáru říšského sněmu. Hitler obvinil ze žhářství své nepřátele a dal signál k „noci dlouhých nožů“.

Scéna 9: Ve velkém procesu, v tzv. procesu se žháři říšského sněmu, odsoudil říšský soud v Lipsku k smrti oblběného nezaměstnaného. Žháři vyvázli bez trestu.

Scéna 10 a 11: Blížící se smrt starého Hindenburga vyvolala v táboře nacistů rozhořčené boje. Kruhy udávající tón trvaly na odstranění Ernesta Röhma. Další Hitlerův cíl: obsazení Rakouska.

Scéna 12: V noci 30. června 1934 přepadl Hitler svého přítele Röhma v jednom hostinci, kde Röhm čekal na Hitlera, aby s ním zahájil akci proti Hindenburgovi a Göringovi.

Scéna 13: Pod Hitlerovým nátlakem svolil rakouský kancléř Engelbert Dollfuss v roce

1934 k tomu, aby byly umlčeny útoky rakouského tisku proti nacistickému Německu.

Scéna 14: Před obsazením Rakouska byl zavražděn rakouský kancléř Engelbert Dollfuss. Nacisté neúnavně pokračovali ve svých pokusech získat v Rakousku sympatie.

Scéna 16: 11. března 1938 vtrhl Hitler do Rakouska. Ve volbách pod nacistickým terorem bylo odevzdáno 98 % hlasů pro Hitlera.

■

K „Zadržitelnému vzestupu Artura Uie“

(*Několik zápisků z pozůstalosti*)

ÚVODNÍ SLOVO

(*pro plánované uveřejnění v „Pokusech“*)

Hra „Zadržitelný vzestup Artura Uie“, napsaná 1941 ve Finsku, je pokus vysvětlit kapitalistickému světu vzestup Adolfa Hitlera tím, že se přesadí do prostředí, které tento svět dobře zná. Verš, jímž postavy mluví, je mírou jejich „hrdinství“.

POZNÁMKY

Slyšíme dnes na všech stranách, že je nepřistojné a beznadějně chtít dát vplén směšnosti velké politické zločince, ať živé či mrtvé. Že prý i prostý lid je v tomto bodě citlivý, a to nejenom protože byl do těchto zločinů zapleten, nýbrž protože ti, kdož zůstali naživu v ruinách, nemohou se takovým věcem smát. Také se prý nemá zbytečně vpadat do otevřených dveří, protože takových

dveří je v ruinách příliš mnoho; lidé si lekci osvojili, nač ji nešťastníkům navíc ještě vtírat? A jestliže si ji neosvojili, je prý nebezpečné vyzývat nějaký národ k posměchu nad nějakým mocipánem, k posměchu, který by tak říkajíc ubíral národu na vážnosti atd. atd.

Je poměrně snadné vypořádat se s výzvou, že umění musí zacházet s brutalitou obezřele, že musí slaboučkou rostlinku poznání láskyplně zalívat, aby se těm, kteří ukázali, jak se řadí, nyní ukázalo, jak se hladí, atd.

Je možno také napadnout pojem „národ“, jímž je míněno něco „vyššího“ nežli obyvatelstvo, a ukázat, jak tu straší v hlavách pověstná „národní pospolitost“ katů a jejich obětí, podnikatelů a porobených. Ale výzva satíře, aby se tam, kde jde o vážné věci, do toho nevměšovala, není tím ještě odmítnuta jako nemravná. Právě satira se zajímá o vážné věci.

Velcí političtí zločinci musí být rozhodně dáni vplén, a to zejména směšnosti. Neboť především to nejsou žádní velcí političtí zločinci, nýbrž pachatelé velkých politických zločinů, což je něco zcela jiného.

Žádné strachy před čistou pravdou, hlavně když to je pravda! Stejně jako nedává Hitlerovi punc hlupáka ztroskotání jeho podniků, nedává mu rozsah těchto podniků ani punc velkého muže. Vládnoucí třídy v moderním státě používají při svých podnicích většinou hodně průměrných lidí. Ani v nanejvýš důležité oblasti ekonomického vykořisťování není zapotřebí zvláštního nadání. Miliardářský trust I. G.-Farben používá nadprůměrné inteligence jen v tom smyslu, že ji vykořisťuje; vykořisťovatelé sami, hrstka lidí, kteří se většinou dostali k moci díky svému původu, vyvíjejí sice kolektivně trochu lstivosti a brutality, jejich nevzdělanost je však obchodně nijak nepoškozují, a neškodila by jim ani eventuální dobromyslnost jedinců z vlastních řad. Vyřizováním politických záležitostí pověřují lidi, kteří jsou často ještě značně hloupější nežli oni sami.

V tom ohledu si neměli Hitler s Brüningem a Brüning se Stresemannem co vyčítat a ve vojenské oblasti byl asi Keitel roven Hindenburgovi. Vojenský specialista jako Ludendorff, který prohrával bitvy pro svou politickou nezralost, je stejný „intelektuální gigant“ jako rychlopočtář ve varieté. Takoví lidé budí zdání velikosti rozsahem toho, co podnikají. Přitom nemusí být právě pro tento rozsah příliš zdatní, neboť tento rozsah přece jen znamená, že se prostě použilo obrovské spousty inteligentních lidí, takže krize a války se stávají výstavami inteligence veškerého obyvatelstva.

K tomu přistupuje fakt, že zločin zhusta sám vyvolává obdiv. Maloměstáky svého rodného města jsem nikdy neslyšel mluvit jinak nežli se zbožným nadšením o jistém masovém pamatuji jménem Kneisel, takže si jeho jméno pamatuji dodnes. Nepovažovalo se ani za nutné, aby se mu přisuzovaly známé dobročinné skutky vůči chudým starým matičkám; stačily jeho vraždy.

Pojetí dějin u maloměstáků (a u proletářů, dokud nemají žádné jiné) je z valné části romantické. Napoleon I. nezaměstnával ubohou fantazií těchto Němců samozřejmě svým Code Napoleon, nýbrž milióny svých obětí. Krvavé skvrny se těmto dobytélům hodí dobře k pleti tak jako chybičky zvyšující krásu. Jestliže v časopise nazvaném právem „Deutsche Rundschau“ psal jistý doktor Pechel roku 1946 o Džingischánovi, že „pax Mongolica se uskutečnil za cenu 20 rozdrčených říší a smrti mnoha tuctů miliónů lidí“, pak „krví potřísněný dobyvatel, rozbíječ všech hodnot, nad nímž nelze zapomenout na vládce, jenž dokázal, a nebyl žádnou destruktivní hlavou,“ stává se velikým již tím, že ve styku s lidmi nebyl malicherný. Tento respekt před zabijeci musí být rozbit. Každodenní logika se nesmí dát zastrašit, odebírá-li se do staletí; co pro nás platí v malých poměrech, tomu musíme zjednat platnost v poměrech velkých. Jestliže

vládnoucí dovolí lumpovi v malém, aby se stal lumpem ve velkém, musí tento lump zaujmout zvláštní místo nejen v lumpáctví, nýbrž i v našem chápání dějin. A všeobecně asi platí věta, že tragédie bere utrpení lidí houfněji na lehkou váhu než komedie.

NOTICKY

(*Brecht zaujímá v těchto notickách stanovisko k rozličným bodům diskuse, kterou s ním mělo koncem roku 1953 několik mladých spisovatelů a jejíž obsah shrnul Lothar Kusche v dopise adresovaném 21. 1. 54 Bennovi Slupiankovi.*)

Kusche: „...v témž okamžiku však, kdy ‚Ui‘ je promítáním nápisů vztahován ke zcela určité fázi německé historie..., naskytá se otázka: kde je lid?“

„Brecht napsal (o Eislerově ‚Faustusovi‘): Musíme bezpodmínečně vycházet z pravdivosti věty: ‚Koncepte, pro niž jsou německé dějiny jen mizérie a v níž chybí jako tvořivá potence lid, není pravdivá‘.“

„Postrádá se to ‚něco‘, co reprezentuje tvořivou potenci národa... Byl to jen boj gangsterů a obchodníků mezi sebou? Byl Dimitrov (potence, kterou tu tak jmenujeme pro zjednodušení) obchodník?“

„Ui“ je hra — podobenství, psaná s úmyslem rozbít běžný, nadměru nebezpečný respekt před velkými zabijeci. Kruh je úmyslně úzký: omezuje se na rovinu státu, průmyslníků, junkerů a maloměstáků. K provedení svého úmyslu to stačí. Hora nechce být žádným všeobecným důkladným nárysem historické situace třicátých let. Chybí proletariát a nemůže se na něj ve větší míře brát ohled, neboť každé více v této skladbě by bylo příliš mnoho a odvádělo by pozornost od obtížného postavení problému. (Jak se blíže zabývat proletariátem, a ni-

koli nezaměstnaností? Jak se zabývat nezaměstnaností, a nikoli pracovními možnostmi a politickými stranami? A stejně jejich selháním? Jedno by přitahovalo druhé a vyšlo by z toho gigantické dílo, které by nesplnilo zamýšlené poslání.)

Promítané nápisy — podle K. důvod, aby se ve hře hledal všeobecný nárys — podle mého názoru jen ještě zesilují dojem, že jde o výřez, o něco à la panoptikum.

Zdá se, že průmyslníci jsou krizí postiženi všichni stejně; místo aby slabší byli ubiti silnějšími. (Ale možná také, že by tento bod zabíhal příliš do detailu a že se podobenství může bez něho obejít.)

Obhájce (9. obraz, proces se žháří skladů) by se měl možná ještě jednou prozkoumat. Když protestuje v nynější podobě, vypadá to, jako by výhradně hájil jeden druh „stavovské cti“. Ať už je tak zamýšlen nebo ne, publikum se bude přirozeně snažit chápat jej jako Dimitrova.

Co se týče zjevení Röhмова ducha, má Kusche podle mého názoru pravdu. („Podle nynějšího znění textu dostává se tučnému,

pijanskému nacistovi mučednických rysů.“) Hru psanou v roce 1941 viděl autor jako inscenaci roku 1941.

POKYN PRO PROVEDENÍ

Aby události dostaly význam, jenž jim bohužel přísluší, musí se hra provést ve vysokém stylu; nejlépe se zřetelnými reminiscencemi na alžbětinské historické divadlo, tedy s oponami a podestami. Může se např. hrát před obflenými režnými oponami, postříkanými barvou volské krve. Může se také příležitostně použít perspektiv malovaných po způsobu jarmarečních malůvek a rovněž jsou přípustné efekty s varhanami, trubkami a bubny. Je však přirozeně nutno vyhýbat se čistě travestii a také co se grotesknosti týče, nesmí ani na okamžik zmizet atmosféra děsivosti. Je zapotřebí plastického znázornění v rychlém tempu s přehlednými skupinovými obrazy ve vkusu staré historické malby.

Scéna představuje dvůr zájezdního hostince „Au Relais“. Pozadí tvoří nízká garáž. Vpravo od diváka je zadní trakt hostince se vchodem. Vlevo má hostinec kůlnu se zásobami a s komůrkami pro řidiče. Mezi touto kůlnou a garáží vedou dosti velká vrata ven na ulici. Garáž je prostorná, poněvadž majitel hostince zároveň po živnostensku rozváží zboží. Odehrává se v červnu roku 1940 v malém středofrancouzském městě Saint-Martin, jež leží při hlavní silnici vedoucí z Paříže na jih.

1. Kniha

Voják Georges, pravici v obvazu, sedí vedle tatíka Gustava a kouří; Gustav spravuje pneumatiku. Bratři Maurice a Robert, šoféři zájezdního hostince, ztrájejí k nebi. Je slyšet hluk letadel. Nastal večer 14. června.

ROBERT · To musí být naši.

MAURICE · Naši to nejsou.

ROBERT volá na Georgesovi ·

Georges, jsou to naši nebo Němci?

GEORGES opatrně pohne obvázanou paží · Ted mám i horní část ruky jako zdřevěnělou.

TATÍK GUSTAV · Tak s ní nehýbej, nedělá jí to dobře.

Vstoupí Simona Machardová, dospívající děvče, s příliš dlouhou zástěrou a v příliš velkých střevících. Vleče velmi těžký koš s prádlem.

ROBERT · Tíha, co?

Simona kývne a odtáhne koš až k podezdívce benzínového čerpadla. Muži pokoušejí a přihlížejí.

GEORGES tatíku Gustavovi · Myslíš, že to může být obvazem? Od včerejška ztuhla ještě víc.

TATÍK GUSTAV · Simono, přines panu Georgesovi trochu jablkového vína z kolny.

SIMONA pokládá koš · Ale co když to patron zase uvidí.

TATÍK GUSTAV · Dělej, co ti radím.

Simona odchází.

ROBERT Georgesovi · Nemůžeš člověku odpovědět? Nosí to uniformu, ale zvednout hlavu, když se blíží letadla, to ne! S takovými vojáky jako vy se válka prohraje.

GEORGES · Roberte, co ty myslíš? Horní část paže ještě vůbec necítím. Tatík Gustav říká, že to je jenom od obvazu.

ROBERT · Ptal jsem se tě, co je to nad námi za letce.

GEORGES ani neozhlédne · Němci. Naši ne-vzlétají.

Simona se vrátila s lahví bílého vína, z níž nalije Georgesovi.

SIMONA · Myslíte, že válku prohrajeme, monsieur Georges?

GEORGES · Ať válku prohrajem nebo vyhrajem, dvě zdravé ruce budu potřebovat vždycky. To přinejmenším.

Monsieur Henri Soupeau, majitel hostince, přichází z ulice. Simona rychle skryje víno. Hostinský se zastaví ve vratech, podívá se, kdo je ve dvoře, a pokyne komusi v ulici. Objeví se pán v dlouhé pláštěnce. Hostinský s ním jde přes dvůr a snaží se jej skrýt před svými zaměstnanci. Posléze s ním zmizí v hostinci.

TATÍK GUSTAV · Všimli jste si toho v pláštěnce? Je to oficír. Plukovník. Zase jeden, co pláchnul z fronty. Nechtějí, aby je někdo poznal. Ale žrát dokážou za tři. Simona zašla ke koši, usedla na podezdívku benzínového čerpadla a pouští se do četby knihy, která ležela na prádle.

GEORGES nad svým vtnem · Ten Robert mě dopaluje. Podle něho se prý války s vojáky, jako jsem já, prohrají. Ale něco už se mnou vyhráli, to je jisté. Na mých botách například vydělal jeden pán v Toursu a na mé přilbě jeden pán z Bordeaux. Můj kabát vynesl zámek na Azurovém pobřeží, moje gamaše sedm dostihových koní. A takhle si na můj účet Francie dopřávala už dávno předtím, než došlo k válce.

TATÍK GUSTAV · Ale tu prohrajeme, zásluhou těchhle v pláštěnkách.

GEORGES · Ba, ve dvou stech hangárech čeka tisíc stíhaček i s posádkami; letadla zaplatili, vyzkoušeli a zalétali, ale v hodině, kdy Francii hrozí nebezpečí, nevzlétnou. Opevnění stála deset miliard a jsou z ocele a cementu, tisíc kilometrů

dlouhá, sedm poschodí pod zemí. Ale bojuje se k všeobecnému překvapení vedle opevnění — na širém poli. A když bitva začala, vlezl náš plukovník do auta a odjel dozadu a za ním dva vozy s vínem a jídlem. Dva milióny mužů čekaly na rozkaz, připraveny zemřít, ale přítelkyně ministra války nebyla zajedno s přítelkyní ministerského předsedy, a tak rozkaz nepřišel. Ba, naše pevnosti sedí pevně v zemi, kdežto jejich jsou na kolech a klidně se přes nás přeženou. Nic nedokáže jejich tanky zadržet, dokud mají naftu. A naftu si berou z našich čerpadel. Zítř ráno zastaví tady před tím tvým, Simonu, a vychlastají i tvou naftu. Dík za víno.

ROBERT · Nemluv o tancích — *pohybem hlavy naznačt, že mu jde o Simonu* — před ní. Má bratra vpředu.

GEORGES · Je zabraná do knihy.

TATÍK GUSTAV *Robertovi* · Partičku belotu?

ROBERT · Bolí mě hlava. Projížděli jsme celý den s kapitánovými vinnými sudy skrze proudy uprchlíků. Úplně stěhování národů.

TATÍK GUSTAV · Kapitánovo víno je důležitější než všichni uprchlíci, copak to nechápeš?

GEORGES · Každý ví, že ten chlap je fašista. Musel od svých kumpánů v hlavním štábu dostat echo, že to tam vpředu zase jednou vypadá špatně.

ROBERT · Maurice zuří. Říká, že už toho má až po krk, proplétat se s těmi zatracenými sudy mezi ženami a dětmi. Jdu na kutě. *Odchází.*

TATÍK GUSTAV · Když se vede válka, jsou takové houfy uprchlíků úplným neštěstím. Tanky projedou kdejakým bahnem, ale v lidském bahnu uvíznou. Ukázalo se, že civilní obyvatelstvo je pro

válku velké zlo. Mělo by se proti němu radikálně vystoupit, hned jak válka spustí, všude to jen překáží. Buď se musí odstranit lidi, nebo válka; obojí dohromady nejde.

GEORGES *si sedl vedle Simony a sáhne do košíku* · Vždyť jsi sebrala prádlo ještě úplně mokré.

SIMONA *čte dál* · Uprchlíci vždycky ukradnou ubrusy.

GEORGES · Asi je potřebují na pleny nebo na onuce.

SIMONA *čte dál* · Ale madame je přepočítává. GEORGES *ukáže na knihu* · To si ještě stále čteš o Panně orleánské? *Simona kývne.* Kdo ti dal tu knihu?

SIMONA · Patron. Mám na čtení málo času. Jsem teprve na stránce dvaasedmdesát, tam, jak Panna porazila Angličany a jak v Remeši korunuje krále. *Čte dál.*

GEORGES · Nač čteš ty staré krámy?

SIMONA · Chci se dovědět, jak to dopadne. — Je pravda, že Francie je nejkrásnější zemí na celém světě, monsieur Georges?

GEORGES · To je napsáno v knížce? *Simona kývne.* Neznám celý svět. Ale říká se, že nejkrásnější zem je ta, kde člověk žije.

SIMONA · Jaká je na příklad Gironde?

GEORGES · Myslím, že se tam taky pěstuje víno. Francie prý mu holduje převelice.

SIMONA · Je na Seině hodně člunů?

GEORGES · Takových tisíc.

SIMONA · A v Saint-Denis, kde jste pracoval, co tam bylo?

GEORGES · Nic zvláštního.

SIMONA · Ale jinak je to nejkrásnější kraj.

GEORGES · Chleba, víno a ryby tam ujdou. Proti kavárnám s oranžovými stříškami se nedá nic namítat. Ani proti tržnicím s rybami a ovocem, zvláště po ránu. Bistros, kde se pije malinovka, nejsou nic zvláštního. Výroční trhy a křtění lodí za

zvuků vojenské kapely, to by ušlo. Kdo by mohl mít něco proti topolům, pod nimiž se hraje boule? — Musíš dnes zase odnášet pytlíky s jídlem do tělocvičny?

SIMONA · Jen kdyby ženisté přišli dřív, než budu muset jít.

GEORGES · Ženisté, odkud?

SIMONA · V kuchyni čekají na ženisty. V moři uprchlíků se jim zíratila polní kuchyně. Jsou od stodvaatřicátého.

GEORGES · U toho máš bratra, že?

SIMONA · Ano. Jdou na frontu. — Tady v knize je napsáno, že anděl Pannu vyzval, aby pobila všechny nepřátele Francie. Bůh si to přeje.

GEORGES · Jestli budeš číst tyhle krvavé historiky, tak tě v noci zase bude tlačit můra. Nač jsem ti potom sebral ty noviny?

SIMONA · Monsieur Georges, projíždějí ty jejich tanky opravdu skrz zástupy lidí? GEORGES · Ano. A už toho čtení nech.

Chce jí knihu vzít. Hostinský vstoupí do dveří hostince.

HOSTINSKÝ · Georges, nepouštějte nikoho do místnosti, kde se podávají přesnídávky. *Simoně.* Už zase čteš při práci, Simonu? Na to jsem ti knihu nedal.

SIMONA *se hbitě pustila do počítání ubrusů* · Jen jsem do ní při počítání prádla nahlédla. Promiňte, monsieur Henri.

TATÍK GUSTAV · Být vámi, tak bych jí byl tu knihu nedal, monsieur Henri, poblázní ji docela.

HOSTINSKÝ · Hloupost. Jen ať se v těchhle dobách podívá na francouzskou historii. Vždyt dnešní mládež už ani neví, co to je Francie. *Přes rameno směrem do domu.* Jean, hors-d'oeuvres do místnosti, kde se snídá! *Zase k lidem na dvoře.* Jen si přečtete, jaký duch tenkrát vládl. Ví bůh, že bychom nějakou Pannu orleánskou potřebovali.

TATÍK GUSTAV *svatouškovsky* · Odkudpak by se vzala?

HOSTINSKÝ · Odkudpak by se vzala! Odkudkoli. Kdekdo by to mohl být. Třebas ty! Georges! *Ukáže na Simonu.* Nebo ona. Každé dítě by dovedlo povědět, co je třeba. Je to náramně prosté. I Simonu by to dovedla zemi povědět.

TATÍK GUSTAV *si měří Simonu* · Trošku malá na Pannu Orleánskou, ne?

HOSTINSKÝ · Trochu malá, trochu mladá, trochu velká, trochu stará; kde chybí odvaha, tam je výmluva vždycky po ruce. *Přes rameno směrem do domu.* Jean, vzal jsi taky trochu těch portugalských sardinek?

TATÍK GUSTAV *Simoně* · No tak? Nemáš chuť k malé proměně? Bojím se jedině, že dnes už není doba na anděly.

HOSTINSKÝ · Nechte toho, tatíku Gustave. Přeji si, abyste svůj cynismus v přítomnosti toho dítěte krotil. Nechte ji číst a ušetřte ji přitom špinavých poznámek. *Při odchodu do domu.* Při práci bys ovšem zrovna číst nemusela, Simonu. *Odejde.*

TATÍK GUSTAV *se šklebí* · Copak je možné něco takového porazit, Georges? Teď chtějí i z myčky vychovat Pannu orleánskou, ovšem až má po práci. Do dětí nám cpou vlastenectví, a sami se přestrojují do pláštěnek. Nebo schovávají benzín, který nakřečkovali, v cihelnách, místo aby ho odvedli armádě.

SIMONA · Patron nedělá nic špatného. TATÍK GUSTAV · Kdepak, je náramný dobrodinec. Dává ti týdně dvacet franků, aby vaši neumřeli hladu.

SIMONA · Má mě tady proto, aby bratr nepřišel o místo!

TATÍK GUSTAV · A tak tu má děvče k pumpě, servírku a myčku nádobí v jedné osobě.

SIMONA · To proto, že je válka.
 TATÍK GUSTAV · A docela se mu to vyplácí, ne?
 HOSTINSKÝ *se objeví ve dveřích hostince* · Tatičku Gustave, půl láhve chabliisského, ročník třiaadvacet, pro pána se pstruhem. *Vrátí se do hostince.*
 TATÍK GUSTAV · Pán v pláštěnce neboli pan plukovník si přeje láhev chabliisského, než bude po Francii. *Odchází do kůlny se zásobami. Při dalším rozhovoru pak odnáší láhev přes dvůr do hostince.*
 ŽENSKÝ HLAS *z prvního poschodí hostince* · Simono, kde vězíš s těmi ubrusy? *Simona uchopí koš a chce odejít do hostince. Vtom přichází z ulice seržant a dva ženisté s kotlem na jídlo.*
 SERŽANT · Jdeme si sem vyfasovat menáž. Na radnici říkají, že sem telefonovali.
 SIMONA *horlivě, rozradostněna* · Jídlo je už zaručeně hotové. Jděte rovnou do kuchyně. *Seržantovi, zatím co oba ženisté jdou dovnitř.* Můj bratr André Machard je také u stodaatřicátých, monsieur. Nevíte, proč od něho už nechodí žádná pošta?
 SERŽANT · Na frontě jde páté přes deváté. Taky nemáme od předvěcerejška s těmi vpředu spojení.
 SIMONA · Je válka prohraná, monsieur?
 SERŽANT · Ale ne, mademoiselle. Jde jen o ojedinělé výpady nepřátelských tankových jednotek. Předpokládá se, že těm nestvůrá brzy dojde štáva. Pak skončí někde v příkopě, víte.
 SIMONA · Slyšela jsem, že až k Loire se nikdy nedostanou.
 SERŽANT · Kdepak, buďte bez starosti. Od Seiny k Loire je ještě pěkný kousek cesty. Zlé je to jenom s těmi zástupy uprchlíků. Člověk se jimi sotva prodere kupředu. A přitom musíme opravovat bombardované mosty, jinak nám rezervy uvíznou.

Oba ženisté se vracejí s kotlem, seržant se do něho podívá.

SERŽANT · To je všechno? Že se nestydí! Podívejte se do toho kotle, mademoiselle. Ani zpolovice plný. To už je třetí restaurace, do které nás posílají. Ve dvou jsme nedostali nic a tady tohle.
 SIMONA *se podívá zděšeně do kotle* · To musí být omyl. Je tady všeho dost, čočky i špeku. Zajdu hned sama za patronem. Dostanete plný kotel. Počkejte chvíli. *Vběhne dovnitř.*
 GEORGES *nabízí cigarety* · Jejím bratrovi je teprve sedmnáct. Byl tady v Saint-Martin jediný, kdo se přihlásil dobrovolně. Má ho moc ráda.
 SERŽANT · Čert aby to všechno vzal. Copak tohle je nějaká válka? Zacházejí s armádou ve vlastní zemi jako s nepřitelem. A ministerský předseda přitom v rozhlase káže: „Armáda, to je lid.“
 TATÍK GUSTAV *zase vyšel* · „Armáda, to je lid.“ A lid, to je nepřítel.
 SERŽANT *nepřátelsky* · Jak to myslíte?
 GEORGES *se podívá do poloprázdného kotle* · Proč si to necháváte líbit? Dojdete si pro starostu.
 SERŽANT · Starosty známe, nehnou prstem.
 SIMONA *pomalou zasa vychází, aniž se na seržanta podívá* · Patron říká, že hostinec nemůže víc dát, že je tu moc uprchlíků.
 TATÍK GUSTAV · Kterým nemůžeme nic dát zase proto, že všechno jde na vojsko.
 SIMONA *zoufale* · Patron se zlobí, že úřady mají moc velké požadavky.
 SERŽANT *znaveně* · Je to všude stejné.
 HOSTINSKÝ *vsoupe do dveří a podá Simoně složený účet* · Dej ty tomu pánovi se pstruhem účet. Řekni mu, že dostal jahody za nákupní cenu, že je hostinci prodali tví rodiče. *Strčí ji dovnitř.* Copak? Pánové nejsou spokojeni? Pokuste se laskavě vmy-

slit na chvíli do situace obyvatelstva. Vysáli ho už do poslední kapky krve a přitom si kladou stále nové a nové požadavky. Nikdo necítí s Francií tak jako já, bůh je můj svědek: ale — *Naznačí velkým gestem, že je bezmocný.* Udržují tento podnik v chodu jen za cenu největších obětí. Podívejte se, jaké mám pomocníky. *Ukáže na tatičku Gustava a Georgesa.* Starce a mrzaka. A k nim nedospělé děvče. Zaměstnávám je jen proto, aby neměli hlad. Nemohu ke všemu ještě krmit francouzskou armádu.

SERŽANT · A já zase nemohu posílat své lidi s prázdnými žaludky za vás do noci a do boje. Opravte si ty své mosty sami. Počkám si na polní kuchyni. I kdyby to mělo trvat sedm let. *Odejde s ženisty.*

HOSTINSKÝ · Co mohu dělat? Všem se nezachováš! *Pln předstírané družnosti.* Děti, buďte rádi, že nemáte hostinec. Aby ho člověk bránil jako před smečkou vlků, že? Po vši té lopotě, kterou jsme museli vynaložit, abychom pro něj v cestovním průvodci vydřeli lepší třídu. *Poněvadž tatičk Gustav a Georges pro jeho starosti zřejmě mají malé pochopení, mrzutě.* Nestůjte tady jako sloupy. *Volá do domu.* Monsieur, teď je dvůr prázdný.

PLUKOVNÍK *muž v pláštěnce vychází z hostince. K hostinskému, který jej vede přes dvůr na ulici.* Ty vaše ceny jsou nestydaté, monsieur. Sto šedesát franků za oběd!

GEORGES *zajde mezitím do hostince a vytáhne Simonu, která si rukou zakrývá tvář.* Už jsou dávno pryč. Kvůli tomu se nemusíš schovávat v chodbě. Ty za to přece nemůžeš, Simono.

SIMONA *si osuší slzy* · To jen proto, že jsou taky od stodaatřicátých, víte. Tam vpředu přece čekají na pomoc a ženisté musí napřed opravit mosty, monsieur Georgesi.

HOSTINSKÝ *se vrací z ulice* · Játra, pstruha, skopový hřbet, chřest, chabliisské, kávu a martel 84. V těchhle dobách! A když dostanou účet, tak se usklíbnou. Ale obsloužení chtějí být ráz dva, poněvadž se nemohou dočkat chvíle, kdy už budou z bojového pásma venku. Důstojník! Plukovník! Ubohá Francie. *Zahlédne Simonu, se špatným svědomím.* A ty se nemíchej do kuchyňských záležitostí! *Odejde do hostince.*

GEORGES *tatičku Gustavovi, ukazuje přitom na Simonu* · Stydí se kvůli ženistům.

SIMONA · Co si o hostinci pomyslí, monsieur Georgesi?

GEORGES *Simoně* · At se stydí jiní. Hostinec bere lidi na hůl jako by se nechumelilo a patron si dělá ceny, jak ho to napadne. Ty s tím nemáš nic společného, Simono. Tvoje radost to není, když někdo pochválí víno, a kdyby se zřítila střecha, tvoje žalost taky ne. Ty sis jejich prádlo nevybrala. Tys jídlo dát neodmítla. Je to jasné?

SIMONA *málo přesvědčeně* · Ano, monsieur Georgesi.

GEORGES · André ví dobře, že mu tady držíš místo. To stačí. A teď si jdi do tělocvičny za tím svým malým Françoisem. Ale ne dej se jeho matkou zase postrašit, nebo se ti bude půl noci zdát, že jsi na frontě a že na tebe útočí tanky. *Strčí ji do hostince; k tatičku Gustavovi.* Má moc bujnou fantazii.

TATÍK GUSTAV *spravuje pneumatiku* · Do tělocvičny taky nechodí ráda. Nadávají jí tam, že je jídlo moc drahé.

GEORGES *vzdychne* · Jak ji znám, tak ještě patrona hájí. Je to tvor loajální, ta naše Simonka.

HOSTINSKÝ *vyjde z hostince a zavolá směrem ke kůlně se zásobami, tleskaje* · Maurici, Roberte!

ROBERTŮV HLAS *z kůlny, ospale* · Ano?
HOSTINSKÝ · Telefonoval kapitán Fétain.
Chtěl by, abyste ještě odvezli zbytek sudů
s vínem do Bordeaux.

ROBERTŮV HLAS · Dnes v noci? To přece
není možné, monsieur Henri. Byli jsme
dva dni na cestě.

HOSTINSKÝ · Já vím, já vím. Ale co chcete
dělat? Kapitán si myslí, že to u nás s do-
pravou jde moc pomalu. Samozřejmě,
jak by ne! To jsou ty ucpané silnice. Při-
pravuji vás opravdu nerad o noční klid,
ale — *Dává posunkem najevo bezmocnost.*

ROBERTŮV HLAS · Vždyť silnice jsou
ucpány i v noci a přitom se ještě musí jet
se ztlumenými světly.

HOSTINSKÝ · Válka je válka. Nemůžeme si
rozhněvat nejlepší zákazníky. Maman na
tom trvá. Tak rychle do toho. *K tatíkovi
Gustavovi.* Dodělej už konečně tu pneu-
matiku.

*Pan Chavez, starosta, vešel z ulice na dvůr;
nese aktovku a je velmi rozčilen.*

TATÍK GUSTAV *naň upozorňuje hostinského* ·
Pan starosta.

STAROSTA · Henri, chci si s tebou ještě jed-
nou promluvit o nákladních autech. Mu-
sím teď tvat na tom, abys mi je dal
k dispozici pro uprchlíky.

HOSTINSKÝ · Vždyť jsem ti řekl, že jsem se
smluvně zavázal odvézt kapitánu Fétai-
novi víno. Nemohu mu to odmítnout.
Maman a kapitán jsou přátelé od dětství.

STAROSTA · Kapitánovo víno! Henri, ty
víš, jak nerad se pletu do obchodních zá-
ležitostí, ale teď už na tvé vztahy k fa-
šistovi Fétainovi nemohu brát ohledy.

*Simona vyšla z hostince; nese krosnu s velkými
sáčky a v každé ruce koš se stejným obsahem.*

HOSTINSKÝ *hrozí* · Měj se na pozoru, Philip-
pe, a nenazývej kapitána fašistou.

STAROSTA *hoře* · „Měj se na pozoru!“ To je

všechno, na co se můžete, ty i ten tvůj
kapitán, když Němci stojí u Loiry a Fran-
cie se řítí do záhuby!

HOSTINSKÝ · Cože? Kde stojí Němci?

STAROSTA *s důrazem* · U Loiry. A naše De-
vátá armáda, která má ostatním ulehčit,
nemůže z místa, poněvadž dvacátá silnice
je ucpaná uprchlíky. Zabavuji tvá ná-
kladní auta jako všechny ostatní v Saint-
Martinu. Zítra ráno budou připravena pro
evakuaci uprchlíků z tělocvičny. To ti
říkám úředně. *Vyjme z aktovky malou rudou
vyhlášku a chystá se ji připevnit k vratům garáže.*

SIMONA *tiše, poděšeně k Georgesovi* · Tanky je-
dou, monsieur Georges!

GEORGES *jí položí ruku kolem ramen* · Ano, Si-
mono.

SIMONA · Jsou u Loiry, proniknou do Toursu.
GEORGES · Ano, Simono.

SIMONA · A přijedou sem, že?

HOSTINSKÝ · Teď rozumím, proč měl kapi-
tán tak naspěch. *Otřesen.* Němci stojí
u Loiry, to je strašné. *Zajde za starostou,
který dosud připevňuje vyhlášku.* Philippe,
nech toho. Pojďme dovnitř. Musíme si
spolu pohovořit mezi čtyřma očima.

STAROSTA *vztekle* · Ne, Henri, my si už mezi
čtyřma očima nemáme co povídat. Ať jen
tví lidé vědí, že vozy jsou zabaveny a tvůj
benzín také. Příliš dlouho jsem přimhu-
řoval oko.

HOSTINSKÝ · Zbláznil ses? Zabavovat mi
v téhle situaci auta! A benzín žádný ne-
mám, jen tu trošku tady.

STAROSTA · A co ten černý, který jsi nepři-
hlásil?

HOSTINSKÝ · Cože? Chceš mě snad pode-
zřít, že jsem se proti zákonu zásobil
benzínem? *Pln zlosti.* Tatíku Gustave,
máme benzín na černo?
*Tatík Gustav nechce nic slyšet a valí pneuma-
tiku do garáže.*

HOSTINSKÝ *řve* · Maurici! Roberte! Ihned
ke mně! Tatíku Gustave! *Tatík Gustav se
zastaví.* Tak mluv! Máme benzín na černo
nebo ne?

TATÍK GUSTAV · O ničem nevím. *Simoně,
která z něho nespouští oči.* Jdi si po své práci
a neposlouchej.

HOSTINSKÝ · Maurici! Roberte! Kde vězí-
te?

STAROSTA · Když nemáš žádný benzín na-
víc, čím tedy voziš kapitánovo víno?

HOSTINSKÝ · To má být chytačka, co, pane
starosto? Odpověď zní: vozím kapitánovo
víno kapitánovým benzínem. Georges,
slyšels něco o tom, že mám benzín na
černo?

GEORGES *se podívá na svou paži* · Vrátil jsem
se teprve před čtyřmi dny z fronty.

HOSTINSKÝ · Dobře, ty o tom nemůžeš vě-
dět, ale je tady Maurice a Robert. *Mauri-
ce a Robert přišli.* Maurici, Roberte! Mon-
sieur Chavez viní hostinec, že utajuje
benzín. Ptám se vás před monsieur Cha-
vezem, je to pravda? *Bratři otálejí.*

STAROSTA · Maurici a Roberte, vy mě zná-
te. Nejsem od policie a nerad se pletu do
obchodních věcí. Ale Francie teď potře-
buje benzín a já vás prosím, abyste obci
potvrdili, že tady benzín je. Jste poctiví
chlapi.

HOSTINSKÝ · No tak?

MAURICE *zamračně* · O žádném benzínu ne-
víme.

STAROSTA · Tak, to je vaše odpověď. *Sim-
oně.* Ty máš na frontě bratra. Ale i ty mi
asi řekneš, že tady žádný benzín není.
Simona stojí bez hnutí, pak se rozpláče.

HOSTINSKÝ · Ach tak, chceš proti mně do-
konce volat za svědky nezletilé! Pane
starosto, nemáte právo podkopávat úctu
toho dítěte k patronovi. *Simoně.* Simono,
jdi si po svém.

STAROSTA *unaveně* · Posláš ji zase do tělo-
cvičny ketasit se sáčky? Zenístům jsi kotel
nechal napolo prázdný. Uprchlíci nemo-
hou z místa, poněvadž je všude obírají
o poslední sou.

HOSTINSKÝ · Nemám podpurný ústav,
mám hostinec.

STAROSTA · No dobře. Francii zachrání už
jen zázrak. Je prohnílá až do základů.
Odchází. Nastane ticho.

HOSTINSKÝ · Simono, hni se. Allez hopp!
*Simona odchází pomalu a nejistě k vratům a
stále se ohlíží. Cestou jí vypadne knížka, kterou
skrýla v krosně. Plaše ji zvedne a vyjde se
sáčky a s koší ze dvora.*

První sen Simony Machardové

Noc z 14. června

*Hudba. Ze tmy se vynoří anděl. Stojí na střeše garáže,
má zlatistou a bezvýraznou tvář. Drží v ruce bubínek
a třikrát hlasitě zvolá: „Johanko!“ Pak se jeviště vy-
jasní a na prázdném dvoře stojí Simona s prádelním ko-
šem v ruce a vzhlíží k andělu.*

ANDĚL · Johanko, dcero Francie, něco se musí
stát,

jinak velikou Francii v dvou týdnech čeká
pád.

Bůh, náš Pán, jal se proto hledat ruku
pomocnou

a vybral tebe, tebe, malou služebnici
svou.

Tady máš buben, Bůh ti jej posílá,
abys jím lidi ze shonu a denní práce
budila.

Však věz, že položen jen na zem mluví
k lidem všem,

jak tloukla bys přímo naši rodnou fran-
couzskou zem.

Jdi, zbudnuj každého, ať bohatý či chudý je,

ať nad matkou syn se slituje.

Svolej seinské lodníky, své čluny ať půjčí jí.

Gironďané ať s chlebem, vínem připlují. Kotláři ze Saint-Denis ať pro ni pevné tanky stavěť zkusí

a lyonští tesaři ať všude všechny mosty roztrhají v kusy.

Řekni jim, že matka Francie, jež nosila je v těle,

jíž smávali se a již někdy tloukli bez účele,

že velká dělnice, dárkyně vína, Francie, volá je všechny na pomoc. Hned jdi a všechny svolaj je.

SIMONA se ohlédne, zda má někoho za sebou. Musím to udělat, monsieur? Nejsm na svatou Johanku ještě moc malá?

ANDĚL. Ne.

SIMONA. Tak já to tedy udělám.

ANDĚL. Bude to těžké. Prašín kolal se smut.

SIMONA *bázlivě*. Nejsi můj bratr André? *Anděl mlčí.* Jak se ti vede?

Anděl zmizí. Ze tmy garáže se však vynoří Georges a nese Simoně svou přilbu a bajonet.

GEORGES. Tady je přilba a meč, budeš je potřebovat. Moc se to k tobě nehodí, ale co, když patron má jenom mrzáka a nezletilou holku. O svou práci se nestarej; slyšíš, tanky rozmačkávají lidi jako strojky na maso. Žádný div, že tvůj bratr už je mezi anděly!

SIMONA *vezme přilbu a bajonet*. Mám vám to vyčistit, monsieur Georges?

GEORGES. Ne, budeš to jako Panna orléanská potřebovat.

SIMONA *si nasadí přilbu*. To je pravda. Musím hned ke králi do Orléansu; je to třicet kilometrů, tanky jich urazí sedmdesát za hodinu a já mám děravé střevice,

nové dostanu až na velikonoce. *Chystá se odejít.* Aspoň mi zamávejte, monsieur Georges, jinak dostanu strach, bitva je něco tak staromódního, krvelačného.

Georges se snaží zamávat obvázanou paži a zmizí. Simona se vydá na cestu do Orléansu, pochoduje v malém kruhu.

SIMONA *hlasitě zptává*.

Došla jsem do Saint-Nazaire

— hrůza! — bez kalhotek!

Hned se spustil strašný křik:

Ty — a bez kalhotek?

A já na to: Před městem

nebe je tak modré.

Oves je tak vysoký

a nebe tak modré.

Šoféři Maurice a Robert se k ní náhle přidají a pochoduji za ní ve svých overalech, ale se stře-dověkou výzbrojí.

SIMONA. Co tady děláte? Proč za mnou chodíte?

ROBERT. Jdeme za tebou jako tvoje tělesná stráž. Ale nezpívej láskavě tuhle píseň, nehodí se sem. Jsme s tebou zasnoubeni, Johanko, tak se podle toho chovej.

SIMONA. I s Mauricem jsem zasnoubena?

MAURICE. Ano, tajně.

Tatík Gustav k nim přichází v primitivní středověké zbroji. Hledí jinam a chce kolem nich projít.

SIMONA. Tatíku Gustave!

TATÍK GUSTAV. Mne vynechte! Taková troufalost, dávat mi ještě v tomhle věku obsluhovat kanóny! Žiju ze spropitného a umřu pro Francii.

SIMONA *tiše*. Ale Francie, tvá matka, je v nebezpečí.

TATÍK GUSTAV. Mou matkou byla madame Poirot, pradlena. Hrozil jí zápal plic. Ale co jsem mohl pro ni udělat? Neměl jsem dost peněz na tu spoustu léků.

SIMONA *křičí*. Pak ti ve jménu Boha Otce i anděla příkazuji, aby ses vrátil a převzal děla proti nepříteli. *Mírněji.* Já je za tebe vyčistím.

TATÍK GUSTAV. Dobře, to je jiná. Na, nes mi kopí. *Naloží jí kopí a pochoduje s ní.*

MAURICE. Jak dlouho ještě, Simono? Vždyť z toho nakonec má prospěch stejně jen kapitál. Dělníci sek žemí, stojte šen. *Simona odpoví rovněž snovou řečí, divákovi nerosrozumitelnou. Mluví velmi přesvědčivě. Maurice, který jí porozuměl.* To je ovšem pravda. Dobrá, jde se dál.

ROBERT. Kulháš, Simonko. To železné haraburdí je na tebe moc těžké.

SIMONA *náhle velmi vyčerpaně*. Promiňte. To jen proto, že jsem se pořádně nenasnídala. *Zastaví se a osuší si pot.* Hned půjdem dál. Roberte, nevzpomínáš si, co jsem měla povědět králi?

ROBERT *řekne cosi nerosrozumitelného*; pak. To je vše.

SIMONA. Ach ano, pěkně děkuji. Vidíte, tamhle už jsou věže Orléansu. *Plukovník přichází ve zbroji, má přes ni přehozenou pláštěnku. Vykrade se ze dvora.*

TATÍK GUSTAV. Začíná to pěkně. Maršálkové už opouštějí město a dávají se na útěk.

SIMONA. Proč jsou ulice tak pusté, tatíku Gustave?

TATÍK GUSTAV. Všecko asi sedí u večeře. SIMONA. A proč nezvzánějí na poplach, když se nepřítel blíží, tatíku Gustave?

TATÍK GUSTAV. Na přání kapitána Fétaina poslali asi zvonu do Bordeaux. *Hostinský stojí ve dveřích hostince. Má na hlavě helmici s rudým chocholem a kolem prsou cosi z velmi lesklé oceli.*

HOSTINSKÝ. Johanko, běž ihned stělit sáčky do tělocvičny, ale co nejvýhodněji.

SIMONA. Ale, monsieur Henri, Francie,

matka nás všech, je v nebezpečí, Němci stojí u Loiry a já musím mluvit s králem.

HOSTINSKÝ. To je neslýchané. Hostinec dělá, co je v jeho silách. Nezapomeň, že tvou povinností je chovat se uctivě k svému patronovi.

V garáži se objeví muž v purpurovém plášti.

SIMONA *hrdě*. Vidíte, monsieur Henri, tady je král Karel Sedmý.

Z muže v purpuru se vyklubou starosta, který si přes šaty přehodil královský plášť.

STAROSTA. Dobrý den, Johanko.

SIMONA *udíveně*. To vy jste král?

STAROSTA. Ano, jsem tady úředně, abych zabavil nákladní auta. Promluvme si spolu mezi čtyřma očima, Johanko.

Šoféři, tatík Gustav a hostinský zmizí ve tmě. Simona a starosta si sednou na kamennou podezdívku benzínového čerpadla.

STAROSTA. Johanko, je po všem. Maršál odcestoval a nenechal ani adresu. Požádal jsem vrchního velitele o děla, ale dopis se vrátil a královská pečeť byla neporušena. Vrchní štolba tvrdí, že je raněn na paži, ač ránu nikdo nikdy neviděl. Všecko je prohnílé do základů. *Rozpláče se.* Tys ovšem přišla, abys mi dělala výčitky, že jsem slaboch. A to jsem. Ale jak je to s tebou, Johanko? Především musím od tebe slyšet, kde je ten černý benzín.

SIMONA. V cihelně přece.

STAROSTA. Já vím, přimhuřoval jsem oko, ale ty zase připravuješ uprchlíky ketaskými cenami za sáčky o poslední sou.

SIMONA. Králi Karle, dělám to jen proto, že musím držet místo jednomu andělu.

STAROSTA. A šoféři kvůli tomu vozi víno kapitána Fétaina místo uprchlíků?

SIMONA. I proto, že se jim patron stará, aby nemuseli na vojnu, víte.

STAROSTA. Ba, ba, ti moji patronové a šlechtici. Těm vděčím za své šediny.

Šlechta je proti králi. Tak to přece stojí i ve tvé knížce. Kdežto za tebou je lid, hlavně Maurice. Mohli bychom — my dva — uzavřít nějaký pakt, Johanko?

SIMONA · Proč ne, králi Karle! *Váhavě.* Musel byste se však zavázat, že rušivě zasáhnete do obchodních záležitostí, aby napříště byly kotle stále plné jídla.

STAROSTA · Uvidím, co dokážu. Budu se ovšem muset mít na pozoru, nebo mi ještě škrtnou královský plat. Jsem totiž muž, který přimhuřuje oko, a nikdo pak samozřejmě neposlechne, když mu něco řeknu. Všecko nepřijemné abych zařizoval já. Vezmi si například ty ženisty. Místo aby si prostě vymohli menáž na hostinci násilím, přijdou ke mně a řeknou: „Opravte si ty své mosty sami. My počkáme na polní kuchyň.“ Jaký div, když mi pak vévoda burgundský z ničeho nic přejde k Angličanům?

HOSTINSKÝ *stojí ve dveřích.* Slyším, králi Karle, že jste nespokojen? Pokuste se laskavě vmyslet do situace obyvatelstva. Vysáli ho už do poslední kapky krve. Nikdo necítí s Francií víc než já. Ale — *Dává posuňkem najevo svou bezmocnost a odchází.*

STAROSTA *rezignovaně.* Jak máme takhle porazit Angličany?

SIMONA · Nezbyvá, než abych zabubnovala. *Usedne na zem a tluče na svůj neviditelný buben. Každý úder vyvolává takovou odezvu, že se zdá, že přichází přímo ze země.* Povstaňte, lodníci ze Seiny! Povstaňte, kotláři ze Saint-Denis! Tesáři z Lyonu, povstaňte! Nepřítel se blíží!

STAROSTA · Co vidíš, Johanko?

SIMONA · Přicházejí, zůstaňte pevní. Všem v čele jde bubeník s hlasem vícím a buben jeho je potažen kůží židovskou; na rameni mu sedí sup s tváří bankéře Fau-

che z Lyonu. Jemu v patách přichází polní maršálek Palič. Jde pěšky, ten tlustý šašek, má sedm uniforem a v žádné se nepodobá člověku. Nad těma oběma čerty se zmitá baldachýn z novinového papíru, takže je dobře poznávám. Za nimi jedou kati a maršálové. Do jejich nízkých čel je vypálen hákový kříž a za nimi přijíždí nepřehledné množství tanků, děl i vlaků a ještě také auta s oltáři a mučírny, neboť si vše zmotorizovali. V čele jede vozba obrněná a za ní vozba kořistnická. Lidi kosí, ale obilí sbírají. Proto všude, kam táhnou, lehají města popelem, a všude, odkud odtáhnou, zůstává pustina. Ale teď je s nimi konec, neboť tu stojí král Karel a dívka Páně, a tou jsem já. *Všichni Francouzové, kteří až dosud vystoupili — i ti, kteří teprve vystoupí — se dostavili se středověkými zbraněmi a s různými částmi zbroje.*

SIMONA *září.* Jak vidíš, králi Karle, přišli všichni.

STAROSTA · Ne všichni, Johanko. Svou matku Isabeau například nevidím. Také vrchní velitel odešel, pln zlosti.

SIMONA · Nestrachuj se. Musím tě totiž napřed korunovat za krále, aby mezi Francouzi mohla nastat jednota. Vzala jsem korunu hned s sebou, tu je. *Vyjme z koše korunu.*

STAROSTA · Ale s kýmpak si zahraju taroky, jestli se nevrátí vrchní velitel?

SIMONA · Tarší lane olenou.

Simona nasadí starostovi korunu. Vzadu se objevují ženisté; tlukou naběračkami do kotle. Ozve se velké vyzvánění.

STAROSTA · Jaké je to vyzvánění?

SIMONA · To jsou zvony z remešské katedrály.

STAROSTA · Ale nejsou tohle ženisté, jež jsem poslal do hostince pro jídlo?

SIMONA · Žádné nedostali. Proto jsou přece kotle prázdné. Ty prázdné kotle jsou tvými korunovačními zvony, králi Karle.

STAROSTA · Pšedi aj klíbi! Lukni si!

VŠICHNI · Ať žije král a Panna Johanka, která ho korunovala.

STAROSTA *Simoně.* Děkuji, Johanko, zachránila jsi Francii.

Jevíště se zatmí. Do zmatené hudby se vmlstí hlas rozhlasového hlasatele.

2. Rukoudání

Je brzy zrána. Šoféři Maurice a Robert, tatík Gustav a voják Georges sedí u snídaně. Z hostince je slyšet rádio.

RÁDIO · Opakujeme zprávy ministerstva války, vydané dnes ráno ve tři hodiny třicet. Nečekaný přechod německých tankových jednotek přes Loiru způsobil, že se dnes v noci rozlily po vojensky důležitých silnicích středofrancouzských departementů nové proudy uprchlíků. Obyvatelstvo se naléhavě žádá, aby vytrvalo tam, kde právě je. Silnice musí zůstat volné pro vojsko, jež se vysílá na pomoc.

MAURICE · Je čas zmizet.

GEORGES · Vrchní a ostatní se vytratili už kolem páté ráno; celou noc balili do beden porcelán. Patron jim pohrozil policií. Ale nebylo mu to nic platné.

ROBERT *Georgesovi.* Proč jsi nezbudil i nás? *Georges mlčí.*

MAURICE · Patron ti to zakázal, co? *Směje se.*

ROBERT · Neztratíš se taky, Georgesí?

GEORGES · Ne. Sundám uniformu a zůstanu. Tady mám aspoň co jíst. Už nevěřím, že se mi ruka uzdraví.

Z hostince vychází spěšným krokem patron. Je

pečlivě oblečen. Za ním kluše Simona a vleče jeho kufry.

HOSTINSKÝ *zatleská.* Maurici, Roberte, tatíku Gustave, do toho, do toho! Musíte naložit porcelán. Všecko, co je v kůlně, přijde na auta. Šunku obalte solí. Ale napřed naložte značková vína. Kávu si vypijete potom, teď je válka. Stěhujeme se do Bordeaux.

Personál snídá dál. Maurice se směje.

Co je? Neslyšeli jste? Je třeba balit a nakládat.

MAURICE *netečně.* · Auta jsou zabavena.

HOSTINSKÝ · Zabavena? Hloupost. *S velkým gestem.* Příkaz ze včerejška. Německé tanky se valí na Saint-Martin, to mění celou situaci. Co platilo včera, dnes už neplatí.

TATÍK GUSTAV *polohlasně.* · Tak jest.

HOSTINSKÝ · Dej hrnek od huby, když s tebou mluvím.

Simona odložila kufry a ukradla se za posledních vět zpět do hostince.

MAURICE · Ještě jednu kávu, Roberte.

ROBERT · Správně, člověk neví, kdy zase něco dostane.

HOSTINSKÝ *potlačí hněv.* · Buďte rozumní. Pomozte patronovi uložit jeho pět švestek. Na spropitné si stěžovat nebudete. *Poněvadž nikdo nevzhledně.* Tatíku Gustave, ihned vstaneš a pustíš se do porcelánu. Tak co, bude to?

TATÍK GUSTAV *nejistě vstane.* · Ještě nejsem hotov se snídaní. A nedívejte se tak. Už je vám to málo platné. *Rozzlobeně.* Dneska mi můžete vylízat prdel s tím porcelánem. *Zase si sedne.*

HOSTINSKÝ · Zbláznil ses i ty? V tvém věku? *Hledí z jednoho na druhého, pak se podívá směrem na motocykl; hoře.* Ach tak, vy už čekáte Němce? Váš patron dohrál? Takhle tedy vypadá láska a úcta,

kteřou jste svému chleboďárci zavázáni. Šoférům. Třikrát jsem vám podepsal, že jste pro mou živnost nepostradatelní, jinak byste teď byli na frontě. A tohle je ta vaše vděčnost. To má člověk z toho, když si myslí, že je s personálem jedna rodina. *Přes rameno.* Simonu, koňak! Je mi nanic. Simonu, kde vězíš? — Teď zmizela i ona! *Simona vychází z hostince, oblečena v kabátek, a snaží se proklouznout kolem hostinského.*

HOSTINSKÝ · Simonu!

Simona jde dál.

HOSTINSKÝ · Proč mi neodpovídáš, zblánila ses?

Simona se dá do běhu, zmizí. Hostinský pokrčtí rameny, tůká si na čelo.

GEORGES · Co je se Simonou?

HOSTINSKÝ *se obrátí k šoférům* · Odpíráte mi tedy služby, co?

MAURICE · Ani nápad. Jak se nasnídáme, vyjedeme.

HOSTINSKÝ · A porcelán?

MAURICE · Ten se vezme s sebou. Jestli jej naložíte.

HOSTINSKÝ · Já?

MAURICE · Ano, vy. Je váš nebo není?

ROBERT · Nemůžeme ovšem zaručit, že do Bordeaux dojedeme, Maurici.

MAURICE · Kdo by dnes mohl co zaručit!

HOSTINSKÝ · To je strašné. Víte, co se vám stane, jestli odmítnete poslušnost ve chvíli, kdy je nepřítel přede dveřmi? Dám vás zastřelit, tady u zdi!

Simonini rodiče přicházejí z ulice.

HOSTINSKÝ · Co vy tady chcete?

PANÍ MACHARDOVÁ · Monsieur Henri, přicházíme kvůli naší Simoně. Říká se, že Němci tu budou co nevidět a že odjždíte. Simona je malá a monsieur Machard má starost o těch dvacet franků.

HOSTINSKÝ · Utekla, je zřejmě u všech čertů.

GEORGES · Copak není u vás, madame Machardová?

PANÍ MACHARDOVÁ · Ne, monsieur Georges.

GEORGES · To je divné.

Přichází starosta se dvěma strážníky. Za nimi se krčí Simona.

HOSTINSKÝ · Přichází jako na zavalanou, Philippe. *S velkým gestem.* Stáváme se obětí vzpoury, Philippe. Zakroč.

STAROSTA · Henri, mademoiselle Machardová mi oznámila, že chceš zmizet s auty. Jsem rozhodnut zabránit tomuto nezákonnému činu všemi prostředky. I policejně. *Ukáže na strážníky.*

HOSTINSKÝ · Simonu, tys měla tu drzost? Messieurs, přijal jsem toho tvora do svého podniku, abych její rodině prokázal dobrodiní!

PANÍ MACHARDOVÁ *zatřese Simonou* · Cos to zase provedla?

Simona mlčí.

HOSTINSKÝ · Ach tak... a tys Maurice poslechla?

PANÍ MACHARDOVÁ · Simonu, jak jsi mohla?

SIMONA · Chtěla jsem pomoci panu starostovi, maman. Potřebuje naše nákladní vozy.

HOSTINSKÝ · Naše!

SIMONA *se začíná zaplétat* · Silnice k Andréovi jsou přece ucpány. *Nemůže dál.* Prosim vás, pane starosto, vysvětlete jim to.

STAROSTA · Henri, pokus se konečně trochu krotit svůj egoismus. Dítě udělalo dobře, že pro mne došlo. V době, jakou právě prožíváme, je majetek nás všech majetkem Francie. Mí synové jsou na frontě; a stejně její bratr. To znamená, že ani synové nám nepatří!

HOSTINSKÝ *zcela bez sebe* · Neplatí tedy už

žádný řád. Majetek přestal existovat, co? Proč mou hospodu nedaruješ Machardovým? Nebylo by snad mým pánům šoférům nebo vybrat mou pokladnu? To je anarchie! Monsieur Chavezi, dovolte, abych vám připomněl, že maman byla s paní prefektovou v internátě. A že telefon ještě funguje.

STAROSTA · Henri. *Slaběji.* Konám jen svou povinnost.

HOSTINSKÝ · Philippe, vezmi rozum do hrsti. Mluvíš o majetku Francie. Nejsou mé zásoby, není můj cenný porcelánový servis, není mé stříbro majetkem Francie? Má to všechno spadnout Němcům do klína? Ani šálek se nepříteli nesmí dostat do rukou, ani jediná šunka, ani jediná krabička sardinek. Což jsi zapomněl, že musí nalézt poušť, kamkoli vkročí? Ty bys jako starosta měl ke mně přijít a říci: Henri, tvou povinností je ukrýt svůj majetek před Němci do bezpečí. Načež bych ti ovšem odpověděl: Philippe, právě k tomu potřebuji své nákladní vozy.

Z ulice se ozve hluk mnoha lidí. Kdosi zazvoní na přední straně hotelu. Bouchání na dveře.

HOSTINSKÝ · Co se děje? Georges, podívej se, co se děje. *Georges jde do hostince.* A mému personálu, který tak málo dbá svých povinností, že by byl schopen dát můj majetek na pospas nepříteli, bys měl říci — *šoférům*: „Messieurs, apeluji na vás jménem Francie, sbalte ten servis.“

GEORGES *se vrátí* · Houf lidí z tělocvičny, monsieur Henri. Doslechli se, že auta mají odjet. Jsou velmi rozčileni a chtějí mluvit s panem starostou.

HOSTINSKÝ *zbledl* · Tady to máš, Philippe. To všechno Simona! Rychle, Georges, zavři vrata. *Georges jde zavřít vrata do dvora.*

Rychle, rychle! Tak přece utíkej — To všechno zavinilo to štvání proti mým sáčkům s jídlem! Luza. *Strážníkům.* Tak přece něco dělejte! Honem, Philippe, zatelefonuj o posilu, je to tvá svatá povinnost. Ještě mi něco udělají, Philippe. Pomoz mi! Prosim tě o to, Philippe.

STAROSTA *strážníkům* · Postavte se k vratům. *Hostinskému.* Hloupost, nic se ti nestane. Slyšel jsi, že chtějí mluvit jen se mnou. *Když se ozvou rány i na vrata.* Pusťte sem delegaci, nanejvýš tři lidi.

Strážníci poněkud pootevrou vrata a dohadují se s davem. Pak opustí tři lidi, dva muže a ženu s kojencem.

STAROSTA · Co se děje?

JEDEN Z UPRCHLÍKŮ *rozčileně* · Pane starosto, žádáme ta auta!

HOSTINSKÝ · Copak jste neslyšeli, že silnice musí zůstat volné?

ŽENA · Pro vás? A my si tady můžeme počkat na německé bombardéry!

STAROSTA *uprchlíkům* · Madame, messieurs, žádnou paniku. Vozidla jsou už zajištěna. Hostinec si jen ještě přeje odvézt nějaký cenný majetek, aby se ho nezmocnil nepřítel.

ŽENA *pobouřeně* · Vidíte, tady to máte! Místo lidí chtějí odvázet bedny.

Je slyšet hluk letadel.

HLASY ZVENČÍ · Štuky!

HOSTINSKÝ · Vrhají se dolů.

Hluk velmi zesílí. Letadla zaútočí střemhlav. Všecko se vrhá na zem.

HOSTINSKÝ *když se letadla zase vzdálila* · Jde o život, musím odtud.

HLASY ZVENČÍ · Vydejte vozy! Máme tady všichni zařvat?

HOSTINSKÝ · A není naloženo! Philippe!

SIMONA *zlostně* · Teď nemyslete na zásoby!

HOSTINSKÝ *zaraženě* · Co se to opovažuješ, Simono?

SIMONA · Potraviny můžeme přece rozdat lidem.

UPRCHLÍK · Ach tak, o potraviny jde? Potraviny se mají odvézt!

MAURICE · Tak je to.

ŽENA · A pro nás dnes ráno nebyla ani polévka.

MAURICE · Nechce dostat své zásoby do bezpečí před Němci, ale před Francouzi.

ŽENA *běží dozadu k bráně · Otevřte, vy tady. Poněvadž ji strážníci zadržují, křičí přes zeď.* Víte, co se má naložit na vozy? Potraviny hostinského.

HOSTINSKÝ · Philippe! Nedovol, aby něco takového vykřikovala.

HLASY ZVENČÍ · Chtějí zašmelit potraviny! — Vyrazte přece vrata! — To jste chlapi! — Jídlo odvézt chtějí, a nás vydají na pospas německým tankům! *Uprchlíci vyrazí vrata. Starosta vykročí proti nim.*

STAROSTA · Messieurs, mesdames, žádné násilí! Všecko se urovná.

Zatím co starosta vyjednává, dojde na dvoře k prudké výměně názorů. Utvoří se dva tábory. Na straně jedné stojí hostinský, jeden z uprchlíků a žena, jakož i Simonini rodiče, na druhé Simona, šoféři, druhý uprchlík a tatík Gustav. Georges se toho nezúčastní, nýbrž snídá dál. Stará paní Soupeauová vyšla nepozorovaně z hostince. Je velmi letitá a oblečena v černé šaty.

ŽENA · Ještě nejméně osmdesát lidí nemá čím odjet.

HOSTINSKÝ · Vždyť si sama taky berete s sebou ranec, paní. Proč bych já tu měl všecko nechat? Jsou to

SIMONA · Znáte cesty a můžete to objet zadem, aby dvacátá silnice zůstala volná pro vojsko.

ROBERT · Ani nás nenapadne pro-

snad moje vozy, ne?

STAROSTA · Kolik místa potřebujete, monsieur Soupeau?

HOSTINSKÝ · Nejméně na šedesát beden. Druhý vůz by pak ještě pobral takových třicet uprchlíků.

ŽENA · Vy byste tedy chtěl, aby nás tu padesát zůstalo, že?

STAROSTA · Kdyby ses spokojil, řekněme, polovinou vozů, mohli by odjet aspoň děti a nemocní.

ŽENA · Vy chlapešpatná, chtěl byste roztrhnout rodiny?

HOSTINSKÝ · Osm až deset lidí by se ještě vešlo na bedny. *Paní Machardová. Za to vděčím vaší dceři.*

ŽENA · To dítě má pro nás více pochopení než všichni dohromady.

PANÍ MACHARDOVÁ · Mon-

vážet mu ty jeho zásoby touhle valící se potopou.

SIMONA · Ale nemocné a děti snad vezmete s sebou?

ROBERT · Uprchlíci — to je jiné.

TATÍK GUSTAV · Radím ti jedno, Simono: neplet se do toho.

SIMONA · Naše krásná Francie je však v krajním nebezpečí, tatíku Gustave.

TATÍK GUSTAV · To má z té zatracené knížky! „Není snad naše krásná Francie v nebezpečí?“

ROBERT · Madame Soupeau přišla dolů. Něco ti chce.

sieur Henri, zlobte se na naši Simonu. Tyhle názory má od svého bratra, je to hrůza.

Simona jde za paní Soupeauovou.

ŽENA *dvou ve vratech* · Pročpak si auta a potraviny prostě nevezmete?

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Tady je klíč, Simono. Vydej těm lidem, cokoli si přejí z našich zásob. Tatíku Gustave, Georges, vy jim pomůžete.

STAROSTA *hlasitě* · Bravo, madame Soupeau! Bravo.

HOSTINSKÝ · Maman, co tě to napadlo? Jak ses vůbec dostala dolů? Ještě si v tomhle průvanu uženeš smrt. A ve sklepech je vína a zásob za sedmdesát tisíc franků.

PANÍ SOUPEAUOVÁ *starostovi* · Jsou městu Saint-Martin k dispozici. *Hostinskému, chladně.* Bylo by ti snad rabování milejší?

SIMONA *ženě s kojencem* · Potraviny dostanete.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Simono! Můj syn právě dal na tvůj popud všechny zásoby hostince městu k dispozici. Teď už jde jenom o porcelán a stříbro. To moc prostoru nezabere. Naložíte nám je?

ŽENA · A jaképak to bude s naším místem na autech?

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Paní, vezmeme vás s sebou tolik, kolik jen budeme moci pobrat. A ostatní, kteří tady budou muset zůstat? Pro hostinec bude ctí, když se jim bude smět postarat o živobytí.

JEDEN Z UPRCHLÍKŮ *volá k vratům* · Gastone! Zůstala by rodina Meinierova a staří Creveuzovi tady, kdyby dostávali najíst?

HLAS ZE ZADU · Není vyloučeno, Jeane!

ŽENA · Počkat, když dostaneme najíst, tak tady zůstanu taky!

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Jste vítána.

STAROSTA *ve vratech* · Messieurs, mesdames, poslužte si. Všecky zásoby hostince vám jsou k dispozici. *Někteří z uprchlíků odcházejí váhavým krokem ke kůlně se zásobami.*

PANÍ SOUPEAUOVÁ · A přines nám pár lahví koňaku, Simono, martel 84.

SIMONA · Ano, madame. *Pokyne uprchlíkům a odchází s nimi, s tatíkem Gustavem a Georgesem do kůlny se zásobami.*

HOSTINSKÝ · To nepřezíju, maman.

JEDEN Z UPRCHLÍKŮ *vleče s Georgesem bednu potravin; vesele napodobuje pouličního prodavače* · Ovoce, šunka, čokoláda! Jídlo na cestu! Pro dnešek zdarma!

HOSTINSKÝ *se dívá pobouřeně na plechovky, které uprchlík s Georgesem odnášejí přes dvůr k vratům* · Vždyť to jsou lahůdky! Tohle jsou játra!

PANÍ SOUPEAUOVÁ *přidušeným hlasem* · Buď zticha! *Uprchlíkovi zdvořile.* Doufám, že si pochutnáte, monsieur. *Druhý uprchlík vleče přes dvůr s tatíkem Gustavem koš se zásobami.*

HOSTINSKÝ *běduje* · Můj pommard z roku 1915. A tohle je kaviár. A tohle —

STAROSTA · Přišel čas, který si žádá obětí, Henri. *Stísněným hlasem.* Musíš ukázat, že máš srdce na pravém místě.

MAURICE *napodobuje výkřik hostinského* · „Můj pommard!“ *Za výbuchu smíchu plácne Simonu do ramene.* Pro tuhle podívanou ti ty bedny s porcelánem naložím, Simono.

HOSTINSKÝ *uraženě* · Nevím, co je na tom k smíchu. *Ukazuje na mizící koše.* To je úplné drancování.

ROBERT *dobromyslně, s košem* · Neberte si to tak moc k srdci, monsieur Henri. Naložíme vám za to ten váš porcelán.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Platí. *Vezme nějaké plechovky a láhve s vínem a donese je Simonu-*

ným rodičům. Vezměte si! Poslužte si i vy. A podej rodičům sklenky, Simono. *Simona tak učiní; potom dojde pro stoličku, postaví ji ke zdi a podává uprchlíkům potraviny z jednoho koše přes zed.*

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Maurici, Roberte, tatíku Gustave, doneste si taky sklenky. *Ukazuje na strážníky. Ozbrojená moc, jak vidím, už má. Ženě s kojencem. Napijte se také s námi, paní. Všem. Mesdames, messieurs, pozvedněte sklenky na lepší příští naší krásné Francie.*

HOSTINSKÝ *stojí sám a nikdo si ho nevšimá.* · A co já? Chcete pít na zdraví Francie beze mne? *Nalije si sklenku a přistoupí ke skupince.*

STAROSTA *paní Soupeauové* · Madame, jménem města Saint-Martin děkuji hostinci za velkorysý dar. *Pozvedne sklenici. Na Francii, na budoucnost.*

GEORGES · Kdepak zůstala Simona? *Simona dosud podává uprchlíkům přes zed potraviny.*

STAROSTA · Simono!
Simona, celá rozpalená, rozpačitě přistoupí blíže.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Ano, i ty si vezmi sklenku, Simono. Ti všichni tady jsou ti zavázáni.
Všichni pijí.

HOSTINSKÝ *šoférům* · Jsme zase přáteli? Myslíte, že mi nápad, abych na vůz naložil uprchlíky, byl nějak moc proti srsti? Maurici, Roberte, jsem chlapík umíněný, ale setkám-li se s ušlechtilými pohnutkami, dovedu si jich vážít. Chyby beze všeho příznám. Udělejte totéž. Zapomeňme na malicherné diference, které mezi námi byly, a postavme se svorně jako jeden muž společnému nepříteli. Ano? Ruku na to!
Hostinský začne u Roberta, který mu s hloupým

úsměvem stiskne ruku; potom mu Georges podá levici. Hostinský obejmě ženu s kojencem. I tatík Gustav, dosud rozzlobený, něco zabručí, ale ruku uchopí. Pak se hostinský obrátí na šoféra Maurice. Ten však nevypadá na to, že by chtěl výzvu přijmout.

HOSTINSKÝ · La, la, la, jsme Francouzi nebo ne?

SIMONA *vyčítavě* · Maurici?
MAURICE *podá hostinskému váhavě ruku, ironicky* · Ať žije naše nová svatá Jana, sjednotitelka všech Francouzů!
Pan Machard dá Simoně políček.

PANÍ MACHARDOVÁ *na vysvětlenou* · To máš za to své chování k patronovi.

HOSTINSKÝ *Machardovi* · Nechte toho, pane. *Ojemě Simonu a těší ji.* Simona je můj miláček, paní. Mám ji rád. *Šoférům.* Ale pusťte se do nakládání, děti! Jsem přesvědčen, že nám pomůže i pan Machard.

STAROSTA *strážníkům* · Nepodáte i vy monsieur Soupeauovi pomocnou ruku?

HOSTINSKÝ *se ukloní ženě s kojencem* · Madame!
Všichni se rozcházejí, i dav před vraty se ztrácí. Na jevišti zůstávají jen hostinský, starosta, paní Soupeauová, Simona, oba šoféři a Georges.

HOSTINSKÝ · Děti, o tenhle zážitek bych se byl jen nerad připravil. Čert vem kaviár a pommard. Jen když jsme jednotní.

MAURICE · A co bude s cihelnou?
STAROSTA *opatrně* · Ano, Henri, také s cihelnou se musí něco stát.

HOSTINSKÝ *nepřijemně dotčen* · Copak? Copak ještě? Tak si pro mne za mne pošli auta, co nemají benzín, do cihelny. Mohou si ho tam nabrat. Už jste spokojeni?

ROBERT · V Abbéville si braly německé tanky benzín z čerpadel u silnice. Takhle se jim ovšem rychle postupuje.

GEORGES · Naše stodvaatřicátá měla v zá-

dech tanky jedna dvě, a než ses nadál, byly dva pluky na maděru.

SIMONA *polekaně* · Ale sedmý snad ne?

GEORGES · Ne, sedmý ne.

STAROSTA · Zásoby benzínu se musí zničit, Henri.

HOSTINSKÝ · Neukvapujete se v tomhle trochu? Nemůžeme přece naráz všechno zničit. Možná, že nepřítel ještě odrazíme. Že, Simono? Pověz ty monsieur Chavezovi, že Francie ještě dávno není ztracena. *K paní Soupeauové.* A teď adieu, maman. Jen nerad tě tady zanechávám. *Políbí ji.* Simona ti však bude platnou oporou. Adieu, Simono. Nestydím se ti poděkovat. Jsi dobrá Francouzka. *Políbí ji.* Dokud ty tady budeš, nepadne Němcům do ruky nic, tím jsem si jist. V hostinci nesmí zůstat, ani co by se za nehet vešlo, souhlasíte? Víím, že všechno dobře zařídíte. Adieu, Philippe, starý brachu. *Ojemě ho, uchopí zavazadla, Simona mu chce pomoci. Hostinský naznačí, aby toho nechala.* Jen toho nech. Domluv se s mamán, co bude dál s našimi zásobami. *Odchází do ulice.*

SIMONA *běží za oběma šoféry* · Maurici, Roberte!

MAURICE · Měj se dobře, Simono. *Simona políbí oba šoféry na tvář. Pak také Maurice a Robert odejdou.*

HLAS HLASATELE *v rádiu* · Pozor! Pozor! Německé tankové jednotky dorazily do Toursu. *Hlášení je až do konce obrazu několikrát opakováno.*

STAROSTA *bledý, velmi rozrušený* · To je tady můžeme mít ještě dnes v noci.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Nebuď baba, Philippe.

SIMONA · Madame, poběžím s tatíkem Gustavem a Georgesem do cihelny. Zničme zásoby benzínu.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Slyšelas přece, co patron nařídil. Prosil nás, abychom se neukvapovali. Něco, má milá, bys měla ponechat na starost také nám.

SIMONA · Madame, Maurice ale tvrdí, že Němci jsou rychlí.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Tak dost, Simono. *Chce jít. Je tady strašlivý průvan. Starostovi.* Děkuji vám, Philippe, za všechno, co jste dnes pro hostinec udělal. *Ve dveřích.* Ostatně, Simono, když teď všichni odešli, tak snad hostinec zavru. Vrat mi klíč. Myslím, že bude nejlépe, když se teď vrátíš domů k rodičům. Byla jsem s tebou spokojena. Zaplatím ti za celý měsíc.

SIMONA *nechápe* · Copak už nesmím pomáhat, až si z radnice přijdou pro zásoby?

Paní Soupeauová vejde beze slova do hostince.
SIMONA *mlčí a řekne pak zajímavým hlasem* · Propustila mě, pane starosto?

STAROSTA *ji těší* · Obávám se, že ano. Ale neměla by ses proto rmoutit. Slyšelas, že byla s tebou spokojena. Z jejích úst to znamená mnoho, Simono.

SIMONA *bezbarvým hlasem* · Ano, pane starosto.
Starosta zaraženě odchází. Simona hledí za ním.

■
Druhý sen Simony Machardové
Noc z 15. června

Zmatená, slavnostní hudba. Ze tmy se vynoří čekající skupinka: starosta v královském plášti, hostinský a plukovník — oba ve zbroji a s maršálskými holemi; plukovník má přehozenou pláštěnku.

PLUKOVNÍK · Naše Johanka uvolnila celou dvacátou silnici pro postupující vojsko a právě dobyla Orléansu a Reměse. Je

třeba jí vzdát náležitou poctu, to je nesporné.

STAROSTA · Monsieur, to přenechte mně, králi. Nejvyšší hodnostáři Francie a nejvznešenější francouzské rodiny se tu dnes shromáždí a pokloní se jí až k zemi.

Vzadu se od této chvilky až do konce obrazu vyvolávají tituly a jména francouzských hodnostářů a rodin, jako by se tam shromažďovaly. Doneslo se mi ostatně k sluchu, že byla propuštěna. Diskrétně. Na přání královny-matky, pyšné královny Isabeau, jak jsem zaslechl.

HOSTINSKÝ · Nic o tom nevím, nebyl jsem přítomen. Považuji to za velmi nevhodné. Simona je můj miláček. Je jasné, že zůstane.

Starosta řekne snovou řečí cosi, čemu nelze rozumět; zřejmě jde o něco vyhýbavého.

PLUKOVNÍK · Přichází.

Simona vejde, s přílbou a s mečem, před ní její tělesná stráž, složená z Maurice, Roberta a vojáka Georgese. Všichni tři jsou ve zbroji. Ze tmy se rovněž vynořili rodiče Simony a zaměstnanci hostince, lid. Tělesná stráž zatlačuje lid dlouhými kopími zpět.

ROBERT · Udělte místo pro Pannu.

PANÍ MACHARDOVÁ *natahuje krk* · Tady je. Přílba jí docela sluší.

STAROSTA *předstoupí* · Milá Johanko, co pro tebe můžeme učinit? Vyslov okamžitě nějaké přání.

SIMONA *se ukloní* · Za prvé tě, králi Karle, prosím, abys i nadále poskytoval mému milovanému rodnému městu jídlo ze zásob hostince. Vy víte, že jsem byla vyslána, abych pomohla chudým a potřebným. Daně musí být zrušeny.

STAROSTA · To je samozřejmé. Co dál?

SIMONA · Dál je třeba dobýt Paříže. Druhé vojenské tažení se musí okamžitě zahájit, králi Karle.

HOSTINSKÝ *udiveně* · Druhé vojenské tažení?

PLUKOVNÍK · Co tomu řekne stará madame Soupeau, hrdá královna Isabeau?

SIMONA · Žádám vojsko, s kterým bych mohla porazit nepřítele na hlavu, a to ještě letos, králi Karle.

STAROSTA *s úsměvem* · Milá Johanko, jsme s tebou velmi spokojeni. A taková slova znamenají z našich úst mnoho. Dalšíh akcí však zanech. Něco musíš ponechat na starost také nám. Zavřu teď hostinec a ty půjdeš domů. Napřed ovšem budeš povýšena do stavu šlechtického. Půjč mi ten meč — někam jsem ten svůj položil — abych tě mohl prohlásit šlechtickou.

SIMONA *mu dá meč a poklekne* · Tady je klíč. *Zmatená slavnostní hudba znázorňuje pomocí varhan a chóru vzdálené církevní obřady. Starosta se mečem dotkne Simonina ramene.*

TĚLESNÁ STRÁŽ A LID ·

At žije Panna! At žije nejvznešenější šlechtična Francie!

SIMONA *když chce starosta jít* · Ještě chvílenku, králi Karle. Nezapomeň mi vrátit meč. *Naléhavě. Angličan dosud není poražen, vévoda burgundský sbírá nové vojsko, strašnější, než bylo první. To nejtěžší nás teprve čeká.*

STAROSTA · Srdečný dík za nabídku. A srdečný dík za všecko ostatní, Johanko. *Dá Simonin meč hostinskému. Dovez jej do Bordeaux, tam bude v bezpečí, Henri. My si teď musíme promluvit mezi čtyřma očima se starou madame Soupeau, s pyšnou královnou Isabeau. Sbohem, Johanko, velmi nás těšilo. Hostinský s plukovníkem odejdou.*

SIMONA *ve velkém strachu* · Ale poslyšte, vždyt přijde nepřítel! *Hudba se mění v mručení, světlo se zkalí, lid zmizí ve tmě. Simona stojí bez pohnutí, pak. André! Pomoz! Sestup,*

archanděli! Promluv ke mně! Angličan sbírá vojsko, Burgund se od nás odtrhl a naši lidé se rozcházejí.

ANDĚL *se zjeví na střeše garáže; vyčítavě* · Kde máš meč, Johanko?

SIMONA *zmatena, omlouvajíc se* · Povýšili mě tím mečem do stavu šlechtického a už mi ho nevrátili. *Tiše, plna studu. Propustili mě.*

ANDĚL · Rozumím. *Po chvílce mlčení.* Děvečko Francie, nedej se poslat pryč. Vytrvej. Francie tomu chce. Nevracej se ještě k rodičům, kteří by se pro tvé propuštění usoužili. Slíbila jsi také, že svému bratrovi udržíš místo v garáži; neboť se jednoho dne vrátí. Zůstaň, Johanko! Jak bys mohla odejít teď, když nepřítel může vtrhnout každou chvíli?

SIMONA · Měli bychom pokračovat v boji i tehdy, kdyby nepřítel zvítězil?

ANDĚL · Vane dnes noční větřík?

SIMONA · Ano.

ANDĚL · Nestojí tu na dvoře strom?

SIMONA · Ano, topol.

ANDĚL · Šelestí listí, když vane větřík?

SIMONA · Ano, zcela jasně.

ANDĚL · Pak je třeba bojovat dál, i kdyby nepřítel zvítězil.

SIMONA · Ale jak mám bojovat, když nemám meč?

ANDĚL · Naslouchej!

Až vtrhne nepřítel do měst, do vesnic, vše musí být tak, jak nedobyl by nic.

At nikdo nikde nevydá vrahovi klíče.

Ne, to není host, toť hmyz, jenž musí být zničen.

At jídlo nenajde, ani teplý kout a zničte lůžko, na němž moh by spočinout. Co nelze spálit, ukrytí je třeba, vylít každý džbán mléka, zakopat každý kus chleba.

At jen křičí: Pomoc! At jen mluví o příšerách.

At jen kouše hlínu. At jen bydlí v děrách. At žádný soud mu nedá jiskřičku naděje. Místo vašeho města at pustinu najde jen. Kamkoli pohlédne, at prázdnota jen fičí, jak byl by to kraj bez lidí, jak byl by to kraj ničí.

Jdi — jdi všechno zničit!
Jeví se se setmí. Do zmatené hudby se několikrát tiše, naléhavě vmísť andělovo „Jdi — jdi všechno zničit!“ a zcela jasně hrčentí těžkých tanků.

3. Oheň

a

Stará paní Soupeauová, celá v černém, za ní její pokojská Thérèse a tatík Gustav ve svátečním obleku očekávají na dvoře německého hejtmana. Georges, teď v civilu, je opřen o garáž, v níž mu Simona, skrývající se před paní Soupeauovou, naslouchá. Zvenčí hrčentí tanků jedoucích kolem.

SIMONA · Je bílá jako křída a má strach.
GEORGES · Myslí, že ji seberou jako rukojmí a zastřelí. Celou noc blouznila a Thérèse ji slyšela hlasitě volat: „Ti řezníci povraždí všecko!“ Ale přesto zůstala, z lakotnosti, a teď čeká německého hejtmana. Opravdu nechápu, proč se před ní nechceš ukázat. Stalo se něco?

SIMONA *lže* · Ne, ne. Víš, poslala by mě pryč, kdyby mě viděla. Ze strachu, aby mi Němci něco neudělali.

GEORGES *nedůvěřivě* · Je to jediný důvod, proč nechceš, aby tě viděla?

SIMONA *ve snaze odvést řeč jinam* · Myslíte, že Němci byli rychlejší než Maurice a Robert?

GEORGES · Možná. — Proč ses vlastně vystěhovala z komory v hlavní budově?

SIMONA zalže · Poněvadž je teď dost místa v komoře šoférů. — Myslíte, že se André teď brzy vrátí?

GEORGES · Pochybuji. — Nepochybně tě snad, Simono?

SIMONA zalže · Ne.

GEORGES · Teď jdou Němci.

Z ulice přichází německý hejtmán, provázen kapitánem Fétainem. Oba pánové se ve vratech uctivě pozdravují s paní Soupeauovou. Není slyšet, co říkají.

GEORGES · Kapitán a skrytý fašista si dovolu-
je představit madame úhlavního ne-
přítele. Projevy zdvořilosti. Očmucha-
vají se, a jak se zdá, není jim vzájemný
pach nepřijemný. Úhlavní nepřítel je
jemný, vzdělaný pán. Madame cítí zřejmě
nesmírné ulehčení. *Zašeptá: Přicházejí.
Simona ustoupí dozadu. Paní Soupeauová za-
vede oba pány přes dvůr do hostince, pokojská
Thérèse jde za nimi.*

TATÍK GUSTAV *jemuž paní Soupeauová cosi
pošeptala, zajde za Georgesem a Simonou.*
Madame si nepřeje spatřit už v hostinci
luzu z tělocvičny. Německé pány by to
třebas popudilo. Zdá se, že tu patron mohl
docela klidně zůstat.

GEORGES · První, co v rádiu oznámili, bylo:
„Kdo zachová klid a pořádek, nemá se
čeho bát.“

TATÍK GUSTAV · Ten uvnitř říká „prosím“,
když něco chce. „Ukažte, prosím, buršovi
mé pokoje.“

SIMONA · Ale nepřítel je to přesto.

Tatík Gustav odejde do kůlny se zásobami.

GEORGES · Měla tvá sestřenice zase nějaký
sen?

SIMONA · Ano, včera v noci.

GEORGES · Zdálo se jí zase o Panně?

SIMONA *kývne* · Byla povýšena do stavu šlech-
tického.

GEORGES · To pro ni musel být velký zážitek.

SIMONA · Jejím rodnému městu odpustili
daně, tak jako v knize.

GEORGES *dostí ostře* · Ale ve skutečnosti se
zásoby hostince městu nerozdávají, jak
bylo přislíbeno.

SIMONA *rozpačitě* · O tom má sestřenice ne-
mluvila.

GEORGES · Aha.

SIMONA · Monsieur Georges. Když se nějaká
osoba v takovém snu, jaký se občas zdává
sestřenici, objeví jako anděl — znamená
to, že ta osoba umřela?

GEORGES · Myslím, že ne. Znamená to snad
jen, že se osoba, které se to zdá, chvílemi
obává, jestli ona druhá osoba neumřela.
Ostatně, co tvá sestřenice musí ještě
všecko vykonat?

SIMONA · Bylo by toho ještě hodně.

GEORGES · Přihodilo se v tom snu něco ne-
příjemného?

SIMONA · Proč?

GEORGES · Že se ti nechce do vyprávění.

SIMONA *pomalou* · Nic nepřijemného se ne-
přihodilo.

GEORGES · Ptám se, poněvadž si chvílemi
myslím, že by si někdo jiný mohl tyhle
sny brát k srdci, Simono, a že by mohl za-
pomenout, že tady je bílý den a žádný sen.

SIMONA *prudce* · Tak já tedy s vámi už o snech
své sestřenice nebudu mluvit, monsieur
Georges.

*Žena s kojencem a jiný uprchlík z tělocvičny
přicházejí na dvůr.*

SIMONA · Jdou si pro potraviny. Oznamte
jim to setrně, monsieur Georges. *Skryje se
a pozoruje, co se děje.*

GEORGES *předstoupí* · Madame.

ŽENA · Tak tanky jsou tady.

MUŽ · Před radnicí stojí tři.

ŽENA · Ty velké. Sedm metrů dlouhé.

MUŽ *ukazuje na německé hlídky* · Pozor.

PANÍ SOUPEAUOVÁ *vstoupí do dveří ho-*

stince · Georges, tatíku Gustave! Před-
krmy pro pana hauptmanna do místnosti,
kde se snídá! — Co vy tu hledáte?

ŽENA · Ty potraviny, madame. V tělocvičně
zůstalo jen jedenadvacet osob.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Řekla jsem vám
přece, Georges, že se máte postarat o to,
aby hostinec zůstal ušetřen žebroty.

MUŽ · Co tou žebrotou míníte?

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Proč těm lidem ne-
řeknete, že teď budou mít co dělat s ně-
meckým velitelem, a ne už s námi? Ty
krásné časy minuly.

ŽENA · A s tím se máme vrátit do tělocvičny,
když jsme všem poradili, aby kvůli vaše-
mu porcelánu tady zůstali?

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Dejte pozor, paní,
aby se z vás nestala denunciantka.

ŽENA · Madame, neschovávejte se za Němce.
PANÍ SOUPEAUOVÁ *volá přes rameno* · Ho-
noré!

ŽENA · Mohla jsem teď být se svým maličkým
u sestry v Bordeaux. Slíbila jste nám jídlo,
madame.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Ustoupila jsem ná-
tlaku, paní.

KAPITÁN *stane za ní* · A když došlo k dranco-
vání! Ale teď se tady zase zavede kázeň
a pořádek, miláčkové. *Ukáže na německé
strážce.* Přejete si, abych vás dal vyhnat
bajonety ze dvora? Nevzrušujte se, Marie,
myslete na své srdce!

ŽENA · Vy prasata!

MUŽ *ji uklidňuje a odvádí* · Madame, přijdou
zase jiné časy.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Začíná to tady
páchnout hnojem. Ze severních departe-
mentů připlavují stoky tamější krysy do
našich pokojných krajů. Objevují se tady
zákazníci laciných krčem. Bude musit asi
ještě dojít ke krvavému účtování. Tatíku
Gustave, snídani pro čtyři osoby.

KAPITÁN *Georgesovi* · Vy tady! Přijde sem
starosta. Řekněte mu, že s ním potřebuji
mluvit dříve, než se sejde s hauptman-
nem. *Vede paní Soupeauovou zpět do hostince.
Když oba zmizí, rozběhne se Simona za
uprchlíky.*

GEORGES · Tatíku Gustave! Předkrmy pro
pana hauptmanna.

HLAS TATÍKA GUSTAVA *z kůlny* · Já
vím. Vše pro pana hauptmanna.
Simona se vrací udýchaná.

GEORGES · Cos jim rekla?

SIMONA · Že mohou v tělocvičně vyřídit, že
jídlo dostanou. Udělám to večer.

GEORGES · Pravda, vždyť máš ještě klíč.

SIMONA · Mají to slíbeno.

GEORGES · Dej si náramně pozor. Je to
krádež.

SIMONA · Patron také řekl: „Dokud ty tady
budeš, Simono, nepadne Němcům do
rukou nic, tím si jsem jist.“

GEORGES · Ale jeho paní máti teď mluví
jinak.

SIMONA · Možná, že ji k tomu nutí.

Starosta se objeví ve vratech.

SIMONA *běží k němu, šeptá* · Pane starosto, co
teď?

STAROSTA · Copak, Simono? Mám pro tebe
radostnou zprávu: navrhl jsem tvého otce
za obecního sluhu. Zasloužila sis to, Si-
mono. Takhle už nebude vadit, žes ztra-
tila zaměstnání.

SIMONA *šeptá* · Pane starosto, je pravda,
že na náměstí před radnicí stojí tři tan-
ky? *Ještě tišeji.* Je tady přece ještě ten
benzín.

STAROSTA *roztržitě* · Ano, to je zlé. *Náhle.*
Co vlastně tady děláš, Simono?

SIMONA · Ale s tím benzínem musíme něco
provést, pane starosto! Nemůžete něco
udělat? Jistě se madame Soupeau na něj
zeptají.

STAROSTA · Myslím, že se o madame Soupeau nemusíme strachovat, Simono.

SIMONA · Mohla bych s ním něco provést. Vyznám se v cihelně.

STAROSTA *bojácně* · Doufám, že se nepochystáš provést něco neuváženého, Simono. Nesu velkou odpovědnost za město Saint-Martin, to jistě chápeš.

SIMONA · Ano, pane starosto.

STAROSTA · Nevím, proč s tebou takhle mluvím, jsi ještě dítě, Simono. Myslím však, že teď bude musit každý udělat, co umí.

SIMONA · Ano, pane starosto. Kdyby cihelna lehla popelem...

STAROSTA · Bože můj. Něco takového člověka nesmí ani napadnout. A teď musím dovnitř. Je to nejtěžší krok, který jsem kdy byl nucen udělat. *Chce dovnitř. Kapitán vychází.*

KAPITÁN · Monsieur Chavez. Přicházíte právě včas k snídani.

STAROSTA · Jsem po snídani.

KAPITÁN · To je mrzuté. Zdá se, že vám situace není docela jasná. Také včera se zde dělo leccos nepěkného a s tichým souhlasem radnice. Je politováníhodné, že se těm nestydatým pokusům jistých elementů využít pohromy Francie pro sobecké cíle nečelilo rovnou. Naši němečtí hosté od nás očekávají aspoň zdvořilostní gesto. Německý velitel je například již zpraven o jistých zásobách v kterémsi cihelně. Měl byste se možná podle toho zachovat, Chavez. Není vyloučeno, že vám to dodá trochu chuti? Až po vás, pane starosto.

STAROSTA *velmi nejistý* · Až po vás, kapitáne. *Oba pánové vejdou do hostince. Tatík Gustav vyjde z kálny a mlčí za nimi.*

TATÍK GUSTAV *když vchází s lahůdkami do dveří* · Pěkné počasí a šťastnou cestu! Bohatý k bohatému sedá, že, Georgesi?

Prodávají Francii stejně jako své lahůdky! *Zmizí.*

Simona vše sledovala. Usedla.

GEORGES · Simono! Co je s tebou? Simono! *Simona mu neodpovídá. Georges ustrne v gestu, kterým se jí snažil vyburcovat. Během Simonina snu je stále znovu slabě slyšet mechanicky odřkávaná slova „Bohatý k bohatému sedá“.*

Sen, který se Simoně Machardové zdá za bílého dne

20. června

Zmatená válečná hudba. Zadí stěna hostince zprásvití. Před obrovským gobelínem sedí starosta jako král Karel, kapitán jako vévoda burgundský, německý hejtman s mečem na kolenou a paní Soupeauová; hraje skat na mramorovém stolku.

SOUPEAUOVÁ—ISABEAU · Nepřeji si již spatřit tu luzu, mylorde.

HEJTMANN—MYLORD · Skryjte se za nás, královno Isabeau. Dám vyklidit dvůr a hned bude pořádek. Přebíjím.

STAROSTA—KRÁL · Naslouchejte! Neklame-li mě sluch, zní tu nějaké víření bubnu.

Z dálky je slyšet Johančin buben.

KAPITÁN—VÉVODA · Nic neslyším. Příhodí křížové eso.

Bubnování ustane.

STAROSTA—KRÁL *pochybovačně* · Ne? Víte, vévodo burgundský, obávám se, že se má Johanka octla v nesnázích a že potřebuje pomoci!

KAPITÁN—VÉVODA · Srdcová desítka. Potřebuji mír, abych mohl prodávat svá vína.

HEJTMAN—MYLORD · Jakou hodnotu mají vaše delikatesy, madame?

SOUPEAUOVÁ—ISABEAU · Kdo míchá? Deset tisíc stříbrných, mylorde.

STAROSTA—KRÁL · Tentokrát se nemýlím. Je určitě v nebezpečí a jde jí o život: musím jí spěchat na pomoc a všechno zničit. *Vstane, karty v ruce.*

KAPITÁN—VÉVODA · Varuji tě. Jestli teď půjdeš, pak to bylo naposledy. Nemáš přehled. Jakápak hra, když je člověk neustále vyrušován. Křížový spodek.

STAROSTA—KRÁL *zase usedne* · Tak do břeh.

SOUPEAUOVÁ—ISABEAU *mu uštědří políček* · To máš za to, že jednáš tak svěvolně.

HEJTMAN—MYLORD · Dovolte, královno Isabeau. *Sází mince na stůl.* Jeden, dva, tři...

Georges přeruší Simonino snění, zatím co hejtman počítá dále.

GEORGES · Simono! Vždyť sníš už i s otevřenými očima.

SIMONA · Půjďte se mnou, monsieur Georgesi?

GEORGES *se dívá upřeně na svou obvázanou paži; šťastně* · Simono, už jí mohu hýbat.

SIMONA · To je dobře. Ale musíme do cihelny, monsieur Georgesi. Nemáme moc času. Tatíku Gustave, musíte jít také, rychle.

TATÍK GUSTAV *který se vrací z hostince* · Já? Vylepili plakát: Kdo zničí pro válku důležitý materiál, bude zastřelen. Neznají žerty.

SIMONA · Starosta to chce.

TATÍK GUSTAV · Starosta je starý mizera.

SIMONA · Ale vy přece půjdete, monsieur Georgesi? Kvůli Andréovi. Já bych ani nevěděla, jak tolik benzínu zničit. Musí se zapálit celá cihelna?

GEORGES · Nerozuměla jsi mi? Mohu jí zase hýbat.

SIMONA *naš pohledne* · Tak vy se mnou nepůjdete?

TATÍK GUSTAV · Tady už zase někdo jde. *Německý voják, jenž vleče jakási zavazadla, vstoupí do dvora. Jak ho Simona spatří, polekaně uteče.*

NĚMECKÝ VOJÁK *odhodí zavazadla, zalít potem sundá ocelovou přílbu a začne se přátelsky dorozumívat posunky* · Hauptmann? Tam?

GEORGES *posunky* · Tam. V hostinci. Cigaretu? NĚMECKÝ VOJÁK *vezme cigaretu a šklebt se* · Válka svinstvo.

Naznačí střelení a udělá pohrdavý posunek.

GEORGES *se směje* · Bum, bum. *Napodobuje rty zvuk střelby, oba se smějí.*

NĚMECKÝ VOJÁK · Hauptmann sráč.

GEORGES · Jakže? Cože?

NĚMECKÝ VOJÁK *hraje hejtmanna s monoklem* · Merde.

GEORGES *pochoptí a šťasten napodobí kapitána a paní Soupeauovou* · Všichni merde. *Smějí se zase, pak německý voják uchoptí zavazadlo a vejde.*

GEORGES *tatíkovi Gustavovi* · O lala, jak snadno bychom se dorozuměli.

TATÍK GUSTAV · Buď radši opatrný.

GEORGES · Bez obav. Teď, když mi ruka zase začíná sloužit.

Z hostince vycházejí hejtman, kapitán, starosta a paní Soupeauová.

KAPITÁN · Jsem šťasten, pane hauptmanne, že jsme se tak dokonale shodli.

HEJTMAN · Madame, děkuji vám, že jste nám tak spontánně dala k dispozici zásoby benzínu. Ne, že by je wehrmacht potřeboval. Ale akceptujeme je, poněvadž tím dokazujete dobrou vůli k spolupráci.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Cihelna není daleko.

HEJTMAN · Pošlu tam tanky.

Nebe zrudlo. Skupinka se zastaví a strne. V dáli výbuchy.

HEJTMAN · Co je to?
KAPITÁN *chraptivě* · Cihelna.

b

Je noc. Ozývá se bouchání na vrata. Georges vyjde ze své komory a otevře hostinskému a oběma šoférům.

HOSTINSKÝ · Jak se vede, Georges? Maman je zdráva? Vida, hostinec dosud stojí. Připadám si jako po potopě. Dobrý den, Simono!

Simona vychází jen nuzně oblečena z komory šoférů. Robert ji obejmě. Rovněž tatík Gustav se objevil.

ROBERT · Zařídila ses v naší komoře? *Tanč s ní a přitom si tiše prozpěvuje.*

Jean, ten vrah, se vrátil zpátky, Rózu spatřil zas.
Máma kmínku vypila,
táta piva máz.

HOSTINSKÝ · Tak co se tady zatím všechno zběhlo?

GEORGES · Máme tu hauptmanna. Madame Soupeau poněkud vyčerpalo vyšetřování kvůli cihelně. Hauptmann...

HOSTINSKÝ · Jaké vyšetřování?

SIMONA · Monsieur Henri, všechno bylo zařízeno, jak jste to měl na mysli. Donesla jsem i včera večer ještě trochu jídla do tělocvičny.

HOSTINSKÝ · Ptám se, co je s cihelnou?

GEORGES *váhavě* · Vyhořela, monsieur Henri.

HOSTINSKÝ · Vyhořela? — Němci? *Georges zavrtí hlavou. Neopatrnost? Dívá se z jednoho na druhého. Žádná odpověď. Úřady?*

GEORGES · Ne.

HOSTINSKÝ · Sebranka z tělocvičny.

GEORGES · Ne, monsieur Henri.

HOSTINSKÝ · Tak ji tedy zapálil někdo

z vás. *Zářve, jako by ho na vidle brali.* Kdo to byl? *Nikdo neodpoví.* Ach tak, jste všichni sprázeni. *S chladnokrevným vztekem.*

Tak jste to tedy šťastně dotáhli až ke zločinu. Dalo se to ovšem předpokládat po všech těch důkazech vděčnosti, které jste mi podali poslední den. „Vyližte mi prdel s tím vaším porcelánem,“ co, tatíku Gustave? Dobře, zvedám hozenou rukavici... Uvidíme.

GEORGES · Bylo to kvůli Němcům, monsieur Henri.

HOSTINSKÝ *sarkasticky* · Ach tak, je to sice moje cihelna, ale zapálena byla kvůli Němcům. Ve své nenávisti a posedlosti co nejvíce zničit, byli jste tak slepí, že jste porazili krávu, která vám dává mléko. *Náhle.* Simono!

SIMONA · Monsieur?

HOSTINSKÝ · Okamžitě mi řekni, kdo to byl!

SIMONA · Já.

HOSTINSKÝ · Cože? Ty ses opovážila —? *Chytne ji za ruku a zatřese jí.* Kdo ti to poručil? Kdo ti to našeptal?

SIMONA · Nikdo, monsieur.

HOSTINSKÝ · Nelži, slyšíš! Zakazuji si —

GEORGES · Prosím vás, nechte ji, monsieur Henri. Nelže.

HOSTINSKÝ · Kdo ti to nakázal?

SIMONA · Udělala jsem to pro bratra, monsieur.

HOSTINSKÝ · Ach, pro Andrého! Poštval tě proti patronovi, co? „My zezdola,“ co? Od první chvíle jsem věděl, že je rudý. Kdo ti pomohl?

SIMONA · Nikdo, monsieur.

HOSTINSKÝ · A proč jsi to udělala?

SIMONA · Kvůli benzínu, monsieur.

HOSTINSKÝ · A tos musela zapálit celou cihelnu? Proč jsi benzin prostě nevypuštěla?

SIMONA · Já se v tom nevyznám, monsieur Henri.

GEORGES · Je ještě dítě, monsieur Henri.

HOSTINSKÝ · Žháří jste! Všichni! Zločinci!

Klidte se z mého dvora, tatíku Gustave! Jsi propuštěn, Georges! Jste horší než Němci.

GEORGES · K službám, monsieur Henri. *Postaví se vedle Simony.*

HOSTINSKÝ · Neříkal tu někdo něco o vyšetřování? Jaké vyšetřování?

GEORGES · Němci vyšetřují.

HOSTINSKÝ · Copak se to stalo, když tu už byli Němci?

GEORGES · Ano.

HOSTINSKÝ *si musí sednout; zoufale* · To ještě scházelo! S hostincem je tedy amen. *Poděpře si rukama hlavu.*

TATÍK GUSTAV · Monsieur Henri, v Saint-Martin se včera odpoledne mluvilo o hostinci velmi uznale. „Němcům přímo pod nose!“ se říkalo.

HOSTINSKÝ · Postaví mě před válečný soud. Tak daleko jste mě dostali. *Zoufale.* Zastřelí mě.

SIMONA *předstoupí* · Nezasťelí vás, monsieur, poněvadž jsem to udělala já. Můžete se mnou jít za hauptmannem a já vezmu všechno na sebe, monsieur.

MAURICE · To je nesmysl.

HOSTINSKÝ · Proč nesmysl? Je ještě dítě. Nikdo se jí ani nedotkne.

MAURICE · Můžete Němcům oznámit, že to udělala ona, ale my ji zatím odkládáme. Ihned se oblékni, Simono.

HOSTINSKÝ · Takhle se staneme spoluviníky.

SIMONA · Musím zůstat, Maurici. André si to přeje, vím to.

HOSTINSKÝ · Všecko přece závisí jedině na tom, jestli to udělala po příchodu Němců nebo předtím. Předtím to byla válečná akce a za to jí nemohou nic udělat.

TATÍK GUSTAV *podtlzvavě* · Ihned vylepili plakát, že zastřelí každého, kdo by se teď ještě dopustil nepřátelského činu, monsieur Henri.

HOSTINSKÝ *Simoně* · Vidělaš ten plakát?

SIMONA · Ano, monsieur Henri.

HOSTINSKÝ · Jak vypadal?

SIMONA · Bylo to natištěno na rudém papíře.

HOSTINSKÝ · Je to tak? *Tatík Gustav přikývne.* A teď otázka, kterou ti Němci položí, Simono. Četlas jej až potom, cos zapálila cihelnu? Jestli ano, pak to žádná sabotáž nebyla, Simono, a nemohou ti nic udělat.

SIMONA · Četla jsem jej předtím, monsieur.

HOSTINSKÝ · Nerozumělaš mi. Jestli jsi jej četla až potom, tak tě Němci asi předají prostě starostovi, poněvadž potom šlo o něco, co se týká jedině Francouzů, a jsi z toho venku, Simono. Chápeš?

SIMONA · Ano, monsieur. Ale já jej viděla předtím.

HOSTINSKÝ · Je celá popletená. Tatíku Gustave, vy jste byl v tu dobu na dvoře. Kdy Simona odešla?

TATÍK GUSTAV · Předtím, monsieur Henri, samozřejmě, dřív než plakát vylepili.

HOSTINSKÝ · Tak vidíš.

SIMONA · Mýlíte se, tatíku Gustave. Když jsem odcházela, tak jste mi sám řekl, že to plakát zakazuje.

TATÍK GUSTAV · Nic takového jsem neřekl.

HOSTINSKÝ · No ovšem.

MAURICE · Copak nevidíte, monsieur Henri, že to dítě o vašich tricích nechce slyšet? Nestydí se, že to udělala.

SIMONA · Patron mi přece chce jen pomoci, Maurice.

HOSTINSKÝ · No ovšem. Důvěřuješ mi, Simono, že? Tak dávej dobrý pozor. Ten člověk, s kterým teď budeme mluvit,

je nepřítel. To je velký rozdíl, což snad chápeš. Bude ti klást spoustu otázek, ale ty odpovíš jediné to, co prospěje Saint-Martinu a Francouzům. Je to jednoduché, ne?

SIMONA · Ano, monsieur, ale nechci mluvit nepravdu.

HOSTINSKÝ · Rozumím. Nechceš říkat nic nepravdivého. Ani nepříteli ne. Dobrá. Ústupuji. Ale prosím tě aspoň o jedno. Neříkej tedy vůbec nic, přenech to nám. Přenech to mně. *Téměř v slzách.* Budu při tobě stát až do konce, ty to víš. My všichni při tobě budeme stát. Jsme Francouzové.

SIMONA · Ano, monsieur.
Hostinský vezme Simonu za ruku a odejde s ní do hostince.

MAURICE · Ona si tu svou knihu pořádně nepřečetla.

4. Soud

a

Čtvrtý sen Simony Machardové

Noc z 21. června

Zmatená hudba. Na dvoře stojí hejtmán ve zbroji a Simona jako Panna orléanská; oba jsou obklopeni vojáky v černých krunyřích s rudými hákovými kříži; jeden z nich — hejtmánův sluha — drží standartu s hákovým křížem.

HEJTMAN · Teď tě máme, Johanko z Orléansu, a odevzdáme tě vysokému soudu, který rozhodne, proč máš být odsouzena k trestu smrti upálením.

Všichni se vzdali kromě Simony a vojáka se standartou.

SIMONA · Jakému soudu?

VOJÁK · Žádnému obyčejnému. Duchovnímu.

SIMONA · K ničemu se nepřiznám.

VOJÁK · Dobře, ale přelíčení zřejmě už skončilo.

SIMONA · Copak je možné odsoudit bez výslechu?

VOJÁK · No ovšem.

Z hostince vycházejí lidé, kteří se zřejmě zúčastnili přelíčení, a míří přes dvůr na ulici.

TATÍK GUSTAV *přecházejí dvůr, k Thérèse* · K smrti! V jejím věku!

THÉRÈSE · Ba, kdo by si to byl pomyslel ještě předevečirem!

SIMONA *ji zatahá za rukáv* · Je tu i sám Hitler? *Zdá se, že ji Thérèse nepozoruje; odchází s tatínkem Gustavem. Rodiče Simony přecházejí dvůr; otec v uniformě, matka ve smutku.*

PANÍ MACHARDOVÁ *vzlyká* · Už jako maličká nikdy na nikoho nedala. Jako její bratr. Pro pana Macharda je to strašlivá rána. Teď, když je obecním sluhou! Taková hanba! *Oba odejdou.*

Maurice a Robert jdou přes dvůr.

ROBERT · Nevypadala špatně.

MAURICE · Hlavně ty nabírané modré šaty jí slušely.

SIMONA *zatahá Roberta za rukáv* · Viděli jste soudní dvůr?

ROBERT *jen tak mimochodem* · Ovšem.

SIMONA · Uvidím ho i já?

ROBERT · Jistě. Soudcové ještě vyjdou, aby nad tebou zlomili hůl. *Oba se vzdali.*

MOCNÝ HLAS · Klid! Udělte místo! Teď bude nad pannou vyneset rozsudek. Duchovním soudem vznešených rouenských biskupů a kardinálů. Napřed bude nad pannou zlomena hůl.

Z hostince vyjde soudce v nádherném kardinálském hávu. Drží před tváří breviář, takže jej nelze poznat. Přejde dvůr. U železné trojnožky se zastaví, odvrátí se, zaklapne breviář, vyjme z rukávu hůlku, slavnostně ji zlomí a hodí oba kusy do kotle.

MOCNÝ HLAS · Jeho Eminence biskup z Beauvais. Pro osvobození města Orléansu: trest smrti!

Dříve než znovu vykročí, otočí lhostejně tvář přes rameno. Je to plukovník.

SIMONA · Pane plukovníku!

Z hostince vyjde druhý soudce a obřad opakuje.

MOCNÝ HLAS · Pro osvobození města Orléansu a krmení jeho krys kradeným zbožím: trest smrti.

Také druhý soudce ukáže tvář. Je to kapitán.

SIMONA · Pane kapitáne!

Třetí soudce vychází z hostince a opakuje obřad.

MOCNÝ HLAS · Pro úklady proti městu Paříži a kvůli černému benzínu: trest smrti.

Třetím soudcem je hostinský.

SIMONA · Ale, monsieur Henri, vždyť jsem to přece já, koho odsuzujete!

Hostinský naznačí svou bezmocnost. Z hostince vyjde čtvrtý soudce a opakuje obřad.

MOCNÝ HLAS · Proto, že sjednotila všechny Francouze: trest smrti.

Čtvrtý soudce drží breviář příliš křečovitě, proto mu upadne. Rychle se pro něj shýbne a tím se odhalt: je to starosta.

SIMONA · Sám starosta, och, monsieur Chavezi!

MOCNÝ HLAS · Tví vznešení soudcové promluvili, Johanko.

SIMONA · Vždyť to jsou všechno Francouzi. *Vojáku se standartou. To je omyl!*

VOJÁK · Ne, mademoiselle. Soudní dvůr je francouzský.

Čtyři soudcové se ve vratech zastavili.

STAROSTA · To přece znáš z knihy. Je samozřejmé, že je Panna odsouzena francouzskými soudci, jak se sluší a patří, vždyť je Francouzka.

SIMONA *zmatena* · To je pravda. Že mě odsoudí k smrti, vím z knihy. Ráda bych se

ale dověděla proč. Víte, to jsem nikdy tak docela nepochopila.

STAROSTA *soudcům* · Žádá přelíčení.

KAPITÁN · Jaký smysl by mělo přelíčení, když je rozsudek vyneseno?

STAROSTA · Nu, v takových případech aspoň předcházíválo vyšetřování, obžalovaný byl vyslýchán, diskutovalo se s ním, vážilo se každé pro a proti...

PLUKOVNÍK · A shledalo se, že je vinen. *Pokrčí rameny.* Dobře, když si to přejete.

HOSTINSKÝ · Nejsme ovšem připraveni. *Strčí hlavy dohromady a tiše se radí. Tatík Gustav vynesl stůl a rozestavil na něm talíře a svíčky. Soudcové se posadili za stůl.*

TATÍK GUSTAV · Venku jsou uprchlíci z tělocvičny. Dožadují se účasti na přelíčení.

HOSTINSKÝ · Vyloučeno, očekávám man. Tvrdí, že ti lidé páchnou.

KAPITÁN *dozadu* · Přelíčení se koná za zavřenými dveřmi. Ve státním zájmu.

HOSTINSKÝ · Kde jsou akta? Jsou zase založena, jako u nás nad věcko.

STAROSTA · Kde je žalobce?

Soudcové se dívají jeden na druhého.

STAROSTA · Bez žalobce to nemá úřední platnost.

HOSTINSKÝ · Tatíku Gustave, nějakého žalobce z naší kůlny.

TATÍK GUSTAV *si stoupne mezi vrata a volá do ulice* · Vznešený duchovní soud rouenský žádá, aby někdo vnesl stížnost proti Panně. Nikdo se nehlásí? *Opakuje výzvu; potom k soudcům.* Jako žalobce vystoupí královna-matka Isabeau, stoupenka odpadlého vévody burgundského a úhlavního nepřítele.

PANÍ SOUPEAUOVÁ *přichází ve válečné zbroji z hostince a zdraví soudce, kteří se jí hluboce klaní. S rutinovanou roztomilostí vznešené majitelky hotelu* · Dobrý večer, mon capitaine. Jen sedte. Nedejte se rušit.

Přes rameno směrem k hostinci. Jednou Alsace-Lorraine pro pana kapitána, ale řádně propečené. Jak si přejete upravit sedláky, vrchní veliteli? Jste tentokrát spokojen s obsluhou, mon colonel? *Ukáže na Simonu.* Všecko by se bylo zachránilo, kdyby tahle Panna orleánská nebyla překazila jednání. Kdo tady rozhoduje, církev nebo služebná z hospody? *Rozěve se jako pominitá.* Žádám, aby ta osoba byla ihned popravena pro kacířství, neposlušnost a svévoli. Ať se hlavy kutálí. Krev ať teče. Musí být krvavě vyhubena. Je třeba dát výstražný příklad. *Vyčerpáně.* Mé kapky.

KAPITÁN · Židli pro královnu-matku.

Tatík Gustav donese židli.

HOSTINSKÝ · Netlačí tě pancíř, maman? Nač jsi vlastně ve válečné zbroji?

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Vždyť i já vedu válku.

HOSTINSKÝ · Jakou válku?

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Svou válku. Proti vzpurné Panně, která poštvála lidi z tělocvičny.

KAPITÁN *ostře* · Pst! *Simoně.* Jakým právem jsi vlastně podnítila Francouze k boji, Panno?

SIMONA · Jeden anděl mi to poručil, ctihodný biskupe z Beauvais.

Soudcové na sebe pohlédnou.

HOSTINSKÝ · Tak, jeden anděl? A jaký to byl anděl?

SIMONA · Jeden z těch, co jsou v kostele. Ten vlevo od oltáře.

KAPITÁN · Nikdy jsem tam žádného neviděl. STAROSTA *laskavě* · Jak ten anděl vypadal, Simonu? Popiš nám ho.

SIMONA · Byl velmi mladý a měl krásný hlas, ctihodní pánové. Řekl, abych —

PLUKOVNÍK *ji přerušit* · Co řekl, nás nezajímá. Jakým nářečím mluvil? Mluvil jako vzdělaný člověk? Nebo jinak?

SIMONA · Nevím. Prostě tak, jak se mluví.

KAPITÁN · Aha.

HOSTINSKÝ · A jak byl ten anděl oblečen?

SIMONA · Byl velmi pěkně oblečen. Jeho oděv byl z látky, za jakou se v Toursu platí dvacet až třicet franků.

KAPITÁN · Rozumím ti dobře, Simonu neboli Johanko? Ten anděl nebyl z oněch velkých nádherných andělů, jejichž oblečení stojí dvě stě až tři sta franků metr?

SIMONA · Nevím.

PLUKOVNÍK · Jak byl ten oděv zachovalý? Byl hodně obnošený?

SIMONA · Anděl byl jen trochu oprýskaný, na rukávu.

PLUKOVNÍK · Aha. Oprýskaný na rukávu. Jako kdyby svůj oděv nosil i při práci, že? Nebyl dokonce roztrhaný?

SIMONA · Ne, roztrhaný nebyl.

KAPITÁN · Ale přece jen oprýskaný. Tam, kde byl rukáv oprýskaný, tam přece mohl být i roztrhaný, od práce. Nebylo to třeba vidět, poněvadž právě v tom místě byla barva oprýskaná. Ale možné to je, že? *Simonu mlčí.*

PLUKOVNÍK · Řekl anděl něco, co by byla mohla říci i osoba urozená? Dobře si to rozvaž.

SIMONA · Mluvil spíš tak, jak se normálně mluví.

STAROSTA · Nepodobal se ten anděl někomu z tvého příbuzenstva?

SIMONA *tiše* · Bratrovi Andrému.

PLUKOVNÍK · Obyčejnému vojínu Andrému Machardovi.

STAROSTA · Pánové, teď je to venku. Velmi podivný anděl, jen co je pravda.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Pravý anděl výčepů a stok! Aspoň teď víme, jaké „hlasy“ to byly. Přicházely z krčem a hnojišť.

SIMONA · Neměli byste andělu nadávat, ctihodní biskupové a kardinálové.

HOSTINSKÝ · Dočteš se ve své knize na stránce sto dvacet čtyři, že jsme duchovní soud, čili jaksi nejvyšší autorita na tomto světě.

PLUKOVNÍK · Nemyslíš, že my, vznešení francouzští kardinálové, víme lépe, co si Bůh přeje, než nějaký anděl, který přišel kdovíodkud.

KAPITÁN · Kde je, Johanko, Bůh? Dole nebo nahoře? A odkud přišel ten tvůj tak zvaný anděl? Zezdola. Byl tedy vyslán kým? Bohem? Či spíše vtělením Zla?

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Ďáblem! Johanko z Orléansu, hlasy, které jsi slyšela, pocházely od satana!

SIMONA *hlasitě* · Ne! Ne! Od satana ne!

KAPITÁN · Tak ho přece přivolej, toho svého anděla! Možná, že se ujme tvé obhajoby, ty vznešená Panno orleánská. Soudní sluho, konej svou povinnost.

TATÍK GUSTAV *vyvolává* · Vznešený duchovní soud rouenský žádá tímto anděla neznámého jména, který se prý Panně po několik nocí zjevoval, aby jí přišel svědčit.

Simonu se podívá na střechu garáže. Zůstává prázdná. Tatík Gustav opakuje výzvu. Simonu se sklíčeně rozhlíží po usmívajících se soudcích. Potom si dřepne a začne plna zmatku bušit do země. Nic se však neozve a střecha garáže zůstává prázdná.

SIMONA · Tady nezní. Co se stalo? Nezní? Francouzská zem už nezní! Tady nezní!

PANÍ SOUPEAUOVÁ *k ní přistoupí* · Víš ty vůbec, kdo je Francie?

b.

Ráno 22. června. Nad vraty francouzská vlajka se smutečným flórem, spuštěná na půl žerdí. Georges, Robert a tatík Gustav naslouchají Mauricovi, který předčítá z jakýchsi novin s černým rámečkem.

MAURICE · Maršál říká, že se podmínky příměří nijak nedotýkají cti Francie.

TATÍK GUSTAV · To je mi útěchou.

MAURICE · Jistě. A dál maršál říká, že teď bude třeba, aby se francouzský lid kolem něho semkl jako kolem otce. Že se musí zavést nová kázeň a nový pořádek.

TATÍK GUSTAV · Tak jest. André už nebojuje, složili jeho zbraně. Teď se bude muset učit přísné kázni.

GEORGES · Dobře, že Simonu je pryč.

Ze dveří hostince přichází hejtmán; nemá čepici ani opasek, kouří svůj ranní doutník. Lhostejně změní přítomné a míří loudavým krokem k vratům. Tam se krátce rozhlédne; obrátí se a vrací se poněkud rychleji do hostince.

TATÍK GUSTAV · Tomu bylo od začátku nepříjemné, že šlo o dítě.

GEORGES · Divím se vlastně, že utekla. Chtěla zůstat, ať se stane cokoli. Něco ji muselo vylekat. Vylezla prostě oknem prádelny.

Z hostince vychází hostinský a mne si ruce.

HOSTINSKÝ · Maurici, Roberte! Složte bedny s porcelánem a stříbrem! *Thumeně, když se napřed rozhlédli.* Nemám ostatně v úmyslu se vás zeptat, jestli někdo z personálu dnes v noci komusi nepomohl při útěku. Co se stalo, to se stalo; říkám dokonce, že tohle řešení možná nebylo nejhorší. Ne, že by bylo hrozilo skutečné nebezpečí. Němci nejsou lidožrouti a váš patron to s nimi umí. Řekl jsem dnes ráno u snídaně panu hauptmannovi: „Vždyť je to fraška! Před vylepením plakátu, po vylepení plakátu, k čemu tohle všecko! Je to dítě! Co s ním! Trebas to nemá v hlavě docela v pořádku, trebas jde o psychopatický případ! Tanky! Musí se zarazit, musí se všechno zničit! A samozřejmě zápalky, s těmi je pokaždé náramná švanda. Politický atentát? Hloupý dětský žert!“

GEORGES *hledí na ostatní* · Jakýpak hloupý dětský žert, monsieur Henri?

HOSTINSKÝ · Také maman jsem řekl: Vždyť je to dítě!

GEORGES · To dítě bylo tady v hostinci jediným člověkem, který vykonal svou povinnost; nikdo jiný nehnul prstem. A Saint-Martin jí to nezapomene, monsieur Henri.

HOSTINSKÝ *rozladěně* · Konejte raději vy svou povinnost a složte bedny. Pokládám to za štěstí, že celá věc je vyřízena. Jsem přesvědčen, že se pan hauptmann po Simoně nebude dlouho shánět. A teď do práce! Nic jiného teď naše ubohá Francie nepotřebuje! *Odejde.*

GEORGES · Obecné ulhčení: Simona je pryč!

MAURICE · A s patriotismem nebo něčím podobným to nemělo vůbec nic společného! To by bylo nepřijemné. „Němci nejsou lidožrouti.“ Chystali se právě udělat gesto, chtěli Němcům vydat benzín, který ukryli před vlastní armádou, a vtom se do toho začne míchat luza a projevuje patriotismus.

Vraty vchází do dvora starosta. Je bledý a cestou do hostince neodpovídá na pozdravy.

STAROSTA *se otočí* · Jsou na chodbě před pokoji madame Soupeau stráže?

TATÍK GUSTAV · Ne, monsieur Chavez. *Starosta zmizí.*

TATÍK GUSTAV · Přichází asi proto, že Němci žádali, aby byla vyklizena tělocvična. Jestli to nežádala madame Soupeau!

ROBERT · Takhle vypadá nová kázeň a nový pořádek!

TATÍK GUSTAV · Pokud jde o Simonu, Maurici: udělali z toho obyčejné zhárství, aby pojišťovna uhradila škodu. Na tohle oni jen tak nezapomenou.

Simona vchází vraty mezi dvěma německými vojáky s nasazenými bodáky.

GEORGES · Simono! Co se stalo?

SIMONA *se zastaví, velmi blédá* · Byla jsem ještě v tělocvičně.

ROBERT · Nemusíš se bát, Němci ti nic neudělají.

SIMONA · Včera večer při výslechu říkali, že budu vydána francouzským úřadům, Roberte.

GEORGES · Pročpak jsi utekla? *Simona neodpoví. Vojáci jí strčí do hostince.*

MAURICE · Zdá se, že celá věc pro Němce ještě není vyřízena. Monsieur Henri se mylí.

Vraty vcházejí manželé Machardovi—Machard v uniformě obecního sluhu.

PANÍ MACHARDOVÁ · Už ji sem přivedli? Je to strašné. Pan Machard je celý bez sebe. Nejen proto, že je právě splatný pacht. S čím se pan Machard především nedovede vyrovnat, je hanba, kterou mu způsobila. Já věděla, že to jednou takhle dopadne, to věčné ležení v knihách ji pobláznilo. A dnes ráno o sedmé někdo klepe a Němci stojí ve dvoře. „Messieurs,“ povídám, „jestli dceru nemůžete najít, tak si něco udělala. Ať už cihelnu zapálila nebo ne, byla by hostinec nikdy neopustila. Už kvůli bratrovi ne.“

Z hostince vychází hostinský.

HOSTINSKÝ · Paní Machardová, těch obtíží je trochu moc! Sto tisíc franků mě stála. A co přitom zkusily mé nervy, ani nepočítám.

Z hostince přichází paní Soupeauová. Drží Simonu pevně za ruku a vede váhající děvče přes dvůr ke kůlně se zásobami. Za ní starosta a kapitán. Všichni čtyři vejdou do kůlny. Ti na dvoře udiveně přihlížejí.

STAROSTA *vcházejí* · Macharde, zajděte do tělocvičny a postarejte se, aby evakuace proběhla v klidu. Rekněte, že Němci místnosti potřebují. *Zmizí v kůlně.*

PANÍ MACHARDOVÁ · Ano, pane starosto.

Oba manželé důstojně odcházejí.

ROBERT · Co s ní chtějí dělat v kůlně? Co se s ní stane, monsieur Henri?

HOSTINSKÝ · Neptejte se mě tolik. Spočívá na nás nesmírná odpovědnost. Jediný špatný krok, a hostinec je v trapu.

PANÍ SOUPEAUOVÁ *se vrací se Simonou z kůlny, za ní starosta a kapitán* · Pane starosto, myslím, že jsem vás teď na vlastní oči přesvědčila, že nechala sklepy se zásobami otevřené, ač tam mimo jiné byla značková vína v hodnotě padesáti tisíc franků. Kolik se přitom ještě ztratilo beden, mohu jen hádat. Aby mě oklamala, odevzdala mi ve vaší přítomnosti klíče. *Obrátí se k Simoně.* Simono, doslechla jsem se, že jsi sama odtáhla plné koše potravin do tělocvičny. Kolik jsi za ně dostala? Kde jsou peníze?

SIMONA · Nic jsem za ně nepřijala, madame.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Nelži. Staly se i jiné věci. Toho rána, kdy monsieur Henri odjížděl, byl luzou atakován, poněvadž někdo rozšířil pověst, že mají odtud odjet auta. Rozšířila ty tu pověst?

SIMONA · Řekla jsem to panu starostovi, madame.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Kdo byl ještě v starostově místnosti, když jsi mu to řekla? Uprchlíci?

SIMONA · Myslím, že ano.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Tak, ty myslíš, že ano. A když se pak luza tady objevila, co jsi jim poradila, aby udělali se zásobami hostince, v němž jsi byla zaměstnána? *Simona nechápe.* Poradila jsi jim, aby si vzali, co se jim zachce, nebo jsi jim to neporadila?

SIMONA · Už se nepamatuji, madame.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Tak—

STAROSTA · Co tím vším vlastně sledujete, madame?

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Kdo z těch zásob dostal první, Simono? Správně, tví rodiče. Nabrali si pořádně.

ROBERT · To je vrchol. *K paní Soupeauové.* Sama jste Machardovým vnutila konzervy.

GEORGES *současně* · Vždyť jste sama dala panu starostovi zásoby k dispozici.

STAROSTA · To jste udělala, madame.

PANÍ SOUPEAUOVÁ *se nedá vyrušit; Simoně* · Byla jsi prostořeká a neupřímná, chovala ses svévolně. Proto jsem tě propustila. Odešlaš, jak jsem ti poručila?

SIMONA · Ne, madame.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Místo toho ses tady potulovala a nakonec ses za propuštění pomstila tím, žeš zapálila cihelnu. Je to tak?

SIMONA *vzrušeně* · Vždyť jsem to udělala kvůli Němcům.

ROBERT · Celý Saint-Martin to ví.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Tak, kvůli Němcům? Kdopak ti řekl, že se Němci dovědí o benzínu?

SIMONA · Slyšela jsem, jak to pan kapitán říká panu starostovi.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Ach tak, tys slyšela, že chceme benzín přihlásit?

SIMONA · Pan kapitán si to přál.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Tak tys benzín zapálila čistě proto, abychom jej nemohli odevzdat. To jsem chtěla vědět.

SIMONA *zoufale* · Udělala jsem to proto, aby se ho nezmocnil nepřítel! Na náměstí před radnicí stály tři tanky.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · A to byl nepřítel? Nebo snad jim byl někdo jiný?

Ve vratech se objeví dvě řeholnice, provázené městským strážníkem.

STAROSTA · Co tady chceš, Jules?

STRAŽNÍK · Dámy jsou z řádu svaté Uršuly.
KAPITÁN · Zatelefonoval jsem jim vaším jménem, Chavezí. *Sestrám.* Dámy, tady je Machardová.

STAROSTA · Co si to dovolujete?

KAPITÁN · Monsieur Chavezí, snad nechcete, aby se Machardová i nadále tady potloukala? *Ostře.* Naši hosté mají přinejmenším právo žádat, aby obec Saint-Martin byla zbavena elementů, které představují obecné nebezpečí. Zdá se, že jste projev ctihodného maršála rádně neprostudoval. Francie bude procházet obdobím mnohých nebezpečností. Je na nás, abychom vzpurnost, která je tak nakažlivá, vyhubili v zárodku. Jeden takový požár v Saint-Martin stačí, Chavezí.

MAURICE · Ach tak, my tu špinavou práci máme udělat za Němce. A my se do ní pustíme s radostí, co?

PANÍ SOUPEAUOVÁ *chladně.* Je samozřejmé, že si k převozu Machardové vyžádám souhlas státního návladnictví v Toursu. Simona zapálila cihelnu, majetek hostince, a to z nízkých sobeckých důvodů.

GEORGES · Simona, a sobecké důvody!

STAROSTA *otřesen.* Chcete to dítě zničit?

ROBERT *hrozí.* Kdo je tu pomstychtivý?

HOSTINSKÝ · Roberte, nezačínajte znovu. Je nezletilá. Bude svěřena péči sester, nic víc.

MAURICE *zděšen.* Těm sadistkám od Svaté Uršuly?

SIMONA *vykřikne.* Ne!

STAROSTA · Vy chcete Simonu strčit do ústava choremýslných? Do té duševní mučírny, do toho pekla! Víte, že ji tím odsoudíte k jisté smrti?

MAURICE *ukáže na ony brutální dámy.* Jen si ty dámy prohlédněte.

Tudže řeholnic zůstávají nepohnuté jako masky.

GEORGES · To jste ji raději měli nechat opravit od Němců.

SIMONA *proší o pomoc.* To je tam, kde nakopec lidé dostávají ty velké hlavy a kde jim sliny tečou z úst, pane starosto. Tam člověka přivazují.

STAROSTA *hlasitě.* Madame Soupeau, při přelíčení v Toursu jako svědek řeknu, jaké skutečné pohnutky to dítě vedly. Buď klidná, Simono, každý ví, žeš jednala z pohnutí čestných.

PANÍ SOUPEAUOVÁ *vybuchne.* Ach tak! Malá žhárka národní hrdinkou: to je váš plán? Francie zachráněna: Francie hoří. Tady německé tanky a tady Simona Machardová, dcera nádeníka.

KAPITÁN · Vaše minulost, monsieur Chavezí, není taková, aby soudcové nové Francie přikládali vaši svědecké výpovědi valný význam. Cesta do Toursu se ostatně pro lidi vašeho druhu stala dosti nejistou.

MAURICE *hoře.* Teď je to venku. Chtějí zbavit Saint-Martin podezření, že v něm ještě žijí francouzští občané.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Francouzští občané? *Chytne Simonu a zatřese jí.* Snad nás ty nebudeš chtít učit vlastenectví? Soupeauovi mají tenhle hostinec už po dvě stě let. *Všem.* Chcete vidět vlastence? *Ukáže na kapitána.* Tady stojí. Jsme naprosto schopni rozhodnout sami, kdy je války třeba a kdy je lepší mír. Chcete něco pro Francii udělat? Dobře. Francie, to jsme my, jasno?

KAPITÁN · Rozčilujete se, Marie. — Nechte už konečně Machardovou odvést, pane starosto.

STAROSTA · Já? Podle všeho jste moc tady převzal vy. *Chystá se odejít.*

SIMONA *ve strachu.* Neodcházejte, pane starosto!

STAROSTA *bezmocně.* Hlavu vzhůru, Simono! *Zlomen odklopýtá.*

PANÍ SOUPEAUOVÁ *do ticha kapitánovi.* Udělejte té osudě konec, Honoré!

KAPITÁN *strážníkovi.* Přejímám odpovědnost. *Strážník se zmocní Simony.*

SIMONA *tiše, v nejvyšším strachu.* K Svaté Uršule ne!

ROBERT · To je ale svihárna! *Chce se vrhnout na strážníka.*

MAURICE *jej zadrží.* Nedělej hlouposti, Roberte. Nemůžeme jí už pomoci. Mají své policajty a pak také Němce. Chudák Simonka, nepřátel je příliš mnoho.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Simono, dojdi si pro věci.

Simona se ohlédne, její přátelé zmlknou a hledí k zemi. Simona odchází s vyděšenou tváří do kálny.

PANÍ SOUPEAUOVÁ *z polu personálu, klidně, jakoby na vysvětlenou.* To dítě je vzpurné a není schopno podrobit se jakékoli autoritě. Je proto naší smutnou povinností, abychom ji ke kázni a pořádku vychovali. *Simona se vrací s nepatrným kufírkem, zástěru nese přes ruku. Odevzdá ji paní Soupeauové.*

PANÍ SOUPEAUOVÁ · A teď otevři kufír, abychom se podívali, co všechno bereš s sebou.

HOSTINSKÝ · Je to nutné, maman?

Jedna z řeholnic již kufírek otevřela. Vyjme Simoninu knihu.

SIMONA · Tu knížku mi nechte!

Řeholnice odevzdá knížku paní Soupeauové.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Patří hostinci.

HOSTINSKÝ · Tu knížku jsem jí dal.

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Nebyla jí nic platná. *Simoně.* Simono, rozluč se s personálem.

SIMONA · Sbohem, monsieur Georgesí.

GEORGES · Budeš mít dost odvahy, Simono?

SIMONA · Jistě, monsieur Georgesí.

MAURICE · Hleď, ať zůstaneš zdráva.

SIMONA · Ano, Maurici.

GEORGES · Nikdy na sestřenku nezapomenu.

Simona se naň usměje. Hledí na střechu garáže. Světlo řídne. Spustí hudba a zvěstuje příchod anděla. Simona hledí na střechu garáže, spatří tam anděla.

ANDEĽ ·

Dcero Francie, kdo by se bál?

Pomine každý, kdo proti vám stál.

Ruka zla a násilí

záhy už pod zemí ztlí.

Kam odvěčou tě, jedno je,

všude Francie ožije.

Nebe nad ní už se dní,

přijde její vzkříšení.

Anděl zmizí, zase plně světlo. Řeholnice uchopí Simonu za paže. Simona políbí Maurice a Roberta a řeholnice ji odvedou. Všichni mlčky přihlížejí.

SIMONA *ve vratech, zoufale se brání.* Ne, ne! Nepůjdu! Tak mi přece pomozte! Ne do toho ústavu! André! André! *Odolekou ji.*

PANÍ SOUPEAUOVÁ · Mé kapky, Henri.
HOSTINSKÝ *nevládně.* Maurici, Roberte, tatíku Gustave, do práce! Nezapomínejte, že je teď mír.

Hostinský a kapitán odvádějí paní Soupeauovou do hostince. Maurice a Robert odcházejí vraty. Tatík Gustav si přikutá na dvůr pneumatiku, aby ji spravil. Georges zkouší pohnout chromou paži. Nebe rudne. Tatík Gustav na to upozorní Georgese. Z hostince se vyřítí hostinský.

HOSTINSKÝ · Maurici, Roberte! Ihned zjištěte, co to hoří. *Odejde.*

TATÍK GUSTAV · Musí to být tělocvična. Uprchlíci! Zdá se, že se něčemu přiučili.

GEORGES · Vůz ještě nemohl dojet ke Svaté Uršule. Simona tedy oheň z vozu uvidí.

ŠVEJK ZA DRUHE SVĚTOVÉ VÁLKY

První vydání 1918
Druhé vydání 1920
Třetí vydání 1922
Čtyřetí vydání 1924
Páté vydání 1926
Šesté vydání 1928
Sedmé vydání 1930
Osmé vydání 1932
Deváté vydání 1934
Desáté vydání 1936
Jedácté vydání 1938
Dvanácté vydání 1940
Třinácté vydání 1942
Čtrnácté vydání 1944
Patenácté vydání 1946
Šestnácté vydání 1948
Sedmnácté vydání 1950
Osmnácté vydání 1952
Devatenácté vydání 1954
Dvadesáté vydání 1956
Dvadesát první vydání 1958
Dvadesát druhé vydání 1960
Dvadesát třetí vydání 1962
Dvadesát čtvrté vydání 1964
Dvadesát páté vydání 1966
Dvadesát šesté vydání 1968
Dvadesát sedmé vydání 1970
Dvadesát osmé vydání 1972
Dvadesát deváté vydání 1974
Dvadesát desáté vydání 1976
Dvadesát jedené vydání 1978
Dvadesát dvaé vydání 1980
Dvadesát třié vydání 1982
Dvadesát čtyré vydání 1984
Dvadesát páté vydání 1986
Dvadesát šesté vydání 1988
Dvadesát sedmé vydání 1990
Dvadesát osmé vydání 1992
Dvadesát deváté vydání 1994
Dvadesát desáté vydání 1996
Dvadesát jedené vydání 1998
Dvadesát dvaé vydání 2000
Dvadesát třié vydání 2002
Dvadesát čtyré vydání 2004
Dvadesát páté vydání 2006
Dvadesát šesté vydání 2008
Dvadesát sedmé vydání 2010
Dvadesát osmé vydání 2012
Dvadesát deváté vydání 2014
Dvadesát desáté vydání 2016
Dvadesát jedené vydání 2018
Dvadesát dvaé vydání 2020
Dvadesát třié vydání 2022
Dvadesát čtyré vydání 2024
Dvadesát páté vydání 2026
Dvadesát šesté vydání 2028
Dvadesát sedmé vydání 2030

Hlavní úloha: Hans B. B.

Předehra ve vyšších sférách

Válečná hudba. Hitler, Göring, Goebbels a Himmler kolem glóbusu. Všichni v nadživotní velikosti, až na Goebbelse, který je menší než ve skutečnosti.

HITLER ·

Páni stoupenci a soukmenovci, nyní, když Německo mělo to štěstí, že jsem je podrobil železnou pěstí, přistoupit mohu k tomu, abych podrobil si celý svět, přičemž dle mého mínění jen na tancích, letadlech a dobrých nervech bude záležet.

Položit ruku na glóbus. Objeví se na něm krvavá skvrna. Göring, Goebbels a Himmler zvolají „Heil“.

Leč, milý šéfe policie a SS, abych nezapomněl, na otázku mi odpověz:

Jak vlastně dívají se na mne drobní občané?

A to nejenom u nás, ne, nýbrž i v Rakousích a v Céeser pro mne za mne

(jak se ty země jmenovaly, je bezvýznamné),

jdete lidsemnou — čímá mě dokoncerád? Pomohl by mi v nouzi — nebo by mě nechal na holičkách snad?

Jak hledí na mne, jenž zvládám umění státnické, řečnické, stavitelské, válečné a co já vím —

zkrátka, jak ke mně vzhlíží?

HIMMLER · S nadšením.

HITLER ·

Je obětavý, věrný a ochotný vzdát se i svého jmění, výsledků své práce,

což potřebuji pro svou válku? Neboť ač všechno znám, jsem konec konců přec jen člověk...

HIMMLER · To popírám.

HITLER · Chci doufat. Tot i moje víra.

Když mě má chronická nespavost týrá, ptám se: jaký vztah ke mně mají drobní občané celé Evropy?

HIMMLER ·

Můj Vůdče, zčásti vás zbožňují, jak každý pochopí,

zčásti vás milují láskou pevnější nad email,

zčásti něžně jak milenku, zrovna jak v celém Německu!

GÖRING, GOEBBELS, HIMMLER · Heil!

■

1.

V hospodě „U Kalicha“ sedí Švejk s Balounem a popřávají si po ránu doušek. Hospodská, paní Anna Kopeccká, obsluhuje opilého esesáka. U výčepu sedí mladý Procházka.

PANÍ KOPECKÁ · Máte pět plzní a šestou bych vám radši už nedala, nejste na to zvyklej.

ESESÁK · Nařizuju vám, abyste mi nalila ještě jednu. Vy víte, co to znamená. Jestli budete rozumná a dokážete držet jazyk za zuby, povím vám tajemství. Nebude vás to mrzet.

PANÍ KOPECKÁ · Nestojím vo to. Už vám nenaleju, abyste to svý tajemství nevyzradil. Mohla bych z toho mít jedině malér.

ESESÁK · To je od vás moudré, moc vám to doporučuju. Kdo totiž to tajemství zná, toho zastřelí. V Mnichově spáchali na Adolfa atentát. Moc nescházelo a bylo po něm.

PANÍ KOPECKÁ · Nechte si ty řeči. Máte v hlavě.

ŠVEJK *přivítivě od sousedního stolu* · Vo kterého Adolfa má přitom jít? Znáš dva. Jeden byl příručím u drogisty Průši a je teď v koncentráku, poněvadž chtěl prodávat koncentrované solné louh jen Čechům, a pak znám ještě Adolfa Kokošku, toho, co sbírá psí lejna a je taky v koncentráku, poněvadž se prej měl vyslovit v tom smyslu, že lejno vod anglického buldoka je nejlepší. Ani jednoho z nich není škoda.

ESESÁK *se zvedne a zasalutuje* · Heil Hitler!

ŠVEJK *povstane rovněž a zasalutuje* · Hajitla!

ESESÁK *všhrůžně* · Máte snad námitky?

ŠVEJK · Rozkaz, pane eses, nemám.

PANÍ KOPECKÁ *přichází s pivem* · Tady máte tu plzeň, teď už na tom nesejde. Ale koukejte klidně sedět a neprozrazujte už žádný tajemství toho vašeho fýrera, když na ně nikdo není zvědavý. Tady se politika pěstovat nebude. Když někdo přijde a vobjedná pivo, tak mu naleju, ale tím to končí.

MLADÝ PROCHÁZKA *když se Kopecká vrací k výčepu* · Proč lidem nedopřejete trochu zábavy, paní Anno?

PANÍ KOPECKÁ · Poněvadž by mi náckové „Kalich“ zavřeli, pane Procházkó.

ŠVEJK *zase usedl* · Kdyby byli udělali atentát na Hitlera, tak se poved.

PANÍ KOPECKÁ · Vy buďte taky zticha, pane Švejk. Vám do toho nic není.

ŠVEJK · Jestli se to stalo, tak možná proto, že je furt míň brambor. To lidi špatně snášejí. Vinnej je jedině ten pořádek. Všecko je na přiděl, pro pořádek je na každěj svazček petržele zvláštní oustřížek na potravinových lístkách. Slyšel jsem povídat, že Hitler zaved větší pořádek, než se mysliło, že je v lidskejch silách. Kde je všeho dost, tam žádněj pořádek nepotřebuje bejt. Proč? Když se mi třeba povede

prodat jezevčíka, tak mám po kapsách koruny, desetníky a pětníky, všecko pomíchaný. Když jsem ale švorcovej a mám v kapse možná jenom jedinou korunu a jedinej desetník, tak jakopak nepořádek? V Itálii neměly vlaky už zpoždění, jak přišel Mussolini. Už na něj udělali takovejch sedm vosum atentátů.

PANÍ KOPECKÁ · Neblbněte a hleďte si piva. Jestli se něco stalo, tak to vodnesem všichni.

ŠVEJK · Co mi nejde do hlavy, Baloune, je to, že po takový zprávě vššš hlavu. To jseš dnes v Praze zaručeně řidkej případ.

BALOUN · Vono se to řekne, že je v takový válce jídla čím dál tím míň, ale já se pořádně nenajed vod loňskýho Božího těla. Přes všecky ty potravinový lístky a dvě deka masa tejdně. *Míň esesáka*. Těmhle to může bejt jedno, jen se podívej, jak jsou vykrmený. Musím na něm trochu vyzvídat. *Zajde za esesákem*. Co jste měl k vobědu, jestli se smím zeptat, pane soused? Že máte takovou žizeň. Sázím krk, že to bylo něco pepřenýho, nebo že by guláš?

ESESÁK · Do toho vám nic není, to je vojenské tajemství. Sekanou.

BALOUN · S vomáčkou. Bylo k tomu trošku čerstvý zeleniny? Nechci, abyste něco vyzrazoval, ale jestli to byla kapusta, byla dobře rozemletá? Na tom moc záleží. Jo, jo, jednou jsem jed sekanou u „Černýho koně“ v Budějovicích — bylo to, s prominutím, ještě před Hitlerem — ale ta vám byla lepší než u Fleků.

PANÍ KOPECKÁ *Švejkovi* · Nemůžete toho Balouna nějak dostat vod toho esesáka? Včera se pana Bretschneidera vod gestapa vyptával tak dlouho na porce u vermachtu, že moc nescházelo a byli by ho zatkli jako špióna. Divím se vostatně, že tady dneska ještě není.

ŠVEJK · To se nedá nic dělat. Jídlo je Balounova slabost.

BALOUN *esesákovi* · Nevíte, jestli Němci přibírají dobrovolníky pro ruský tažení taky v Praze a jestli dostávají stejně velký porce? Nebo se to jenom tak povídá?

PANÍ KOPECKÁ · Pane Baloun, neovbtěžujte toho pána, je tady privátně. Měl byste se jako Čech stydět dávat mu takový otázky.

BALOUN *vědom si viny* · Nic zlýho tím nemyslím. Jinak bych se tak nevinně neptal. Víím, jak vo tom smejšlíte, paní Kopecká.

PANÍ KOPECKÁ · Jakýpak smejšlení, jsem hostinská. Jde mi jedině vo to, aby se hosti chovali slušně, pane Baloun. A s váma je potíží.

ESESÁK · Chcete se přihlásit dobrovolně?

BALOUN · Chtěl jsem se jen tak zeptat.

ESESÁK · Jestli máte zájem, dovedu vás do náborové kanceláře. Pokud jde o menáž, je výborná. Ukrajina se stane obilnicí Třetí říše. Když jsme byli v Holandsku, posílal jsem domů tolik balíčků, že se z nich dostalo i na tetu, kterou nemůžu ani cejtít. Hajitlo.

BALOUN *povstane rovněž* · Heil Hitler.

ŠVEJK *který přistoupil* · Neříkej „Heil Hitler“, ale „Hajitlo“, jako tady ten pán, kterej to musí znát. Tím ukazuješ, že jseš na to zvyklej a že takhle zdravíš i ve spaní, doma.

PANÍ KOPECKÁ *postaví před esesáka kořalku* · Vypijte ještě tohle.

ESESÁK *obejme Balouna* · Ty se tedy chceš dobrovolně účastnit našeho tažení proti bolševíkům, to slyším rád. Jseš sice česká svině, ale rozumná. Zajdu s tebou do náborové kanceláře.

PANÍ KOPECKÁ *ho nutí, aby si zase sedl* · Vypijte si tu slivovičku, uklidní vás. *Balounovi*. Mám sto chutí vás vyhodit. Ne-

máte v těle trochu cti. To všecko dělá ta vaše nezřízená žravost. Znáte písničku, co se teď zpívá? Zazpívám vám ji, máte teprve dvě piva, tak byste měl mít rozum ještě pohromadě.

Zpívá „Píseň o ženě nacistického vojáka“.

CO DOSTALA ŽENA VOJÁKA?

Co dostala žena vojáka z Prahy zlaté, staleté?
Z Prahy dostala boty s podpatky.
Pozdrav přesladký, boty s podpatky dostala z Prahy staleté.

Co dostala žena vojáka z Varšavy, města nad Vislou?
Z Varšavy dostala košilkou.
Pestrou nadílku, polskou košilkou dostala z města nad Vislou.

Co dostala žena vojáka z Osla, tam nad sundem?
Z Osla dostala krásný nákrčník.
Srdečný dík! Krásný nákrčník dostala z Osla nad sundem.

Co dostala žena vojáka z žirného města Utrechtu?
Z Utrechtu dostala klobouček.
Kdo by to řek, holandský klobouček dostala z města Utrechtu.

Co dostala žena vojáka z Bruselu v zemi belgické?
Z Bruselu dostala krajkové šaty.
Koho neuchvátí! Krajkové šaty dostala ze země belgické.

Co dostala žena vojáka tam z města světél, z Paříže?
Z Paříže dostala jemné hedvábí.

Každého přivábí! Jemné hedvábí dostala z Paříže.

Co dostala žena vojáka z přístavu v horké Libyi? Z Libye dostala plno cetek. Amuletek a plno cetek dostala z přístavu v Libyi.

Co dostala žena vojáka tam z plání na Rusi? Z těch plání dostala závoj vdoví, vhodný pro hřbitovy. Závoj vdoví dostala z plání na Rusi.

Esesák na konci každé sloky vítězoslavně přikyvuje, před poslední mu však hlava klesne na stůl, poněvadž je teď úplně opilý.

ŠVEJK · Moc hezká písnička. *Balounovi*. Je z ní vidět, že si to člověk má dvakrát rozmyslet, než se do něčeho neuváženého pustí. Ať tě ani nenapadne táhnout kvůli velkým přidělům s Hitlerem do Ruska, abys tam nakonec zmrz, ty vole.

BALOUN *písni otřesen si položil hlavu na lokte a vzlyká* · Jéžíši Kriste, kam mě ta moje žravost ještě zavede? Musíte se mnou něco podniknout, nebo zpustnu docela. S prázdným žaludkem už dlouho nedokážu zůstat dobřej Čech.

ŠVEJK · Kdybys vodpřisáhl při Svatej Panně, že se nikdá ze žravosti dobrovolně nepřihlásíš, tak bys to vydržel. *Paní Kopecské*. Je nábožnej. Ale vodpřisáhl bys to? Ne.

BALOUN · Nemůžu něco vodpřisáhnout jen tak pro nic za nic, to by nebyla žádná švanda.

PANÍ KOPECKÁ · Je to s váma strašný. Jste přece dospělej člověk.

BALOUN · Ale slabej.

ŠVEJK · Kdybysme mohli před tebe postavit talíř s vepřovou, „na, nažer se, chlape

zpustlá, ale vodpřisáhní, že zůstaneš dobřej Čech“, tak bys to vodpřisáhl, jak tě znám; totiž, kdyby člověk přitom talíř nepustil z ruky a hned ho zase vodtáh, jak bys to nevodpřisáhl. Jedině tak by se s tebou něco svedlo.

BALOUN · To je pravda, talíř by se nesměl pustit z ruky.

ŠVEJK · A dodržel bys to jedinej, kdybys přitom poklek a vodpřisáhl to na bibli a přede všema. Je to tak?

Baloun přikývne.

PANÍ KOPECKÁ · Dostávám chuť to zkusit. *Zajde za mladým Procházkou.*

MLADÝ PROCHÁZKA · Stačí, když vás slyším zpívat, a mám se co držet.

PANÍ KOPECKÁ *roztržitě* · Proč?

MLADÝ PROCHÁZKA · Láska.

PANÍ KOPECKÁ · Vodkudpak víte, že to je láska a že nejde jenom vo chvílkový rozpoložení?

MLADÝ PROCHÁZKA · Paní Anno, vím to. Včera jsem zákaznici zabalil místo řízku kabelku a měl jsem s otcem mrzutost, že jsem myšlenkami pořád u vás. A po ránu mě pobolívá hlava. Je to láska.

PANÍ KOPECKÁ · Záleží pak vždycky ještě na tom, jak je silná, nemyslíte?

MLADÝ PROCHÁZKA · Co tím chcete říct, paní Anno?

PANÍ KOPECKÁ · Co tím chci říct? Že pak vždycky ještě záleží na tom, zač by ta láska stála? Možná, že jenom za suchý z nosu, jak se už často pozdějc ukázalo.

MLADÝ PROCHÁZKA · Paní Anno, prosím vás, nevráždějte mi takovým chladným vobviněním nuž do srdce. Takový vobvinění vodmítám. Stačí zkusit, aby se ukázalo, zač by stála. Ale to vy právě nechcete.

PANÍ KOPECKÁ · Ptám se v duchu, jestli by vám kupříkladu stála za kilo uzennyho.

MLADÝ PROCHÁZKA · Paní Anno, jak

můžete v takový chvíli přijít s něčím tak vobyčejným!

PANÍ KOPECKÁ *odvrátí se, aby spočetla láhve* · No tak vidíte! Už jsem toho chtěla moc.

MLADÝ PROCHÁZKA *vrčí hlavou* · Zase vám nerozumím. Jsme jako lodě, co se potkávají v noci, paní Anno.

BALOUN · Nezačalo to u mě až touhle válkou.

Ta moje žravost je nemoc starýho data. Kvůli ní se sestra, u který jsem bydlel, jednou vypravila s dětma do Klokot. Ale ani to nepomohlo. Sestra se s nima vrátila z pouti a rovnou začala počítat slepice. Jedna nebo dvě scházely. Nemoh jsem si prostě pomoci, věděl jsem, že jich je v hospodářství kvůli vejším třeba. Ale jak jsem vyšel na dvůr, ne a ne voči vod nich vodtrhnout a v břiše mi kručí jako ve starých varhanách. A za hodinu, když slepice byla voškubaná, bylo i mně hej. Je to se mnou asi marný.

MLADÝ PROCHÁZKA · Myslela jste to vážně?

PANÍ KOPECKÁ · Docela.

MLADÝ PROCHÁZKA · Paní Anno, kdy to kilo chcete? Zejtra?

PANÍ KOPECKÁ · Nejste moc lehkovážnej při tom slibování? Musel byste to vzít z krámu pana otce tak, aby to nevěděl, a bez lístků na maso; a tomu se teď říká černej obchod. Trestá se to zastřelením, když se na to přijde.

MLADÝ PROCHÁZKA · Myslíte vopravdu, že bych se pro vás nedal zastřelit, kdybych věděl, že tím u vás něco dokážu?

Švejk a Baloun rozmluvu sledovali.

ŠVEJK *uznane* · Takhle má zamilovanej člověk vypadat. V Plzni se jeden mládenec kvůli vdově, co už ani nebyla z nejmladších, voběsil ve stodole na trámu, a sice jedinej proto, že při řeči utrousila, že jí nechce nic udělat kvůli. A „U medvídků“ si je-

den host na záchodě vtevřel žíly, poněvadž číšnice nalila jinýmu lepší míru. A měl přitom rodinu. A vo nákej den pozdějc skočili dva pro ženskou z Karlova mostu, ale to bylo kvůli jejím penězům. Byla prej majetná.

PANÍ KOPECKÁ · Musím jako ženská přiznat, pane Procházkó, že něco takovýho se stane zřídka.

MLADÝ PROCHÁZKA · To bych řek! Přinesu maso zejtra v poledne, to snad stačí.

PANÍ KOPECKÁ · Nerada bych, abyste se vystavoval nebezpečí, ale jde vo dobrou věc a nejde vo mě. Sám jste slyšel, že pan Baloun musí dostat pořádný masitý jídlo, aby nepřišel na špatný myšlenky.

MLADÝ PROCHÁZKA · Vy teda nechcete, abych se vystavoval nebezpečí. To vám jenom tak vyklouzlo, že? Není vám jedno, jestli mě zastřelejí. Jen to teď, propána, neberte zpátky, ať nejsem nešťastnej. Paní Anno, je to hotový. Můžete s tím uzennyým počítat, i kdybych měl na to krkem doplatit.

PANÍ KOPECKÁ · Zejtra v poledne sem, pane Baloun, přijďte. Nic vám neslibuju, ale jestli mě všechno neklame, tak byste moh dostat najíst.

BALOUN · Kdybych dostal ještě aspoň jednou pořádně najíst, tak by se mi snad všechny špatný myšlenky z hlavy vykourily. Ale nebudu se těšit, dokud jídlo nebude stát přede mnou. Dočkal jsem se už leccjakýho zklamání.

ŠVEJK *dváje se směrem k esesákovi* · Myslím, že si na to už nevzpomene, až se vzbudí, je namol. *Křičt mu do ucha*. Ať žije Moskva! *Když se esesák nepohne*. To je nejlepší znamení, že není při smyslech, jinak by z nás nadělal guláš. Dostávají totiž při takových řečech vždycky špundus. *Vstoupil agent gestapa Bretschneider*.

BRETSCHNEIDER · Kdo dostává špundus?

ŠVEJK *rozhodně* · Esesáci. Pojdte si k nám sednout, pane Bretschneider. Paní Kopecká, pro toho pána jednu plzeň, dělá se dneska horko.

BRETSCHNEIDER · A z čeho podle vás dostávají špundus?

ŠVEJK · Že nejsou dost vostrážiti a že jim ujdou náky ty velezrádný řeči nebo co já vím. Ale možná, že si tady chcete v klidu přečíst noviny a já vás ruším.

BRETSCHNEIDER *usedne s novinami* · Když někdo něco zajímavého vykládá, tak mě to neruší. Paní Kopecká, vy jste dnes zase jako kytka.

PANÍ KOPECKÁ *postaví před něho pivo* · Já vím, ale podzimní.

MLADÝ PROCHÁZKA *když se vrátila za výčep* · Já bych mu na vašem místě takový řeči netrpěl.

BRETSCHNEIDER *rozloží noviny* · Zvláštní vydání. V jednom mnichovském pivovaru spáchali na führera atentát. Co tomu říkáte?

ŠVEJK · Trápil se dlouho?

BRETSCHNEIDER · Nebyl zraněn, poněvadž bomba vybuchla pozdě.

ŠVEJK · Šlo asi vo nějakou lacinou. Dneska se všecko dělá na běžícím pásu, a pak se diví, že to za nic nestojí. Proč? Poněvadž se ty věci nedělají s láskou, jako dřív, když se to dělalo rukama. No řekněte, nemám pravdu? Že si ale ani pro takovouhle příležitost neobstarají lepší bombu, to je zase z jejich strany nevodpovědnost. V Českým Krumlově jsem znal řezníka...

BRETSCHNEIDER *jej přeruší* · Tomu říkáte neodpovědnost, když führer málem zahyne?

ŠVEJK · Vejrazy jako „málem“ bejvají klam-

ný, pane Bretschneider. V osmatřicátým, když nás v Mnichově prodali, tak jsme málem vedli válku, ale potom jsme málem vo všecko přišli, jak jsme zkrotli. A už za první světový vojny vyhrálo Rakousko málem nad Srbskem a Německo nad Francií. Na žádný „málem“ se nedá spo-lehnout.

BRETSCHNEIDER · Mluvte dál, je to zajímavé. Máte zajímavé hosty, paní Ko-pecká. Hosty politicky velmi verzírované.

PANÍ KOPECKÁ · Jeden host jako druhý. Pro nás živnostníky politika není. A vám, pane Bretschneider, bych byla vděčná, kdybyste mý stálý hosty nesváděl k politicejm vejrokům jen proto, abyste je pak moh zatknout. A pro vás, pane Švejk, platí: Zaplat pivo, sed na zadku a žvaň si, co chceš. Ale teď jste, pane Švejk, za ta dvě piva toho našvanil akorát dost.

BRETSCHNEIDER · Mám za to, že byste to ani za zvlášť velkou ztrátu pro protektorát nepokládal, kdyby byl führer mrtev.

ŠVEJK · Ztráta by to byla, to se nedá popřít. Dokonce strašlivá. Takovej Hitler se nedá nahradit lečjakým pitomou. Kdekdo na něj nadává. Ani se nedivím, že mu ukládají vo život.

BRETSCHNEIDER *nadějně* · Jak to myslíte?

ŠVEJK *živě* · Největší hlavouni jsou vždycky u vobyčejného lidu špatně v kursu, jak jednou napsal redaktor z „Našich luhů a hájů“. Proč? Poněvadž jim nerozumí a poněvadž mu připadá všecko zbytečný, dokonce i hrdinství. Malej člověk na velkou dobu sere. Tomu stačí, když si vobčas může zaskočít do hospody a dát si guláš před spaním. A jakpak by taková pakáž takovýho státníka nenaštvala. Chudáček se morduje, aby se národ dostal do čítanek, a voni takhle. Takovému hlavounovi bejvá prostej člověk jenom koulí na

noze. Je to stejný, jako kdybyste Balounovi s jeho apetytem dali k večeři jedinej párek, k ničemu to není. Nechtěl bych slyšet, jak nám hlavouni nadávají, když jsou mezi sebou.

BRETSCHNEIDER · Zastáváte snad názor, že německý národ nestojí za fűhremem, nýbrž že reptá?

PANÍ KOPECKÁ · Páni, prosím vás, mluvte vo něčem jiným, nemá to smysl, doba je moc vážná.

ŠVEJK *si pořádně lokne piva* · Německý národ stojí za fűrerem, pane Bretschneider, to je jednou jistý. Je to tak, jak to řek rajchsmaršál Göring: „Fűrerovi člověk neporozumí vždycky rovnou, na to je moc velký.“ Ten to musí vědět. *Důvěrně*. Je to úžasný, co se tomu Hitlerovi naházelo klacků do cesty, když měl některej z těch svejch nápadů, a dokonce téma nahoře. Minulej podzim prej chtěl postavit vobrovskéj barák vod Leipzigu až k Drážďanům, něco jako chrám, co by připomínal Německo, až by podle nějakýho velkýho plánu zařvalo. Už to měl naplánovaný do všech maličností, ale v ministerstvu hned zase začali vrtět hlavama, že to je „moc velký“; nemají holt smysl pro nic, co si takovej geniální člověk z dlouhý chvíle vymyslí. Do světový války je teď dostal jenom tím, že furt tvrdil, že chce akurát město Gdansk, jinak nic, a že je to poslední velký přání, který má. A to zatím mluvím jenom vo těch hlavounech a inteligentech nahoře, vo generálech a ředitelích vod IG Farben, kterejm to může bejt jedno, poněvadž to z jejich kapsy stejně nejde. Vobyčejnej člověk je ještě vo moc horší. Jak slyší, že by měl umřít pro něco velkýho, tak se mu to nehodí do krámu a hned má plno řečí a štourá se lžící v dršťkách, jako by mu nechutnaly. A takovýho

něco aby fűrera nenakrklo? Když se tak mořil, aby si pro ně vymyslel vopravdu něco, co tady ještě nebylo, nebo aspoň nějaký to dobejvání světa! Copak se dá taky víc dobejt, všecko má svý meze. Mně se to líbí.

BRETSCHNEIDER · Vy tedy tvrdíte, že führer chce dobyt světa? A ne že musí bránit Německo proti jeho židovským nepřátelům a proti plutokratům?

ŠVEJK · Nemusíte to takhle brát, nemyslí si při tom nic špatnýho. Dobejvat svět, to je pro něj něco docela vobyčejnýho, to je pro něj asi tak jako pro vás vypít pivo. Baví ho to a tak to chce aspoň jednou zkusit. Proradnému Albiónu třikrát běda, víc vám nepovím.

BRETSCHNEIDER *ustane* · Víc mi také povídat nemusíte. Půjdete se mnou na gestapo do Pečkárny, tam vám povíme zase něco my.

PANÍ KOPECKÁ · Ale pane Bretschneider, pan Švejk přece říkal jenom samý nevinný věci, snad byste ho nepřived do neštěstí?

ŠVEJK · Jsem tak nevinnej, že mě zatknout musejí. Mám dvě piva a slivovici. *Bretschneiderovi, když zaplatil, přivítivě*. Prosím vo prominutí, jestli vyjdu dveřma napřed. To jen, abyste mě měl na vočích a abyste mě moh jaksepatří vohlídat. *Bretschneider a Švejk odcházejí*.

BALOUN · Toho teď možná zastřejejí.

PANÍ KOPECKÁ · Měl byste si dát slivovici, pane Procházko. Koukám, že jste leknu-tím taky celej zdřevěněl.

MLADÝ PROCHÁZKA · Velký cavyky nenadělají, seberou člověka jedna dvě.

Gestapácký hlavní stan v Pečkárně. Švejk stojí s agentem Bretschneiderem před esesákem Ludwigem Bullingrem. V pozadí esesák.

BULLINGER · Ta hospoda „U kalicha“ se zdá být pěkné hnízdo subversivních elementů, že?

BRETSCHNEIDER *chvatně* · Není, Herr Scharführer. Hostinská Kopecká je velmi pořádná žena, která se politikou nezapomíná; tenhle Švejk je mezi stálými hosty nebezpečnou výjimkou. Měl jsem ho už delší dobu v merku.

Telefon na Bullingrově stole zadrnčí. Esesák zvedne sluchátko a z tlampače se ozve zároveň hlas.

HLAS Z TELEFONU · Přepadový oddíl. Bankéř Krůša tvrdí, že žádné poznámky k atentátu neměl, poněvadž si novinovou zprávu o tom nemohl přečíst — byl v té době již zatčen.

BULLINGER · To jen ten z Komerční banky? Nasolte mu jich deset přes zadek. *Švejkovi.* Tak, tak, takový jsi tedy ptáček. Položím ti napřed otázku, ty prase. Jestli ji nezodpovíš, tak tě vezme Müller číslo dvě — obrátí se k jinému esesákovi — do sklepa na vychování, rozumíš? Otázka zní: Sereš tlustě nebo tence?

ŠVEJK · Poslušně hlásím, pane šarfýrer, že budu srát, jak si ráčejí přát.

BULLINGER · To je korektní odpověď. Dopustil ses však výroků, které ohrožují bezpečnost Německé říše, nazval jsi führerovu obrannou válku válkou dobovačnou, kritizoval jsi přidělový systém atd., atd. Co ty na to?

ŠVEJK · Je toho hodně. A čeho je moc, to vo byčejně zdraví zvlášt neposlouží.

BULLINGER *s těžkou ironií* · Dobře, že to uznáváš.

ŠVEJK · Uznávám ouplně, že přísnost musí bejt. Bez přísnosti by to nikdo nikam nedotáh. Už náš felvébl u jednadvadesátýho říkával: „Kdyby vás člověk jaksepatří nedrezíroval, tak byste se sebe nechali spadnout kalhoty a lezli byste po stromech.“ Tohle jsem si taky řek dneska v noci, když mě tejrali.

BULLINGER · Ach tak, týrali tě, podívejme se.

ŠVEJK · Na ajncliku. Najednou přišel nákej pán vod eses a praštil mě řemenem přes hlavu, a když jsem se vozval, posvtil si na mě a řek: „To je vomyl, to není on.“ Načež ho ten vomyl tak rozčlilil, že mě ještě přetáh i přes záda. To už je tak v lidskej nátuře, že se člověk mejlí, co je živ.

BULLINGER · Tak. A k tomu všemu, co tady stojí o tvých výrocích, se znáš? *Ukazuje na Bretschneiderovu zprávu.*

ŠVEJK · Jestli si, vašnosto, přejou, abych se k tomu znal, tak to udělám, ke škodě mi to bejt nemůže. Jestli ale řeknete: „Švejku, k ničemu se nepřiznávejte,“ tak se budu vykrucovat, i kdyby mě měli na cucky trhat.

BULLINGER *zařve* · Drž hubu! Odvést!

ŠVEJK *když ho Bretschneider odvedl až ke dveřím, s pravíčkem napřaženou, hlasitě* · At žije náš fýrer Adolf Hitler! Tuhle válku vyhrajem!

BULLINGER *konsternovaně* · Nejsi cvok?

ŠVEJK · Poslušně hlásím, pane šarfýrer, že jsem. Nemůžu za to, ale už na vojné mě superarbitrovali pro blbost. Lékařská komise mě ouředně prohlásila za blba.

BULLINGER · Bretschneidře! Nepozoroval jste, že je ten člověk cvok?

BRETSCHNEIDER *uraženě* · Herr Scharführer, Švejkovy výroky v „Kalichu“ se

podobaly výroky hlupáka, který své sprostárny říká tak, aby se mu nedalo nic dokázat.

BULLINGER · Zastáváte tedy mínění, že to, co jsme tady právě slyšeli, jsou projevy člověka, který má všech pět pohromadě?

BRETSCHNEIDER · Herr Bullinger, i teď jsem o tom ještě přesvědčen. Jestli ho ale z nějakého důvodu nechcete, tak si ho vezmu zpátky. Jenže, ani my z pátracího oddílu čas nekrademe.

BULLINGER · Bretschneidře, podle mého názoru jste posera.

BRETSCHNEIDER · Herr Scharführer, takové řeči si od vás nemusím nechat líbit.

BULLINGER · Ale já bych chtěl, abyste mi to přiznal. Nežádám toho na vás přeci moc, a vám by se ulehčilo. Přiznejte si, že jste posera.

BRETSCHNEIDER · Nevím, co vás k takovému názoru o mně vede, Herr Bullinger, jako úředník plním povinnosti stoprocentně a...

HLAS Z TELEFONU · Přepadový oddíl. Krůša projevil ochotu přijmout vašeho pana bratra do Komerční banky za společníka, popírá však rozhodně, že se oněch výroků dopustil.

BULLINGER · Dálších deset přes zadek, ty výroky potřebuji. *Bretschneiderovi, téměř prosebně.* Podívejte, co už na vás žádám? Jestli to přiznáte, na cti vám nebude, jde čistě o záležitost osobní. Jste posera, proč byste to tedy nepřiznal? Když vás téměř pokorně prosím? *Švejkovi.* Domluv mu ty.

ŠVEJK · Poslušně hlásím, že bych se pánům nerad do toho plet. Vím samozřejmě, vo co vám, pane šarfýrer, jde. Ale pro pana Bretschneidera to bude bolestný, když je tak dobrej špěhoun a když si to jaksi nezaslouží.

BULLINGER *smutně* · Zrazuješ mě tedy taky, ty prase. „A kohout zakokrhál po třetí“, jak stojí v té židácké bibli. Bretschneidře, já to z vás ještě dostanu, jenže teď nemám čas na soukromé věci, čeká mě ještě sedmadvadesát případů. Toho idiota tady vyhoďte a přiveďte mi aspoň jedinkrát něco lepšího.

ŠVEJK *k němu přistoupí a políbí mu ruku* · Pánbůh vám to voplat tisíckrát. Kdybyste jednou potřeboval nákýho čokla, tak se račte na mě vobrátit. Mám vobchod se psema.

BULLINGER · Do koncentráku! *Když Bretschneider chce Švejka zase odvést.* Počkat! Nechte mě s tím pánem o samotě. *Bretschneider odchází nazlobeně, taktéž druhý esesák.*

HLAS Z TELEFONU · Přepadový oddíl. Krůša ony výroky doznal. Řekl prý však jedině, že je mu atentát lhostejný, a ne že ho těší, a že führer je taky jenom člověk, a ne že je šašek.

BULLINGER · Vysázejte mu dalších pět, aby ho to těšilo a aby führer byl pro něho krvelačný šašek. *Švejkovi, který se na něho přivětivě usmívá.* Je ti známo, že ti v koncentráku vytrháme jeden úd po druhém, jestli si z nás budeš dělat blázný, ty lumpe?

ŠVEJK · Je mi to známo. Než člověk řekne švec, je nebožtík.

BULLINGER · Tak ty jsi tedy antoušek. Viděl jsem nedávno na promenádě čisto-krevného špice, který se mi líbil. Na uchu měl skvrnu.

ŠVEJK *jej přeruší* · Poslušně hlásím, že to zvíře ze svého povolání znám. Už leckdo si na ně brousil zuby. Má na levém uchu bělavý flek, že jo? Patří panu ministerskému radovi Vojtovi. Je to jeho miláček a žere jen tehdá, když ho vo to pokorně požádají a když dostane telecí z břicha. To

dokazuje, že jde vo čistokrevnou ráci. Ty, co čistokrevný nejsou, jsou chytřejší, ale ty čistokrevný jsou fajnovější a líp se kradou. Jsou většinou tak blbí, že potřebují dvě tři služky, aby jim řekly, kde se mají vysrat, a že musejí vtevřít hubu, jestli se chtějí nazrat. Je to stejný jako s fajnovějma lidma.

BULLINGER · To o rase stačí, ty lumpe. Krátce a dobře, chci toho špice.

ŠVEJK · To nepude, Vojta ho neprodá. Nechtěl byste třeba psa policejního, co hned všecko vyčenicchá a co zavede na stopu nepravostem? Jeden vršovickej řezník takovýho má, táhne mu vozejk. Pes se minul, jak se říká, povoláním.

BULLINGER · Už jsem ti povídal, že chci toho špice.

ŠVEJK · Kdyby ten ministerskej rada Vojta byl aspoň žid, abyste mu ho moh prostě sebrat a hotovo. Ale von je árijec s blond fousama, má je tak trochu rozčuchaný.

BULLINGER *se zájmem* · Je dobrý Čech?

ŠVEJK · Ne takovej, jak si myslíte. Aby sabotoval a nadával na Hitlera. To by to bylo jednoduchý. Přišel by do koncentráku jako já, že mi dobře nerozuměli. Von je totiž kolaborant a kdekdo mu už nadává, že je moravčák, takže to s tím špicem bude vobtíž.

BULLINGER *vytáhne ze zásuvky revolver a obřadně jej čistí* · Vidím, že mi špice nechceš opatřit, ty sabotére.

ŠVEJK · Poslušně hlásím, že vám toho psa vopatřit chci. *Pouchuje ho.* Jsou na to nejruznější způsoby, pane šarfýrer. Salónní pejsek nebo ratlík se krade tak, že se v tlačenicí přestřihne šňůra. Kousavá německá strakatá doga se naláká tím, že kolem ní přejdete s běhovou fenkou. Ale kus vopečnýho koňskýho buřta udělá pomalu stejnou službu. Jenže některý psi

jsou zhejčkaný a zmlsaný jako arcibiskup. Mně jednou takovej stájovej pinčlík, pepř a sůl, kterýho jsem potřeboval pro psinec nad Klamovkou, buřta žrát nechtěl. Celý tři dni jsem za ním běhal, až jsem to nakonec už nevydržel, a tak jsem se ženský, co s ním chodila, rovnou zeptal, co ten pes vlastně žere, že je tak hezkej. Načež byla ta paní moc polichocená a řekla, že má nejradši kotlety. Koupil jsem mu teda řízek. Myslíl jsem si, to že bude zaručeně ještě lepší. A vidíte, ta potvora psi se po něm ani neohlídla, že byl z telete. Byl zvyklej na vepřový. A tak jsem mu musel koupit kotletu. Dal jsem mu k ní čuchnout a utíkal jsem pryč a pes za mnou. A ta ženská křičela: „Puntíku, Puntíku!“ Ale kdepak milej Punta! Běžel za kotletou až za roh a tam jsem mu dal řetízek kolem krku a druhý den už byl v psinci nad Klamovkou. — Ale co jestli se vás zeptají, vodkud toho psa s flekem na uchu máte?

BULLINGER · Nemyslím, že by se mě někdo zeptal, odkud mám psa. *Zazvoní.*

ŠVEJK · To možná máte pravdu, nikdo by si vod toho nic nesliboval.

BULLINGER · A taky si myslím, že sis ze mne dělal švandu, když jsi tvrdil, že tě prohlásili za blba; přimhouřím ale oko, jednak proto, že je Bretschneider posera, a za druhé, když mé paní přivedeš toho psa, ty kriminálníku.

ŠVEJK · Pane šarfýrer, prosím vo dovolení, abych se směl přiznat, že to vo tý blbosti je pravda, ale že jsem si vedle toho taky dělal švandu. Tak jak to povídal hostinskkej v Budějovicích: „Mám padoucnicej v Budějovicích: „Mám padoucnice, ale mám taky raka,“ čímž chtěl jen zakrejt, že je vlastně bankrot. Říká se: Jedna smradlavá noha přijde málokdy sama.

HLAS Z TELEFONU · Přepadový oddíl čtyři. Hokynářka Moudrá popírá, že pře-

kročila předpisy o prodejní době tím, že otevřela krám před devátou ráno. Prý jej dokonce otevřela až v deset.

BULLINGER · Vraďte potvoru zatracenou na pár měsíců do díry, poněvadž předpisy podkročila. *K vstupujícímu esesákovi, mluví Švejka.* Až na další pustit!

ŠVEJK · Než vodsud definitivně vovejdu, tak bych se ještě rád přimluvil za jednoho pána, co venku čeká mezi zatčenejma: totiž, aby nemusel sedět s vostatníma. Bylo by mu to nepřijemný, kdyby na něj mělo padnout podezření, že sedí s náma politickejma na jedný lavici. Je tady jenom kvůli pokusu loupežný vraždy na nějakým sedlákovi.

BULLINGER *zařve* · Ven!

ŠVEJK *řizně* · Rozkaz. Jak toho špicla chytnu, tak ho přivedu. Přeju dobrej den. *Odhází s esesákem.*

Mezihra v nižších sférách

Švejk a esesák Müller čísto dvě hovoří spolu na cestě z Pečkárný ke „Kalichu“.

ŠVEJK · Kdybych paní Kopecký řek, tak by vám to udělala. Jsem jenom rád, že jste mi potvrdil, že se fýrer nemiliskuje, aby si svý síly zachoval pro vyšší státnický oukoly, a že se nikdá nedotkne alkoholu. Všecko, co udělal, udělal tak řečeně střízlivě, každej by to po něm neuměl. A taky to, že nic nejí, až na trošku zeleniny a něco vod mouky, je báječný. Moc toho pro tu válku a pro všecko, co s tím souvisí, stejně není, a tak je aspoň vo jedlíka míň. Já jsem znal na Moravě sedláka, kterej měl zouženej žaludek a kterýmu scházal apetit. A tak se časem

jeho lidi spadli tak, že si toho vesnice všimla, a sedlák pak chodil a říkal: „U mě žere pacholek to, co žeru já sám.“ Pítí je nečest, to přiznám, jako jsem znal někýho Budovce, vobchodníka s kůžema, kterej chtěl podvíst svýho bratra a pak ve vožralství podepsal, že mu dědictví postupuje, místo vobráceně. Všecko má dvě stránky, ale miliskování by se podle mě zříct nemusel, to bych na nikom nežádal.

3.

V „Kalichu“ čeká Baloun na oběd. Dva jiní hosté hrají dámu, tlustá obchodnice si dopřává slivovičku a paní Kopecká vyštává.

BALOUN · Teď je dvanáct deset a Procházka nikde. Já to věděl.

PANÍ KOPECKÁ · Dopřejte mu trošku času. Ti nejrychlejší nejsou vždycky nejlepší. Mezi téma dvěma věcma se musí najít správnej poměr. Znáte písničku vo vánku? *Zpívá.*

PÍSEŇ O VÁNKU

Miláčku, ke mně spěchej již,
půjdu ti v ústrety.
Nespěchej ale přespříliš,
až budem v objetí.

Švestky si vezmi, když už jsou
přezralé kapánek,
strach potom mají před vichrem
a zálsuk na vánek.

Sekáči, aspoň jeden klas
na poli státi nech!
Nevypij naráz celý máz,
v líbání odlož spěch.

Švestky si vezmi, když už jsou
přezralé kapánek,
strach potom mají před vichrem
a zálsuk na vánek.

Švestky se těší ostošest
na něžné vanutí.
Nad všechny vichry světa jest
takové spadnutí.

BALOUN *zajde netrpělivě za hráči dámy* · Stojíte
si prima. Neměli by páni zájem na čum-
kartách? Pracuju u fotografa a děláme
pod rukou diskrétní pohlednice, sérii
„Pohledů na německá města“.

PRVNÍ HOST · Vo německá města nemám
zájem.

BALOUN · To by se vám teda série zaručeně
líbila. *Ukazuje jim pohlednice tak, jako se
ukazují pornografické obrázky.* To je Kolín
nad Rýnem.

PRVNÍ HOST · Vypadá strašlivě. Tu si ve-
mu. Je to samej kráter.

BALOUN · Padesátník. Ale buďte vopatrněj
při ukazování. Už se stalo, že policejní
patrola zadržela lidi, co si to ukazovali,
protože mysleli, že jde vo sviňačinky,
který by byli rádi pro sebe sebrali.

PRVNÍ HOST · Tohleto je povedenej pod-
titulek: „Hitler, jeden z největších archi-
tektů všech dob.“ A k tomu Brémy v su-
tinách.

BALOUN · Jednomu německému kaprálovi
jsem jich prodal dva tucty. Usmíval se,
když si je prohlížel, to se mi líbilo. Vob-
jednal jsem si ho do Havlíčkovejch sadů
a měl jsem kudlu v kapse votevřenou pro
případ, že by byl potvora. Chlap ale byl
pocitivej.

TLUSTÁ ŽENA · Kdo mečem zachází, me-
čem at schází.

PANÍ KOPECKÁ · Pozor!

*Vstoupí Švejk s esesákem Müllerem čtlo doě,
čahounem, který ho eskortoval z Bullingrovy
místnosti.*

ŠVEJK · Pozdrav vás všecky pánbůh. Ten pán
tady se mnou nejde služebně. Přineste
nám každému sklenici piva.

BALOUN · Já myslel, že se vrátíš až za nějakej
rok, ale člověk se mejlí. Pan Bretschnei-
der je přece jinak moc čilej chlap. Minu-
lej tejdén, když jsi tady nebyl, vedešel
s tapecírem z Příční ulice a tapecír už se
nevrátil.

ŠVEJK · Byl asi nešikovnej a moc vzpurnej.
Pan Bretschneider si to rozmyslí, aby mi
příště zase špatně rozuměl. Mám pro-
tekci.

TLUSTÁ ŽENA · Vy jste ten, co ho včera
vodtud vodvedli?

ŠVEJK *hrdě* · Tentýž. V takovejch dobách se
člověk musí umět podrobit. Jde jen vo
věc cviku. Já mu lízal ruku. Dřív prej
sypali zajatejm na ksicht sůl. Byli sváza-
ný a pouštěli na ně velký vlčáky, který
jim celej ksicht volízali tak, že jim tam
nic nezůstalo. Dneska už tak krutý ne-
jsou, leda když se navztekají. Ale já
ouplně zapomněl: Tady ten pán— *ukazu-
je na esesáka* — by se, paní Kopecká, rád
dověděl, co mu budoucnost přinese hez-
kýho; a dvě piva. Řek sem mu totiž, že
umíte předpovídat, co každýho čeká, a že
mi to připadá strašidelný, takže ho vod
toho zrazuju.

PANÍ KOPECKÁ · Víte přeci, že to nerada
dělám, pane Švejk.

ESESÁK · Pročpak to tak nerada děláte, mla-
dá paní?

PANÍ KOPECKÁ · Když má člověk takový
vlohy, tak má taky vodpovědnost. Nikdá
se totiž neví, jak to ten potrefenej přijme
a jestli bude mít vždycky dost síly, aby to
unes. Vějhled do budoucnosti leckoho tak

zdrbne, že se jí zalekne; a vinu potom
strká na mě. Jako sedlák Čáka, kterému
jsem musela říct, že ho jeho mladá paní
podvede, a kterej mi nato promptně roz-
flák drahocenný zrcadlo na zdi.

ŠVEJK · Ale za nos ho vodila stejně. Učiteli
Blaukopfovi jsme to prorokovali taky,
ouplně totéž. A splní se to vždycky, když
něco takovýho předpoví, i když mi to při-
padá divný. Jako když jste magistrátní-
mu radovi Čepelákovi prorokovala to
s jeho paní, vzpomínáte, paní Kopecká?
A taky se to splnilo.

ESESÁK · To přece máte vlohu, která se vy-
skytuje zřídka. Neměla byste ji teda ne-
chat ležet ladem.

ŠVEJK · Navrh jsem jí už, aby předpověděla
celý vobecní radě, co jí čeká. Nic bych se
nedivil, kdyby se to pak vopravdu vypl-
nilo.

PANÍ KOPECKÁ · Pane Švejk, nedělejte si
z těchhle věcí švandu. Nic o nich nevíme,
poněvadž jsou nadpřirozený; leda to, že
jsou.

ŠVEJK · Pamatujete, jak jste tomu inženýrovi
Bulánkovi tady řekla do ksichtu, že bude
roztrhanej na cucky při železničním ne-
štěstí? Ta jeho už se zase vdala. Ženský
snášejí prorocství líp, jsou prej vnitřně
pevnější. Paní Lásková v Husovce měla
udánlivě takovou duševní sílu, že její
manžel veřejně prohlašoval, že je vocho-
ten podstoupit všecko možný, jen když
s tou vosobou nebude musit žít pohroma-
dě, a vedešel na práci do rajchu. Ale
esesáci prej taky leccos vydržejí, a to taky
při těch koncentrákách a vejsleších muse-
jí, na to aby byly železný nervy, no ne?
Esesák kývne. Proto byste tomu pánovi
měla klidně říct, co ho čeká, paní Ko-
pecká.

PANÍ KOPECKÁ · Jestli mi slíbí, že to

přijme jako nevinnej žert, a jestli si z toho
nebude nic dělat, tak bych se mu na ruku
podívala.

ESESÁK *náhle odltí* · Nechci vás nutit. Když
říkáte, že to děláte nerada.

PANÍ KOPECKÁ *mu donese pivo* · Já si taky
myslím, že bychom toho měli radši ne-
chat a že byste se měl spíš pustit do
piva.

TLUSTÁ ŽENA *tlumeně k hráčům dámy* · Jestli
trpíte na studený nohy, tak vám radím
bavlnu.

ŠVEJK *si sedne k Balounovi* · Potřebuju s tebou
projednat ňákou vobchodní záležitost.
Mám spolupracovat s Němcema kvůli
jednomu psovi a potřeboval bych tě při
tom.

BALOUN · Nemám do ničeho chut!

ŠVEJK · Něco by z toho pro tebe káplo. A kdy-
bys měl prašule, tak bys moh při svým
apetitu zajít na černej trh a hned by něco
bylo.

BALOUN · Mladej Procházka nejde. Zase bu-
dou jen štouchaný brambory. Ještě jedno
takový zklamání, a už to nepřežiju.

ŠVEJK · Umím si představit, že by se dal zalo-
žit takovej malej spolek šesti až osmi lidí,
který by byli svolný postoupit ti svou
vosminku masa, a měl bys voběd.

BALOUN · Ale jak je najít?

ŠVEJK · To je pravda, asi by to nešlo. Řekli
by, že je ani nenapadne, aby si utrhli vod
huby pro někoho, kdo nemá pevnou vůli
zůstat dobrej Čech.

BALOUN · To je jistý, naserou mi.

ŠVEJK · Nemůžeš se trochu sebrat a myslet na
čest svý vlasti, když jde na tebe pokušení
a vidíš už jenom telecí kolená nebo dobře
propečený filé s troškou červenýho zeli
nebo případně s vokurkama? *Baloun za-
sténá.* Vzpomeň si prostě na vostudu,
která by z toho byla, kdybys podleh!

BALOUN · Asi budu muset. *Zámka*. Viš, červený zelí by bylo lepší než vokurky.

Mladý Procházka vstoupí s aktovkou v ruce.

ŠVEJK · Tady je. Viděls moc černě, Baloune. Dobřej den, pane Procházko, jak jde vobchod?

BALOUN · Dobřej den, pane Procházko, dobře, že jste tady.

PANÍ KOPECKÁ *pohlédne na esesáka* · Sedněte si k těm pánům, musím ještě něco vyřídít. *Esesákovi*. Tak si myslím, že by měla vaše ruka přeci jenom zajímalá. Můžu si ji prohlídnout? *Uchopí ji*. Já to tušila: Máte skrz naskrz zajímavou ruku. Tím myslím ruku, který my, astrologisti a chiropraktici, těžko vodoláváme, jak je zajímavá. Kolik je vás v tom vašem voddělení?

ESESÁK *těžce, jako by mu trhali zub* · V oddílu? Dvacet. Proč?

PANÍ KOPECKÁ · Já si to myslela. Máte to na ruce napsané. Jste s dvaceti pánama svázaný na život a na smrt.

ESESÁK · To opravdu poznáte z ruky?

ŠVEJK *přistoupil, vesele* · To se podíváte, co ta ještě všechno nepozná. Je jenom vopatrná a neřekne nic, dokud nemá jistotu.

PANÍ KOPECKÁ · Ta vaše ruka má v sobě něco elektrického, máte štěstí u ženských, to je vidět z toho, jak je dobře vyvinutej Venušin pahorek. Padají vám vysloveně kolem krku a jsou pak příjemně překvapení a ani za nic by vo ten zážitek nechtěly přijít. Jste vážnej charakter, až strohej ve svých projevech. Čáru úspěchu máte náramně vyvinutou.

ESESÁK · Co to znamená?

PANÍ KOPECKÁ · To nemá co dělat s penězma, jde vo víc. Vidíte to „H“, ty tři čáry tady? To je hrdinský čin, kterej vykonáte, a to hodně brzo.

ESESÁK · Kde? Můžete poznat, kde?

PANÍ KOPECKÁ · Tady ne. Ani v tý vaší vlastní domovině. Dost daleko vodsud. Je v tom nějaká záhada, který pořádně nerozumím. Dalo by se říct, že váš hrdinský čin je zahalenej tajemstvím, vo kterým jako byste měl vědět jen vy a potom ti, co budou v tu dobu s váma. Snad ani pozdějc se vo něm žádnéj nedoví.

ESESÁK · Jak by se to mohlo stát?

PANÍ KOPECKÁ *vzdychne* · Nevím, možná, že to bude na bojišti, na předsunutý hlídce nebo tak nějak. *Jakoby zmatena*. Ale teď je toho akorát, že? Musím dodělat práci; stejně jde jenom vo legraci a vy jste mi slíbil, že to nebudete brát vážně.

ESESÁK · Teď ale přestat nesmíte. Chci o tom tajemství vědět víc, paní Kopecká.

ŠVEJK · Já si taky myslím, že byste toho pána neměla nechat takhle v nejistotě. *Paní Kopecká na něho mrkne tak, že si toho esesák musí všimnout*. Ale možná, že to taky stačí, poněvadž vobčas je líp, když se člověk všechno nedoví. Učitel Valeš se jednou podíval do naučného slovníku, co to je schizofonie a nakonec ho vodvezli do blázince v Bohnicích.

ESESÁK · Viděla jste na mé ruce ještě něco?

PANÍ KOPECKÁ · Ne, ne, to bylo všechno. Už mě nechte.

ESESÁK · Vy chcete zatajit, co jste viděla. Však jste taky na toho pána docela jasně mrkla, aby si další řeči nechal, že se vám s tím nechce vyrukovat. Ale to nesmíte.

ŠVEJK · To je pravda, paní Kopecká, něco takového se u eses nesmí, já na gestapu musel taky hned všechno vyklopit, at jsem chtěl nebo nechtěl. Přiznal jsem se jim rovnou, že přeju fýrerovi dlouhej život.

PANÍ KOPECKÁ · Kdo mě může přinutit, abych povídala zákazníkovi něco nepřijemného. Víckrát by mi nepřišel.

ESESÁK · Vidíte, vy něco víte a nechcete to říct, teď jste se prořekla.

PANÍ KOPECKÁ · To druhý „H“ je tady docela nezřetelný, většina lidí by si ho vůbec nevšimla.

ESESÁK · A co znamená to druhé „H“?

ŠVEJK · Ještě sklenici, paní Kopecká, je to tak napínavý, že z toho dostávám žízeň.

PANÍ KOPECKÁ · Je to furt stejný. Člověk se dostane jen do nepřijemností, když se podvolí a prohlídne si ruku podle nejlepšího vědomí a svědomí. *Donese Švejkovi pivo* · To druhý „H“ jsem nečekala, ale když tam je, tak co se dá dělat? Jestli vám to povím, tak budete celej zdecimovanej a udělat se s tím stejně nic nedá.

ESESÁK · Co tedy znamená?

ŠVEJK *přivětivě* · Musí jít vo něco závažného. Paní Kopeckou znám, ale takovou jsem ji ještě nezažil, ačkoli už vyčetla z rukou ledacos. Vydržte to taky vopravdu, cejtíte se dost silnej?

ESESÁK *chraptivě* · Ven s tím!

PANÍ KOPECKÁ · A jestli vám řeknu, že to druhý „H“ vobvykle znamená hrdinskou smrt a vy pak budete zdecimovanej? No vidíte, teď se vás to nepřijemně dotklo. Já to věděla. Tři piva, to je dohromady pět korun.

ESESÁK *zaplatí úplně zničený* · Je to všechno hloupost. Jaképak čtení z ruky! Nic takového není.

ŠVEJK · To máte recht, neberte to vážně.

ESESÁK *při odchodu* · Heil Hitler!

PANÍ KOPECKÁ *volá za ním* · Slibte mi aspoň, že těm vostatním pánům vo tom neřeknete.

ESESÁK *se zastaví* · Kterým?

ŠVEJK · Těm z vašeho voddělení. Těm dvacíti, víte.

ESESÁK · Co je jim po tom?

PANÍ KOPECKÁ · To jen proto, že jsou

s váma svázaný na život a na smrt. Aby je to zbytečně nerozcílilo!

Esesák odchází nadávaje.

PANÍ KOPECKÁ · Přijdou zas!

TLUSTÁ ŽENA *se smíchem* · Vy jste dobrá, paní Kopecká, můžete taková zůstat.

ŠVEJK · Esesácký voddíl jsme teda voddělali. Votevřte aktovku, pane Procházko, Baloune to už nemůže vydržet.

PANÍ KOPECKÁ · Ba, vyndejte to konečně, pane Rudolf, je vod vás hezký, že jste dones, co jste slíbil.

MLADÝ PROCHÁZKA *slabě* · Nic jsem nepřines. Jak jsem viděl, že pana Švejka sebrali, tak to se mnou škuablo. Celou noc jsem to měl před vočima. Dobřej den, pane Švejk, tak vy jste zpátky. Přiznám se, že jsem si netrouf. Paní Kopecká, je mi kvůli vám z toho, že vás před těma pánama blamuju, nanic, ale bylo to prostě silnější než já. *Zoufale*. Prosim vás, aspoň něco řekněte, to mlčení je ze všeho nejhorší.

BALOUN · Nic.

PANÍ KOPECKÁ · Tak vy jste nic nedones. Ale prve, když jste přišel, tak jste kejvnul, jako byste maso měl, když jsem naznačovala, že musím napřed dostat vodsud toho esesáka.

MLADÝ PROCHÁZKA · Já si netrouf...

PANÍ KOPECKÁ · Nepotřebujete už nic říkat. Víím teď, co jste zač. Nevobstál jste ani jako muž, ani jako Čech. Jděte vodsud, chlape zbabělá, a víckrát at vás tady nevidím.

MLADÝ PROCHÁZKA · Nic jinýho jsem si nezasloužil. *Odpětí se*.

ŠVEJK *po přestávce* · Pokud jde vo to čtení z ruky: Holíč Kříž z Mníšku, však víte, kde to je, hádal vo posvěcení z ruky a z vejtěžku se vozral a jeden mladej sedlák ho vzal s sebou domů, aby mu čet z ruky,

až se probere. „Jak se jmenujete?“ zeptal se ho Křtíz, než usnul. „Vytáhněte mi z náprsní kapsy notejsek. Tak Kuneš se jmenujete. Přijďte teda za čtvrt hodiny a já vám tu nechám lístek, na kterém bude napsaný jméno vaší nastávající.“ A začal chrápat. Ale pak se zase probudil a načmáral něco do notejsku, vytrh to, praštil s tím vo zem, přiložil tajemně prst k hubě a řek: „Teď ještě ne, až za čtvrt hodiny. A bude nejlíp, když se pustíte do hledání toho papírku se zavřenejma vočima.“ A na tom lístku pak bylo napsáno: „Vaše nastávající se bude jmenovat Kunešová.“

BALOUN · Ten Procházka je ouplnej zločinec.

PANÍ KOPECKÁ *vztekla* · Nemluvte nesmysly. Jestli je někdo zločinec, tak to jsou nacisti, poněvadž vohrožujou a tejrají lidi tak dlouho, až zapřou svou lepší přirozenost. *Dívá se oknem*. Ten chlap, co teďka zrovna jde, je zločinec, a ne Procházka, to je jenom slaboch.

TLUSTÁ ŽENA · Říkám: vinni jsme i my. Dovedu si docela dobře představit, že by se dalo podnikat víc než jenom chlastat slivovici a vykládat vtipy.

Vchází pan Bretschneider s esesákem z předešlého dne.

ŠVEJK *vesele* · Přiju dobrej den, pane Bretschneider. Dáte si pivo? Já teď spolupracuju s eses. Na škodu mi to bejt nemůže.

BALOUN *potměšile* · Ven.

BRETSCHNEIDER · Jak to myslíte?

ŠVEJK · Mluvili jsme vo jídle a pana Balouna napad refrén jedný lidový písničky, na kterej ne a ne přijít. Zpívá se hlavně vo posvícení a tejká se toho, jak připravit ředkev. Kolem Mníšku pěstujou veliký, černý, zaručeně jste už vo nich slyšel, jsou náramně známý. Já bych rád, abys panu Bretschneiderovi tu písničku zazpíval,

Baloune, zlepš ti to náladu. Má krásnej hlas, zpívá dokonce v kostele na kruchtě.

BALOUN *zasmušile* · Zazpívám jí. Je vo ředkvi. *Baloun zpívá „Píseň o přípravě černé ředkve“.* *Během celé písničky je Bretschneider, na kterého jsou upřeny všechny zraky, na rozpacích, zda má zakročit nebo ne. Stále znovu si sedá.*

BALOUN *zpívá* ·

Vyber si ředkev, černou, velkou, dlouhou. Řekni jí vlídně: „Opustíš teď zem.“ Nevytahuj tu ředkev ale pouhou rukou ven.

Jen s rukavicí ze svinstva ji odstraňuj.
Před domem. Pryč ten hnůj.
Ven.

Tu ředkev lze i koupit (za grešličku), leč jak jsme řekli, čistá musí být. Potom po rozsekání do kousíčků — nasolit.

Do rány vetřít sůl, nic nepomůže řev.
Sůl! A třít! Potit krev.
Nasolit.

■

Mezihra ve vyšších sférách

Hitler a jeho říšský maršálek Göring před modelem tanku. Oba v nadživotní velikosti. Válečná hudba.

HITLER · Milý Göringu, plyne nám čtvrtý rok a má válka je vyhrána, stačí jediný krok, jenomže se stále šíří všemi směry, takže teď potřebuji nové tanky, kanóny a bombardéry.

To znamená, že lidé musí přestat s bezúčelným lenošením a musí pracovat, potit krev pro moji válku, toho si nejvíc cením.

A proto tedy ptám se vás:

Jak je to s drobným evropským občanem v tento čas?

Bude pro mou válku pracovat ze všech sil?

GÖRING ·

Můj Vůdče, to je v takových dobách samozřejmý cíl.

Drobný evropský občan pracuje pro vás zcela, tak jak to pro vás drobný německý občan dělá.

O to se stará můj válečný úřad práce.

HITLER · Dobrá. Zdá se, že je to pro mne výhra — taková organisace.

■

4.

Na lavici v sadech u Vltavy. Je večer. Přichází dvojice milenců, zastaví se, tiskne se k sobě, hledí na Vltavu a jde dále. Pak přichází Švejk se svým přítelem Balounem. Dívají se za sebe.

ŠVEJK · Vojta je k služkám sprostěj, vod Hromnic už má třetí a ta už prej chce taky zase pryč, poněvadž jí sousedi nadávají, že slouží kolaborantovi. Může jí teda bejt jedno, jestli se vrátí domů bez psa, jde jen vo to, aby v tom byla nevinně. Posadíš se tam hned předem, poněvadž by se jí třeba nechtělo na lavici, na kterej ještě nikdo nesedí.

BALOUN · Nemám ti podržet toho koňského buřta?

ŠVEJK · Abys mi ho sežral? Už si tam koukej sednout.

Baloun usedne na lavici. Přicházejí dvě služky, Anča a Káťa, prvně se špicem na šňůře.

ŠVEJK · S prominutím, slečno, kudy se jde do Palackýho ulice?

KÁŤA *nedůvěřivě* · Jděte přes Jungmannovo náměstí. Pojd, Ančo.

ŠVEJK · S prominutím, rád bych se ještě zeptal, jak se na to náměstí dostanu, jsem tady cizej.

ANČA · Já jsem tady taky cizí. Káto, pojd to říct tomu pánovi!

ŠVEJK · To je ale povedený, slečno, že jste tady taky cizí. Člověk by na vás vůbec nepoznal, že nejste z velkého města. A tak pěkného pejska máte. Vodkudpak jste?

ANČA · Z Protivína.

ŠVEJK · To nejsme daleko vod sebe, já jsem z Budějovic.

KÁŤA *ji chce odtáhnout* · Pojd už, Ančo.

ANČA · To asi taky znáte v Budějovicích řezníka Pejchara na náměstí.

ŠVEJK · Jakkpak ne! To je můj bratr. Toho má u nás každej rád, je moc hodnej, ouslužnej, prodává dobrý maso a dává slušnej přivažek.

ANČA · Ano.

Zámka. Káťa ironicky vyčkává.

ŠVEJK · To je ale náhoda, že se tady potkáváme, no né? Máte chvilku času? Musíme si trochu popovídat vo Budějovicích. Tady je lavice s pěkným vejhledem, tohle je Vltava.

KÁŤA · Vopravdu? *S jemnou ironií* · To je mi novinka.

ANČA · Už na ní někdo sedí.

ŠVEJK · Nákej pán, kterej se kochá vejhledem. Na toho vašeho psa byste si měla dát dobrej pozor.

ANČA · Proč?

ŠVEJK · Nechci nic říkat, ale Němci mají psy v takový voblibě, že člověk až žasne, zvláště ti vod eses. Takovej pes vám zmizí jedna dvě. Posílají je domů. Sešel jsem se

nedávno sám s jedním šarfýrerem, jmenoval se Bullinger, který chtěl pro svou paní v Kolíně špice.

KÁŤA · Vy máte styky se šarfýrerama a podobnejma lidma? Pojd, Ančo, teď toho mám akorát dost.

ŠVEJK · Mluvil jsem s ním, když mě zatkli kvůli vejročkům, který vohrožovaly bezpečnost Třetí říše.

KÁŤA · Je to pravda? Jestli jo, tak to vezmu zpátky. Máme ještě chvilku času, Ančo. *Jde napřed směrem k lavici. Všichni tři usednou vedle Balouna.*

ŠVEJK *naznačí, že o tom před tím cizím pánem nemůže mluvit, a hovoří proto zvlášť nevinně.* Líbí se vám v Praze?

ANČA · Líbí. Jenže se tu mužským nedá věřit. ŠVEJK · To máte stoprocentní pravdu, jsem rád, že to víte. Na venkově jsou lidi zaručeně poctivější, že je to tak? *Balounovi.* Hezkej vejhled, pane soused, co?

BALOUN · Není špatnej.

ŠVEJK · To by tak bylo něco pro fotografa.

BALOUN · Jako pozadí.

ŠVEJK · Fotograf by z toho něco udělal.

BALOUN · Já jsem fotograf. My máme v ateliéru, kde pracuju, Vltavu namalovanou na paravánu, je to tam trochu barevnější. Potřebujeme to pro Němce, hlavně pro escsáky. Stavějí se před něj a posílají to pak domů pro případ, že by museli pryč a že by se sem už nedostali. Ale Vltava to není, je to jen taková smradlavá řeka. *Děvčata se pochvalně smějí.*

ŠVEJK · To, co tady vykládáte, je moc zajímavý. Nemoh byste jednou slečny zmáčk-nout, jen takhle do prsou — s prominutím, odborně se tomu tak říká.

BALOUN · To bych moh.

ANČA · To by bylo báječný. Ale před tou vaší Vltavou ne!

Smějí se vydatně vtipu, pak nastane pauza.

ŠVEJK · Jestlipak znáte tenhle vtip: Na Karlově mostě slyší nákej Čech, jak někdo z Vltavy křičí německy vo pomoc. Nakloní se teda přes zídku a křikne dolů: „Neřvi, měl ses místo tý skopčáctiny učit plavat!“

Děvčata se smějí.

ŠVEJK · Jo, to je Vltava. Ve válečným čase se tady v tom parku děje moc nemravností.

KÁŤA · V mírovejch dobách taky.

BALOUN · A při májových pobožnostech.

ŠVEJK · Ve volný přírodě ještě i po Všech svatejch.

KÁŤA · A co v uzavřenejch místnostech?

BALOUN · Ale jo, taky hodně.

ANČA · A v bijáku.

Všichni se znovu rozřehťají.

ŠVEJK · Jo, Vltava. Znáte písničku „Spal Jindřich po prvé s manželkou svou?“ Někde se hodně zpívá.

ANČA · Myslíte tu, co pak pokračuje: „Bohatou dědičkou porýnskou?“

ŠVEJK · To je vona. *Balounovi.* Spadlo vám něco do voka? Nedřete si to. Slečno, nepodívala byste se tomu pánovi na to? Nejlip růžkem vod kapesníku.

ANČA *Švejkovi.* Podržel byste mi psa? V Praze musí bejt člověk vopatrnej. Lítá tady plno sazí.

ŠVEJK *přiváže psa volně ke kandelábru vedle lavice.* S prominutím, ale musím ve vobchodní záležitosti do Palacký. Byl bych vás ještě rád slyšel zazpívat tu písničku, ale nejde to. Dobřej večír. *Odejde.*

KÁŤA *zatím co Anča loví Balounovi kapesníkem v oku.* Ten pán má ale naspěch.

ANČA · Nemůžu nic nalít.

BALOUN · Už je to lepší. Copak je to za písničku?

ANČA · Máme vám ji zazpívat? Než budem muset jít? Luxi, dej už pokoj! To budu ráda, až se tebe a toho tvýho pána zba-

vím. *Balounovi.* Peče moc s Němcema. Tak já začnu.

Obě služky zptávají s velkým citem moritat „Spal Jindřich poprvé s manželkou svou“: Švejk zatím přiláká nepatrným kouskem salámu psa k sobě do křoví a zmizí s ním.

BALOUN *když píseň dozněla.* Hezky jste to zazpívaly.

KÁŤA · A teď jdem. Prokrindapána, kde je pes?

ANČA · Šmarjájózeff, teď je pes pryč. Nikdá neuteče. Co tomu řekne pan ministerskej rada?

BALOUN · Zavolá Němcům, svejm přátelům, a hotovo. Jakýpak rozčilování, copak za to můžete? Ten pán ho musel přivázat moc volně. Mně se zdálo, jako bych při tý písničce viděl nákej stín, tamhle.

KÁŤA · Rychle, zajdeme na policii, tam co se vohlašujou ztráty a nálezy.

BALOUN · Přijďte někdy v sobotu večír do „Kalicha“, je to Na Bojišti.

Přikývnou a rychle odcházejí. Baloun se zase dívá na Vltavu. Dvojice milenců ze začátku scény se vrací, netisknou se však již k sobě. Pak přichází Švejk se špicem na šůře.

ŠVEJK · Je to pravej kolaborantskej pes: jak se člověk nedívá, hned kousne. Vyváděl cestou strašný věci. Jak jsem šel přes koleje, tak si leh a nechtěl se hnout. Možná, že se chtěl dát přejet, prevít jeden. A jdem!

BALOUN · Chytil se na toho koňskýho buřta? Já myslel, že žere jenom telecí.

ŠVEJK · Válka není žádněj med. Ani pro čisto-krevný psy. Tomu Bullingrovi ho ale nedám dřív, dokud nesloží prachy, jinak mě veme na hůl. Za kolaboraci se musí platit.

V pozadí se vynořil zachmuřený čahoun a oba pozoroval. Teď se k nim blíží.

INDIVIDUUM · Pánové, vy jste tady na procházce?

ŠVEJK · Jo, a co je vám po tom?

INDIVIDUUM · Račte se pánové legitimovat. *Ukáže jim služební odznak.*

ŠVEJK · Já tu nic na legitimování nemám. Máš ty něco?

BALOUN *vrtí hlavou.* Nic jsme neudělali.

INDIVIDUUM · Já vás nezastavil proto, že jste něco udělali, ale protože mám dojem, že nic neděláte. Jsem od dobrovolné pracovní služby.

ŠVEJK · Vy jste z těch, co musejí chodit před biografama a po hostinckejch zahradách, aby vyštárali náký lidi pro zbrojařský podniky?

INDIVIDUUM · Jaké máte zaměstnání?

ŠVEJK · Mám vobchod se psema.

INDIVIDUUM · Máte nějaký doklad, že jde o válečně důležitý podnik?

ŠVEJK · Vašnosto, to nemám. Jestli ale někdo chce mít psa i ve válce, aby měl v těžký době po svým boku přítele, tak to pro válku důležitý je, že, špici? Lidi jsou při bombardování vo moc klidnější, když se na ně pes kouká, jako kdyby chtěl říct: „Musí to bejt?“ A tenhle pán je fotograf, a to je možná pro válku ještě důležitější, poněvadž fotografuje vojáky, aby doma měli aspoň vobrázky svejch nejmilejších. A to je zaručeně lepší než nic, to uznáte.

INDIVIDUUM · Myslím, že bude nejlépe, když vás vezmu s sebou do naší úřadovny, ale radím vám, abyste tam tak blbě nemluvil.

BALOUN · Řekni mu přece, že jsme toho psa chytili z vyššího příkazu.

ŠVEJK · To je zbytečný. Tenhle pán je tady taky z vyššího příkazu.

Jdou s ním.

ŠVEJK · Vaším zaměstnáním je teda chytat lidi?

Polední přestávka na pražském nákladovém nádraží. Na kolejnicích sedí Švejk a Baloun, nyní posunováči v Hitlerových službách, hlídání německým vojákem, který je po zuby ozbrojen.

BALOUN · Rád bych věděl, kde je paní Kopecká s jídlem? Snad se jí něco nestalo!
DŮSTOJNÍK OD TRÉNU *kdž projde kolem, vojákovi* · Wache! Jestli se vás někdo zeptá, který z těch vagónů má jít do Dolních Bavor, tak si pamatujte, že ten s číslem 4268.

VOJÁK *stojí v pozoru* · Zu Befehl.

ŠVEJK · U Němců je všecko zorganizováno. Mají to teď zorganizovaný, že něco podobného svět ještě neviděl. Když Hitler zmáčkne knoflík, je v tu ránu třebas po Číně. I římskýho papeže mají ve svých lejtrech se vším, co kdy vo nich řek; je teda nahraňej. A zrovna tak ti nižší, jako třebas vedoucí vod eses, ti to mají zařízený stejně: Ty ho ještě vidíš, jak mačká knoflík, a už tvý vdově vovedzdávají urnu. Můžeme mluvit vo štěstí, že jsme tady a že máme silně vobzbrojenou stráž, která dává pozor, abychom se nedopustili sabotáže a nemuseli bejt zastřeleni.

Kopecká přispěchá s nádobím. Voják, duchem nepřítomný, studuje její propustku.

BALOUN · Co to bude?

PANÍ KOPECKÁ · Kotlet z mrkve a bramborový párky. *Zatím co oba jedí z nádobí, které mají na kolenou, tiše.* Ten pes mi musí z domu. Stal se z něho pes politickéj. Pane Baloun, necpete se tak, udělají se vám vředy.

BALOUN · Z brambor sotva, takhle z kapouna.

PANÍ KOPECKÁ · V novinách dnes stálo, že u zmizelýho psa ministerskýho rady

Vojty jde vo akt pomsty ze strany vobvratelstva, který se mstí na ouředníkovi s přátelskejma vztahama k Němcům. Teď psa hledají, aby prej mohli vypálit to hnízdo podvratnejch žvlů. Ještě dneska musí z „Kalicha“.

ŠVEJK *při jídle* · Nesete tu zprávu trošku v nevhodnej čas. Teprve včera jsem panu šarfýrerovi Bullingrovi poslal spěšný psaní, že za něj chci dvě stě korun a že ho jinak nedám.

PANÍ KOPECKÁ · Pane Švejk, vy si zahráváte se životem, když píšete takový dopisy.

ŠVEJK · Nemyslím, paní Kopecká. Pan Bullinger je velká svině, ale to, že kšeft je kšeft, mu bude připadat přirozený. Kdyby tomu mělo bejt jináč, tak by to znamenalo konec všeho. A toho špice, jak jsem zaslech, potřebuje pro svou paní v Kolíně. Kola-borant nemaká jen tak pro nic za nic, navopak, musí teď vydělávat víc, když jím jeho krajani vopovrhujou. Musím bejt za to vodškodněnej, proč bych to jinak dělal?

PANÍ KOPECKÁ · Nemůžete přece dělat kšefty, když sedíte tady?

ŠVEJK *přivítivě* · Věčně tady nebudu. Už jsem je stál vagón mejdla. Nebylo to těžký. Jednou za Rakouska, když bylo stávkování zakázaný, vochromili železničáři na vosum hodin celou dopravu tím, že nedělali nic jinýho, než že dodržovali předpisy, co byly vyhlášený kvůli bezpečnosti.

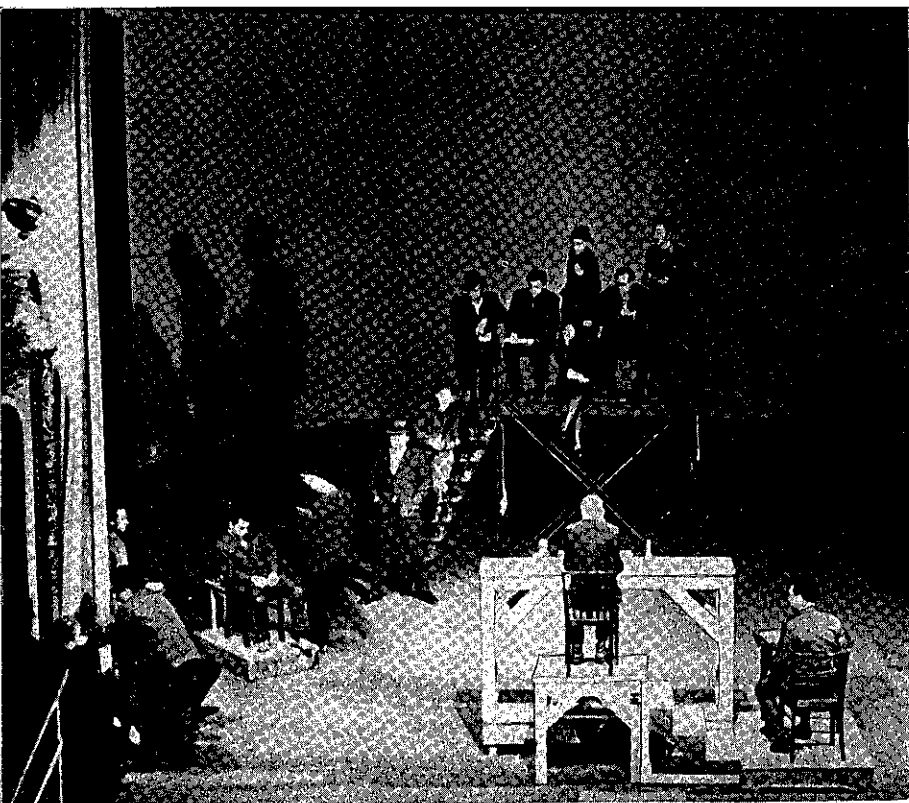
PANÍ KOPECKÁ *energicky* · Ale ten pes musí přesto z „Kalicha“, pane Švejk. Mám sice u pana Bretschneidra nákou protekci, poněvadž furt ještě čeká, že si s ním dám říct, ale moc velká není.

Švejk jí naslouchá jen na půl ucha, poněvadž dva němečtí vojáci nesou kolem velký kouřící se kotel a nandávají stráž guláš do hliníkové

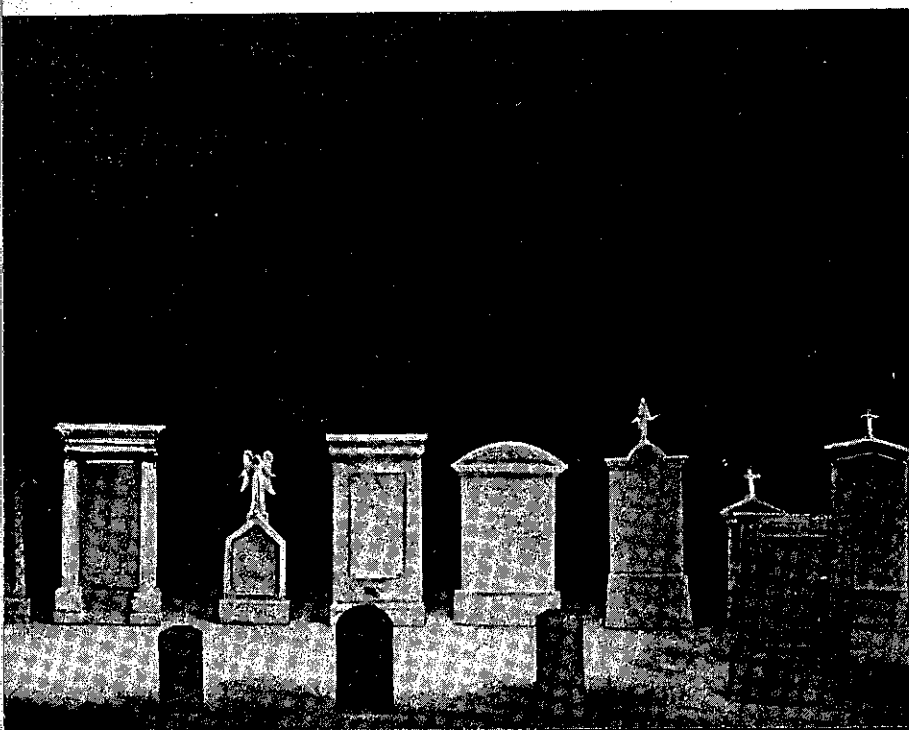
ZADRŽITELNÝ VZESTUP ARTURA UIE

Ekkehard Schall jako Arturo Ui (Berlínský ensemble — reprodukce z knihy C. Niessena: Brecht auf der Bühne)

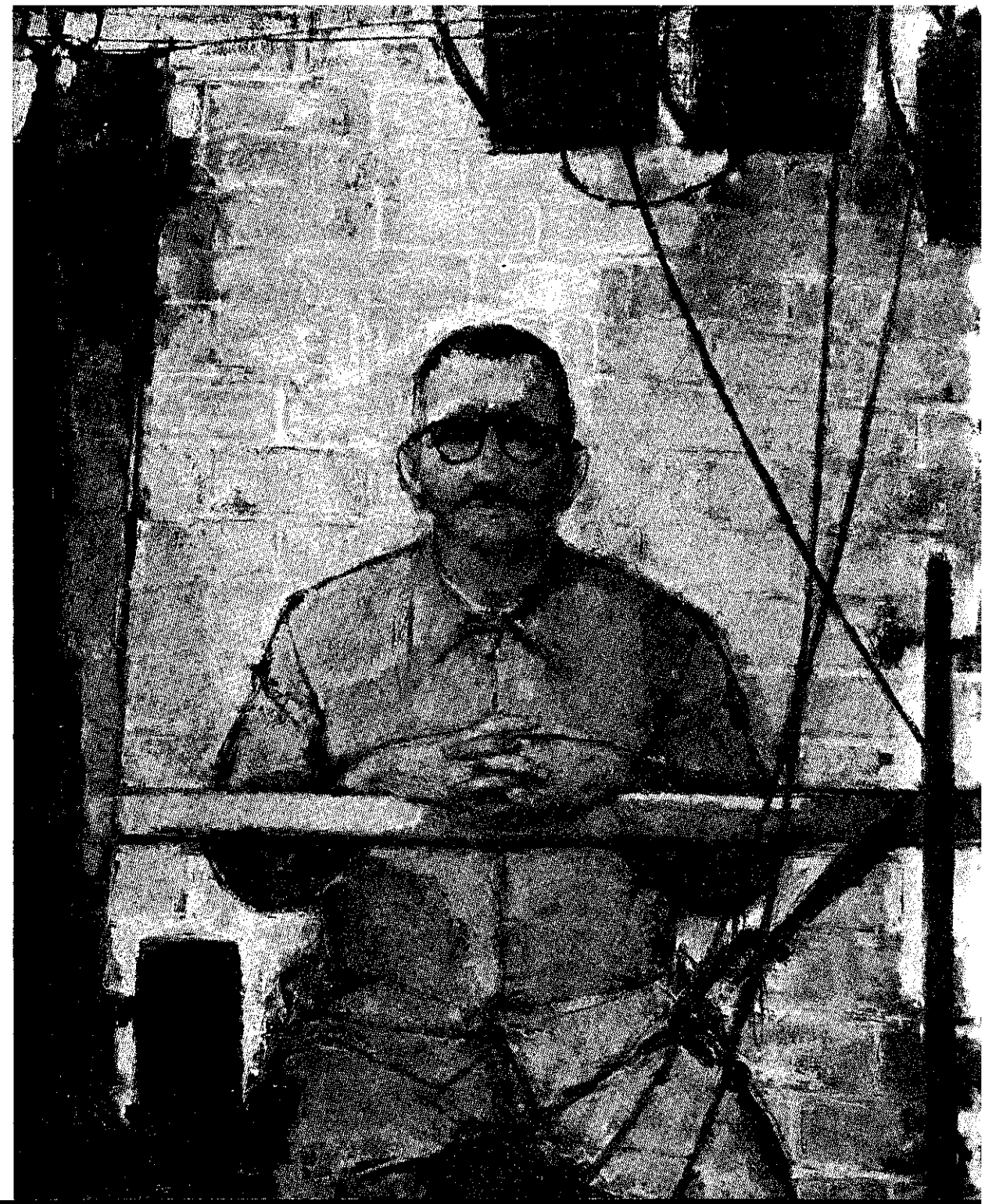

ZADRŽITELNÝ VZESTUP
ARTURA UIE
Soudní scéna (Berlínský ensemble)

ZADRŽITELNÝ VZESTUP
ARTURA UIE
Pohřební scéna (Berlínský ensemble)

BERT HELLER:
BERTOLT BRECHT
HELENA WEIGELOVÁ
*(reprodukce portrétů z knihy Kunst in der
Deutschen Demokratischen Republik
1949–1959)*

misky. Baloun, který je už dávno s jídlem hotov, vstal a jde jako v tranzu kousek za nimi, aby do sebe nasál vůni menáže.

ŠVEJK · Přijdu si pro něj. Podívejte se na toho chlapa!

NĚMECKÝ VOJÁK *volá ostře za Balounem* · Halt!

PANÍ KOPECKÁ *Balounovi, který se nevrle a zcela rozehvěn vrací* · Tak se přece, pane Baloun, trochu vovládněte.

ŠVEJK · V Budějovicích měl jeden doktor takovou cukrovku, že moh nanejvýš ještě jíst trochu rejžový polívky, a přitom to byl chlap jako hora! Nikdá to nevydržel, a tak vždycky tajně sežral ještě i to, co zbylo ve špajzu. A jednou se na svou nemoc dožral tak, že si u hospodyně vobjednal voběd vo sedmi chodech i s moučníkem a co tak k tomu ještě patří. Hospodyně se rozbřečela, že sotva mohla nosit na stůl, ale von si dal navíc na gramofón zahrát smuteční marš, a taky na to zašel. S tebou, Baloune, to nebude jiný. Skončíš pod ruským tankem.

BALOUN *se dosud celý třese* · Rozdávají guláš.

PANÍ KOPECKÁ · Musím jít. *Sebere nádobí a jde.*

BALOUN · Chtěl bych se na něj jen podívat.

Vojákovi, který jí. Jsou v armádě vždycky tak velký porce, pane voják? Ta vaše je slušná. Ale možná, že tolik dostává jenom ten, co je na stráži, aby vostal čilej; jinak bysme mohli upláchnout, co? Nemoh bych si k tomu čuchnout?

Voják sedí a jí, ale stále si při tom něco říká.

ŠVEJK · Na nic se ho neptej. Copak, ty hovo, nevidíš, že se musí naučit z paměti to číslo, jinak by mu šel do Dolních Bavor falešnej vagón? *Vojákovi.* Máte recht, že si to natloukáte do palice, už se přihodilo leccos. Místo určení se na vagóny už nepíše, poněvadž je sabotážníci vobčas smazali a namalovali tam adresy falešný.

Vo jakýpak číslo jde? Čtyry tisíce dvě stě šedesát vosum, ne? To si teda půl hodiny říkat nemusíte. Povím vám, jak to uděláte, mám to vod ouředníka z voddělení, kde vydávají licence pro živnostníky. Ten to vysvětlil jednomu podomnímu vobchodníkovi, co si nemoh zapamatovat číslo svýho povolení. Já vám to předvedu na vašem čísle, abyste poznal, jak je to lehký. Tak čtyry tisíce dvě stě šedesát vosum. První číslice je čtyrka, druhá dvojka. Zapamatujte si tedy napřed čtyrycet dva, to je dvakrát dvě, to je zepředu čtyry, děleno dvěma, a zas máte vedle sebe čtyry a dvě. A teď se nelekněte! Kolikrát jsou dvakrát čtyry! Vosum, není-liž pravda? Tak si vrejte v pamět, že vosmička je z čísla čtyry tisíce dvě stě šedesát vosum poslední v radě a zbejvá ještě nějak chytře si zapamatovat tu šestku, co je před vosmičkou. To je strašně jednoduchý. První číslice je čtyrka, druhá dvojka, čtyry a dvě je šest. Tedy jste si už jistej, druhá vod konce je šestka a už vám ten pořad čísel nikdá nevymizí z paměti, jak by to řek vonen pán z živnostenskýho referátu. Nebo můžete taky dojít k stejnému vejsledku ještě jednodušejc. Ten druhej způsob tomu vobchodníkovi vyložil taky, zvopakuju vám to na vašem čísle. *Voják mu naslouchal s široce rozevřenýma očima. Rty se mu přestaly hýbat.*

Vosum bez dvou je šest. Tedy už zná šedesát vosum. Šest bez dvou jsou čtyry, už zná tedy čtyry — šedesát vosum a tu dvojku do toho, čtyry — dvě — šest — vosum. Taky to není příliš namáhavý, když se to udělá ještě jinak, pomocí násobení a dělení. To se dojde k vejsledku takhle: Pamatujte si, povídale ten ouředník, že dvakrát čtyrycet dva je vosumdesát čtyry. Rok má dvanáct měsíců. Vode-

čte se teda dvanáct vod vosumdesáti čtyr a zbejvá nám sedmdesát dva, vod toho ještě dvanáct měsíčů, to je šedesát, máme teda už jistou šestku a nulu škrtne. Tedy víme čtyřicet dva — šest — vosumdesát čtyry. Když jsme škrtli nulu, škrtnem vzadu i tu čtyrku. A máme to naše číslo zase kompletní. Taky s dělením to jde, to je takhle. Jaký bylo to číslo?

HLAS ZE ZADU · Wache, jaké číslo má vagón, co má jít do Dolních Bavor?

VOJÁK · Jak je to?

ŠVEJK · Počkejte, já to vypočítám pomocí těch měsíčů. To máme dvanáct, že jo, na tom jsme se shodli.

VOJÁK *zoufale* · Řekněte mi to číslo!

HLAS · Wache! Spíte?

VOJÁK *volá* · Já za-po-mněl! *Švejkovi*. Čert aby tě vzal!

HLAS *hrubě* · Musí odtud tím vlakem do Passau ve dvanáct padesát.

JINÝ, VZDÁLENÝ HLAS · Tak vezmeme tenhle, myslím, že to byl on.

BALOUN *spokojeně vojákově, který se vylekaně dívá dozadu* · Ani čuchnout mi k tomu guláší nedal...

ŠVEJK · Není vyloučeno, že teď do Bavor pude vagón s mašinkvérama. *Filosoficky*. Ale možná, že do tý doby budou ve Stalingradě spíš potřebovat sekačky a v Bavořích zase mašinkvéry. Kdopak to může vědět?

■

6.

V sobotu večer u „Kalicha“. Mezi jinými hosty Baloun, Anča, Káťa, mladý Procházka a stranou dva esesáci. Z elektrického klavíru hudba, při níž se tančí.

KÁŤA *Balounovi* · Já to panu Bretschneidrovi při vejslechu řekla, že jsem už předtím zaslechla, že má eses na špice spa-

dýno. Vás jsem neuvedla, jenom jméno toho vašeho přítele, pana Švejka. A taky jsem se nezmiňovala vo tom, že pan Švejk dělal, jako by vás neznal, aby se s náma dostal do řeči. Bylo to tak dobře?

BALOUN · Mně je všechno fuk. Mě už tady dlouho nevidíte. To bude překvapení, až se tam vobjevím.

ANČA · Nesmíte se na to koukat tak černě, pane Baloun, není to nic platný. A jestli tady budu jen tak vysedávat, tak mi ten esesák vodnaproti ještě řekne vo tanec. Udělejte to vy.

Baloun se chce zvednout, vtom zajde dopředu paní Kopecká a zatleská.

PANÍ KOPECKÁ · Dámy, páni, jde na půl desátou, je teda čas na besedu — *napolo k esesákům* — to je náš národní tanec, kterej tancujem jen mezi sebou a kterej se každému nelíbí, ale nám jo. Hudba na outraty „Kalicha“!

Paní Kopecká strčí do klavíru minci; přítomní tančí besedu a velmi hlasitě přitom podupávají. Také Baloun a Anča jsou v kole. Všichni tančí tak, aby vypudili esesáky; zakopávají tedy o jejich stoly apod.

BALOUN *zptvá* ·

Sotva půlnoc uhodí, nastává nám svrbění. Župajdý a župajdá, každá ráda dá.

OSTATNÍ *se přidají* ·

Do tvářiček štípneš ji. Čtyři má, jo, toť se ví! Župajdý a župajdá, každá ráda dá.

Esesáci s nadávkami vstanou a tlačí se ven. Po tanci se paní Kopecká vrací z vedlejší světnice a oplachuje zase sklenice. Káťa přivede prvního hosta ze 3. scény s sebou ke stolu.

PRVNÍ HOST · Národní tance jsou v „Kalichu“ novinka a jsou moc voblíbený, poněvadž stálí hosti vědí, že paní Kopecká při nich poslouchá Moskvu.

BALOUN · Já jich už zvlášť neužiju. Tam, kde já skončím, tam se beseda netancuje.

ANČA · Dověděla jsem se, že to vod nás bylo moc nevopatrný, když jsme šly do parku. Je to prej nebezpečný kvůli německejm desentérům, co tam člověka přepadávají.

PRVNÍ HOST · Jenom pány. Musejí se totiž dostat k civilním hadrům. Ve Stromovce se teď každý ráno najdou německý mundúry.

KÁŤA · Kdo takhle přijde vo hadry, ten se už tak lehko na nový nezmůže. Ouřadovna pro voděvní kontrolu prej teď zakázala, aby se šaty a klobouky ještě dělaly z papíru. Že je ho málo.

PRVNÍ HOST · Takový ouřady jsou u Němců moc voblíbený, rašejí ze země jako houby. Lidem jde vo místa, aby nemuseli na vojnu. To radši votravujou Čechy kontrolou mléčnou, potravinovou, papírovou a nevím, čím ještě. Nejde vo nic jinýho, než aby se ulili.

BALOUN · U mě se dočkají slavnýho vítězství. Vidím svou budoucnost jako něco nevyhnutelnýho.

ANČA · Nevím, vo čem mluvíte.

BALOUN · Ještě se to dost brzy dovíte, slečno Ančo. Znáte zaručeně písničku vo „Domažlický bráně“, vo tom malíři, co umřel mladinkej. Nechtěla byste mi ji zazpívat, sedlo by to zrovna k náladě.

ANČA *zpívá* ·

Domažlický brány, pěkně malovaný,
kdo je vymaloval, děvčata miloval.
Nic už z něho nebude, už je pod drnem.

Je to vona?

BALOUN · Je.

ANČA · Prokristapána, snad si nechcete něco udělat, pane Baloun?

BALOUN · Slečno, co já udělám, toho se setsakra polekáte. Já si nešáhnu na život, já udělám něco horšího.

Vstoupí Švejk s balíčkem pod paží.

ŠVEJK *Balounovi* · Tak jsem s gulášem tady. Nemusíš mi děkovat, poněvadž si za to vezmu kavalec, co ti stojí v kuchyni.

BALOUN · Ukaž, je to hovězí?

ŠVEJK *energicky* · Hnáty pryč. Tady se nic vybalovat nebude. Dobřej večír, slečno, taky tady?

ANČA · Dobřej večír. Víme všechno.

ŠVEJK *zatáhne Balouna do kouta* · Copak jsi jim zase vyžvanil?

BALOUN · Jenom to, že se známe a že to, že se neznáme, byl podfuk. Nevěděl jsem, co bych s nima mluvil. Ten můj kavalec máš mít. — Dej mi k tomu aspoň čuchnout skrz papír, strhneš tím přítele zpátky vod propasti. Paní Mahlerová vodnaproti mi za něj nabídla dvacku, ale to mi je jedno. Vodkud máš ten guláš?

ŠVEJK · Je z černýho trhu, vod náký porodní báby, která ho dostala z venkova. Pomohla v třicátých letech na svět harantu jednoho sedláka a ten harant držel v puse kůstku. Když to uviděla, tak se rozbrečela a řekla: „To je znamení, že všichni ještě zakusíme moc hladu.“ Tohle předpověděla, když Němci tady ještě nebyli, a selka jí proto každěj rok posílá balíček, aby neměla hlad. Ale letos ta porodní bába potřebovala peníze na daně.

BALOUN · Jen aby paní Kopecká ještě měla pravou papriku.

PANÍ KOPECKÁ *přistoupila* · Vratte se k svému stolu, za půl hodiny vás zavolám do kuchyně. Zatím dělejte jakoby nic. *Švej-*

kovi, když se Baloun vrátil ke stolu. Co je to za maso?

ŠVEJK *vyčítavě*. Paní Kopecká, já se vám divím.

Paní Kopecká mu vezme balíček z ruky a nahledne opatrně dovnitř.

ŠVEJK *když vidí, jak Baloun rozčileně cosi vykládá služkám*. Ten Baloun mi připadá kór moc nadšenej. Dejte do toho pořádné papriky, aby to vopravdu chutnalo jako hovězí. Je to konina. *Když se paní Kopecká naň ostře zadívá.* No dobře, je to ten špic vod pana Vojty. Musel jsem to udělat, poněvadž by padla na „Kalich“ hanba, kdyby se některej ze stálých hostů dal z hladu k Němcům.

HOST U VÝČEPU. Hospodo!

Paní Kopecká dá Švejkovi podržet balíček, aby mohla rychle obsloužit hosta. V tom okamžiku je slyšet, jak předjíždí těžké auto, a hned nato vstupují esesáci s scharführerem Bullingrem v čele.

BULLINGER *Švejkovi*. Vaše hospodyně měla pravdu, když říkala, že asi budete v hospodě. *Esesákům.* Udělejte místo! *Švejkovi, zatím co esesáci zatlačují ostatní hosty do pozadí.* Kde máš toho psa, ty lumpe?

ŠVEJK. Poslušně hlásím, pane šárfýrer, že v novinách stálo, že ho někdo ukrad. Copak jste to nečet?

BULLINGER. Tak ty tedy budeš ještě drzý?

ŠVEJK. Poslušně hlásím, pane šárfýrer, že to v oumyslu nemám. Chtěl jsem jen poznamenat, že byste měl sledovat noviny, abyste třeba nepropás něco, co si vyžádá váš zásah.

BULLINGER. Nevím, proč vlastně tady s tebou stojím. Je to ode mne perverzita. Chci se asi jen přesvědčit, co si subjekt tvého druhu před funusem všechno troufne.

ŠVEJK. Ano, pane šárfýrer, a pak taky proto, že chcete toho psa.

BULLINGER. Přiznáváš tedy, žeš mi napsal dopis, abych ti za psa zaplatil dvě stě korun?

ŠVEJK. Pane šárfýrer, přiznávám, že jsem těch dvě stě korun dostat chtěl, poněvadž bych byl měl výdaje, kdyby toho špice byli neukradli.

BULLINGER. Promluvíme si o tom ještě v Pečkárně. *Esesákům.* Prohledejte celou hospodu, jestli tu není nějaký špic! *Jeden z esesáků odejde.*

Je slyšet, jak se vedle káct nábytek, jak je leccos rozbýváno atd. Švejk vyčítavě s filosofickým klidem, balíček v ruce.

ŠVEJK *náhle*. Máme tady taky dobrou slivovici.

Jeden z esesáků jde kolem jakéhosi drobného človíčka a vrazí do něho. Ten uhne a šlápne při tom kterési ženě na nohu. Řekne „pardon“, načež se esesák otočí a pustí se do něho obuškem. Na Bullingrovo kývnutí ho pak se svým kolegou vyuleče. Potom se jeden z esesáků vrací s paní Kopeckou.

ESESÁK. Dům jsme prohledali, psa jsme našli.

BULLINGER *Kopecké*. To, co tady vydáváte za nevinnou hospodu, je pěkný pelech podvratnictví. Já vám to vosí hnízdo ale vypálím.

ŠVEJK. Jawohl, pane šárfýrer, hajitla. Jinak bysme třeba byli furt drzejší a dělali si z předpisů starou belu. Paní Kopecká, vy musíte tu vaši hospodu víst tak, aby bylo všechno průhledný jak voda v čirým rybníce, jak říkával kaplan Vejvoda, když...

BULLINGER. Drž hubu, ty lumpe. Vezmu tě asi s sebou, a váš lokál, paní Košepá, zavřu.

BRETSCHNEIDER *kteřý se objevil ve dveřích*. Herr Scharführer Bullinger, mohu s vámi mluvit mezi čtyřma očima?

BULLINGER. Nevím, co bych s vámi měl co mluvit. Víte přeci, co si o vás myslím.

BRETSCHNEIDER. Jde o nové zprávy, týkající se zmizelého Vojtova psa, které jsme dostali na gestapu a které by vás mohly zajímat, Herr Scharführer Bullinger.

Oba pánové zajdou do rohu místnosti a začnou divoce gestikulovat. Zdá se, že Bretschneider naznačuje, že psa má Bullinger, a ten podle všeho říká „Já?“ a je čtm dál tím rozhořčenější.

Paní Kopecká se opět lhostejně pustila do vyplachování sklenic. Švejk se tvářil nezúčastněně a přivětivě. Tu se Baloun naneštit rozhodne, že se pokusí dostat se ke svému balíčku. Na jeho pokyn jeden z hostů Švejkovi balíček sebere a podá jej dál. Dostane se do Balounových rukou a ten jej nedočkavě ohmatává. Jeden z esesáků putováním balíčku se zájmem sledoval.

ESESÁK. Hej, copak se to tady děje?

Je několika kroky u Balouna a balíček mu sebere.

ESESÁK *podává Bullingrovi balíček*. Herr Scharführer, tento balíček byl právě tajně doručen jednomu z hostů, tamhletomu muži.

BULLINGER *otevře balíček*. Maso. Majitel at předstoupí.

ESESÁK *Balounovi*. Vy tam, vy jste balíček otevřel.

BALOUN *vyděšeně*. Někdo mi ho strčil. Není můj.

BULLINGER. Tak, není váš, co? Jde tedy asi o maso, které není ničt. *Náhle zařve.* Proč jste potom balíček otvíral?

ŠVEJK *poněvadž Baloun neví, co by odpověděl*. Poslušně hlásím, pane šárfýrer, že ten trouba musí bejt nevinnej, poněvadž by se byl dovnitř nepodíval, kdyby byl balíček jeho. Věděl by přece, co v něm je.

BULLINGER *Balounovi*. Od koho jsi ho dostal?

ESESÁK *když Baloun zase neodpoví*. Jako prvního jsem viděl tohohle — *ukazuje na hosta, který vzal Švejkovi maso* —, jak podává balíček dál.

BULLINGER. Od koho jsi ho dostal?

HOST *nešťastně*. Někdo mi ho strčil, nevím, kdo to byl.

BULLINGER. Zdá se, že hospoda je filiálka černého trhu. *Bretschneiderovi.* Právě jste chtěl za hostinskou položit ruku do ohně, jestli se nemýlím, Herr Bretschneider.

PANÍ KOPECKÁ *předstoupila*. Pánové, „Kalich“ není žádný černý trh.

BULLINGER. Ne? *Uhodí ji do tváře*. Já vám ukážu, vy jedna česká svině!

BRETSCHNEIDER *rozčileně*. Musím vás požádat, abyste paní Kopeckou, kterou znám jako nepolitickou osobu, nesoudil bez slyšení.

PANÍ KOPECKÁ *velmi bledá*. Vy mě tlouct nebudete.

BULLINGER. Co, vy ještě odmlouváte? *Uhodí ji znovu. Zatknout! Poněvadž se Kopecká chce vrhnout na Bullingra, praští ji esesák přes hlavu.*

BRETSCHNEIDER *se nakloní nad Kopeckou, která leží na zemi*. Z toho se budete muset zodpovídat, Bullingře. Tím se vám nepodaří odvést pozornost od Vojtova psa.

ŠVEJK *předstoupí*. Poslušně hlásím, že můžu všechno vysvětlit. Ten balíček nepatří tady nikomu. Víím to, poněvadž jsem ho sem sám položil.

BULLINGER. Tak ty tedy?

ŠVEJK. Patří pánovi, který mi ho svěřil do vopatrování, když vodošel. Prej na záchod. Je takovej středně velkej s blond fousama.

BULLINGER *udiven takovou výmluvou*. Řekni, nejsi snad slabomyslný?

ŠVEJK *se mu dívá vážně do očí*. Jak jsem vám už jednou přiznal, jsem. Ouřední komis mě

prohlásila za blba. Vypad jsem proto taky z dobrovolný pracovní služby.

BULLINGER · Ale na šmelinu jsi chytrý dost, co? Však ty to v Pečkárně pochopíš, že ti doklady jsou prd platné, i kdybys jich měl sto.

ŠVEJK *měkce* · Poslušně hlásím, pane šárfýrer, že úplně chápu, že mi to bude prd platný, poněvadž jsem se vždycky, už vod mlada dostával do těchhle šlamastik, i když jsem měl nejlepší oumysly a když jsem chtěl udělat všechno tak, jak to kdo potřeboval. Jako jednou ve Velkém Meziříčí, kde jsem chtěl školnici pomoci při věšení prádla. Kdybyste se mnou šel na chodbu, tak bych vám řek, jak to dopadlo. I k šmelině jsem se dostal jako slepej k houslím.

BULLINGER *vytřeští na něho oči* · Vůbec nechápu, proč tě poslouchám, a vlastně už po druhé. Asi proto, že jsem takového zločince ještě neviděl a že na něho koukám s očima vyvalenýma jako zhyponovaný.

ŠVEJK · Musí vám to připadat, jako kdybyste najednou zahlíd lva na Karláku, kde to nebejvá vobvyklý, nebo jako jednou v Chotěboři, kde pošťák přistih svou paní s domovníkem a vokamžitě ji probod. Šel pak rovnou na strážnici, aby se udal, a když se ho ptali, co jako udělal po činu, tak řek, že vyšel z baráku a zahlíd úplně nahatýho člověka zajít za roh. Nechali ho teda bejt, že je jako blázen. Ale dva měsíce po tom se proslechlo, že v tý době vopravdu nákej blázen utek z nemocnice a že byl nahej. Pošťákovi to nevěřili, i když to pravda byla.

BULLINGER *udiveně* · Ještě stále tě poslouchám. Nemohu se odtrhnout. Víím, co si myslíte. Že Třetí říše potrvá rok nebo dva. Já ti ale povídám, že zůstaneme

u vesla takových deset tisíc let. Teď čumíš, co?

ŠVEJK · To je nadlouho, jak řek kostelník, když si ho vzala hospodská vod „Labutě“ a když hodila na noc zuby do skleničky.

BULLINGER · Chčiješ žlutě nebo zeleně?

ŠVEJK *přivětivě* · Poslušně hlásím, že chčiju zelenožlutě, pane šárfýrer.

BULLINGER · A teď půjdeš se mnou, i kdyby někteří pánové — *směrem k Bretschneiderovi* — položili za tebe do ohně nejen ruku, ale třeba i nohu.

ŠVEJK · Ano, pane šárfýrer. Pořádek musí bejt. Šmelina je zlo a nebude jí konec, dokud nebude po všem. Pak bude hned pořádek, no nemám pravdu?

BULLINGER · A toho psa taky ještě najdeme. *Odchází s baltěkem pod paží.* *Esesáci seberou Švejka a odvedou ho.*

ŠVEJK *při odchodu dobrosměně* · Přál bych si jenom, abyste se nedočkal zklamání. Někteřejm zákazníkům se pes přestane líbit, když ho mají, a předtím vobrátili všechno vzhůru nohama, jen aby ho dostali.

BRETSCHNEIDER *Kopecské, která se zase probrala* · Paní Kopecská, stala jste se obětí určitých neshod mezi určitými místy gestapa a SS, víc vám neřeknu. Stojíte však pod mou ochranou, vrátím se, abych to s vámi prohodil mezi čtyřma očima. *Odchází.*

PANÍ KOPECKÁ *vrávorajíc zpět k výčepu, kde si utěrkou zaváže zkravělé čelo* · Preje si někdo pivo?

KÁŤA *se dívá na Švejka v klobouk, který dosud visí nad stolem stálých hostů* · Ani klobouk si nemoh vzít s sebou.

HOST · Ten z toho živ nevyjde.

Plaše vstoupí mladý Procházka a zhrozí se, když spatří zkravělý obzav paní Kopecské.

MLADÝ PROCHÁZKA · Co se vám stalo,

paní Kopecká? Viděl jsem vodjízďět eses. To udělali voni?

HOSTÉ · Praštili ji něčím přes hlavu, poněvadž tvrdili, že „Kalich“ je černej trh. — Dokonce pan Bretschneider vod gestapa se jí ujal, jinak by jí zatkli. — Jednoho pána vodvedli.

PANÍ KOPECKÁ · Pane Procházko, tady v „Kalichu“ nemáte co hledat. Sem choděj jenom pořádný Češi.

MLADÝ PROCHÁZKA · Paní Anno, vy nevíte, jak jsem celou tu dobu zkoušel. Přišel jsem si na svý, to mi můžete věřit. Copak už nemám vůbec žádnou naději, že by se to dalo spravit? *Ledový pohled paní Kopecské jím oťese. Vyplíží se zdrceně ze dveří.*

KÁŤA · Ti u eses jsou taky celí znervóznělí, poněvadž včera zase vylovili z Vltavy esesáka s dírou v pravým boku.

ANČA · Naházejí tam Čechů dost.

HOST · A to všechno jen proto, že se jim na východě nevede.

PRVNÍ HOST *Balounovi* · Nebyl ten, co ho vodvedli, váš kamarád?

BALOUN *se rozpláče* · Já to zavínil. To mám z tý svý žravosti. Modlil jsem se už kolikrát k Panně Marii, aby mi dala sílu a způsobila, aby se mi nějak scvrk žaludek. Ale vona nic. Svýho nejlepšího kamaráda jsem do toho namočil tak, že mi ho možná ještě dneska v noci vodstřelejí. A když ne, může mluvit vo štěstí a stane se mu to zejtra.

PANÍ KOPECKÁ *postaví před něho slivovici* · Napijte se. To vaše skuhrání je teď málo platný.

BALOUN · Zaplat pámbůh. Rozházel jsem vás s nápadníkem, a lepšího už nenajdete. Je taky jenom slaboch. Kdybych byl přistoupil na tu přísahu, vo kterou jste mě žádala, tak mohlo všechno dopadnout ji-

nak. Mocht to tak udělat ještě dodatečně — ale copak můžu? Na lačnej žaludek? Měj ty velkej bože, co se teď stane?

Jeden z hostů hodí minci do elektrického klavíru. Rozsvítí se v něm žárovka. Transparent ukazuje město nad majestátně plynoucí Vltavou. Paní Kopecká vyplachuje sklenice a zpívá „Píseň o Vltavě“.

PANÍ KOPECKÁ *zpívá* ·

PÍSEŇ O VLTAVĚ

Na vltavském dně se kameny valí,
je v Praze pohřben císař nejeden.
Nic netrvá věčně, at velký či malý.
Dvanáct hodin má noc a pak přijde den.

Časy se mění, zhola nic věčné není,
obrovské plány mocných nejsou bez hranic.

At jen chodí jak kohouti zkrvavení —
vše mění se, násilí nezmůže nic.

Na vltavském dně se kameny valí,
je v Praze pohřben císař nejeden.
Nic netrvá věčně, at velký či malý.
Dvanáct hodin má noc a pak přijde den.

Vrať se k výčepu a začne zase oplachovat sklenice. Vražte někdo do klavíru novéj desetiník. Já vám povím, co přijde.

Mezihra ve vyšších sférách

Hitler a generál von Bock, zvaný „Umrlec“, před mapou Sovětského svazu. Oba v nadživotní velikosti. Válečná hudba.

VON BOCK · Milý pane Hitleru, rád bych vám pověděl,

že vaše válka na východě nás stojí ztraceně mnoho tanků, letadel a děl. O mužstvu nemluví, stejně mi říkají „Umrlec“.

Nikdy nekazím hru, toť známá věc, ale ten Stalingrad nemůžete dostat ani hned, ani do konce roku.

HITLER · Stalingradu musí být dobyt, pane generále von Bocku.

Slíbil jsem to německému národu, aby to najisto věděl.

VON BOCK · Pane Hitler, zima nastane za pár neděl.

Pak v těchto východních končinách stále jen sněží.

Jestliže budeme se tam ještě potloukat, tak stěží...

HITLER · Povolám národy Evropy a přejudu s nimi do útoku.

Drobní občané mě vytrhnou, pane von Bocku.

Pomozte mně i vy, ať nezůstanu sám.

VON BOCK · A o rezervy...

HITLER · ...se postarám.

■

7.

Cela ve vojenském vězení s českými vězni, kteří čekají na lékařskou prohlídku. Mezi nimi Švejk. Jsou sleteni do půl těla a předstírají všichni nejhroznější choroby, aby tím vzbudili slitovnost. Jeden například leží natažen na zemi, jako by umřel.

POKŘIVENÝ MUŽ · Vyhledal jsem svého právního zástupce a dostal jsem velmi uklidňující zprávu. Nemohou nás strčit do vojska, leda s našim souhlasem. Bylo by to nezákonné.

MUŽ S BERLEMI · Proč teda chodíte tak

nakřivo, když se vojenský služby nemusíte bát?

POKŘIVENÝ · Jen tak, pro všechny případy.

Muž s berlemi se potupně zasměje.

UMÍRAJÍCÍ na zemi · To si netroufnou, když jsme všichni invalidi. Jsou stejně už dost neoblíbení.

KRÁTKOZRÁKÝ *vítězoslavně* · V Amsterdamu prej jeden německej oficír šel přes tak zvanej gracht. Bylo už kolem jedenácti v noci, a tak byl celej nervózní a zeptal se nějakýho Holanďana, kolik je hodin. Ten se na něj vážně podíval a neřek nic víc, než že se mu hodinky zastavily. Oficír teda šel mrzutě dál a zastavil druhýho Holanďana. Ale ten mu řek ještě dřív, než se ho moh zeptat, že si hodinky nechal doma. A tak se ten oficír prej zastřelil.

UMÍRAJÍCÍ · Prostě to vopovrzení už nemoh snýst.

ŠVEJK · Ještě častěj než sebe zastřelí jiný. V Břeclavi potrestal jeden hostinský svou ženu, co ho podváděla s jeho bratrem, vopovrzením, ničím jiným. Položil jí kalhoty, který našel ve voze svého bratra, na noční stolek a myslel, že se zastydí. Voni ho ale dali u krajskýho soudu zbavit svéprávnosti, hospodu prodali a vodstěhovali se. Ale v něčem ten hostinský měl pravdu. Jeho žena se totiž přítelkyni přiznala, že se skoro stydí, že bere s sebou jeho futrovanej zimník.

POKŘIVENÝ · Kvůli čemu jste se sem dostal?

ŠVEJK · Kvůli šmelině. Mohli mě zastřelit, ale gestapo mě potřebovalo jako svědka proti eses. Vydělal jsem na neshodě mocnejch. Upozornili mě, že prej mám štěstí s jménem, poněvadž se píšu s háčkem a s „j“. Kdybych se totiž psal s „sch“ a vobyčejným „i“, tak jsem německýho původu a můžu bejt vodvedenej.

MUŽ S BERLEMI · Vytahujou teď lidi už i z kriminálů.

POKŘIVENÝ · Jenom když jsou německého původu.

MUŽ S BERLEMI · Nebo když se dobrovolně k německýmu původu znají, jako ten pán.

POKŘIVENÝ · Spoléhám jedině na invaliditu.

KRÁTKOZRÁKÝ · Jsem krátkozrakej, nikdá bych nerozeznal žádnou šarži a nemoh bych salutovat.

ŠVEJK · To vás teda můžou strčit k vodposlouchávací baterii, co hlásí nepřátelský nálety. Tam je dokonce vejhoda, když je člověk slepej, poněvadž slepý mají zvlášť jemnej sluch. Jeden sedlák v Soči například vypíchl svému psovi voči, aby líp slyšel. Můžou vás teda upotřebit.

KRÁTKOZRÁKÝ *zoufale* · Znáám v Břevnově kominíka, kterej vám za desetikorunu udělá horečku, že vyskočíte z vokna.

POKŘIVENÝ · To nic není. Ve Vršovicích je porodní bába, která vám za dvacetikorunu vyvrkne nohu tak, že zůstanete mrzákem nadosmrti.

MUŽ S BERLEMI · Mně vyvrkli nohu za pětku.

UMÍRAJÍCÍ · Já nemusel platit nic. Mám uskřinutou kýlu.

MUŽ S BERLEMI · To vás teda dají v pankrácký nemocnici na operaci, a co potom?

ŠVEJK *vesele* · Když vás tak člověk poslouchá, tak by si moh myslet, že se vám ani nechce do války, která se musí víst na vobranu civilizace proti bolševismu.

Vstoupí voják a zabývá se kbelíkem.

VOJÁK · Zase jste zasvinili kbelík. I srát se ještě musíte učít, vy prasata.

ŠVEJK · Povídáme si zrovna vo bolševismu. Víte vy vůbec, co to ten bolševismus je? Že je to zapřísáhlej spojenec volstrítu,

kterej se pod vedením žida Rosenfelda v Bílým domě usnes na naši záhubě? *Vo-ják se zabývá dál kbelíkem, aby mohl naslouchat. Švejk proto trpělivě pokračuje.* Ale to nás ještě neznají. Jestlipak jste slyšeli písničku vo kanonýrovi Javůrkovi z první světový války, kdy se bojovalo proti carovi? *Zpívá.*

A u kanónu stál
a pořád ládo — ládo....
a u kanónu stál
a pořád ládoval.
Přiletěla koule prudce,
utrhla mu obě ruce,
a von klidně stál
a pořád ládo — ládo...
a u kanónu stál
a pořád ládoval.

Rusové bojujou jenom proto, že musejí. Nemají žádný zemědělství, poněvadž vodstranili velkostatkáře, a jejich průmysl je rozvrácenej pustým rovnostářstvím a tím, že rozvázný dělníci jsou roztrpčený vysokejma platama ředitelů. Krátce a dobře, nic tam není, a jakmile to jednou dobudeme, tak Amerikanci utřou nos. Mám pravdu?

VOJÁK · Drž hubu. Tady se žádná zábava netrpí.

Odhází vztekle s kbelíkem.

UMÍRAJÍCÍ · Myslím, že jste špicl.

ŠVEJK *vesele* · Žádněj špicl. Poslouchám jenom pravidelně německý rádio. Měl byste to taky častěj dělat, je to sranda.

UMÍRAJÍCÍ · Jakápak sranda. Je to hanba.

ŠVEJK *určitě* · Je to sranda.

KRÁTKOZRÁKÝ · Nemusí se jim ještě lízt do zadnice.

ŠVEJK *poučuje* · To neříkejte. Je to velký umění. Leckterý menší zvíře by těšilo, kdyby se vešlo do tygra. Tygr by se na ně nedo-

stal a zvíře by se cejtilo poměrně bezpečný. Jen kdyby nebylo tak těžký se tam dostat.

POKŘIVENÝ · Nebudte sprostý. Není to nic hezkého, když si Češi nechávají všecko líbit.

ŠVEJK · Jak to řek už Jaroslav Vaněk jednomu souchotinářskému hauzírníkovi. Hospodskéj v budějovický „Labuti“, takovej čahoun, nalil tomu hauzírníkovi jen půl sklenice, a když se ten chcípáček ani nevozval, tak mu Vaněk ještě vytknul, že si to nechává líbit. Prej se tím dělá jenom spoluvinným. Načež ten hauzírník Vaňkovi jednu vlepil, a tím to skončilo. A teď zazvoním, aby si s tou válkou trochu pospíšili, já svůj čas nekrađu. *Vstane.*

MALÝ TLUSTÝ *ktejř dosud seděl stranou* · Zvonit se nebude.

ŠVEJK · Pročpak?

MALÝ TLUSTÝ *autoritativně* · Poněvadž nám to jde dost rychle.

UMÍRAJÍCÍ · Správně. Pročpak vás čapli?

MALÝ TLUSTÝ · Poněvadž mi ukradli psa.

ŠVEJK *se zájmem* · Nebyl to špic?

MALÝ TLUSTÝ · Vy o tom něco víte?

ŠVEJK · Vo co, že se jmenujete Vojta. To jsem rád, že vás ještě poznávám. *Natáhne k němu ruku, malý tlustý to však přehlédne.* Já jsem Švejk, to vám možná nic neříká, ale mou ruku můžete přijmout, sázím krk, že se už s těma skopčákama nekamarádíte, teď, když jste skončil tady.

MALÝ TLUSTÝ · Obvinil jsem na základě výpovědi své služebné eses, že mi uloupili psa, to snad stačí?

ŠVEJK · To mi stačí ouplně. U nás v Budějovicích byl učitel, a jeden žák, na kterýho si ten učitel zased, ho vobvinil, že při mši, když hraje na varhany, má na pultě noviny. Byl to nábožnej člověk a jeho paní na to často doplácela, poněvadž jí

zakázal nosit krátký sukně. A toho potom tak vyslejchali a mučili, že nakonec prohlásil, že teď už ani na svatbu v Kanaan nevěří. Pomaširujete na Kavkaz a na Hitlera se vyserete. Jenže, jak s voblibou říkával hostinskěj vod „Labutě“: záleží taky na tom, kde se na koho sere.

MALÝ TLUSTÝ · Jestli se jmenujete Švejk, tak vám musím něco vyřídít. Když mě přivedli k bráně, tak se ke mně přitočil takový mladý člověk a pošeptal mi: „Ptejte se po Švejkovi.“ Nic víc, pak bránu otevřeli. Stojí možná ještě dole.

ŠVEJK · Hned se podívám. Čekal jsem, že se ráno před arestem sejdou nějaký lidi — hospodská vod „Kalicha“, která by si to nedala vzít, a možná takovej velkej tlustej — a že budou vyhlížet Švejka. Ale marně. Pomozte mi někdo, páni!

Zajde k okénku cely a vyleze na záda muže s berlemi, aby se podíval ven.

ŠVEJK · Je to mladej Procházka. Sotva mě uvidí. Půjčte mi berle. *Dostane je a mává jimi. Mladej Procházka si ho zřejmě všiml a Švejk se s ním dorozumívá posunky. Naznačuje mu velkého muže s vousem — Balouna — který se cpe jídlem a nese cosi pod paží. Pak zase se zad muže s berlemi sleze.*

ŠVEJK · Asi jste se divili tomu, co jsem tady prováděl. Domlouvali jsme se mlčky vo něčem, kvůli čemu sem zvlášť přišel. Já měl vždycky dojem, že je to slušnej člověk. Vopakoval jsem rukama jenom to, co sám dělal, aby viděl, že jsem mu rozuměl. Chtěl asi, abych maširoval do Ruska s hlavou nezatíženou.

Zvenčí povely a pochodování, posléze vpadne vojenská kapela. Hraje Horst-Wessel-Marsch.

UMÍRAJÍCÍ · Copak se tam děje? Viděl jste něco?

ŠVEJK · U brány je houf lidí. Asi batalión, kterej rukuje.

POKŘIVENÝ · Strašná hudba.

ŠVEJK · Mně připadá hezká, poněvadž je taková smutná a má přitom říz.

MUŽ S BERLEMI · Už ji brzy uslyšíme častěj. Hrajou horstvesl-marš, jak jen můžou. Složil ji nákej pasák holek. Rád bych věděl, vo čem vlastně je.

MALÝ TLUSTÝ · Mohu vám posloužit textem. Die Fahne hoch, die Reihen fest geschlossen, SA marschieret mit ruhig festem Schritt, Kameraden, deren Blut vor unserm schon geflossen, sie ziehn im Geist in unsern Reihen mit.

ŠVEJK · Znam překlad, kterej jsme zpívali v „Kalichu“.

Zpívá v doprovodu vojenské kapely, a to tak, že refrén zpívá k melodii, kdežto předcházející sloky k zvukům bubnů.

Telata po houfech

jdou za bubnama,

tu kůži na bubny

dávajj sama.

Řezník volá a vraští pevně brvy.

A tele jde, krok jeho pevně zní.

A telata, jež na jatkách už klesla
v krvi,

jdou v duchu s ním ve svatém nadšení.

A ruce zvedajj,

ach, ruce své —

jsou prázdné, ale už

jsou od krve.

Řezník volá a vraští pevně brvy.

A tele jde, krok jeho pevně zní.

A telata, jež na jatkách už klesla
v krvi,

jdou v duchu s ním ve svatém nadšení.

Kříž před nimi na vlajkách

v krvavém poli láká.

Nejeden háček, ne-li hák,

v tom vězí pro chudáka.

Řezník volá a vraští pevně brvy.

A tele jde, krok jeho pevně zní.

A telata, jež na jatkách už klesla
v krvi,

jdou v duchu s ním ve svatém nadšení.

Ostatní vězňové zptvali refrén od druhé sloky s sebou. Nakonec se otevrou dveře cely a objeví se německý vojenský lékař.

VOJENSKÝ LÉKAŘ · To je ale pěkné, že všichni tak nadšeně zpíváte s sebou. Jistě vás proto potěší sdělení, že vás pokládám za natolik zdravé, abyste mohli vstoupit do armády. Jste tedy odvedeni. Všichni auf a natáhnout košile! Do deseti minut at jste hotoví a připraveni vyrazit. *Odchází.*

Vězňové si zdrcení zase natahujj košile.

POKŘIVENÝ · Bez lékařského vyšetření je to naprosto nezákonné.

UMÍRAJÍCÍ · Mám žaludeční rakovinu, můžu to prokázat.

ŠVEJK *k malému tlustému* · Prej nás strčí do různých outvarů, abychom nebyli pohromadě a nemohli dělat náky prasečiny. Tak se teda mějte pěkně, pane Vojto, těšilo mě a na shledanou v „Kalichu“, po válce, v šest hodin. *Potřásá mu dojatě rukou, když se dveře cely znovu otevrou. Odpochoduje řízně jako první.*

ŠVEJK · Hajitla! Na Moskvu!

8.

O několik týdnů později. Hluboko v zimních steptech Ruska pochoduje Hitlerův dobrý voják Švejk, aby dosáhl svého oddílu v blízkosti Stalingradu. Pro zimu je zachumlán do spousty nejrůznějších částí oděvů.

ŠVEJK *zptává*

Když jsme táhli k Jaroměři, nikdo nám to neuvěřil. Přišli jsme tam zrovna, zrovna na večeri.

Německá hlídka jej zadrží.

PRVNÍ VOJÁK · Halt! Heslo!

ŠVEJK · Konečný vítězství. Můžete mi říct, kudy se jde na Stalingrad, nepřízní vosudu jsem ztratil svou marškumpačku a teď už celý den maširuju.

První voják zkoumá jeho vojenské doklady.

DRUHÝ VOJÁK *mu podává polní láhev* · Vodkud jseš?

ŠVEJK · Z Budějovic.

VOJÁK · To jsi teda Čech.

ŠVEJK *kývne* · Zaslech jsem, že to tam vpředu vypadá všelijak.

Oba vojáci, kteří na sebe pohlédli, se zašklebí.

PRVNÍ VOJÁK · A cos tam jako Čech ztratil?

ŠVEJK · Nic jsem tam neztratil, jdu na pomoc, jdu ochraňovat civilizaci před bolševiky tak jako vy, abych neskončil s kulkou v prsou. Není to snad tak?

PRVNÍ VOJÁK · Neješ dezertér?

ŠVEJK · Nejsem, poněvadž byste mě v tom případě rovnou vodstřelili, že porušuju vojenskou přísahu a že neovobětuju život pro fýrera, hajitla!

DRUHÝ VOJÁK · Jseš teda jeden z těch přesvědčených. *Odebere mu polní láhev.*

ŠVEJK · Jsem tak přesvědčený jako Tonda Novotnej, co se na faře ve Vysočanech ucházel vo místo kostelníka a nevěděl, jestli je ta fara protestantská nebo katolická. Ale že farář byl jen tak v kalhotách a že měl v cimře nějakou ženskou, tak odpovídal, že je protestant, a už to byla chyba.

PRVNÍ VOJÁK · A proč chceš zrovna ke Stalingradu, ty dvojsmyslně spojenče?

ŠVEJK · Poněvadž tam mám svou regimentskanzlei, kamarádi, kde mi musejí dát štampliku, že jsem se hlásil. Bez toho by mý vojenský papíry stály za hovno a už bych se s nima v Praze nemoh ukázat. Hajitla!

PRVNÍ VOJÁK · A kdybyste ti řekli: „Scheiss Hitler“, a že chceme přejít k Rusům a že bysme chtěli, abys šel s náma, poněvadž znáš česky, a to je prej pomalu jako rusky?

ŠVEJK · Čeština je moc podobná. Ale zvlášť bych vám to neradil, já se tady, pánové, nevyznám, a radši bych se zeptal, kudy se jde na Stalingrad.

PRVNÍ VOJÁK · Poněvadž nám třebaš nevěříš. Že je to tak?

ŠVEJK *průvěřivě* · Já bych ve vás radši viděl dobrý vojáky. Jestli jste totiž dezertéři, tak byste měli Rusům v každém případě něco přinést s sebou, mašinkvér nebo něco podobného, třebaš dobrej dalekohled, kterej by mohli upotřebit. A tu věc byste měli vystrčit hodně vysoko nad hlavu, aby hned nebouchali. Tak se to prej dělá.

PRVNÍ VOJÁK *se směje* · Myslíš, že tomu jako rozumějí, i když to není rusky? Já vím, jseš jeden z těch vopatrných. A radši řekneš, že chceš jenom vědět, kde budeš ve Stalingradě pohřbený. Pust se teda tudy. *Ukáže mu směr.*

DRUHÝ VOJÁK · A abys věděl co a jak, kdyby se tě někdo zeptal: Jsme vojenská patrol a vyzpovídali jsme tě, jak se sluší a patří.

PRVNÍ VOJÁK *odchází* · A neporadils nám špatně, bratře.

ŠVEJK *jim mává* · Rádo se stalo a do vidění. *Vojáci rychle odcházejí. Také Švejk pokračuje v cestě směrem, který mu ukázali, je však vidět,*

jak se posléze obloukem odchyluje. Přítmí jej pohltí. Když se na druhé straně zase vynoří, zastaví se nakrátko u ukazatele cesty a čte: „Stalingrad — 50 km.“ Zavrtí hlavou a pochoduje dál. Mraky, jež se ženou po nebi, teď zdudly vzdáleným požárem. Švejk si je při pochodu se zájmem prohlíží.

ŠVEJK *zptává* · Mysleli, že služba

je jen maličkost,

že to bude trvat čtrnáct dní či týden

a pak dost — už dost!

Zatím co pochoduje dál, kouře fajfku, mraky zase poblednou a v růžovém světle se vynoří Švejkův stůl u „Kalicha“. Jeho přítel Baloun klečí na zemi, vedle něho stojí vdova Kopecká s vyštvaným a u stolu za sklenicí piva sedí služka Anča.

BALOUN *tónem litanie* · Přisahám teď beze všeho a na lačnej žaludek, poněvadž pokusy z nejruznějších stran sehnat pro mě maso ztroskotaly, teda aniž se mi dostalo pořádného voběda, přísahám při jménu Panny Marie a Všech svatejch, že nikdá dobrovolně nevstoupím do nacistický armády, k čemuž mi dopomáhej Bůh Všemohoucí. Dělán to na paměť svýho přítele Švejka, kterej teď pochoduje ledovejma ruskejma pláněma, věrně plně svou povinnost, poněvadž mu nic jinýho nezbejvá. Byl to hodnej člověk.

PANÍ KOPECKÁ · Tak, a teď můžete vstát.

ANČA *si lokne piva a obejmje ho* · A svatba může bejt, jak dojdou z Protivína papíry. *Když ho políbila, ke Kopecké.* Je jen škoda, že to s váma k ničemu nevypadá.

Mladý Procházka stane ve dveřích s balíčkem pod paží.

PANÍ KOPECKÁ · Pane Procházko, zakázala jsem vám, abyste překročil můj práh. My dva jsme spolu domluvili ve chvíli, kdy ta vaše velká láska nestačila ani na kilo uzennyho.

MLADÝ PROCHÁZKA · Co ale, jestli jsem ho přines? *Ukazuje.* Kilo uzennyho.

PANÍ KOPECKÁ · Co, vy jste ho přines? Přes přísný tresty, který na to jsou?

ANČA · Nutný to už nebylo, že jo? Pan Baloun to vodpřisáh i tak.

PANÍ KOPECKÁ · Ale uznáte, že co se týče pana Procházky, tak přece jen dokázal, že mě má rád. Rudolfe!

Ohnivě jej obejmje.

ANČA · Z toho by pan Švejk, ten dobrej pán, měl radost, kdyby to věděl. *Dívá se něžně na Švejkův tvrdásek, který visí nad stolem.* Ten klobouk dobře schovejte, paní Kopecká, jsem přesvědčená, že si pan Švejk po válce pro něj zase přijde.

BALOUN *přičichne k balíčku* · K tomu by měla bejt čocka.

„Kalich“ zase zmizí. Z pozadí přiškobrtá opilý muž ve dvou tlustých ovčích kožích a v oceľové přilbě. Narazí na Švejka.

OPILEC · Halt! Kdo jsi? Jak vidím, jsi jeden z našich a zaplať pánbůh žádná gorila. Já jsem feldkurát Ignaz Bullinger z Metz-u. Nemáte u sebe náhodou trochu višňovky?

ŠVEJK · Poslušně hlásím, že nemám.

FELDKURÁT · To se divím. Já to nepotřebuju na chlast, aby sis, lumpe, nemyslel, příznej se, že si to o svém duchovním pastýři myslíš. Potřebuju to pro své auto s polním oltářem tam vzađu, došel mi benzín, v Rostovu šetří benzínem na Pána Boha, to jim ještě přijde draho, až předstoupí před trůn boží a až se jich hromovým hlasem zeptá: „Zmotorisovali jste můj trůn, ale kde zůstal benzín?“

ŠVEJK · Pane feldkurát, nevím. Můžete mi říct, kudy se jde na Stalingrad?

FELDKURÁT · Ví Bůh! Znáš to, jak biskup při bouřce povídá kapitánovi: „Jestlipak se z toho dostaneme?“ a jak mu kapitán

odpoví: „Jsme teď v rukou božích, biskupe,“ a ten jen poznamená: „To je to s námi už tak zlé?“ a propukne v pláč? *Usedl do sněhu.*

ŠVEJK · Je pan šarfýrer Bullinger váš pan bratr?

FELDKURÁT · Bohu budiž žalováno, že je. Ty ho tedy znáš? Nemáš višňovku nebo vodku?

ŠVEJK · Ne, a asi se nastydnete, když budete sedět ve sněhu.

FELDKURÁT · Mne není škoda. Šetří benzínem, tak ať koukají, jak se v bitvě obejdou bez Pána Boha a bez božích slova. Na pevnině, ve vzduchu, na moři a podobně. Vstoupil jsem do jejich pitomého nacistického svazu pro německé křesťany jen s nejtěžšími výčitkami svědomí. Vzdal jsem se kvůli nim Pána Ježíše, že je žid, a udělal jsem z něho v kázání křesťana k pohledání, s modrými očima, a vpletl jsem jim do toho ještě Wotana a řekl jsem jim, že svět musí být německý, i kdyby to mělo stát potoky krve, poněvadž jsem prase odpadlické, které zradilo svou víru pro prachy. Ale oni mi dávají stejně málo benzínu, a koukej, kam až mě dostali.

ŠVEJK · Do ruskejch stepí, pane feldkurát. Bude líp, když se vrátíte se mnou do Stalingradu a když se vyspíte z vopice. *Postaví ho na nohy a odvěče ho o několik metrů dál.* Musíte se ale taky trochu sám snažit, jinak vás tady nechám ležet. Spěchám k svému maršbataliónu a Hitlerovi na pomoc.

FELDKURÁT · Nemohu tady nechat stát svůj polní oltář, bolševici by ho ukořistili, a co potom? Jsou to pohani. Tamhle vpředu byla chalupa, z komína se kouřilo, možná, že by měli vodku. Praštit je pažbou přes hlavu a je to. Jseš ty německý křesťan?

ŠVEJK · Ne, vobyčejnej. A nepoblíže se, zmrzlo by to na vás.

FELDKURÁT · Ba, je mi svinská zima. Já jim ve Stalingradě zatopím.

ŠVEJK · Napřed se tam musíte dostat.

FELDKURÁT · Už tomu moc nevěřím. *Klidně, téměř střízlivě.* Jestlipak víš, ty — jak ti vlastně říkají — že se mi smějou do ksichtu, když jim pohrozím peklem? Mně, sluhovi božímu. Dovedu si to vyložit jediné tak, že mají dojem, že v něm už jsou. Na tom, že náboženství jde k čertu, je vinen Hitler. Ale nikomu to nepovídej.

ŠVEJK · Hitler je velký hovno, říkám ti to, že jseš vožralej. Hitlera udělali ti, co mu v Mnichově dali Československo prezentem kvůli „míru na věčný časy“, ale nakonec se ukázalo, že jde vo mir bleskovej. Válka se zas jednou protáhla a pro někoho do konce života, tak se člověk mejlí.

FELDKURÁT · Ty lumpe, ty teda jsi proti válce, která se musí vést proti těm bezbožným bolševikům. Víš, že tě za to nechám ve Stalingradě zastřelit?

ŠVEJK · Jestli se neseberete a pořádně nevykročíte, tak se do Stalingradu nedostanete. A já proti válce nejsem, nemaštruju do Stalingradu pro švandu, ale proto, že tam, „kde lítají koule, bejvá taky polní kuchyně“, jak už říkal jeden vojenskej kuchař za první světový války.

FELDKURÁT · Nic mi nevykládej. V duchu si říkáš: „Polibte mi prdel s tou válkou,“ poznám to na tobě. *Popadne ho za ruku.* Pročpak bys byl pro válku, co bys z toho měl? Přiznej se, že na ni sereš!

ŠVEJK *hrubě* · Maštruju na Stalingrad a ty taky, poněvadž nám to nakázali a poněvadž bychom jako turisté na vlastní pěst tady posli hladem. Už jsem ti to řekl jednou. *Pochodují dále.*

FELDKURÁT · Chodit ve válce pěšky, to člověka deprimuje. *Zastaví se.* Ach, tamhle je ta chalupa, jdeme k ní, máš pušku odjištěnou?

Vynoří se chalupa; namíří k ní.

ŠVEJK · Ale jedno si vyprošuju. Abyste nedělal rámus. Jsou to taky lidi a vy jste toho vychlastal akorát dost.

FELDKURÁT · Drž pušku připravenou, jsou to pohani. A žádné odmlouvání!

Ž chalupy vyjde stará selka a mladá žena s malým děckem.

FELDKURÁT · Koukni, chtějí prchnout. Tomu musíme zabránit. Zeptej se, kde zakopali vodku. A podívej se, jakou má ta ženská kolem sebe šálu, tu jí vezmu, je mi svinská zima.

ŠVEJK · Je vám zima, poněvadž jste vožralej. Máte na sobě už dva kožichy. *Mladé ženě, která stojí bez pohnutí.* Dobrej den, kudypak se jde na Stalingrad?

Mladá žena jim ukáže směr, je však jakoby duchem nepřítomná.

FELDKURÁT · Přiznává, že mají vodku?

ŠVEJK · Ty si sedni, já to vyjednám. A potom zase pudem. Nechci žádnéj škandál. *Ženě přivětivě.* Proč stojíte před chalupou? Chtěla jste zrovna vdejt? *Žena kývne.* Ta šála je ale tenká. Nemáte něco jinýho, co byste si mohla navlíct? Je to skorem málo.

FELDKURÁT *sedí na zemi* · Praštit je pažbou, jsou to samé gorily, pohani.

ŠVEJK *hrubě* · Drž hubu! *Ženě.* Vodka něť? Pán nemocnej.

Švejk doprovodil všechny otázky výmluvnými gesty. Žena zavrtí hlavou.

FELDKURÁT *rozzlobeně* · Vrtíš hlavou? Já ti pomůžu. Mně je zima a ty budeš vrtět hlavou? *Těžce vstane a přivrávorá se zdviženou pěstí k ženě.* *Ta uhne do chalupy a zavře za sebou dveře.* *Feldkurát je nohou rozrazí a unikne dovnitř.* Já tě odrovnám.

ŠVEJK *se ho marně snaží zadržet* · Venku zůstanete! Není to váš barák! *Zmizí za ním v chalupě, stejně jako stařena.* *Pak je slyšet ženin výkřik a boj.* *Švejk zevnitř.* Schováš tu kudlu! Dáš pokoj! Já ti tu hnátu zlomím, ty prase! A teď vodtat!

Ž chalupy vyjde žena s děckem. Má na sobě jeden z feldkurátových kožichů, za ní stařena.

ŠVEJK *vyjde za ní* · Ať se z tý svý vopice vychní. Koukejte, ať jste pryč.

STAŘENA *se podle starého zvyku hluboce před Švejkem ukloní* · Pánbůh ti to voplat, vojáku, jseš hodnej člověk, a kdyby nám bejvalo zbylo chleba, tak jsme ti krajíc daly. Byl by ti dobrej. Kam vlastně jdeš?

ŠVEJK · Ale na Stalingrad, matičko, do boje. Nemůžete mi říct, jak se tam dostanu?

STAŘENA · Jseš Slovan, mluvíš stejně jako my, nejdeš mordovat, nepatříš k hitlerčikům. Pánbůh ti požehej. *Obřadně mu žehná.*

ŠVEJK *bez rozpaků* · Nezlub se, matičko, Slovan jsem, ale svým požeňmáním na mě neplejtvej, patřím k těm, co musejí sloužit hitlerčikům.

STAŘENA · Ať tě pánbůh ochraňuje, synáčku, máš čistý srdce, jdeš nám na pomoc, pomůžeš nám hitlerčiky pobít.

ŠVEJK *pevně* · Nic ve zlým, musím dál. Já si to tak nevybral. A ty, matičko, jseš podle všeho nahluchlá.

STAŘENA *ač jí dcera stále tahá za rukáv* · Pomůžeš nám ty lupiče vyhubit, pospěš si, vojáčku, Pánbůh tě vopatruj.

Mladá žena odtáhne stařenu a obě odcházejí. *Švejk vrtí hlavou a dá se zase na pochod.* *Nastala noc a na nebi se objevily hvězdy.* *Švejk se zarazí u ukazatele cesty a posvítí si na něj svítilnou.* *Udiveně čte: „Stalingrad — 50 km“, a pochoduje dál.* *Náhle se ozve střelba.* *Švejk ihned zvedne pušku, aby se vzdal.* *Nikdo však nepři-*

chází a také střelba ustane. Švejk pokračuje rychleji v cestě. Když se při svém koloběhu zase objeví, je téměř bez dechu a usedne u zvěže.

ŠVEJK zpívá.

Když jsme přišli v město Kovno, nestálo to za nic. Za boty nám dali napít a teď z toho máme hovno.

Dýmka mu vypadne z úst, usne a začne snít. Ve zlatém světle se vynoří Švejkův stůl u „Kalicha“. Kolem stolu sedí Kopecká a mladý Procházka ve svatebním, Káta, Anča a Baloun, před nimiž stojí plný talíř.

PANÍ KOPECKÁ · A k svatební hostině máte to svý uzený, pane Baloun. Vodpřísáh jste to sice i tak, to vám slouží jen ke cti, ale abyste přísahu taky dodržel, bude sem tam kousek masa docela užitečnej.

BALOUN jí · Já holt strašně rád jím. Pánbůh požehnej. Otec nebeskej stvořil všecko, vod sluníčka až po kmín. S pohledem na talíř. Může to teda bejt hřích? Holoubátka, co lítají, kuřátka, co ze země zobají zrníčka. Hostinskkej vod „Černýho koně“ znal sedumnáct způsobů, jak připravit kuře. Pět různějch způsobů na sladko, šest na kyselo, čtyry s nádivkou. „Vino roste ze země stejně jako chleba“, říkával farář v Budějovicích, kterej měl cukrovku, „ale já je pít nesmím“. V roce dvaatřicátým jsem v zámeckým pivovaru v Plzni jed zajíce — ten kuchař mezitím umřel, tak tam už nechodte — takovýho zajíce jsem pak už nikdá nedostal. Byl s vomáčkou a s knedlíkama. To by nebylo nic zvláštního, ale v tý vomáčce bylo něco, že se ty knedlíky z toho mohly zbláznit a že už samy sebe nepoznaly. Jako by to na ně bylo najednou z ničeho nic přišlo. Ale bylo to vopravdu dobrý.

Už nikdá jsem si tak nepochutnal. Ten kuchař totiž vzal recept sebou do hrobu, a tak je pro lidstvo ztracenej.

ANČA · Nestěžuj si. Co by měl říkat pan Švejk, kterej teď možná nemá ani vopečenej brambor.

BALOUN · To je pravda. Člověk si ví vždycky nějak rady. Když se v Průhonicích vdávala sestra, byla zase jídla strašlivá spousta. Třicet lidí se tam sešlo v hospodě, mládenci i děvčata a taky dědkové a báby, a nepovolili, dokud nespořádali polívku, telecí, vepřový, slepice, dvě telata a dvě vykrmený prasata vod hlavy až po vocas, a k tomu knedlíky a celej sud zelí a pivo a navrch kořalku. Pamatuju se už jenom, že talíř nikdá nezůstal prázdněj a že se každej fiák masa zalejval duplákem piva nebo sklenicí kořalky. Jednu chvíli bylo ticho jako v kostele. To když nesli vepřový. Byli to samý hodný lidi, jak tak seděli pohromadě a cpali se, za každýho bych byl ruku do vohně položil. A byli mezi nima lidi všelijaký, jeden soudce vod okresního soudu v Plzni, v ouřadě hotovej ras na zloděje a na dělníky. Jídlo tě prostě udělá neškodným.

PANÍ KOPECKÁ · Na počest pana Balouna teď zazpívám píseň o „Kalichu“.

Zpívá.

PÍSEŇ O KALICHU

Přisedni si, hoste náš,
jsi nám velmi blízký!
Máš chuť na sulc, na guláš,
na ryby či řízky?

Potřebuješ večeri,
střechu, když se zešeří.
Člověka si vážíme,
snesem tě tu, uctíme
za korunu jen.

KAVKAZSKÝ KŘÍDOVÝ KRUH

*Helena Weigelová v roli ženy guvernéra
a Ekkehard Schall jako pobočník (Berlínský ensemble — foto Gerda Goedhartová)*

KAVKAZSKÝ
KŘÍDOVÝ KRUH

*Ernst Busch v roli Azdaka (Berlínský
ensemble — foto Vera Niedergesässová)*

KAVKAZSKÝ
KŘÍDOVÝ KRUH

*Angelika Hurwiczová v roli Gruši Vach-
nadze (Berlínský ensemble — foto Gerda
Goedhartová)*

KAVKAZSKÝ
KŘÍDOVÝ KRUH

*Závěr
(Berlínský ensemble — foto Percy
Paukschta)*

KAVKAZSKÝ
KŘÍDOVÝ KRUH

*Masky obrněných jezdců
(reprodukce z knihy T. Kulisiewiczze —
kresby ke „Kavkazskému křídovému kru-
hu“.)*

sehne, slabě zapískne a luskně prsty. Ze zasněženého roští vyleze vyhladovělé psisko.

ŠVEJK · Já věděl, že se tady krčíš v roští a přemejšlíš, jestli máš vylízt. Nákej kříženec mezi pinčem a vovčákem, a doga v tom byla taky. Budu ti říkat Ajax. Nelez po břiše a přestaň se trást, špatně to snáším. *Pochoduje dál, následován psem. Jdem do Stalingradu. Tam se sejdeš ještě s jinejma psema, tam je provoz. Jestli chceš válku přežít, tak se drž co nejvíc těch druhéjch a toho, co je běžný. Jen žádný extravagance a hezky držet hubu, dokud si nesmíš dovolit kousnout. Válka netrvá věčně, zrovna tak jako mír, a já tě pak vemu sebou ke „Kalichu“. Ale na Balouna si musíme dát pozor, aby tě, Ajaxi, nesežral. Zase budou lidi, co zatoužejí po psovi, a rodokmeny se budou falšovat, poněvadž žádanější budou čistokrevný. Je to sice blbost, ale když to tak chtějí? Neplet se mi mezi nohy, nebo tě přetáhnu. Na Stalingrad!*
Vánice je stále hustší, zahálí je.

■

Dohra

Dobrý voják Švejk pochoduje neúnavně ke stále stejně vzdálenému Stalingradu, když se náhle z vánice ozve divoká hudba a vynoří se postava v nadživotní velikosti: Adolf Hitler. Dojde k historickému setkání Švejka s Hitlerem.

HITLER · Stát! Přítel nebo nepřítel?
ŠVEJK *po zvyku salutuje* · Hajitla!
HITLER *snaží se překřičet vichřici* · Cože? Neslyším zhola nic.
ŠVEJK *hlasitěji* · Říkám Hajitla. Teď už rozumíte?
HITLER · Ano.

ŠVEJK · To je vod těch fujavic.
HITLER ·

Správně. Zdá se, že je sněhová vichřice. Poznáváte mě?

ŠVEJK · Nepoznávám, prosím velice.
HITLER · Já jsem Vůdce.

Švejk, který zůstal stát se vztaženou paží, zvedne polekaně — pouštěje při tom pušku — také ještě druhou paží, jako by se vzdával.

ŠVEJK · Šmarjájozef!
HITLER · Pohov! Kdo jste?

ŠVEJK · Já jsem Švejk z Budějovic, to je tam, co Vltava dělá voblouk. A pospíšil jsem si, abych vám pomoh ke Stalingradu. Jen mi, prosím vás, teď ještě povězte, kde vlastně je?

HITLER · Jak to mám vědět, zatra..., když ty dopravní poměry tak zbrídila ta bolševická chátra!

Na mapě to byl z Rostova do Stalingradu kousíček,

ne delší nežli můj malíček.

Teď se to všechno velmi natáhlo.

Nadto přišla tento rok příliš záhy vlna chladu,

už po druhé namísto pátého hned třetího listopadu.

Tahleta zima je pravá bolševická lest. Teď například nevím, kde je vpředu a kde vzadu, je to strašně bez těch cest.

Silnější zvitězí — to byl můj předpoklad.

ŠVEJK · A tak se taky stalo.

Začal podupávat nohama a tluče se teď pažemi do hrudi, poněvadž mu je velká zima.

HITLER · Pane Švejku, kdyby Třetí říši stihl pád, zavinily to jen přírodní síly, a ne my vši.

ŠVEJK · Jo, slyším, zima a bolševici.

HITLER *se chystá k delšímu výkladu* · Dějiny nás učí: východ nebo západ. Již Hermann, vládce Cherusků...

ŠVEJK · Řeknou mi to raděj cestou, jinak zmrznem, musíme šlapat.

HITLER · Dobrá. Tedy kupředu.

ŠVEJK · Ale kam mám s váma jít, prosím jich?

HITLER · Zkusíme jít na sever.

Udělají několik namáhavých kroků k severu.

ŠVEJK · Tady jsme až po uši v závějích.

HITLER · Tedy na jih.

Udělají několik namáhavých kroků na jih.

ŠVEJK *se zastaví, hvízdne* ·

Tady jsou hromady mrtvejch po velkým boji.

HITLER · Tedy proniknu na východ.

Udělají několik namáhavých kroků na východ.

ŠVEJK *se zastaví, hvízdne* · Tady zase rudí stojí.

HITLER · Správně.

ŠVEJK · A nepůjdeme domů? To by bylo docela rozumné.

HITLER ·

Tam je můj německý národ, tam nemo-hu, ne, ne, ne.

Hitler vyráží rychle za sebou do všech směrů. Švejk vždycky hvízdne, aby se vrátil.

HITLER ·

Na východ. Na západ. Na jih. Na sever.

ŠVEJK ·

Nemůžete zůstat ani odejít. Žádný směr. *Hitlerovy pohyby všemi směry se zrychlují.*

ŠVEJK *začíná zpívat* ·

Jo, nemůžeš zpátky a nemůžeš vpřed.

Jseš nahoře bankrot a dole v koncích hned.

Východní vítr studí a země zas pálí a říkám ti docela votevřeně, že jen nevím,

zdale

teď na tebe nevypálím nebo se na tebe nevykálím.

Hitlerovy zoufalé výpady přešly v divoký tanec.

SBOR VŠECH HERCŮ *kteří odkládají masky a přistupují k rampě* ·

PÍSEŇ O VLTAVĚ

Na vltavském dně se kameny valí,
je v Praze pohřben císař nejedn.
Nic netrvá věčně, at velký či malý.
Dvanáct hodin má noc a pak přijde den.

Časy se mění, zhola nic věčné není,
obrovské plány mocných nejsou bez hra-nic.

At jen chodí jak kohouti zkrvavení —
vše mění se, násilí nezmůže nic.

Na vltavském dně se kameny valí,
je v Praze pohřben císař nejedn.
Nic netrvá věčně, at velký či malý.
Dvanáct hodin má noc a pak přijde den.

■

POZNÁMKA K INSCENACI

Střed jeviště tvoří hospoda „U kalicha“ v Praze, s tmavým dubovým obložením stěn, s mosazným kováním nálevního pultu, jakož i s elektrickým klavírem, na jehož transparentní horní části se může rozzářit obraz měsíce nad plynoucí Vltavou. V třetím dějství se zjeví Švejkovi v duchu a ve snu už jen část „Kalicha“, stůl, u něhož vždy vysedával. Anabaze tohoto jednání probíhá v kruhu kolem tohoto zbytku „Kalicha“ a nekonečnost pochodu může být naznačována tím, že se například chalupa venkovanů pohybuje vpřed a vzad a že se přitom zvětšuje nebo zmenšuje. — Mezihry by měly mít ráz strašidelných příběhů. Ve všech může vystupovat celá nacistická hierarchie (Hitler, Göring, Goebbels, k nimž pak čas od času ještě přistupují Himmler a von Bock). Tito satrapové mohou verše akcentovat opakovaným „Heil!“

■

POZNÁMKA PŘEKLADATELE

Na rozdíl od jiných her nebyl „Švejk za druhé světové války“ autorem již upraven pro tisk. Když mi Brecht nedlouho po tom, co mě poslal i rukopis „Švejka“, na jehož uvedení Berlínským ensemblem tehdy pomýšlel, upozornil jsem na některé věcné omyly, které většinou pocházely z autorovy nedostatečné informovanosti o poměrech v tzv. protektorátě („Švejk“ byl napsán 1941—4 za amerického vyhnanství) a z jeho neznalosti češtiny a tedy i Haškova originálu. Při zevrubné diskusi o všech problémech se proto Brecht v říjnu 1955 rozhodl hru

upravit. Tento úmysl však po několik měsíců zdržovala nemoc a definitivně překazila smrt. Správkyně Brechtovy literární pozůstalosti E. Hauptmannová proto do německého vydání jeho her („Stücke“, sv. X) zařadila „Švejka“ v podobě, v níž se zachoval v rukopise, kde se změny Brechtem místy již naznačené celkem kryjí s mými posléze autorovi i písemně zaslanými konkrétními návrhy na úpravu. K provedení zevrubnějších, a proto i časově náročnějších zásahů již nedošlo. Varšavská světová premiéra této hry z ledna 1957 vycházela z dosud nekorigované verze hry a byla uvedena bez autorova souhlasu.

R. Vápeník

ŠVEJK ZA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

KAVKAZSKÝ KRÍDOVÝ KRUH

Osoby

Zpívák Arkadij Čerkez
Zpívák a hráčník
Starý robitil, rolník, mladý robitil, mladý robitil — plavák
Kučkozu, Galibek
Starý robitil, agronomka, mladá traktoristka,
červený robitil a mladá kočhozal, rolník a rolnice,
Kochhozal, kočhozal, Rosa Luxemburgová
Dělnice z Alandho města
Georgij Abasidov, guvernér
Jelmszema, matka
Michail
Salma, učitelka
Aršon, Kochhozal, lučivý kuchař
Jeho synovec Bizrejan
Nika, mladý muž, Michail, Polina, Nika
Tři stavitelé
Jezdci z města
Voják Simon, Chuchava
Causa, Varchvadze, pomocnice a kuchařka
Pastouk
Kučkozu
Kučkur
Čeladin
Čelinskij
Státní guvernér, taláči
Vojáci pátrající po stáři
Oblíbený jezdec
Starý mládek
Dvě vzácné dámy
Hostinský
Ljudovika, jeho kolegyně
Čeladin
Sopodnik
Voják „Děvina hlava“

Rolnice a její muž
Tři obchodníci
Lavrenti Vachnadze, Grušin bratr
Jeho žena Aniko
Čeledín
Rolnice, přechodně Grušina tohyně
Její syn Jussup
Bratr Anastasius, mnich
Svatební hosté
Děti
Vesnický písař Azdak
Šalva, policista
Uprchlík, velkokníže
Lékař
Invalida
Kulhavý muž
Vyděrač
Stará chudá rolnice
Její švagr Irakli, bandita
Tři sedláci
Ilo Suboladze a Sandro Oboladze, právní zástupci
Velmi staří manželé
Žebráci a prosebníci
Vojáci
Tanečnice a tanečníci

Spolupráce: R. Berlanová
Hudba: Paul Dessau

1. Spor o údolí

Mezi troskami rozstřílené kavkazské vesnice sedí v kruhu členové dvou kolchozů, popíjejí víno a kouří. Jsou to většinou ženy a starší muži, ale je mezi nimi i několik vojáků. Delegát Státní komise pro znovuvýstavbu přijel z hlavního města...

ROLNICE VLEVO *ukazuje* · Tamhle v kopcích jsme zadrželi tři nacistické tanky, ale jabloňový sad už byl zničen.

STARÝ ROLNÍK VPRAVO · A náš krásný statek? Také v troskách!

MLADÁ TRAKTORISTKA VLEVO ·

Já jsem jej zapálila, soudruhu.

Přestávka.

DELEGÁT · Teď vyslechněte protokol: Do Nuchy se dostavili delegáti kolchozu „Galinsk“, který se zabývá chovem koz. Když se blížily Hitlerovy armády, odehnal tento kolchoz z příkazu úřadů svá stáda dále na východ. Uvažuje teď o možnosti návratu do tohoto údolí. Jeho delegáti si prohlédli ves i okolí a zjistili, že vše je velmi zpustošeno. *Delegáti vpravo kývají.* Sousední ovocnářský kolchoz „Rosa Luxemburgová“ — *obrací se doleva* — podává návrh, aby dřívějších pastvin kolchozu „Galinsk“ — to jest údolí jen řídké porostlého trávou, bylo při znovuvýstavbě použito k pěstování ovoce a vína. Jako delegát komise pro znovuvýstavbu žádám obě kolchozní vesnice, aby se samy dohodly, zda se kolchoz „Galinsk“ má sem vrátit nebo nemá.

STARÝ ROLNÍK VPRAVO · Chtěl bych napřed znovu protestovat proti tomu, aby délka diskusních příspěvků byla omezoována. Nám z kolchozu „Galinsk“ trvalo tři dni a tři noci, než jsme sem dorazili, a diskuse teď má být skončena za půl dne!

ZRANĚNÝ VOJÁK VLEVO · Soudruhu,

nemáme už tolik vesnic, tolik rukou na práci ani tolik času.

MLADÁ TRAKTORISTKA VLEVO ·

Zábavy se musely omezit, přiděl tabáku a vína byl omezen a také diskuse musí být kratší.

STARÝ ROLNÍK VPRAVO *s povzděchem* ·

Smrt fašistům! Přejdu tedy k věci a vyložím vám, proč chceme údolí zpátky. Mluví pro to spousta důvodů, ale začnu tím nejprostším. Makine Abakidze, vybal kozí sýr.

Rolnice vpravo vyjme z velkého koše obrovský bochník sýra, který je zabalen do plátna. Potlesk a smích.

STARÝ ROLNÍK VPRAVO · Poslužte si, soudruzi, berte si.

STARÝ ROLNÍK VLEVO *nedůvěřivě* · To má být úplatek?

Smích.

STARÝ ROLNÍK VPRAVO *za smíchu* ·

Jakýpak úplatek, Surabe, ty lupiči! My víme, že si vezmeš sýr i údolí. *Smích.* Nechci na tobě nic jiného než poctivou odpověď: Chutná ti sýr?

STARÝ ROLNÍK VLEVO · Odpověď zní: Chutná.

STARÝ ROLNÍK VPRAVO · Tak. *Hořce.* To jsem si mohl myslet, že sýru nerozumíš.

STARÝ ROLNÍK VLEVO · Proč? Vždyť říkám, že mi chutná.

STARÝ ROLNÍK VPRAVO · Poněvadž ti nemůže chutnat. Poněvadž není, jako býval za stara. A proč už není takový? Poněvadž našim kozám nová tráva tak nechutná, jako jim kdysi chutnávala ta stará. Není sýr jako sýr, poněvadž není tráva jako tráva, v tom to vězí. Prosím, abyste to zaprotokolovali.

STARÝ ROLNÍK VLEVO · Vždyť sýr je výborný.

STARÝ ROLNÍK VPRAVO · Není výborný, je sotva ucházející. Nové pastviny nestojí za nic, ať si mladí říkají co chtějí. Tvrdím, že se tam prostě nedá žít. Ani jítro tam nevoní pořádně jítrem.

Některé se smějí.

DELEGÁT · Nežlob se, že se smějí, vždyť ti rozumějí. Soudruzi, proč máme rádi svou domovinu? Proto, že nám tam chléb chutná lépe, že je tam nebe vyšší a vzduch vonnější, že náš hlas tam zní mocněji a že se po její půdě lehčeji chodí. Je tomu tak?

STARÝ ROLNÍK VPRAVO · Údolí nám patřilo odjakživa.

VOJÁK · Jaképak „odjakživa“? Nikomu nic nepatří odjakživa. Když jsi byl mladý, tak jsi ani ty sám sobě nepatřil, nýbrž knížeti Kazbegimu.

STARÝ ROLNÍK VPRAVO · Podle zákona patří údolí nám.

MLADÁ TRAKTORISTKA · Bude bezpodmínečně třeba, abychom si ověřili, zda zákony ještě mají své oprávnění.

STARÝ ROLNÍK VPRAVO · To se rozumí. Je snad jedno, jaký strom stojí vedle domu, v kterém ses narodil? Nebo jaké máš sousedy, je to jedno? Chceme zpátky dokonce i proto, abychom vás, lupiče, měli za sousedy. Teď se zase můžete smát.

STARÝ ROLNÍK VLEVO *se směje* · Proč tedy nevyslechneš klidně svou „sousedku“ Ketu Vachtangovou, naši agronomku, když ti chce o údolí něco povědět?

ROLNICE VPRAVO · Ještě jsme samy neřekly všechno, co o našem údolí chceme povědět. Všecky domy nejsou zbořeny a ze statku ještě stojí přinejmenším základy.

DELEGÁT · Máte nárok na státní výpomoc — tu i tam, to je vám známo.

ROLNICE VPRAVO · Soudruhu delegáče, tady nejde o handl. Nemohu ti vzít čepici

a podat ti jinou s tím, že „je lepší“. Ta druhá může být lepší, ale ta tvá se ti třebaš líp zamlouvá.

MLADÁ TRAKTORISTKA · Lán půdy není čepice, aspoň v naší zemi ne, soudružko.

DELEGÁT · Jaképak hádky. Je správné, když vidíme v půdě spíše cosi jako prostředek, kterým se něco užitečného vyrábí, ale je také správné, když nepopíráme právo na to, aby každý měl rád zcela určitou část této půdy. Než v diskusi budeme pokračovat, navrhuji, aby nám soudruzi z kolchozu „Galinsk“ pověděli, co si s údolím chtějí počít?

STARÝ ROLNÍK VPRAVO · Správně.

STARÝ ROLNÍK VLEVO · Ano, ať promluví Keto.

DELEGÁT · Soudružko agronomko!

AGRONOMKA *vstane, je ve vojenském stejnokroji* · Soudruzi, za minulé zimy, když jsme tady v kopcích bojovali jako partyzáni, mluvili jsme o tom, jak by se po vyhnání Němců dalo naše ovocnářství obnovit a vybudovat desetkrát větší. Vypracovala jsem projekt zavlažování. Pomocí hráze na našem horském jezeře se dá zavlažit tři sta hektarů neplodné půdy. Tak by náš kolchoz mohl pěstovat nejen víc ovoce, ale mohl by se pustit i do vysazování vína. Projekt by se však vyplácel jen tehdy, kdyby se podařilo do něho začlenit také sporné údolí kolchozu „Galinsk“. Tady jsou propočty. *Podá delegátu desky.*

STARÝ ROLNÍK VPRAVO · Zapište do protokolu, že náš kolchoz chce zavést nový chov koní.

MLADÁ TRAKTORISTKA · Soudruzi, projekt byl vypracován za dní a noci, kdy jsme se musili skrývat v horách a kdy jsme často už ani neměli náboje do na-

šich několika pušek. I tužku sehnat bylo těžké.

Potlesk z obou stran.

STARÝ ROLNÍK VPRAVO · Dík soudruhům z kolchozu „Rosa Luxemburgová“ a všem, kteří hájili vlast!

Potřásají si rukama a objímají se.

ROLNICE VLEVO · Myslíli jsme přitom na to, aby se naši vojáci, naši i vaši mužové, vraceli do domoviny ještě úrodnější.

MLADÁ TRAKTORISTKA · Básník Majakovskij řekl: „Domovina sovětského lidu má také být domovinou rozumu!“ *Delegáti vpravo, mimo starého rolníka, povstali a studují s delegátem plány agronomky. Zvolání: „Proč tady voda padá s výšky dvaadvaceti metrů?“ — „Celkem na to stačí cement a dynamit!“ — „Nutí vodu, aby odtékala tudy, to je chytré!“ a podobně.*

VELMÍ MLADÝ DĚLNÍK VPRAVO *k starému rolníku vpravo* · Zavlažují všechny pozemky mezi kopci, běž se na to podívat, Aleko!

STARÝ ROLNÍK VPRAVO · Nebudu se na nic dívat. Věděl jsem předem, že projekt je dobrý. Nedám si nasadit pistoli na prsa.

VOJÁK · Vždyť jde jen o tužku.

Smích.

STARÝ ROLNÍK VPRAVO *zachmuřeně vstane a jde si prohlédnout plány* · Tihle lupiči vědí bohužel příliš dobře, že stroje a projekty jsou naše slabost.

ROLNICE VPRAVO · Aleko Berišvili, ty sám jsi v tomhle nejhorší ze všech, to je obecně známo.

DELEGÁT · Tak co bude s mým protokolem? Mohu napsat, že váš kolchoz doporučí odstoupit vaše staré údolí pro tento projekt?

ROLNICE VPRAVO · Já to doporučím. A co ty, Aleko?

STARÝ ROLNÍK VPRAVO *nad plány* ·

Navrhuji, abyste nám dali s sebou kopie plánů.

ROLNICE VPRAVO · Tak a teď se můžeme pustit do jídla. Jakmile dostane plány a bude si moci o nich podiskutovat, je celá věc jasná. Znáám ho. A s ostatními je to u nás stejné.

Delegáti se zase smějí a objímají.

STARÝ ROLNÍK VLEVO · Ať žije kolchoz „Galinsk“ a hodně zdaru při novém chovu koní!

ROLNICE VLEVO · Soudruzi, připravili jsme na počest delegátů z kolchozu „Galinsk“ a člena komise pro výstavbu divadelní představení, které s naším sporem má leccos společného. Zpěvák Arkadi Čcheidze nám pomůže.

Potlesk.

Mladá traktoristka odběhne, aby přivedla zpěvák.

ROLNICE VPRAVO · Soudruzi, jen aby hra byla dobrá, platíme za ni údolím.

ROLNICE VLEVO · Arkadi Čcheidze zná jednadvacet tisíc veršů.

STARÝ ROLNÍK VLEVO · Nastudovali jsme hru za jeho vedení. Bylo ostatně velmi těžké ho sem dostat. Vy z plánovací komise byste se měli postarat, aby sem na sever přicházel častěji, soudruhu.

DELEGÁT · Zabýváme se vlastně spíše otázkami ekonomickými.

STARÝ ROLNÍK VLEVO *s úsměvem* · Staráte se o to, aby byl pořádek při přidělování vinné révy a traktorů, pročpak byste se nemohli také postarat o trochu zpěvu? *Veden mladou traktoristkou vstoupí do kruhu zpěvák Arkadi Čcheidze, statný, prostý muž. Doprovázejí ho čtyři hudebníci s nástroji. Umělci jsou přivítáni potleskem.*

MLADÁ TRAKTORISTKA · To je soudruh delegát, Arkadi.

Zpěvák zdraví přítomné.

ROLNICE VPRAVO · Jsem velmi ráda, že vás poznávám. Slyšela jsem o vašem zpěvu už ve škole.

ZPĚVÁK · Tentokrát je to hra se zpěvy a téměř celý kolchoz ji hraje s sebou. Donesli jsme staré masky.

STARÝ ROLNÍK VPRAVO · Jde o starou pověst?

ZPĚVÁK · O velmi starou. Jmenuje se „Křídový kruh“ a pochází z Číny. Přednese-me ji ovšem ve změněné podobě. Juro, ukaž masky. Soudruzi, je pro nás velkou ctí, že vás smíme pobavit po tak obtížné debatě. Dojdete, doufáme, k závěru, že hlas básníka z dávné minulosti zní i ve stínu sovětských traktorů. Není snad správné mísit různá vína, ale stará a nová moudrost se mísí výborně. Nu, doufám, že nám všem dají napřed najíst. Prospívá to totiž přednesu.

HLASY · Jisté. — Pojdte všichni do klubu!

Všichni se veselé odebrávají k jídlu a mezitím se delegát obrací na zpěváka.

DELEGÁT · Jak dlouho to potrvá, Arkadi? Musím se ještě dnes v noci vrátit do Tbilisi.

ZPĚVÁK *jakoby mimochodem* · Jsou to vlastně historicky dvě. Pár hodin.

DELEGÁT *velmi důvěrně* · Nemohli byste to zkrátit?

ZPĚVÁK · Ne.

2. Vznešené dítě.

ZPĚVÁK *sedí na zemi před svými hudebníky, přes ramena má přehozenou černou ovčí kůži a listuje v ohmatané knížce se založenými listy.*

Za starých časů, krvavých časů, vládl v tomto městě, jež nazývali „prokletým“,

guvernér jménem Georgi Abašvili.

Bohatý byl jako Krésus.

A ženu měl krásnou.

A dítětko zdravé jak dub.

A žádný guvernér v celé Gruzii neměl tolik koní ve svých stájích a tolik žebračků u svého prahu, a tolik vojáků ve svých službách a tolik prosebníků u svého dvora.

Jak mám vám říci, kdo to byl Georgi Abašvili, jak jenom?

Užíval života.

Jednou ráno v neděli velikonoční ubíral se guvernér s celou svou rodinou do kostela.

Z brány paláce se řinou žebrači, prosebníci a špatně živené děti a drží nad hlavami prosební listy. Za nimi dva obrnění vojáci, pak v nádherných oděvech rodina guvernérova.

ŽEBRÁCI a PROSEBNÍCI · Milost, Vaše Výsosti, nemůžeme zaplatit daně. — Přišel jsem v perské válce o nohu, kde dostanu... — Můj bratr je nevinný, Vaše Milosti, stal se omyl. — Umře mi hladu. — Prosíme, aby jediný syn, který nám zůstal, byl zproštěn vojenské služby. — Vaše Milosti, vodní inspektor je, s prominutím, podplacen.

Sluha sbírá petice, jiný rozdává z měšce mince. Vojáci zatlačují dav zpět, pouštějí se do lidí těžkými koženými biči.

VOJÁK · Zpátky! Uvolněte vchod do chrámu! *Za guvernéřskou dvojicí a pobočnickem se v bráně objeví přeprychový kočárek s guvernéřovým dítětem. Dav se zase tlačí kupředu, aby je spatřil.*

ZPĚVÁK *zatím co vojáci bičí zatlačují dav znovu zpět.*

A po prvé v ten sváteční den lid uzřel následníka.

Dva lékaři neustále hlídají to vznešené dítě

jak oko v hlavě svého pána.

Volání z davu: „Dítě!“ — „Nevidím na ně,

netlačte se tak.“ — „Bůh je požehnej, Vaše Milosti.“

Sám všemocný kníže Kazbegi na náměstíčku před kostelem se mu uklání.

Tučný kníže přistoupí a pozdraví rodinu.

TUČNÝ KNÍŽE · Veselé velikonoce, Natelo Abašviliová.

Je slyšet jakýsi povel. Přikvačtí jezdec a chystá se guvernéřovi odevzdat svinutou listinu. Na guvernéřův pokyn přistoupí k jezdcovi pobočník, hezký mladý muž, a zadržít ho. Nastane krátká přestávka, během níž si tučný kníže jezdece nedověřivě prohlíží.

Jak krásný den! Když se včera v noci rozpršelo, už jsem si myslel — budou ošklivé svátky. Ale dnes ráno — jasné nebe. Mám rád jasné nebe, Natelo Abašviliová, prosté srdce. A malý Micheil, rozený guvernér, tititi. *Polechtá dítě.* Veselé velikonoce, malý Micheili, tititi.

GUVERNÉROVA ŽENA · Co tomu říkáte, Arsene — Georgi se konečně rozhodl, že se pustí do stavby nového křídla na východní straně paláce. Celé předměstí s těmi bídnými barabiznami se strhne a promění v zahradu.

TUČNÝ KNÍŽE · To je dobrá zpráva po tolika špatných. Co se proslýchá o válce, bratře Georgi? *Když mu guvernér dá na srozuměnou, aby toho nechal.* Strategický ústup, jak slyším? Inu, to jsou takové malé zvraty, k jakým dochází pokaždé. Jednou přeje štěstí víc, jindy méně. Válečné štěstí. Je to bezvýznamné, že?

GUVERNÉROVA ŽENA · Kašle! Georgi, slyšel jsi? *Ostře k oběma lékařům — důstojným mužům, kteří stojí hned za kočárkem.* Kašle.

PRVNÍ LÉKAŘ *k druhému* · Smím vám připomenout, Niko Mikadze, že jsem byl proti vlažné koupeli? Malé opomenutí při temperování vody, Vaše Milosti.

DRUHÝ LÉKAŘ *rovněž velmi zdvořile* · Nemohu s vámi souhlasit, nemohu, Micho Loladze. Voda měla teplotu, kterou určil náš milovaný velký Mišiko Oboladze. Spíše noční průvan, Vaše Milosti.

GUVERNÉROVA ŽENA · Tak se přece po něm podívejte... Vypadá, jako by měl horečku, Georgi.

PRVNÍ LÉKAŘ *nad dítětem* · Žádný důvod k znepokojení, Vaše Milosti. Voda na koupání se napříště ohřeje trochu více a už se to nestane.

DRUHÝ LÉKAŘ *se naň jedovatě podívá* · To neopomenu, milý Micho Loladze. Žádný důvod k znepokojení, Vaše Milosti.

TUČNÝ KNÍŽE · Aj, aj, aj, aj! Říkám pokaždé: Píchá mě v játrech — doktorovi padesát ran přes chodidla. A to také jen proto, že žijeme ve změkčilé době; dříve by se bylo prostě řeklo: Hlavu dolů!

GUVERNÉROVA ŽENA · Pojdme do kostela, možná, že to dělá tady ten průvan. *Průvod, skládající se z rodiny a služebnictva, zajde do chrámu. Tučný kníže jde za nimi. Pobočník vystoupí z průvodu a ukáže na jezdce.*

GUVERNÉR · Ne před bohoslužbami, Šalvo. POBOČNÍK *jezdci* · Guvernér si nepřeje, aby byl před bohoslužbami obtěžován zprávami, zvláště když, jak mám za to, mohou být deprimující. Ať ti, příteli, dají v kuchyni něco k snědku.

Pobočník se připojí k průvodu; jezdec zasakruje a vejde do brány paláce. Jakýsi voják vychází z paláce a zastaví se v bráně.

ZPĚVÁK ·

Město je tiché.

Před kostelem tapkají holoubci.

Voják z palácové stráže

žertuje se služkou z kuchyně,

která sem od řeky cosi přináší.

Branou chce vejít služka; nese pod paží svazek velkých zelených listů.

VOJÁK · Copak že slečinka není v kostele?
Ulejšvá se z bohoslužby?

GRUŠA · Byla jsem už oblečena, když se na-
jednou zjistilo, že se pro hostinu nedo-
stává jedné husy, a tak mě požádali,
abych pro ni došla, že husám rozumím.

VOJÁK · Pro husu? *S předstíranou nedůvěrou.*
Musel bych ji napřed vidět, tu husu.
Gruša nerozumí.

VOJÁK · Se ženskými se musí opatrně. Řeknou:
„Byla jsem jen pro husu,“ a přitom tře-
bas šlo o něco docela jiného.

GRUŠA *přistoupí resolutně k němu a ukáže mu husu.*
Tady je. Jestli nemá patnáct liber a jestli
není krmena kukuřicí, tak sním peří.

VOJÁK · Královská husa! Tu jistě sní guver-
nér sám. A slečinka tedy byla zase jednou
u řeky?

GRUŠA · Ano, u drůbežárny.

VOJÁK · Ach tak, u drůbežárny, dole u řeky,
a ne tam, co jsou vrbičky?

GRUŠA · K vrbičkám chodím jediné prát
plátno.

VOJÁK *významně* · Právě.

GRUŠA · Co právě?

VOJÁK *lišácky na ni mrkne* · To právě.

GRUŠA · Pročpak bych u vrbiček neměla prát
plátno?

VOJÁK *se přehnaně zasměje* · „Pročpak bych
u vrbiček neměla prát plátno?“ To je
dobré, to je opravdu dobré.

GRUŠA · Nerozumím panu vojákovi. Co by na
tom mělo být dobrého?

VOJÁK *lišácky* · Kdyby leckterá věděla, co
leckterý ví, skryla by tvář do sukni.

GRUŠA · Nevím, co by kdo mohl o těch vrbič-
kách vědět?

VOJÁK · A co jestli je naproti křoví, ze kterého
je všechno vidět? Všecko, co se děje, když
určitá osoba „pere plátno“?

GRUŠA · Copak by se mělo díť? Nechtěl by
pan voják prostě říct, co tím míní?

VOJÁK · Děje se něco, při čemž je možná lec-
cós vidět.

GRUŠA · Snad pan voják nemíní to, že občas
v parný den strčím do vody palce od no-
hou? Jinak se totiž neděje nic.

VOJÁK · A nejen palce. Ještě něco víc.

GRUŠA · Co víc? Naněvš nahu.

VOJÁK · Nohu a trochu víc. *Směje se na celé
kolo.*

GRUŠA *zlostně* · Simone Chachavo, mohl by
ses stydět. Sedět v rošti a čekat, jestli ně-
kdo za parného dne nestrčí do řeky nohu.
A přitom možná ještě s jiným vojákem!
Uteče.

VOJÁK *volá za ní* · S nikým jiným!

*Když se slova zase ujmá zpěvák, pustí se voják
za Grušou.*

ZPĚVÁK ·

Město je v klidu, ale proč, ale proč tu jsou
ozbrojenci?

Guvernérův palác vypadá pokojně,
ale proč, ale proč je to pevnost?

*Z vrat vlevo vychází rychlým krokem tučný kní-
že. Zastaví se a dívá se kolem sebe. Před bra-
nou vpravo čekají dva obrnění jezdci. Kníže je
spatří, přejde pomalu kolem nich a dá jim zna-
mení. Jeden vejde do brány, druhý zůstává jako
hlídka. Zezadu je z různých stran slyšet tlumené
„zde“: palác je obklíčen. Z dálky vyzvánění.
Guvernérova rodina se vrací z kostela.*

ZPĚVÁK ·

I vrátil se guvernér do svého paláce
zpátky,

i stala se pevnost pastí,
i ležela husa na pekáči,
i nepozřel nikdo už tu husu,
i nebylo už poledne časem jídla,
i bylo časem umírání.

GUVERNÉROVA ŽENA *když projde kolem* ·

V téhle barabizně se už opravdu nedá
žít, ale Georgi samozřejmě staví jen pro
svého Micheilčeka, kdepak pro mne

Micheilček sem, Micheilček tam, všechno
pro Micheilčka!

GUVERNÉR · Slyšela jsi, jak bratr Kazbegi
přál „veselé velikonoce“. Bylo to sice od
něho hezké, ale pokud vím, tak včera
v noci tady nepršelo. Tam, kde byl bratr
Kazbegi, však pršelo. Kde tedy bratr
Kazbegi byl?

POBOČNÍK · To je třeba vyšetřit.

GUVERNÉR · Ano, ihned. Zítra.

*Průvod zabočí do brány. Jezdec, který se zatím
vrátil z paláce, přistoupí ke guvernérovi.*

POBOČNÍK · Nechcete přece jen vyslech-
nout posla z hlavního města? Dorazil
dnes ráno s důvěrnými listinami.

GUVERNÉR *jde dál* · Ne před jídlem, Šalvo.

POBOČNÍK *jezdci, zatím co průvod mizí v paláci
a u brány zůstávají jen dva obrnění jezdci jako
hlídka* · Guvernér si nepřeje, aby byl před
jídlem obtěžován vojenskými zprávami,
a odpoledne chce Jeho Excellence věno-
vat rozhovorům s vynikajícími staviteli,
kteří jsou rovněž pozváni na oběd. Tady
už jdou. *Přistoupili tři pánové. Zatím co
jezdec odchází, pozdraví pobočník stavitele.*
Pánové, Jeho Excellence vás čeká k obědu.
Chce se vám cele věnovat. Velkým no-
vým plánům! Pojdte rychle!

JEDEN ZE STAVITELŮ · Divíme se, že
Jeho Excellence chce přes zneklidňující
pověsti o nešťastném zvratu války v Persii
přece jen stavět.

POBOČNÍK · Řekněme raději: právě proto!
Nic to není. Persie je daleko! Zdejší po-
sádka se dá pro guvernera třebaš rozse-
kat na kusy.

*Z paláce se ozve hluk. Pronikavý ženský výkřik,
rozkazy. Pobočník zajde zcela zmaten k bráně.
Vystoupí obrněný jezdec a namíří na něho kopí.*

POBOČNÍK · Co se tady děje? Schovej to kopí,
pse. *Pln zuřivosti k hlídce.* Odzbrojit! Copak
nevidíte, že se guvernérovi ukládá o život?

*Oslovená hlídka neuposlechne. Hledí na poboč-
níka chladně a lhostejně a sleduje i vše ostatní
bez účasti. Pobočník si vybojuje přístup do pa-
láce.*

JEDEN ZE STAVITELŮ · Knížata! Včera
v noci byla v hlavním městě schůzka kní-
žat, kteří jsou proti velkoknížeti a jeho
guvernérům. Pánové, bude lépe, když se
ztratíme. *Rychle odcházejí.*

ZPĚVÁK ·

Ó slepoto pánů! Věčně jen šlapou
na schýlené šíje svých otroků, věří
síle najatých pěstí a násilí,
které už vládne tak dlouho.
Leč dlouho není věčně.

Ó proměno časů, v níž doufá vždy lid!
*Z brány vychází mezi dvěma po zuby ozbroje-
nými vojáky guvernér; je spoután a bledý jak
smrt.*

Na věky, vznešený pane! Rač kráčet
zpříma!

Z tvého paláce sledují tě přemnozí nepřá-
telé!

Netřeba ti už stavitelů, postačí ti truhlář.
Nového paláce už se nedočkáš. Jen díra
v hlíně tě čeká.

Jedenkrát ještě se otoč, ty slepý!

Začtený se ohlédne.

Líbí se ti, cos měl? Mezi velikonoční mši
a obědem

odcházíš tam, odkud není návratu.
*Odvedou ho. Palácová hlídka se připojí. Ozve se
troubení na poplach. Hluk za branou.*

Když hroutí se dům velkého pána,
mnozí drobní lidé najdou smrt.

Kdo štěstí s mocnými nesdílel,
sdílí s nimi neštěstí. Vůz, jenž padá
na dno srázu, strhuje s sebou
i uštvané koně.

Z brány vybíhají v panickém strachu služebníci.
SLUŽEBNÍCI *jeden přes druhého* — Koše!
Všecko do třetího nádvoří! Jídlo na pět

dni. — Milostpaní omdlela. — Někdo ji musí snést dolů, musí odtud. — A my? — Nás zařiznou jako slepice, to je jisté. — Ježíši Kriste, co se jen s námi stane? — Ve městě prý už teče krev. — Hloupost, vyzvali jedině guvernéra, aby se laskavě dostavil na zasedání knížat; všecko se zase urovná, mám to z přímého pramene. *Také oba lékaři se vyřítí na dvůr.*

PRVNÍ LÉKAŘ *se snaží druhého zadržet.*
Niko Mikadze, povinnost lékaře vám prikazuje, abyste Natele Abašviliové přispěchal na pomoc.

DRUHÝ LÉKAŘ · Mně? Vám!

PRVNÍ LÉKAŘ · Kdo se má dnes starat o dítě, Niko Mikadze, vy nebo já?

DRUHÝ LÉKAŘ · Myslíte si opravdu, Micho Loladze, že kvůli harantu zůstanu v tomhle zpropadeném domě byt jen o minutu déle?

Oba se pustí do rvačky. Je ještě slyšet: „Nekonáte svou povinnost!“ a „Kašlu na povinnost“, pak druhý lékař prvného srazí k zemi.

DRUHÝ LÉKAŘ · Och, jdi k čertu. *Odejdou.*

SLUŽEBNÍCI · Je čas do večera, dřív se vojáci nenamazou. — Kdopak ví, jestli se už nezbouřili? — Palácová stráž odjela. — To ještě stále nikdo neví, co se vlastně stalo?

GRUŠA · Rybář Melive říká, že v hlavním městě zahlédli kometu s rudým ohonem, prý to znamená neštěstí.

SLUŽEBNÍCI · Včera se prý v hlavním městě rozneslo, že perská válka je úplně ztracena. — Knižata se vzbouřila. Tvrdí se, že velkokníže už utekl. Popravují všechny jeho guvernéry. — Obyčejné lidi nechávají na pokoji. Mám bratra u obrněné jízdy.

Přichází voják Simon Chachava a hledá v našem zmatku Grušu.

POBOČNÍK *se objeví v bráně.* · Všichni na třetí nádvoří! Všichni balit zavazadla! *Vyžene služebnictvo. Simon konečně najde Grušu.*

SIMON · Ach, tady jsi, Grušo. Co si počneš?
GRUŠA · Nic. V nejhorším — mám bratra v horách. Má tam usedlost. Ale co ty?

SIMON · Já? Nic. *Zase obřadně.* Grušo Vachnadze, tvá otázka po mých dalších plánech mě naplňuje zadostiučiněním. Dostal jsem rozkaz, abych doprovodil jako stráž paní Natelu Abašviliovou.

GRUŠA · Copak se palácová stráž nezbouřila?

SIMON *vážně.* · Ne.

GRUŠA · Není to nebezpečné doprovázet tu ženu?

SIMON · Ve Tbilisi se říká: je snad bodání nebezpečné pro nůž?

GRUŠA · Ty nejsi nůž, nýbrž člověk, Simone Chachavo. Co je ti po té ženě?

SIMON · Po té ženě mi není nic, ale dostal jsem rozkaz a tak jedu.

GRUŠA · To je tedy pan voják pěkný hlupák, když se vydává v nebezpečí pro nic za nic. *Když ji volají z paláce.* Musím na třetí nádvoří a mám naspěch.

SIMON · Poněvadž máme naspěch, neměli bychom se hádat, na pořádnou hádku je třeba času. Smím se zeptat, zda slečinka má ještě rodiče?

GRUŠA · Ne. Jenom bratra.

SIMON · Poněvadž je málo času, zní druhá otázka: Je slečinka zdravá jak rybka?

GRUŠA · Až snad na občasně loupání v pravém rameni. Ale jinak zastanu každou práci a nikdo si ještě nestěžoval.

SIMON · To je známo. Když o velikonočních svátcích jde o to, aby někdo došel pro husu, pak dojde ona. Otázka třetí: Je slečinka hodně netrpělivá? Chce v zimě třešně?

GRUŠA · Netrpělivá ani ne, ale když někdo táhne do války a nemá to smysl a když pak třebas ani nedá zprávu, bývá zle.

SIMON · Zprávu dá. *Z paláce zase volají Grušu.* A nakonec hlavní otázka...

GRUŠA · Simone Chachavo, poněvadž musím na třetí nádvoří a mám naspěch, zní odpověď hned předem „Ano“.

SIMON *velmi rozpačitě.* · Říkává se: „Spěch je jak vítr, který poráží lešení.“ Ale také se říkává: „Bohatí nemají naspěch.“ Jsem z...

GRUŠA · Kutska...

SIMON · Slečinka se tedy informovala? Jsem zdrav, nemusím o nikoho pečovat, dostávám deset piastrů měsíčně, jako výplatčí dvacet, a prosím uctivě o ruku.

GRUŠA · Simone Chachavo, jsem srozuměna.

SIMON *si souká s krku řetízek, na němž visí křížek.* · Křížek je po matce, Grušo Vachnadze, řetízek je stříbrný; prosím, abys jej nosila.

GRUŠA · Pěkně ti děkuji, Simone.

Simon jí pověsí řetízek kolem krku.

SIMON · Musím zapráhnout, to slečinka jistě chápe. A bude lépe, když slečinka zajde na třetí nádvoří, nebo z toho ještě budou mrzutosti.

GRUŠA · Ano, Simone.

Oba stojí nerozhodně.

SIMON · Doprovodím tu ženu jen k oddílům, jež zůstaly věrné. Až válka skončí, tak se vrátím. Za dva tři týdny. Doufám, že to snoubence nebude příliš dlouho.

GRUŠA ·

Simone Chachavo, budu na tebe čekat. Vojáku, klidně jdi do bitvy, do krvavé, do urputné bitvy, z níž každý se nenavrací: vrátíš-li se, najdeš mě tu. Budu na tebe čekat pod zelenavým jilmem,

budu na tebe čekat pod bezlistým už jilmem, budu čekat, až poslední vrátí se domů, i děle.

Až se vrátíš z bitvy zpět, nenajdeš cizí boty přede dveřmi, polštář vedle mne bude prázdný, má ústa nelíbána, až se vrátíš zas, až se vrátíš zas, budeš moci říct: všechno je jak dřív.

SIMON · Děkuji ti, Grušo Vachnadze. A na shledanou!

Hluboko se před ní ukloní. Ona se stejně hluboko ukloní před ním. Pak běží rychle pryč a ani se neohlédne. Z brány vychází pobočník.

POBOČNÍK *drsně.* · Zapráhni koně do velkého vozu a neokounej, chlape!

Simon Chachava stojí v pozoru a potom odejde. Z brány vycházejí dva sluhové, sehnutí pod tíží obrovských beden. Za nimi vyklopýtá Natela Abašviliová, podpírána služebníky. Za ní nese jakási žena dítě.

GUVERNÉROVA ŽENA · Zase se nikdo o nic nestará a já nevím, kde mi hlava stojí. Kde je Micheil? Nedrž ho tak nešikovně! Bedny na vůz! Jsou nějaké zprávy o guvernérovi, Šalvo?

POBOČNÍK *vtíp hlavou.* · Musíte ihned odtud.
GUVERNÉROVA ŽENA · Došly z města nějaké zprávy?

POBOČNÍK · Ne, dosud je všude klid, ale nelze ztrácet ani minutu. Pro bedny není na voze místo. Vemte si jen to, co budete potřebovat. *Rychle odejde.*

GUVERNÉROVA ŽENA · Jen to nejnutenější! Otevřte bedny, rychle, povím vám, co se musí vzít s sebou.

Sluhové složí bedny a otvírají je.

GUVERNÉROVA ŽENA *ukazuje na brokátové šaty.* · Ty zelené a ovšem ty s kožíškem! Kde jsou lékaři? Dostávám už zase tu strašlivou migrénu, pokaždé to začíná ve

spáncích. Ty s perletovými knoflíčky...
Vchází Gruša.

GUVERNÉROVA ŽENA · Ty máš zřejmě dost času, že? Dojdi ihned pro zahřívací láhve.

Gruša běží pryč a vrací se posléze se zahřívacími lahve; guvernerova žena jí mlčky příkazuje hned to, hned ono.

GUVERNÉROVA ŽENA · *pozoruje mladou komornou* · At nenatrheš rukáv!

MLADÁ ŽENA · Milostivá, šatům se prosím nic nestalo.

GUVERNÉROVA ŽENA · Poněvadž jsem tě okřikla. Už na tebe koukám delší dobu. Nemáš v hlavě nic jiného než pošilhávat po pobočnickovi! Umlátím tě, ty čubko.
Bije ji.

POBOČNÍK *se vrací* · Pospěšte si, prosím, Natelo Abašviliová. Ve městě se střílí. *Zase odejde.*

GUVERNÉROVA ŽENA *zanechá bít* · Můj ty bože! Myslíte, že na mne vztáhnou ruku? Proč? *Všichni mlčí.* Guvernerova žena začíná se sama přehrabovat v bednách. Najdi ten brokátový župánek! Pomoz jí! Co dělá Micheil? Spí?

CHŮVA · Ano, milostivá paní.

GUVERNÉROVA ŽENA · Tak ho na chvílku polož a dones mi z ložnice safiánové holínky, potřebuji je k těm zeleným šatům. *Chůva odloží dítě a odběhne. K mladé ženě.* A co ty tady stojíš? *Mladá žena utíká pryč.* Zůstaň, nebo tě dám oběsit. *Přestávka.* A jak je to všecko sbaleno, tak bez lásky, bez ladu a skladu. Na co člověk sám nedohlídne... Při takových příležitostech se pozná služebnictvo. Mašo! *Rukou dává příkaz.* Žrát, to ano, ale vděčnost žádná. Budu si to pamatovat.

POBOČNÍK *velmi vzrušen* · Natelo, ihned pojďte. Nejvyšší sudí Orbeliani byl vzbouřeny tkalci právě oběšen.

GUVERNÉROVA ŽENA · Proč? Tystříbrné šaty musím vzít, stály tisíc piastrů. A tyhle také a všechny kožichy, a kde jsou ty vínově červené šaty?

POBOČNÍK *se pokouší ji odtáhnout* · V předměstí vypukly nepokoje. Musíme ihned odtud. *Jakýsi sluha běží pryč.* Kde je dítě?

GUVERNÉROVA ŽENA *volá na chůvu* · Maro, přichystej dítě! Kde vězíš?

POBOČNÍK *při odchodu* · Budeme se asi musít zřici vozu a jet koňmo.

Guvernerova žena se přebírá v šatech, některé hodí na hromadu, kterou chce vzít s sebou, za chvílku si to zase rozmyslí jinak. Ozve se hluk, bubnování. Nebe rudne.

GUVERNÉROVA ŽENA *se zoufale přebírá v šatech* · Nemohu najít ty vínově červené. *Křičí rameny, prvně ženě.* Seber celou hromadu a odnes ji k vozu. A pročpak se nevrací Maro? Zbláznily jste se všechny? Vždyt jsem povídala, že ty šaty leží úplně vespod.

POBOČNÍK *se vrací* · Rychle, rychle!

GUVERNÉROVA ŽENA *druhé ženě* · Utíkej! Naházej to prostě do vozu!

POBOČNÍK · Vůz tady zůstane. Pojďte, nebo pojedu sám.

GUVERNÉROVA ŽENA · Maro! Dones dítě! *Druhé ženě.* Hledej, Mašo! Ne, dones napřed šaty k vozu. Vždyt je to hloupost, ani mě nenapadne, abych jela na koni. *Obrátí se, spatří zář požárů a strne.* Hoří. *Řítí se pryč, pobočník za ní.* *Druhá žena zavrtí hlavou a vydá se s balíkem šatstva za ní. Z brány vycházejí služebníci.*

KUCHAŘKA · To snad hoří východní brána.

KUCHAŘ · Jsou pryč. A bez vozu s potravinami, jak se teď odtud dostaneme my?

ČELEDÍN · Ba, na nějakou dobu bude v tomhle domě nezdravo pobývat. *Třetí komorné.* Suliko, dojdou pro pár dek, vypadneme.

CHŮVA *jde z brány s holínkami* · Milostivá paní!

TLUSTÁ ŽENA · Už je pryč.

CHŮVA · A dítě? *Běží k dítěti a zvedne je.* Ti necitové tady dítě nechali. *Podá je Gruše.* Podrž mi je na okamžik. *Lstivě.* Podívám se po voze. *Běží za guvernerovou ženou.*

GRUŠA · Co udělali s pánem?

ČELEDÍN *naznačí, že mu podřizli krk* · Fft.

TLUSTÁ ŽENA *dostává záchvat, když to vidí* · Ach, bože, bože, bože, bože! Náš pán Georgi Abašvili! Při ranní pobožnosti ještě krev a mléko, a teď... Odvedte mě. Jsme všichni ztraceni, umřeme obtíženi hříchy. Jako náš pán Georgi Abašvili.

TŘETÍ ŽENA *ji domlouvá* · Uklidněte se, Nino. Odvedou vás. Nikomu jste nic neudělala.

TLUSTÁ ŽENA *zattm co ji odvádějí* · Ach bože, bože, bože, rychle, rychle, všichni pryč, než přijdou, než přijdou!

TŘETÍ ŽENA · Nina si to bere víc k srdci než paní. I plakat musí za ně jiní! *Spatří dítě, které dosud drží Gruša.* Dítě! Co s ním děláš?

GRUŠA · Zůstalo tady.

TŘETÍ ŽENA · Ona je tady nechala?! Michčila, který nesměl přijít do průvanu! *Služebníci se shromáždí kolem dítěte.*

GRUŠA · Probouzí se.

ČELEDÍN · Ty, radši ho odlož! Nevím, co by se stalo, kdyby tě zastihli s dítětem. Dojdu pro věci, počkejte. *Odhází do paláce.*

KUCHAŘKA · Má pravdu. Když ti se do toho pustí, tak vyvraždí celé rodiny. Dojdu si pro svých pět švestek.

Všichni odešli, jen dvě ženy a Gruša s dítětem na ruce tu dosud postávají.

TŘETÍ ŽENA · Neslyšelas, že je máš odložit!

GRUŠA · Chůva mi ho dala, abych ho chvílku podržela.

KUCHAŘKA · Ta se už nevrátí, ty hlupačko!

TŘETÍ ŽENA · S tím si nic nezačíněj.

KUCHAŘKA · Budou mít spíš spadeno na dítě než na paní. Je to dědic. Grušo, jsi dobrák, ale mezi nejchytřejší nepatříš. Říkám ti, ani kdyby bylo stíženo malomocenstvím, tak by to nebylo horší. Koukej se odtud dostat.

Čeledín se vrátil s vaky a rozdává je ženám. Kromě Gruši se všichni připravují k odchodu.

GRUŠA *vzpourně* · Není malomocné. Dívá se na mne jako člověk.

KUCHAŘKA · Tak se na ně nedívej. Hlupačko, ty nalítneš na všecko. Když ti někdo řekne: utíkej pro salát, máš nejdelší nohy, tak běžíš. Zapráhneme voly, pojedíš s námi, když si pospíšíš. Můj ty Kriste, už musí hořet celá čtvrť!

TŘETÍ ŽENA · Ty sis nic nesbalila? Poslyš, moc času už není, jezdci tady budou z kasáren co nevidět.

Obě ženy a čeledín odcházejí.

GRUŠA · Přijdu.

Gruša odloží dítě na zem, chvílku si je prohlíží, vyjme z kufrů, jež tu stojí, šatstvo a přikryje jím dítě, které dosud spí. Pak běží do paláce, aby si donesla své věci. Je slyšet dusot koní a křik žen. Přichází tučný kníže s opilými obrněnými jezdci. Jeden z nich nese na kopt guvernerovu hlavu.

TUČNÝ KNÍŽE · Sem, doprostřed! *Jeden z vojáků vyleze druhému na záda, uchopí guvernerovu hlavu a zkoumá, jak by se vyjímala nad branou.* To není střed, dál vpravo, tak. Když něco dělám, tak to dělám pořádně, miláčci. *Zattm co voják zatluoká hřebík a zavěšuje hlavu za vlasy.* Dnes ráno jsem povídal Georgimu Abašvilimu u kostelních vrat: „Mám rád jasné nebe,“ ale vlastně mám raději blesk, který sjede s jasného nebe, ach ano. Je jen škoda, že toho haranta odnesli, nutně ho potřebuji. Hledejte ho v celé Gruzii! Tisíc piastrů!

Odhází s obrněnými jezdci. Gruša mezitím vychází z brány a opatrně se rozhlíží. Znovu se ozve koňský dusot. Gruša nese vak a míří k chrámovým vratům. Když už je téměř u nich, ohlédne se, aby zjistila, zda je dítě dosud zde. Vtom začne zpěvák zptvat. Gruša zůstane nehnutě stát.

ZPĚVÁK ·

Když stála teď tiše pod branou, slyšela nebo myslila, že slyší tiché volání: volá dítě, nevrní, ale volá docela jasně, tak zdá se jí aspoň. „Paní,“ prosí, „pomoz.“

A mluví dál, nevrní, ale říká docela jasně: „Paní, kdo volání o pomoc oslyší a vyděšeně přejde kolem, nikdy už nezaslechne tiché volání lásky a v ranním šeru kosí hlas, ba ani blažený povzdech unavených trhačů hroznů při klekání.“

Slyšíc to, Gruša udělá několik kroků směrem k dítěti a nakloní se nad ně.

vrací se zpátky, aby pohlédla ještě na to dítě. Aby jen chvilku ještě

zůstala u něho, nežli přijde zas jiný — snad jeho matka nebo kdokoli — sedne si k dítěti, opřena o bednu — jen nežli odejde. Neboť všemu hrozí zmar a město už

hoří a pláče. Světlo slábně, jako by se snášel večer a jako by posléze nastávala noc. Gruša zašla do paláce a donesla lampu a mléko, z něhož dá dítěti napít.

ZPĚVÁK hlasitě ·

Svůdné, strašlivě svůdné je dobro! Gruša probděl u dítěte noc, aby je ohlédala. Hned zapálí lampičku, aby si na ně posvítila, hned je balí tepleji do brokátového pláště. Chvillemi naslouchá a rozhlíží se, zda někdo nejde.

Seděla dlouho u dítěte, až do večera, až do noci, až do svítání. Seděla dlouho, na dítě hleděla, jak tiše dýchá, pěstičky svírá, až s východem slunce svod už byl příliš silný.

I vstala, vzdychla, shýbla se a s děckem v náruči

odešla pryč.

Dělá, co zpěvák říká, a to tak, jak to zpěvák popisuje.

Jak kořist odnáší si dítě, jak zlodějka plíží se pryč.

3. Útěk do hor na severu

ZPĚVÁK ·

Když Gruša Vachnadze odešla z města, šla po gruzínské hlavní silnici. Blíží se stále severním pohořím, mléko shání, píseň zpívá.

HUDEBNÍCI · Jak má to stvoření uniknout těm krvavým psům, záludníkům?

Putuje do liduprázdných hor na obzoru, putuje po gruzínské hlavní silnici, mléko shání, píseň zpívá.

Gruša Vachnadze na cestě. Má v pytlí na zádech dítě, v jedné ruce nese vak, v druhé velkou hůl.

GRUŠA zptvá.

Čtyři generáli táhli na Irán.

Ten první válčit nedovedl, ten druhý nedostal se vpřed, třetímu vadil blesk a hrom, čtvrtého zklamal voják v boji tom.

Čtyři generáli a plán je ten tam.

Soso Robakidze

vytáhl na Irán.

Ten válku velmi tvrdě vedl a vítězství měl v kapse hned, s počasím spokojený byl, a jeho voják výborně se bil.

Soso Robakidze

budiž náš pán.

Objeví se venkovská chatrč.

GRUŠA dítěti · Čas polední, čas jedení. Zůstaneme tedy hezky sedět v trávě a dáme pozor, jestli si Grušenka vyprosí konvičku mléka. *Posadí dítě na zem a zaklepe na dveře chatrče; starý rolník otevře.* Mohu dostat konvičku mléka a třeba i kukuřičnou placku, dědo?

STAŘÍK · Mléko? Nemáme mléko. Naše kozy mají páni vojáci z města. K pánům vojákům si zašla, jestli chce mléko.

GRUŠA · Ale trošiček mléka pro dítě byste snad měl, dědo?

STAŘÍK · Za „Zaplat pámbu“, že?

GRUŠA · Kdo říká, že za „Zaplat pámbu“? *Vytáhne peněženku.* Platíme jako knížata. Hlavu v mracích, zadek v louži! *Sedlák zabručí a donese mléko.* Tak copak ta konvička stojí?

STAŘÍK · Tři piastry. Mléko podražilo.

GRUŠA · Tři piastry? Za ten trošek? *Stařík před ní beze slova přirazí dveře.* Micheili, slyšel jsi? Tři piastry! To si nemůžeme dovolit. *Vrátí se, usedne a dá dítěti prs.* Musíme to tedy ještě jednou zkusit takhle. Cucej, myslí na tři piastry! Nic v něm není, ale máš dojem, že piješ, a to pomůž. *Pozná, že dítě už nesaje, vrtí hlavou, vstane, vrátí se ke dveřím a zaklepe znovu.* Dědo, otevři, zaplatíme! *Tiše.* Aby tě hrom. *Když stařík zase otevře.* Myslela jsem, že bude stát půl piastru, ale dítě něco dostat musí. Co byste řekl jednomu piastru?

STAŘÍK · Dva.

GRUŠA · Nepřibouchni zase dveře. *Lovit dlouho ve váčku.* Tady máš dva piastry. Ceny ale budou muset zase klesnout, máme před sebou ještě dlouhou cestu. Je to vydírání a hřích.

STAŘÍK · Pobijte vojáky, když chcete mléko.

GRUŠA *dává dítěti pít.* Je to drahý špás. Pij, Micheili, stojí to půlku týdenního platu! Ti lidé tady si myslí, že jsme peníze vydělali zadnicí. Micheili, Micheili, to jsem si s tebou něco nadrobila! *Hledí na brokátový plášť, do kterého je dítě zabaleno.* Brokátový plášť za tisíc piastrů a ani piastr na mléko. *Dívá se dozadu.* Dostat se tak třeba na tamhleten vůz s bohatými uprchlíky... *Před karavanní stanicí. Je vidět Grušu oděnou do brokátového pláště, jak přistupuje ke dvěma vznešeným dámám. Má dítě na ruce.*

GRUŠA · Ach, dámy si asi také přejí tady přenocovat? Je to strašné, jak je všechno přeplněné; ani povoz se nesežene! Můj kočí prostě obrátil a já musila půl míle pěšky. Bosa! Mé perské botičky — znáte ty podpatky! Ale proč nikdo nejde?

STARŠÍ DÁMA · Pán si dává načas. Co se v hlavním městě přihodily ty věci, nikdo v celé zemi nedbá na to, co se sluší a patří.

Vyjde majitel stanice — velmi ctihodný stařec s dlouhým vousem — následován podomkem.

MAJITEL KARAVANSERAJE · Promiňte starému muži, že vás nechal čekat, dámy. Vnouče mi na stráni za kukuřičnými poli ukazovalo kvetoucí broskev. Pěstujeme tam ovocné stromy, pár třešní. Víc na západ — *ukazuje* — je půda kamenitější; rolníci tam zahánějí ovce. Ty květy byste měly vidět, tu jejich nádhernou růžovou barvu.

STARŠÍ DÁMA · Máte tu úrodný kraj.

MAJITEL KARAVANSERAJE · Bůh mu

požehnal. Jak kvetou stromy dále na jih, mé dámy? Přicházíte přece z jihu?

MLADŠÍ DÁMA · Musím doznat, že jsem si krajiny zvlášt nevšimla.

MAJITEL KARAVANSERAJE *zdořile* · Chápu, prach. Je velice radno jet po naší silnici pomalu, za předpokladu ovšem, že příliš nespěcháme.

STARŠÍ DÁMA · Vezmi si šátek kolem krku, drahá. Zdá se, že večerní vítr je tu dosti drsný.

MAJITEL KARAVANSERAJE · Přichází od ledovců Janga-Tau, dámy.

GRUŠA · Ano, bojím se, aby mi syn nenachladl.

STARŠÍ DÁMA · Prostorný karavanseraj! Vstoupíme?

MAJITEL KARAVANSERAJE · Ach, dámy si přejí nějaké pokoje? Karavanseraj je bohužel přeplněn a služebnictvo uteklo. Je mi strašně líto, ale nemohu již nikoho přijmout, ani kdyby byl doporučen...

MLADŠÍ DÁMA · Nemůžeme přece nocovat na silnici.

STARŠÍ DÁMA *suše* · Co by to stálo?

MAJITEL KARAVANSERAJE · Dámy, jistě uznáte, že v dobách, kdy hledá přístřeší tolik uprchlíků—jistě velmi ctihodných, ale u úřadů ne zvlášt oblíbených—že v takových dobách je třeba zvláštní opatrnosti. Proto...

STARŠÍ DÁMA · Milý muži, my nejsme uprchlíci, stěhujeme se na naši letní rezidenci do hor, to je vše. Nikdy by nás ani nenapadlo žádat pohostinství, kdybychom je neměly tak nutně zapotřebí.

MAJITEL KARAVANSERAJE *skloní uznale hlavu* · O tom nepochybuji. Pochybují jen, že by malinká místnost, která je volná, dámám vyhovovala. A musel bych žádat šedesát piastrů za osobu. Patří dámy k sobě?

GRUŠA · V určitém smyslu ano. Hledám také přístřeší.

MLADÁ DÁMA · Šedesát piastrů! To je vydírání.

MAJITEL KARAVANSERAJE *chladně* · Dámy, nemám nejmenší zájem někoho vydírat, proto... *Otočí se a chce jít.*

STARŠÍ DÁMA · Proč o tom mluvit? Pojď už. *Vstoupí, následována podomkem.*

MLADŠÍ DÁMA *zoufale* · Sto osmdesát piastrů za jedinou místnost! *Ohlédne se po Gruše.* Ale s tím dítětem—vyloučeno! Co jestli bude křičet?

MAJITEL KARAVANSERAJE · Místnost stojí sto osmdesát, docela jedno, zda v ní budou dvě nebo tři osoby.

MLADŠÍ DÁMA *tímto zjištěním ovlivněna, ke Gruše* · Pomyslení, že byste zůstala na silnici, by ovšem bylo pro mne nesnesitelné, má drahá.

Vejdou do karavanseraje. Na druhém konci jeviště se zezadu objeví podomek s trochou zavazadel. Za ním starší dáma, pak druhá dáma a Gruša s dítětem.

MLADŠÍ DÁMA · Sto osmdesát piastrů! Takhle jsem se nerozčilila od chvíle, kdy přinesli drahého Igora domů.

STARŠÍ DÁMA · Co mluvíš o Igorovi?

MLADŠÍ DÁMA · Jsme vlastně čtyři osoby, dítě je také někdo, ne? *Gruše.* Nemohla byste zaplatit alespoň polovičku?

GRUŠA · Vyloučeno. Musela jsem se vydat na cestu náhle a pobočník mě zapomněl vybavit dostatečným množstvím peněz.

STARŠÍ DÁMA · A máte aspoň těch šedesát piastrů?

GRUŠA · Ty zaplatím.

MLADŠÍ DÁMA · Kde jsou lůžka?

PODOMEK · Lůžka nejsou. Tady máte deky a pytle. Budete si to musít upravit samy. Buďte rády, že vás neuloží někde do jámy jako tolik jiných. *Odejde.*

MLADŠÍ DÁMA · Slyšelas? Zajdu ihned za majitelem. Ten člověk zaslouží, aby byl zmrskán.

STARŠÍ DÁMA · Jako tvůj muž?

MLADŠÍ DÁMA · To je od tebe surové. *Pláče.*

STARŠÍ DÁMA · Jak z toho máme udělat něco, co by se lůžku aspoň podobalo?

GRUŠA · Já to upravím. *Odloží dítě.* Když je víc lidí pohromadě, je vždycky všechno snazší. Copak vy—vy máte ještě vůz. *Mete podlahu.* Ale mne to zastihlo úplně nepřipravenou. „Milá Anastázio,“ řekl mi manžel před obědem, „ještě si trochu lehni, viš, jak lehko dostáváš migrénu.“ *Přitáhne pytle, upraví lůžko; dámy ji sledují při práci, podívají se na sebe.* „Georgi,“ řekla jsem guvernérovi, „když mám šedesát hostí, tak si nemohu lehnout; na služebnictvo přece není spolehnoutí, a Micheil Georgevič by beze mne nejedl!“ *Micheilovi.* Vidíš, Micheili, všechno se časem spraví, neříkala jsem ti to? *Všimne si náhle, že se dámy na ni dívají a že si také šeptají.* Tak, aspoň že nebudeme ležet na holé zemi. Dala jsem deky dvojmo.

STARŠÍ DÁMA *velitelsky* · Máte velkou zručnost ve stlaní, má milá. Ukažte ruce!

GRUŠA *polekaně* · Copak?

MLADŠÍ DÁMA · Ruce máte ukázat.

Gruša ukáže dámám ruce.

MLADŠÍ DÁMA *vítězoslavně* · Úplně poproskané! Je to služebná!

STARŠÍ DÁMA *zajde ke dveřím, volá ven* · Posluha!

MLADŠÍ DÁMA · Přistihly jsme tě, ty podvodnice. Přiznej, cos měla za lubem?

GRUŠA *zmatená* · Nic jsem neměla za lubem. Myslela jsem si, že byste nás mohly třeba na voze kousek svézt. Nedělejte, prosím, žádný povyk, však půjdu sama.

MLADŠÍ DÁMA *zatím co starší volá dál posluhu* · Ano, půjdeš, ale v doprovodu poli-

cie. Do té doby tady zůstaneš. A at se mi ani nehneš!

GRUŠA · Ale já těch šedesát piastrů chtěla skutečně zaplatit, tady jsou. *Ukáže peněženku.* Přesvědčte se sama, že je mám; tady jsou čtyři desítky a tady je pětka, ne, to je také desítka, dohromady je toho šedesát piastrů. Nechci nic jiného než dostat dítě na vůz.

MLADŠÍ DÁMA · Ach tak, na vůz jsi chtěla! Ted to máme.

GRUŠA · Milostpaní, doznávám, jsem nízkého původu; ale nevolejte, prosím, policii. Dítě je ze vznešeného rodu, podívejte se na plátno; je na útěku jako vy.

MLADÁ DÁMA · Ze vznešeného rodu, to známe. Otec je princ, že?

GRUŠA *prudce starší dámě* · Nekřičte! Copak nemáte srdce?

MLADŠÍ DÁMA *k starší* · Měj se na pozoru, ještě ti něco provede, je nebezpečná. Pomoc! Vrazi!

PODOMEK *přichází* · Copak se děje?

STARŠÍ DÁMA · Tahle osoba se sem vloučila, předstírala, že je dáma. Je to asi zlodějka.

MLADŠÍ DÁMA · A nebezpečná k tomu. Chtěla nás povraždit. Je to policejní případ. Už cítím, jak na mne jde migréna, ach bože!

PODOMEK · Policii v této chvíli nemáme. *Gruše.* Seber svých pět švestek, sestro, a ztrať se jako pára z hrnce.

GRUŠA *zvedne zlostně dítě* · Vy netvorové! A přitom jim už hlavy přibíjejí na zeď!

PODOMEK *ji vystrčí* · Drž hubu. Nebo přijde starý, a ten nerozumí žertu.

STARŠÍ DÁMA *mladší* · Podívej se, jestli už třebaš něco neukradla!

Zatím co dámy horečně hledají, zda se něco neztratilo, vycházejí vlevo podomek a Gruša ze vrat.

PODOMEK · Napřed se vždycky podívej, co je kdo zač, a pak se mu teprv svěř. Přistě si lidi líp prohlédni, než si s nimi něco začneš.

GRUŠA · Já myslela, že se k sobě rovným budou ještě nejspíš chovat slušně.

PODOMEK · Ani je to nenapadne. Není nic těžšího než napodobit člověka líného a zbytečného, to mi můžeš věřit. Jak u takového vzbudíš podezření, že si umíš vytříit zadek sama nebo že jsi už někdy v životě pracovala rukama, je konec. Počkej chvíli, donesu ti chleba a pár jablek.

GRUŠA · Radši ne. Bude líp, když zmizím, než přijde majitel. A jestli poběžím celou noc, tak se snad dostanu mimo nebezpečí. *Odchází.*

PODOMEK *za ní tiše volá* · Na příští křižovatce se dej vpravo.

Gruša zmizí.

ZPĚVÁK ·

Když Gruša Vachnadze prchala k severu, v patách šli za ní obrnění jezdcí knížete Kazbegiho.

HUDEBNÍCI ·

Jak jen ta bosá unikne těm obrněným jezdcům?

Těm krvavým psům, záludníkům?

I za noci pokračují v pronásledování.

Jsou neúnavní. Řezníci spí jen málo.

Dva obrnění jezdcí klušou po silnici pěšky.

SVOBODNÍK · Bambulo, z tebe jakživo nic nebude. Proč? Povolání ti nepřirostlo k srdci. To představený pozná z maličkostí. Jako včera, když jsem si podával toho tlustocha. Držels ho, jak jsem ti nakázal, a kopal ho do břicha; ale udělal to rád, jako dobrý voják, nebo jen tak, aby se neřeklo? Díval jsem se na tebe, bambulo. Jsi jako prázdná sláma nebo zvučící zvonec, povýšení se nedočkáš. *Pokračují*

chvilku mlčky v cestě. Nemysli si, že jen tak zapomenou na to, jak se všemožně snažíš ukazovat vzpurnost. Zakazuju ti, abys kulhal. Děláš to zase jen schválně, že jsem prodal koně; nikdy už bych byl za ně tolik nedostal. Tím kulháním mi chceš naznačit, že chodíš nerad pěšky, já tě znám. Ale nic ti to nepomůže, naopak — jen uškodí. *Zpívají!*

OBA OBRNĚNÍ JEZDCI *zpívají* ·

Do války mě vedla cesta bílá,
doma pláče opuštěná milá.
Ať ji stráží kamarádi zatím,
než se z války domů zase vrátím.

DESÁTNÍK · Nahlas!

OBA OBRNĚNÍ JEZDCI ·

Až mě na hřbitově zhltně země,
hrstku hlíny milá přinese mně.
Řekne: Tyhle nohy, ty k nám chodívaly,
tyhle ruce, ty mě objímaly.

SVOBODNÍK · Dobrý voják je u toho tělem duší. Za představeného se dá třeba roztrhat. I hasnoucím zrakem si ještě všimne, jak mu svobodník uznale kyne. To je pro něho dostatečná odměna, jiná přání nemá. Ale tobě nepokyne nikdo a chcípneš stejně. Sakramentský život, rád bych věděl, jak mám s takovýmhle podřízeným najít guvernérova haranta.

Jdou dál.

ZPĚVÁK ·

Když Gruša Vachnadze došla k řece Sirra, dolehla na ni tíha útěku a břemene.

HUDEBNÍCI ·

V kukuřičných polích nocležník vnímá
z červánků rána jen mrazivý chlad.
A uprchlíku

výhružným zdá se řinčení konví v selském
stavení,

nad kterým stoupá kouř. Žena s děckem
cítí břímě a víc už nic.

Gruša stojí před venkovskou usedlostí.

GRUŠA · Teď ses zase pomokřil a přitom dobře víš, že nemám pleny. Micheili, musíme se rozejít. Jsme od města dost daleko. A natolik jim zase na tobě nezáleží, ty prcku, aby se za tebou vypravili až sem. Selka vypadá přívětivě a cítíš, jak tu voní mléko? Tak tedy sbohem, Micheili, budu se snažit zapomenout, jak jsi mě po celou noc kopal do zad, abych běžela rychleji, a ty zase zapomeň na skrovnou stravu — byla míněna upřímně. Byla bych si tě ráda ponechala, poněvadž máš takový malý nosánek, ale nejde to. Byla bych ti ukázala prvního zajíce a — byla bych tě naučila, jak na to, abys zůstával suchý, ale musím zpátky; můj milý, ten voják, se totiž asi brzo vrátí, a pak by mě třebaš nenašel. Nemůžeš to na mně žádat.

Tlustá selka nese do dveří konev mléka. Gruša čeká, až zmizí, pak obejde opatrně dvůr. Odplíží se ke dveřím a položí dítě před práh. Pak se skryje za strom a počká, až selka vyjde ze dveří a uzlíček najde.

SELKA · Ježíši Kriste, copak tu leží? Muži!

SEDLÁK *přichází* · Co je? Ani polévku člověk nemůže sníst v klidu.

SELKA *ditěti* · Kdepak máš matku, žádnou nemáš? Je to kluk. A plátno je jemné, je z dobré rodiny. Prostě ho odložili; jsou to časy!

SEDLÁK · Jestli si myslí, že jim ho vykrmíme, tak jsou na omylu. Odněs ho do vsi k farářovi, a tím to končí.

SELKA · Co si s ním počne farář? Dítě potřebuje matku. Hele, probouzí se. Nemyslíš, že bychom se ho přece jen mohli ujmout?

SEDLÁK *zařve* · Ne!

SELKA · Kdybych mu ustlala v koutě vedle lenošky, stačil by na to košík, a na pole bych si ho vzala s sebou. Vidíš, jak se směje? Muži, máme střechu nad hlavou a do-

volit si to můžeme taky — nechci už slyšet ani slovo.

Vnese dítě dovnitř, sedlák jde za ní a protestuje. Gruša vyjde za stromem a spěchá opačným směrem pryč.

ZPĚVÁK · Proč jsi veselá, Grušo?

HUDEBNÍCI · Protože bezmocný se usmál na své rodiče.

Protože s sebou už nevláčím toho maličkého, proto se raduji.

ZPĚVÁK · A proč jsi smutná?

HUDEBNÍCI ·

Protože sama teď chodím, opuštěná.

Jak oloupená,
jak ochuzená.

Ušla teprve kousek cesty, když potká dva obrněné jezdce, kteří na ni napřahují kopí.

SVOBODNÍK · Děvuško, narazilas na ozbrojenou moc. Odkud jdeš? Kdy přijdeš? Máš nedovolené styky s nepřítelem? Kde je? Jaké pohyby za tvými zády vykonává? Co kopce, co údolí, jak jsou upevněny punčochy?

Gruša se polekaně zarazí.

GRUŠA · Jsou silně opevněni, uděláte lépe, když se stáhnete zpátky.

SVOBODNÍK · Já vždycky táhnu včas zpátky, na mně je spolehnoutí. Co si tak prohlížíš kopí? „Voják v poli nepouští kopí ani na chvíli z ruky,“ to je předpis, nauč se to z paměti, bambulo. Tak co, děvuško, kam tě vede cesta?

GRUŠA · K snoubenci, pane vojáku, k Simonu Chachavovi, který slouží u palácové stráže v Nuše. A jestli mu napíšu, tak vám zpřeráží hnáty.

SVOBODNÍK · Simon Chachava, no ovšem, toho znám. Svěřil mi klíč, abych se sem tam na tebe podíval. Bambulo, ztrácíme šance. Musíme vyrukovat s tím, že máme poctivé úmysly. Děvuško, mám vážnou náuru, která se skrývá za zdánlivými

žerty, a tak ti to oznamuju služebně: přeju si mít od tebe dítě.

Gruša tlumeně vykřikne.

Bambulo, ona nám porozuměla. To je sladký úlek, co? „Budu musít napřed vyndat fleky z trouby, pane oficíre. Budu si musít napřed vyměnit roztrhanou košili, pane plukovníku!“ Žerty stranou, kopí stranou. Děvuško, hledáme v tomto kraji jakési dítě. Neslyšelas o dítěti, které se tu objevilo z města, o vznešeném dítěti ve vznešeném prádýlku?

GRUŠA · Ne, nic jsem neslyšela.

ZPĚVÁK · Utkěj, laskavá! Kati se blíží!

Ty bezmocná, pomoz bezmocnému! Už běží, už běží.

Gruša se náhle otočí a v panickém strachu uteče. Obrnění jezdců na sebe pohlédnou, zasakrují a pustí se za ní.

HUDEBNÍCI · I v nejkrvavějších dobách

žijí laskaví lidé.

V domě se sklání tlustá selka nad košem s dítětem, když se Gruša Vachnadze vrátí dovnitř.

GRUŠA · Rychle je ukryj. Jezdci jdou. Položila jsem je před dveře, ale není moje, je urozených lidí.

SELKA · Kdo jde, jací jezdců?

GRUŠA · Neptej se dlouho. Jezdci, kteří je hledají.

SELKA · V mém domě nemají co hledat. Ale tebe, zdá se, bych si měla na slovíčko vypůjčit.

GRUŠA · Sundej mu to jemné prádlo, prozradí nás.

SELKA · Prádlo sem, prádlo tam. V tomhle domě poroučím já a ty mi nebudeš prskat po světnici. Pročpak jsi je odložila? Je to hřích.

GRUŠA · *vyhlédne*. Za chvilku se vyřítí za stromy. Neměla jsem se dát na útěk, to je podráždilo. Co mám jen udělat?

SELKA · *vyhlédne rovněž a náhle se strašlivě poleká*.
Ježíši Kriste, obrnění jezdců!

GRUŠA · Jdou po dítěti.

SELKA · A co když přijdou dovnitř?

GRUŠA · Nesmíš jim je vydat. Řekni, že je tvoje.

SELKA · Ano.

GRUŠA · Kdybys jim je vydala, tak je nabodnou na kopí.

SELKA · Ale co když je budou chtít? Mám v domě celý výnos žní.

GRUŠA · Když jim je vydáš, nabodnou je, tady v tvé světnici. Musíš říkat, že je tvoje.

SELKA · Ano. Ale jestli tomu neuvěří?

GRUŠA · Musíš na tom trvat.

SELKA · Zapálí nám střechu nad hlavou.

GRUŠA · Proto musíš tvrdit, že je tvoje. Jmenuje se Micheil. — To jsem ti neměla říkat.

Selka pokyvuje hlavou.

GRUŠA · Nepokyvuj tak hlavou. A netřes se, všimnou si toho.

SELKA · Ano.

GRUŠA · Přestaň s tím věčným „ano“, ani slyšet to už nemohu. *Zatřese s ní.* Sama syna nemáš?

SELKA · *zamumlá*. Ve válce.

GRUŠA · Tak je teď možná sám jezdcem. A to by měl také nabodávat děti? Asi by ses pěkně poděkovala. „Přestaň v mé světnici šermovat kopím, vychovala jsem tě snad k tomu? A umyj si krk, než se pustíš s matkou do řeči.“

SELKA · To je pravda, s takovou by mi přijít nesměl.

GRUŠA · Slib mi, že jim řekneš, že je tvoje.

SELKA · Ano.

GRUŠA · Už jdou.

Bouchání na dveře. Ženy neodpovídají. Obrnění jezdců vstoupí dovnitř. Selka se hluboko ukloní.

SVOBODNÍK · Tady je. Co jsem ti povídal? Mám nos. Větril jsem ji. Dovol mi, děvuš-

ko, otázku: proč jsi utekla? Copak sis myslila, že na tobě chci? Sázm se, že něco nemravného. Přízněj se!

GRUŠA · *zatím co se selka neustále uklání.* Nechala jsem mléko stát na plotně. Na to jsem si vzpomněla.

SVOBODNÍK · Já myslel, žeš měla dojem, že jsem se na tebe nemravně podíval. Tak, jako bych si o nás dvou byl něco myslel. Takovým smyslným pohledem, rozumíš?

GRUŠA · Nic takového jsem nepozorovala.

SVOBODNÍK · Ale vyloučené to nebylo, že?

To musíš uznat. Co kdybych byl prase. Jsem k tobě docela upřímný: mohlo by mě tak leccos napadnout, kdybychom byli sami. *Selce.* Nemáš nějaké pořizení na dvoře? Neměla bys jít pokrmít drůbež?

SELKA · *padne náhle na kolena.* Pane vojáku, o ničem jsem nevěděla. Nezapalte mi střechu nad hlavou!

SVOBODNÍK · O čempak to mluvíš?

SELKA · Nemám s tím co dělat, pane vojáku. Položila mi je před dveře, přísámbůh.

SVOBODNÍK · *spatří dítě, pískne si.* I podívejme se, vždyť tu v koši je cosi maličkého. Bambulo, větrím tisíc piastrů. Vyved starou ven a zadrž ji; zdá se, že budu muset někoho podrobit výslechu.

Selka se dá vojákem beze slova odvést.

SVOBODNÍK · Tak tady je to dítě, co jsem od tebe chtěl. *Míří ke koši.*

GRUŠA · Pane oficíre, dítě je moje. Není to dítě, které hledáte.

SVOBODNÍK · Podívám se na ně. *Nakloní se nad koš. Gruša se zoufale rozhlíží.*

GRUŠA · Je moje, je moje!

SVOBODNÍK · Jemné plátýnko.

Gruša se na svobodníka vrhne a chce jej odtáhnout. Voják ji odmrští a nakloní se zase nad koš. Gruša se znovu zoufale rozhlíží, spatří velké poleno, zvedne je a udeří jím svobodníka

zezadu tak, že se skácí. Pak rychle sebere dítě a vyběhne.

ZPĚVÁK · Na útěku před obrněnými jezdci, po dvaadvaceti dnech putování, u paty ledovce Janga-Tau přijala Gruša Vachnadze to dítětko za své.

HUDEBNÍCI ·

Bezmocná přijala bezmocného za vlastní dítě.

U zpoza zamrzlého potoka klečtí Gruša Vachnadze a nabírá dlantí dítěti vodu.

GRUŠA ·

Když tě nikdo nechce vzít,

když tu není jiný,

mnou se musíš spokojit,

bídny život budeš mít,

místo světla stíny.

Vlekla jsem tě přes hory,

nohy samá rána,

drahé mléko sháněla:

přirostls mi k srdci.

(Copak jsem tvá máma?)

Pryč s tou jemnou košílkou,

zavinu tě v cáry,

umyju tě, pokřtím tě

ledovcovou vodou.

(Co jiného zbývá?)

Sulékla dítěti jemné prádlo a zabalila je do hadrů.

ZPĚVÁK ·

Když Gruša Vachnadze, pronásledována obrněnými jezdci,

dorazila k ledovcové lávce, jež vede k dědinám na východním úbočí,

zpívala píseň o zpuchřelé lávce, dva životy dávala v sázku.

Zvedl se vtr. Z přítmi soumraku ční visutá lávka přes ledovec. Poněvadž se jedno lano přetřhlo, visí lávka zpoza do propasti. Handlíři

— dva muži a žena — stojí nerozhodně před lávkou, když Gruša přichází s dítětem. Jeden

z mužů však loví tyč visící lano.

PRVNÍ MUŽ · Nespěchej, mladá paní, přes propast se stejně nedostaneš.

GRUŠA · Já ale musím s dítětem na východní stranu, k bratrovi.

HANDLÍŘKA · Musím! Jaképak musím! Já, má drahá, zase musím na druhý břeh, poněvadž musím v Atumu koupit dva koberce, které jedna paní musí prodat, poněvadž její muž musel umřít. Ale mohu udělat to, co musím, nebo může to snad udělat ona? Andrej už dvě hodiny loví lano; a jak je máme upevnit, když je ještě loví, ptám se.

PRVNÍ MUŽ *naslouchá* · Buď zticha, jako bych něco slyšel.

GRUŠA *hlasitě* · Lávka ještě není úplně zpuchřelá. Myslím, že bych se mohla pokusit dostat se na druhou stranu.

HANDLÍŘKA · Já bych to nezkoušela, ani kdybych měla čerta v patách. Proč? Je to hotová sebevražda.

PRVNÍ MUŽ *zvolá hlasitě* · Hao!

GRUŠA · Nevolej! *Handlírce*. Řekni mu, ať nevolá.

PRVNÍ MUŽ · Ale dole někdo volá. Možná, že ztratili cestu.

HANDLÍŘKA · A proč by nevolal? Nemáš něco na svědomí? Nepasou po tobě?

GRUŠA · Nic naplat, musím se vám přiznat. Pronásledují mě obrnění jezdcí. Nabrala jsem jednoho do hlavy.

DRUHÝ MUŽ · Schovejte zboží!
Handlírka ukryje pytel za kámen.

PRVNÍ MUŽ · Proč jsi to neřekla rovnou? *Druhému*. Jestli ji chytanou, rozsekají ji na cucky!

GRUŠA · Pustte, musím přes lávku.

DRUHÝ MUŽ · Vyloučeno. Propast je dva tisíce stop hluboká.

PRVNÍ MUŽ · Ani kdyby se nám podařilo ulovit lano, tak by to nemělo smysl. Mohli bychom je sice přidržet rukama, ale jezdcí

by se potom mohli na druhou stranu dostat stejným způsobem.

GRUŠA · Pustte!

Volání z povzdálí: „Nahoru!“

HANDLÍŘKA · Jsou dosti blízko. Nemůžeš přeci vzít dítě s sebou na lávku. Je téměř jisté, že se zlomí. A podívej se dolů.

Gruša hledí do propasti. Zdola opět volání obrněných jezdců.

DRUHÝ MUŽ · Dva tisíce stop.

GRUŠA · Tihle lidé jsou ale horší.

PRVNÍ MUŽ · Už kvůli dítěti to nemůžeš udělat. Svůj život riskuj, když jsou ti v patách, ale ne život dítěte.

DRUHÝ MUŽ · S dítětem je také ještě těžší.

HANDLÍŘKA · Možná, že musí opravdu na druhou stranu. Ukaž dítě, schovám je, a ty se pusť přes lávku sama.

GRUŠA · To neudělám. Patříme k sobě.

Dítěti.

Kdo jde se mnou, pojde se mnou.

Lávka je chatrná,
v hloubce je tma,
ale my, my nejdem tam,
kam chce se nám.

Synku, musíš jít,
kudy já se dám,
synku, musíš jít,
co pro tebe mám.

Zbývají nám už jen sousta,
ze čtyř tři jsou tvá,
ale jak jsou velká,
to je u Pána.

Zkusím to.

HANDLÍŘKA · Pokoušíš Boha!

Volání zdola.

GRUŠA · Prosim vás, zahodte tyč, jinak vyloví lano a vypraví se za mnou.

Vstoupí na vratkou lávku. Handlírka vykřikne, když se již již zdá, že se lávka zlomí. Ale Gruša jde dál a dosáhne druhého břehu.

PRVNÍ MUŽ · Je na druhé straně.

HANDLÍŘKA *padla na kolena a modlila se, pak rozzlobeně* · Stejně se prohřešila.
Vynořují se obrnění jezdcí. Svobodník má ovažanou hlavu.

SVOBODNÍK · Neviděli jste ženskou s dítětem?

PRVNÍ MUŽ *zatím co druhý muž hodí tyč do propasti* · Viděli. Táhle. Ale lávka vás neunes.

SVOBODNÍK · Bambulo, to mi odpykáš.

Gruša se na druhém břehu směje a ukazuje obrněným jezdcům dítě. Jde dále, lávka zůstává vzadu. Vítr.

GRUŠA *se ohlédne po Micheilovi*. Větru se nikdy bát nemusíš, je také chudák. Musí posouvat mraky a mrzne víc než my.

Začne sněžit.

A sníh, Micheili, není také z nejhorších. Musí příkryt sosničky, aby mu přes zimu nezašly. A teď ti zazpívám, něco o tobě, poslouvej! *Zpívá.*

Tvůj táta, to je lupič,
tvoje máma je nevěstka,
ale před tebou se skloní
nejčestnější muž.

Synáček tygrův
seno nosí pro hříbata,
dětátko zmije
k matkám s mlékem chvátá.

4. V horách na severu

ZPĚVÁK ·

Sedmero dnů putovala sestra.
Přes ledovec a pak se svahů dolů.
Myslila si: Až vstoupím do domu, v němž
bydlí můj bratr,
on jistě hned vstane a obejmě mě.

„To jsi ty, sestro?“ řekne.

„Čekám tě dávno už. Tohle je moje žena. A tohle je můj dvorec, který jsem vyženil. A s ním jedenáct koní a jednatřicet krav. Sedni si!

Polož dítě a posad se u nás ke stolu a jez.“
V líbezném údolí stálo bratrovo stavení. Když sestra přišla za bratrem, byla zchválena dlouhou cestou.

A bratr vstal za stolem.

Dvojice tlustých venkovánů, která právě usedla k jídlu. Lavrenti Vachnadze má již ubrousek kolem krku, když vstoupí Gruša s dítětem — opřena o čeledína a velmi bladá.

LAVRENTI VACHNADZE · Kde se tu na jednu bereš, Grušo?

GRUŠA *slabě* · Přišla jsem průsmykem Janga-Tau, Lavrenti.

ČELEDÍN · Našel jsem ji před seníkem. Má s sebou dítě.

ŠVAGROVÁ · Jdi a vyhrbelcuj plavku.
Čeledín jde.

LAVRENTI · To je má žena Anika.

ŠVAGROVÁ · My mysleli, že sloužíš v Nuše.

GRUŠA *kteřá sotva stojí na nohou* · Ano, tam jsem byla.

ŠVAGROVÁ · Nebylo ti tam dobře? My slyšeli, že se ti tam vede náramně.

GRUŠA · Zabili guvernéra.

LAVRENTI · Ano, prý tam došlo k nepokojům. I tvá teta to vykládala, vzpomínáš si, Aniko?

ŠVAGROVÁ · Tady u nás je úplný klid. Ti ve městě mají každou chvíli něco. *Zajde ke dveřím a volá.* Soso, Soso, nevyndávej ještě placku z pece, slyšíš? Kde vězíš? *Volající odchází.*

LAVRENTI *tiše, rychle* · Má dítě otce? *Když Gruša vrtí hlavou.* Já to tušil. Musíme si něco vymyslet. Je pobožná.

ŠVAGROVÁ *se vrací* · Tahle čeled! *Gruše.* Ty máš dítě?

GRUŠA · Mám. *Zhrouť se, Lavrenti se jí ujme.*
ŠVAGROVÁ · Panenko Maria, je nemocná,
co si počneme?

Lavrenti chce Grušu odvést k lavici u kamen.
Anika mu rukama naznačuje, aby toho probůh
nechal a aby jí posadil na pytel u zdi.

LAVRENTI *odvede Grušu ke zdi.* Sedni si.
Sedni. To je jen slabost.

ŠVAGROVÁ · Jen aby to nebyla spála.

LAVRENTI · Musila by mít na sobě skvrny.
Je to slabost, jen buď klidná, Aniko.
Gruše. Když sedíš, tak je ti líp, že?

ŠVAGROVÁ · To dítě je její?

GRUŠA · Je moje.

LAVRENTI · Je na cestě za svým mužem.

ŠVAGROVÁ · Tak. Vystydne ti maso. *Lavrenti*
usedne a pustí se do jídla. Studené maso by
ti neudělalo dobře, omastek nesmí být
z tuhý. Víš, že máš slabý žaludek. *Gruše.*
Když tvůj muž není v městě, kde tedy
je?

LAVRENTI · Říkala, že se vdala za někoho
na druhé straně.

ŠVAGROVÁ · Tak, vdala se za někoho na
druhé straně. *Usedne sama k jídlu.*

GRUŠA · Lavrenti, myslím, že mě budete musit
někam uložit.

ŠVAGROVÁ *ji vyslychá dále.* Jestli to jsou sou-
chotě, chytíme je všichni. Má tvůj muž
hospodářství?

GRUŠA · Je voják.

LAVRENTI · Ale po otci má hospodářství,
malé.

ŠVAGROVÁ · Není ve válce? Proč?

GRUŠA *namáhavě.* Ano, je ve válce.

ŠVAGROVÁ · A proč tedy chceš na jeho used-
lost?

LAVRENTI · Až přijde z vojny, tak se tam
vrátí.

ŠVAGROVÁ · Co tam tedy teď už budeš
dělat?

LAVRENTI · Inu, bude tam na něho čekat.

ŠVAGROVÁ *křikne pronikavým hlasem.* Soso,
placka!

GRUŠA *zamumlá z horečky.* Usedlost. Voják.
Čekat. Sedni si, jez.

ŠVAGROVÁ · To je spála.

GRUŠA *vyskočí.* Ano, má usedlost.

LAVRENTI · Myslím, že je to slabost. Milá
Aniko, nepůjdeš se podívat, co dělá
placka?

ŠVAGROVÁ · Ale kdypak se vrátí, když se ří-
ká, že válka začala znovu? *Vybatolí se*
ven za hlasitého volání. Soso, kde vězíš?
Soso!

LAVRENTI *rychle vstane a zajde za Grušou.*
Za chvíli dostaneš v komoře postel. Je
to dobrák, ale až po jídle.

GRUŠA *mu podá dítě.* Na!

Lavrenti je vezme, ohlíží se.

LAVRENTI · Dlouho tady ale zůstat nemů-
žete. Víš, je pobožná.

Gruša omátl. Bratr ji zachytí.

ZPĚVÁK ·

A sestra stonala.

Zbabělý bratr musil jí dát přístřeší.

Minul podzim, přišla zima.

Předlouhá zima

i krátká zima.

Lidé nesměli nic vědět,

krysy nesměly kousat,

járo nesmělo přijít.

Gruša v komoře na postroje. Sedí u stavu. Ona
i dítě — jež dřepí na podlaze — jsou zabalení
v příkrývky.

GRUŠA *zpívá při předání.*

I vydal se milý na cestu

a milá s prosbou běžela za ním,

s prosbou a pláčem, s pláčem a radou:

Můj milý, můj milý,

až v bitvách se budeš bít,

až budeš rvát se s nepřáteli,

nežeň se před válkou

a nevlec se za válkou,

vpředu je rudý požár,

vzadu je rudý dým.

Drž se stále vprostřed války,

drž se jen korouhevnicka.

Ti přední padnou vždycky,

ty zadní také stihne kulka,

ti uprostřed se vrátí domů.

Micheili, musíme být chytří. Když zale-

zeme jak myši, švagrová zapomene, že

jsme v domě. Pak budeme moci zůstat

až do tání. A neplač kvůli zimě. Být chudí

a naříkat i pro zimu, to vzbuzuje nelibost.

Vstoupí Lavrenti. Sedne si k sestře.

LAVRENTI · Proč jste se zachumlali jako
kočové? Je snad tady v komoře moc velká
zima?

GRUŠA *sejme rychle šálu.* Není tu zima,
Lavrenti.

LAVRENTI · Kdyby tady byla moc velká
zima, tak bys tady nemohla s dítětem
zůstat. Anika by si dělala výčitky.

Zámka.

Doufám, že se tě pop nevyptával na dítě?

GRUŠA · Vypptával, ale já mu nic neřekla.

LAVRENTI · To je dobře. Chtěl jsem si s že-
nou o tobě promluvit. Je to dobrá duše,

jenže příliš, příliš jemnocitná. Sem tam

řekne někdo slůvko, a už má plno strachu.

Je tak citlivá, víš. Jednou měla děvečka

při mši v punčoše díru a od té doby si

drahá Anika raději natahuje do kostela

dva páry. Člověku se to nechce ani věřit,

ale pochází prostě ze staré rodiny. *Na-*

slouchá. Máš jistotu, že tu nejsou krysy?

Nemohli byste tady bydlet. *Je slyšet cosi,*

co připomíná kapání vody se střechy. Co to

kape?

GRUŠA · To asi nějaký sud netěsní.

LAVRENTI · Ano, asi nějaký sud. — Teď jsi

tady už půl roku, že? Mluvil jsem o své

ženě? To s tím obrněným jezdcem jsem jí

samozejmě neřekl, je slabá na srdce.

Proto neví, že nemůžeš hledat místo,

a proto ty její včerejší poznámky. *Naslou-*

chají zase, jak ukapává voda — venku taje

snh. Jestlipak víš, že si dělá starosti kvůli

tomu tvému vojákovi? „Jestli se vrátí a

nenajde ji?“ říká a nemůže pak usnout.

„Nemůže se vrátit před jarem,“ já na to.

Dobračka. *Kapky padají rychleji.* Kdy mys-

líš, že se vrátí? Co ty o tom soudíš? *Gruša*

mlčí. Ne před jarem, o tom jsi jistě pře-

svědčena také? *Gruša mlčí.* Vidím, že sama

už nevěříš, že se vrátí. *Gruša na to neřekne*

nic. Ale až nastane jaro a roztaje snh

tady i na horských stezkách, pak už tu

nebudeš moct zůstat, poněvadž by tě

mohli přijít hledat; lidé by také měli řeči

kvůli tomu dítěti za svobodna. *Zvonková*

hra padajících kapek zesílila a nabyla pravidel-

nosti. Grušo, na střeše taje snh, jaro je

tady.

GRUŠA · Ano.

LAVRENTI *horlivě.* Povím ti, co uděláme.

Potřebuješ místo, kde bys mohla zůstat, a

poněvadž máš dítě — *vzdychne* —, musíš mít

muže, aby tě nepomlouvali. Proto jsem

velmi opatrně vyzvídal, jak by se dal

tebe muž sehnat. A tak jsem, Grušo, jed-

noho našel. Mluvil jsem se ženou, která

má syna — je to hned za horami, malá

usedlost — byla by srozuměna.

GRUŠA · Ale já si žádného muže nemohu vzít,

musím čekat na Simona Chachavu.

LAVRENTI · Nu ovšem. Na všechno jsem mys-

lel. Nepotřebuješ žádného muže do po-

stele, stačí, když ho budeš mít na papíře.

A právě takového jsem ti našel. Syn selky,

s kterou jsem se dohodl, právě umírá.

Není to báječné? Je v posledním tažení.

A všechno bude takové, jak jsme tvrdili:

„Má muže za horami!“ A když jsi přišla

za ním, vydechl naposled a bylas vdovou.

Co tomu říkáš?

GRUŠA · Nějaký papír s razítky bych mohla pro Micheila potřebovat.

LAVRENTI · Není nad razítko. Bez lejster by ani perský šach nemohl tvrdit, že je šachem. A máš střechu nad hlavou.

GRUŠA · Co ta žena za to chce?

LAVRENTI · Čtyři sta piastrů.

GRUŠA · Odkud je vezmeš?

LAVRENTI *provinile* · Z peněz, které dostala Anika za mléko.

GRUŠA · Tam nás nikdo nebude znát. — Udělám to.

LAVRENTI *vstane* · Povím to ihned selce. *Rychle odejde.*

GRUŠA · Micheili, s tebou je kříž. Přišla jsem k tobě jako hruška k vrbacům. Jen proto, že křesťanská duše je zvyklá se sehnout a zvednout kůrku, aby nic nepřišlo nazmar. Micheili, byla bych udělala lépe, kdybych byla o té velikonoční neděli v Nuše rychle zmizela. Teď se mi to nevyplatilo.

ZPĚVÁK ·

Ženich se chystal už na smrt, když přišla nevěsta.

Ženichova matka už čekala přede dveřmi, nabádajíc ke spěchu.

Nevěsta přišla s dítětem, svědek se snažil je ukrýt.

Místnost rozdělená přepážkou; na jedné straně stojí postel. Za záclonkami, chráněcími před mouchami, nehybně leží velmi churavý muž. Druhou stranou vběhne tchyně a táhne za sebou Grušu. Za nimi Lavrenti s dítětem.

TCHYNĚ · Rychle, rychle, nebo nám natáhne bačkory ještě před svatbou. *Lavrentimu.* Ale o tom, že už má dítě, se nemluvalo.

LAVRENTI · Co na tom záleží? *Směrem k umírajícímu.* Jemu to může být jedno, v tomhle stavu.

TCHYNĚ · Jemu! Ale já tu hanbu nepřežiju. Jsme slušní lidé. *Pustí se do pláče.* Můj

Jussup nemá zapotřebí, aby si bral nějakou, co už má dítě.

LAVRENTI · Dobře, přidám dvě stě piastrů. Že dvůr přechází na tebe, máš písemně, ale ona bude mít právo tady dva roky bydlet.

TCHYNĚ *si osušuje slzy* · Stačí to sotva na pohřeb. Spoléhám, že mi opravdu pomůže při práci. A kam teď zmizel mnich? Musel mi upláchnout oknem kuchyně. Budeme mít na krku celou ves, jakmile zvětví, že je s Jussupem zle. Ach ty můj bože! Dojdu pro něho, ale to dítě nesmí spatřit.

LAVRENTI · Postarám se, aby je neviděl, ale proč to vlastně má provést mnich, a ne farář?

TCHYNĚ · Spraví to také. Udělala jsem jen tu chybu, že jsem mu vyplatila polovinu poplatků před svatbou, takže měl na hospodu. Spoléhám, že... *Běží pryč.*

LAVRENTI · Šetřila na knězi, potvora. Mnich je lacinější.

GRUŠA · Pošli sem Simona Chachavu, jestli se přece jen ještě vrátí.

LAVRENTI · Ano. *Směrem k nemocnému.* Nechceš se na něho podívat?

Gruša, která se chopila Micheila, vrtí hlavou. LAVRENTI · Ani se nehne. Doufejme, že jsme nepřišli pozdě.

Naslouchají. Druhou stranou vstupují sousedé, rozhlížejí se a rozestavují se podél zdí. Začínají tiše drmolit modlitby. Tchyně uchází s mnichem.

TCHYNĚ *se podívá a řekne mrzutě mnichovi* · Tady to máme. *Ukloní se hostům.* Prosím, abyste měli chvilku strpení. Synova nevěsta přibyla z města a je třeba je rychle oddat. *Jde s mnichem do komory nemocného.* Já věděla, že to vyžvaníš. *Gruše.* Sňatek se může ihned uzavřít. Tady je doklad. Já a nevěstin bratr... *Lavrenti odebere Gruše rychle*

Micheila a pokouší se jej vzadu schovat. Tchyně mu dává znamení, aby zmizel. Já a nevěstin bratr jsme svědky.

Gruša se před mnichem uklonila. Přistupují k loži. Tchyně poodhrne záclonku. Mnich mele latinsky zásadní formule. Mezitím tchyně Lavrentimu neustále naznačuje, aby odstranil dítě z místnosti. Ten je však chce zabavit ceremonií, aby se nerozplakalo. Gruša se ohlédne za dítětem a Lavrenti jí Micheilovou růčkou pokyne.

MNICH · Jsi ochotna stát se svému muži věrnou, poslušnou a dobrou družkou a zůstat při něm, dokud vás smrt nerozdvojí?

GRUŠA *pohlédne na dítě* · Ano.

MNICH *umírajícímu* · A jsi ty ochoten stát se své ženě dobrým, starostlivým druhem, dokud vás smrt nerozdvojí? *Poněvadž umírající neodpovídá, opakuje mnich otázku a pak se ohlédne.*

TCHYNĚ · Samozřejmě, že je ochoten. Copak jsi neslyšel, že řekl „ano“?

MNICH · Dobře, prohlašujeme tedy sňatek za uzavřený; ale co bude s posledním pomazáním?

TCHYNĚ · Nic takového. Už svatba stála dost peněz. Musím se teď postarat o smuteční hosty. *Lavrentimu.* Sedm set jsme řekli?

LAVRENTI · Šest set. *Zaplatí.* A s hosty sedět a pokud možno ještě uzavírat známosti, to se mi nechce. Měj se tedy dobře, Grušo, a jestli mě má ovdovělá sestra někdy přijde navštívit, uvidí, jak srdečně ji má žena přivítá — jinak jí něco povím! *Odchází. Smuteční hosté se za ním lhostejně dívají.*

MNICH · A je dovolena otázka, co je tohle za dítě?

TCHYNĚ · Jaké dítě? Žádné nevidím. A ty také ne. Rozuměls? Jinak jsem možná také leccos viděla, za výčepem. A teď pojďte.

Když Gruša posadila dítě na zem a naznačila mu, aby bylo zticha, odejdou do světnice. Je představena sousedům.

TCHYNĚ · To je má snacha. Zastihla drahého Jussupa právě ještě na živu.

JEDNA Z ŽEN · Stůně teď už rok, že? Když odvedli mého Vasilu, ještě se s ním loučil.

JINÁ ŽENA · Není nic horšího než sedlák v posteli, když kukuřice uzrává! Říkám si, že bude pro něho vysvobozením, jestli se už nebude dlouho trápit.

PRVNÍ ŽENA *důvěrně* · Ze začátku jsme si myslely, že ulehl kvůli vojně, rozumíte. A teď je s ním najednou konec.

TCHYNĚ · Sedněte si, prosím, a snězte pár koláčů.

Tchyně pokyne Gruše a obě ženy odcházejí do komory umírajícího a berou s podlahy plechy s koláči. Hosté usednou i s mnichem na zem a ilumeně rozmlouvají.

SEDLÁK *jemuž mnich podal láhev, kterou vytáhl zpod sutany* · Říkáte, že tu je dítě? Kde jen se to Jussupovi mohlo stát?

JAKÁSI ŽENA · Ať je tomu jak chce, měla štěstí, že se ještě dostala pod čepec, když je s ním tak zle.

TCHYNĚ · Už jim huby jedou a přitom sežerou koláče. Jestli dnes neumře, můžu se zítra pustit do nových.

GRUŠA · Já je upeču.

TCHYNĚ · Když jeli včera večer okolo jezdců, šla jsem se podívat ven, kdo to je. A jak přijdu zpátky, leží jako mrtvola. Proto jsem pro vás poslala. Nemůže to už dlouho trvat. *Naslouchá.*

MNICH · Draží svatební a smuteční hosté! Plni pohnutí stojíme u lože svatebního i úmrtního, neboť žena se dostává pod čepec a muž pod drn. Ženich už je umyt a nevěsta nedočkavá, neboť na svatebním lůžku se má splnit poslední přání, a to dráždí smysly. Jak různé, ach draží, jsou

osudy lidí. Jeden umírá, aby měl střechu nad hlavou, a druhý vstupuje v manželství, aby se tělo v prach obrátilo, z kterého vzešlo.

TCHYNĚ *naslouchala*. Mstí se. Neměla jsem vzít mnicha tak laciného, je podle toho. Dražší jsou slušnější. V Suře je jeden, o němž se dokonce říká, že je světec; ten ovšem také žádá hotové jmění. Takový pop za padesát piastrů neví, co se sluší a patří, a zbožnosti má právě za padesát piastrů a ani za piastr víc. Když jsem byla pro něho v krčmě, zrovna řečnil a křičel: „Válka skončila, bojte se míru!“ Musíme tam jít.

GRUŠA *dá Micheilovi koláč*. Sněz koláč a buď hezky zticha, Micheili. Jsme teď vážení lidé.

Nesou hostům plechy s koláči. Umírající se za stůvinou pozvedl, vystrčil hlavu a díval se za oběma. Pak zase klesl do polštářů. Mnich vytáhl zpod sutany dvě láhve a podal je sedlákovi, který sedí vedle něho. Vstoupili tři hudebníci, jimž mnich s úsklebkem pokynul.

TCHYNĚ *hudebníkům*. Co tady chcete s těmi nástroji?

HUDEBNÍK. Bratr Anastasius tady — *ukazuje na mnicha* — nám řekl, že tu bude svatba.

TCHYNĚ. Co, ty mi věšíš další tři na krk? Jestlipak víte, že vedle umírá člověk?

MNICH. To je pro umělce lákavý úkol. Mohli by tlumeně zahrát svatební pochod nebo řízně smuteční píseň.

TCHYNĚ. Tak aspoň zahrajte, do jídla se pustíte tak jako tak.

Hudebníci hrají hned to, hned ono. Ženy podávají koláče.

MNICH. Ta trumpeta zní, jako když ječí malé děti. A co ty, bubínku, vřeštíš, že je to slyšet na hony?

SEDLÁK *vedle mnicha*. Co kdyby si tak nevěsta skočila?

MNICH. S nějakým fešákem nebo s tím svým chcipákem?

STARĚCKÝ SEDLÁK *VEDLE MNICHA* *zpívá*.

Slečna Manda dědka, dědka má.

Prý: hlavně, že už je provdaná.

A pro milostné hříčky

si stočila vždy oddací list.

Lepší jsou ale svíčky.

Tchyně vyvede opilého. Hudba ustane. Hosté jsou rozpačití.

HOSTĚ *hlasitě*. Slyšeli jste? Velkokníže se vrátil. — Ale vždyť knížata jsou přece proti němu. — Ach, perský šach prý mu půjčil velkou armádu, aby mohl udělat v Gruzii pořádek. — Jakkak to? Perský šach je přece jeho nepřítel! — Je však také nepřítel nepořádku. — At je jak chce, je po válce. Naši vojáci se už vracejí.

Gruša upustí plech s koláči.

ŽENA *Gruše*. Není ti dobře? To je všechno z toho rozčilování kvůli chudákovi Jus-supovi. Posad se a odpočiň si, děvečko. *Gruša sotva stojí na nohou.*

HOSTĚ. Teď se zase všecko vrátí do starých kolejí. — Jen daně budou vyšší, poněvadž musíme zaplatit válku.

GRUŠA *slabě*. Neřekl někdo, že se vojáci vrátili?

MUŽ. Já.

GRUŠA. To není možné.

MUŽ *jedné z žen*. Ukaž šálu! Koupili jsme ji od vojáka. Je z Persie.

GRUŠA *si prohlíží šálu*. Jsou tady.

Dlouhá přestávka. Gruša poklekne, jako by sbírala koláče. Přitom vytáhne z blůzy řetěz se stříbrným křížkem, políbí jej a začne se modlit.

TCHYNĚ *poněvadž hosté hledí mlčky na Grušu*. Co je s tebou? Nechtěla by ses postarat o hosty? Co je nám do těch hloupostí v městě?

HOSTĚ *pokračují v hlasitém hovoru; Gruša klečí s čelem na podlaze*. Vojáci prodávají perská sedla, někteří je vyměňují za berly. — Z těch hlaváčů můžou válku vyhrát jen jedni, ale vojáci ji prohrávají všichni. — Aspoň že je po válce. Už to, že vás nemůžou odvést na vojnu, za něco stojí. *Sedlák na lůžku se zvedl. Naslouchá.* Potřebovali bychom ještě tak dva týdny pěkné počasí. — Naše hrušky letos téměř nic nenesou.

TCHYNĚ *nabízí koláče*. Vezměte si koláče. Nechte si chutnat. Ještě tu nějaké jsou. *Tchyně zajde s prázdným plechem do komory. Nevšimne si nemocného a sehne se pro plný plech na podlaze. Vtom nemocný spustí chraplavým hlasem.*

JUSSUP. Kolik těch koláčů jim ještě chceš nacpat do chřtánů? Nevím snad kam s penězi? *Tchyně se polekaně otočí a ztrá na něho jako na zjevení. Sedlák rozhrne záclonky. Řekli, že je po válce?*

PRVNÍ ŽENA *v druhé místnosti laskavě Gruše*. Má mladá paní někoho v poli?

MUŽ. To, že se vracejí, je tedy dobrá zpráva, že?

JUSSUP. Nečum. Kde je ta osoba, co jsi mi ji pověsila na krk?

Poněvadž se mu nedostává odpovědi, sleze s lůžka a odchází v košili vrávoravým krokem do druhé místnosti. Tchyně jde s koláčovým plechem roztržena za ním.

HOSTĚ *ho spatří. Vykřiknou*. Ježíši Kriste! Jus-sup!

Všichni poplašeně vstanou, ženy se hrnou k východu. Gruša, dosud na kolenou, otočí hlavu a vyřezá na sedláka oči.

JUSSUP. Smuteční hostina, to by se vám tak hodilo. Ven, než vás vypráskám!

Hosté spěšně opouštějí dům.

JUSSUP *zasmušile Gruše*. To je čára přes rozpočet, že?

Poněvadž Gruša neodpoví, sedlák se obrátí a

vezme si z plechu, který tchyně drží, kukuřičný koláč.

ZPĚVÁK.

Ó zmatení! Dovídá se manželka, že má muže.

Ve dne je tu dětátko. Za nocí je tu manžel.

A její milý jde za ní nocí dnem.

A žena a muž hledí na sebe. Úzká je komora.

Sedlák sedí nahý ve vysokém dřevěném škopku a tchyně dolévá konví vodu. V komoře s lůžkem dřepí Gruša u Micheila, který si hraje, že spravuje slaměné rohože.

JUSSUP. To je její práce, ne tvoje. Kde zase je?

TCHYNĚ *volá*. Grušo, sedlák se po tobě ptá! **GRUŠA** *Micheilovi*. Tady jsou také dvě díry, ty ještě musíš spravit.

SEDLÁK *když Gruša vstoupí*. Vydrhni mi záda! **GRUŠA**. Nemůže si to sedlák udělat sám?

SEDLÁK. „Nemůže si to sedlák udělat sám?“ Koukej vzít rejžák, k čertu! Jsi mou manželkou nebo nejsi? *Tchyni*. Moc studená!

TCHYNĚ. Skočím ti pro horkou vodu.

GRUŠA. Já ji donesu.

SEDLÁK. Ty tady zůstaneš! *Tchyně běží pryč.* Přitlač trochu! A nedělej, jako bys ještě byla nahatého chlapa neviděla. To tvoje dítě nevzniklo jen tak z ničeho.

GRUŠA. To dítě nevzešlo z radovánek, jestli snad sedlák naráží na tohle.

SEDLÁK *se po ní otočí a šklebí se*. Nevypadáš na to. *Gruša ho přestane drhnout a ustupuje. Tchyně vstoupí.* Pověsilas mi na krk něco, co se vidí náramně zřídka, úplného hňupa.

TCHYNĚ. Schází jí dobrá vůle.

SEDLÁK. Lij, ale opatrně. Au! Říkal jsem: opatrně. *Gruše*. Moc bych se divil, kdybys neměla z města vroubek; proč bys tu jinak byla? Nemluvím o tom. Ani to ne-manželské dítě, cos mi přinesla do domu,

jsem ti nevyčítal; ale dochází mi s tebou pomalu trpělivost. To je proti přirozenosti. *Tchyni*. Víc! *Gruše*. I kdyby se tvůj voják vrátil, jsi vdaná.

GRUŠA · Ano.

SEDLÁK · Ale ten tvůj voják se nevrátí, tím si buď jista.

GRUŠA · Ano.

SEDLÁK · Šidíš mě. Jsi mou manželkou, a přitom jí nejsi. Tam, kde ležíš ty, neleží nic, a přece si na tvoje místo nemůže lehnout jiná. Když jdu ráno na pole, jsem na smrt unavený; když si večer lehnu, šíjí se mnou všichni čerti. Bůh tě udělal ženskou, ale nač? Má pole nenesou tolik, abych si mohl koupit ženu ve městě, a pak také ta dálka. Žena pleje pole a roztahuje nohy, stojí u nás v kalendáři. Posloucháš mě?

GRUŠA · Ano. *Tiše*. Šidím tě nerada.

SEDLÁK · Nerada! Dolej! *Tchyně doléva*. Au! ZPĚVÁK ·

Když u potůčku sedávala máchajíc prádlo,

jeho tvář vídala na vlnách a ta tvář byla bledší a bledší,

jak měsíce plynuly.

Když vstávala, aby prádlo vyždímala, ve svistu javoru slychala jeho hlas a ten hlas byl tišší a tišší,

jak měsíce plynuly.

Víc a víc výmluv a vzdechů, s pláčem se mísil pot.

A měsíce plynuly a dítě rostlo.

U potůčku dřepí Gruša a máchá prádlo. Nedaleko stojí několik dětí. Gruša mluví s Micheilem.

GRUŠA · Můžeš si s nimi zahrát, Micheili, ale nenechávat se moc komandovat, i když jsi nejmenší.

Micheil kývne a odchází za ostatními dětmi. Pouštějí se do hry.

NEJVĚTŠÍ HOCH · Dnes si zahrajeme na „Hlavu dolů“. *Tloušťtkovi*. Ty jsi kníže a budeš se smát. *Micheilovi*. Ty jsi guvernér. *Děvčeti*. Ty jsi guvernérova žena. Až mu ulítne hlava, začneš brečet. A já mu ji srazím. *Ukazuje na dřevěný meč*. Tímhle. Napřed se guvernér odvede do dvora. Kníže půjde v čele a guvernérova žena vzadu.

Průvod se řadí, tloušťtk jej vede a směje se. Za ním jde Micheil a největší hoch, potom děvče; to pláče.

MICHEIL *se zastaví* · Micheil taky useknout hlavu.

NEJVĚTŠÍ HOCH · To udělám já. Ty jsi nejmenší. Dělat guvernéra je nejléhcí. Kleknout a dát si useknout hlavu, to nic není.

MICHEIL · Micheil taky chce meč.

NEJVĚTŠÍ HOCH · Je to můj meč. *Uštědří mu kopanec*.

DĚVČE *volá na Grušu* · Nechce si pořádně hrát. GRUŠA *se směje* · Říká se, že i kachně umí plavat.

NEJVĚTŠÍ HOCH · Můžeš dělat knížete, jestli se umíš smát.

Micheil vrtí hlavou.

TLOUŠŤÍK · Já se umím smát nejlíp. Ať napřed srazí hlavu on, potom ty a pak zase já.

Největší hoch vydá Micheilovi, ať nerad, dřevěný meč a klekne si. Tloušťtk si sedne, tluče se do stehén a směje se z plna hrdla. Děvče usedavě pláče. Micheil se rozmáchně velkým mečem a utíná hlavu; ztratí však přitom rovnováhu.

NEJVĚTŠÍ HOCH · Au! Počkej, já ti ukážu, jak se to dělá!

Micheil uteče, děti se pustí za ním. Gruša se na ně dívá a směje se. Když se obrátí, stojí na druhé straně potoka Simon Chachava. Má na sobě roztrhanou uniformu.

GRUŠA · Simone!

SIMON · Gruša Vachnadze?

GRUŠA · Simone!

SIMON *strojeně* · Slečně uctivé pozdravení.

GRUŠA *radostně vstane a hluboce se ukloní* · Uctivé pozdravení panu vojákoví. A zaplat pánbůh, že se ve zdraví vrátil.

SIMON · Našli lepší ryby než mne, a tak mě nesnědli, řekla treska.

GRUŠA · Statečnost, řekl kuchťík; štěstí, řekl hrdina.

SIMON · A jaké to bylo tady? Dala se zima snést, byl soused dost ohleduplný?

GRUŠA · Zima byla trochu drsná a soused se choval jak obvykle, Simone.

SIMON · Jestli je dovolena otázka: Má jistá osoba dosud ve zvyku strkat při praní nohu do vody?

GRUŠA · Odpověď zní: Nikoli — kvůli očím v křoví.

SIMON · Slečna miní vojáky. Před ní stojí výplatčí.

GRUŠA · Neznamená to dvacet piastrů?

SIMON · A byt.

GRUŠA *oči plné slz* · Za kasárnami pod datlovníky.

SIMON · Přesně tam. Vidím, že má dokonalý přehled.

GRUŠA · Je.

SIMON · A má ještě v čerstvé paměti to, co bylo? *Gruša kývne*. Dveře tedy ještě drží za stěžeje, jak se tak říká? *Gruša se naň mlčky dívá a pak zavrtí hlavou*. Co to? Není něco v pořádku?

GRUŠA · Simone Chachavo, nemohu se už vrátit do Nuchy. Něco se stalo.

SIMON · Co se stalo?

GRUŠA · Stalo se, že jsem srazila obrněného jezdce.

SIMON · To asi Gruša Vachnadze měla proč.

GRUŠA · Simone Chachavo, nejmenuji se také už tak, jak jsem se jmenovala.

SIMON *po přestávce* · Tomu nerozumím.

GRUŠA · Kdypak žena změní jméno, Simone?

Vyložím ti to. Nic se mezi námi nezměnilo, všechno zůstalo při starém, to mi musíš uvěřit.

SIMON · Jak to, že se mezi námi nic nezměnilo, a že je to přesto jiné?

GRUŠA · Jak ti to mám vysvětlit tak najednou, a když je mezi námi potok? Nemohl bys po tamhletom můstku přejít sem ke mně?

SIMON · Možná, že už to není třeba.

GRUŠA · Je, a dokonce moc. Přejdi sem, Simone, rychle!

SIMON · Chce slečna říci, že se přišlo pozdě? *Gruša se naň dívá plna zoufalství, s tvářmi zalitými slzami. Simon hledí strnule před sebe. Zvedl kus dřeva a ukrajuje nožem třísky.*

ZPĚVÁK ·

Tolik slov se říká, tolik slov se zamlčuje. Voják se vrátil. Odkud se vrátil, neříká.

Slyšte, co si myslil, ale co neřekl:

I vzplála bitva v ranním šeru, v poledne krev tekla proudem.

Přede mnou padl první a druhý za mnou padl a třetí po mém boku.

Na prvního jsem šlápl, druhého nechal jsem ležet, třetího kopím probodl hejtman.

Jednoho z bratrů zabilo železo, druhého z bratrů zadusil dým.

Ohně křesali z mé šlje, ruce mi zmrzaly v rukavicích, prsty mě zábly v punčochách.

Jídal jsem pupence osikové, pival jsem polévku javorovou a spával jsem v kamení a ve vodě.

SIMON · Vidím v trávě čepici. Je tu snad už něco maličkého?

GRUŠA · Je, Simone. Jak bych to mohla skrýt. Ale nic se nestrachuj, moje není.

SIMON · Říká se: Jakmile se vítr jednou rozfouká, profoukne každou skulinu. Paní už nemusí nic říkat.

Gruša se dívá do klína a zmlkne.

ZPĚVÁK ·

Co bylo touhy! Ale trpělivosti bylo už méně.

Přísaha zrušena. Proč, zůstává nevyřčeno. Slyšte, co si myslila, ale co neřekla:

Když jsi, vojáku, bojoval v bitvě, v krvavé bitvě, v urputné bitvě, našla jsem bezmocné dítě a nechat je být, to nepřenesla jsem přes srdce.

Musila jsem pečovat o ně, jinak by bylo zahynulo, kůrky jsem musila sbírat, shrbená nad zemí,

div jsem se nestrhala pro nevlastní dítě, pro cizí.

Někdo přece musí pomáhat.

I ten maličký strom chce mít vodu.

Telátko se zaběhne, když pastevec spí, a marné je volání!

SIMON · Vrať mi křížek, který jsem ti dal. Nebo jej raději hoď do potoka.

Obrátit se a chce jít.

GRUŠA *vstala* · Simone Chachavo, neodcházej, není moje, není moje! *Slyš volat děti.* Co je, děti?

HLASY · Jsou tu vojáci! — Berou Micheila s sebou!

Gruša stojí jako zkamenělá. Dva obrnění jezdci k ní přicházejí. Vedou Micheila.

OBRNĚNÝ JEZDEC · Jsi Gruša? *Gruša přikývne.* Je to tvé dítě?

GRUŠA · Ano. *Simon odchází.* Simone!

OBRNĚNÝ JEZDEC · Soud nám přikázal, abychom dítě, jež opatruješ, přivedli do města, poněvadž je důvodné podezření, že jde o Micheila Abašviliho, syna guvernéra Georgi Abašviliho a jeho ženy Nately Abašviliové. Tady je papír s pečeti.

Odvedou dítě.

GRUŠA *běží za nimi a volá* · Prosím vás, nechte je tady, je moje!

ZPĚVÁK ·

Obrnění jezdci jí vzali to drahé dítě. Ta přenešťastná šla za ním do města, kde číhá hrozba.

Skutečná matka žádala dítě zpátky.

Gruša, jež dítě vychovala, stanula před soudem.

Kdo tu při rozsoudí, čím bude to dítě, čím? Kdo bude soudcem v té při — soudce dobrý či zlý?

Hořelo město. V něm sudím byl muž jménem Azdak.

5. Příběh soudce

ZPĚVÁK ·

Slyšte nyní příběh soudcův:

Jak se stal soudcem, jaké pronášel rozsudky a jakým byl soudcem.

Onu velikonoční neděli, v den velké vzpoury, kdy velkokníže byl svržen a kdy guvernér Abašvili, otec našeho dítěte, byl popraven,

nalezl vesnický písař Azdak v houšti uprchlíka a poskytl mu úkryt ve své chýši.

Azdak, rozedraný a podnapilý, pomáhá starému žebrákovi do své chýše.

AZDAK · Nefuň, nejsi kůň. A před policií se nezachráníš, když budeš utíkat, jako když ti někdo u zadku zapálí koudel. Stůj, povídám. *Chytne znovu starce, který klusal dál, jako by ho ani stěna chýše nemohla zarazit.* Sedni si a nacpi se, tady máš kus sýra. *Hrabe se v bedně a vyštárá zpod hadrů kus sýra; žebrák se do sýra lačně pustí.* Už jsi dlouho nic nežral? *Starce něco zabručí.* Proč jsi také utíkal, ty sráči? Policajt by si tě byl ani nevšíml.

STAŘEC · Já musel.

AZDAK · Měls vítr? *Starce naň nechápavě civí.* Měls plné kalhoty? Strach? Hm. A nemlaskej jako velkokníže nebo prase! Špatně to snáším. Jen vznešeného smradocha nutno brát, jak ho Pánbůh stvořil. Tebe ne. Slyšel jsem o vrchním soudci, který ze samé nezávislosti v bazaru při jídle prděl. A vůbec, když se tak koukám, jak jíš, napadají mě strašlivé myšlenky. Proč ani nehlesneš? *Ostře.* Ukaž mi ruku! Slyšíš? Máš mi ukázat ruku. *Starce natáhne váhavě ruku.* Bílá! Vůbec tedy nejsi žebrák. Klam, ztělesněný podvod! A já tě schovávám před policií, jako bys byl slušný člověk. Proč vlastně utíkáš, když jseš statkář? Jen nezapírej, že nejsi, to se pozná z tvého provinilého obličejce! *Vstane.* Ven! *Starce se naň rozpačitě podívá.* Na co čekáš, ty pijavice?

STAŘEC · Jsem pronásledován. Prosim o soustředěnou pozornost, udělám návrh.

AZDAK · Co chceš udělat, návrh? To je vrchol nestydatosti! Udělá návrh! Pokousaný si rozdírá kůži do krve a pijavice udělá návrh. Ven, povídám!

STAŘEC · Chápu stanovisko, přesvědčení. Zaplatím sto tisíc piastrů za jednu noc, ano?

AZDAK · Co, ty myslíš, že se dám koupit? Za sto tisíc piastrů? Za prašivý statek? Řekněme sto padesát tisíc. Kde jsou?

STAŘEC · Nemám je ovšem u sebe. Budou poslány, doufám, neračte pochybovat.

AZDAK · Pochybuji náramně. Ven!

Starce vstane a kluše ke dveřím. Hlas zvenčí.

HLAS · Azdaku!

Starce se otočí a kluše do opačného kouta; zastaví se.

AZDAK *volá* · Nemám čas. *Vstoupí do dveří.* Už zase čenicháš, Šalvo?

POLICISTA ŠALVA *venku, vyčítavě* · Chytil jsi zase zajíce, Azdaku. Slíbil jsi mi, že se to už nestane.

AZDAK *přísně* · Nemluv o věcech, kterým nerozumíš, Šalvo. Zajíc je nebezpečné a škodlivé zvíře, které požívá rostliny, zvláště tak zvaný plevel, a proto se musí vyhubit.

ŠALVA · Azdaku, nebuď na mne tak zlý. Ztratím místo, když proti tobě nezakročím. Víím přece, že máš dobré srdce.

AZDAK · Jaképak dobré srdce, žádné nemám. Kolikrát ti mám říkat, že jsem člověk duchovní?

ŠALVA *lživě* · Já vím, Azdaku. Jsi chytrý muž, to tvrdíš sám; ptám se tě tedy jako křesťan a člověk prostý: Když někdo ukradne knížeti zajíce a já jsem strážník, co si mám s provinilcem počít?

AZDAK · Šalvo, Šalvo, styď se! Stojíš tady a dáváš mi otázku, ač víš, že není nic svůdnějšího než otázka. Je to totéž, jako kdybys byl ženská, a ukazoval mi stehno, jako třebaš Nunovna, to zkažené stvoření, a ptal se mě, co si s ním máš počít, když tě svrbí. Je její počínání nevinné? Není. Já chytám zajíce, ale ty chytáš člověka. A člověk byl stvořen k obrazu božím; zajíc však nikoli, to je ti známo. Já jsem zajícožrout, ale ty jsi lidožrout, Šalvo, a Bůh tě za to ztrestá. Šalvo, jdi domů a kaj se. Nebo ne, počkej, možná, že by tady něco pro tebe bylo. *Podívá se po starčkovi, který se celý třese.* Ne, přece jen tu nic není. Jdi domů a kaj se. *Přibouchne mu dveře před nosem.* Teď se divíš, vidíš? Že jsem tě nevydal. Ale já bych tomu dobytku nedovedl vydat ani štěnici, je mi to proti mysli. Někde se před policajtem. Tak starý chlap, a ještě tak zbabělý. Dojez sýr, ale tak, jak to dělají chudáci, nebo tě přece jen ještě chytanou. Mámi ti snad předvést, jak to chudáci dělají? *Donutí ho, aby si sedl, a strčí mu sýr znovu do ruky.* Ta bedna tady představuje stůl. Polož na ni ruce a sýr na talíři obklič, jako by ti ho měl někdo

každou chvíli sebrat. Jakápak jistota? Nůž drž jako příliš malý srp a na sýr se dívej se zármutkem, neboť za chvíli bude po něm, jako po všem krásném. *Přihlíží mu.* Jsou ti v patách, to mluví v tvůj prospěch, jenže — jak mám vědět, jestli se v tobě nemýlí? Ve Tbilisi kdysi pověsili statkáře, nějakého Turka. Podal se mu dokázat, že své sedláky čtvrtil a ne jen půlil, jak je zvykem, a že vymáhal dvakrát tak vysoké daně jako jiní. O jeho přičinlivosti tedy vůbec nebylo pochyb, a přesto ho oběsili, čistě proto, že byl Turek, jako by za to mohl. Taková nespravedlnost! Dostal se na šibenici jako Pontius do Kréda. Jedním slovem: Nevěřím ti.

ZPĚVÁK ·

Tak poskytl Azdak starému žebráku přístřeší.

Když ale zvěděl, že to byl sám velkokníže, ten rdousič,

zastyděl se, obvinil se a nařídil policistovi, aby ho dovedl do Nuchy k soudu — pro ortel.

Na dvoře soudu dřepí tři obrnění jezdci a popljejí. S jednoho sloupu visí muž v soudcovském taláru. Přichází Azdak; je spoutaný a vleče Šalvu za sebou.

AZDAK *zvolá* · Dopomohl jsem k útěku velkoknížeti, tomu arcizloději a vrahu! Žádám ve jménu spravedlnosti, abych byl ve veřejném líčení přísně potrestán!

PRVNÍ JEZDEC · Co je to za divného ptáka?

ŠALVA · To je náš písař Azdak.

AZDAK · Jsem ten, kdo je hoden opovržení, kdo zrazuje a je poznamenán. Referuj, ty ploskonožko, o tom, jak jsem tě žádal, abych byl v poutech odveden do hlavního města, poněvadž jsem omylem poskytl přístřeší velkoknížeti, potažmo arciletrovi, jak se mi až dodatečně rozbřesklo z tohohle dokumentu, který jsem našel ve své

chatrči. *Obrnění jezdci studují dokument. Šalvovi.* Neumějí číst. Hleď, poznamenány se sám obžalovává! Referuj, jak jsem tě nutil běžet se mnou téměř celou noc až sem, aby se všechno vysvětlilo.

ŠALVA · Za neustálých hrozeb — což od tebe, Azdaku, nebylo hezké.

AZDAK · Drž hubu, Šalvo, tomu nerozumíš. Nastala nová doba, která tě smetě; jsi vyřizen, policajti budou vyhlazeni, pft. Všecko se vyšetří, odhalí. Každý se raději přihlásí sám. Proč? Nemůže lidu uniknout. Referuj, jak jsem v Ševcovské uličce křičel. *Pošilhává po jezdci a spustí.* „Nechal jsem z nevědomosti utéct velelotra. Bratři, zabte mě!“ Abych rovnou všechno předešel.

PRVNÍ JEZDEC · A co ti řekli?

ŠALVA · V Řeznické uličce ho chlácholili a v Ševcovské se váleli smíchy, to bylo všecko.

AZDAK · Ale u vás tomu bude jinak, jste jak z ocele, to vím. Bratři, kde je soudce, musím být vyslechnut.

PRVNÍ JEZDEC *ukazuje na oběšeného* · Tady je soudce. A přestaň se s námi bratříčkovat, nemáme dnes na to náladu.

AZDAK · „Tady je soudce!“ To je odpověď, jakou dosud nikdo v Gruzii neslyšel. Měšťané, kde je Jeho Excellence pan guvernér? *Ukazuje na šibenici.* Tady je Jeho Excellence, cizince. Kde je vrchní výběrčí daní? Profous? Patriarcha? Náčelník policie? Tady, tady, tady, všichni jsou tady. Bratři, to je to, co jsem od vás čekal.

DRUHÝ JEZDEC · Počkat! Co jsi od nás čekal, ty darebo?

AZDAK · To, co se stalo v Persii, bratři, co se stalo v Persii.

DRUHÝ JEZDEC · A copak se mělo v Persii stát?

AZDAK · Před čtyřiceti lety je pověsili, všechny.

Vežíry, výběrčí daní. Můj dědeček — po-divný člověk — to viděl. Po tři dni, všude.

DRUHÝ JEZDEC · A kdo vládl, když vezíra oběsili?

AZDAK · Jeden sedlák.

DRUHÝ JEZDEC · A kdo velel vojsku?

AZDAK · Jeden voják, voják.

DRUHÝ JEZDEC · A kdo vyplácel žold?

AZDAK · Jeden barvíř, jeden barvíř vyplácel žold.

DRUHÝ JEZDEC · Nebyl to snad kobercář?

PRVNÍ JEZDEC · A proč k tomu všemu došlo, ty chlape perská?

AZDAK · Proč k tomu došlo? Je třeba zvláštního důvodu? Proč se, bratře, drbeš? Válka! Příliš dlouhá válka! A žádná spravedlnost! Můj dědeček donesl písničku o tom, jak to tam vypadalo. Zaspíváme vám ji s přítelem policajtem. *Šalvovi.* A drž pořádně provaz, to se k tomu hodí. *Zptvá, držen Šalvou za provaz.*

Proč už nekrvácí naši synové a proč už nám nepláčou dcery?

A proč krev už mají jenom telata na jatkách?

Proč slzí už jen k ránu vrby na jezeře Urmi?

Velkokníže musí mít zas novou provincii, sedlák musí vrátit, co dostal za mléko.

Aby mohlo být dobyto Střechy světa, strhávají se střechy chýší.

Naši mužové jsou zavlékáni do všech stran světa, aby páni mohli doma hodovat.

A vojáci se zabíjejí, zatím co vojevůdci se zdraví.

Výběrčí daní koušou do groše vdov, zdali je pravý. Meče se lámou.

Bitva je ztracena, ale přílby byly zapláceny.

Je to tak? Je to tak?

ŠALVA · Ba, ba, ba, ba, ba, je to tak.

AZDAK · Chcete slyšet celou píseň?

První jezdec kývne.

DRUHÝ JEZDEC *strážníkovi* · To on tě tu písničku naučil?

ŠALVA · Ano, jenomže mám špatný hlas.

DRUHÝ JEZDEC · Ne. *Az dakovi.* Zpívej dál.

AZDAK · Druhá sloka je o míru. *Zptvá.*

Úřady jsou přecpány, úředníci sedí až na ulici.

Řeky se vylévají z břehů a pustoší pole. Ti, kdož si sami neumějí spustit kalhoty, vládnou říšim.

Nesvedou počítat do čtyř, ale žerou osm chodů.

Sedláci hledají, kdo by co koupil, zří však jen vyhladovělé.

Tkalci jdou od stavů v cárech.

Je to tak? Je to tak?

ŠALVA · Ba, ba, ba, ba, ba, je to tak.

AZDAK ·

Proto už nekrvácí naši synové, proto už nám nepláčou dcery.

Proto krev už mají jenom telata na jatkách.

Proto slzí už jen k ránu vrby na jezeře Urmi.

PRVNÍ JEZDEC *po chvíli* · Chceš tu písničku zpívat tady v městě?

AZDAK · Co je na ní špatného?

PRVNÍ JEZDEC · Vidíš tamtu zář? *Az dak se ohlédne. Nebe zrudlo požárem.* To je v předměstí. Když kníže Kazbegi dal dnes ráno useknout hlavu guvernérovi Abašvilimu, dostali kobercáři „perskou nemoc“ a začali se ptát, jestli kníže Kazbegi nepožírá také příliš mnoho chodů. A nato dnes ráno pověsili městského sudího. Ale my jsme z nich nadělali faširku — máme sto piastrů za každého kobercáře, rozumíš?

AZDAK *po chvíli* · Rozumím. *Plaše se po nich po-*

divá a odplíží se stranou. Sedne si na zem, hlavu v dlaních.

PRVNÍ JEZDEC *když se všichni napili, k třetímu jezdcí. A teď dávej pozor, co uděláme. První a druhý jezdec zajdou za Azdakem a postaví se tak, že nemůže odejít.*

ŠALVA · Nemyslím, že je vysloveně špatný člověk, pánové. Občas ukradne slepičku a někdy snad i zajíce.

DRUHÝ JEZDEC *přistoupí k Azdakovi. Přišel jsi sem, abys lovil v kalných vodách, že?*

AZDAK *k němu vzhledne. Nevím, proč jsem sem přišel.*

DRUHÝ JEZDEC · Jsi jeden z těch, kteří drží s kobercáři? *Azduk zavrtí hlavou. A co ta písnička?*

AZDAK · Mám ji od dědečka. Byl to člověk hloupý, nevědomý.

DRUHÝ JEZDEC · Správně. A co ten barvív, který vyplácel žold?

AZDAK · To bylo v Persii.

PRVNÍ JEZDEC · A co ta tvoje lítost, zes velkoknížete neoběsil vlastníma rukama?

AZDAK · Neřekl jsem vám, že jsem ho nechal běžet?

ŠALVA · To mohu potvrdit, nechal ho běžet. *Obrnění jezdcí odvedou ječícího Azdaka pod šibenici. Pak ho pustí a propuknou v nehorázný smích. Azduk se přidá a směje se nejhlučněji. Pak je odvázan. Všichni se pustí do pití. Přichází tučný kníže Kazbegi s mladým mužem.*

PRVNÍ JEZDEC *Azdakovi. Tady přichází ta tvá nová doba.*

Nový smích.

TUČNÝ KNÍŽE · Copak je vám k smíchu, přátelé? Dovolte mi pronést vážné slovo. Gruzínská knížata svrhla včera zrána válkychtivou vládu velkoknížete a odstranila jeho guvernéry. Velkokníže sám bohužel unikl. V této osudné hodině se naši věčně nespokojení kobercáři opovážili

zosnovat hloupou vzpouru a oběsit všemi váženého městského sudího, našeho draheho Ila Orbelianiho. Ts, ts, ts. Přátelé, potřebujeme mír, mír, mír v Gruzii. A spravedlnost! Zde vám vedu svého milého synovce Bizergana Kazbegiho, nadaného člověka; ten ať je novým soudcem. Tím chci říci: lid ať o tom rozhodne.

PRVNÍ JEZDEC · Znamená to, že my ho máme zvolit?

TUČNÝ KNÍŽE · Tak jest. Lid se rozhodne pro člověka nadaného. Poradte se, přátelé. *Zatím co jezdcí strkají hlavy dohromady. Buď zcela klidný, lišáčku, to místo máš jisté. A až ještě čapneme velkoknížete, nebudeme už musit ani téhle sebrance lézt do zadnice.*

JEZDCI *mezi sebou. Mají plné kalhoty, že ještě nečapli velkoknížete. — Za to vděčíme tomu vesnickému písaři, nechal ho běžet. — Ještě se necítí docela jisti, proto ono „přátel“ a „lid ať o tom rozhodne“. — Teď žádá dokonce spravedlnost pro Gruzii. — Ale psina je psina, a z tohohle bude psina. — Zeptáme se písaře, ten se ve spravedlnosti vyzná. Hej, ty holomku, chtěl bys toho synovce za soudce?*

AZDAK · To myslíte mne?

JEZDEC *pokračuje. Chtěl bys toho synovce za soudce?*

AZDAK · To se ptáte mne? Mne se neptáte, že?

JEZDEC · Proč ne? Jen tak pro legraci.

AZDAK · Jestli vám rozumím, tak se mu chcete důkladně podívat na ledví. Souhlasí? Nemáte po ruce nějakého zločince, aby mohl ukázat, co umí? Ale nějakého, protřelého.

TŘETÍ JEZDEC · Podíváme se. Máme dole oba doktory té svině guvernérské. Ty si vypůjčíme.

AZDAK · Zadržte, to nejde. Když nevíte, jestli

tenhle soudce bude dosazen, nemůžete použít opravdových zločinců. Soudce může být vůl, ale musí být úředně dosazen, jinak se poruší právo, a to je náramně citlivá věc. Asi jako slezina, u níž každý prudší úder bývá smrtelný. Můžete oba oběsit, tím nikdy právo neporušíte, poněvadž při tom nebyl žádný soudce. Ale rozsudek se vždy musí vynášet s naprostou vážností, ať to vypadá sebestoitně. Když soudce například vynese rozsudek nad ženou, která pro své dítě ukradla bochník chleba, a když přitom na sobě nemá talár nebo když se přitom drbe tak, že poodkryje více než třetinu těla — to znamená, když se škrábe na stehně — pak je právo porušeno a rozsudek zmatečný. To by spíše soudcovský talár a baret mohly vynášet rozsudek než člověk bez tohohle všeho. Jak se nedá pozor, je po právu. Jistě by vás nenapadlo zkoušet víno tak, že byste dali konvici vychlastat psovi. Proč? Poněvadž by pak bylo po vínu.

PRVNÍ JEZDEC · Co tedy navrhuješ, ty hnidopichu?

AZDAK · Udělám vám obžalovaného. Vím dokonce jakého. *Šeptá jim cosi do ucha.*

PRVNÍ JEZDEC · Ty? *Všichni se nehorázně smějí.*

TUČNÝ KNÍŽE · Jak jste se rozhodli?

PRVNÍ JEZDEC · Rozhodli jsme se provést zkoušku. Náš přítel bude hrát obžalovaného a tady to je soudcovská stolice pro kandidáta.

TUČNÝ KNÍŽE · Je to nezvyklé, ale proč ne? *Synovci.* Formální věc, lišáčku. Jak ses to učil? Kdo doběhl dřív do cíle, ten kdo běžel pomalu nebo ten kdo běžel rychle?

SYNOVEC · Tichošlápek, strýčku Arsene. *Synovec usedne na stoličku, tučný kníže se postaví*

za něho. Jezdci si sednou na schody a Azduk se přizene, napodobuje chůzi velkoknížete.

AZDAK · Je tady někdo, kdo mě zná? Jsem velkokníže.

TUČNÝ KNÍŽE · Kdože je?

DRUHÝ JEZDEC · Velkokníže. Opravdu ho zná.

TUČNÝ KNÍŽE · Dobře.

PRVNÍ JEZDEC · Tak začněte s líčením.

AZDAK · Jak slyším, jsem obžalován, že jsem rozpoutal válku. Směšné. Říkám, že je to směšné, stačí to? Jestli ne, tady jsem přivedl obhájce, je jich na pět set. *Ukazuje za sebe, předstírá, že má kolem sebe spoustu obhájců. Potřebuji všechna místa v sále pro obhájce. Jezdci se smějí, tučný kníže se přidá.*

SYNOVEC *jezdcům. Prejete si, abych případ projednal? Musím se vám přiznat, že mi připadá při nejmenším poněkud neobvyklý; míním tím — z hlediska vkusu.*

PRVNÍ JEZDEC · Spust.

TUČNÝ KNÍŽE *s úsměvem. Napal ho, lišáčku.*

SYNOVEC · Dobře. Lid Gruzie kontra velkokníže. Co uvádíte na svou obhajobu, obžalovaný?

AZDAK · Leccos. Četl jsem ovšem sám, že válka je prohraná. Vypověděl jsem ji svého času na doporučení vlastenců, jako na příklad strýčka Kazbegiho. Žádám strýčka Kazbegiho, aby byl slyšen jako svědek. *Jezdci se smějí.*

TUČNÝ KNÍŽE *jezdcům, vládně. Povedený chlapík. Že?*

SYNOVEC · Návrh se zamítá. Nemůžete být samozřejmě obžalován proto, že jste vypověděl válku, to sem tam musí udělat každý vládce, ale proto, že jste ji špatně vedl.

AZDAK · Hloupost. Vůbec jsem ji nevedl. Dal jsem ji vést. Dal jsem ji vést knížaty. Zprasil to ovšem.

SYNOVEC · Zapíráte snad, že jste měl vrchní velení?

AZDAK · Nikterak. Mívám pokaždé vrchní velení. Už při narození jsem pískl na chůvu. Učil jsem se, že je nutno srát na povel. Jsem zvyklý rozkazovat. Prikazoval jsem úředníkům, aby vykrádali mou vlastní pokladnu. Oficiři vojáky zmlátí, jedině když jim to nakážu; statkáři spějí se ženami sedláků, jedině když jim to co nejprísneji rozkážu. Strýc Kazbegi tady má pandéro na můj příkaz.

JEZDCI *tleskají* · Hraje to dobře. Ať žije velkokníže!

TUČNÝ KNÍŽE · Lišáčku, odpověz mu! Jsem s tebou.

SYNOVEC · Odpovím mu, a to tak, jak si to důstojnost soudu žádá. Obžalovaný, dbejte důstojnosti soudu.

AZDAK · Srozuměn. Prikazuji vám, abyste pokračoval ve výslechu.

SYNOVEC · Nemáte mi co prikazovat. Tvrdíte tedy, že vás přinutila knížata vypovědět válku. Jak potom však můžete tvrdit, že knížata válku zprasila?

AZDAK · Neposlali dost lidí, zpronevěřili peníze, dodali nemocné koně, chlastali při útoku v bordelu. Navrhuji, aby byl strýc slyšen jako svědek. *Jezdci se smějí.*

SYNOVEC · Chcete snad vyslovit neslýchané tvrzení, že knížata této země nebojovala?

AZDAK · Ne. Knižata bojovala. Bojovala o smlouvy na válečné dodávky.

TUČNÝ KNÍŽE *vyskočí* · Tohle je moc. Ten chlap mluví jako kobercář.

AZDAK · Opravdu? Říkám jen pravdu.

TUČNÝ KNÍŽE · Oběsit! Oběsit!

PRVNÍ JEZDEC · Jen klid. Pokračuj, Výsosti.

SYNOVEC · Ticho! Teď vynesu rozsudek: Oběsit. Za krk. Prohrál válku. Rozsudek vynesen. Neodvolatelně.

TUČNÝ KNÍŽE *hystericky* · Zatknout! Zatknout! Zatknout!

AZDAK · Mladý muži, radím vám zcela vážně, abyste před veřejností neupadal do příliš strohého a řízného způsobu mluvy. Nemohli by vás přijmout za hlídacího psa, když vyjete jako vlk. Kapišto?

TUČNÝ KNÍŽE · Oběsit!

AZDAK · Jestli lidi poznají, že knížata mluví stejnou řečí jako velkokníže, tak ještě oběsí s velkoknížetem knížata. Ostatně, rozsudek přijímám. Důvod: válka prohrána, ale ne pro knížata. Knižata svou válku vyhrála. Dala si vyplatit 3 863 000 piastrů za koně, jež nedodala.

TUČNÝ KNÍŽE · Oběsit!

AZDAK · 8 240 000 piastrů za stravu mužstvu, jež nepostavila.

TUČNÝ KNÍŽE · Oběsit!

AZDAK · Jsou tedy vítězi. Válka je ztracena jen pro Gruzii, která se soudu nedostavila.

TUČNÝ KNÍŽE · Myslím, že to stačí, přátelé. *Az dakovi.* Můžeš se klidit, šibeníčníku. *Jezdci.* Myslím, že byste teď mohli nového soudce potvrdit, přátelé.

PRVNÍ JEZDEC · Ano, to můžeme. Sundejte talár. *Jeden z jezdců vyleze druhému na záda a svlékne oběšenci talár.* A teď — synovci — zmiz, ať se na správnou stolicí dostane správný zadek. *Az dakovi.* Předstup, odeber se k soudcovské stolicí. *Az dak otálí.* Usedni na ni, chlape. *Obrnění jezdců zaženou Azdaka ke stolicí.* Až dosud byl soudce vždy lump, tak ať je teď jednou lump soudcem. *Přehodí mu talár a nasadí mu na hlavu koš od láhve.* Podívejte, to je soudce!

ZPĚVÁK ·

Zem byla v občanské válce a vládce byl nejistý.

Tehdáž obrnění jezdců z Azdaka udělali soudce.

Tak stal se Azdak sudím na dvě léta.

Zpěvák se svými hudebníky.

Když požáry všude vzplály a vesnice v krvi stály, z přítmi vylézali pavouk se šváberem. V bráně stál kat hněvné tváře, rouhač klečel u oltáře a na křesle seděl Azdak s talárem.

Na soudcovské stolicí sedí Azdak a oloupává si jablko. Šalva mete koštětem místnost. Na jedné straně invalida na pojízdné židli, obžalovaný lékař a kulhavý muž v cárech. Na druhé straně mladík nařčený z vyděračství. Jezdec se standardou obrněných jezdců stojí na stráží.

AZDAK · Pro spoustu práce bude dnes soudní dvůr projednávat vždy dva případy najednou. Než začnu, krátké sdělení: beru. *Natáhne ruku. Jen vyděrač vyndá peníze a dá mu.* Vyhrazuji si právo potrestat stranu — *podívá se po invalidovi* — která si dost neváží soudního dvora. *Lékaři.* Ty jsi lékař, a ty — *invalidovi* — na něho podáváš žalobu. Nese lékař vinu na tvém stavu?

INVALIDA · Ano. Kvůli němu mě ranila mrtvice.

AZDAK · To by znamenalo nedbalost ve službě.

INVALIDA · Víc než nedbalost. Půjčil jsem tomu člověku peníze na studie. Dodnes je nevrátil, a když jsem zaslechl, že léčí pacienty zadarmo, ranila mě mrtvice.

AZDAK · Právem. *Kulhavému.* A co ty tady chceš?

KULHAVÝ · Já jsem ten pacient, Vaše Milosti.

AZDAK · To on ti ošetřil nohu?

KULHAVÝ · Tu nepravou. Měl jsem revma v levé a operoval mě na pravé, proto teď kulhám.

AZDAK · A bylo to zdarma?

INVALIDA · Operace v ceně pěti set piastrů zdarma! Jen tak. Za „Zaplát Pánbůh“.

A já tomu člověku zaplatil studie! *Lékaři.* Naučil ses ve škole operovat zdarma?

LÉKAŘ · Vaše Milosti, bývá opravdu zvykem brát honorář před operací, poněvadž pacient před operací platí ochotněji než po ní, což je čistě lidsky pochopitelné. U projednávaného případu jsem se domníval, že můj sluha honorář již přijal. Zmýlil jsem se.

INVALIDA · Zmýlil se! Dobrý lékař se nemýlí! Rádně vyšetří, než se pustí do operování.

AZDAK · To je správné. *Šalvovi.* Oč jde v případě druhém, pane veřejný žalobce?

ŠALVA *pilně mete* · O vyděračství.

VYDĚRAČ · Vznešený soudní dvore, jsem nevinný. Chtěl jsem u toho statkáře jen vyzvědět, zda svou neteř opravdu znásilnil. Vyložil mi ochotně, že nikoli, a dal mi peníze jen proto, abych mohl dát svého strýce studovat hudbu.

AZDAK · Aha! *Lékaři.* Doktore, ty naopak pro svůj zločin nemůžeš uvést žádnou polehčující okolnost, že?

LÉKAŘ · Nanejvýš tu, že chybovat je lidské.

AZDAK · Ale víš, že dobrý lékař si musí být vědom odpovědnosti, když jde o finanční záležitosti? Slyšel jsem o jednom, který z vyvrknutého prstu vytloukl tisíc piastrů čistě tím, že zjistil spojitost prstu s krevním oběhem — což by byl možná horší lékař přehlédl. A v jiném případě zase žluč jakž takž zdravou pečlivým ošetřením proměnil ve zlatý důl. Nemáš, čím by ses ospravedlnil, doktore. Obchodník obilím Uxu dal svého syna studovat medicínu, aby si osvojil tyhle machine; předpoklady pro to jsou na našich lékařských fakultách dány. *Vyděrači.* Jak se jmenuje onen statkář?

ŠALVA · Nepřeje si být jmenován.

AZDAK · Pak tedy vynesu rozsudky. Soud po-

kládá vyděračství za prokázané, a ty — *invalidovi* — se odsuzuješ k tisíci piastrům pokuty. Kdyby tě snad raniila mrtvice po druhé, musí tě lékař ošetřit zdarma, po případě i amputovat. *Kulhavému*. Ty dostaneš náhradou láhev francovky. *Vyděrači*. A ty odvedeš půlku odměny veřejnému žalobci za to, že zamlčuješ soudu statkářovo jméno. Nadto ti soud radí, abys studoval medicínu, poněvadž se pro to povolání hodíš. A ty, lékaři, se pro neprominutelnou myšku, které ses ve svém oboru dopustil, osvobozuješ. Další případy!

ZPĚVÁK S HUDEBNÍKY ·

Z lehké práce není láce,
z drahoty je mizérie,
právo, to je kočka v pytli — jaký svár?
Nejsme děti, někdo třetí
vše urovná, spory srovná,
to vše udělá nám Azdak za krejcar.

Z karavanseraje u hlavní silnice vychází Azdak, následován správcem — vousatým starcem. Za nimi vleče čeledín a Šalva soudcovskou stolicí. Jezdec zaujme místo se standartou obrněných jezdců.

AZDAK · Sem ji postavte. Tady je člověk aspoň na vzduchu a cítí trochu vůně z citrónového háje. Justici je venku dobře. Vítr jí zvedá sukně a každý aspoň vidí, co je pod nimi. Šalvo, moc jsme se najedli. Tyhle inspekční cesty jsou namáhavé. *Správci*. Jde o tvou snachu?

SPRÁVCE · Vaše Milosti, jde o čest rodiny. Vznášim žalobu jménem svého syna, který odešel za obchodem na druhou stranu hor. Tady je má politováníhodná snacha a tohle je čeledín, který jí znásilnil. *Přichází snacha, kyprá osůbka. Je zahalena závojem.*

AZDAK *si sedne* · Beru. *Správce* vzdychne a dá mu peníze. Tak, tím by byly formality skončeny. Jde o znásilnění?

SPRÁVCE · Vaše Milosti, zastihl jsem chlapa v konírně právě v okamžiku, kdy naši Ludoviku pokládal do slámy.

AZDAK · Zcela v pořádku, konfrna. Báječní koně. Zvláště ten malý plavý se mi líbil.

SPRÁVCE · Vzal jsem tedy Ludoviku v synově zastoupení ihned na paškál.

AZDAK *vážně* · Řekl jsem, že se mi líbil.

SPRÁVCE *chladně* · Opravdu? — Ludovika se mi přiznala, že čeledín s ní souložil proti její vůli.

AZDAK · Odhrň závoj, Ludoviko. *Ona tak učiní*. Ludoviko, líbíš se soudnímu dvoru. Řekni, jak to bylo.

LUDOVIKA *naučeně* · Když jsem vstoupila do chléva, abych si prohlédla nové hřibě, řekl mi čeledín, aniž byl tázán: „Dnes je horko,“ a položil mi ruku na levý prs. Řekla jsem mu: „To nedělej,“ on však se mě dále nestoudně dotýkal, což vyvolalo můj hněv. Než jsem však byla s to jeho hříšné úmysly prohlédnout, zmocnil se mě. Když tchán vstoupil a omylem na mne šlápl, bylo už po všem.

SPRÁVCE *vysvětluje* · Když jsem na tebe šlápl v synově zastoupení.

AZDAK *čeledínu* · Přiznáváš se, že jsi začal?

ČELEDÍN · Ano.

AZDAK · Ludoviko, jíš ráda sladké věci?

LUDOVIKA · Ano, slunečnicová semena.

AZDAK · Sedíš při koupání ráda dlouho ve škopku?

LUDOVIKA · Půl hodinky nebo tak nějak.

AZDAK · Pane veřejný žalobce, polož svůj nůž tamhle na zem. *Šalva tak učiní*. Ludoviko, jdi a zvedni nůž veřejného žalobce.

Ludovika jde k noži, kolébajíc se v boctech a zvedne jej.

AZDAK *na ni ukáže* · Vidíte, jak se kolébá? Viník byl zjištěn. Znásilnění je prokázáno. Přemírou jídla — hlavně sladkého, dlouhým sedáním ve vlažné vodě, lenosti

a příliš jemnou pletí jsi tamtoho chudáka znásilnila. Ty si myslíš, že můžeš s takovým zadkem chodit a že ti to u soudu projde? To je záměrný útok nebezpečnou zbraní. Odsuzuješ se k tomu, abys soudnímu dvoru odevzdala toho malého plavého koně, na němž tvůj tchán jezdívá v synově zastoupení. A teď půjdeš se mnou do stodoly, Ludoviko, aby si soudní dvůr mohl prohlédnout místo činu.

Na gruzínském hlavní silnici. Obrněný jezdec nosí Azdaka sedícího na soudní stoličce z místa na místo. Za nimi vleče Šalva šibenici a čeledín vede malého plavého koně.

ZPĚVÁK S HUDEBNÍKY ·

Když se páni pohádali,
poddaní se jenom smáli,
už nebylo tolik ždímnání a pout.
Křížem krážem celou zemí,
špatné míry pod pažemi,
Azdak, soudce chudých, prošel každý kout.

Od bohatých všechno vzal si
a rozdal to chudým, dal si
slzu z pečatního vosku do znaku.

Gruzíí svou rodnou bloudil,
chráněn luzou luzu soudil —
ach ty dobrý špatný soudce Azdaku!

Malý průvod se vzdaluje.

Když k bližnímu svému jdete,
sekery si naostřete,
odvrhněte bibli, žvásty, pustou lež.
Tlach nikoho neomámí,
zázrak vzniká sekerami,
občas věří Azdak na zázraky též.
Azdakova soudní stolička stojí ve výčepu. Tři bohatí sedláci stojí před Azdakem, jemuž Šalva nese víno. V koutě stará selka. V otevřených dveřích a venku obyvatelé vsi jako diváci. Obrněný jezdec stojí na strážce se standartou.

AZDAK · Pan veřejný žalobce má slovo.

ŠALVA · Jde o krávu. Obžalovaná má již pět

týdnů v chlévě krávu, která patří sedláku Surovi. Bylo také zjištěno, že vlastní ukradenou šunku a že sedlák Šutef přišel o krávu, když vyzval obžalovanou, aby zaplatila pacht z pole.

SEDLÁCI · Jde o mou šunku, Vaše Milosti. — Jde o mou krávu, Vaše Milosti. — Jde o mé pole, Vaše Milosti.

AZDAK · Matičko, co nám k tomu povíš?

STAŘENA · Vaše Milosti, před pěti týdny u mne někdo k ránu zaklepal na dveře, a když jsem otevřela, stál venku nějaký vousáč s krávou a řekl: „Milá paní, jsem divotvorný svatý Bandituš, a poněvadž ti padl syn ve válce, vedu ti tady tu krávu na památku. Řádně se o ni postarej!“

SEDLÁK · Lupič Irakli, Vaše Milosti! — Její švagr, Vaše Milosti! Zloděj dobytka, palič! — Jeho hlava patří na špalek!

Zvenčí se ozve ženský výkřik. Dav zneklidní, ustoupí. Vstoupí bandita Irakli s obrovskou sekýrou.

SEDLÁCI · Irakli! *Pokřížují se.*

BANDITA · Dobrý večer přeju vespolek! Sklenici vína!

AZDAK · Pane veřejný žalobce, sklenku vína pro hosta. A kdopak jsi?

BANDITA · Jsem potulný eremita, Vaše Milosti, a děkuju za milodar. *Vypije sklenku, kterou mu Šalva donesl. Ještě jednu.*

AZDAK · Jsem Azdak. *Vstane a ukloní se. Bandita se rovněž ukloní.* Soudní dvůr vítá cizího poustevníka. Vypravuj dál, matičko.

STAŘENA · Vaše Milosti, první noc jsem ještě nevěděla, že svatý Bandituš dovede konat divy, přivedl jen krávu. Ale o pár dní později přišli sedlákovci pacholci a chtěli mi krávu zase vzít. Najednou se však před mými dveřmi obrátili a vrátili se bez krávy. A na hlavách jim narostly boule jako pěst. I poznala jsem, že svatý

Banditus změnil jejich srdce a učinil z nich lidi laskavé.

Bandita se hlasitě směje.

PRVNÍ SEDLÁK · Vím, co je proměnilo.

AZDAK · To je dobře. Pak nám to povíš. Pokračuj!

STAŘENA · Vaše Milosti, další, kdo se proměnil v dobráka, byl Šutef — úplný satan, jak je obecně známo. Ale svatý Banditus dokázal i to, že mi tento sedlák prominul pacht z políčka.

DRUHÝ SEDLÁK · Poněvadž mi někdo na poli zapíchl krávy.

Bandita se směje.

STAŘENA *na Azdaku pokyn* · A potom mi jednou zrána vletěla do okna šunka. Zasáhla mě do kříže; ještě teď od toho kulhám, jak Vaše Milost vidí. *Udělá několik kroků.* *Bandita se směje.* Ptám se Vaší Milosti: Kdypak někdo donesl chudé stařené šunku bez zázraku?

Bandita začne vzlykat.

AZDAK *vstane se stolice* · Matičko, to je otázka, která zasáhla soudní dvůr přímo do srdce. Buď tak laskavá a usedni.

Stařena se váhavě posadí na soudcovskou stoliči.

Azdek se posadí se sklenkou vína na zem.

Matičko, skoro bych tě nazval bolestiplnou matkou Gruzie.

Oloupenou o syny, kteří jsou ve válce.

Ubíjenou pěstmi, ale přece plnou naděje!

Pláčící, když dostane krávu.

Udivenou, když není biča.

Matičko, buď k nám prokletým milosrdná!

Zařve na sedláky.

Doznejte, že nevěříte v zázraky, vy bezbožníci! Každý z vás se odsuzuje k pěti stům piastrům pro bezbožnost. Ven!

Sedláci se odplíží.

A ty, matičko, i ty, zbožný muži, pojďte s veřejným žalobcem a Azdakem vypít konvici vína.

ZPĚVÁK S HUDEBNÍKY ·

Zákony tak lámal stále jako chleby okoralé a na vraku práva na břeh převez lid.

Poníženi, zuboželi konečně teď soudce měli, jehož prázdnou dlaní mohli podplatit.

Dnů sedm set dvacet měl falešnou svou váhou sběři všechny její nářky, její stesk a žal. Takhle Azdak na stoliči pod vysokou šibenici pochybné své právo lidem rozdával.

ZPĚVÁK ·

Minula doba nepořádků, vrátil se velkokníže,

vrátila se guvernérka, nastalo účtování, mnozí umírali, opět vzplála předměstí, Azdaka pojala bázeň.

Azdekova soudní stoliče zase stojí na dvoře soudu. Azdek sedí na zemi, spravuje si botu a rozpráví se Šalvou. Zvenčí hluk. Za zdí nese kdosi na kopt hlavu tučného knížete.

AZDAK · Šalvo, dni tvé poroby jsou sečteny, ba možná i minuty. Co nevidět se zbavíš železné uzdy rozumu, kterou jsem ti trhal hubu, dlouho tě už nebudu mrskat rozumovými důvody a týrat logikou. Jsi od přírody slabý člověk, a když ti někdo lstivě hodí argument, pustíš se hltavě do něho, poněvadž nejsi s to odolat. Tvá přirozenost ti velí lízat vyšším bytostem ruku, ony bytosti ale mohou být všelijaké. Teď se však blíží tvé vysvobození a ty se už brzo zase budeš moci oddat svým chřtícím, jež jsou nízké, a jít za svým neklamným instinktem, jenž tě učí, že se tvá těžká bota má občas octnout v něčí tváři. Neboť pominul čas zmatků a nepořádků, jak jej popisuje Píseň o chaosu, kterou si teď ještě jednou spolu

zaspíváme v upomínku na onu strašnou dobu; sedni si a nevyhmátni špatný tón. A žádný strach, smí se zpívat, má oblibený refrén.

Zpívá.

Sestro, zahal si tvář, bratře, vezmi si nůž, čas se nám vyšinul z dráhy.

Vznešení jsou samý nárek a nepatrní samá radost. Město praví:

Nechte nás vypudit silné z našeho středu. Úřady jsou vypáčeny, seznamy nevolníků zničeny.

Pány zapráhli k žernovům. A ti, kdož nikdy nespátřili světlo dne, vyšli z temnot.

Ebenové obětní skřínky se rozbíjejí, z drahocenného sesnemového dřeva se štípou postele.

Kdo neměl na chleba, má nyní stodoly; kdo si chodil pro obilní podporu, dohlíží na její rozdělení.

ŠALVA · Oh, oh, oh, oh.

AZDAK · Kde jsi, generále? Zjednej pořádek, prosím.

Synáčka ze vznešeného rodu už nepozná nikdo; dítě vládkyně stává se dítětem její otrokyně.

Rádcové hledají úkryt v sýpkách; kdo stěžl směl přespávat na hradbách, válí se nyní v posteli.

Kdo dříve byl veslařem, má nyní lodi; když jejich majitel za nimi hledí, nejsou už jeho.

Pět mužů vyslal jejich pán. Říkají: Chod si teď touto cestou sám, my jsme u cíle.

ŠALVA · Oh, oh, oh, oh.

AZDAK · Kde jsi, generále? Zjednej pořádek, prosím! Ba, takhle by to u nás bylo málem dopadlo, kdyby se byl pořádek zanedbával i nadále. Ale teď se velkokníže, jemuž jsem já vůl zachránil život, vrátil

do města a Peršané mu půjčili vojsko, aby udělal pořádek. Předměstí už hoří. Dones mi tu tlustou knihu, na níž vždycky sedím. *Šalva donese se soudcovské stoliče knihu, Azdak ji rozeře.* To je zákoník a já jej stále používal, jak můžeš dosvědčit.

ŠALVA · Ano, seděl jste na něm.

AZDAK · Podívám se teď důkladněji, kolik mi toho mohou napařit. Promíjel jsem totiž leccos těm nemanicům, a to se mi nevyplatí. Pomohl jsem chudobě na tenké nohy, a proto mě oběsí pro opilství; díval jsem se bohatým do kapes, a to je ošemetná věc. Nemohu se nikde schovat, poněvadž mě všichni znají — všem jsem totiž pomohl.

ŠALVA · Někdo jde.

AZDAK *stojí jako švaná zvěř a pak se odpočívá ke stoliči* · Konec. Ale tu radost nikomu neudělám, abych se snažil ukázat lidskou velikost. Prosím tě na kolenou o slitování, teď neodcházej, slintám smrtelnou úzkostí. *Vchází Natela Abašviliová, guvernérova žena, s pobočnickem a obrněným jezdcem.*

GUVERNÉROVA ŽENA · Co je to za kreaturu, Šalvo?

AZDAK · Velmi ochotná, Vaše Milosti, a vám k službám.

POBOČNÍK · Natela Abašviliová, choť nebožtíka guvernéra, se právě vrátila a hledá svého dvouletého syna Micheila Abašviliho. Dozvěděla se, že dítě bylo bývalou služebnou odvedeno do hor.

AZDAK · Rozkaz, Vaše Blahorodí, bude nalezeno.

POBOČNÍK · Ta osoba prý vydává dítě za vlastní.

AZDAK · Rozkaz, Vaše Blahorodí, bude jí utata hlava.

POBOČNÍK · To je vše.

GUVERNÉROVA ŽENA *při odchodu* · Ten člověk se mi nelíbí.

AZDAK jde s hlubokými úklonami za ní až ke dveřím. Rozkaz, Vaše Blahorodí, všechno se zařídí.

6. Křídový kruh

ZPĚVÁK

Slyšte historii procesu o dítě guvernéra Abašvilího se zjištěním skutečné matky pomocí pověstné zkoušky s křídovým kruhem.

Na dvoře soudu v Nuše. Obrnění jezdci přivádějí Micheila a vyvedou jej zadem. Jeden z jezdců zadržuje Grušu koptm u brány, dokud dítě nezmizí. Pak ji upustí. Grušu provádí tlustá kuchařka z domácnosti bývalého guvernéra Abašvilího. Vzdálený hluk a záře požáru.

GRUŠA · Je statečný, dovede se dokonce už sám umýt.

KUCHAŘKA · Máš štěstí, není to vůbec opravdový soudce, je to Azdak, mazavka, který ničemu nerozumí; osvobodil už největší zloděje. Poněvadž všechno poplete a poněvadž ho bohatí nikdy náležitě nepodplatí, dopadá našinec občas docela dobře.

GRUŠA · Kdyby mi tak dnes štěstí přálo!

KUCHAŘKA · Jen je nezakřikni. Pokřičuje se. Myslím, že udělám dobře, když se rychle ještě pomodlím růženec za to, aby byl soudce namol.

Pohybuje rty v němé modlitbě, zatím co Gruša marně vyhlíží dítě.

KUCHAŘKA · Nejde mi jen na rozum, proč si dítě chceš mermomocí nechat, když není tvoje. V těchhle dobách.

GRUŠA · Je moje: vychovala jsem je.

KUCHAŘKA · Copak jsi nikdy nemyslíla na to, co se stane, když se jednou vrátí?

GRUŠA · Napřed jsem si myslila, že jí dítě zase dám, ale pak jsem si myslila, že se už nevrátí.

KUCHAŘKA · A vypůjčený kabát taky hřeje, že? Gruša kývne. Od přísáhnou ti všechno, co budeš chtít, poněvadž jsi slušná ženská. Už se říkat. Měla jsem je v opatrování za pět piastrů a Gruša si pro ně o velikonoční neděli přišla, večer, když byly ty nepokoje. Vidí přicházet vojáka Chachavu. Ale na Simonovi ses prohréšila, mluvila jsem s ním, nejde mu to na rozum.

GRUŠA ho nevidí · Nemohu se teď o toho člověka starat, když nechce nic pochopit.

KUCHAŘKA · Pochopil, že dítě není tvoje, ale to, že jsi vdaná a že nebudeš volná, dokud tě smrt neodloučí, to pochopit nemůže.

Gruša ho spatří a pozdraví.

SIMON zachmuřeně · Chtěl bych paní sdělit, že jsem ochoten od přísáhnout, že jsem otcem dítěte.

GRUŠA tiše · Je dobře, Simone.

SIMON · Zároveň bych chtěl sdělit, že z toho pro mne ani pro ni nevyplývají žádné povinnosti.

KUCHAŘKA · To je zbytečné. Jak víš, je vdaná.

SIMON · To je její věc a není třeba, aby mi to někdo připomínal.

Vstupují dva obrnění jezdci.

JEZDEC · Kde je soudce? — Viděl někdo soudce?

GRUŠA která se odorátíla a zakryla si tvář. Postav se přede mne. Neměla jsem jít do Nuchy. Jestli náhodou narazím na jezdce, kterého jsem nabrala do hlavy...

JEDEN Z JEZDCŮ kteří přivedli dítě, předstoupí · Soudce tady není.

Oba jezdci hledají dále.

KUCHAŘKA · Doufejme, že se mu nic ne-

přihodilo. S jiným bys měla méně vyhlídek, než má kuře v zobáku zubů.

Objeví se jiný jezdec.

JEZDEC který se ptal po soudci, mu hlásí · Jsou tady jenom dva staří lidé a dítě. Soudce práskl do bot.

DRUHÝ JEZDEC · Hledat dál!

První dva jezdci rychle odcházejí, třetí zůstane stát. Gruša vykřikne. Jezdec se otočí. Je to svobodník z druhého obrazu a má přes celý obličej hlubokou jizvu.

JEZDEC V BRÁNĚ · Co je, Šoto? Znáš ji? SVOBODNÍK když si ji dlouho prohlížel · Ne.

JEZDEC · To prý je ta, co ukradla dítě. Jestli o tom něco víš, můžeš přijít k hromadě peněz, Šoto.

Svobodník odchází se splácáním.

KUCHAŘKA · Byl to on? Gruša kývne. Myslím, že bude držet hubu. Musil by přiznat, že se zúčastnil štvance na dítě.

GRUŠA si oddychne · Už jsem pomalu zapomněla, že jsem vlastně dítě před těmihle zachránila...

Vstoupí guvernérova žena s pobočníkem a s dvěma právními poradci.

GUVERNÉROVA ŽENA · Zaplat Pán Bůh, že tu alespoň není lid. Nesnáším ten pach. Dostávám z něho migrénu.

PRVNÍ PRÁVNÍ PORADCE · Milostivá paní, dokud nemáme jiného soudce, uvažte prosím vždy důkladně předem, co chcete říci.

GUVERNÉROVA ŽENA · Vždyť jsem zatím vůbec nic neřekla, Ilo Šuboladze. Miluji lid a jeho prostou, přímou mysl; jen ten jeho pach mi způsobuje migrénu.

DRUHÝ PRÁVNÍ PORADCE · Dočkáme se sotva diváků. Lidé sedí kvůli nepokojům v předměstí za zavřenými dveřmi.

GUVERNÉROVA ŽENA · Je tohle ta osoba?

PRVNÍ PRÁVNÍ PORADCE · Prosím mi-

lostivou paní, aby se vystříhala všech invektiv, dokud nebude jisto, že velkokníže jmenoval nového soudce a dokud se nezbavíme soudce zatím úřadujícího, který představuje přibližně to nejhorší, co se kdy v taláru objevilo. A jak vidíte, záležitost se již dostává do pohybu.

Obrnění jezdci přicházejí do dvora.

KUCHAŘKA · Milostpaní by ti okamžitě vyrvala vlasy, kdyby nevěděla, že Azdak drží s těmi dole. Soudí podle obličejů.

Dva jezdci začali upevňovat provaz ke sloupu. Je přiveden spoutaný Azdak. Za ním, rovněž spoután, Salva. Za těmi přicházejí tři bohatí sedláci.

JEZDEC · Chtěl jsi fouknout, že? Udeřt Azdaka.

SEDLÁK · Dolů s talárem, než se bude houpat!

Jezdci a sedláci strhnou Azdakovi talár. Objeví se roztrhané spodní prádlo. Potom do Azdaka kdosi strčí.

JEZDEC ho postrčí k jinému · Chceš hromádku spravedlnosti? Tu máš!

Za křiku „Jen si ji nech!“ a „Já žádnou nepotřebuju!“ si Azdaka podávají, tak dlouho, až se zhroutí. Jezdci ho postaví zase na nohy a odvedou pod oprátku.

GUVERNÉROVA ŽENA která během této „míčové hry“ hystericky tleskala · Ten člověk mi byl nesympatický na první pohled.

AZDAK zalit krví, těžce oddychuje · Nevidím, podajte mi nějaký hadr.

JEZDEC · Copak bys chtěl vidět?

AZDAK · Vás, vy psi. Vytře si košili krev z očí. Buďte pozdraveni, vy psi! Jak se daří, vy psi? Co je nového v tom vašem psím světě. Smrdí, jak se sluší a patří? Máte zas komu lízat paty? Požíráte se zase navzájem, vy psi?

Vstoupil zaprášený jezdec s jakýmsi svobodníkem. Vyláhne z koženého pouzdra nějaké papíry a prohlédne si je. Pak zasáhne.

ZAPRÁŠENÝ JEZDEC · Zarazte, tady je list velkoknížete, který se týká nových jmenování.

SVOBODNÍK *zařve* · Pozor!

Všichni se staví do pozoru.

ZAPRÁŠENÝ JEZDEC · O novém soudci se říká: Jmenujeme muže, jemuž země vděčí za záchranu nadmíru důležitého života, jakéhosi Azdaka z Nuchy. Kdo to je?

ŠALVA *ukazuje na Azdaka* · Ten na šibenici, Vaše Excellence.

SVOBODNÍK *zařve* · Co se tady děje?

OBRNĚNÝ JEZDEC · Dovolte, abych oznámil, že Jeho Milost už Jeho Milostí byla a že teprve na udání těchto bohatých sedláků byla označena za nepřítele velkoknížete.

SVOBODNÍK *sedlákům* · Zatknout! Jsou odváděni a neustále se uklánějí. Postarejte se, aby Jeho Milost už nebyla obtěžována. Odejde se zaprášeným jezdcem.

KUCHAŘKA *Šalvovi* · Tleskala. Doufáme, že to viděl.

PRVNÍ PRÁVNÍ PORADCE · To je katastrofa.

Azdak omdlel. Je snesen od šibenice, přichází k sobě, je znovu oblečen v talár a opouští vávovavým krokem skupinu jezdců.

JEZDEC · Nic ve zlém, Vaše Milosti! — Co si Vaše Milost ráčí přát?

AZDAK · Nic, mí psi bratři! Příležitostně patu k lízání. *Šalvovi*. Dávám ti milost. *Je zproštěn pout.* Dones mi džbánec toho červeného, sladkého. *Šalva odchází.* Zmizte, mám co projednávat. *Jezdci odcházejí.* *Šalva se vrací s konvicí vína.* *Azdak se zhluboka napije.* Něco pod zadnici! *Šalva donese zákonek, položí jej na soudcovskou stoličku.* *Azdak si sedne.* Beru!

Žalobci, kteří se postrašeně radili, si oddechnou, usmějí se, šuškají.

KUCHAŘKA · Ouvej!

SIMON · Říká se: „Studnu nelze naplnit rosou.“

PRÁVNÍ PORADCI *se blíží k Azdakovi, který pln očekávání vstane* · Zcela směšný případ, Vaše Milosti. Protistrana unesla dítě a zdráhá se je vydat.

AZDAK *natáhne k nim dlaň, dívá se po Gruše* · Velmi sympatická osůbka. *Dostane přidáno.* Zahajuji jednání a vyprošuji si, aby bylo přísně dbáno pravdy. *Gruše.* Hlavně z tvé strany.

PRVNÍ PRÁVNÍ PORADCE · Urozený soude! Stará lidová moudrost praví, že krev je hustší než voda...

AZDAK · Soud si přeje znát honorář právního poradce.

PRVNÍ PRÁVNÍ PORADCE *udiveně* · Co ráčíte? *Azdak přivěšivě naznačí palcem a ukazuje směrem, oč mu jde.* Ach tak! Pět set piastřů, Vaše Milosti, mám-li soudnímu dvoru zodpovědět tuto nezvyklou otázku.

AZDAK · Slyšeli jste? Otázka je nezvyklá. Ptám se proto, že se mi docela jinak naslouchá, když vím, že jste dobrý.

PRÁVNÍ PORADCE *se ukloní* · Děkuji, Vaše Milosti! Vznešený soude! Pokrevní svazky jsou ze všech svazků nejpevnější. Matka a dítě — existuje snad vztah vřelejší? Je možno matce vyrvat dítě? Vznešený soude! Přijala je ve svatých extasích lásky, nosila je pod srdcém, živila je svou krví, zrodila je v bolestech. Vznešený soude! Dokonce krutá tygřice byla spatřena, jak na kost vychrlá bloudí po horách a hledá své mládě. I sama příroda...

AZDAK *jej přeruší, ke Gruše* · Jak odpovíš na to, co pan právní zástupce říká a co by asi ještě říci chtěl?

GRUŠA · Je moje.

AZDAK · To je všecko? Doufám, že to můžeš dokázat. Ale ať je tomu jak chce, radím

ti, abys mi řekla, proč myslíš, že bych měl dítě přirknout tobě.

GRUŠA · Vychovala jsem je podle nejlepšího vědomí a svědomí, starala jsem se, aby mělo pořád co jíst a aby pokud možno mělo střechu nad hlavou. Také leccjakou trampotu jsem kvůli němu na sebe vzala a na vlastní pohodlí nehleděla. Ba ani výdajů jsem nelitovala. Nabádala jsem hoča, aby byl ke každému zdvořilý a měla jsem ho od začátku k práci; pokud to ovšem šlo, je ještě malý.

PRÁVNÍ PORADCE · Vaše Milosti, je příznačné, že se ta osoba sama na pokrevní svazky ani neodvolává.

AZDAK · Soudní dvůr to bere na vědomí.

PRÁVNÍ PORADCE · Děkuji, Vaše Milosti. Dovolte, aby hluboce sklíčená žena, která již ztratila manžela a které nyní hrozí, že ještě navíc ztratí dítě, k vám pronesla několik slov. Milostivá Natelo Abašviliová...

GUVERNÉROVA ŽENA *tiše* · Nanejvýš krutý osud mě, pane, nutí, abych vás požádala o vrácení milovaného děcka. Nebudu vám líčit duševní trýzeň oloupené matky, její strach, její bezesné noci a...

DRUHÝ PRÁVNÍ PORADCE *prudce vpadne* · Neslýchané, jak se s touto ženou zachází. Brání jí vstoupit do mužova paláce, zdráhají se jí vyplácet výnos statků, tvrdíce chladnokrevně, že náleží dědici; nemůže bez dítěte nic podniknout, nemůže zaplatit ani svým právním poradcům! *Prvnímu právnímu poradci, který je z náhlého výbuchu zoufalý a který mu naznačuje frenetickými posunky, aby zmlkl.* Milý Ilo Šuboladze, proč to nevslovit, konec konců jde o Abašvilioho statky?

PRVNÍ PRÁVNÍ PORADCE · Prosim, vážený Sandro Oboladze! Dohodli jsme

se... *Azdakovi*. Je samozřejmě správné, že výsledek procesu rozhodne také o tom, zda se naší vznešené klientce dostane práva nakládat s rozsáhlými statky své rodiny podle libosti. Ale říkám úmyslně „také“, to znamená: především jde o lidskou tragédii matky, jak se Natela Abašviliová právem na začátku svých otřesných vývodů zmínila. I kdyby Micheil Abašvili nebyl dědicem statků, zůstával by vřele milovaným dítětem mé klientky!

AZDAK · Dost. Soudní dvůr pokládá zmínku o statcích za důkaz lidskosti.

DRUHÝ PRÁVNÍ PORADCE · Děkuji, Vaše Milosti. Milý Ilo Šuboladze, at je tomu jakkoli, můžeme dokázat, že osoba, která si dítě prisvojila, matkou dítěte není! Dovolte mi, abych soudní dvůr seznámil s holými fakty. Nešťastnou shodou okolností zůstalo dítě, to jest Micheil Abašvili, při matčině útěku ve městě. Gruša, taktó služebná v paláci, byla v onu velikonoční neděli přítomna a byla viděna, jak se dítětem zabývá...

KUCHAŘKA · Paní myslela jen na to, jaké by si vzala s sebou šaty!

DRUHÝ PRÁVNÍ PORADCE *suše* · Téměř rok po tom se Gruša vynořila s dítětem v kterési horské vsi a vstoupila do manželství s...

AZDAK · Jak ses do té horské vsi dostala?

GRUŠA · Pěšky, Vaše Milosti, a dítě bylo moje.

SIMON · Já jsem jeho otec, Vaše Milosti.

KUCHAŘKA · Měla jsem je v opatrování, Vaše Milosti, za pět piastřů.

DRUHÝ PRÁVNÍ PORADCE · Ten člověk je Grušin snoubenec, vznešený soude, a jeho výpověď proto nelze pokládat za věrohodnou.

AZDAK · Jsi ty ten, za koho se v té horské vsi provdala?

SIMON · Ne, Vaše Milosti. Vzala si sedláka.

AZDAK *pokyne Gruše, aby přistoupila blíže* · Proč? *Pohybem hlavy naznačí, že mluví Simona.* To v posteli za nic nestojí? Mluv pravdu.

GRUŠA · Tak daleko jsme se nedostali. Vdala jsem se kvůli dítěti. Aby mělo střechu nad hlavou. *Mluví Simona.* Byl ve válce, Vaše Milosti.

AZDAK · A teď by s tebou zase rád on, že?

GRUŠA *vztekle* · Nejsem už volná, Vaše Milosti.

SIMON · Rád bych uvedl do protokolu...

AZDAK · A ty tvrdíš, že dítě je plodem tvých kurevnických sklonů? *Když Gruša neodpoví.* Ptám se tě: Co je to za dítě? Je to sprostý parchant z ulice nebo vznešený potomek majetné rodiny?

GRUŠA *rozzlobeně* · Je to dítě jako všechny ostatní.

AZDAK · Myslím tím, jestli jeho tvář neprozrazovala od začátku nějaké zvlášť jemné tahy?

GRUŠA · Prozrazovala, že má nos mezi očima.

AZDAK · Prozrazovala, že má nos mezi očima. To pokládám za důležitou odpověď. Vykládá se o mně, že jsem před kterýmsi rozsudkem vyšel ven, abych si číchl k růžovému keři. To jsou triky, jakých je dnes prostě třeba. Vezmu to teď zkrátka. Nechce se mi už poslouchat vaše lži — *Gruše* — zvláště ty tvoje ne. Umím si představit, co jste si — *ke skupině obžalovaných* — všechno vymysleli, abyste mě napálili. Znáš vás. Jste podvodníci.

GRUŠA *náhle* · No samozřejmě, že to chcete vzít zkrátka. Vždyť jsem viděla, jak jste od nich bral!

AZDAK · Drž hubu. Bral jsem snad od tebe?

GRUŠA *ač ji kuchařka chce přimět, aby mlčela* · Nebral, poněvadž nic nemám.

AZDAK · Naprosto správně. Od vás hladovců nedostanu nic, nechali byste mě umřít hladu. Spravedlnost chcete, ale platit,

to ne! Když jdete k řezníkovi, tak víte, že vám zadarmo nic nedá. Ale k soudci si chodíte jako na smuteční hostinu.

SIMON *hlasitě* · Říká se: „Když přišli koně okovat, natáhl k nim hovnivál nohy.“

AZDAK *přijme ihned výzvu* · „Lepší poklad z hnojnice než kámen z horského pramene.“

SIMON · „Je hezký den, nepůjdeme na ryby?“ řekl rybář červu.

AZDAK · „Jsem svým pánem,“ řekl čeledín a uřízl si nohu.

SIMON · „Miluji vás jako vlastní otec,“ řekl car rolníkům a dal careviči utnout hlavu.

AZDAK · „Blázen je sám sobě největším nepřitelem.“

SIMON · Ale „prd nemá nos!“

AZDAK · Deset piastrů pokuty za neslušné řeči u soudu, abys věděl, co je to justice.

GRUŠA · To je mi pěkná justice. Trestáš nás za to, že neumíme tak vybraně mluvit jako tahle se svými poradci.

AZDAK · Tak jest. Jste příliš pitomí, a proto je docela v pořádku, když dostáváte přes kebuli.

GRUŠA · Poněvadž chceš přihrát dítě tamté, i když je moc nóbl na to, aby věděla, jak je převinout! Nevyznáš se v justici o nic líp než já, to si pamatuj!

AZDAK · Na tom něco je. Jsem člověk nevědomý, mám kalhoty pod talárem samou díru, můžeš se přesvědčit. U mne jde všechno na jídlo a na pití, mám klášterní výchovu. Ukládám ostatně i tobě deset piastrů pokuty pro urážku soudního dvora. A mimo to jsi náramně hloupá ženská, když se mě proti sobě snažíš poštvat, místo aby sis mě koukala naklonit. Třebas tím, že by ses na mne zamilovaně koukala a kroutila zadkem. Dvacet piastrů.

GRUŠA · I kdyby z nich mělo být třicet, po-

vím ti, co si o tvé spravedlnosti myslím, ty mazavko. Jak se můžeš opovážit mluvit se mnou jako prasklý Jessajah na chrámovém okně, jako pán? Když tě vytáhli z tvé matky, nebylo řečeno, že ji máš klepnout po prstech, když někde vezme miskou prosa. Nestydíš se, když vidíš, že se před tebou třesu? Ale ty ses dal naverbovat do jejich služeb, aby jim neodnesli domy, které ukradli; odkdypak patří domy štěnicím? Ale ty dáváš pozor; kdybys to nedělal, nemohli by nám vláčet muže po bojištích, ty zaprodanče. *Azdač povstal. Rozzáří se. Klepne kladivkem do stolu, mírně, jako by chtěl obnovit klid. Když však Grušino láteření neustane, tluče už jen do taktu.*

Nemám před tebou žádnou úctu. Nemám před tebou větší úctu než před zlodějem a lupičem, který je vyzbrojen nožem a dělá si co chce. Možná, že mi dítě vezmeš — to je téměř jisté, ale jedno ti povím: na povolání, jaké máš ty, by měli vybírat jen prznitele dětí a lichváře, aby museli za trest sedět nad ostatními lidmi. To je zaručeně horší než viset na šibenici.

AZDAK *si sedne* · Teď to dělá třicet piastrů. A ani mě nenapadne, abych se s tebou dál rval jako někde ve výčepu. Kam by se poděla má soudcovská důstojnost? A vůbec: ztratil jsem na celém případu zájem. Kde jsou ti dva, co chtějí být rozvedeni? *Šalvovi.* Přiveď je. Jednání o tomhle na čtvrt hodiny přerušuji.

PŘÁVNÍ PORADCE *zatím co Šalva odchází* · A kdybychom už neuvedli vůbec nic, máme spor v kapse, milostivá paní.

KUCHAŘKA *Gruše* · Rozházela sis to s ním. Teď ti dítě vezme.

GUVERNÉROVA ŽENA · Šalvo, mou lahvičku s voňavkou.

Vstoupí velmi staří manželé.

AZDAK · Beru. *Staří nechápou* · Slyšel jsem, že se chcete dát rozvést. Jak už jste dlouho spolu?

STAŘENA · Čtyřicet let, Vaše Milosti.

AZDAK · A proč se chcete rozvádět?

STAŘEC · Nejsme si sympatičtí, Vaše Milosti.

AZDAK · Odkdy?

STAŘENA · Odjakživa, Vaše Milosti.

AZDAK · Rozmyslím si vaše přání a rozhodnu, až skončím tamten případ. *Šalva je odvede dozadu.* Potřebuji to dítě. *Pokyne Gruše, aby přišla za ním, a docela vltádně se k ní nakloní.* Viděl jsem, že máš ráda spravedlnost. Nevěřím, že je dítě tvoje. Ale i kdyby tvoje bylo, nechtěla bys, aby bylo bohaté? Stačilo by přece, kdybys řekla, že tvoje není. A hned by mělo palác a spoustu koní u svých žlabů a spoustu žebráků u svých prahů a spoustu vojáků ve svých službách a spoustu prosebníků na svých dvorech, no ne? Co ty na to? Nechtěla bys, aby bylo bohaté?

Gruša mlčí.

ZPĚVÁK ·

Slyšte teď, co si hněvivá Gruša myslila, ale co neřekla.

Zptává.

Kdyby v třpyt se obléklo, prostý lid by utloukalo, musilo by páchat zlo a mně by se smálo.

Těžko nésti, v tmě i za dne, srdce — kámen zatvrdlý. Neboť je to přenesnadné mít moc a býti zlý.

Bude se musít hladu bát, ale hladových ne!
Bude se musít temnot bát, světla se nelekne.

AZDAK · Myslím, že ti rozumím, ženo.

GRUŠA · Už je nedám. Vychovala jsem je a zvyklo si na mne.

Šalva přivede dítě.

GUVERNÉROVA ŽENA · Je samý cár.

GRUŠA · To není pravda: Nedali mi dost času, abych mu mohla natáhnout sváteční košilku.

GUVERNÉROVA ŽENA · Jako z prasečího chlívků!

GRUŠA *popuzeně* · Já prase nejsem, ale sama o jednom vím. Kde jsi své dítě nechala?

GUVERNÉROVA ŽENA · Já tě naučím, ty sprostá osobo! *Chce se vrhnout na Grušu, právní poradce ji však zadržít.* Hotový zločinec! Zmrskajte ji, na místě!

DRUHÝ PRÁVNÍ PORADCE *ji zachytil* · Milostivá Natelo Abašviliová! Slibila jste... Vaše Milosti, nervy žalobkyně...

AZDAK · Žalobkyně a obžalovaná! Soud vyslechl váš případ, avšak nemá jasno o tom, kdo je skutečnou matkou toho dítěte. Jako soudce jsem povinen dítěti matku najít. Provedu proto zkoušku. Šalvo, vezmi kus křídly. Udělej na zemi kruh. *Šalva nakreslí křídou na zemi kruh.* Postav do něho dítě! *Šalva postaví do kruhu dítě, jež se usmívá na Grušu.* Žalobkyně a obžalovaná, postavte se ke kruhu, obě! *Guvernérova žena a Gruša přistupují ke kruhu.* Uchopte dítě za ruce. Skutečná matka bude mít tolik síly, aby dítě vytáhla z kruhu.

DRUHÝ PRÁVNÍ PORADCE *rychle* · Vznesený soude, osud statků Abašvilii závisí na tomto dítěti, poněvadž je jejich dědicem. Ohrazuji se proti tomu, aby o nich bylo rozhodnuto tak pochybným způsobem. Navíc k tomu přistupuje i to, že moje mandantka nemá tolik sil jako tahle osoba, která je tělesné práci zvyklá.

AZDAK · Zdá se mi dobře živená. Tahejte!

Guvernérova žena strhne dítě rychle na svou stranu. Gruša je pustila a stojí jako bez ducha.

PRVNÍ PRÁVNÍ PORADCE *blahopřeje guvernérově ženě* · Co jsem říkal? Pokrevní svazky!

AZDAK *Gruše* · Co je s tebou? Tys netáhla.

GRUŠA · Nedržela jsem dost pevně. *Běží k Azdakovi.* Vaše Milosti, beru zpátky, co jsem proti vám řekla, prosím vás o prominutí. Kdybych si je aspoň mohla nechat, dokud se nenaučí pořádně mluvit. Zná zatím jen pár slov.

AZDAK · Žádné ovlivňování soudního dvora! Sázím se, že jich sama neznáš víc než dvacet. Dobře, zkouška se provede znovu, abych měl jistotu. Tahejte!

Obě ženy se postaví znovu ke kruhu.

AZDAK · Tahejte! *Gruša dítě opět pustí.*

GRUŠA *zoufale* · Vychovala jsem je! Mám je roztrhnout? To nedokážu.

AZDAK *vstane* · Čímž soudní dvůr zjistil, kdo je skutečnou matkou. *Gruše.* Vezmi si dítě a odveď je. Radím ti, abys s ním nezůstávala ve městě. *Guvernérově ženě.* A ty hled zmizet, než tě odsoudím pro podvod. Statky případnou městu, které na jeho pozemcích vybuduje pro děti zahradu. Mohou ji potřebovat. A ať se jmenuje po mně. „Zahradou Azdakovou“. *Guvernérova žena omdlela; pobočník ji odvede. Právní poradci odešli už dříve. Gruša stojí nehnutě. Šalva k ní přivádí dítě.*

Odkládám totiž talár, je mi v něm moc horko. Nechce se mi dělat nikomu hrdinu. Ale na rozloučenou vás ještě zvu na malou taneční zábavu, venku na louce. Počkat, v tom svém opojení bych byl pomalu na něco zapomněl. Že mám totiž provést rozvod. *Použije soudní stolice jako stolu, napíše cosi na papír a chce jít. Taneční hudba spustila.*

ŠALVA *si papír přečetl* · Udělal jste chybu. Ne-

rozvedl jste ty dva staré lidi, ale Grušu a toho jejího muže.

AZDAK · Rozvedl jsem nepravé? To by mě mrzelo. Ale ať zůstane při tom, zpátky nic neberu, pořádek musí být. *Staré manželské dvojici.* Za to vás zvu na slavnost, na taneček si snad ještě dáte říci. *Gruše a Simonovi.* A od vás dvou dostanu dohromady čtyřicet piastrů.

SIMON *vytáhne váček s penězi* · To je laciné, Vaše Milosti. A srdečný dík.

AZDAK *zastrčí peníze* · Budu je potřebovat.

GRUŠA · Uděláme asi dobře, když se ještě dnes v noci vytratíme z města, že, Micheili? *Simonovi.* Líbí se ti?

SIMON · Poslušně hlásím, že se mi líbí.

GRUŠA · A teď ti to povím: Ujmula jsem se ho, poněvadž jsem se ti v onu velikonoční neděli zaslíbila. A proto je dítětem lásky. Micheili, zatančíme si.

Tančt s Micheilem. Simon chytne kuchařku a tančt s ní. Také oba starí manželé tančt. Azdak stojí zamyšlen. Brzo se mezi tančícími

ztrácí. Chvillemi se zase objeví, ale stále říději, když přicházejí další páry a dávají se do tance.

ZPĚVÁK ·

A po tomto večeru Azdak zmizel a nikdo ho nikdy už neuzřel.

Ale lid Gruzie na něho nezapomněl a vzpomínal

ještě dlouho na dobu jeho soudcovství jako na krátký

zlatý čas, kdy téměř vládla spravedlnost. *Tančt se vytrácejí. Azdak zmizel.*

Ale vy, vy posluchači příběhu o křídovém kruhu,

vezměte na vědomí mínění starých, že vše, co je na zemi, má patřit těm, kdož

jsou toho hodni, tedy

děti ženám, jež byly jim matkami, aby zdárně vyrůstaly,

vozy zkušeným vozkům, aby šťastně dojely do cíle,

a údolí těm, kdož je zavodní, aby vydalo úrodu.

Hudba.

DNY KOMUNY

Znění zde otiskné bylo pořizeno z opisu původního rukopisu, opatřeného Brechtovými opravami. Důkladnou revizi Brecht již neprovedl, poněvadž se ani na knižní vydání, ani na jevištní provedení hry zatím nepomyšlelo. Otisk v „Pokusech“ předeslal slova: „Hra ‚Dny Komuny‘ byla napsána v letech 1948/49 v Curychu po četbě ‚Porážky‘ Nordahla Griega. Z ‚Porážky‘ bylo použito několika rysů a charakterů, vcelku však jsou ‚Dny Komuny‘ spíše pokusem o jakýsi protějšek.“

Spolupráce: R. Berlaouová

1.

Okolo 22. ledna 1871. Před kavárnou na Montmartru, v níž je umístěna odvodní místnost národní gardy. U stolku před kavárnou hovoří obtloustlý pán v zimníku s číšníkem. Vpředu se domlouvají dvě děti, jež nesou krabici. Hřmění děl.

ČÍŠNÍK · Monsieur Bracque se tu třikrát po vás ptal.

OBTLOUSTLÝ PÁN · Cože, Bracque je tady? V Paříži?

ČÍŠNÍK · Jen nakrátko. Zde je lísteček, monsieur.

OBTLOUSTLÝ PÁN *čte* · Člověk se v téhle Paříži už klidu nedočká. Samé dohadovačky o cenách, procentech a provizích! Inu válka, každý na ni přispívá po svém. Nevíte o někom, kdo by za mne vyřídil jakési obchůdky? O někom odvážném, ale spolehlivém? Tyhle dvě vlastnosti se vyskytují zřídka pohromadě, že?

ČÍŠNÍK · Někdo se najde. *Dostane spropitné.* A monsieur dává opravdu přednost tomu, aby čekal tady, v té zimě?

OBTLOUSTLÝ PÁN · Ve vašem lokále je poslední dobou velmi špatný vzduch.

ČÍŠNÍK *se dívá na nápis* · „Občané! Zažehťte Průšky! Vstupte do národní gardy!“ · Rozumím.

OBTLOUSTLÝ PÁN · Opravdu? Když zaplatím osmdesát franků za gáblíček, tak se mi přitom nechce čichat pot předměstí. A zůstaňte laskavě nablízku, abyste mě uchránil — *naznačí, že miní děcka* — téhle havěti.

Přichází chudobně oblečená žena a mladý dělník. Nesou koš. Děti ženu osloví.

PANÍ CABETOVÁ · Ne, nic nekoupím. Nebo snad přece, ale až potom. Králíka, říkáš? Jeane, co bys řekl nedělní pečince?

JEAN · To nebude králíčina.

PANÍ CABETOVÁ · Chce však za to čtrnáct franků padesát.

DÍTĚ · Maso je čerstvé, madame.

PANÍ CABETOVÁ · Napřed musím zjistit, co nám dnes zaplatí. Počkejte tady, děti, možná, že si maso vezmu. *Chce jít dál, ale vypadne jí z koše několik kokard.* Proč nedáváš pozor, Jeane? Jistě jsme jich cestou už poztráceli spoustu. Budu se pak zase muset s nimi vybavovat, aby na to nepřišli při počítání.

OBTLOUSTLÝ PÁN · Všude samý kšeft! Nic než kšefty, a Průšáci zatím vedou válku!

ČÍŠNÍK · Kšefty malé i velké, monsieur. *Vzadu pochodovává a hluk.*

OBTLOUSTLÝ PÁN · Co je? Skoč se podívat, co se zase děje. Dám ti pět franků. *Jedno z dětí odběhne.*

PANÍ CABETOVÁ · Neseme ty kokardy, Emile.

ČÍŠNÍK · Monsieur by pro vašeho Jeana něco měl, madame Cabetová. Drobné zprostředkovatelské služby.

PANÍ CABETOVÁ · Ach, jak jste hodný. Jean je už dva měsíce bez práce. Je topič, a vlaky přece nejezdí. Chtěl bys to zkusit, Jeane?

JEAN · Ty vš, matko, co si o takové práci myslím.

PANÍ CABETOVÁ · Nezlobte se. Jean je ten nejlepší člověk pod sluncem, ale má své zásady. Je tak trochu jako nebožtík otec. *Odnášejí koš do kavárny.*

OBTLOUSTLÝ PÁN · Tahle válka už nemůže dlouho trvat. Věřte Aristidu Jouvovi, všechny obchody, které se touto válkou daly udělat, se udělaly. Nic se z ní už nevyrazí.

Ulicí dolů se belhají tři gardisté, kteří přicházejí z bitvy mezi pevnostkami. První z nich, „tatík“, je stavební dělník středního věku,

druhý, Coco, je hodinář, třetí, François Faure, mladý seminarista s rukou v pásce. Vedou zajatého německého kyrysníka, který má přes čelist špinavý obvaz.

DĚTI · Nějaký fricek! — Dostals nářez, fricku? — Můžeme mu sáhnout na epolety, messieurs?

„TATÍK“ · Poslužte si.

DĚTI · Daří se to tam vpředu?

„TATÍK“ · Daří, Průšákům!

DÍTĚ · Říká se ale, že guvernér kapitulovat nebude.

„TATÍK“ · Před Francouzy zaručeně ne, synu. Co se říká? Pryč s gu...

DĚTI · ...vernérem!

„TATÍK“ *číslníkovi* · Třikrát víno, ne čtyřikrát.

ČÍŠNÍK · K službám. Patron ale trvá na tom, aby se platilo předem. Čtyřikrát víno, to je dvanáct franků.

COCO · Člověče, copak nevidíš? Přicházíme z boje.

ČÍŠNÍK · Dvanáct franků.

COCO · Jste blázen.

„TATÍK“ · Ne, nejste blázen; blázni jsme my, Gustave. Blázen je ten, kdo se bije za půl druhého franku denně! Za to se tedy u vás dostane vína jen půl láhve, že? A čím se bijeme? Jak? *Strčt obtlouštělému pánovi pušku pod nos.* To je zadovka ze čtyřicátých let, pro naše nové prapory dávno dobrá. Pořádná chassepotka, za kterou kdysi stát dával sedmdesát franků, by dnes stála dvě stě. Tou by se ale něco trefilo, monsieur.

COCO · Vyrukuj s vínem, chlape, nebo ti jednu vrazím. My bráníme Paříž, a vy lichváři budete vydělávat na pití.

„TATÍK“ · Monsieur, nevyhnali jsme smradochu, nevyhlásili jsme republiku a nevytvořili jsme národní gardu proto, aby se na tom vydělávalo!

OBTLOUSTLÝ PÁN · Tady to máte: anar-

chie! Nechcete Paříž bránit, chcete ji dobýt, vy...

COCO · Tak? A ty se svými kumpány ji vlastniš, že? „*Tatíkovi*“. Ten tloušťk je dobrý. Ale spíš by se snad hodilo říct: To dobro-tisko je tlusté. Obležení mu docela svědčí, že?

OBTLOUSTLÝ PÁN · Messieurs, zdá se, že zapomínáte, kde je fronta.

Dítě, které běželo pryč, se vrací.

„TATÍK“ · Tak jak to vlastně je? *Třetímu gardistovi, mladému člověku s rukou v pásce.* François, monsieur soudí, žes zapomněl, kde ti ten šrám uštědřili.

COCO · Monsieur soudí, že bychom vždycky, když se nám nedostane vína, měli soustředit mysl na fricka. Fricku, co tomu říkáš? Ty aspoň nejsi tlustý. Číšníku, víno pro fricka, nebo ti z kavárny naděláme kůlničku na dříví. Čtyřikrát víno po dvou francích, rozuměls?

ČÍŠNÍK · K službám. *Odejde.*

OBTLOUSTLÝ PÁN · Tady zůstanete, slyšíte!

DĚTI *zpívají* · Fricek není tlustý. Fricek není tlustý.

DÍTĚ *jež se vrátilo* · Monsieur, to, co slyšíte, je dvě stě sedmý prapor. Je velmi nespokojený a pochoduje k radnici, všet generály.

OBTLOUSTLÝ PÁN · Messieurs, zatím co Průšáci...

„TATÍK“ · Ano, zatím co Průšáci! Obležení! Rozraďte železný kruh, který nás svírá, občané! Poražte Průšáky, a budou zase brambory! Začínáme vidět, kdo všechno nás obléhá. Především vy a lidé vašeho druhu. Nebo snad Průšáci zdražují brambory?

OBTLOUSTLÝ PÁN · Messieurs, slyším vás diskutovat o cenách brambor, zatím co se na kasematech bojuje...

„TATÍK“ · Se bojuje! Čímž míníte: se umírá! Víte, co se děje? Ležíme celou noc v dešti a marastu u Mont Valérienu. A já při svém revma! Útok začíná v deset. Bereme redutu montretoutskou, park buzenvalský, bereme St. Cloud, pronikáme až ke Garches. Ze sto padesáti děl jich pálí jen třicet, ale my Garches dobudeme bez dělostřeleckého krytí, šturmuje dál, Průšáci se dávají na divoký útěk, a vtom se vzadu ozve: Stát! Čekáme dvě hodiny, a posléze přijde zezadu povel: Zpět! A Trochu dá Montretout a všechny dobyté pozice vyklidit. Co to znamená, monsieur?

OBTLOUSTLÝ PÁN · Předpokládám, že vaši generálové vědí, kam nepřítel soustřeďuje palbu.

COCO · Vědí! Právě tam posílají národní gardu, monsieur.

OBTLOUSTLÝ PÁN · Tak dost. Uvědomujete si vůbec, co mluvíte? Obviňujete své velitele, generály Francie, ze zrady? Smím se vás zeptat na důkazy?

„TATÍK“ · Chce důkazy, Gustave. A my žádné nemáme. Leda smrt. Leda to, že chcípáme jak mouchy. Dobře, jste mrtev, pane Kdopakjste. Račte nám dokázat, že vás praštili přes hlavu. Řekněte slovo, a zahájíme vyšetřování. Ach, vy mlčíte? Já se vás uctivě ptám po požadavcích, pane Kdopakjste, a vy ani nehlesnete!

OBTLOUSTLÝ PÁN · Známe ty vaše požadavky z demonstrací před radnicí. Ty pokusy o vydírání.

COCO · Mluvte dál. Máme čas. Čekáme ještě na sto prvý prapor, a pak to teprve spustíme.

OBTLOUSTLÝ PÁN · Nejde o nic jiného než o to, že nechcete platit činže. Zatím co Francie bojuje na život a na smrt, myslíte na žold a na penze! Máslo je vám moc

drahé! Ale mějte se na pozoru, trpělivost Paříže je u konce. *Národní gardisté oněměli* Zrádci jste vy! Buďte si však vědomi toho, že ty vaše noviny čteme se stále menším potěšením. Dosti se sobectvím jistě části lůzy! Dosti, dosti!

Číšník se vrací a nese čtyřikrát víno a mtsu, zabalenou do ubrousku. Obtlouštělý pán mu dává na srozuměnou, že není vhodná chvíle.

ČÍŠNÍK · Vaše kuře, monsieur.

COCO · Monsieur, vaše kuře!

OBTLOUSTLÝ PÁN · Postarám se, aby vás vyhodili. Jsem s vámi a s celou národní gardou hotov. Neopovažte se...

Obtlouštělý pán se vzdálí téměř úprkem.

DĚTI · Monsieur, těch pět franků! *Běží za pánem.*

ČÍŠNÍK · Messieurs, dovoluju si vás pozvat na občerstvení.

COCO *chce kyrysníkovi podat sklenku* · Na, fricku. Ach, k čertu, vždyt nemůžeš, chudáku. Tak tedy na zdraví!

Pijí. Z kavárny vychází paní Cabetová se synem a stále ještě nesou koš.

JEAN *číslníkovi* · Kde je ten pán, který mi chtěl svěřit nějaké to zprostředkování?

Číšník mu naznačí, aby mlčel. Vtom mladý raněný poznává Cabetovy.

FRANÇOIS · Madame Cabetová!

PANÍ CABETOVÁ · François, vy jste zraněn? Musím vás požádat, abyste zaplatil svůj díl nájmu za světnici. Víte, že vláda chce, aby se teď zaplatila dlužná činže z domů. A tam uvnitř o ty mé kokardy už nestojí. Jsem na mizině, vyhodí nás na ulici.

FRANÇOIS · Ale madame Cabetová, už po tři týdny mi nevyplatili žold. A taky mi není právě zvlášť dobře.

PANÍ CABETOVÁ · Ale kdy zaplatíš? Nesmějte se, messieurs, je mým podnájemníkem.

COCO · Ano, François, kdy zaplatíš? Madame, chápemé vaše obavy. Ale můžeme vám sdělit, že dva prapory, jež se právě vrátily z dvoudenní odlehčovací bitvy, jsou na cestě k radnici, aby vládě položily několik choulostivých otázek.

„TATÍK“ · A mezi nimi může docela dobře být také otázka odkladu našich činů. Zatím vám jako malý projev ochoty můžeme jediné nabídnout tady to kuře, které si jakýsi pán objednal, ale nesnědl. *Odvedou paní Cabetovou ke stolku před kavárnou, vezmou číšníkovi mísu z ruky a elegantně naserotrují paní Cabetové pečené kuře.*

„TATÍK“ · Garçon, patron by dobře udělal, kdyby napříště lepší hosty žádal o zaplacení předem. Mohly by nastat okolnosti, které jim znemožní, aby si pochutnali na jídle. Budeš z toho mít nepřijemnosti?

ČÍŠNÍK · Značné, monsieur. Budu se muset k vám přidat. Snad vláda to kuře za madame Cabetovou zaplatí. Dva prapory národní gardy ovšem postačí jen tak tak, aby tento požadavek prosadily.

COCO · Na vaše zdraví, madame!

„TATÍK“ · Dobrou chuť! Sto jedenáctý prapor si pokládá za čest vás pohostit.

PANÍ CABETOVÁ · Messieurs, jste velmi laskaví. Nemám toho náhodou dnes v žaludku zvlášť mnoho. A kuře je moje oblíbené jídlo. Dovolíte, abych se podělila s Jeanem?

JEAN · Možná, že by vás tady zajímalo, proč tam uvnitř už nechtějí naše kokardy. Podle nových pokynů shora pokládají úředníci nábor pro nové prapory národní gardy za skončený.

COCO · Cože? Slyšels, „tatíku“?

„TATÍK“ · Já se rozčilovat nebudu. Madame půjde s námi na radnici.

COCO · Rozuměla jste, madame? „Tatík“ chce, abyste šla s námi na radnici a abyste

tam předložila kokardy, které už nepotřebují. To kuře si k nim položte do koše.

FRANÇOIS · Tady přichází sto prvý prapor. *Za prkenným plotem a nad ním je vidět sto prvý batalián, který táhne kolem s prapory. Na bajonetech bochníky chleba. Gardisté pomohou paní Cabetové vstát a vezmou ji s sebou.*

„TATÍK“ · Jeanovi · Co tenhle tady? Proč nebojuje? Jsme mu moc levi, my od nových praporů?

PANÍ CABETOVÁ · To ne, monsieur. Myslí, s prominutím, že spíš trochu moc praví.

„TATÍK“ · Ach tak!

JEAN · Ale považujte mě od této chvíle za jednoho z vás, messieurs. Nový cíl, který si dáváte, se mi zamlouvá.

„Tatík“ vezme Françoisovi čapku a nasadí jí Jeanu Cabetovi.

FRANÇOIS · Moc jsem se už bez tebe nudil. *Vzdalují se. Číšník hodí ubrousek na stůl, zhasí lampu a chce rovněž za nimi. Vtom zahlédne kyrysnička, na něhož zapomněli. Vyburcuje ho posunky a žene jej za gardisty.*

ČÍŠNÍK · Kupředu, fricku, kupředu.

■

2.

25. ledna 1871. Bordeaux. Thiers a Jules Favre při rozhovoru. Thiers je dosud v koupacím plášti. Kontroluje teplotu vody a dává si komorníkem do vany přilévát horkou a studenou vodu.

THIERS pije svou ranní dávku mléka · Konec s touhle válkou, začíná nabývat obłudné podoby! Byla vedena a byla prohrána. Nač se čeká?

FAVRE · Co ale s pruskými požadavky? Pan von Bismarck mluví o pěti miliardách odškodnění, o anexi Elsasska a Lotrinska,

o zadržení všech válečných zajatců a o tom, že pevnosti zůstanou obsazeny, dokud se vše neskončí k jeho spokojenosti. To by byl bankrot.

THIERS · A požadavky těch Pařížanů by neznamenaly bankrot?

FAVRE · Jistě.

THIERS · Vezmete si kávu? *Favre vrtí hlavou.* Tak tedy mléko jako já? Ani to nesmíte? Ach Favre, kéž bychom ještě měli žaludky! A chuť při tom člověku zůstává! Ale vraťme se k panu von Bismarckovi. Buršák, který se pomátí! Zprísňuje neustále podmínky, poněvadž ví, že je musíme přijmout, všechny.

FAVRE · Musíme opravdu? Lotrinské doly na železnou rudu a cín jsou přece budoucností francouzského průmyslu!

THIERS · Ale co policejní agenti, které nám hází do Seiny? Co jsou Francii platny rudné doly, když v ní máme Komunu?

FAVRE · Pět miliard! To je celý náš obchod!

THIERS · To je cena pořádku.

FAVRE · A náskok Pruska v Evropě po tři generace.

THIERS · A záruka toho, že zůstaneme u moci po pět generací.

FAVRE · Staneme se národem rolníků, teď, v tomto století!

THIERS · Počítám s rolníky. Mír se opírá o ně. Co pro ně znamená Lotrinsko? Nevědí ani, kde je! Měl byste si nalít aspoň vodu, Favre.

FAVRE · Je toho opravdu třeba? Jediná otázka, kterou si kladu.

THIERS · I lok vody je ještě život. I loknutí samo o sobě! Ach tak, ba, i toho druhého je třeba, bezpodmínečně. Cena pořádku.

FAVRE · Tyhle národní gardy jsou neštěstím Francie. Přinesli jsme vlasteneckou oběť a ozbrojili jsme lůzu proti Prusům — a ta teď má zbraně proti nám. To je

všecko pravda. Ale což není také pravda, nedá se také říci, že tito lidé brání Paříž, že koneckonců bojují?

THIERS · Milý Favre, co je to Paříž? V oněch kruzích se mluví o Paříži jako o svátosti. Podle nich by bylo lépe, kdyby lehla popelem, než aby se vzdala. Zapomínají, že je souhrnem hodnot, zapomínají na to, poněvadž sami nic nemají. Ta lůza je připravena vyhodit vše do povětří — inu, vždyť nic nevlastní. Volá po petroleji. Ale pro městskou správu, pro nás, Paříž není symbolem, nýbrž vlastnictvím — zapálit ji, neznamená ji hájit.

Je slyšet pochodování. Pánové strnou. Thiers, příliš vzrušen, aby mohl mluvit, naznačí komorníkovi rozčilenými posunky, aby šel k oknu.

KOMORNÍK · Jedna z našich námořních setnin, monsieur.

THIERS · Jestli se někdo domnívá, že tohle ponižování budu moci zapomenout...

FAVRE · V Bordeaux je přece klid, ne?

THIERS · Co znamená klid? Možná, že to znamená, že město je příliš klidné! Teď například zase tohle! Favre, je třeba je vyhladit. Je třeba ty nevymáchané huby otlouct o zem, ve jménu kultury. Naše civilizace je založena na vlastnictví, nutno je chránit stůj co stůj. Cože, oni se opovažují předepisovat nám, co máme dát a co si máme ponechat? Šavle sem, kavalerii! Jestliže jediné moře krve dokáže zbavit Paříž havěti, pak necht se tak stane. Ubrousek!

Komorník mu podá ubrousek, Thiers si setře pěnu s úst.

FAVRE · Rozčilujete se, myslíte na své zdraví, kterého si všichni vážíme!

THIERS *zalykavě* · A vy jste je ozbrojili! Od oné chvíle, od jitra třetího září jsem v sobě živil už jen jedinou myšlenku: Jak ukončit válku, rychle, okamžitě.

FAVRE · Bojují však bohužel jako čerti. Milý Trochu má pravdu: národní garda nepříjde k rozumu dříve, dokud jich deset tisíc nevykrváčí. Můj ty bože. Posílá je do bitvy jako voly, aby ztlumil jejich ctižádost.

Septá cosi Thiersovi do ucha.

THIERS · Ne, může klidně naslouchat, Hypolite je patriot.

FAVRE · Mohu vás ujistit, monsieur Thiersi, že v tomto jednom bodě máte plnou sympatii pana von Bismarcka.

THIERS *suše* · Těší mě, že něco takového slyším, když, jak jsem zaslechl, mi upřel i schopnosti koňského handlíře, a to prý dokonce ještě i tehdy, když mě poznal osobně.

FAVRE · To jsou hulvátské řeči, které s jeho skutečným míněním nemají co dělat.

THIERS · Za sebe mohu říci, že jsem nad osobní věci povznesen, můj milý Favre. Zajíímá mě, jak nám pan von Bismarck míní pomoci.

FAVRE · Navrhl mi osobně, abychom obyvatelstvu ihned po příměří dovezli trochu potravin, abychom však později dávky zase snížili na polovinu, dokud nebudou vydány zbraně. To by prý podle něho bylo účinnější než nepřetržitý hlad.

THIERS · To není špatné. Připomeňme zase pánům Pařížanům, jak chutná maso. Neupíral jsem panu von Bismarckovi nikdy, že má vlohy.

FAVRE · Držel by prý dokonce ty berlínské firmy, které jsou zainteresovány na dodávkách potravin, na uzdě.

THIERS · Každý talent je zčásti věci odvahy, že, Favre? Zavážeme ostatně Prusáky, aby obsadili ta předměstí, v nichž má národní garda stát děla.

FAVRE · To je výborný nápad, báječný.

THIERS · Domnívám se, že kromě pana von Bismarcka je ještě několik talentovaných

lidí. Začleníme například do smlouvy o kapitulaci také ustanovení, že první splátka na válečné odškodnění, to jest pět set miliónů, bude splatna až po pacifikaci Paříže. To u pana von Bismarcka vzbudí zájem o naše vítězství. Slovo pacifikace bych ostatně chtěl slyšet častěji, je to jedno ze slůvek, která leccos vyjasňují. Ach, ještě k tomu válečnému odškodnění! Hyppolite, můžeš nás nechat o samotě.

KOMORNÍK · Koupel má správnou teplotu, monsieur. *Odejde.*

THIERS · Jak to myslíš s těmi částkami?

FAVRE · Byl podán návrh, aby některé německé firmy, zvláště pan von Bleichröder, osobní bankéř pana von Bismarcka, financovaly válečná odškodnění. Padla zmínka o provizi ... Odmítl jsem přirozeně jako člen vlády něco takového přijmout.

THIERS · To se rozumí. Byly uvedeny částky? *Favre napsal na lístek číslíci. Thiers vezme lístek a přečte si jej.*

THIERS · To není možné.

FAVRE · Jak jsem řekl.

THIERS · Musíme mír uzavřít. Francie jej potřebuje. Doufám, že budu mít tolik moci, abych jej prosadil.

FAVRE · Vaše zvolení je naprosto zajištěno, monsieur Thiersi. Je pro vás třicet departementů, celý venkov.

THIERS · Bude mi třeba moci. Síly nepořádku jsou ozbrojeny.

FAVRE · Monsieur Thiersi, Francie se třese o vaše zdraví. Jedině vy ji ještě můžete zachránit.

THIERS *prostě* · Víím. To je důvod, proč mě vidíte pít mléko, které nenávidím, milý Favre.

3.

a

Noc ze 17. na 18. března. V Rue Pigalle. Na ulici stojí dělo. Jedna hodina po půlnoci. François Faure a Jean Cabet sedí na proutěných židlích a hltají dělo. Babette Cherronová právě opouští Jeanův kltín.

BABETTE *pohládí dělo* · Dobrou noc, miláčku. *Odchází pomalu do domu na dolním konci ulice.*

JEAN · Člověk musí svému děvčeti něco darovat, probouzí to v nich smysl, poněvadž jsou materialistky. Dříve to byl třeba hezký toaletní stolek, dnes je to kanón, který chtěl monsieur Thiers darovat panu von Bismarckovi.

FRANÇOIS · Měl by jej teď opravdu, kdybychom si pro něj nebyli došli. — Geneviève materialistka není.

JEAN · Ta malá učitelka? Ne, je vtělený duch, a právě proto bys k ní rád vlezl do postele.

FRANÇOIS · Vůbec ne.

JEAN · Babette říká, že má hezkou postavu. FRANÇOIS · Jak s ní můžeš mluvit o Geneviève?

JEAN · Bydlí přece spolu. Je ostatně zasnoubena. Ten její poručík byl zajat. To nejlepší na ní jsou prý prsa.

FRANÇOIS · Chceš mě dopálit.

JEAN · Když tě člověk slyší mluvit o děvčatech, tak by ani neřekl, že jsi z venkova. Spustil ses samozřejmě už ve čtrnácti s nějakou děvčou.

FRANÇOIS · Proč mě chceš dopálit?

JEAN · Nemám? Pro každý případ jsem Babette řekl, aby Geneviève vyřídila, že máš o ni zájem. Není vyloučeno, že by ji bavilo omotat si kolem prstu velebníčka.

FRANÇOIS · Jsem fyzik.

JEAN · Dobře, tedy fyzika. Není fyzika učení o tělesech?

FRANÇOIS · Řekl jsi přece sám, že miluje nějakého poručíka.

JEAN · Ze je s ním zasnoubena.

FRANÇOIS · To je totéž.

JEAN *se směje* · Mýlíš se. Jako by člověk chtěl dostat děvče do postele jen proto, že je miluje! Pravda je, že někdy už ráno při vstávání víš: dnes musím nějak dostat. Proč by tomu mělo být u děvčat jinak? Prostá potřeba. Něco, co nemusí být nutně vyvoláno pohledem na zvláštní poprsí, nýbrž něco, co tu prostě je a co ti teprve onu zvláštnost poprsí zjeví. A totéž platí pro děvčata. Zkrátka, když na nějaké uhodíš zrovna v takový den, je tvoje. I Geneviève.

FRANÇOIS · Právě že ne. A teď jdu na pelech. *Vstane.* Jsem rád, že mám u vás svou komůrku.

JEAN *vstane rovněž* · Myslím také, že už hlídat nemusíme. Přepadli by nás jistě někdy uprostřed noci. Jak jsem zaslechl, máme zítra dostávat chleba.

FRANÇOIS · Řekni, Jeane, když už jsme mluvili o fyzice: Ten můj mikroskop a Lavoisier jsou přece u tvého strýce v bezpečí?

JEAN *rozpačitě* · U mého strýce? U Langevina? FRANÇOIS · Tvá matka mu je dala do úschovy.

JEAN · Ach tak. Samozřejmě. Pierre je naprosto spolehlivý.

FRANÇOIS · Já jen proto, že bych Lavoisiera tak trochu potřeboval.

JEAN · Přirozeně.

Odnášejí židle do domu.

b

Pět hodin zrána. Před dosud zavřeným pekařstvem stojí ženy, mezi nimi Geneviève Guéricaultová a Babette.

ŽENY · Chleba od papá Thierse! Aby ten jeho potupný mír byl trochu stravitelnější. — Paříž za deset tun mouky! — A přitom sem nepřišel jediný vlak, mouka tady ležela! — Ale mému starému ještě minulý týden vzali nohu. Po šrapnelu. Ve chvíli, kdy už vyjednávali. — Musí přece zase něco mít za lubem; jen tak pro nic za nic by nám to nedali. Když mě milostpaní, u níž jsem prala, darovala rozbité spodky, tak jsem věděla, že udala mého Emila kvůli nějakým řečem! — „Vemu si nohu sebou domů,“ jim řekl můj starý, „jinak by u penzijního fondu tvrdili, že jsem měl jen jednu!“ — Thiers dostane od Němců pět miliónů. — A kolik mu dá leckterý našinec? — Kapituluje se, ač jen v Paříži je na tři sta tisíc národních gardistů! — Právě proto se kapituluje! — A jsou docela spokojeni, že Prusaáci nechtějí vrátit zajatce, dokud nebude zapláceno. — Ta jejich válka je velké svinstvo. Dobře, že je po ní! — A kdo zaplatí mír? — My, občanko! Kdo jiný? Zaplatí ti, co nic nemají! — Ach, že nic nemáme? Máme dvě stě tisíc bajonetů, madame. — Říkám vám, že jde jenom o příměří, předměstí nedostanou, ani Prusaáci, ani Thiers. — Do Paříže se ten pan von Bismarck vůbec neodvážil, že? Ta se totiž koupit nedala. — Hele, ty jsi ale nějak brzy na nohou! Stará asi chtěla být sama? At to jednou nalepí někdo jiný!

Přišel muž s plakátem. Nalepí jej a odchází. Babette vystoupí z řady a předčítá.

BABETTE · Docela spokoj Thierse! „Mír, toť

pořádek. Obyvatelé Paříže, váš obchod vážně, objednávky se nevyřizují, kapitál ztrácí důvěru. Viníky necht stihně spravedlivý trest. Je třeba ihned zavést úplný, nikým nenarušitelný pořádek.“ — La, la, la.

Pekařka začala odstraňovat ze dveří krámu železné tyče.

ŽENY · Slyšela jste, madame Pullardová? Obchody vážnou, ač je válka. — Svatá pravda! Od minulého týdne u mne už neobjednali jedinou lokomotivu a můj kapitál ztratil pro rejdy národní gardy úplně důvěru. Ten váš taky?

PEKAŘKA · Řeči, řeči, řeči! Myslím, že chleba od vlády mluví dost jasně, mesdames.

ŽENY · Chleba s pořádkem. — Placení činží, že?

BABETTE · Tisk na plakátě je ještě vlhký, mají asi naspěch.

ŽENY · Člověk ještě ani chleba nesněd, a už má nadýmání, co? Tihle páni přece nedokážou dát člověku žvanec, aniž přitom nevypšouknou něco z toho svého pořádku. — Jak to mluvíte, občanko, važte si pořádku! Co tomu řekne mademoiselle Guéricaultová, která je učitelkou a nadýmání vůbec nezná. — Nech mademoiselle Guéricaultovou na pokoji, je správná ženská a souhlasí s tím, co jsem řekla. Byla ostatně u toho, když si Cabetovi a „tatík“ došli do Clichy pro kanón, ještě než přišli Prusaáci. — Vy si myslíte taky, že monsieur Thiers odstoupil Clichy Prusaákům jen proto, že tam stály naše kanóny?

GENEVIÈVE · Ano, to si myslím, občanko. Ústřední výbor národní gardy dostal taková hlášení.

ŽENY · Dělá do politiky. — No a neříká snad proto pravdu? — Můj starý říká, že mu nohu neutrh šrapnel, ale politika; proto

se dal na politiku a čte „La Patrie en Danger.“

U děla se vynořilo několik řadových vojáků, mezi nimi Philippe Faure. Babette, která stojí dosud u plakátu, se pustí do rozhovoru s Philippem.

BABETTE · Ach Philippe, ty jsi zpátky? Přicházíš právě včas, pekařství je zase otevřeno.

PHILIPPE · Pomalu, Babette, nepřišel jsem popřát patronce dobrý den.

Činí se s kamarády u děla.

BABETTE · Copak chcete s kanónem?

PHILIPPE · Přejde do Versailles. Tak zní rozkaz.

BABETTE volá Ženy · Hej vy! Chtějí ukrást kanón!

ŽENY · Co chtějí? Těch pár chlapíků?

GENEVIÈVE · *špěchá k nim* · Philippe! Nestydíš se?

BABETTE · Je to pekařův pomocník, přivedl je sem, poněvadž se ve čtvrti vyzná.

PHILIPPE · Co vůbec děláte tak brzy na ulici? Jen nás hned nesežerte.

GENEVIÈVE · Měli jsme dostat chleba, abychom vám přenechaly kanóny jako ovce ovčákům vlnu.

Ženy běží k dělu.

ŽENY · Hej vy! Jsou naše. — Zaplatili jsme je našimi sous, sbírkami ve čtvrti.

PHILIPPE · Je po válce.

GENEVIÈVE · Ach tak, a proto se teď chcete pustit do války s námi?

PHILIPPE · Kanóny se musí odevzdat Prusaákům.

ŽENY · Tak at si pro ně dojdou. Ruce pryč! Neopovažte se na ně sáhnout, vy poserové. — Dojděte ke Cabetovým pro stráž.

Geneviève běží k domu, v němž bydlí Cabetovi. Zazvoní. Paní Cabetová shora vyhlédne.

GENEVIÈVE · Vzbudte Jeana, jdou si pro

váš kanón. *Běží zpět.* Nejsou pro Prusaáky, jsou pro monsieur Thierse. Potřebuje je proti nám, nevydejte mu je, občanky!

ŽENY · Ruce pryč od kanónu! — Ten kanón patří madame Cabetové.

Jean a François vyběhnou v košilích a v kalhotách z domu.

BABETTE · Jean, přišli si pro kanón. Philippe je sem přivedl.

Ze sousedních ulic hluk, střelba z pušek a později vyzvánění na poplach.

GENEVIÈVE · V Rue du Tabernacle stojí taky kanóny. Přepadávají celou čtvrt. Teď víme, proč máme dostat chleba!

JEAN volá dozadu · François, tvůj bratr je tady jménem Thiersovým!

PHILIPPE · *uprostřed žen* · No, no, no. Ustupte. Vykonávám jen rozkaz, milácci.

JEAN · Ano, ustupte, at k němu můžeme.

FRANÇOIS · *přiběhne s bajonetem* · Nech kanón stát, kde stojí, Philippe, není váš.

PEKAŘKA · *z krámu* · Koukej vykonat rozkaz, Philippe, jinak mi už do pekařství nevkročíš.

PHILIPPE · Odkdy jsi v národní gardě?

FRANÇOIS · Škola je zavřena. Ustupte.

Ženy ustupují. François zalíci.

PHILIPPE · Sundej tu pušku, hošánku.

BABETTE · Odpráskni ho!

GENEVIÈVE · *vrhne se před Philippa* · Neprolévejte krev!

JEAN · *ji odtáhne* · Nemíchejte se do toho.

PHILIPPE · *zalíci* · Sundej tu pušku, hošánku.

FRANÇOIS · Ani se nehni, nebo zmáčknu. Bože náš, jenž jsi na nebesích. Posvět se jméno tvé...

Modlí se dál, aniž přestává mřít.

ŽENY · Co, vy nás chcete povraždit! — Jen proto, že vám to přikazují ti vaši hanební generálové!

GENEVIÈVE · Vy nešťastníci, ty kanóny od-

tud bez koní nedostanete. Vrhne se před kola.

PHILIPPE · Počítám do tří. Jedna...

PANÍ CABETOVA vyšla s „tatíkem“ z domu · Philippe, ihned tu pušku sundej. Víš, že jsi nevzdělaný. Co tě napadá odmítnout bratrovi, který studuje fyziku? A tady jsem vám přinesla trochu vína. Jistě vás vypravili bez snídaně.

PHILIPPE se ohlédně po kamarádech, kteří zbraň nepozvedli, a pomalu pušku spouští. · Madame Cabetová, bráníte mi vykonat rozkaz.

ŽENY se smějí a obstupují ho · To jsi řekl dobře, pekaři. — Nemohou na tobě chtít, abys odstřelil vlastního bratra, no ne?

PEKAŘKA · Propouštím tě, Philippe, zrádce nezaměstnávám.

BABETTE políbí Philippa · To za tu zradu.

PHILIPPE · Nejsem ani bratr, ani pekař, dámy. Jsem ve službě.

FRANÇOIS nejistě k Geneviève · A já nic?

GENEVIÈVE vesele · Vezmi si, co potřebuješ.

FRANÇOIS · To není odpověď.

ŽENA mezi vojáky · Styďte se, vrhat se na ženy bez neslušných úmyslů!

VOJÁCI · Válka skončila, chceme domů.

ŽENY · Olala, chce domů! — Odkudpak jsi, synáčku?

VOJÁK · Z Auvergne, a tam se teď už brzo bude muset myslet na setí. Na to si vy zatracení měšťáci ani nevzpomenete.

ŽENY · Napij se, synáčku! — Pojďte, ukažte nám pažby místo hlavní, díry máme samy. — Madame Cabetová, deku! Třesou se zimou, a v zimě se to špatně miluje.

GENEVIÈVE · Kanón patří madame Cabetové, která tady bydlí. Nemůžete jí ho sebrat, jako jí nemůžete sebrat hrnce na vaření!

„TATÍK“ · Ať žije madame Cabetová, výhradní majitelka kanónu v Rue Pigalle! Zvedne ji a posadí na dělo. Vojákům. Jak

vidno, stačí se domluvit. Ženám. Teď je máte zpátky. Dejte si na ně pozor, hlavně už žádného nepouštějte z Paříže, všechny je podržte, přitiskněte si je k hrudi nebo k nadržům, tam jsou neškodní.

Ž vedlejší ulice, kde je teď klidněji, přichází dělník Pierre Langevin, a s ním děti.

LANGEVIN · Hola, „tatíku“! Tak co, spořádali jste to tady? Bez prolití krve?

PHILIPPE kamarádům · Co my za to můžeme, když nám nepošlou koně? Protlačíme ten kanón snad sami skrz tolik ženských?

„TATÍK“ · Všecko je v pořádku. Jak to vypadá jinde?

LANGEVIN · Celá čtvrt je na nohou. Až soud jsme nepřišli o jediný kanón.

DĚTI · Naše kanóny ve mlýnu la Galette taky chtěli ukrást. — A v Rue Lepic zastřelili dva z našich.

PANÍ CABETOVA vojákům · Messieurs, to je můj švagr, Pierre Langevin, z ústředního výboru národní gardy.

LANGEVIN · V Rue Granot nařídil generál Lecomte, aby vypálili, ale vojáci se sbratřili s gardisty a pana generála zavřeli.

„TATÍK“ · Kde je? To je ten pes, o němž celá Paříž ví, že žádal, aby se gardě pustilo žilou.

LANGEVIN · Odvedli ho na strážnici.

„TATÍK“ · Uteče jim. Když ho do pěti minut neodstřelí, upláchne.

LANGEVIN · Bude předán soudu, kamaráde.

„TATÍK“ · Soud jsme my. Spěchá pryč.

PANÍ CABETOVA · Pomůže mi někdo s kanónu?

LANGEVIN k řadovým vojákům · A co chcete dělat vy? Dokud máte pušky...

JEDEN Z VOJÁKŮ · Hovno. Proti vlastním...

Vojáci stočí pušky tak, že pažby míří kupředu.

GENEVIÈVE dětem · A vy smíte strhnout ty hloupé plakáty.

Stane se.

JEAN · Sundejte mi maman! A potom zase jednou pochodem pochod, k radnici! Zatknete Thierse! Ať nám poví, co měl s kanóny za lubem.

BABETTE · Tři polibky tomu, kdo přivede Thierse živého!

c

Osm hodin ráno. Pekařka zase zajistí dveře krámu železnými tyčemi. Philippe stojí vedle ní a pozoruje s nevolí obrovitou ženu, která chodí s puškou na rameni před dělem sem a tam.

PEKAŘKA · Dojde zaručeně k nepokojům.

Když teď udělají Komunu, jak se o tom vykládá, tak začne plenění. Všecko se rozdělí, a až se to prochlastá, začne se dělit znovu. Patříš mezi povstalce a k mé peci se už nedostaneš. A tvůj bratr — nastávájící kněz! A také povstalec!

PHILIPPE · Je v semináři jen proto, že by jinak nemohl studovat.

PEKAŘKA · Krade tedy dobrým fráterům od Svátého Josefa studium! To je vám podobné, vy komunardi!

Vrací se vztekle do krámu. Ž vedlejšího domu vyšla Geneviève.

GENEVIÈVE · Dobré jitro, Philippe. Jak se cítíte v novém věku? Philippe cosi zabručí. Ten totiž teď nastal. Je konec s násilím. Kanóny jsme jim už vzaly.

PHILIPPE · Ba, teď je máte vy, ženské. Nový věk, můj ty bože.

Odejde sklesle do domu, v němž bydlí Cabetovi a jeho bratr. Geneviève si natáhne veselé rukuvičky. Ulicí nahoru přichází zachmuřeně „tatík“.

GENEVIÈVE · Dobré jitro, monsieur. Nešel

jste dnes ráno do Rue Granot? Zatkli tam generála Lecomta? Co se s ním stalo?

„TATÍK“ · Zastřelili ho, občanko.

GENEVIÈVE · Bylo to správné? Kdo ho zastřelil?

„TATÍK“ · Kdo by ho zastřelil? Lid.

GENEVIÈVE · Bez soudního rozsudku?

„TATÍK“ · Jakpak? Podle rozsudku, který vynesl lid.

GENEVIÈVE · A vy jste byl při tom?

„TATÍK“ · Byl při tom každý, kdo tam právě byl. A nelamte si kvůli nepřátelům lidu hlavu. Takhle to prostě chodí, když jde do tuhého.

Vejde rozmrzele do domu Cabetových. Učitelka se dívá zmateně za ním.

4.

19. března 1871. Radnice. Schodiště před zasedací síní ústředního výboru národní gardy. Před dveřmi sedí gardista, pojídá chléb se sýrem a kontroluje propustky. „Tatík“, Coco a paní Cabetová čekají. Delegáti přicházejí k zasedání.

DELEGÁTI · Když se mají vypsát nové voiby, bude třeba se domluvit se starosty dvaceti arondissementů. — Naopak! Bude třeba vyslat prapor vojska a dát je zatknout. Jsou to hyeny, jinak by je nebyli udělali starosty. — Jde především o to, aby se získala zdrcující většina hlasů. Celá Paříž přijde k urnám, když se k nám přidají starostové. Musíme je přijmout. — Probůh, jen žádné násilí! Paříž nezískáš tím, že ji vylekáš. — Paříž, kdo to je?

Delegáti odcházejí, až na jednoho.

„TATÍK“ ho osloví · Občane z ústředního výboru, mohl byste občanu Pierru Lange-

vinovi uvnitř říci, že s ním musíme mluvit? Tady je jeho švagrová. Proč tam nepouštět lidi?

ČLEN VÝBORU · Sál je příliš malý. A nezapomínejte, občane, že nepřítel naslouchá.

„**TATÍK**“ · Je důležitější, aby lid měl možnost naslouchat. Nechte aspoň dveře pootevřeny.

Člen výboru vejde a nechá dveře pootevřeny.

HLAS · Naléhavý návrh sedmašedesátého praporu! „Vzhledem k tomu, že pařížský lid při obraně vlasti neskrblil krví ani jinými oběťmi, rozdává se ve dvaceti arrondissementech částka milion franků, která se ušetří zrušením všech platů zrádcovské vlády.“

HLASY · Přijato!

PANÍ CABETOVÁ · Jdou do toho zostra, že?

„**TATÍK**“ · Jde především o to, aby se pochodovalo do Versailles.

PANÍ CABETOVÁ · Nejenže chleba bude, ale budu si ho taky moct koupit.

„**TATÍK**“ · Jestli se ale do Versailles nevypravíme brzy, tak chleba dlouho nebude, madame Cabetová.

HLAS · Pokračujeme v diskusi k otázce voleb. Delegát Varlin.

HLAS VARLINŮV · Občané gardisti! Dnes kolem druhé hodiny ranní se vláda s několika řadovými prapory pokusila odzbrojit národní gardu hlavního města a zmocnit se děl, jejichž vydání Prušákům jsme zabránili.

HLAS · Druhý pokus oslabit Paříž. K prvnímu došlo, když nám chtěli vnútit generála! *Čtyři pánové v cylindrech přicházejí po schodech nahoru: starostové.*

HLAS VARLINŮV · Občané, proč došlo k útoku? Aby Francie, oloupená o poslední zbraně, byla vydána na pospas nejkrajnějším požadavkům Bismarcko-

vým a aby, bezmocná, zároveň sama nesla celou jejich tíži. Aby ti, kteří zločinnou válku vyvolali, si ji teď mohli dát zaplatit těmi, kteří v ní krváceli! Aby se dobré obchody s válkou teď proměnily v dobré obchody s mírem. Občané gardisti, Komuna bude žádat, aby poslanci, senátoři, generálové, továrnici a statkáři, a na to nezapomínejme, i církev, aby všichni ti, kteří válku zavinili, oněch pět miliard Prušákům zaplatili a aby se za tím účelem prodalo jejich vlastnictví! *Silný potlesk. Starostové vstoupili do sálu.*

HLAS · Ústřední výbor zdraví pařížské starosty.

HLAS JEDNOHO STAROSTY · Toto je pařížská radnice. Dali jste ji obsadit vojskem. Můžete nám říci, jakým právem?

ZVOLÁNÍ · Jménem obyvatelstva, monsieur le Mair. Pokládejte se za jeho hosty a buďte vítáni.

Námítky.

HLAS STAROSTŮV · Vy víte, co tato odpověď znamená. Že řeknou: Tihle lidé chtějí revoluci.

ZVOLÁNÍ · Co znamená „chtějí“? Je tu. Podívej se kolem sebe!

HLAS STAROSTŮV · Občané národní gardy! My, starostové Paříže, jsme ochotni tlumočit nově zvolenému národnímu shromáždění ve Versailles, že si přejete, aby byla zvolena nová městská rada pod jeho ochranou.

HLASY · Ne, ne, ne. — Samostatnou Komunu! **VARLINŮV** **HLAS** · Nejen volbu municipální rady, nýbrž skutečnou municipální svobodu, právo, aby národní garda si směla své velitele zvolit sama a aby armády opustily prostor Paříže, prostě: svobodnou Paříž.

HLAS STAROSTŮV · To znamená rudý prapor! Mějte se na pozoru! Jestliže tento

prapor rozvinete nad radnicí, budou se lidé vašim volebním lokálům vyhýbat, jako by se v nich mohli nakazit morem, a Paříž vám do vašich uren naplivá.

ZVOLÁNÍ · Výbor na sebe to riziko bere. Spolehá, že obyvatelstvo nemá jen ruce k práci, ale i oči k vidění.

Potlesk.

HLAS STAROSTŮV · Uvidí tak leccos. Pokud jde o mne, tak si nepřeji, aby se mé jméno octlo na volební listině vedle jména vraha. *Neklid.* Výbor neprotestoval proti zavraždění generálů Thomase a Lecomta.

ZVOLÁNÍ · Nemáme s tím nic společného. — Protestuji proti výrazu „zavraždění“, když lid spravedlivě popraví své vrahy. — Strážte se projevit nelibost nad lidem, nebo lid projeví nelibost nad vámi! — Žádné hrozby! Lid a měštáctvo republiky si čtvrtého září podali ruce! — Správně, a toto spojenectví ať trvá! Všichni se musí zúčastnit voleb, všichni! Uchovíme si čisté ruce! Než získáme souhlas Paříže, podrobme se státní moci vlády ve Versailles. — A když takhle? Národní garda nechť je vůči této státní moci představitelkou ozbrojeného národa. *Starostové se objevují ve dveřích.*

JEDEN ZE STAROSTŮ *vztekle směrem do sálu* · Zjišťujeme se zadostiučiněním, že i mezi sebou jsou nejednotní.

HLASY *v sále, za neklidu* · Potřebujeme podnikatele pro znovuzahájení výroby! — Dobře, zříkejte se lidu, abyste měštáctvo udrželi při náladě! Lid se ale zřekne nás a pak se ukáže, že se s měštáctvem revoluce dělat nedá!

„**TATÍK**“ · Tak jest.

STAROSTA · Přejeme vám vše nejlepší. Necht se vám úkol zdaří, nám se zdá poněkud velký.

Odcházejí.

ZVOLÁNÍ · Měštáctvo opouští sál! Dobře.

„**TATÍK**“ *volá za starosty* · Padouši!

Ze sálu přicházejí Langevin a Geneviève a zavou za sebou dveře.

„**TATÍK**“ · Pierre, musíte ihned podat návrh, aby lidé, kteří se stavějí na stranu zrádcovských generálů, byli odstraněni. Odstřelte je jak psy, ihned, všechny, bez rozsudku, jinak jste ztraceni.

LANGEVIN · Co je tobě do toho, kdo bude zastřelen? Uklidni se.

„**TATÍK**“ · Mně? Nic. Kam tím míříte? Výbor váhá!

LANGEVIN · Nechcete raději naslouchat?

Otevře znovu dveře.

HLAS RIGAULTŮV · Občané gardisti, právo rozhodovat o osudu země mohou mít jen ti, kteří ji brání, to jest proletariát, to jest oněch tři sta tisíc, kteří bojovali o Paříž. Jejich hlasovacím lístkem je kulka z ručnice.

Neklid.

ZVOLÁNÍ · Chcete i volby přerušit? To je anarchie! — Nezapomeňte, že to znamená občanskou válku! S pruskými jednotkami od Bois de Vincennes po Bois de Boulogne v zádech! — Jednotu! Usnesli jsme se na volbách!

GENEVIÈVE · Nejsme jednotní. To je špatné. **LANGEVIN** *s úsměvem* · Ne, to je dobře, to znamená, že neustrneme. Doufejme, že se při tom dáme správným směrem. Ale proč jste přišli?

„**TATÍK**“ · U sto prvého praporu se mluví o tom, že brány nejsou zavřeny. Posílali svou policii, bagáže a dělostřelectvo do Versailles, po celou noc. A tam sedí Thiers. Máme vám vyřídit, že se vydáme na pochod do Versailles, jakmile k tomu dáte příkaz, Langevine.

GENEVIÈVE *rychle* · Ale to by rovněž znamenalo občanskou válku.

COCO · Jen před radnicí táboří dvacet tisíc mužů, chléb na bodácích. Kolem budovy stojí padesát kanónů. Stačí křiknout z okna „Na Versailles!“, a všechno je navždy skončeno.

LANGEVIN *pomalů* · Snad. Ale potřebujeme souhlas Francie, ne?

„TATÍK“ · Dobře, volte. Nebo nevolte, je to jedno. Ale zničte nepřitele, dokud můžete, ihned.

LANGEVIN *váhavě* · Je dost těžké postavit Komunu na nohy. Až se nám to podaří, stanou se Thiersové a jejich společníci v očích celé Francie hromádkou bankrotářů. Ale rozumím ti, „tatíku“, je dobře, že nám sedíte za týlem. Jen nám nedopřávejte klidu; jste vždycky dál než my. *Vrať se rychle do sálu.*

„TATÍK“ · Coco, budme spokojeni. Oni tomu musí koneckonců rozumět.

Chťejí odejít, utom slyší závěrečný projev.

HLAS VARLINŮV · Občané gardisté! Pařížský proletariát, uprostřed porážek a zrady vládnoucích tříd, zdecimován na bojištích buržoazie, pruské i vlastní, oslaben hladem, ke kterému ho odsoudili prušští generálové a pařížští keřasové, v těchto ranních hodinách povstal, aby hájil trosky svých zničených obydlí a aby vzal osud do svých rukou. Jde o osud Francie. Tak zvaná vláda národní obrany, vytvořená buržoasií po vojenské porážce, byla odhalena jako vláda národní zrady. Tíživé lidé, kteří si došli pro císaře, aby se mohli pustit do dobrodružství, nechali císaře padnout, když jim neposkytl kořist; teď posílají pro pana von Bismarcka, aby ochránil jejich statky proti těm, kteří je vytvořili, proti proletariátu. Ale hlavní město Francie, jež vzpouru proti této bandě dobrodruhů vyhlásuje za zákonnou, kráčí ozbrojeno, a proto klidně a

pevně k volbě své vlastní, svobodné a suverénní Komuny a žádá ostatní svobodné komuny Francie, aby zaujaly místo po jejím boku.

Silný potlesk a volání: „Ať žije Komuna!“

GENEVIEVE · Je to jeden z největších dnů v dějinách Francie.

„TATÍK“ · Část jeho velikosti bude spočívat v tom, že nikdo nemůže tvrdit, že zástupci lidu chtěli občanskou válku. Nadejde nová doba, a bez krveprolití.

REZOLUCE

1

Uváživše naše chabé síly, ukuli jste, jak nás porobit. Tyhle zákony jsme nyní odstranili uváživše, že v porobě nechcem žít.

Uváživše, že na nás teď s děly půjdete, jak máte ve zvyku, rozhodli jsme, že bychom se báti měli bídy víc než zániku.

2

Uváživše, že snad zhynem hladem, dáme-li se od vás okrádat, konstatuji, že jen sklo, sklopředvýkladem, od chleba nás dělí, na nějž máme hlad.

Uváživše, že na nás teď s děly půjdete, jak máte ve zvyku, rozhodli jsme, že bychom se báti měli bídy víc než zániku.

3

Uváživše, že tu stojí vily, zatímco nám teče na nohy,

sami jsme ty vily obydli — nehodí se nám už naše brlohy.

Uváživše, že na nás teď s děly půjdete, jak máte ve zvyku, rozhodli jsme, že bychom se báti měli bídy víc než zániku.

4

Uváživše: uhlí je až běda, zatímco my mrznem bez uhlí, rozhodli jsme jít si — třeba bez oběda — pro ně sami, abychom tu neztuhli.

Uváživše, že na nás teď s děly půjdete, jak máte ve zvyku, rozhodli jsme, že bychom se báti měli bídy víc než zániku.

5

Uváživše: je nad vaše síly těžký úkol dát nám slušný plat, sami nyní továrny jsme obsadili — bez vás stačíme si na nás vydělat.

Uváživše, že na nás teď s děly půjdete, jak máte ve zvyku, rozhodli jsme, že bychom se báti měli bídy víc než zániku.

6

Uváživše, že už nelze věřit slibům vlády, že nás vyrve z béd, rozhodli jsme sami sobě se teď svěřit, sami sobě dobrý život vystavět.

Uváživše: lpíte na kanónu, jiný jazyk pro vás je jen klam, musíme ta děla prostě bez pardónu namířit teď proti vám.

5.

19. března 1871. Gare du Nord. Všude plakáty, jež vyzývají k volbě Komuny. Tlačeniče měštáckých rodn, jeptišek, úředníků, kteří všichni prchají do Versailles.

KAMELOT · Prohlášení tisku: Volby do Komuny protiústavní! Noviny vyzývající Pařížany, aby nevolili Komunu: Le Journal des Débats, le Constitutionnel, le Moniteur, L'Universel, le Figaro, le Gaulois — a během dalšího děje — la Vérité, Paris-Journal, la Presse, la France, la Liberté, le Pays, le National, l'Univers, le Temps, la Cloche, la Patrie, le Bien Public, l'Union, l'Avenir, le Libéral, le Journal des Villes et des Campagnes, le Charivari, le Monde, la France Nouvelle, la Gazette de France, le Petit Moniteur, le Petit National, l'Electeur Libre, la Petite Presse.

Pan výběrčí daní obklopen rodinou si koupí jeden z listů.

VYBĚRČÍ DANÍ · Jakkpak to, že „výbor není nic“, reprezentuje přece dvě stě patnáct praporů. Tolik lidí dokáže leccos. Alphonse, nehrb se! Kde vězí Bourdet s penězi? Mám v hodině nebezpečí prokuristu nebo ne?

JEHO ŽENA · Alphonse, nemáš se hrbit. Jestli Bourdet nepřijde, tak tu budeš muset zůstat, Christophe, bez peněz se v drahých Versaillesch neobejdeme. Budou přeplněny.

VYBĚRČÍ DANÍ · „Budeš tu muset zůstat“, to je typické. Ať mě postaví ke zdi, jen když peníze...

JEHO ŽENA · Nestávej se sentimentálním. Počkáš na Bourdeta. Alphonse, necukej rameny.

Odejde bez muže; ten čeká. Philippe a Jean

přicházejí, když řadoví vojáci, vedeni úředníkem, vlečou dozadu železnou bednu.

ÚŘEDNÍK · Ne do vozu se zavazadly, messieurs, jde o kartotéky a pokladnu radnice.

PHILIPPE · Že musím zpátky k vojsku, zavini-la tvá matka. Jak mohla odnést mikroskop do zastavárny, zatím co bratr bojoval! Teď na to praskne celý můj žold, a přitom ho ještě ani nemám. A kvůli příhodě s kanónem mě možná ještě postaví před válečný soud. To jste taky zavini-li.

JEAN *neprítomně* · Museli jsme zaplatit činži, Philippe. Když přineseš dvacet franků, tak ty věci zase vyplatíme. Hlavně, aby se François o tom nedověděl.

PHILIPPE · Tohle studium spolkně všecko. A jestli se teď ještě zamíchá do té vaší záležitosti s Komunou, tak ho fráteri vyženou ze školy! Duchovní, a je u Komuny! A zač ty vaše ideje stojí, je vidět na našem případě. François chce svůj mikroskop, že? A proč? Poněvadž je jeho. Člověk tedy touží po svém majetku a basta.

JEAN · Philippe, máš hlavu jako pekařskou dílnu: jedno se ti v ní plete pro druhé.

PHILIPPE · V pekařské dílně bývá pořádek.

JEAN · Dávej pozor: Ten mikroskop je nástroj, který potřebuje ke své práci, proto jej chce. A soustruhy v železničních dílnách jsou zase nástroje, které ke své práci potřebujeme my, a proto je rovněž chceme. Kapišto?

PHILIPPE · Copak je?

JEAN *mu vnutí pytel, který nesl* · Nevidíš, že stěhují pokladny? Halo, vy tam! *Vojákům, kteří vlečou bednu.* Tady se nic odnášet nebude. Je to majetek lidu. *Vojáci jdou dále, když mu jeden z nich uštědřil kopanec.* Zrúdo. A nikdo tu, kdo by je zadržel!

Jean utíká pryč. Philippe zavrtí hlavou a odchází. Aristokratka s neteří a služebnictvem, jež nese krabice na klobouky a pod.

NETEŘ · Kdo by si byl pomyslel, tetičko Marie, že první vlaky, jež zase opustí Paříž, poskytnou tak tragickou podívanou! Celá Paříž na útěku!

ARISTOKRATKA · Ne nadlouho. Dávejte pozor, Philine, aby se krabice nepromáčkla, je v ní klobouk od Parnauda.

NETEŘ · Měly jsme přece jen jet kočárem.

ARISTOKRATKA · Aby nám vypřáhli koně a aby je sežrali? Nemluv hlouposti. Ach, de Ploeuc, jak jste laskavý! V těchto dnech člověk poznává přátele.

DE PLOEUC · Nemohl jsem vás prostě nechat odjet, aniž jsem vám stiskl ruku, madame la Duchesse.

NETEŘ · Musíte tu opravdu zůstat? Není to nebezpečné?

DE PLOEUC · Snad. Ale Banc de France za to risiko stojí, mademoiselle. *Věvodkyni.* Smím vás poprosit, abyste předala listěček v této kytici jemu? *Podá jí kytici.*

ARISTOKRATKA · Nikdy vám to nezapomeneme. Celá komedie potrvá týden. Tak na brzkou shledanou, Henri! *Vzdá-li se s neteří.*

DE PLOEUC · Na shledanou, mesdames! *Kamelot teď prodá sem tam nějaké noviny. Naproti nabízí zboží podomní obchodník.*

KAMELOT · „Prohlášení vlivných osobností“ ve Figaru. — „Zločin na generálu Thomasovi a Lecomtovi.“ — „Obsazení radnice protizákonně.“ — „Táhne ústřední výbor s Němci za jeden provaz?“ — „Plenění v Rue Gras.“ — „Vláda lůzy.“

PODOMNÍ OBCHODNÍK *do toho* · Kšandy! — Lyonské hřebeny! — Knoflíky! — Mýdlo a toaletní potřeby, lacino! — Harmoniky! — Pásky z Tripolska! *Vojáci přivádějí Jeana; má roztrhaný oblek.*

Seržant národní gardy je s několika gardisty zadržt.

SERŽANT · Počkat! Co s ním děláte?

VOJÁCI · Chytili jsme ho, když se pokoušel vylézt na lokomotivu. — Je to sabotér, seržante.

JEAN · Odvázejí pokladny. Je nutno je zadržet. Celou bandu je třeba zatknout.

SERŽANT · Jen klid, kamaráde. Nebyl vydán rozkaz, abychom vlaky zadrželi. Pustte ho.

DE PLOEUC · Milí přátelé, jsem markýz de Ploeuc z Banc de France. Říkáte sám, že exekutiva nevydala žádné rozkazy. Dosud, pokud vím, občanská válka nevypukla. Za těchto okolností se však ten muž dopustil zločinu a je nutno jej zavřít.

JEAN · Tak? A kampak mě chcete dopravit? To mi laskavě povězte!

Mlčení.

SERŽANT · Ach tak, vy jste ho chtěli zatáhnout do vlaku? Ihned ho pusťte. *Svým lidem.* Dojděte pro posilu!

Někteří odcházejí, Jean je puštěn. Vojáci se vytrácejí, de Ploeuc zmizí.

VOJÁK · Konáme jen svou povinnost, kamaráde.

SERŽANT · Měls štěstí.

JEAN · A je necháte běžet? Vidíte ty plakáty? Něco vám povím. Volil jsem. Ale ne vaši Komunu. Ta zařve. *Klopýtá pryč.*

6.

26. března 1871. Před kavárničkou na Montmartru. Paní Cabetová a její malá rodinka — Jean, Babette, François, Geneviève — se zařizují v kavárničce, která byla zavřena. Odstraňují okenice, rozvinují plátěnou střechu, vynášejí židle, rozvěšují bílé papírové lucerny.

Číšník v uniformě národní gardy a zraněný kyrysník v civilu jim pomáhají. Z blízkého náměstí řzná hudba. Geneviève vyjde z kavárny s lahvičkou vína, následována jedním ze svátečně ustrojených dětí.

FRANÇOIS *přichází s proutěnými židlemi* · Toto je Komuna, toto je věda, toto je nové století, Paříž se pro ně rozhodla.

ČÍŠNÍK · Patron se rozhodl proti, a tak se patronem stal číšník; udělejte si v jeho kavárně pohodlí.

GENEVIEVE · Dokonce nastávající páni duchovní tedy vítají ranní červánky. *Staví láhve s vínem před paní Cabetovou.*

FRANÇOIS · A učitelky nalévají víno z černého trhu vdově. Neboť i Kázání na hoře je sepsáno formou zákonných ustanovení, jež začínají úvahou a končí činy! *Obejme Němce, který se šklebí a otevírá okenice.* Objímám tě, kyrysníku, nový bratře, desertéře z loupeživých vojsk anachronického Bismarcka!

PANÍ CABETOVÁ *která od začátku seděla na židli uprostřed ulice* · A činže prominuli! *Zvolá.* Jeane! Babette!

FRANÇOIS · Uváživše, že nespravedlivá válka, která stihla naši vlast, byla jen dílem menšiny a že není správné, aby se celé břemeno svalovalo na většinu, která je jen velkým houfem bedných... Naučil jsem se to z paměti jako Lavoisiera.

JEAN *vyhlédne horním oknem kavárny* · Trpělivost! FRANÇOIS · A zastavárny vracejí chudákům bezplatně to, co u nich bylo zastaveno, uváživše, že život musí stát za to, aby byl žit.

PANÍ CABETOVÁ · François, tys o všem věděl? Jsem zlodějka, všecko je tak drahé. Bylo to trochu netaktní, když jsem na tobě žádala činži, ale chtěla jsem vyzvednout ty věci, přece je potřebuješ. Jeane! *Dítěti.* Sedni si, Victore, sněz něco, než

ochutnáš víno. Jean! *Dítě strnule usedne. Jean mrzutě vyhlédne.* Chci mluvit s Babette, jste už hotovi?

BABETTE *vyhlédne vedle Jeana, poněkud rozpalena.* Maman?

PANÍ CABETOVÁ · Podívej, jaké máme dobré víno, Babette. *Babette se směje a schovává hlavu.* Musí se na ni dávat pozor, ten chlap je radikál.

Ulicí dolů přichází „tattk“ s Langevinem, který vypadá velmi unaveně. „Tattk“ má na bajonetu bílý lampión.

„TATÍK“ · Madame, mademoiselle. Vedu vám švagra, člena Komuny za Vaugirard. Odtáhl jsem ho od práce, dřou se na radnici jak námezdní otroci.

PANÍ CABETOVÁ · Vezmi si sklenku, Pierre.

ČÍŠNÍK · Víno je od patrona, patron je ve Versailles, poslužte si, monsieur.

LANGEVIN · Zanechali nám tu šest tisíc nemocných, nikdo se nestará o osvětlení ulic, všude je plno práce.

Jean a Babette vystřekují z okna rudý praporek.

„TATÍK“ · Ach, připijím na tvou krásu! Milovaný a obávaný! Pronásledovaný, děsivý! Laskavý, který při útoku s námi pochoduješ v jednom šiku!

PANÍ CABETOVÁ · A vedeš k vítězství! Poslužte si chleba, Pierre i ty, „tattiku“. Kdepak jsou děti? Pekařka odnaproti nám jej donesla na ulici, když jsme to sukno nesly kolem; ano, když jsme nesly kolem to sukno jisté barvy, tak nám ta ženská nevrhla vnutila chleba.

GENEVIÈVE · Sedněte si, zazpívám vám starou písničku.

Zpívá.

Markéta šla dnes nakoupit, paličky tloukly do bubnů.

Maso a česnek chtěla vzít, vtom řezník pohubnul.

Zšedivěl, pohubnul.

„To maso dělá dvacet franků.“

Ratatabum, ratatabum, ratatabác.

„Jak?“

„Tak dobrá, madam, pět.“

„A plác!“

Šla činži platit Markéta,

vtom kolem kapela šla.

„Kolik dlužím?“ Markéta se ptá.

Domácí pobledla,

byla jak mrtvola,

„Ta činže dělá dvacet franků.“

Ratatabum, ratatabum, ratatabác.

„Jak?“

„Tak dobrá, madam, deset.“

„Plác!“

VŠICHNI *zpívají s sebou.* A plác a plác a plác. *Přes prostranství přichází zástup mužů a žen s kokardami.*

JEDEN Z MUŽŮ · Mesdames, messieurs, všichni s sebou! Na Place de Vendôme mluví známý malíř, monsieur Courbet, o nutnosti strhnout Napoleonův vendómský sloup, který byl ulit z dvanácti set dobytých evropských děl. Je to pomník války, souhlasu s militarismem a barbarstvím.

„TATÍK“ · Děkujeme pěkně. Schvalujeme návrh a zúčastníme se provedení.

ŽENA · Tak pojďte s námi na hovězí vývar, který se dává v Quartier Latin.

Kterýsi z mužů zařehotá jako kůň.

MUŽ · Na věčnou pamět oněch pěti koní, mesdames, messieurs.

FRANÇOIS · Půjdemě?

„TATÍK“ · Sedí se mi tu dobře.

FRANÇOIS · A co hovězí vývar?

PANÍ CABETOVÁ · Půjdete? Kde je Jean a Babette? Ach, už jdou.

„TATÍK“ · Monsieur François, je znát, že máte pro duchovní stav předpoklady.

GENEVIÈVE · Srdečný dík, zůstaneme ještě chvíli sedět.

Zástup táhne dál.

JEDEN Z MUŽŮ · Dobře, jak libo. Komuna vás pozvala. Nešli jste, olala.

„TATÍK“ · Tomu se říká svoboda.

Jean a Babette se objevili dole.

PANÍ CABETOVÁ · Byli jste tam nahoře nějak dlouho, nechce se mi to líbit.

JEAN · Maman, nechtěj, aby se Geneviève začervenala.

PANÍ CABETOVÁ · Řekla jsem vám, že se člověk má podřídit podmínkám.

„TATÍK“ · Podmínky jsou však velmi příznivé, madame, nemohou být lepší. Paříž se rozhodla žít podle své chuti. Proto se také monsieur Fritz rozhodl zůstat s námi. Již žádné třídní rozdíly mezi občany, již žádné přehrady mezi národy!

JEAN · Babette, odpověz mami, ujmí se mě.

BABETTE · Madame, váš syn nemá rád spěch, kde není na místě.

Zpívá.

Otec Josef nemá střechu nad hlavou a ženu má s košilí děravou.

V hrnci mu cosi ohřívá

a on se klidně zabývá

nad ukradeným hrncem svou frizúrou.

„Matko, něco hodně extrovního!

Chudák si musí do panděra dát.

Máš času dost, vlož tam všecku

šikovnost!

Něco extra... a pažitku na salát.“

Otec Josef to nebere těžce.

Nač před popravou kněžoura?

Jak bylo by to z vlastního měšce,

poslední jídlo si objedná.

„Strážce, něco hodně extrovního!

Chudák si musí do panděra dát.

Je času dost, vlož tam všecku

šikovnost!

A nezapomenout pažitku na salát.“

„TATÍK“ · Načpak člověk žije? Farář ze Sainte-Héloise zodpověděl sestře otázku takto: Aby sama sebe zdokonaloval. Dobře: co mu bylo k tomu třeba? Křepelky k snídani. *Dítěti.* Synu, člověk žije pro něco extrovního. Nemůže bez toho být, i kdyby si to měl vybojovat kanóny. Načpak se člověk plahočí? Aby si mohl něco dopřát? Na zdraví! — Kdo je ten mladý muž?

PANÍ CABETOVÁ · Victore, dones vidličku! *Dítě odejde do kavárny.* Jeho otec padl u třiadvadesátého praporu, při obraně kanónů, 18. března. Pustil se do handlu s masem, s králíky, mlč, Jeane. Občas mu něco odkoupím, abych mu...

Dítě se vrací s vidličkou.

„TATÍK“ · *vstane, pozvedne sklenku.* Na tvé zdraví.

Dítě pije na zdraví „tattika“. Ze sousedství hudeba. Jean se pustí s Geneviévou do tance, Babette s Françoisem. Číšník tančí s paní Cabetovou.

„TATÍK“ · Všecko jde báječně, že?

LANGEVIN · Jsi spokojen?

„TATÍK“ *po zámlce.* Vše, co si toto město přálo a pro co bylo postaveno, má; vše, na co pod ranami pozapomnělo a co jsme mu my připomněli. — Co mu schází?

LANGEVIN · Jen jedno: Někdy si myslím, že jsme 18. března měli přece jen udeřit. Rozhodovali jsme se: volby, nebo pochod do Versailles? A odpověď zněla: Oboje.

„TATÍK“ · No a?

LANGEVIN · Thiers sedí ve Versailles a sbírá vojsko.

„TATÍK“ · At, na to se kašle. Paříž všecko rozhodla. Tyhle stařečky nad hrobem vyřídíme jako nic. Vojsko! Domluvíme se s ním stejně jako 18. března o kanónech.

LANGEVIN · Doufejme. Jsou to sedláci.

„TATÍK“ · Na Paříž, monsieur!

Tančtci se vracejí.

BABETTE · Na svobodu, Jeane Cabete! Na úplnou!

„TATÍK“ · Na svobodu!

LANGEVIN *s úsměvem* · Já piju na tu částecnou.

BABETTE · V lásce.

GENEVIÈVE · Proč na částecnou, monsieur Langevine?

LANGEVIN · Vede k svobodě úplně.

GENEVIÈVE · A úplná, okamžitá, je iluze?

LANGEVIN · V politice.

BABETTE · François, ty umíš tančit. Tančíš jako fyzik nebo jako duchovní, jako takový malý duchovníček?

FRANÇOIS · Už jím nebudu. Nastává nová doba, slečno Guéricaultová. Vystudují fyziku na útraty Paříže.

BABETTE · At žije dělení! Všecko je naše, pojďte se dělit!

GENEVIÈVE · Babette!

BABETTE · Já tě naučím, tančit s Jeanem tvář na tváři!

Vrhne se na Genevièvu.

GENEVIÈVE · Nebudu se bránit, Babette.

BABETTE · Pak tedy, tumáš, tumáš, tumáš.

Válí se po podlaze. Geneviève se začíná bránit.

BABETTE · Ach tak, ty se nebráníš? Chceš mi vyrazit oko, ty ropucho?

Jean zadržel se smíchem François. „Tatík“ a číšník odtrhují bojující od sebe.

PANÍ CABETOVÁ · Chováte se, jako byste měly plné skříň šatů. Olala. Já byla proti tomu, abyste šli nahoru věšet ten prapor. Ta holka je rváč.

FRANÇOIS · Komunardka nežárlí.

BABETTE · Je ze dřeva, co?

GENEVIÈVE · Ne, ale nevzdá se toho, co jednou získala. Jsem ráda, že nebyl na blízku bajonet, Babette. Dobrý den, Philippe!

Philippe přistoupil.

PHILIPPE · Tak jsem zase tady. Byl jsem zvědav, jestli vás ještě najdu naživu. Podle versailleských novin byste měli být všichni zatčeni a povražděni. Kdo prý před usnutím neřekne „At žije Komuna!“, toho vlastní žena udá a toho komunardi mučí na latrinách tak dlouho, dokud všechno nepřizná. Tolik se ví. Komuna vykonává hrůzovládu.

Všichni se smějí.

„TATÍK“ · Toto je první noc v historii, přátelé, za níž v Paříži nebude spáchána vražda nebo loupež, za níž nedojde k drzému podvodu nebo ke zhanobení. Po prvé jsou její ulice bezpečné, nepotřebuje policie. Neboť bankéři i drobní zlodějíčkové, výběřčí daní i továrníci, ministři, nevěstky i duchovenstvo se vystěhovali do Versailles: město se stalo obyvatelným.

FRANÇOIS · Na zdraví, „tatíku“.

PHILIPPE · Také jsem četl v novinách o orgiích. To jsou tedy ony. Orgie Komuny! Tyrani v radnici mají každý sedm metres, to je prý stanoveno zákonem.

BABETTE · Och, Jean má jen dvě.

FRANÇOIS · A proč jsi utekl?

PHILIPPE · Jen tak pro nic za nic jim panáčkovat nebudu. Monsieur Thiers je bankrot, je na mizině, v troubě. Nevyplácí už ani žold. Řadové vojsko prodává ve Versailles pušky po pěti francích.

„TATÍK“ · Já svůj žold dostávám, já ano.

LANGEVIN · Ty si ho vyplácíš sám, v tom je ten rozdíl.

PHILIPPE · V tomhle je právě to turecké

hospodářství Komuny. O tom se mluví. Byl jsem den na venkově, v Arles, u rodičů. Necháávají tě pozdravovat, François. Neřekl jsem jim, že ses stal komunardem, mizerou, který by všecko rozdělával.

„TATÍK“ · Toužím po noze nějaké krásy, hlavně po jejím kopytu.

LANGEVIN · Jak ses ale dostal skrz linie?

PHILIPPE · Nikdo mě nezadržel.

LANGEVIN · To je špatné. To je lehkovážnost Komuny!

„TATÍK“ · Pierre, máš příliš vysoké mínění o těch starcích, o monsieur Thiersovi a panu von Bismarckovi. Buď vítán, Philippe. Jsou v troubě, co? Podej mi nějaké noviny, Pierre. *Langevin mu podá noviny a „tatík“ z nich udělá dětskou helmu a nasadí si ji.* Jsem Bismarck. Jeane, ty jsi Thiers, ať ti François půjčí brýle. Ukážeme Pierrovi, co si ti starci povídají, zatím co my v Paříži tak trochu oslavujeme.

„Tatík“ a Jean zaujmou historický postoj.

„TATÍK“ · Milý Thiersi, právě jsem kohosi udělal císařem; je to ostatně hlupák. Přejete si také nějakého?

JEAN · Milý pane von Bismarcku, já už jednoho měl.

„TATÍK“ · Když jste už jednoho měl, tak chápu, že už žádného nechcete. V pořádku. Jak ale nebudete poslouchat, tak dostanete císaře zpátky! A to není jen hrozba, jsem rozhodnut to také provést. Ostatně: chtěl byste krále?

JEAN · Pane von Bismarcku, jen část lidí by to chtěla, nepatrná část.

„TATÍK“ · Jak ale nebudete poslouchat, tak krále dostanete. Ostatně: Co by vlastně chtěli ti vaši lidé čili ti... no, jakpak se říká těm, co platí daně... ach, správně, co by vlastně ti vaši občané chtěli?

JEAN *se plaše ohlédne* · Mne.

„TATÍK“ · Ale to je výtečné! Vždyt jste mi

stejně milý jako císař nebo král. Krále by tedy taky nechtěli, to je komické. Vy přece rovněž posloucháte a vydáváte nám dokonce ještě mnohem ochotněji celou... no, jakpak se říká zemi, v níž právě jsme... ach, správně, Francii.

JEAN · Pane von Bismarcku, byl jsem pověřen vydat vám Francii.

„TATÍK“ · Kým, monsieur?

JEAN · Francií. Právě mě zvolili.

„TATÍK“ *se hlasitě směje* · My také! Císař a já jsme byli také zvoleni.

JEAN *se směje rovněž, pak* · Žerty stranou, pane von Bismarcku. Cítím se poněkud nejistý, krátce, nejsem si jist, zda mě nezatkou.

„TATÍK“ · Víte co, já vás podepřu. Mám pět tisíc kanónů.

JEAN · Pak mám jen jediné přání, pane von Bismarcku: Dovolil byste mi, abych vám políbil holínky? *Vrhne se po „tatíkových“ holínkách a políbí je.* Ach, to jsou holínky! Ty chutnají!

„TATÍK“ · Jen mě je, prosím vás, nesežerte.

JEAN · A slibuješ mi, Otto, že je tím, že je těmi holínkami taky rozdupáš?

„TATÍK“ · Ach, Komunu?

JEAN · Nevyslovuj to jméno. Nevyslovuj je! Víš, s tím jménem je to u mne tak, jako u tebe s Liebknecem a Bebelem!

Kyrýsník vstane a pozvedne sklenku.

„TATÍK“ · Proboha, nevyslovuj ta jména!

JEAN · Ale copak se tak lekáš, Otto? Jakpak mi chceš, Otto, pomoci, když se tak lekáš. Polekáš mě tím přece taky.

Sundávají papírovou helmu a brýle a obejmou se.

BABETTE · Jeane, bylo to pěkné. Myslím, že prapor ještě nevisí správně, pojď nahoru. *Obejme ho.*

FRANÇOIS · Teď vám to přece jen přečtu. *Předčítá pod papírovou lucernou z novin.* „Dnes je noc, kdy Paříž pije víno, za něž nikomu nedluží. A ráno se pozvedne jako

stará dělnice a sáhne po pracovním náčiní, jež miluje.“

KYRYSNÍK *zvedne sklenku* · Bebel, Liebknecht!
ČÍŠNÍK · Komuna!
KYRYSNÍK · Komuna!
ČÍŠNÍK · Bebel, Liebknecht!
FRANÇOIS · Studium!
GENEVIÈVE · Děti!

7.

a

Radnice. Rudé prapory. V zasedací sni se během schůze přibíjejí tabule s nápisy: „1. Právo na život.“ — „2. Svobodu jednotlivce.“ — „3. Svobodu svědomí.“ — „4. Právo shromažďovat a spolčovat.“ — „5. Svobodu slova, tisku a každého projevu ducha.“ — „6. Svobodné právo volební.“ 29. března 1871. Zahajovací schůze Komuny.

BESLAY · Vytýkají nám, že jsme se měli spokojit volbou národního shromáždění republiky...

HLASY · Vypsanou monsieur Thiersem! — Proti Paříži!

BESLAY · Avšak osvobození pařížské obce je osvobozením všech obcí republiky! Naši odpůrci tvrdí, že jsme republice zasadili ránu. Zasadili jsme jí ránu: takovou, jakou zasazujeme kůlu, který zarážíme hlouběji do země! *Potlesk.* Republika Velké revoluce roku 1792 byla vojákem, republika Komuny bude dělníkem, kterému je především třeba svobody, aby mohl z míru něco vytěžit.

VARLIN · Bude republikou, komunardi, která dělníkům vrátí jejich nástroje, tak jako republika z roku 1792 vrátila rolníkům půdu a vytvořením sociální rovnosti

uskutečnila politickou svobodu. *Potlesk.* Přečtu první zákony. „Komuna, vycházejíc z toho, že všichni občané bez rozdílu jsou připraveni k obraně národního teritoria, ruší stálé vojsko.“

HLASY · Pryč s generály, s těmi placenými tyrany! Ať žije lidová armáda! — Již žádné třídní rozdíly mezi občany, již žádné přehrady mezi národy! — Vyzvěme dělníky v německém vojsku, aby dělníkům ve vojsku francouzském podali ruce.

Potlesk.

VARLIN · „Uváživše, že stát tvoří lid, který si vládne sám, budtež všechny veřejné úřady obsazovány jen na jistou dobu a do odvolání a jejich vykonavatelé budtež vybráni podle schopností!“

HLAS · Při stejných platech! Platech dělnických!

VARLIN · „Uváživše, že lid nestojí výše než poslední z jeho občanů, budiž vyučování přístupné všem, bezplatné a sociální.“

HLAS · Stravování dětí ve školách! Výchova začíná stravováním: Dospět k vědění, znamená též zajistit jedení.

Směch a potlesk.

VARLIN · „Vycházejíc z toho, že cíl života spočívá v neomezovaném rozvoji naší fyzické, duchovní a morální existence, nemůže být vlastnictví ničím jiným než právem, aby každý jednotlivec byl účasten na kolektivním výsledku práce podle toho, jaké úsilí na to vynaložil. V továrnách a dílnách je třeba organisovat kolektivní práci.“ *Potlesk.* To, přátelé, jsou první zákony, jež budtež ihned uskutečněny. Zahajují první pracovní schůzi Pařížské komuny.

b

Ministerstvo vnitra. Geneviève a Langevin, vedeni vrátným, vstupují do kanceláře. Pršt.

GENEVIÈVE · Říkáte, že se nedostavil jediný úředník? Již osm dní?

VRÁTNÝ · Nedostavil. Musel bych to vědět, jsem tu vrátný.

GENEVIÈVE · Kolik úředníků tu jinak pracuje?

VRÁTNÝ · Tři sta osmdesát čtyři a pan ministr.

GENEVIÈVE · Víte, kde úředníci bydlí?

VRÁTNÝ · Ne.

GENEVIÈVE · Jak se tedy má člověk dovědět, kde jsou třeba v okresech školy, kde bydlí učitelé, kam se chodí pro peníze na platy? I klíče jsou vytaženy.

LANGEVIN · Musí se dojít pro zámečnicka.

GENEVIÈVE · A vy budete muset jít koupit trochu petroleje do lampy.

Hrabe se v peněžence.

VRÁTNÝ · To chcete pracovat i v noci?

LANGEVIN · Je zmocněnkyní Komuny pro vyučování.

VRÁTNÝ · To je všechno moc hezké, ale nejsem tu od toho, abych chodil pro petrolej.

GENEVIÈVE · Dobře, ale...

LANGEVIN · Jaképak „dobře“. Ten petrolej půjdete koupit. Napřed však zmocněnkyni ukážete, kde jsou uloženy seznamy a plány škol v jednotlivých okresech.

VRÁTNÝ · Mohu jediné ukázat, kde jsou úřadovny.

GENEVIÈVE · Budu se muset zeptat uklízečky. Možná, že má děti, jež chodí do školy.

LANGEVIN · Nebude nic vědět.

GENEVIÈVE · Společnými silami to zjistíme.

LANGEVIN · Bylo by nejlépe, kdybychom rovnou postavili nové školy, pak bychom aspoň věděli, kde jsou. Stejně se bude muset se vším začít znovu. Nic přece nebylo uděláno pořádně. To platí o všem, klinikami začínaje, až po osvětlení ulic. Kolikpak vám obyvatelstvo platí za služby, mezi něž nepatří chození pro petrolej?

VRÁTNÝ · Sedm franků osmdesát denně, ale ty mi neplatí obyvatelstvo, nýbrž stát.

LANGEVIN · Pravda, v tom je ten velký rozdíl, že? Zmocněnkyně povede pařížské školství za jedenáct franků denně, jestli vám to něco říká.

VRÁTNÝ · Když se tím spokojí.

LANGEVIN · Můžete jít. Jestli to náleží k vašim služebním povinnostem.

Vrátný se odsourá. Geneviève otevře okno.

GENEVIÈVE · A tento člověk je sám chudák!

LANGEVIN · Nepokládá se za něho. Chyba byla pravděpodobně v tom, že jsme se mu přiznali, jak máte malý plat. Teď vámi opovrhne. Ani ho nenapadne, aby hrbil záda před někým, kdo vydělává jen o pár franků více. A více než hrbit záda se nenaučí.

GENEVIÈVE · Řekněme: jestli mu nikdo nepomůže. Co vidí? Ministři a ministerští radové utekli před nižšími platy ze svých křesel a všichni úředníci, i ti nejnížší, ponechávají Paříž ve tmě, špině a nevědomosti. A jsou nepostradatelní.

LANGEVIN · To je nejhorší. Jejich hlavní zájem se soustřeďuje na to, aby se udělali nepostradatelnými. Je tomu tak již po tisíciletí. My však budeme muset najít lidi, kteří si svou práci zařídí tak, aby byli kdykoli postradatelní; budoucnost patří těm, kteří práci zjednoduší. — Tady jde Babette.

Babette přichází s Philippem.

BABETTE · Tebe už vůbec není vidět! V „Officielu“ stojí, že tě udělali ministryní nebo něčím takovým.

GENEVIEVE *konspirativně, předstírajíc bázeň* · Řekl ti, kde mě najdeš?

BABETTE · Vrátný? Philippe mu ukázal pistoli.

LANGEVIN · Jmenuji tě asistentem zmocněnce pro dopravu, tím totiž jsem. Vlaky sice ze Severního nádraží vyjíždějí, ale bohužel se nevracejí. Zato odvázejí celá bytová zařízení. Budu muset zabavit majetek železniční společnosti a postavit vyšší zaměstnance před válečný soud. Takhle to totiž teď v Paříži chodí. Sem úředníci nechodí vůbec a tam chodí, aby sabotovali. Ale co vás sem vede?

BABETTE · Musíte ihned něco udělat ve prospěch pekařských dělníků.

GENEVIEVE · Mne však delegovali pro školství.

PHILIPPE · Tak nás tedy převezmi. Ve vašich novinách je napsáno, že se dělník má vzdělávat. Ale jak se má vzdělávat, když v noci pracuje? Já vůbec nevím, co je den.

LANGEVIN · Komuna vydala, pokud vím, dekret, jímž se noční práce pekařů ruší.

PHILIPPE · Ale pekařští mistři jej neuznávají. A my nemáme právo stávkovat, poněvadž jsme nezbytní pro zásobování lidu. Pekařka však ten svůj krám zavřít může, když chce. Tady ostatně nesu bochník chleba.

Dá jí bochník chleba.

GENEVIEVE · Tomu se říká podplácení. *Zakousne se do něho.*

LANGEVIN · Jestli zavře, tak jí krám zabavíme a povedeme jej dál sami.

PHILIPPE · Chutná? Od nás se můžete dát podplatit, jen od mistrů nesmíte. Povím jim to ve společenstvu, nebo dnes v noci vytlučou v pekařstvích okna. Copak je

vlastně s Babette a s madame Cabetovou? Váš šéf, vojenský krejčí Buisson, se zase vrátil.

BABETTE · Ale platí za kalhoty už jen frank. Tvrdí, že národní garda objednává u těch podnikatelů, kteří nabízejí za nejvyšší ceny.

GENEVIEVE · Proč se na mne tak díváte, Pierre?

LANGEVIN · Přemýšlím, jak asi vycházíte s obyvatelstvem, občanko zmocněnkyně.

GENEVIEVE · Nemáme peníze. Šetříme prostředky obyvatelstva.

BABETTE · Obyvatelstvo jsme ale my.

LANGEVIN *když se po něm Geneviève nejistě dívá* · Uč se, učitelko.

BABETTE · Jestli chce Komuna platit méně než císařství, tak ji nepotřebujeme. Jean je na valech a nastavuje život jen proto, aby se už nemusel dát takto vykořisťovat.

PHILIPPE · Jeho kalhotami šidíte jeho vlastní matku. A jeho přítelkyni. Měli byste...

LANGEVIN · My? A co vy?

PHILIPPE · Dobře, měli bychom...

LANGEVIN · To zní lépe.

PHILIPPE · Co bychom tedy měli?

LANGEVIN · No ovšem, což nejste v krejčovském sdružení? To je místo, kde by se měly určovat ceny. Ne v kalhotářské dílně monsieur Bussona.

BABETTE · Odkudpak to má člověk vědět?

GENEVIEVE · Snažím se zorganizovat školy, v nichž by se to děti naučily.

BABETTE · Odkud na to chcete vzít peníze, když nejste schopni ani pořádně zaplatit uniformy?

GENEVIEVE · Banc de France je pár bloků odtud. Potíže vznikají tady, kde i skříně jsou zavřeny.

PHILIPPE · Myslím, že aspoň ty bychom dokázali vypáčit.

LANGEVIN · Cože, jsi pekař, a přesto bys byl ochoten vykonat navíc práci zámečnickou? Situace Komuny se, děti, začíná vyjasňovat. Tvým dalším krokem možná bude, že se navíc ještě naučíš vládnout. *Natáhl velké stojací hodiny, jež se zastavily, a postrčil kyvadlo tak, že se zase rozkřívá. Všichni se dívají se smíchem na hodiny.*

LANGEVIN · Nečekejte od Komuny víc, než čekáte sami od sebe.

8.

Úřadovna guvernéra Banc de France. Guvernér, markýz de Ploëuc, v rozhovoru s tlustým duchovním, prokurátorem pařížského arcibiskupa. Prší.

GUVERNÉR · Řekněte panu arcibiskupovi, že mu děkuji za doručení vzkazu monsieur Thierse. Oněch deset miliónů franků půjde do Versailles obvyklou cestou. Co se ovšem v příštích dnech s Banc de France stane, nevím. Čekám každou minutu návštěvu zmocněnce Komuny, a tím své zatčení. Leží zde dvě miliardy sto osmdesát miliónů, monsignore. Jde o životní nerv; jakmile se přetne, tak ti lidé zvítězili, děj se co děj.

SLUHA · Pan Beslay, zmocněnec Komuny.

GUVERNÉR *bledý* · Teď, monsignore, nastává osudná hodina Francie.

TLUSTÝ DUCHOVNÍ · Jak se však dostanu ven?

GUVERNÉR · Neztrácejte nervy. *Vstoupí Beslay* · Monsignore Beauchamp, prokurátor Jeho Eminence arcibiskupa.

TLUSTÝ DUCHOVNÍ · Smím se odporoučet?

GUVERNÉR · Domnívám se, že k tomu potřebujete svolení monsieur Beslaye.

BESLAY · Odevzdejte kapitánovi tuto vizitku. *Pánové se ukloní, tlustý duchovní odchází.*

BESLAY · Občane, výplatčí útvary národní gardy stojí v ministerstvu financí před zapečetěnými pokladnami. Žold je však třeba vyplatit, jinak dojde k útoku na banku, ať jim říkám, co chci. Ti lidé mají ženy a děti.

GUVERNÉR · Monsieur, podle statutů vašeho ústředního výboru utvořili zaměstnanci Banc de France jednotku národní gardy. Dovoďte, abych vás ujistil, že ani oni již po více než čtrnáct dní nedostali jediný sou žoldu, ač rovněž mají ženy a děti. Nuže, monsieur, procházel jste dvory a viděl jste je ozbrojené; jsou mezi nimi šedesátiletí starci. Mohu vás ubezpečit, že budou bojovat, jestliže dojde k útoku na banku, která jim byla svěřena.

BESLAY · Do dvou minut by bylo po boji.

GUVERNÉR · Možná, že během minuty. Ale jaká by to byla minuta v dějinách Francie!

BESLAY *po přestávce* · Komuna vydala dekret, podle něhož se zvláštní jednotky mají rozpustit a sloučit s ostatními.

GUVERNÉR · Věděl jsem, že to řeknete, monsieur. *Pozvedne jakýsi svitek.* Smím vám ukázat dekret z archivu banky, vydaný jiným, starším revolučním útvarem, Konventem francouzské revoluce, podepsaný Dantonem, podle něhož se zaměstnancům administrativy ukládá, aby své úřadovny hájili i se zbraněmi v rukou?

BESLAY · Pane markýzi, nepřišel jsem prolít krev, nýbrž zajistit prostředky, kterými by pravoplatně zvolená Komuna mohla financovat obranu Paříže a znovuotevření továren a dílen.

GUVERNÉR · Monsieur, nemyslete si, že mám být i na okamžik pochybnosti

o právech Komuny. Banc de France se nezabývá politikou.

BESLAY · Ach, teď se konečně dostáváme z místa.

GUVERNÉR · Jen jedno si vroucně přeji: abyste i vy z Komuny uznali práva Banc de France, která stojí nad stranami.

BESLAY · Pane markýzi, nemáte co dělat s pouličními lupiči, nýbrž s čestnými muži.

GUVERNÉR · Monsieur, to jsem věděl ve chvíli, kdy jste sem vstoupil. Monsieur, pomozte mi zachránit banku, jde o majetek vaší země, jde o majetek Francie.

BESLAY · Pane markýzi, nedělejte si o nás mylné představy. Pracujeme jako kuliové, osmáct hodin denně. Spíme oblečení, na židlích. Za patnáct franků denně vykonává každý z nás tři až čtyři funkce, které obyvatelstvo až dosud stálo třicetkrát tolik. Neexistovala zaručeně nikdy vláda lacinější. Ale teď potřebujeme deset milionů.

GUVERNÉR *bolestně* · Monsieur Beslayi!

BESLAY · Pane markýzi, nevybrali jsme ani tabákové, ani potravinové daně, ale žold a mzdy vyplácet musíme, bez toho se už neobejdeme. *Guvernér významně mlčí.* Jestli do zítřejšího rána nedostaneme šest milionů...

GUVERNÉR · Šest milionů! Nejsem oprávněn dát vám jediný. Mluvíte na svých zasedáních o korupci. Obviňujete monsieur Thierse, že porušuje nařízení, aby se dostal k penězům, a teď přicházíte sami a žádáte ode mne peníze, ač neexistuje ani finanční správa! *Zoufale.* Zřídte mi finanční správu — nezeptám se vás, jak jste ji zřídili — ale předložte mi aspoň nějaký papír, který bych mohl uzнат.

BESLAY · To by trvalo dva týdny. Zapomínáte možná, že máme v rukou moc.

GUVERNÉR · Ale nikoliv, že jsem v právu! BESLAY · Kolik vám tu leží peněz?

GUVERNÉR · Jako byste nevěděl, že je mou služební povinností, abych zachoval služební tajemství! Chcete právě vy sáhnout na takové vymoženosti, jakými je tajemství bankovní, advokátní, lékařské? Monsieur, smím vám připomenout, že i vy máte co dělat s čestným mužem? Ať stojíme na kterékoli straně: spolupracujme! Přemýšlejme společně, jak by se potřeby tohoto velkého a milovaného města daly uspokojit, aniž při tom zločinně porušíme nesmírně komplikované, ale ach, tak nutné předpisy této staré instituce! Jsem vám plně a zcela k službám.

BESLAY · Pane markýzi, i já vám jsem ke smírnému projednání záležitosti k službám.

9.

a

Radnice. Zasedání Komuny. Beslay stojí a odráží prudký útok. Na všech je však znát velká únava.

VOLÁNÍ · To je zrada! — Něco horšího: hloupost! — Mají naši komunardi hladovět jen proto, že nasloucháme panu guvernérovi Banc de France, když mluví o „nevyhnutelných formalitách“? — Konec vyjednávání, vyšlete tam prapor!

BESLAY · Občané, jestli s mou prací nejste spokojeni, tak se náramně rád funkce vzdám! Ale nezapomínejte, že majetek Francie je majetkem naším a že musí být spravován šetrným hospodářem!

VOLÁNÍ · Jste jím vy nebo guvernér?

BESLAY · Lichotím si, že jsem toho možná

poněkud pedantského, ale ctihodného muže získal na naši stranu tím, že jsem apeloval na jeho odbornickou čest a na jeho schopnost nalézt legální východisko!

VOLÁNÍ · Nechceme, aby se naň apelovalo, žádáme, aby byl zatčen. — Nač hledat legální východisko, aby lid dostal své peníze?

BESLAY · Chcete dospět k bankrotu? Znásilněte statuty banky, a za čtyřicet milionů bankovních poukázek se stane bezcennými. Měna spočívá na důvěře!

VOLÁNÍ · Na čí důvěře? — Bankéřů? — *Smitč.* — To jsou delikátní problémy! Přečtěte si Proudihona, když o tom chcete mluvit! — Zmocnili jsme se státu a teď musíme s tím, čeho jsme se zmocnili, řádně hospodařit.

VARLIN · V čí prospěch? — Z celého případu je vidět, že nestačí státního aparátu se zmocnit. Nevyhovuje našim účelům. Musíme jej proto rozbít. A to násilím.

VOLÁNÍ · Žádné zatýkání! Nezačínějte novou éru terorem! Ten ponechme éře staré! — Naruší jen naši pokojnou práci!

LANGEVIN · Naopak, chystáme se ji organizovat.

VOLÁNÍ · Zatkněte guvernéra banky a přečtěte si pak noviny! — Ty měšťanské? Čtu je a nechápu, proč se nezakážou!

BESLAY · Občané, podávám návrh, aby se celá záležitost projednala v tajném zasedání.

LANGEVIN · Navrhuji, abyste tento návrh odmítli. Nedělejte si nárok na neomylnost, jak to bez výjimky dělaly všechny staré vlády. Zveřejněme všechny projevy a činy, seznamujme lidi s naší nedokonalostí, neboť se nemáme čeho bát, leda nás samých. Pokračuji tedy. Nebudu mluvit o tom, že by zmocněnec pro vojenství mohl za dvě stě tisíc franků koupit od

Němců tisíc vojenských koní — prodávají všechno — ale vrátím se k otázce žoldu a doplním ji otázkou jinou.

VOLÁNÍ · Nezapomínejte přitom, že z žoldu žije dvě stě tisíc lidí a jejich rodiny. Mají místo zednických lžic a potahů pušky, a ty je musí žít.

RANVIER · Žádám, aby se diskutovalo o vojenské situaci.

LANGEVIN · Místo, aby se milice řádně platila a aby se pro peníze došlo tam, kde jsou, totiž do Banc de France, šklidí se dokonce s platy žen v dělostřeleckých dílnách. Podávám návrh, aby všechny smlouvy s podnikateli, kteří z konkurenčních důvodů snižují mzdy, byly zrušeny a aby se smlouvy na dodávky uzavíraly jen s dílnami, které jsou v rukou dělnických sdružení!

VOLÁNÍ · Nelze dělat dvě věci najednou!

VARLIN · Jsem pro návrh Langevinův. *Beslayovi.* Jsem však zároveň pro okamžité obsazení banky. Ze stejných důvodů.

LANGEVIN · Jedno se děje ve prospěch druhého!

RANVIER · Je třeba si také ještě pohovořit o aspektu vojenském. Jak vidíte: o třech věcech najednou! Neboť nemáte času nazbyt! Musíte přeci ještě dnes rozdrtit vnitřního nepřítele, abyste zítra stačili na nepřítele před vašimi opevněními!

VOLÁNÍ · Odkud se na to mají vzít síly? — Nemáme dost sil!

RIGAULT · Jedná se o potřebách lidu; proč se nedbá jeho návrhů? Lid si přeje, aby se všude ihned zakročilo. Svěrmě se přece oné síle, která je leckomu tady ještě stále tak tajemná a, pravda, podezřelá, občané, síle, která dobývá Bastilu, která nastoluje v Paříži revoluci, chrání její první kroky, která krvácí na Martově poli, která se zmocňuje Tuilerií, která

vyhlazuje Gironda, která smetává kněžoury a kultury, která, Robespierrem zatlačena, se v prairialu pozvedává znovu, která na dvacet let zmizí, aby se za du-nění děl spojenců opět vynořila, která se zase ztrácí ve tmě, aby v roce 1830 povstala, a brzo potlačena, poznamenává první léta vlády kapitálu svým neklidem, která 1848 trhá svá ocelová pouta a uchopí čtyři měsíce poté buržoasní republiku za chřtán, která pak, ještě jednou sražena na kolena, v roce 1868 omlazena propukává znovu, otřese císařstvím, přivodí jeho pád a opět se nabízí proti cizímu vetřelci, je zase odmítnuta a urážena, ale 18. března roztrhne ruku, která ji chce zardousit. Proč bychom my tady měli být proti tomu, aby lid osobně zasáhl? Žádá, aby závody a banky byly ihned převedeny do vlastní režie a aby se bojovalo na všechny strany, především však žádá, aby se pochodovalo na Versailles!

Neklid.

VOLÁNÍ · Tedy občanskou válku! — Krveprolití! — Slyšíme tu příliš často slovo „násilí“, střežte se ho!

RIGAULT *zvedne noviny* · Pak tedy vyslechněte, co se povídá v pařížských ulicích. Cituji z listu „La Sociale“, z jednoho z oněch mála listů, jež jsou pro nás: „Občané delegáti, pochodujte na Versailles! Dvě stě dvacet praporů národní gardy bude stát za vámi, všechny jsou pro vás, nač čekáte? Vaše trpělivost trvala příliš dlouho. Pochodujte na Versailles! Občané, znásobme tuto sílu tím, že se jí budeme dožadovat!“

Neklid trvá.

VOLÁNÍ · Citujete to, co jste si objednal! — Jsou to lidé neodpovědní! — Socialismus pochoduje bez bajonetů!

RIGAULT · Ale má bajonety proti sobě, ob-

čané. Nad Marseillí a Lyonem se třepotá rudý prapor, ale Versailles volá proti němu do zbraně nevědomost a předpojatost venkova. Přenesme pochodeň vzpoury i tam: rozbijme železná pouta, jež svírají Paříž, pomozme velkým městům z tísně!

Neklid trvá.

VOLÁNÍ · To znamená vojenské dobrodružství! — Konec! — Komuna odsuzuje občanskou válku! — Návrh: Shromáždění obnoví svou pokojnou práci, nerušeno pokusy příliš netrpělivých, kteří by chtěli strhnout Paříž do dobrodružství. — Souhlasím, ale navrhuji přece jen, aby se nepřátelský tisk potlačil. Uvádím například „Le Petit Moniteur“, „Le Petit National“, „Le Bon Sens“, „La Petite Presse“, „La France“, „Le Temps“. — Ohlédněte se a prostudujte si zásady tohoto shromáždění!

Směch kolem Rigaulta a Varlina. Předseda zatím dostal hlášení.

PŘEDSEDA · Občané delegáti, dostávám hlášení, které dá práci shromáždění vskutku nový směr.

b

Chodba v radnici. Delegáti a vojenské osoby ustupují do sálu. Kamelot prodává „Officiel“.

KAMELOT · L'Officiel! „Hanebná versailleská vláda přešla k útoku!“ — „Papežští Zuávové a císařská municipální policie vtrhuje do Neuilly!“ — „Ženy a děti mezi zraněnými!“ — „Mobilizace všech občanů od sedmnácti do pětatřiceti let!“ — „Hanebná versailleská vláda přešla k útoku!“

STARÝ ŽEBRÁK *se k němu přiblíží* · Nemáš kousek chleba?

KAMELOT · Nevíš, že je žebrota zakázána? — „Versailles zahajuje občanskou válku!“

ŽEBRÁK · Můžu žaludku zakázat, aby kručel? Co?

Dva delegáti opouštějí zasedání.

JEDEN druhému · Tohle přepadení, provedené s tak skrovnými vojenskými silami, je aktem holého zoufalství: volby na venkově dopadly pro monsieur Thierse špatně.

ŽEBRÁK *je dole zadržel* · Messieurs, dovolte, abych vám ukázal balón, který právě opouští Paříž, je vidět nad střechami.

DELEGÁT · Ach, balón listu „La Sociale“? Odletěl?

ŽEBRÁK · S proklamacemi a deklamacemi. Deset tisíc kusů pro venkov. Půda bude odevzdána rolníkům. Z balónu! Jsem z venkova. Víím co a jak. Balón vám ukázu.

Delegáti se dívají oknem k obloze.

ŽEBRÁK · Tamhle letí, messieurs!

DELEGÁT · Ty jsi rolník, dědouši?

ŽEBRÁK · Z Auvergne, ze Saint-Antoine.

DELEGÁT · A co tady děláš?

ŽEBRÁK · Prohlídni si mě! Vypadám na to, že bych ještě mohl táhnout pluh? To přenechávám mladším.

DELEGÁT · Přišels do Paříže za příbuznými, co?

ŽEBRÁK · Nemají místo.

DELEGÁT · A co si myslíš o Komuně?

ŽEBRÁK · Messieurs, jsem vám k službám. I když chcete všechno rozdat, myslíte to dobře. Pánbůh s vámi. Messieurs, balón, deset centimů za podívanou.

DELEGÁT · Ale proč jsi proti rozdělení půdy?

ŽEBRÁK · Inu, messieurs, poněvadž ji lidem berou.

DELEGÁT · Ale přece ne tobě. Ty máš půdu dostat.

ŽEBRÁK · Promiňte, messieurs, berou. Copak

ještě mám svou usedlost? Deset centimů.

DELEGÁT · Jsou tam přece tvé děti, ne?

ŽEBRÁK · Vidíte?

DELEGÁT · Všecky potíže přeci pocházejí z toho, že nemáte dost půdy!

ŽEBRÁK · Smím vás prosit o těch deset centimů za podívanou, balón může každou chvíli zmizet.

DELEGÁT · Máte v Saint-Antoine nějakého statkáře?

ŽEBRÁK · Ale ano. Monsieur de Bergereta.

DELEGÁT · Máte ho rádi?

ŽEBRÁK · Inu, monsieur, snaží se udržet, což má.

DELEGÁT *když zaplatil, vrhne hlavou* · Nepřítel. S žebračkou holí v ruce brání dokonce majetek zloděje, který ho okradl! Bude trvat léta, než ho získáš.

ŽEBRÁK *ukáže kamelotovi peněz* · Deset centimů, dobrý balón! Jsou to ale hlupáci, mohli se přece podívat sami!

KAMELOT · „Ženy a děti mezi zraněnými.“ — Pojď sem a nech toho podvádění. Vezmi balík, postav se k druhému scho-dišti a křič po mně. Dostaneš centime za kus.

Podá mu balík. Žebrák opakuje slova po kamelotovi.

OBA · L'Officiel. „Mobilizace všech občanů od sedmnácti do pětatřiceti let!“

c

Noční zasedání Komuny. Někteří delegáti pracují na aktech, jiní spolu konferují. Jeden radí ženě s dítětem.

PŘEDSEDA · Poněvadž by bylo povážlivé, aby toto shromáždění zasahovalo do vojenských operací, pokračujeme přes nejasný stav bojů v prostoru Malmaisonu v rokování. Občan Langevin.

LANGEVIN · Uváživše, že první zásadou republiky je svoboda; uváživše, že svoboda svědomí je nejpřednější ze všech svobod; uváživše, že duchovenstvo bylo spolupachatelem zločinů monarchie proti svobodě, nařizuje Komuna odluku církve od státu. — Zároveň žádám zmocněnce pro školství, aby vydal nařízení, že učitelé a učitelky musí odstranit z učeben kříže, madony a jiné symbolické předměty a že se tyto předměty, pokud jsou z kovu, musí odevzdat mincovně.

PŘEDSEDA *odhaduje počet zdvižených rukou* · Přijato.

VOLÁNÍ · Ozývají se stížnosti, že katolické sestry zacházejí se zraněnými komunardy nedbale. — A co je s plánovanými čítárnami v nemocnicích? Pro většinu dělníků je doba strávená v nemocnici jedinou příležitostí, aby se vzdělávali!

PŘEDSEDA *přijal hlášení* · Občané delegáti, velitel praporu André Farreaux se vrátil z fronty a přeje si přes těžké zranění před vás předstoupit a podat vám zprávu. *Důstojník národní gardy je přinešen na nosítkách.*

PŘEDSEDA · Občane Farreaux, udílím vám slovo.

DŮSTOJNÍK · Občané delegáti, Asnières je v našich rukou. *Vzrušení. Volání: „Ať žije Komuna!“ a „Ať žije národní garda!“*

DŮSTOJNÍK · Občané, se svolením zmocněnce pro vojenství bych vám chtěl ve chvíli, kdy mě zranění vyřazuje z bojů, doporučit, abyste uvážili jisté nedostatky, jež stěžují vojskům operace a způsobují, že i vítězství stojí mnoho krve. Naši se bijí jako lvi, a jsou téměř stejně lhostejní k tomu, jak jsou vyzbrojeni. Vlastnické právo jednotlivých praporů na děla, praporů nadto zformovaných podle okre-

sů, nám z tisíce sedmi set čtyřiceti děl umožňuje vrhnout do akce jen tři sta dvacet.

VOLÁNÍ · Nezapomínejte na zvláštní ráz naší armády, která je první svého druhu ve světových dějinách! Ti lidé si své kanóny odlili sami, občane důstojníku.

DŮSTOJNÍK · Nikoli na svůj účet, občane delegáte. Možná proto, že je na svůj účet nemohou použít. Naše kanóny jsou buď na střelení, nebo nejsou na nic. Navíc si každý přeje střítet a nikdo táhnout vůz s bagáží. A každý si volí sám svého velitele a místo, kde chce bojovat.

VARLIN · Jakého jste původu, občane důstojníku?

DŮSTOJNÍK · Jsem absolvent dělostřeleckého učiliště ve Vincennes, kapitán řadového vojska.

VARLIN · Proč bojujete po boku Komuny? JEDEN Z NOSIČŮ · Je pro nás.

VARLIN · Víte, že Komuna nařídila před necelými dvěma dny zrušení generálské hodnosti? *Důstojník mlčí.* Předpokládám, že nám chcete navrhnout, aby velení přešlo na školené důstojníky.

DŮSTOJNÍK · Válka je povolání, občane delegáte.

VARLIN · Mluvíte se souhlasem zmocněnce pro vojenství, který se sám nedostavil?

DŮSTOJNÍK · Který proti všem pravidlům válečného umění bojuje v nejpřednějších řadách.

RANVIER · Občane delegáte, vykládám si názor toho muže tak: Chce-li někdo nařizování odstranit, tak se napřed sám musí nařizování naučit. Občane Farreaux, přejeme vám brzké uzdravení. Nevykládejte si mlčení tohoto shromáždění špatně. Nejen lidé nepoučitelni mlčí. Naše těžkosti jsou obrovské, nikdo se s takovými těžkostmi dosud nesetkal, ale

my je překonáme. Komuna je s vaší zprávou spokojena.

Vynášejí důstojníka.

RANVIER · Občané delegáti! Slyšeli jste o vítězství a slyšeli jste pravdivou zprávu. Využijte obojího. Vy máte vojáky a nepřítel má školené důstojníky. Nemá vojáky takové jako vy. Překonejte oprávněnou nedůvěru k lidem, jež jste dosud viděli jen na druhé straně; ne všichni jsou proti nám. Připojte k nadšení našich komunardů ještě znalosti, a vítězství je jisté. *Potlesk.*

d

Zasedání Komuny.

PŘEDSEDA · Občané delegáti, přerušuji diskusi o zprávách, které se týkají příznivého průběhu vojenských operací v okolí Neuilly, abych vám přečetl, co včera v německém říšském sněmu řekl August Bebel: „Celý evropský proletariát a všichni, kteří mají dosud v prsou smysl pro svobodu, hledí na Paříž. Válečný pokřik pařížského proletariátu, „Smrt bídě a lenošení!“ se stane válečným pokřikem všeho evropského proletariátu.“ — Občané, žádám vás, abyste na počest německých dělníků povstali.

Všichni povstanou.

VARLIN *klidně* · Ať žije internacionála dělníků! Proletáři všech zemí, spojte se!

■

10.

Frankfurtská opera. Představení „Normy“. Ze dveří lóže vyjdou Bismarck v kyrysnické uniformě a Jules Favre v civilu.

BISMARCK *si zapaluje doutník* · Chtěl jsem ještě něco dodat, Favre. Koukám, že jste nějak zešedivěl, ne? Vy tu teď ve Frankfurtu podepisujete mír, ale co se děje v Paříži, muži? Sundejte už konečně ten rudý prapor z pařížské radnice! Ta prasečina mě už stála hezkých pár nocí. Zatraceně špatný příklad pro Evropu! Bude se to muset vypálit jako Sodoma a Gomorra, ohněm a sírou. *Naslouchá hřebě, která proniká pootevřenými dveřmi lóže.* Ta Altmannová je kolosální! I jako ženská je pěkná. Tak co? *Vykročí zase, servilně provázen Favrem.* Jste mi prapodivní chlapi. Vojenskou pomoc stydlivě odmítáte, ale zajatce vám máme propustit tak, aby se o tom nevědělo. Já vím, já vím, nemá se to dít s pomocí cizí vlády. Ale podle písničky „Ach Bohdane, ty kozle plešatej, před jinejma mi pod sukni nešahej“, co? *Naslouchá zase hřebě.* Teď zrovna umírá, je to epochální. Pravda, ta naše verbež v reichstágu žádá taky, abychom pustili Bonaparta. Ale nic z toho nebude, podržím si ho v rukávu, abych vás udržel na provázku, haha. Pustíme prostě vojáčky, abyste soudruhům v Paříži mohli pustit žilou. To bude překvapení! Válka sem, válka tam, pořádek musí být, i kdybych při tom měl i odvěkému nepříteli jít na ruku, Favre. Ale teď už jsme vám pustili pomalu dvě stě tisíc mužů... Jestlipak vůbec máte čím zaplatit?

FAVRE · Mohu vám teď přiznat, že to byla naše největší starost. Ale povedlo se to — přes Banc de France. Do dnešního dne se nám podařilo uvolnit dvě stě padesát sedm milionů.

BISMARCK · No, to je výkon, à la bonne heure. A ještě něco: Kdo vám zaručí, že se ti chlapi nebudou zase bratřit jako 18. března?

FAVRE · Vybrali jsme spolehlivé kádry. Lidi z venkova. A mimo to: k zajatcům se přeci štváči nedostali?

BISMARCK · Dobře, možná, že je vyhráno. Ale jak jsem řekl, muži, chci vidět skutky. Povolil jsem vám odklad válečných reparací do doby, než bude Paříž pacifikována, ale koukejte, aby se to hnulo. *Naslouchá.* Bájecně to podává. A ať mi při placení nedojde k omylu, Favre! První šek jde na Bleichrödra, v toho mám důvěru, je to můj osobní bankéř. A vyplatte mu provizi, to si vyprošuju. Je dobrá, ta Altmannová, že?

11.

a

Radnice. Pozdě v noci. Sál je prázdný. Geneviève přichází pro Langevina, který ještě pracuje.

LANGEVIN · Stěžujete si, že nejsou peníze na vyvařování dětem. Víte, kolik včera přinesl Beslay vítězoslavně z banky na stavbu barikád? Jedenáct tisíc tři sta franků. Jakých se dopouštíme chyb, jakých chyb jsme se dopouštěli! Samozřejmě, že se mělo pochodovat na Versailles, ihned, 18. března. Kdybychom byli měli čas! Ale lidu nezbyvá nikdy víc než hodinka. A běda mu, jestli pak nestane připraven, vyzbrojen jak se patří!

GENEVIÈVE · Ale jaký je to lid! Chtěla jsem dnes večer do Tuilerii na koncert, pořádaný pro ambulance. Čekali několik set posluchačů a přišlo jich několik desítek tisíc. Uvázla jsem v nepřehledném davu. A neozvalo se jediné slovo nespokojenosti!

LANGEVIN · Mají s námi trpělivost. *Pohlédne*

na tabuli. Zásada první. Právo na život. O to jde, ale jak jsme ji chtěli prosadit? A pohleď na ostatní zásady, všechny znějí pěkně, ale jak to s nimi vypadá ve skutečnosti? Zásada druhá: Je tím míněna také svoboda kšeftařit, žít z lidu, intrikovat proti lidu a sloužit nepřátelům lidu? Zásada třetí. Ale co jim jejich svědomí velí? Povím ti: to, co jim velí vládnoucí, od nejtěplejšího dětství. Zásada čtvrtá: Bylo jí snad žralokům z burzy, pisálkům z prodejného tisku, generálům-hrdloře-zům a všem ostatním menším pijavicím přiznáno právo, aby se shromáždili ve Versailles a aby proti nám spustili pátou zásadou zaručené projevy „ducha“? Zaručuje se i svoboda lži? A připustíme zásadou šestou také volbu podvodníků? Lidem, který byl maten školou, církví, tiskem a politiky? A kde je naše právo obsadit Banc de France, která skrývá bohatství, jež jsme nahromadili holýma rukama? Těmito penězi jsme mohli doplatit všechny generály a politiky, naše i pana von Bismarcka! Měli jsme vyhlásit jedinou zásadu: naše právo žít!

GENEVIÈVE · A proč jsme to neudělali?

LANGEVIN · Kvůli svobodě, kterou si každý vykládá po svém. Nebyli jsme ještě, jako článek většího celku, jenž bojuje na život a na smrt, ochotni vzdát se osobní svobody na tak dlouho, dokud nebude vybojována svoboda všech.

GENEVIÈVE · Nešlo nám snad spíše o to, abychom si neposkvřnili ruce krví?

LANGEVIN · Ano, ale v tomto boji jsou jen krví poskvřněné nebo useknuté ruce.

b

Zasedání Komuny. Přicházejí a odcházejí gardisté se zprávami. Občas někteří delegáti spěšně opouštějí zase-

dání. Vše svědčí o velké únavě. Ruch ochabne, když se ozve vzdálená střelba z děl.

DELESCLUZE · Občané delegáti. Slyšíte versailleská děla. Poslední boj nastává. *Přestávka.*

RIGAULT · Dovolil jsem v zájmu bezpečnosti delegaci žen z jedenáctého arrondissementu, aby se před vás dostavila a tlumočila vám v těchto hodinách jistá přání pařížského obyvatelstva.

Souhlas.

DELESCLUZE · Občané, jmenovali jste mě zmocněncem pro vojenství. Nepřehledné úkoly, vyplývající z odstraňování válečných škod, z proměny války národní ve válku sociální, navíc nejrůznější pohromy zvenčí, jako třebas propuštění sto padesáti tisíc válečných zajatců Bismarckem — vše to a spousta věcí jiných nám nedopřály času, abychom zvláštní útvary proletariátu zasvětili do jemu cizích a nových úkolů, spojených s vedením války. Zkusili jsme to s generály nejrůznějšího druhu. Těm zezdola, těm z vlastních řad, jsou cizí nové zbraně; těm, kteří se k nám přidali shora, nerozumí nové mužstvo. Náš bojovník, který právě setřásl jeho podnikatelů, se nedá komandovat jako tahací panák. Jejich vynalézavost a odvaha připadá školeným důstojníkům jako nedostatek disciplíny. Vrchní velitel Rossel žádal například z jednoho dne na druhý deset tisíc mužů jako posilu pevnosti Issy. Delegáti jich osobním nábořem zajistí sedm tisíc. Monsieur Rosselovi se jich tedy nedostává přibližně tři tisíce, a proto sedne na koně a přenechává pevnost versailleským, kteří jsou namačkáni v kasárnách a tedy kdykoli k službám. A nejen to: monsieur Rossel navíc odevzdá reakčním novinám komuniké, že je vše ztraceno.

RANVIER · Velký chirurg, kterého je třeba k operaci, si myje ruce v lysolu, nebo když ho není, v nevinnosti!

DELESCLUZE · Inu, průběh rozhodujícího boje, boj pouliční o tom všem rozhodne. Teď je na řadě barikáda, kterou opovrhují všichni vojenští odborníci, osobní boj obyvatelů o každou ulici, o každý dům. Občané delegáti, půjdeme do toho boje jako do práce, a uděláme ji dobře. Kdyby se, občané, našim nepřátelům podařilo proměnit Paříž v hrob, pak se nikdy nestane hrobem našich myšlenek.

Velký potlesk, mnozí povstávají. Gardisté přivádějí tři dělnice.

DELESCLUZE · Občané delegáti, delegace jedenáctého arondissementu. *Shromáždění se uklidní. Někteří delegáti sejdou dolů k ženám.*

JEDEN Z DELEGÁTŮ · Občanky, vnášíte do radnice jaro.

ŽENA · Žádné obavy. *Smtch.* Občané delegáti, mám pro vás dopis. Je krátký.

VOLÁNÍ · Má dvacet stran!

ŽENA · Buď zticha, hošánku, to dělají podpisy, je jich pět set dvaapadesát. *Smtch.* Občané delegáti! Včera odpoledne byly v našem okrese vylepeny plakáty, v nichž se na nás, pařížských ženách, žádá, abychom zprostředkovaly smír s tak zvanou versailleskou vládou. Odpovídáme: Není smíru mezi svobodou a despotismem, mezi lidem a jeho katy. Místo dělníků a dělnic je na barikádách. Čtvrtého září bylo řečeno: Po našich pevnostkách naše valy; po našich valech naše barikády; po našich barikádách naše prsa. *Potlesk.* My to pozměníme. Po našich barikádách naše domy, po našich domech naše podzemní chodby. *Potlesk vzrůstá.* Když toto říkáme, apelujeme však na vás, delegáty

Komuny, abyste ani vy nevyměnili sekeru za rýč. Občané, před čtyřmi dny vyletěla do vzduchu továrna na náboje v Avenue Rapp; bylo zmrzačeno více než čtyřicet dělnic a čtyři domy se zřítily. Viníky se nepodařilo zjistit. Ale proč jdou do práce a do boje jen ti, co sami chtějí? Občané delegáti, rozumějte, to nemá být stížnost proti vám, ale jako občanky máme obavu, aby slabost členů Komuny — promiňte, to bylo změněno — aby slabost některých — promiňte, nemohu to přecíst, je to přeskrtáno — aby slabost mnohých — občané delegáti, nemohli jsme se v tomto místě shodnout — *smích* — tedy, aby slabost některých členů Komuny nezmařila naše plány do budoucnosti. Slíbili jste, že se o nás a o naše děti postaráte, a pokud jde o mne, tak bych je raději viděla mrtvé než v rukou versailleských, ale pro něčí slabost je ztrácat nechceme. Pět set dvaapadesát občanek jedenáctého arondissementu. Dobrý den, občané.

Ženy odcházejí.

VARLIN *vyskočí*. Občané delegáti, říká se, že ženy versailleských vojáků pláčou, ale naše ženy nepláčou. Chcete je bez boje vydat nepříteli, který se nikdy nezalekl násilí? Před několika týdny nám tady řekli: Není třeba žádných vojenských operací, Thiers nemá vojsko a byla by z toho občanská válka před zraky nepřítele. Ale naše buržoasie se bez váhání spojila s nepřítelem země, aby proti nám mohla vést občanskou válku, a dostala od něho vojsko, zajaté selské synky z Vendée, odpočinuté mužstvo, na něž nemůžeme vykonávat žádný vliv. Ani sebevětší spor mezi dvěma skupinami buržoasie nezabrání, aby se ihned nespojily proti proletariátu skupiny jedné nebo druhé. Řekli

nám pak tady: Jen žádné násilí, kdepak by zůstala nová doba? Ale Versailles se násilí neleká a nakonec nás ještě všechny povraždí, aby žádná nová doba nenastala. Jestli budeme poraženi, pak pro naši mírnost, což je jen jiný výraz za nedbalost, a pro naši pokojnost, což je jen jiný výraz za nevědomost. Občané, zapřísahám vás, učme se konečně od nepřítele! *Potlesk a neklid.*

RIGAULT. Občané, kdybyste ustali pozvedávat hlasy, aby se s vaším úhlavním nepřítelem zacházelo šetrně, pak byste mohli zaslechnout jeho děla. *Rozhostí se ticho. Je znovu slyšet dunění děl.* Nepochybujte, že bude neúprosný. V okamžiku, kdy se chystá, aby nám notně pustil žilou, je Paříž zaplavěna špicly, sabotéry a agenty. *Zvedne aktovku.* Mám tady jména, nabízím vám je po týdny. Pařížský arcibiskup se neodává jen modlení. Guvernér Banc de France ví, co počít s penězi lidu, jež vám odmítá vydat. Pevnost Caen byla versailleským prodána za sto dvacet tisíc franků. Na Place Vendôme se mezi sutinami pomníku militarismu veřejně kupčí s přesnými plány našich opevňovacích valů. Naše rozezlené ženy hází agenty do Seiny, budeme je my snad zase vytahovat? A ve Versailles odpravují dvě stě pětaticet zajatých národních gardistů jako vzteklé psy a odstřelují naše ošetřovatelky. Kdy začneme s odvetnými opatřeními?

VOLÁNÍ. Občané, diskutovali jsme o tom. Došli jsme k závěru, že nebudeme dělat to, co dělají nepřátelé lidstva. Když jsou oni netvoří, my jimi nebudeme. *Potlesk.*

VARLIN. Otázka, zda máme být „lidští nebo nelidští“, je závislá na dějinné otázce, zda chceme „stát jejich nebo svůj“.

VOLÁNÍ. Nechceme žádný stát, poněvadž nechceme žádné utlačování.

VARLIN. Stát jejich nebo svůj.

VOLÁNÍ. Jestliže přejdeme k utlačování, pak jím budeme sami postiženi. My však bojujeme za svobodu.

VARLIN. Jestliže chcete svobodu, pak musíte utlačovat utlačovatele. Pak se musíte vzdát části svobody, takové, kolik jí je na to zapotřebí. Pro vás může existovat jen jedna svoboda, svoboda boje proti utlačovatelům!

RIGAULT. Teror proti teroru, utlačujte nebo buďte utlačováni, pobíjejte nebo buďte pobíjeni.

Velký neklid.

VOLÁNÍ. Ne, ne! — To by znamenalo diktaturu. — Zítřka nás pobijete vy! — Žádají exekuci pařížského arcibiskupa, a mřít tím na nás, kteří se tomu bráníme. — Kdo se chopí meče, mečem zahyne.

VARLIN *velmi hlasitě*. A kdo se meče nechopí?

Krátké ticho.

VARLIN. Velkodušnost Komuny ponese ovoce! Necht se o Komuně říká: Spálila gilotinu.

RIGAULT. Nechala stát banku! Jaká velkodušnost! Občané, Komuna se usnesla, že bude adoptovat i sirotky oněch vojáků, kteří padli za Thierse. Podělila ženy dvaadevadesáti vrahů chlebem. Republika se neptá vdov, ke kterým se znají praporům, republika má chléb pro všechny bedné a polibky pro všechny sirotky. V pořádku! Ale kde zůstává akce proti vraždě, ta akce, kterou nazývám aktivní stránkou velkodušnosti? Neříkejte mi: Stejná práva pro bojovníky jejich jako pro naše. Lid nebojuje tak, jak bojují zápasníci nebo kupčící. Nebo ony národy, jež berou zájmy těchto kupčků za své. Lid bo-

juje jako soudce proti zločinci, jako lékař proti rakovině. A přesto žádám jen teror proti teroru, ač jedině my sami máme právo na teror.

VOLÁNÍ. To je rouhání! Chcete zapřít, že používání násilí ponižuje i toho, kdo ho používá?

RIGAULT. Ne, to nezapírám.

VOLÁNÍ. Vezměte mu slovo! To jsou ty řeči, které nás diskreditují! Rozhlédněte se kolem. Není nás tu už tolik, kolik nás bylo v březnu! — Delescluze, mluvte! — Delescluze! — Delescluze!

DELESCLUZE. Občané, vidíte mě rozpačitého, to přiznávám. I já jsem až dosud slavnostně pozvedával hlas proti násilí. „Vyvráťte zakořeněné mínění, že spravedlnosti je třeba násilí,“ říkával jsem. „Dopřejte jí konečně jednou zvítězit pouhými rukama! Lež je třeba psát krví, na pravdu stačí inkoust,“ tvrdil jsem. „Během několika mála týdnů vykonala Pařížská komuna pro lidskou důstojnost víc než všechny ostatní vlády během osmi století. Pokračujme klidně v uvádění pořádku do lidských vztahů, ve vymycování toho, aby jeden vykořisťoval druhého,“ říkával jsem, „věnujme se práci, která je ku prospěchu každému, kdo není škůdcem — a oněch padesát vykořisťovatelů ve Versailles pozná, že se houf jejich přísluhovačů rozplyne jako sníh v jarním slunci. Hlas rozumu, prostý hněvu, zarází vrahy, prostá věta „jste dělníci jako my“ je příměje, aby se nám vrhli do objetí.“ To jsem říkával, stejně jako mnozí z vás. Necht je mně i vám promínuto, že jsme se mylili! Prosim ty delegáty, kteří i teď ještě jsou proti represáliím, aby pozvedli ruce.

Většina pomalu pozvedne ruku.

DELESCLUZE. Komuna se vyslovuje proti

represáliím. — Občané delegáti, dostanete pušky.

Národní gardisté vešli s náručemi pušek a rozdávají je delegátům.

DELESCLUZE · Občané delegáti, pokračujeme v běžných pracích. Má se rokovat o vytvoření komise pro vzdělání žen.

ŽÁDNÝ NEBO VŠICHNI

1

Rabe, kdo tě osvobodí?

Ti nejnižší ze všech všade uvidí tě, kamaráde, v časech kruté nepohody. Otroci tě osvobodí.

Žádný nebo všichni. Všechno nebo nic.

Jedinec se nezachrání.

Do pout nebo k zbrani.

Žádný nebo všichni. Všechno nebo nic.

2

Hladový, kdo nakrmí tě?

Chceš-li ukrojit si krajíc, k nám pojď, kteří zkomírají, cestu známe, půjdeš hbitě! Hladovíci nakrmí tě.

Žádný nebo všichni. Všechno nebo nic.

Jedinec se nezachrání.

Do pout nebo k zbrani.

Žádný nebo všichni. Všechno nebo nic.

3

Kdo tě pomstí, utloukaný?

Ty, raněný kamaráde,

s postiženými jdi v řadě.

Ať jsme slabí, utýraní —

pomstíme tě bez váhání.

Žádný nebo všichni. Všechno nebo nic.

Jedinec se nezachrání.

Do pout nebo k zbrani.

Žádný nebo všichni. Všechno nebo nic.

4

Kdo, ztracenče, zkusí štěstí?

Kdo nemůže bídu snést,

cestu probije si pěští

k těm, co zítřek v dnešek mění,

nouzí k tomu přinucení.

Žádný nebo všichni. Všechno nebo nic.

Jedinec se nezachrání.

Do pout nebo k zbrani.

Žádný nebo všichni. Všechno nebo nic.

12.

Place Pigalle, velikonoční neděle 1871. Jean Cabet, François Faure a dvě děti stavějí barikádu. Babette Cherronová a Geneviève Guéricaultová šijí pytle na písek. Vzdálené duněť děl. Geneviève zazpívá písničku dětem, které míchají v dřevěných neckách maltu lopatami většinou než jsou samy.

DÍTĚ · Nezazpívala byste nám ji ještě jednou, mademoiselle?

GENEVIÈVE · Ale teď naposled. *Zptává.*

Dědeček, děti, všichni...

Velikonoce na Seině...

Lodičky v loděnici

jsou modře natřené.

Rámusí děti v háji,

vajíčka najít ne a ne.

A proto nadávají,

když zvoní poledne.

Pod stromy kolem stolů

budem si o tom vykládat.

Do Ivry půjdem spolu,

až ryby budou brát.

DÍTĚ *zptává po ní* · Do Ivry půjdem spolu —

DRUHÉ DÍTĚ *Jeanovi* · Spíš ty s Babette?

JEAN · Ano.

DÍTĚ · Bude mít od tebe maličkou, že?

JEAN · Hm. Poněvadž se do mne zamilovala.

BABETTE · Ty ses zamiloval do mne.

JEAN · Ať tomu bylo jak chce, vy víte, že ona s tím začala.

BABETTE · Jak to? Neřekla jsem slovo, zato ty.

JEAN · Já vím. Ale tvé oči.

BABETTE · A tvoje? *Françoisovi*. Proč se mračíš, chlapče?

FRANÇOIS · Nelíbí se mi tón, s jakým říkáš „Philippe utekl.“ Musí se na to pohlížet vědecky, čili bez vášně. Předpokládám, že se mu boj zdál beznadějný, na rozdíl od nás; opouští tedy Paříž.

JEAN · Myslíš tím nás. Nás, kteří bojujeme.

FRANÇOIS · Ne nás, jen ten beznadějný boj.

JEAN · My bohužel Paříž tak snadno opustit nemůžeme. Proč? Listy strom opustit nemohou, mšice ano. Philippe je mšice.

FRANÇOIS · Budu ti muset jednu vrazit, Jeane.

JEAN · Ale bez vášně, prosím.

FRANÇOIS *bezmocně* · Ach. Jeane, nic neví-

me. *Zámka*. To, co si myslíš, by se snad dalo vyjádřit slovy: Philippe není zvlášť odvážný člověk, poněvadž se nenaučil myslet.

JEAN · Dobře.

BABETTE · Geneviève, kdybych se odstěhovala k Jeanovi, mohla bys činži platit sama?

Zámka.

GENEVIÈVE · Ano, Babette.

JEAN · K čertu. Copak vy ženské musíte mluvit stále jen o budoucnosti?

GENEVIÈVE *tíše* · Ona musí, Jeane.

FRANÇOIS · Špatné je, že jsme odříznuti od venkova. Nemůžeme mluvit k Francii.

GENEVIÈVE · Mají sami rozum.

JEAN · Babette, to mi připomíná, že si musíme dojit pro naše malování. Jedno je jisté: jestli zaútočí, stane se Paříž jejich hrobem, že, François?

Pracují dále. Přichází paní Cabetová.

PANÍ CABETOVÁ · Promiňte, pocítila jsem opravdovou potřebu jít na mši. Ušila jsem včera v noci ještě čtyři pytle navíc. Rozdám vám teď velikonoční dárky.

Dá Françoisovi baltček.

FRANÇOIS *jej otevře* · Lavoisier. Právě včera jsem si v něm potřeboval něco přecíst.

PANÍ CABETOVÁ · Och, Julesi a Victore, vy jste měli přijít na řadu první, promiňte. *Dá jim po housce*. Jean, tu máš kravatu, zkrátila jsem trochu prapor. „Tatík“ se zlobil, ale já to přesto udělala. Pro vás, Geneviève, nic nemám, tak vám aspoň stisknu ruku. *Potřese Geneviève rukou*. Je to vždy tak trapné, když člověk nemá co dát, že? A tohle je pro tebe a vlastně pro někoho jiného, Babette, rozumíš, že? *Dá Babetě velikonoční vajíčko*. O příštích velikonočních dostane takové on.

JEAN · Oni. *Smějí se*.

PANÍ CABETOVÁ · A teď bych chtěla,

abyste šli se mnou nahoru, mám ještě lok vlna.

Všichni až na Geneviève jdou za ní. Když i Geneviève ustane, vidí, že k ní přicházejí dvě jeptišky.

JEDNA Z JEPTIŠEK *tiše* · Geneviève!

GENEVIÈVE *běží k ní a obejmě ji* · Guy!

GUY · Pomalu, holčičko, bylo ti hodně smutno?

GENEVIÈVE · Nač to přestrojení? Sedm měšiců!

GUY · Můžeš nás odvést do svého pokoje! Bydlíš sama? A můžeš obstarat břitvu? Ty zatracené vousy!

GENEVIÈVE · Nač ty tajnosti? Teď jsi přeci tady a v bezpečí! Utekl jsi ze zajetí?

GUY · Ne, vysvětlím ti všechno v tvém pokoji.

GENEVIÈVE · Já ale už nebydlím sama, jsem s Babette, může se každou chvíli vrátit. Jestli tě totiž nemá nikdo vidět. Guy, nejsi snad tady v Paříži za Thierse, proti Komuně?

GUY · Och, ty jsi ještě stále pro Internacionálu? Přes všechny hanebnosti?

GENEVIÈVE · Jaké?

GUY · A bas. Doba revolučního a humanitářského deklamování je za námi, teď jde do tuhého. Celá Francie je syta toho plnění a znásilňování.

GENEVIÈVE · A tak ses stal špiónem kata Thierse.

GUY · O tom se s tebou nemůžu dohadovat na ulici. Zahlédli mě, nechtěl jsem tě do toho zatáhnout, ale ty zatracené vousy mě přinutily. Jsme koneckonců snoubenci, nebo řekněme raději: byli jsme. Nemůžeš mě přece zničit. I sestry od Svatého Josefa jsou do toho zapleteny. Já myslel, že jsi katolička, nebo snad už také nejsi?

GENEVIÈVE · Nejsem, Guy.

GUY · To je pěkné nadělení! A všechno na ulici!

GENEVIÈVE · Ulice se na to dobře hodí.

Chystáme se bránit naše příblytky na ulici.

GUY · To je všechno holé bláznovství. Ve Versailles jsou připraveni vtrhnout do Paříže. Tři armádní sbory. Jestli mě udáš... *Sáhne pod hábit pro pistoli.*

„TATÍK“ *který přišel se svým přítelem a leccos zahlédl* · Okamžik, pane. *Namíří pušku.* Mademoiselle, máte zajímavé přátele.

GENEVIÈVE · Monsieur Guy Suítry, můj snoubenec, „tatíku“.

Jeptiška, která přišla s Guyem, náhle uteče.

„TATÍK“ · Zadrž ji, Coco. Nebo jeho. *Geneviève.* Podejte mi vysvětlení.

GENEVIÈVE *zatím co se Coco vypraví za jeptiškou* · Monsieur Suítry byl v německém válečném zajetí a byl vyslán do Paříže monsieur Thiersem.

GUY · Geneviève!

„TATÍK“ · Oh, to je mi tedy líto, Geneviève.

COCO *zpět* · Prsa žádná, ale ženského rodu. Ke zdi s ním. A potom malou návštěvu v klášteře Svatého Josefa. *Zažene Guya bajonetem k barikádě.* Otoč se!

FRANÇOIS *přichází* · Geneviève, kde jsi? Co se tady děje?

„TATÍK“ · Vrátil se Geneviévin snoubenec. Bismarck ho vrátil Thiersovi, aby u nás vyzvídal. A jeptišky od Svatého Josefa ho milosrdně přijaly. *Guyovi.* Otoč se!

FRANÇOIS · To nemůžete udělat. Můžete ho zatknout.

„TATÍK“ · To by se dostal do Petite Roquette a mohl by pojídat kotlety s panem arcibiskupem. Naši lidé v Komuně budou bohužel se Svatým Josefem tak dlouho soutěžit v milosrdenství, dokud všichni neskončíme u zdi. *Guyovi.* Ne, ty už nikomu nepodaš zprávu o tom, co jsi viděl v Rue Pigalle.

FRANÇOIS · Žádnou nerozváznost, „tatíku“!

„TATÍK“ · Ach, to že má být nerozváznost?

Generál Gervais prodá jednu z našich pevností versailleským, ale já jsem nerozvázný, že? No ovšem, vykládáte si mou prudkost asi tím, že jsem do toho trošku víc namočen než vy! *Geneviève.* Jednou zrána jsme se viděli a já byl nevyspalý.

GENEVIÈVE · Občane Goule, přišla jsem zatím na to, že jediné správnou zásadou je: Jeden za všechny a všichni za jednoho. A kdybych tu u barikády měla zůstat jen proto, abych bránila vás, neodešla bych.

„TATÍK“ *nejistě* · Myslim, že vám rozumím.

FRANÇOIS · Madame Cabetová to nemůže připustit, „tatíku“. Nech Geneviève rozhodnout, neukvapuj se. Geneviève, pověz jim, že to nechceš. A nemysli, že tě budeme podezřívát, že ho chceš uchránit jen proto, že je tvůj snoubenec. Promluv si s nimi, Geneviève.

Geneviève mlčí.

„TATÍK“ · Dobře, Geneviève, zajdi do domu.

COCO · Máš se otočit.

Paní Cabetová přichází s dětmi.

PANÍ CABETOVÁ · Jean a Babette chtěli zůstat o samotě. Ach, ta láska! Je to lepší než šít pytle na písek. Co děláte?

COCO · Žádná jeptiška, madame Cabetová. Geneviévin snoubenec. Zvěd.

PANÍ CABETOVÁ · Proč stojí u zdi? Je mu špatně, copak to nevidíte? *Všichni mlčí.* Ne! To nedělejte, o velikonoční neděli! A před dětmi! Před dětmi to vůbec nepřichází v úvahu. Odevzdejte ho policii, už to je pro Geneviève dost zlé. Půjdeš se mnou vypít sklenku vína, máš jí zapotřebí. A žádné hlouposti tady.

„TATÍK“ *mrzutě* · Jděte k čertu. Rozdupou vás jak bláto. Marš, ty lumpe, poděkuj se u dětí, ty tady v Paříži rozhodují.

„Tatík“ a Coco *odeženou Guye.*

FRANÇOIS *dětem* · Pustme se do práce!

Začnou zase pracovat. Paní Cabetová chce odvést Geneviève. Ta však vrtí hlavou a usedne, aby šila pytle na písek.

FRANÇOIS · I mezi našimi jsou lidé špatní. Teď zařadili do jednotek dokonce kriminálníky.

PANÍ CABETOVÁ · Ano. To, že jdou s námi, je jediný dobrý skutek, jakého se v životě dopustili.

FRANÇOIS · Jsou i nahoře. Lidé, kteří jdou za svým prospěchem.

PANÍ CABETOVÁ · Nemáme na vybranou.

FRANÇOIS · Budu muset tu jablůň porazit.

PANÍ CABETOVÁ · Budeme to muset opravdu udělat? *Přichází Jean s Babettou.* Děti, François chce porazit jablůň.

BABETTE · Ne.

JEAN · S tou jabloní uprostřed z toho nikdy pořádná barikáda nebude. Ale jestli chceš, nechme ji stát. *Poplácává dělo.* Ať je munice nebo není, je dobře tě tu mít, ať si generálové — ty vlastní nevyjímaje — říkají co chtějí. *Rozvine s Babettou plátěný transparent: „Jste dělníci jako my.“* Tady mé heslo, François. *Pověsí transparent nad barikádu, ptá se k útočníkům.* Je třeba jim to říct.

PANÍ CABETOVÁ · Nevím, Jeane, jestli to jsou ti, co byli dříve v armádě, ti z venkova... Tihle čeledínové, co dělají šestnáct hodin denně, tihle synové zadlužených kramářek, ba dokonce i obuvníci jsou přece vždycky přesvědčeni, že jsou něco lepšího než dělníci.

JEAN · Možná, že se to změní, až uvidí naše heslo zároveň s ohněm z našich pušek, maman.

V krvavém májovém týdnu na Place Pigalle. U barikády stojí připraveni ke střelbě Geneviève Guericaultová, Jean Cabet, François Faure a dva civilisté. Německý kyrysntk vleče za „tattikem“ do kouta bedýnku se střelivem. Těžce zraněná civil žena leží na chráněném místě. Mohutné dunění děl. V sousedních uličkách bubnování na znamení útoku. Jablko je v plném květu.

FRANÇOIS volá hlasitě · Langevin a Coco by tady už dávno museli být, kdyby ještě byli naživu. Jsou tomu teď tři dni.

„TATÍK“ · Coco žije. A jestli je dnes Paříž pošle domů se zkrvavělými hlavama, tak se celá versailleská spřež rozejde jednou provždy.

FRANÇOIS · Co ty si o tom myslíš, Jeane?

JEAN · To, cos mi kdysi řekl: Že nic nevíme.

GENEVIÈVE · Inu, Jeane, učíme se.

JEAN · Bude nám to hodně platné, až budeme kousat hlínu.

GENEVIÈVE · Bude, Jeane. Teď zase jdou.

JEAN · Ještě ne. Co bude tobě a mně platno vědění, když nás už nebude, Geneviève!

GENEVIÈVE · Nemluvím o tobě a o sobě, mluvila jsem o nás. My, to je víc než já a ty.

JEAN · Doufám jedině, že těch, o nichž mluvíš, těch po našem boku a za našimi zády, bude dost.

Hluk se poněkud utišil.

ZRANĚNÁ náhle jasně · Vy tady, bydlím v Rue des Cygnes, číslo patnáct, napište mému muži na zeď vedle dveří, co se se mnou stalo. Jmenuju se Jardainová.

FRANÇOIS · Dobře, Rue des Cygnes, patnáct.

ZRANĚNÁ · Pokračovali jsme v boji s Prusáky, poněvadž se říkalo, že nám nechťejí hned vrátit zajatce, že? Mám u nich dva. A teď se vracejí takhle. *Pohybem ruky naznačí směr přes barikádu.* Co těm asi

o nás napovídali! Dělá se mi zase mdlo.

Klesne nazpět a lomcuje s ní zase horečka.

FRANÇOIS · Rádí tak jen proto, že je k tomu nutí.

JEAN · Měli bychom ji přece jen odnést do domu.

FRANÇOIS · Nač, když nechce? Bojí se, že shoří.

JEAN · Ale tady překáží.

FRANÇOIS · Moc ne, Jeane. A bojovala přece, ne?

JEAN · Ba, s puškou zacházet umí. *Bubnování velmi nablízku.*

JEAN · To je v Rue Blanche.

Pierre Langevin, následován dítětem.

LANGEVIN se snaží dítě odehnat · Zmiz odtud, nařizuju ti to, jen tady překážíš. *Dítě couvá, potom se však zastaví a čeká na něho. V Rue Blanche potřebují posílu.*

JEAN pokrčí rameny · Kde je Coco?

LANGEVIN pohlédne na „tattika“ a vrtí hlavou; pak · Můžete postrádat toho kyrysntka?

„TATÍK“ · Salut, Coco. Ne, rozumí jedině mně. Co se děje na radnici?

LANGEVIN · Nikdo tam už není. Jsou na barikádách. Delescluze padl na Place du Château d'Eau. Vermorel byl zraněn, Varlin bojuje v Rue Lafayette. U Severního nádraží je takový masakr, že se ženy vrhají na ulice, fackují důstojníky a stavějí se pak samy ke zdi. *Langevin jde dál, dítě za ním.*

JEAN · Je zle, ani se nezeptal po matce.

Paní Cabetová a Babette nesou polévku.

PANÍ CABETOVÁ · Děti, musíte se najíst, ale pažitka není. A nač máte ty čapky na hlavě, když vám to všechno není nic platné. Jedině vás podle nich poznají. Budeš muset jít naběrač. *Podává Jeanovi naběračku a náhle se zhroutí.*

JEAN · Maman!

FRANÇOIS · Se střech.

„TATÍK“ zařve · Do krytu. Je to jen paže.

Přiběhne a odtáhne paní Cabetovou do domu.

Babette omráčena sesbírá nádobi. Na cestě k domu padne i ona.

GENEVIÈVE zadrží Jeana · Jeane, ty tam nesmíš.

JEAN · Vždyt není těžce zraněna.

GENEVIÈVE · Je.

JEAN · Není.

FRANÇOIS · Přicházejí. Palte! *Střít.*

JEAN zpět k barikádě, střít rovněž · Vy psi, vy psi, vy psi!

Jeden z civilistů uteče. „Tattik“ se vrací.

Z ulice vlevo postupují řadoví vojáci, pokleknou, střelí. François padne. Salva strhla transparent.

Jean naň ukáže a padne. Geneviève sejme rudý prapor s barikády a uchýlí se s ním do kouta, odkud střelí „tattik“ s kyrysntkem.

Kyrysntk padne. Geneviève je zasažena.

GENEVIÈVE · At žije... Padne.

Z domu se vypotácí paní Cabetová a spatří padlé. „Tattik“ s civilistou střelí dál. Ze všech ulic kolem se teď hrmou k barikádě řadoví vojáci s nasazenými bodáky.

Buržoasie pozoruje lorňony a kukátky z versailleských valů zánik Komuny.

MĚŠŤAČKA · Mám jen obavu, aby neunikli do Saint-Ouen.

PÁN · Žádný strach, madame. Podepsali jsme

už přede dvěma dny dohodu se saským korunním princem, že Němci nikoho uprchnout nenechají. Kde je koš se svačinou, Emilie?

JINÝ PÁN · Jak úchvatná podivaná! Ty požary, ty bulváry! Teď člověk teprve chápe Hausmannovu genialitu, když opatroval Paříž bulváry. Diskutovalo se, zda přispějí k větší kráse hlavního města. Teď není pochybností, při nejmenším přispívají k jeho pacifikaci!

Těžký výbuch. Pánstvo tleská.

HLAS · To byla radnice na Montmartru, zvláště nebezpečné hnízdo.

ARISTOKRATKA · Kukátko, Annette. *Dívá se kukátkem.* Úchvatné!

DÁMA VEDLE NÍ · Kdyby se toho tak byl ještě dožil chudák arcibiskup! To bylo od Thierse poněkud tvrdé, že ho nevyměnil za toho Blanquiho.

ARISTOKRATKA · Hloupost, má drahá. Báječně to vysvětlil, přímo s klasickou jasností! Vyznavač násilí Blanqui měl pro tu spřež cenu armádního sboru a zavraždění arcibiskupa — Bůh mu budiž milostiv — pro nás cenu armádních sborů dvou. Oh, sám Thiers přichází.

Přichází doprovázen pobočníkem, Guy Suietym. Vítají ho potleskem. Usměje se, ukloní.

ARISTOKRATKA polohlasně · Monsieur Thiersi, vydobyl jste si tím nesmrtelnost. Vrátil jste Paříž tomu, komu opravdu patří, Francii.

THIERS · Francie. — to jste vy, mesdames et messieurs.

DOSLOV

Vstupujeme do závěrečného období Brechtova dramatického díla. Všechny těchto sedm her, kromě poslední, vzniká v emigraci a za války. „Dobrého člověka ze S'-čuanu“, „Pana Puntila a jeho služebníka Mattiho“ a „Zadržitelny vzestup Artura Uie“ píše Brecht ve Skandinávii; ve Spojených státech pak „Vidění Simony Marchardové“, „Švejka za druhé světové války“ a „Kavkazský křídový kruh“, který je hotov roku 1945. Na „Dnech Komuny“ Brecht pracuje v letech 1948-1949; tehdy se navždy vrací do východního Berlína a buduje tam divadlo, v kterém může poprvé celistvě a soustavně zkoušet svoje zásady dramaturgické i inscenační.

Třetí svazek obsahuje tedy především hry, které patří k vrcholům Brechtovy dramatiky a jejichž zralost vznikla zralostí myšlenkovou i podivuhodnou syntézou mnoha složek Brechtova rozmanitého umění; vedle nich jsou sem pak zařazena dramata, která neprošla poslední autorskou redakcí a na mnoha místech prozrazují dosud ne zcela rozvinutý náběh k pevnému tvaru a brechtovsky definitivní stavbě a formulaci.

*

Problém morálky a dobra je základním motivem her „Dobry člověk ze S'-čuanu“, „Pan Puntila a jeho služebník Matti“ a „Kavkazský křídový kruh“. Vhodnější bude říci, že je motivem *ustupným*: jako odvíjená nit zavádí nás krok za krokem do světa složitých vztahů ne už morálních, ale společenských, ekonomických, citových, ryze hmotných, které trvají a žijí v jednotě plně protikladů a napětí. Logika této cesty tedy ukazuje, že problém etický nemůže být vyřešen jen z hlediska etiky; má-li být vůbec pochopen, nelze ho vyjmout ze souvislostí, do nichž je orga-

nicky začleněn. A obraz těchto souvislostí a jejich neustálého pohybu — to je Brechtův obraz třídní společnosti; a je zajímavé sledovat, jak se v rozpětí tří her a několika let tento obraz vyvíjí. *Dobry člověk ze S'-čuanu* je především komedie o rozdvojení člověka. Schéma, které není v moderní dramaturgii neznámé, se u Brechta objevuje poprvé už roku 1926 v komedii „Muž je muž“. A již v této hře, kde autor zdaleka nedorostl znamenitosti svého nápadu, se projevuje specifická Brechtova pojetí. Není prvořadě psychologické nebo noetické jako O'Neillovo či Pirandellovo, ale v loutkově groteskním zjednodušení zůstává přese všechno pojetím společensky typizujícím. To ukazuje už jádro fabule: jednotka koloniálního vojska ztratila vojáka; aby ostatní příslušníci jednotky ušli trestu, rozhodnou se nahradit zmizelého kamaráda přístavním chudákem Gayem, kterého rafinovaně a v dokonalé souhře „předělají“ na stoprocentního válečníka. Ve fraškovitě nadsazeném procesu přeměny interpretuje pak Brecht člověka ne jako jednotlivý charakter s pevnou páteří „ústřední vlastnosti“, ale jako soubor funkcí a vztahů, které mohou být kdykoliv zvenčí rozebrány a přemontovány, podobny součástkám motoru. A tak už v této hře, zabarvené nostalgicky drsným pesimismem některých raných Brechtových věcí, nacházíme — byť jednostranně a v provokativním zaostření — spontánní zárodek pozdější Brechtovy dramatické dialektiky, která nechápe člověka jako samostatnou jednotku, pohybující se před kulisami společenských a historických dějů, ale jako organickou součást těchto dějů, jejich podmět i předmět. Přes složitý a často prudce přerývaný vývoj vede tedy souvislá cesta od hry „Muž je muž“ až po vrcholnou „Matku Kuráž“.

Téma „přemontování“ člověka se objeví výrazně ještě jednou, a to v „Strachu a bídě Třetí říše“. Ale tady už není dezintegrace člověka dokazována komediální, situačně zápletkovou

logikou, ale přesnou a konkrétní analýzou, jakou má i „Dobrý člověk ze S'-čchuanu“.

Tato hra patří tedy interpretaci problému plně do období předznamenání formátem „Matky Kuráže“; jako parabola má pak navíc něco z bujně útočnosti, exotiky, dějové invence a komediální metaforiky „Muže“, i když její ladění je měkčí a lyričtější.

Přemontováním hlavní postavy se tu dokazuje nemožnost mravnosti a dobra ve světě, v kterém se hra odvíjí. Prostý člověk nemůže sloučit požadavky božích příkázání se zcela základními potřebami života. „Jak mám být dobrá, když je všechno tak drahé?“ ptá se prostitutka Šen Te. Je možno buď pěstovat lásku k bližnímu, nebo aspoň minimálně prosperovat. Žít, a mravně žít se vylučuje, zjišťuje Šen Te — a pokusí se o kompromis. Tentó kompromis, který by na příklad ibsenovská dramaturgie řešila „uvnitř“ postavy, přenáší Brecht přímo do fabule. Šen Te se rozdělí, ne však psychologicky, ale opravdu a viditelně. Stávají se z ní dvě osoby: Chvilí vystupuje ve své obvyklé podobě a pomáhá až do sebezníčení bližním, podruhé se převléká za vymyšleného brátrance a v jeho masce energicky a podle zásad kapitalistické morálky napravuje škody vzniklé altruismem. Tím ovšem není symbolika příběhu vyčerpána. Do zoufalé situace vešli Šen Te bohové. Potřebovali najít aspoň jediného dobrého a spravedlivého člověka, aby dokázali, že jejich příkázání jsou splnitelná a platná a svět, jemuž vládnou, nepotřebuje změny. A ubohá Šen Te, dívka, která nedovede říci ne, podpírá dobrotou své nevědomosti a nevědomostí své dobroty nebesa do té doby, dokud není prozrazeno tajemství její dvojité existence. V S'-čchuanu není pak jediný dobrý člověk.

A jestliže starozákonní Hospodin jenom nerad a rozhněvaně slevoval z počtu spravedlivých, pro které byl ochoten ušetřit Sodomu, tito bohové sami jediného spravedlivého hledají a úz-

kostlivě zakrývají jeho chyby, neboť potřebují zachránit sebe. A jako v euripidovské tragédii sestupuje vznešený bůh na stroji, aby na konci spor autoritativně rozřešil, bohové v Brechtově parabole se řešení děsí a spokojení kompromisem v žalostném úprku na stroji odlétají. Přes všechny konkrétní nářky — trojjednost bohů — je zcela jasné, že Brechtova útočná analýza neodhaluje pouze rozpory náboženství a praxe, ale že tři bohové jsou mnohem spíše symbolem celého společenského systému, ideologicky se křesťanstvím zaštitujícího.

Jsou-li v „Dobrem člověku ze S'-čchuanu“ dobro a lidský vztah člověka k člověku možné jen v absurdním rozdělení, jeví se v komedii *Pan Puntila a jeho služebník Matti* jako naprostá anomálie.

Tuto hru označuje Brecht za hru lidovou a používá tohoto ošemetného označení s vědomím všech konvenčních nánosů, které na něm lpí, ba dokonce s těmito nánosy pracuje jako s materiálem. Podívejme se doprostřed hry: Bohatý statkář Puntila vyhodil rovnou od stolu diplomatického nápadníka své dcery, protože se mu nelíbil jeho vyžehlený obličej a nedostatek smyslu pro humor, a chystá se na místě zasnoubit svoji dcerku s obyčejným šoférem, svým služebníkem; u tabule sedí teď místní honorace v družné zábavě s kuchyňským personálem; a zatímco paní proboštová rozpráví s udřenou kuchařkou o nakládání hříbků, zkouší plebejský snoubenec — nadšeně povzbuzován budoucím tchánem — nevěstu, vychovávanou ve francouzských penzionátech, zda bude umět plnit povinnosti manželky v chudé domácnosti. Situace, ironicky navozující představu tradiční zápletky románů pro služky nebo filmového happy endu, je rozvedena důmyslně — aby mohla být ještě důmyslněji dementována: Pan Puntila žije totiž střídavě ve dvou podobách a ve dvou vydáních — připomínaje v tom ústřední anekdotu Chaplinových „Světél velkoměsta“: Opije-li se, je

štedrý, bakchicky velkorysý, hlásá a prosazuje rovnoprávnost člověka s člověkem a družně popouští uzdu svému fyziologicky zdravému rozkošnictví a animální poetičnosti. Ale každé jeho vystřízlivění znamená také návrat k střízlivému třídnímu korektivu, který všechny svazky a dohody uzavřené v alkoholickém opojení rázem a brutálně zruší.

Říká se, že Brecht v posledním svém období, začínajícím odchodem do vyhnanství, tvořil plastičtější a životnější postavy. Je tomu tak, a zejména rozdíl mezi tímto obdobím a asketickými naučnými hrami z let 1930—1933 je do očí bijící. Ale je důležité pochopit, že takové prokrvení divadla nebylo jenom výsledkem zevně formálního postupu, který by chtěl nějak zpestřit, vybarvit a zhmotnit ideologicky strohý půdorys dramatu. V „Dobrem člověku ze S'-čchuanu“ nebo v „Panu Puntilovi“ není trojrozměrnost a dynamika něčím navíc k analytickému základu hry; jsou naopak výsledkem analýzy všestrannější a jemnější, ne už geometricky plošné, ale zaměřené do hloubky a z každého bodu paraskovitě se rozbíhající. Zestručňující graf naučné hry je vystřídán rozbohem schopným podávat o procesech bohatší údaje. Přísné účelové konstrukce, která ještě doznívá v „Horátech a Kuriátech“ a která redukuje lidské jednání na základní sociálně praktická stanoviska v té nebo oné situaci, ustupuje diferencovanějšímu pohledu a tím i diferencovanější kompozici a charakteristice. Vztah člověka a společenské základny je nadále vztahem rozhodujícím, ale ne jediným a konečným: je východiskem celé škály vztahů a činností duševních, intelektuálních, fyziologických, které se rozvíjejí s větší samostatností a dospívají do rozmanitých poměrů.

Brechtova dramatická dialektika je pronikavější a zabírá větší okruh skutečnosti. Díla vzniklá v tomto období dosahují tak nebývalé stratifikace, vrstevnatosti. I když ve svém výsledku nemají stejnou úroveň a nezabývají se četných

konkrétních nedostatků, jsou plodem nejen Brechtovy intelektuality, ale také jeho vzrušené poetičnosti, která jako by ožila i v animální a animistické představivosti a síle nejmladšího období básnickovy veršové tvorby.

A tak stojí-li proti lidsky sympatické plnokrevnosti opilého Puntily mlčenlivý Matti a dokonce nápadně „neefektní“ a zubožené ženy z Kurgely, není to jenom protischematická originalita a také ne jenom rafinovaná divadelní taktika, která uvažuje: „Čím víc šarmu je v Puntilově dvornosti, čím úchvatnější je rozhodnost, s jakou Puntila vyhodil připitomělého ataše, čím upřímněji se druží s čeledníkem — o to nebezpečněji a klamavěji vyzní tato impozantnost, postačí-li ji zrušit sauna a dvojitá porce kávy.“ Taková protikladnost, která sahá od celkové koncepce až po detaily, je opět dílem velmi reálné a pronikavé stratifikace. Puntilovo pijáctví je opravdu dionýsky velkolepé, v jeho zvání žen na statek je velkorysost vskutku homérská a jeho lkavý výbuch nad zradou milované dcery má téměř learovsky zběsilé rozměry. A právě tento formát ukazuje postavu jako produkt dlouhého společenského a kulturního procesu; jím postava přerůstá ze své individuálnosti do nadosobní velikosti; stává se jedním z bohů, kteří se kácejí. A přesto je Puntila „negativní“ — či spíše právě takto a v této košaté podobě může být rozsah jeho „negativnosti“ postižen a charakterizován. A stejně logicky stojí proti Puntilově barvitosti, reliéfnosti a dynamice nápadná skromnost žen z Kurgely. Skica proti bohatému obrazu; svět, který si teprve uvědomuje sám sebe a vyrůstá za navíť, vnucených pověr a iluzí, proti světu dovršenému.

Stejně je příznačné, že lyrické přírodní motivy, pronikající v tomto období opět do Brechtova dramatu, jsou ve hře svázány se světem panským, nikoliv lidovým. Rozhovor advokáta a soudce o finské letní noci, to není parodie, třebaže se tu líčí svůdnost přírody z hlediska alimentárních

sporů. Tato pasáž je především kusem ryzí Brechtovy erotické poezie, která slučuje rozechvěný senzualismus s nahou přímostí a sahá od jemného náznaku bezmála až do oblasti pornografie. A právě tak upřímné a subjektivně pravdivé je Puntilovo okouzlení přírodou, zejména v imaginárním výstupu na horu Hatelma. Teprve když je ve všech pasážích fixována silná emotivita, pronikne jimi, slaběji u prvé dvojice a zcela zřetelně u pana Puntily, majetnický a profesionální vztah: Brecht neničí subjektivní stránku poezie, ale vysvětluje její objektivní podstatu, aby ji posléze demaskoval závěrečnou promluvou, kdy na Puntilovu výzvu „Řekni, že se ti srdce blahem rozplývá, když to vidíš!“, Matti odpoví se švejkovsky nepostižitelnou ironií: „Srdce se mi blahem rozplývá, když ty vaše lesy vidím, pane Puntilo!“ A tak antagonismus poetického panstva a strohé čeledi ukazuje názorně — i bez Mattiho výslovného usvědčení — že vykořisťovaný je vykořisťován i ve svém smyslu pro krásu a že je tvrdě nucen k úzce pragmatickému vztahu ke skutečnosti. Poměr k přírodě je tu jistě jen zástupným symbolem, ale symbolem pro Brechta typickým. Právě taková zdánlivá apoetičnost utlačovaného člověka vedla Brechta v jistém období až k asketickému odpoetizování vlastní poezie; a v básni „Budoucím“ začíná Brecht, lyrik přírody, druhou strofu takto: „Jaký to čas, kdy / rozhovor o stromech je téměř zločinem, / protože zamlčuje tolik zvěrstev!“

Otázka na prvý pohled položená z hlediska etiky — vstupní motiv komedií — nás tedy zavedla do širokého světa, kde nevládnou jenom čítankové antagonismy dobra a zla, chudoby a bohatství, ušlechtilosti a zvířeckého egoismu, ani ne jen bezvýhodná morálka některých raných her — ale rozpory složitější a složitěji rozvrstvené. Bohatí jsou tu zlí, protože mají majetek, chudí proto, že ho nemají; neboť „kde jsou prázdné tálře, tam se jedlíci rvou“; a

„kdo pomáhá jedinému chudákovi, zašlápne při tom dvanáct jiných“; víra a ctnosti zde člověka zušlechťují, ale zároveň mu brání poznat jeho skutečné postavení a pracovat pro jeho zlepšení. A tak scénu po scéně a promluvu po promluvě vyrůstá Brechtova hra v svébytný kosmos, jehož části jsou organicky spjaty drtivě „nelogickou“ logikou. V tomto světě je žena šťastna, když se muž vyptává po jejích majetkových poměrech, a ne po lásce, neboť to dokazuje hluboký zájem; tady je třeba varovat před svodem k dobrým skutkům, ne ke zlým; tady se hodí mluvit o záchvatech totální střízlivosti, a ne o záchvatech opilství; tady je důvěrnost člověka k člověku důvodem k podezřívavému znepokojení jako v oné Mattiho historce, kde vrátný dal výpověď, když se ho ředitel zeptal po zdraví jeho syna.

*

Příběh *Kavkazského křídového kruhu* se odehrává v dávnější minulosti než příběhy obou předšlých her. Vzdálené historické rysy se tak méně „vnucují“ ve své jedinečnosti a exotika prostředí a událostí spíše zdůrazňuje obecný, a tedy pro dnešek míněný význam příběhu. Ale i jinak se zdá, jako by „Kavkazský křídový kruh“ byl výsledkem toho „produktivního stanoviska“, které je třeba — jak říká Brecht v „Malém organonu“, teoretické sumě právě z tohoto období — zaujmout v divadle „vědeckého století“: totiž stanoviska kritického, které „vůči řece spočívá v regulaci řeky, vůči ovocnému stromu v jeho štěpování, vůči dopravě v konstruování vozidel a letadel, vůči společnosti v společenském převratu“. Závěr „Je třeba změnit svět!“ nezní z „Kavkazského křídového kruhu“ o nic silněji než z „Dobrého člověka“ nebo z „Pana Puntily“; má však pozitivnější formulaci a světlejší perspektivu. Jeví se to především v aktivaci lidových postav. Ani Gruša, ani Simon, ani Azdak ne-

ztrácejí ovšem nic z rozporuplnosti svých příbuzných z předšlých her. S'čchuanská Šen Te je ve srovnání s docela spontánní Grušou dokonce intelektuálně vyšší typ: její poznávací a vyjadřovací schopnosti jsou dokonalejší a průběhem děje stále mohutnější a zjemňují se. Ale přesto je prostší a venkovsky jednoznačnější Gruša víc středem a hybnou pákou děje než Šen Te, tím spíše pak než kurgelské ženy. Její dějový plán je už kvantitativním rozměrem vysunut do popředí a je uvnitř i zevně dynamičtější. Grušou ostatně vrcholí onen zvláštní typ ženství, které u Brechta zastupuje především Simonka, nejmladší ze všech tří „svatých Jan“, a Katrin z „Matky Kuráže“. Všechny tyto postavy skrývají pod nevábným nebo i zdeformovaným zevněškem — a Brecht tyto rysy v inscenacích vždycky zdůrazňoval — podivuhodnou energii a houževnatost, nevysvětlitelnou či spíše nevysvětlující se vůli k nadosobní velikosti. Všechny tři vyrostou z cudné anonymity, popelčí skromnosti a čistoty k rozhodujícím a dramaticky převratným činům — a každá z nich symbolizuje svým zvláštním rysem typicky brechtovskou sílu, která se teprve probouzí a nachází samu sebe: Katrin ji symbolizuje zohyzděnou tvář a němotou — výstup, v němž zachrání město, má výmluvný titul „Kámen promluvil“ — Simonka svým dětstvím. A jistě ne náhodou vstupují souběžně s těmito postavami do Brechtových dramát, a motivicky i do poezie, děti. Nestanou-li se přímo figurami na jevišti, jsou aspoň určeny zpívat intermezza mezi jednotlivými obrazy: tak je tomu v „Životu Galileiho“. A není třeba podrobněji dokazovat, že tyto postavy jsou inspirovány i laděním mocně lyrické; jimi se také vrací do celé struktury her nejvíce lyrické poezie, která byla z Brechtových dramát nadlouho vyhoštěna nebo zůstala jako charakterizační prostředek spojena s panským světem. Svým vctěním se, šťastným a oddaným ztotožněním se s přírodou upomene tato lyrika na impresivní půl Brechtova

mladistvého rimbaudovství, jak je známe třeba z básní „O šplhání na stromy“ nebo „O plavání v rybnících a řekách“; přímo pak souvisí s krystalickými verši z emigrace, zhutněnými v emotivně nabitou trest, verši přesnými v kresbě a přitom jakoby s ledabylou samozřejmostí jenom načrtnutými.

Také plebejský Azdak má mnoho předchůdců; a ani on není v podstatě o mnoho uvědomělejší než mazaný a svou kůži chránící kuchař z „Matky Kuráže“. Opět tu však rozhoduje větší prostor fabule, větší energie a aktivita, které vystupňují nepochybně správný Azdakův třídní instinkt v činnosti vpravdě revoluční.

Zatímco společenské poměry „Dobrého člověka ze S'čchuanu“ a „Pana Puntily“ jsou relativně v klidu, „Kavkazský křídový kruh“ zobrazuje společnost, jejíž vrstvy se dostaly v důsledku války do prudkého pohybu.

*

Parabolickým jádrem má „Kavkazský křídový kruh“ blízko k „Dobrému člověku ze S'čchuanu“, ale následným zařazením epizod a vlastně i dvou základních příběhů připomíná řetězovitou stavbu kronik. A další možná srovnání s jinými Brechtovými díly by nás nepochybně dovedla k závěru, že „Kavkazský křídový kruh“ je především hra, v níž Brecht rozehrál největší škálu postupů a prostředků takzvaného epického divadla. Hra nemůže soutěžit s „Dobrym člověkem ze S'čchuanu“ co do analytické síly. Ale stratifikace díla je stejně mohutná, ne-li větší, týkajíc se především fabule, bohatství a souvislosti epizod, souhry postav a proměnlivosti vztahů. Stará čínská legenda, kterou Brecht opět obrátil vzhůru nohama, je v našem slova smyslu zase jenom vstupním motivem do široce rozvrstveného kosmu hry. Mezi Brechtovými dramaty je svět „Kavkazského křídového kruhu“ snad nejvíce zalidněný a přes jistou zevní zdlouhavost

a důsledně dodržovaný vyprávěcí charakter také svět nejdynamičtější. Vládne jím neustálý pohyb, nejen horizontální — jak ho vyvolává především úprk Grušín a její strastiplné bloudění s malým Micheilem — ale souběžně i pohyb vertikální: společenské vrstvy a postavení figur se neustále přesouvají: guvernér je popraven; jeho syn se stává synem služky; velkokníže se v převleku zachrání u největšího chudáka; místo knížete je soudcem jmenován obyčejný venkovský písař, aby byl brzy postaven pod šibenici, ale vzápětí sňat takřka s oprátky a opět povýšen; svatba se připravuje současně s pohřbem. Každá z těchto epizod je vypracována s neobyčejnou reliéfností a určitostí a nikdy neslouží jenom ad demonstrandum — aby vyjádřila toliko základní stanoviska — ale je postavena a rozvinuta tak, aby angažovala člověka a jeho jednání ve všech polohách.

Už v „Dobrému člověku ze S'-čchuanu“ kombinoval Brecht předvádění akce s popisováním akce, „hru“ s vyprávěním, ale spíše nepřímou nebo skrytě: nejen v tradičním prologu a epilogu, ale nejsoustavněji v monologích Šen Te, které se funkcí blíží více songům než monologům klasického divadla. Nejsou kritickým bodem vývoje, začleněným do psychologického kontextu postavy, ale naopak pasáží vyčleněnou a poměrně samostatnou. Obracují se přímo k obecenstvu, vyjmají jádro situace, komentují je nebo zobecní. Na přímém střídání hry a vyprávění je pak založena epizoda s osmým slonem, v podstatě povídka, jejíž klíčové situace se předvádějí a poslze uzavřou hodnotící písní. Zvláštností úseku je proměnlivost jeho tempa; vyprávěč, zde vyprávěčka, může ryze epickými prostředky měnit rychlost dramatického času, přeskakovat dlouhá časová období a zastavovat se jenom v uzlových situacích, které se touto zkratkou dostávají do těsné souvislosti a dávají příběhu „přehlednost“ celku.

Tato metoda se stává v „Kavkazském křídovém

kruhu“ hlavním kompozičním principem. Neobjevuje se ovšem v Brechtově díle prvně; pro prvé příklady, zárodečné i rozvinuté, bychom musili jít daleko do minulosti, stejně jako bychom musili hledat Brechtovy inspirace v různých formách divadla „předklasického“ a orientálního, zejména japonského. Ale v „Kavkazském křídovém kruhu“ je metoda rozvedena do nebyvalé šířky a na velkém a vrstevnatém tématu. Vyprávěč, respektive Zpěvák, je především suverénním tvůrcem celé kompozice hry, která sestává ze dvou příběhů. Ačkoliv se tyto příběhy odehrávají v časově shodné rovině, Zpěvák je vypravuje a předvádí odděleně a postupně, aby je spojil teprve v závěru, tam, kde se protínají. Už tato neobvyklá stavba je ryze epickou časoprostorovou operací: divák sleduje jedno a totéž časové období s týmiž historickými událostmi v pozadí dvakrát, ale na odlišných epizodách. A stejně volně zachází pak Zpěvák s časem i uvnitř děje, spojuje rychle a většinou metaforickou zkratkou odlehle události, aniž tím hra ztrácí obsahovou i formální homogenost. Ale Zpěvák, občas provázený sborem, obstarává i pohled do nitra postav a plní tak funkci jakéhosi vnitřního monologu. Není to postup jen mechanický. Zpěvák vyslovuje výhradně myšlenky a city Grušiny a Simonovy, je tedy hlasem „mlčenlivých“ lidových hrdinů, kteří dosud nenašli, obrazně řečeno, svoji řeč. Kombinace hry a vyprávění je tedy nejenom prostředkem skladebným, ale i charakterizačním.

Všechny tyto postupy mají jednu základní funkci. Dramaticky děj zpřítomňují, a vzápětí se od něho distancují epicky minulým časem; předvádějí události a jednání v jedinečnosti jejich odehrávání se, a hned nato vyvolávají iluzi odstupu a nadhledu — krátce: interpretují skutečnost z několika aspektů a s různými perspektivami a v proměnlivých vztazích.

Tomuto výsledku napomáhají samozřejmě i jiné postupy — tak především dosti tradiční postup

„divadla na divadle“, který vzniká vlastně už prologem hry. Ale i do příběhu o Gruše a Azdakovi, který sám je vsunut do kolchozního rámce, vkládá autor další příběhy, zřetelně variace schématu „divadlo na divadle“. Nejdokonalejší z nich je příběh předstíraného soudu v pátém dějství. Z role obžalovaného se stane skutečný žalobce, smluvená zkouška-hra se mění v opravdový proces, vtahuje do epizody celé pozadí krvavé války, tedy dramaticky hybná fakta, a nutí tak přihlížející a „spoluhrající“ postavy vyměnit epicky svědecké stanovisko za stanovisko dramaticky jednající.

Tato u Brechta nebyvalé široká škála jazykové charakterizace a jazykových forem také napomáhá stratifikaci díla.

Základní polohu, která drama stylově sjednocuje, udává Zpěvák. Jeho věcná, přímočará a vytríbená dikce podržuje přirozenost orálního slohu, spontaneitu jazykového gesta, ale stoupá k lehce nadnesenému výrazu, který osciluje mezi volným veršem a rytmizovanou prózou. Jazyk obou milenců a jejich vyjadřovací způsoby jsou jistě inspirovány orientální obřadností, ale především charakterizují dokonale „mlčenlivost“ postav. Kultivovanost, metaforická nepřímota a přejemná neosobnost, s níž plebejská dvojice vede svoje milostné dialogy, dává scénám Gruši a Simona nejen velké napětí, ale obdařuje obě postavy zvláštní ryzostí a nedefinovatelnou krásou. Brechtovým východiskem je tu lidový jazyk, a ještě spíše spontánní obrazivost, zkušenost a paměť tohoto jazyka. Gruša neslibuje odcházejícímu Simonovi svou věrnost apelativně, expresivně a se zdůrazněným „já“ — nýbrž oklikou, jejíž klid a nevzrušivost dávají větší jistotu: „Budu na tebe čekat pod zeleným jilmem, budu na tebe čekat pod bezlístým už jilmem, budu na tebe čekat, až poslední vrátí se domů, i déle.“ Ale nejde jen o to, že se Gruša vyslovuje prostřednictvím světa, v němž žije, ale o samu neosobnost promluvy. Stupeň této neosobnosti je nej-

vyšší tam, kde dialog postav, například soudní rozhovor Simona s Azdakem, je vlastně dialogem přísloví a rčení, která se navzájem přebíjejí. Tímto odosobněním neztrácí postava svou individualitu, ale stává se něčím více než sama sebou: je spojena se svou tradicí, se svým lidem, s celým světem, který v rozhodujících okamžicích promluví jejími ústy.

Odtud bychom pak mohli sledovat rozpětí jazykové charakterizace a forem od nejvyšších vrstev až po jazyk vojáků, sedláků a spodiny. Nikde však není Brechtova práce jenom formální a výrazová. Postavy se neprosazují pouze příznačným gestem, slovníkem a skladbou, ale každá z nich velmi energicky vtlačuje do osnovy dramatu i jazykově svoje motivy, svoje specifické zkušenosti, svůj vlastní okruh světa, zážitků, názorů a vztahů. Tuto úporně dravou individualnost můžeme ve hře vidět na variabilitě erotického motivu, který Brecht rozvíjí zvláště široce. Je tu především panensky cudná tónace erotiky Gruši a Simona; lapidární, masitá, shakespearovsky dvojsmyslná, bezohledná, ale vtipná erotika obrněného jezdce; drzgrešlovsky sprostá a vypočítavá erotika sedláka; morbidně oplzlá erotika kněze, míchající v jakési villonovské apokalypse život a smrt; a je tu poslze senilní pornografie starého sedláka. Každá varianta motivu má nejen svoji osobitou formu, ale výstižně charakterizuje postavu i její pozadí.

Také Azdak má blízko k lidovému jazyku: ne k jeho lyrice, ale k jeho anekdotismu a lapidární ironii. Je samozřejmé, že u této formy mohl Brecht ještě méně než kdekoliv jinde pouze obměňovat nebo napodobovat folklórní útvary. Všepřevracející humor byl ostatně od počátků jedním z nejnápadnějších Brechtových postupů a uplatnil se ve většině jeho děl, ať už jako ironie, anekdota, travestie, parodie, blasfemie či jako forma, jejíž přesnou definici nemá smysl hledat. V „Dobrému člověku ze S'-čchuanu“ jsme viděli,

jak nelogická logika demaskuje protiklady. U Azdaka se podobná logika — námětově znovu inspirovaná orientální inteligencí — stává prvním skokem ke stvoření logiky nové. Azdak není hrdina slov, ale činů. Jeho soudy, opřené o rezervoár lidové moudrosti a útočnou schopnost lidového humoru, jsou plny rozporů a s ohromující samozřejmostí drze uspokojují potřeby velmi zistné i velmi ideální; přes všechnu nesusoustavnost se v nich nicméně rýsuje budoucí soustava nové spravedlnosti.

*

Podstatu věcí a událostí můžeme pochopit jen tehdy, díváme-li se na ně ve vztahu k jiným věcem a událostem; stejně tak člověka nemůžeme poznat samotného, „an sich“, ale pouze v kontextu, především historickém a společenském — tak by se patrně dal definovat základní názor vrcholných dramát Bertolta Brechta.

K takovému názoru ovšem Brecht nedospěl jenom myšlenkovým a politickým vývojem, odtrženým od práce umělecké. V mládí se Brecht staví proti izolujícímu a egocentrickému pojetí vztahu „člověk a svět“, jak je prosazovali expresionisté, a hledá cestu k umění více objektivovanému, na jehož podobě spolupracuje s imaginací také pozorování, popis a analýza. Už ve vysoce imaginativních verších z nejmladších let je Brecht výrazným opakem básníka, jehož dílo vzniká „zповědí“ a „sebeprojekcí“, ať jakkoliv typizovanou.

K této osobitosti — která byla pro spojení vnitřního žáru a zevní vytržebnosti a kázně několikrát a ne neprávem srovnávána s osobitostí Baudelairovou — klesl Brechtovi cestu nejen jeho intelektualismus, ale také jeho receptivnost a mimetičnost, schopnost nápodoby. Brecht nepíše jenom z inspirace životní, ale i z inspirace literární: studuje díla nejrůznějších věků a ná-

rodů, používá jejich témat a motivů a umí si dokonale osvojit jejich skladebné postupy a výrazové prostředky. Látkové šíři Brechtových prací odpovídá šíře stylistická, čerpající z nejoblehlejších a zcela protichůdných zdrojů, od bible až po Rimbauda. Brecht není tedy básníkem „jednoho hlasu“, ale spisovatelem v jistém smyslu *eklektickým*. Cesty, kterými dílo takto rozmanitě obnovuje stále porušovanou rovnováhu a jednotu, odhalují nejzajímavější procesy v celé Brechtově tvorbě; a sám tvůrčí eklecticismus — příznačný pro více umělců Brechtovy generace — je vůbec ústředním problémem při studiu Brechta jako osobnosti, která znamenitě vyjadřuje výboje a krize moderního umění dvacátého století. Ale toto téma už patří do závěrečné a shrnující studie, pro kterou není v tomto svazku místo.

Z hlediska našeho dnešního rozboru si všimneme, jak receptivnost a mimetičnost umožňují nebo podporují zvláštní a dominantní rys Brechtových prací, zejména dramatických: rys *komparativní*. Struktura Brechtových her je založena na neustálém srovnávání: celku s jednotlivými částmi, jednotlivých částí mezi sebou, obsahu a formy. Toto srovnání se často mění v přímý konflikt a dostává ráz parodie a travestie: způsob sdělení stojí v příkrém rozporu s obsahem sdělení, artistně vyumělkovaná dikce je nasazena na vulgární smysl, detail popírá celek. Taková trvalá dynamika významů a výrazů vyvolává samozřejmě i trvalou proměnlivost emotivního náboje díla. Komické se střídá s tragickým a připravuje další srovnávací efekt: smějeme se nad plačícím a pláčeme nad tím, kdo se směje.

Tyto komparativní efekty mají opět především poznávací hodnotu. Klasickým a slavným příkladem hry, v níž se „srovnání“ stalo hlavním principem, je „Zebrácká opera“ z roku 1929. Nejen proto, že se tu děj anglické restaurační komedie přenesl blíž k současnosti, ani ne pouze

v deklarativním vytyčení rovnátka: gentlemani z „ulice“ — totiž gangsterská lůza — se v podstatě neliší od gentlemanů ze salónů — totiž vládnoucích kruhů. Důraz hry nespočívá v tezi, kterou by srovnání jenom připravilo, ale v samotném procesu srovnávání, v procesu, jímž praxe společnosti, převlečena do kostýmů lupičského polosvěta, nabývá zvláštního ostří a vypuklé zřetelnosti; srovnávací „převlek“ má tedy ne manifestující schopnost, ale především schopnost postupně odhalovací. V „Zebrácké opeře“ je analytická síla paralely ještě zastřena do Brechtovy nostalgicky anarchické záliby ve společenských vyvrhelích. Filmová a románová verze námětu (film je ovšem troskou autorova námětu, Brecht se o jeho podobu marně soudil s producenty) analýzu zpřesňují, i když nedostihnou nikdy umělecké působivosti hry.

Srovnání je stálým, často skrytým principem dalších Brechtových děl. Takřka školsky názorně je však můžeme studovat ve hře napsané za dvanáct let po „Zebrácké opeře“, v *Zadržitelném vzestupu Artura Uie*. Podruhé se tu Brecht vrací k tématu německého fašismu. Jeho historická a společenská analýza, která využívá bohatšího materiálu a časového odstupu, je stále širší a přesnější — i když hra umělecky nedosahuje účinku montáže „Strach a bída Třetí říše“.

Ani zde nebojuje Brecht proti nacismu pateticky a expresivně. Neútočí na nervy a na city, ale rozebírá příčiny a mechanismy, které umožnily Hitlerův nástup k moci a počátky jeho válečných dobrodružství. Protože tato tragická kapitola dějin strhávala pozornost světa hlavně svou germánskou formou a hitlerovskou zběsilostí a vypadala jako záležitost výhradně německá a jinak nevysvětlitelná, chce Brecht především dokázat *obecnou* podstatu nacismu. Proto volí metodu srovnání. Záměna Německa za Chicago, přenesení politických a hospodářských konfliktů třicátých let do obrazu karfióltrustové aféry, pře-

vlečení Hitlera za gangstera, který využije krize — to není jen parodické zesměšnění, ale především *vyklad*. Záhada německé historie je „přeložena“ do srozumitelnějšího jazyka. Zahalení dějinných faktů do fiktivního příběhu slouží odhalení pravdy; přestrojení pomáhá odmaskovat. Je proto logické, že si Brecht nepřál, aby Arturo Ui měl v inscenaci konkrétní podobu Hitlerovu. Hra sice svým rozvrhem i postavami přesně a takřka do detailu odpovídá německým událostem, ale současně tyto události zobecňuje. Vyjímá z nich ne jedinečné, ale podstatné rysy, totiž to, co se může stát v podobných podmínkách kdekoliv. A poznáme-li zdánlivě nepochopitelné příčiny toho, co se stalo kdysi a kdesi, ale může se stát všude, víme také, že se to stát nemusilo a nemusí. A to je smysl titulu *Zadržitelný vzestup*.

Srovnávací převleková technika je provedena především v kompozici. V přestávkách se promítají heslovité obsahy té dějinné kapitoly, která byla modelem předcházející scény. Ale dialektika dvou rovin proniká i do stylistických forem komedie. Volbou prostředí a fabulí se Brecht vrací do oblíbeného světa svých raných prací: do světa kapitalistického města, uprostřed jehož vyspělé civilizace vykvetla džungle gangsterského podsvětí, krvavě barvitého, dráždivě páchnoucího a jarmarečně dryáčnického. Postavy tohoto cirku však mluví nadneseným, metricky i syntakticky umně konstruovaným blankversem. Vysoký styl je tedy nasazen na „nízký“ obsah. Efekt působí postupně: jestliže styl nejprve jako by maskuje obsah, stane se rozpor obou složek vzápětí tak mocný a explozivní, že je nízkost obsahu dvojnásob přesvědčivě odhalena.

Vidění Simony Machardové je hra, kterou se Brecht poprvé vrací k motivu svaté Jany. Ale kompozičním principem i svým účelem je to podobné jako „Zadržitelný vzestup Artura Uie“: hra „převleková“, založená na srovnávání. Typický

okamžik nedávných dějin — v příběhu a postavách ovšem vymyšlený — je tentokrát přestrojen: do historické situace dávné, všeobecně známé a takřka klasické. Zevní podnět srovnání je prostý: Roku 1941, když německé tanky rozobily francouzskou frontu a valily se do nítra země, četla si služička Simona Machardová v knize o svaté Janě; a četba společně s živými zážitky ji pohnula k hrdinskému činu v boji s nepřítelem. Znovu tu Brechtovi nejde jen o vytyčení rovnítka mezi dvěma statečnými dívkami, svatou a nesvatou, ale o postupné srovnávání obou dějů, o odhalování a poznání; historie svaté Jany podává podivuhodně přesný klíč k pochopení „nepochopitelné“ situace prohrané války r. 1941, v jejíž záplavě se mění charaktery lidí, vrstev a tříd. Zrada majitele hostince, kolaborace „vlasteneckého“ důstojníka, vychytralé manévry matky — všechny tyto neuvěřitelné skoky dostávají plastickou podobu a vysvětlující „komentář“, jakmile jsou převlečeny do kostýmů patnáctého století.

Na rozdíl od „Zadržitého vzestupu Artura Uie“ mají „Vidění Simony Machardové“ zajímavější a méně mechanickou stavbu. Dvě roviny tu nestojí vedle sebe a jedna jako pouhý dovětek druhé, ale střídají se rovnoměrně a v jakési filmové juxtapozici, dokonce se po způsobu koláže prolínají. Princip prolnutí je psychologický: je jím snění Simonky, na kterou doléhají tragické okolní události stejně úporně jako pokračující četba románu. Senzitivní dívka se přelévá skutečností do snu a sen do skutečnosti a ona se s dětskou dychtivostí ztotožňuje s osudy v té i oné oblasti; do hovorů krále Karla s vévodou burgundským se promítají dialogy slabošského starosty s chytráckým majitelem vinnic a matka hostinského se mění v královnu Isabeau. Sen však nejenom vysvětluje a „pořádá“ nepřehlednou skutečnost dne, ale pokaždé posune děj o kus dopředu, kde na něj naváže reálná rovina, aby sama pokračovala dál. V snové rovině není

„převlek“ nikdy dokonalý: ani převlek vnější, ani vnitřní. Postavy pronikají do patnáctého století jakoby nepřipraveny, napůl ještě ve svých civilních oblecích a s nimi si přinášejí i civilní starosti jednáctého století roku. Obraz postupujících Angličanů nejen „znamená“ blížíci se hitlerovská vojska, ale přímo a zčásti „nezpracované“ je popisuje. Snová logika, zbarvená vznícenou obrazotvorností preciznělého dítěte, dodává pak „viděním“ kouzlo halucinované poezie a přitažlivost nedopověděného fragmentu.

„Vidění Simony Machardové“ je hra, v níž Brecht nejrozmanitějšími způsoby reinterpretoval klasický námět a nejdokonaleji ho spojil s přítomností.

*

Ve své knize *The Theatre of Bertolt Brecht* cituje John Willet Brechtovu rukopisnou poznámku: „Kdyby mi někdo řekl, abych vybral z tohoto století tři literární díla, která se podle mého názoru stanou součástí světové literatury, jmenoval bych jako jedno Haškovy „Osudy dobrého vojáka Švejka“. Ale i bez tohoto citátu je Brechtův obdivný a současně znalecký vztah k Haškovu románu známý a přímo patrný v některých jeho dílech. Už ve dvacátých letech poznává Brecht Haška dokonale při dramaturgické spolupráci na Piscatorově inscenaci Švejka, která patří k nejslavnějším kapitolám „politického divadla“. A přímý vliv Švejka jako postavy nacházíme v mnoha figurách Brechtových her, tak třeba v Galy Gayovi z komedie „Muž je muž“, v matce Kuráži i v Mattim, nechceme-li hledat slabší ohlasy i jinde. Některé promluvy těchto postav si myšlenkovým pochodem i dikcí vzpomínku na Švejka takřka vynutí: Tak vojensko-politický „rozbor“ matky Kuráže z třetího obrazu hry, začínající větou „Poláci tady v Polsku se do toho neměli míchat“,

připomíná Švejkovy strategické úvahy, rozhovor Mattiho s Puntilou v závěru pátého dějství se podobá dialogům Švejka s nadporučíkem Lukášem.

Švejk byl Brechtovi blízký nejen jako všeobecný prototyp plebejského hrdiny — jeho tragický vzor si Brecht objevil už ve Vojckovi — ale jako typ, který je přes nehybnost základního postoje velmi mnohotvárný a obsažný. Švejk je objektem i subjektem dějin a dění; je dost pasivní, aby se dal vtáhnout do každé situace, ale ne tolik pasivní, aby se z ní nevymotal. A obráceně: zachovává instinktivně a neúchylně protipanské stanovisko, ale není tak programový, aby si skutečnost „volil“, svá jednání připravoval a kontroloval — je naopak rozený improvizátor. Pro šířku světa, který s sebou nese, a pro aspekt, z něhož svět vykládá, nemůže být nad Švejka ideálnější epický hrdina. A posléze je Švejk, tento typicky „nehotový“ hrdina, Brechtovi blízký metodou jednání: humorem, chytrou taktikou a lišáckým manévrováním. Z tohoto hlediska patří do Švejkova rodu i orientálec Azdak.

V Haškově románu našel Brecht jistě i příklad jednoho ze svých oblíbených kompozičních postupů. Dějovým motorem „Osudy dobrého vojáka Švejka“ není jenom prostý sled epizod, ale především nepřetržitě a nevyčerpatelně Švejkovo vyprávění. Ono zaviňuje a přivolává další situace, rozšiřuje obzory toho, co se právě odbývá, a vtahuje do děje odlehlejší události, figury, historiky a moudrosti. Dost podobně komponuje Brecht „Pana Puntilu a jeho sluhu Mattiho“, kde dokonce ideově nejzávažnější obraz kurgelských žen, vyhnaných ze statku, je pojat jako soubor volně řazených povídek — vypravování, jejichž souvislost je toliko vnitřní.

Ve hře *Švejk za druhé světové války* Brecht hlavní postavu románu nevsadil jen mechanicky do nového historického kontextu, ale především ji zkonkretizoval.

Jedno z „tajemství“ podivné a fascinující přitažlivosti Švejka jako románové figury je „neproniknutelnost“ jejího vnitřního života. Hašek pro svého hrdinu neužívá introspekce, ani nejednodušší ne; nikdy se přímo nedovíme, co si Švejk myslí a co cítí; jeho charakterizace je provedena nepřímou, popisem a vyprávěcí promluvou. Jestliže si na Švejkovu neproniknutelnost průběhem četby „zvykneme“ — a snad si ji i doplňujeme — začne nás opět znepokojovat v závěru, kde Švejk sedí ve vězení a s touž bezstarostností, s jakou bloudil mezi Putimí a Budějovicemi, čeká na popravu, kterou nic pravděpodobného nemůže překazit. Co si *tady* Švejk myslí? Ale marně bychom hledali odpověď. Odpověď neexistuje. Přes společensky konkrétní realismus románu — s jehož lidnatostí se nemůže měřit nic z české prózy — dotváří a stupňuje Hašek svou postavu posléze *nepsychologicky*. Pozemsky hmotný Švejk roste od konkrétní figury ne k portrétu a typu českého člověka, ale — určitě, aniž to Hašek vědomě zamýšlel — někam výš: pomocí absurdního humoru se proměňuje v jakýsi pohanský mýtus zdravého plebejství, v bakchicky a gargantuovsky rozšklebené božstvo nezničitelného života.

Brecht ve své adaptaci ruší právě tento rozměr a nedává Švejkovi ani dialektiku matky Kuráže nebo Galileiho. Spíš satiricky a útočně koncipovaná hra potřebuje zřejmě postavu jednoznačnější, určitěji narýsovanou a viditelněji tendenční. Prohlášení „Malý člověk na velkou dobu sere“ je ve své mnohoznačnosti ještě ryze haškovské a může být výrazem řady stanovisek, od hospodského anarchismu až po cílevědomý odboj. Ale další vývoj děje ukazuje, že Švejkovo blbnutí má u Brechta cílevědomější ráz, že je lstivější, účelnější a míří přesněji než velkorysý a božsky bezstarostný humor originálu. Tento Švejk nežije opravdu v starém mocnářství, ale v okupovaném Československu.

Je zajímavé sledovat, jak Brecht přepracovává

jednotlivé epizody a jejich smysl. Tak je zatčený Švejk propuštěn proto, že zjistí rozpor mezi gestapem a velením SS a využije jich ve svůj prospěch. Při krádeži psa, který patří kolaborantovi Vojtovi, objeví se u Švejka etický moment: pes musí být ukraden tak, aby nebyla potrestána Vojtova služka. Vyprávění o strojvůdci se špatnou pamětí — kterým se Švejk v třetím díle románu zbaví šikovatele a cvičení kvérgrifů — dostává hlubší funkci: zmate nacistického vojáka a způsobí sabotáž.

Zjednodušením a jistým ochuzením postavy — které často vyvolává dojem, jako by Švejk v dramatu ne žil, ale byl pouze citován — dostává hra pamfletický a přímočaře agitační charakter. Komédie nepochybně souvisí — nejen dobou vzniku, ale celým založením — s Brechtovou propagandistickou činností protinacistickou. Z tisku známe jen ojedinělé ukázky veršů vyslaných rozhlasem a šířených letáky. Ale jistě ne náhodou se v jedné agitce, adresované nacistickým vojákům na východní frontě, objevuje táž metoda zastrašování, jaké používá ve hře o Švejkovi paní Kopecká, když hádá esesákoví z ruky a předpovídá mu blízkou „hrdinskou“ smrt: „Na mapě ve školním atlasu / neměříš cesta do Smolenska víc / než Vůdcův malíček, ale / na sněhových pláních je daleká / tuze daleká, předaleká. / Sníh nevydrží věčně, nejvýš do jara. / Ale ani člověk nevydrží věčně. Do jara / nevydrží. / A tak musím umřít, to vím. / V raubířském kabátě umřít, / umřít v košili žháře.“

Brechtova hra o Švejkovi neprošla poslední redakcí a některé pasáže o tom svědčí: zdá se, jako by v nich Brecht teprve srovnával své vlastní téma s Haškovým materiálem a ne všude dosáhl stejné jednoty a stejně dobré, vynalézavé a komediálně přesné reinterpretace.

*

Dějiny Komuny jsou nejen velká dramatická látka, ale také látka typicky brechtovská.

Drama, které pouze manifestuje revoluci, není ještě revolučním dramatem, mnil Brecht, pokud přitom nemapuje obtížný a proměnlivý terén, jímž se revoluční hnutí prodírá. Jeho základem musí být analýza, ne patos, cílem poučení, ne dojetí. Tento princip platí v různých formách už u mladých her Brechtových, zvláště mocně se však prosazuje v tvorbě posledních let, v kronikách a ve styku s novými náměty. Ve *Dnech Komuny* jako by si Brecht na historicky určitém materiálu ověřoval svoje pojetí „Matky Kuráže“, o kterém se tolik diskutovalo. Obsah hry není totožný s řešením a posláním — tvrdil Brecht — jenom řešení a poslání umožňuje; proto Brechtovo drama nejenže nepotřebuje „kladný“ závěr příběhu, ale dokonce opouští i obvyklou otrásající dominantu: Galileo se poslední promluvou a jednáním soustřeďuje na jídlo; matka Kuráž neprohlédne, a třebaže je osamocena, zapřáhá se do vozu a se stejnou nadějí jako na počátku hry jde za obchodem; konečná věta „Dnů Komuny“ — Thiers osloví buržoazii přihlížející krvavému potlačení revoluce: „Francie, to jste vy!“ — jako by anulovala celé předešlé dění. Tento nepatetický závěr, který předstírá, že se všechno, jako čára uzavírající kruh, vrací k výchozímu bodu, berlínské inscenace „Matky Kuráže“ nebo „Galileiho“ také výrazně podtrhovaly. Ale právě nepoučitelnost matky Kuráže byla největším poučením pro diváka. Do nebe volající slepota figury dvojnásob soustřeďuje pozornost na to, co figura přes všechno utrpení nedovede proniknout a proti čemu se neumí vzbouřit: totiž na mechanismus hospodářských, sociálních a politických zájmů. Klasická katarze je víc posunuta z oblasti emotivní do oblasti intelektuální.

Je-li vrcholným cílem Brechtova dramatu orientovat člověka ve světě, v němž žije, je pro to revoluční tematika nejvhodnější. A z hlediska

tohoto dramatika úkolu nezáleží na tom, že byla Komuna poražena. Záleží na exemplárnosti jejích dějin, kde došlo nejen k otevřenému boji dvou tříd, ale i k příznačným konfliktům uvnitř jednoho tábora: k rozporu mezi rozmachem a malou připraveností, silou a iluzemi, nesobeckou obětavostí a politickou naivitou. Tak jako v každé revoluci i tu se koncentrují síly, které dlouho pracovaly v skrytu a teď se projeví viditelně, se všemi klady a zápory, a nadto vysloveně dramaticky: poznáváme je podle způsobu, jakým se angažují. „Dny Komuny“ jsou proto i logickým pokračováním Brechtova hledání rozporuplných a nedovršených dějů a „nehotových“ hrdinů — krátce témat, v nichž konflikt probíhá ne schematicky a na přehledné frontě dvou útočících armád, ale krivolace, uvnitř obou světů i uvnitř lidí. A tak i tam, kde není kladný hrdina — nebo kde by byl dokonce historicky nereálný — stává se kladným hrdinou dramatika analýza a divákovo poznání, právě tak jako je kladným hrdinou Gogolova Revizora humor a na jevišti nepřítomný smích.

Přímým podnětem k napsání „Dnů Komuny“ byla Brechtovi hra „Porážka“ od Nordahla Griega. Brecht převzal od Griega někde rozvrh, jinde řešení a rysy pro několik postav, ale sám svoji hru označil za protinávrh Griegova dramatu. Sotva tuto vyhlášenou opozici můžeme považovat za principiální polemiku. Griegov stanovisko a jeho výklad se v zásadě neliší od Brechtova. Grieg je ve své skvělé hře ovšem patetičtější a barvitější než Brecht. Jeho obraz vyhladovělé a bojující Paříže je napsán nejen s intelektuálním ostřím, ale s mrzavou obrazností, která až drasticky a v rafinovaném kontrastu stupňuje protiklady a v postavě démonicky chladnokrevného teroristy Rigaulta nebo v závěrečné scéně masakru dětí na hřbitově usiluje s úspěchem o dimenzi velkého básnického dramatu. Snad právě tady Brecht nesouhlasil nejvíc.

Postupoval věcněji, zřejmě víc zásoben materiálem, jehož analýza nesloužila jen za podklad dramatu, ale měla sama vytvořit dramatickou strukturu, typičnost postav a jejich vztahů daleko důsledněji a organičtěji, než tomu bylo u vzrušivého a efektního Griega. Ani „Dny Komuny“ však Brecht nepodrobil poslední redakci a mnohde viditelně nedokončil. Skladebná energie nestačila rovnoměrně zvládnout a rozčlenit bohatý materiál, který ji zavaluje; vedle úseků, kde Brechtova dialektika rentgenově proniká fakta, čteme pasáže, kde se fakta jen hromadí — a to i v rozhodujících masových scénách, které jsou v koncepci průbojné, ale v realizaci upadají do popisnosti.

„Dny Komuny“ nicméně přesvědčivě ukazují, že Brecht chtěl po zkušenostech dvou kronik — „Matky Kuráže“ a „Života Galileiho“ — vytvořit nový typ velkého společenského dramatu, založeného na vědeckém rozboru komplexní historické skutečnosti. Potvrzuje to i jedna z posledních Brechtových prací, úprava Shakespeara „Koriolána“. Záznam studijního rozhovoru Bertolta Brechta s dramaturgy a režiséry divadla o této hře, uveřejněný v souboru teoretických prací pod společným názvem „Dialektika na divadle“ (česky vyšel ve výboru Bertolt Brecht, Myšlenky, Praha 1958), svědčí nejen o důkladnosti, s jakou se Brecht na inscenaci připravoval: příznačně se týká ne psychologie hrdiny, ale toho, co tvořilo obvykle jen kulisovité pozadí hry, totiž reálného poměru patricijů a plebejců; Brecht ho chce učinit nejen viditelným a sdílným, ale v jeho proměnlivosti a dynamice, zaktulizované válkou, najít hybnou sílu celé hry. Souběžně s „Dny Komuny“ svědčí tedy i „Koriolán“ o tom, že dalším Brechtovým pokusem mělo být revoluční historické drama *kolektivního* typu.

„Dny Komuny“ i „Koriolán“ patří k posledním Brechtovým pracím a mají přitom pozoruhodný vztah k dramatice, která působila už na Brecht-

tovu nejranější tvorbu. Od mládí lákaly Brechta krevnatost a spontánní materialismus alžbětínské dramaturgie; už v roce 1924 adaptoval Brecht společně s Lionem Feuchtwangem Marlowova „Eduarda II.“, kde v opozici k uhlazujícímu německému překladu zvýraznil syrovost a „neklasičnost“ originálu. Jestliže v této hře zkoušel prstoklad epických postupů a nosnost volné formy, vrací se „Koriolánem“ k největšímu alžbě-

tinci pro podnět k rozvrstvenému historickému dramatu s velkým intelektuálním rozměrem. A jestliže básničky opojnou prvotinu Brechtovu, „Baala“, inspiroval příběh tragického vraha Vojcka, upomene nás velkolepý rozvrh „Dnů Komuny“ na druhé Büchnerovo divadelní dílo, na „Dantonovu smrt“.

JAN GROSSMAN

EDIČNÍ POZNÁMKA

Dobrý člověk ze S'-čuanu. Hra vznikla v letech 1938-1941. Poprvé byla provedena ve Švýcarsku v Curychu roku 1943. Berliner Ensemble ji nastudoval až roku 1957. Tiskem vyšla hra prvně po válce v obnovené řadě Brechtových Pokusů jako jejich 12. svazek. (B. Brecht, Versuche 12, v nakladatelství Suhrkamp i v nakladatelství Aufbau současně roku 1953).

Česky hru nastudovalo poprvé Divadlo bratří Mrštíků v Brně roku 1959 v tomto překladu.

Pan Puntila a jeho služebník Matti. Hra byla napsána roku 1940 za Brechtova pobytu ve Finsku. Poprvé byla provedena ve Švýcarsku v Curychu roku 1948. Téhož roku vyšla jako text pro divadelní potřebu v mnichovském nakladatelství Kurt Desch. Definitivní verze tvoří pak 10. svazek Pokusů (B. Brecht, Versuche 10, nakladatelství Suhrkamp 1950, nakladatelství Aufbau 1951). Berliner Ensemble hru uvedl poprvé roku 1949. Česky byla hra poprvé uvedena v KOD v Plzni roku 1951, v překladu Luboše Pistoria, který vycházel z prvé tištěné verze.

Zadržitelny vzestup Artura Uie. Hra byla napsána na počátku roku 1941. Uveřejněna byla až po Brechtově smrti ve zvláštním svazku časopisu Sinn und Form, věnovaném Brechtovi. (Sinn und Form, Zweites Sonderheft Bertolt Brecht, 1957.) Premiéra byla v Berliner Ensemble roku 1959. Česky hru uvedlo prvně Státní divadlo v Brně roku 1959 v tomto překladu.

Vidění Simony Machardové. První náčrt hry pochází z roku 1941, definitivní podoba je z roku

1942-1943. Tiskem hra vyšla poprvé v Sinn und Form 1956. Provedena byla teprve roku 1957 ve Frankfurtu.

Československá premiéra byla v Ústředním divadle československé armády roku 1957 v tomto překladu.

Švejk za druhé světové války. Hra vznikala v letech 1942-1943, ale nikdy neprošla definitivní redakcí. V nakladatelství Henschel v Berlíně vyšla po válce v cyklostylovaném vydání pro divadelní potřebu bez udání data. Knižně vyšla až jako desátý svazek Brechtových dramatických spisů (Brecht, Stücke X, nakladatelství Aufbau 1958). Poprvé hru inscenovalo Polské armádní divadlo ve Varšavě v sezóně 1956-1957.

Kavkazský křídový kruh vznikal v letech 1943-1945. Poprvé byl proveden anglicky v Northfieldu roku 1948 v překladu E. Bentleye. Německá premiéra byla až roku 1954 v Berliner Ensemble v režii autorově. Tiskem vyšla hra poprvé ve zvláštním čísle Sinn und Form, věnovaném (poprvé) Brechtovi. (Sinn und Form, Sonderheft Bertolt Brecht, 1949.) Roku 1954 pak vychází jako 13. díl Versuche jak v nakladatelství Suhrkamp, tak Aufbau.

Česky hru uvedlo poprvé Severočeské divadlo F. X. Šaldy v Liberci roku 1957 v tomto překladu.

Dny Komuny. Hra byla napsána 1948-1949 a nebyla nikdy autorem definitivně zredigována. Vyšla až po Brechtově smrti jako poslední svazek Pokusů (B. Brecht, Versuche 15, nakladatelství Suhrkamp i Aufbau současně 1957). Premiéra byla roku 1957 v Karl-Marx-Stadtu v režii Brechtových spolupracovníků Bessona a Wekwertha.

J. G.

OBSAH

DOBRY ČLOVĚK ZE S'-ČHUANU (1940)	5
PAN PUNTILA A JEHO SLUŽEBNÍK MATTI (1940—1941)	63
ZADRŽITELNÝ VZESTUP ARTURA UIE (1941)	119
VIDĚNÍ SIMONY MACHARDOVÉ (1941—1943)	167
ŠVEJK ZA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY (1941—1944)	203
KAVKAZSKÝ KŘÍDOVÝ KRUH (1944—1945)	245
DNY KOMUNY (1948—1949)	297
DOSLOV	341
EDIČNÍ POZNÁMKA	355

BERTOLT BRECHT
SPISY

DIVADELNÍ HRY 3

SVAZEK 3

ŘÍDÍ LUDVÍK KUNDERA

RUDOLF VÁPENÍK

A JAN GROSSMAN

Z německých originálů Der gute Mensch von Sezuan, Herr Puntila und sein Knecht Matti, Der aufhaltsame Aufstieg des Arturo Ui, Die Gesichte der Simone Machard, Schweyk im zweiten Weltkrieg, Der kaukasische Kreidekreis, Die Tage der Commune (Brecht, Stücke, 8., 9. a 10. svazek, Aufbau Verlag Berlin 1958) přeložili Ludvík Kundera (Zadržitelný vzestup Arturo Uie a verše ve všech hrách) a Rudolf Vápeník (Dobrého člověka ze S'-čchuanu, Pana Puntilu a jeho služebníka Mattiho, Vidění Simony Machardové, Švejka za druhé světové války, Kavkazský křídový kruh a Dny Komuny). Doslov a ediční poznámku napsal Jan Grossman. Obálku a vazbu navrhl a graficky upravil Václav Bláha.

Vydalo Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, n. p., jako svou 1259. publikaci v redakci krásné literatury. Praha 1961. Odpovědná redaktorka Helena Kubová. Technická redaktorka Hana Blažejová.

*Vytisklo Rudé právo, tiskárna vydavatelství ÚV KSČ, Praha 1, 33,08 autorských archů (31,09 text, 1,99 fotografické přílohy), 33,31 vydavatelských archů — D 06*01223 — Náklad 2000 výtisků — Them. skup. 13|8 — Vydání v SNKLHU první — Cena brož. 26,10 Kčs, váz. 30,50 Kčs — 63|VIII-2.*